

11. 115 / 188

SCRITTORI D'ITALIA

SALIMBENE DE ADAM

CRONICA

A CURA DI
FERDINANDO BERNINI

VOLUME SECONDO

BARI
GIUS. LATERZA & FIGLI

TIPOGRAFI-EDITORI-LIBRAI

1942 - XX

FILOLOGIA

ISTITUTO

A

MODERNA

49

BIBLIOTECA

BIBLIOTECA
"ANGELO MONTEVERDI"

06
5
SALIMBENE
1/b

UNIVERSITÀ DI ROMA
"LA SAPIENZA"

21 SET. 1942

SCRITTORI D'ITALIA

N. 188

SALIMBENE DE ADAM

CRONICA

II

GIUS. LAZZERA & FIGLI

EDICOLA - EDITORE LIBRAI

1942 - ROMA

SALIMBENE DE ADAM

CRONICA

A CURA DI
FERDINANDO BERNINI

VOLUME SECONDO

BARI
GIUS. LATERZA & FIGLI
TIPOGRAFI-EDITORI-LIBRAI

1942 - XX

SALIMBENE DE ADAM

CRONICA

A CURA DI
FERDINANDO BERNINI

PROPRIETÀ LETTERARIA

GIUSEPPE PATRIZIA & FIGLI
BARI

LUGLIO MCMXLII - - 92618

CRONICA FRATRIS SALIMBENE DE ADAM

(Continuazione)

Dicta Michaelis Scoti de futuris eventibus quarundam civitatum Lombardie, Tuscie et Romagnole.

Futura presagia Lombardie, Tuscie, Romagnole
et aliarum partium
per magistrum Michaellem Scotum declarata.

Regis vexilla timens fugiens velamine Brixa
Et suos non poterit filios propriosque tueri,
Brixia stans fortis secundo certamine regis.
Post Mediolani sternentur menia griphi.
Mediolanum territum cruore fervido necis
Resuscitabit viso cruore mortis.
In numeris errantes erunt atque silvestres.
Deinde Vercellae venient, Novaria, Laudum.
Affuerint dies, quod egra Papia erit.
Vastata curabitur, mesta dolore flendo
Munera, que meruit, diu parata vicinis.
Pavida mandatis parebit Placentia regis,
Oppressa resiliet, passa damnosa strage.
Cum fuerit unita, in firmitate manebit.
Placentia patebit grave pondus sanguine mixtum.
Parma parens viret totisque frondibus uret,
Serpens in obliquo, tumida exitque draconi.

Parma regi parens tumida percutiet illum,
 Vipera draconem, florumque virescet amenum.
 Tu ipsa Cremona patieris flamme dolorem
 In fine, predico, conscia tanti mali.
 Et Regii partes simul mala verba tenebunt.
 Padue magnatum plorabunt filii necem
 Duram et horrendam, data catuloque Verone.
 Marchia succumbet gravi servitute coacta
 Ob viam Antenoris, quamque secuti erunt.
 Languida resurget catulo moriente Verona.
 Mantua, ve tibi tanto dolore plena!
 Cur ne vacillas, nam tui pars ruet?
 Ferraria fallax, fides falsa nil tibi prodest
 Subire te cunctis, cum tua facta ruent,
 Peregre missura quos tua mala parant.
 Faventia iniet tecum videns tentoria pacem,
 Corruet in pestem ducto velamine pacis.
 Bononia renuens ipsam vastabitur agmine circa,
 Sed dabit immensum purgato crimine census.
 Mutina fremescet sibi certando sub lima,
 Que, dico, tepescet, tandem trahetur ad ima.
 Pergami deorsum excelsa menia cadent,
 Rursus et amaris ascendet stimulus arcem.
 Trivisii [due] partes ferent non signa salutis,
 Gaudia fugantes, vexilla prebendo ruine.
 Roma diu titubans, longis terroribus acta,
 Corruet et mundi desinet esse caput.
 Fata monent, stelleque docent aviumque volatus,
 Quod Fridericus malleus orbis erit.
 Vivet draco magnus cum inmenso turbine mundi.
 Fata silent, stelleque tacent aviumque volatus,
 Quod Petri navis desinet esse caput.
 Reviviscet mater, malleabit caput draconis.
 Non diu stolidi florebit Florentia florum,
 Corruet in feudum, dissimulando vivet.
 Venecia aperiet venas, percutiet undique regnum.
 Infra millenos ducenos sexque decenos
 Erunt sedata immensa turbina mundi.
 Moriatur gripho, aufugient undique penne.

Quam vera fuerint ista, que continentur in suprapositis verbis, multi potuerunt videre. Nam et ego vidi et intellexi singula, *et mens mea contemplata est multa sapienter, et didici* et scio quod vera fuerunt, exceptis paucis, videlicet quod Fridericus malleus orbis generaliter non fuit, quamvis multa mala fecerit. Nec navis Petri cessavit, quin semper caput fuerit, nisi forte ad tempus, quando propter discordiam cardinalium vacavit papatus. Porro tertium, quod non apparet usquequaque verum, est, quod in mille ducentis LX annis completis a Christo non sunt omnino sedata immensa turbina mundi, quin sint multe guerre et discordie et maledictiones adhuc in diversis partibus mundi. Veruntamen in illo millesimo CCLX anno inchoavit et facta est verberatorum devotio, et homines adinvicem pacem faciebant et guerras dimittebant, et multa bona fiebant, ut vidi oculis meis.

De his qui in Lombardia et Romagnola dominium habuerunt, tam ex parte Ecclesie quam ex parte imperii.

Nunc superest, ut dicamus de his qui in Lombardia et in Romagnola dominium habuerunt. In Pedemontis marchio Montis-ferrati. In Vercellis Petrus Becherius. In Mediolano Napolionus de Turre et domnus Caxonus, filius suus. In Alexandria domnus Lançaveljja. In Placentia Ubertus Iniquitatis. In Parma ex parte Ecclesie domnus Bernardus Rolandi Rubei, cognatus pape Innocentii quarti, habuit enim sororem ipsius pape in uxorem, et fuit pulcher princeps. Ex parte imperii domnus Bertholus Tavernerii. Processu vero temporis dominatus est in Parma domnus Ghibertus de Gente, civis Parme, multis annis et etiam Regium habuit sub suo dominio. In Regio ex parte Ecclesie domnus Hugo de Robertis, ex parte imperii domnus Guido de Sesso et rex Hencius, filius Friderici. In Mutina domnus Iacobinus Rangonus et Manfredus de Saxolo sive de Rosa, nepos suus, ex parte Ecclesie. Ex parte vero imperii illi de Pio, ut domnus Lanfrancus et domnus Ghirardinus. In Cremona domnus Ubertus marchio Pelavicinus et Bosus de Dovaria multis annis dominium habuerunt, et multos expulerunt et multos deleverunt;

et guerra erat valida, et multa fecerunt aliis, et multa mala habuerunt postea etiam ipsi. In Mantua domnus Pinamons, civis Mantue, cuius dominium valde longum et durum fuit annis multis. In Ferraria domnus Salinguerra; post quem Aço marchio Hestensis; post quem Opiço filius Rainaldi filii predicti Açonis, qui mortuus est in Apulia in carcere obses imperatoris. Fuit ergo iste Opiço filius cuiusdam Neapolitane et Rainaldi filii Açonis predicti, et portatus fuit parvulus de Apulia, ut vidi oculis meis; qui Opiço fuit vir magni cordis, non tamen bonus, quia multa mala fecit. Et illos de Fontana expulit de Ferraria, qui eum sublimaverant, et Ferariensibus ultra modum longum et durum fecit dominium annis multis. Et civitas Ferarie erat terra Ecclesie, ut audivi ab ore pape Innocentii quarti, cum Ferarie populo predicaret. Et quia antiquitus marchiones Hestenses fuerunt amici Romane Ecclesie, ideo Ecclesia ex quadam amicitia sustinet eos et patitur quod sint ibi, in Ferraria scilicet, domini.

De crudelissimo Albrico, fratre Incirini de Romano.

In Trivisio dominatus est Albricus de Romano multis annis, cuius crudele et durum fuit dominium, ut cognoverunt qui experti sunt illud. Hic vere membrum fuit diaboli et filius iniquitatis, sed mala morte periit cum uxore et filiis et filiabus. Extrahebant enim qui interfecerunt eos tibias et brachia filiorum puerorum de corpore eorum, cum adhuc vivi essent, parentibus videntibus et cum eis percutiebant os patris et matris; postmodum ligaverunt uxorem et filias ad palos et conbusserunt eas. Et erant nubiles et pulcherrime virgines de mundo nec erant culpabiles; et non pepercerunt innocentie et pulcritudini earum propter odium patris et matris. Terribiliter enim et horribiliter leserant et afflixerant Trivisinos. Unde et veniebant ad Albricum cum tenacibus et extrahebant de corpore eius, cum adhuc viveret, in platea quilibet unum bolum, et sic destruxerunt corpus eius ludibriis et opprobriis et gravibus tormentis. Nam interfecerat isti consanguineum, illi fratrem, illi patrem, illi filium. Et usque adeo graves ponebat

collectas et mulctam terre ita frequenter, quod oportebat eos domos destruere; et parietes et assides et scrinia et vegetes et dolia ponebant in navibus et mittebant Ferariam ad vendendum, ut haberent denarios ad solvendum et se redimendum. Vidi ista oculis meis. Et simulabat se cum Icilino de Romano, fratre suo germano, habere guerram, ut securius ista mala facere posset, et non parcebat in cede civibus et subditis suis. Ideo dicit sapiens Prover. XXVIII: *Leo rugiens et ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem.* Et iterum: *Dux indigens prudentia multos opprimet per calumniam.* Quod bene patuit in homine isto.

Narratur hic horribilis historia et compassione digna.

Nam XXV de maioribus Trivisii fecit una die suspendi, et non offenderant nec leserant eum in aliquo; sed quia timebat, ne forte possent eum ledere et sibi nocere, ideo removit eos a facie sua ita turpiter suspendendo. Et XXX nobiles mulieres, matres istorum, uxores, filias et sorores, fecit venire, ut viderent suspendendos, et ipsi eas; quibus voluit nasum precidere, sed beneficio cuiusdam, quem appellabat filium suum spurium, sed non erat, fuit dimissum. Verumtamen usque ad mammillas fuerunt vestes earum precise, ita quod totum corpus cuiuslibet earum nudum erat, et viderunt eas qui suspendendi erant. Et ita iuxta terram fuerunt suspensi, quod iste mulieres cogebantur per tibias eorum transire, et illi cum tibiis et pedibus vultum earum percutiebant, dum moriebantur in amaritudine animarum suarum; et iste in angustia et dolore vivebant, dum talia ludibria sustinerent. Nam erat hoc videre miseria et crudelitas maxima, que nunquam fuit audita. Post hec fecit eas poni ultra fluvium qui dicitur Sila vel Siler, ut irent quo vellent. Et fecerunt sibi coopertoria de modico indumento, quod habebant circa mammillas, et operuerunt sibi membra genitalia, id est pudenda, et ambulaverunt tota die illa per XV miliaria per terram incultam, per spinas et tribulos et urticas et lappas et paliuros et cardetos, et nudis pedibus incedebant et nude toto corpore, et a muscis

mordebantur; et flendo ibant, quia causam flendi habebant, nec habebant quid manducarent:

Ha quanta miseria,
o Deus, considera!
tuum est succurrere,
tuum est occurrere;
vide tribulatas,
tibi reservatas,
tibi derelictas!

Monstratur exemplis quod *necesse est ibi divinum adesse auxilium, ubi cessat humanum.*

Nam *necesse est ibi divinum adesse auxilium, ubi cessat humanum.* Patuit hoc in Susanna, que cum duceretur ad mortem, divino adiutorio contra spem omnium liberata evasit. Idem in adultera, que erat lapidanda. Patuit etiam hoc ipsum in Ysaia, cui, cum serra lignea seicaretur et vehementer sitiret, et carnifices nollent ei aquam dare bibere, quam petierat, dedit aquam Dominus de sublimi, que influit in os eius. Sed veniamus ad rem et hystoriam prosequamur. Pervenerunt illa die ad lacunas maris Venetici tarda iam hora, et ecce subito viderunt piscatorem solum in navicula sua, quem vocaverunt, ut veniret ad se. Ille vero credens que videbat esse illusiones demonum seu fantasmata aut certe monstra marina, horribiliter timuit. Sed inspiratus a Deo et propter earum instantiam venit ad eas. Cui cum totam hystoriam suam et omnia infortunia sua retulissent, dixit eis: 'Compatior vobis multum nec derelinquam vos, quousque Deus bene faciat vobis. Sed quia navicula adeo parva est, quod non patitur nisi unam, portabo vos singulariter, quousque omnes transferam et ponam vos in saldivo, ubi terra solida est, ne, si hac nocte hic essetis, devorarent vos lupi. Cras autem, antequam dilucesscat, acquiram navem maiorem et portabo vos et ponam in Ecclesia sancti Marchi, ubi spero quod bene faciet vobis Deus'. Quid plura? Igitur postquam omnes transtulit preter unam, illam ultimam ad domum suam piscatoriam

duxit et optime pavit et benigne, curialiter et humane et caritative et honeste tractavit. Altera vero die quod promiserat sollicite adimplevit. Cum autem duxisset eas ad Ecclesiam sancti Marci, accessit ad cardinalem Romane curie domnum Octavianum, legatum in Lombardia, qui illis diebus Venetiis erat, et retulit ei totam historiam dominarum istarum et omnia infortunia, que acciderant eis, et ubinam essent, aperuit. Audiens hec cardinalis sine mora venit ad eas et dedit eis comedere. Et misit per totam civitatem dicendo quod celeriter atque festine et sine aliqua mora omnes venirent ad ipsum ad Ecclesiam sancti Marci, tam viri quam mulieres, tam parvi quam magni, *iuvenes et virgines, senes cum iunioribus*, quoniam talia diceret eis, que nunquam audiverant, et talia ostenderet eis, que nunquam viderant. Quid plura? Dicto cicius congregata est tota civitas Venetorum ad eum in platea Ecclesie sancti Marci, et audiverunt ab eo totam historiam suprascriptam. Quam cum recitasset, fecit venire dominas illas ita dehonestatas et nudas, sicut ille maledictus Albricus dehonestari fecerat. Hoc ideo fecit cardinalis, ut magis provocaret Venetos contra illum et magis induceret ad miserendum istis. Cum autem audivissent Veneti omnem historiam supradictam et dominas ita nudatas conspexissent, elevata voce clamaverunt dicentes: 'Moriatur, moriatur maledictus ille et vivus ardeat cum uxore, et tota eius progenies de hoc seculo extirpetur!'. Tunc cardinalis dixit: 'Scriptura divina concordat vobiscum, que taliter homini impio imprecatur, Ecclesiastes VIII: *Non sit bonum impio, nec prolongetur dies eius, sed sicut umbra transeant qui non timent faciem Dei. Hec est generatio prava et exasperans, generatio que non direxit cor suum, nec creditus est cum Deo spiritus eius. Hec est generatio, que pro dentibus gladios habet et commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra et pauperes ex hominibus. Non sit illi adiutor, nec sit qui misereatur pupillis eius. Fiant nati eius in interitum, in generatione una deleatur nomen eius. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini, et peccatum matris eius non deleatur. Fiant contra Dominum semper, et dispereat de terra memoria eorum, pro eo quod non est recor-*

datus facere misericordiam. Item Iob XVIII: Memoria illius pereat de terra, et non celebretur nomen eius in plateis. Expellet eum de luce in tenebras et de orbe transferet eum. Non erit semen eius neque progenies in populo suo, nec ulle reliquie in regionibus eius. Deleantur de libro viventium et cum iustis non scribantur. Tunc clamaverunt omnes dicentes: 'Fiat, fiat!'. Post hec de voluntate totius civitatis, tam virorum quam mulierum, predicavit crucem contra maledictum Albricum, et quicumque eam assumeret et iret vel mitteret loco sui aliquem suis expensis ad destruendum eum, plenariam indulgentiam omnium peccatorum suorum haberet. Quam auctoritate omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius necnon et legatione, qua ab apostolica sede fungebatur, indulgentiam datam omnibus pleniter confirmavit. Animati sunt igitur omnes et cruce signati a parvo usque ad maximum, a viro usque ad mulierem propter predicationem cardinalis, qui erat talis persona et tanto officio fungebatur, et propter maledicti hominis illius malitiam et propter suspensionem illorum nobilium, quam iniuste fecerat, et propter istas dominas, quas turpiter dehonestatas cernebant, insuper et propter indulgentiam, quam tam plenam habebant. Induxerat etiam cardinalis, qui et legatus, ipsos ad faciendum hoc opus ponendo exemplum uxoris Levite, de cuius nece atque ludibrio sive abusu de voluntate divina Iudaicus populus iustitiam et vindictam tam severam exercuit, ut quasi una tribus deleteretur ex eis. Iverunt igitur unanimiter contra eum et multa mala intulerunt ei, sed non penitus deleverunt. Verumtamen usque ad breve tempus post illam crucis signationem cum tota sua progenie penitus est deletus et habuit ludibria et tormenta et infortunia supradicta, quibus omnibus fuit dignus. Nam quadam die, quia perdiderat accipitrem suum, cum esset sub divo, extraxit sibi bracas et culum ostendit Deo in signum opprobrii et convitii atque derisionis, credens se ex hoc de Deo ulcisci. Cum autem fuit domi, ivit et caccavit super altare in eo loco proprie, ubi consecratur dominicum corpus. Uxor vero sua nobiles dominas et matronas appellabat putanas et meretrices; nec corripiebat eam aliquando vir suus dicens: 'Quare hoc fecisti?', quin

potius de securitate viri sui talia faciebat. Ideo merito propter predicta de eis ulti sunt Trivisini, ut impleretur etiam verbum Domini, quod dixit in Luca VI: *Eadem mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Post predicationem vero, quam fecerat Veneticis cardinalis, recommendavit eis dominas illas tamquam seipsum; qui eis tam in vestibus quam in victu libentissime et liberalissime subvenerunt. Homini vero illi, cuius beneficio iste domine nasum non perdiderunt, pepercerunt Trivisini et vivere permiserunt, multa bona conferentes eidem, quia dignus erat. Sepe enim retraxit istos a multis malitiis que fecissent.

De crudelitatibus Icilini de Romano, et quod una die XI milia Paduanorum fecit comburi.

Porro in alia Marchia dominatus est frater istius Albrici domnus Icilinus, ut in Padua, Vicentia atque Verona. Hic vere fuit membrum diaboli et filius iniquitatis. Nam una die in campo Sancti Georgii de Verona, in quo aliquando fui, XI milia Paduanorum comburi fecit in una magna domo, in qua eos captivos et compeditos habebat; et circa eos, dum cremarentur, cum militibus suis cantando hastiludium faciebat; peior enim homo fuit de mundo. Non credo revera quod, ab initio mundi usque ad dies nostros, fuerit ita malus homo. Nam ita tremebant eum omnes, sicut tremit iuncus in aqua, et hoc non sine causa erat. Qui enim erat hodie, de crastina vita securus non erat. Pater petebat filium ad interficiendum, et filius patrem vel aliquem sibi propinquum, ut Icilino placeret. Omnes maiores et meliores et potentiores et ditiores et nobiliores delevit de marchia Trivisina, et mulieres castrabat et cum filiis et filiabus in carceribus includebat, et ibi fame et miseria peribant. Multos religiosos interfecit et in carceribus diu habuit, tam ex Ordine fratrum Minorum et Predicatorum quam ex Ordinibus aliis. Et impleta est Scriptura que dicit Dan. VII: *Sanctos altissimi conteret et cet.* Nec Nero nec Decius nec Dioclitianus nec Maximianus in malicia fuerunt similes sibi, sed neque Herodes neque Antiochus, qui pessimi homines de mundo fuerunt. Vere isti

duo fratres duo demones extiterunt, de quorum quolibet possem componere librum grandem, si tempus sufficeret et pergamenum haberem. Sed *deleantur de libro viventium et cum iustis non scribantur*, quia scriptum est Iere. XVII: *Domine, omnes qui te derelinquunt confundantur; recedentes a te in terra scribentur, quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum*. Verumtamen in morte Albricus optime fuit contritus. Icilius vero nunquam est reversus ad Deum, ut verbum Domini impleretur, qui *unus assumetur, et alter relinquetur*, Mat. XXIV. In quo magna Dei misericordia est ostensa, dum talem hominem etiam in morte suscepit.

Porro Icilino in Verone dominio quidam qui appellatus est Mastinus successit, et fuit Veronensis, sed processu temporis ab assaxinis fuit occisus. Comes vero Sancti Bonifacii, qui Verone dominium habere debebat, vagabundus, ut vidi, ibat per mundum. Et erat totaliter ex parte Ecclesie, bonus homo et sanctus, sapiens et honestus et fortis et probus in armis et doctus ad bellum. Pater eius domnus Ricardus, et ipse domnus Lodoicus, et maior filius Vincens-guerram.

Porro in Arimino dominatus est domnus Malatesta, qui optime et fideliter partem Ecclesie semper tenuit. In Furlivio dominatus est domnus Guido comes Monte-feltranus, qui fuit vir bellator et periciam habuit artis pugne, et plures victorias de Bononiensibus qui erant ex parte Ecclesie cum eis bellando obtinuit. Pluribus annis tempore valide guerre in Furlivio dominium habuit, sed in fine defecit tam ipse quam Livienses, pro eo quod papa Martinus quartus de illa guerra pertinaciter et obstinato animo se intromisit, volens penitus de Furlivio victoriam obtinere. Quapropter cum venisset domnus Bernardus cardinalis Romane curie legatus in Romagnolam, et Livienses tradidissent se sibi, misit domnum Guidonem comitem Montis-feltri primo Cluciam, postmodum in Lombardiam ad civitatem Astensem, ut in confinio staret ibi. Qui humiliter obedivit habitando ibidem.

In Ravenna dominatus est ex parte Ecclesie domnus Paulus Traversarius, nobilis homo, dives et potens, pulcher et sapiens.

Ex altera parte imperii Anastasius quidam. Porro post dominum Paulum Traversarium dominatus est in Ravenna dominus Thomasius de Foliano de Regio, quem papa Innocentius quartus fecit comitem Romagnole, pro eo quod attinebat sibi; et habuit neptem domni Pauli uxorem, scilicet filiam filii, Traversariam nomine, quam papa legitimavit, ut posset hereditare. Hanc post mortem domni Thomasii Stephanus filius regis Hungarie accepit uxorem et dominatus est in Ravenna. Post cuius mortem venit quidam Guilielmottus de Apulia ducens secum quandam mulierem, quam dicebat uxorem suam esse et filiam domni Pauli Traversarii de Ravenna, quam in Apulia obsidem habuerat imperator; et dominatus est multis annis, omnes possessiones domni Pauli Traversarii integraliter habens. Et creditum fuit quod fraudulentè et deceptorie fierent omnia ista tam a viro quam ab uxore; nec partem tenebat Ecclesie, et propterea de Ravenna et de possessionibus, quas occupaverat, cum uxore sua fuit expulsus.

De Tebaldelo, qui bis civitatis sue Faventie proditor fuit.

In Faventia dominati sunt Alberghetti, qui et Manfredi appellati sunt, ex parte Ecclesie. Inter quos fuit precipuus dominus Hugolinus Buçola et filius eius frater Albricus de Ordine Gaudentium. Ex parte imperii dominus Accharisius et filius suus dominus Guido Accharisii.

Porro pars Ecclesie in Faventia a Çambrasiis denominabatur, et non erant nisi duo ex illo casali, scilicet frater Çambrasinus, qui de Ordine fratrum Gaudentium fuit et est, et Tebaldellus frater ipsius non legitimus. Et reputabatur, quia vir fortis et pulcher erat et dives, quia frater suus Çambrasinus legitimus equaliter hereditatem cum eo diviserat. Hic bis civitatis sue Faventie proditor fuit: primo dedit eam Liviensibus, et habitabam ibi tunc; secundo parti Ecclesie eam restituit. Et post breve tempus in fovea civitatis Liviensis periit et suffocatus est cum dextrario suo et aliis multis.

In Imola ex parte Ecclesie erant Nurduli principales. Ex parte vero imperii Hugutio de Binielis, quem rex Karolus cepit

in conflictu Manfredi, qui appellatus est princeps, et decapitari fecit. Huic successit in Imola frater suus Iohannes de Binielis. Porro in montibus Petrus Paganus ex parte imperii magnus erat, famosus et nominatus et doctus ad bellum; et habitabat in quodam castro, quod appellabatur Sosonana. Bonam uxorem habuit dominam Dyanam et bonam sororem dominam Gallam Placidiam. He ambe mee devote fuerunt. Porro comes Bernardinus dominabatur in Alchonio, magnus et potens et ex parte Ecclesie. Comes vero Rogerius de Bagnacavallo ex parte imperii magnus in Ravenna fuit; sagax homo fuit, astutus et callidus et versipellis et subdola vulpes. Hic fuit michi familiaris. Hic unicam habebat filiam nec habuit mares; quam, cum moreretur, dixit quod volebat eam maritare tali homini, qui bene partem suam teneret. Cui cum diceret frater Ghirardinus Gualengus quod non erat tempus truffandi, respondit et dixit: 'Quare? Non sum ego bene unus homo?'. Cui dixit frater: 'Domine, bene estis unus homo, sed tempore mortis debetis omnibus parcere nec aliquam partem tenere debetis nisi Dei, sicut dicit propheta: *Dominus pars hereditatis mee et calicis mei; tu es qui re(stitues) here(ditatem) m(eam) michi*. Item in Romagnola ex parte imperii magnus fuit comes Tadeus de Bono-comite. Hic erat vetulus et intravit Ordinem fratrum Minorum. Item domnus Iacobus Bernardi ex parte imperii aliquando fuit, sed postquam imperator decollavit filium suum, factus est ex parte Ecclesie, et postea intravit Ordinem fratrum Minorum.

Item tam in Romagnola quam in Lombardia multi fuerunt nobiles et potentes tam ex parte imperii quam Ecclesie, qui essent digni relatu, si boni fuissent et seipsos et Deum dilexissent.

Item in Bononia ex parte Ecclesie dominati sunt Ieremii, ex parte vero imperii Lambertacii. Inter quos fuit precipuus domnus Castellanus de Andalois, sed viliter obiit, quia in bello intestino ceperunt eum Bononienses qui erant ex parte Ecclesie et posuerunt in compedibus in palatio communis. Et expulerunt Geremii Lambertacios de Bononia, et iverunt Faventiam ad habitandum tempore illo; et processu temporis de Faventia similiter expulsi

fuerunt, quando Tebaldellus eam restituit parti Ecclesie. Hec fuit civitas, scilicet Bononia, que ultimo *bibit de calice ire Dei et potavit usque ad feces*, ne forte vellet gloriari de iustitia sua et aliis civitatibus insultare, que de poculo ire Dei furorisque indignationis eius iam biberant. Siquidem assasini erant in ea, nec prevalebat eis

[De causa destrutionis Bon(onie) et de usuris non accipiendis et muneribus et de aliis peccatis.]

In Cremona qui erant ex parte Ecclesie dicebantur Capellini sive Capelletti. Qui vero erant ex parte imperii dicebantur Barbarasi. In Pontificali Ravenne sic legi pluries, id est *non semel neque bis: Venient barba rasi. Maxime sevient*. Et est ambiguum, utrum de istis sit hoc intelligendum an de venturis adhuc. Verumtamen isti multum desevierunt, dum imperatorem in Lombardiam et in Cremonam introduxerunt, dum partem Ecclesie de Cremona expulerunt, dum eorum adiutorio imperator et sui guerram in Lombardia diu tenuerunt; et per eos *multiplicata sunt mala in terra*, que nec adhuc finem habent nec videntur habere. In Parma post destructionem Victorie et fugam Friderici quicumque non bene tenebat partem Ecclesie appellabatur de Mala-fucina, id est de mala fabrica dicebatur, eo quod haberet monetam reprobam atque falsam, et sicut bos varius ita cognoscebatur. Hinc sapiens dicit Prover. XXVII: *Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus*. Que est causa? Audi Eccli. XIII: *Cor hominis inmutat faciem illius sive in bono sive in malo. Vestigium cordis boni et faciem bonam difficile invenies et cum labore*. Hinc Iohannes ait Io. III: *Qui est de terra, de terra est et de terra loquitur*. Unde Ys. XXIX: *De terra loqueris, et de humo audietur eloquium tuum*. Item Dominus dicit Luc. VI: *Ex abundantia enim cordis os loquitur*. Unde Io. ait prima IIII: *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo locuntur, et mundus eos audit*. Simili modo qui de parte imperii erant tunc temporis non poterant se continere, quin de ea loquerentur, et statim cognoscebantur ex verbis

suis, sicut dictum fuit Petro Mat. XXVI: *Vere et tu ex illis es. Nam et loquela tua manifestum te facit.* Sic erat tunc temporis de talibus qui de parte imperii loquebantur.

Quod Parmenses pacem fecerunt adinvicem post mortem imperatoris, sed parum duravit pax illa.

Processu vero temporis Parmenses qui erant in Burgo Sancti Donini ex parte imperii rogaverunt Parmenses concives suos, qui erant in civitate ex parte Ecclesie, ut amore Dei et beate Virginis gloriose eos dignarentur in civitate recipere, quia pacem cum eis habere volebant. Iam enim obierat imperator. Et fecerunt cum eis pacem et in civitatem introduxerunt, ut vidi oculis meis. Qui videntes domos suas destructas — sic enim fecerant prius his qui ex parte Ecclesie erant, cum eos expulerunt — ceperunt velle contendere de pari et parti ecclesiastice insultabant. Et videntes quod Ubertus Pellavisinus dominabatur in Cremona et in multis aliis civitatibus, cogitaverunt sibi dare dominium Parme, quod totis viribus affectabat, et partem ecclesiasticam omnino volebant expellere et ita delere, quod in eternum in Parmam redire non posset. Quod cognoscentes Parmenses tremebant sicut iuncus in aqua, et ceperunt abscondere multi que cariora habebant. Ego etiam abscondi libros meos, quia Parme tunc temporis habitabam. Multi etiam Parmenses, qui erant ex parte Ecclesie, disponebant voluntarie de Parma exire, ne Pellavicinus veniens involveret eos et bona eorum diriperet. Sed convertit Dominus insidias et malignitates istorum super eos, iuxta verbum quod scriptum est Eccli. XXVII: *Laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorum, dolor autem consumet illos, ante quam moriantur.* Item Prover. XXIX: *Homines pestillentes dissipant civitatem, sapientes vero avertunt furorem.* Item: *In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera, et ruinas eorum iusti videbunt.*

De Iohanne Barixello, qui fuit *vir pauper et sapiens, et liberavit urbem cum sapientia sua*, Eccle.

Igitur dum in Parma insonuissent rumores de Pelavicino venturo, et ipse ita subito non veniret, quia alias telas ordiebatur — disponebat enim prius capere Columnium et Burgum Sancti Donini, sicut et fecit, ut postea cum maiori triumpho Parmam intraret; quibus captis et occupatis Parmenses qui erant ex parte Ecclesie, si de Parma recessissent, quo diverterent non habebant; et ita scaccum mattum acceperant, quia serpentem in sinu nutrierant. Ideo dicit Ecclesiasticus XI: *Non omnem hominem inducas in domum tuam, multe enim insidie sunt dolosi* —: ecce subito surrexit vir quidam, qui habitabat in Parma in capite pontis, inter Ecclesiam sancte Cecilie et sancte Marie de ordine Templariorum. Hic erat sartor et vocabatur Iohannes Barixellus et fuerat filius cuiusdam agricole illorum de Tedaldis, quem Parmenses Meçadhrum appellant; et accepit crucem in manibus suis et Evangelii textum et ibat per Parmam ad domos illorum qui erant ex parte imperii, quos suspectos habebat, ne Parmam Pellaicino tradere vellent, et faciebat eos iurare precepta domni pape et Ecclesie partem. Et habebat bene quingentos homines secum armatos, qui eum suum capitaneum fecerant et eum quasi ducem et principem sequebantur. Et iuraverunt multi partem Ecclesie et precepta summi et Romani pontificis, partim voluntarie, partim ex timore, quia videbant armatos. Qui vero iurare nolebant insalutato hospite de Parma exhibant et ibant ad Burgum Sancti Donini, ut habitarent ibidem.

De bonis que Parmenses Burgensibus contulerant, et de ingratitude eorum multiplici. De destructione Burgi Sancti Donini require infra carta CCCCX.

Nam quotienscumque in Parma civium aliqua fiebat divisio, istud qui exhibant castrum habebant paratum. Et in hoc gaudebant Burgenses, si Parma in discordia esset. Et plus gavisii fuissent, si eam penitus destructam vidissent. Nunquam enim di-

lexerunt Parmam Burgenses, immo, quando Parma guerram habebat, omnes beruarii de Lombardia in Burgo Sancti Donini contra Parmenses congregabantur, et Burgenses eos libenter recipiebant ad Parme destructionem et confusionem. Parmenses vero Burgensibus fecerant ista bona, ut vidi oculis meis, quia ibi uno anno habitavi, scilicet MCCLIX; quo anno fuit in Ytalia hominum et mulierum mortalitas maxima, et Icilius de Romano a Cremonensibus captus fuit et ab his qui erant cum eis in eodem exercitu. Primum bonum fuit, quia dabant eis de Parma annuatim rectorem, scilicet potestatem, et medietatem salarii semper solvebant. Secundum, quia a fluvio Tari, qui distat a Parma per V miliaria, poterant habere totum mercatum in Burgo, et Parmenses nichil dicebant; et ita habebant X miliaria de episcopatu Parmensi, et Parmenses solummodo V. Tertium bonum erat, quia Parmenses erant defensores eorum, si bellum a Placentinis vel a Cremonensibus seu a quibuscumque aliis habuissent. Quartum bonum a Parmensibus eis collatum erat, quia, cum in Burgo non essent nobilium nisi duo casalia, scilicet illorum qui dicuntur Pinkilini et Verçoli, et ceteri populares et divites rurales existerent, Parmenses maritabant ibi suas nobiles mulieres; quod parvipendendum non erat. Credo quod vidi ibi de Parmensibus domibus XX cum pellibus de variis et scarleto. His omnibus bonis sibi collatis inventi sunt Parmensibus Burgenses ingrati. Et ideo digne et merito Parmenses postea destruxerunt Burgum Sancti Donini, quando tempus congruum habuerunt. Ideo sapiens in Proverbiis dicit XVII: *Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius.* Igitur Iohannes Barixellus, cum iret per Parmam faciendo iurare suspectos, pervenit ad domum domni Rolandi Guidonis Bovis, qui habitabat in capite pontis iuxta Ecclesiam sancti Gervasii. Et vocans eum de domo dixit ei quod incontinenti sine mora aliqua iuraret partem Ecclesie, si vellet sospes evadere, alioquin de Parma recederet. Erat autem ex parti imperii predictus miles domnus Rolandinus Guidonis Bovis et multas potestarias ab imperatore receperat; et videns tantam multitudinem congregatam et talia exigentem et talia minitantem, fecit quod

dicit sapiens in Prover. XXII: *Callidus videt malum et abscondit se*. Et iterum Ys. XXXII: *Erit vir sicut qui absconditur a vento et celat se a tempestate*. Iuravit ergo dicens: 'Ego iuro stare et obedire preceptis Romani pontificis et tenere partem Ecclesie toto tempore vite mee ad dedecus miserabilioris et magis merdiferose partis que sit sub omni celo'. Dicebat de parte sua, scilicet imperii, pro eo quod permittebant se viliter a talibus conculcari. Et dilexerunt eum Parmenses ecclesiastici ex hoc verbo, nec fuit ei reputata verecundia, si iuravit.

De Colurnio recuperato, et de domno Manfredino de Canula ibi mortuo, qui capitaneus erat.

Voluerunt itaque Parmenses tempore illo recuperare Burgum Sancti Donini, sed non potuerunt, quia Pelavicinus et Parmenses qui de Parma exiverant occupaverunt illum et diligenter custodiebant. Erat enim castrum in circuitu bene muratum, habens etiam foveas magnas in suburbanis et circa. Colurnium vero recuperaverunt tam cito; et ex parte imperii plures corruerunt gladio interfecti. Inter quos fuit Franciscus filius domni Iohannis de Puciesio et domnus Rolandinus Goggus de Parma et domnus Manfredinus de Canula de Regio, quem Pellavicinus fecerat capitaneum. Hic erat ex filiis Manfredi de Mutina et erat tante pulcritudinis, quod Absalon filius David vix prevalebat ei. Fuerunt etiam ibi multi alii interfecti, qui essent digni relatu, sed causa brevitatis eos subiteo et pertranseo, et quia ad alia dicenda festino. Cessavit igitur Pellavicinus Parmam venire, quia non potuit; innotuerunt enim civibus calliditates eius atque malitie, et sic bene caverunt sibi ab eo. *Minus enim iacula feriunt que previdentur, et nos tolerabilius mundi mala suscipimus, si contra hec per providentie clipeum munimur*. Verba sunt Gregorii. Accidit ergo Pellavicino quod sapiens in Proverbiis dicit XXVI: *Qui fodit foveam, incidet in eam; et qui volvit lapidem, revertetur ad eum*. Idem habetur Eccli. XXVII et additur: *Et qui laqueum alii ponit, peribit in illo. Facienti nequissimum consilium, super*

ipsum devolvetur, et non agnoscet, unde adveniet illi illusio et improprium superborum, et vindicta sicut leo insidiabitur illi. Quod totum processu temporis accidit Pellavicino. Hinc sapiens in Prover. dicit XXVIII: Qui decipit iustos in via mala, in interitu suo corruet, et simplices possidebunt bona eius. Quod totum accidit Pellavicino. Igitur Iohannes Barixellus fuit vir pauper et sapiens, qui inventus est in Parma, et liberavit urbem per sapientiam suam.

De beneficiis a Parmensibus Iohanni Barixello collatis.

Quocirca Parmenses hoc beneficium cognoscentes non fuerunt sibi ingrati, cum Apostolus dicat: *et grati estote*, immo rependerunt sibi beneficia plura. Primum, quia fecerunt eum divitem, cum esset pauper. Secundum, quia de nobili genere dederunt ei uxorem, scilicet de Cornaçano. Tertium, quod sine electione aliqua semper de consilio esset. Habuit enim sensum naturalem et gratiam concionandi. Quartum, quod posset societatem congregare et secum ducere, que denominaretur ab eo, ita dumtaxat, quod semper ad honorem et ad utilitatem civitatis et communis Parme. Hec societas multis annis duravit. Quam voluit destruere quidam Mutinensis, qui erat potestas Parmensium, scilicet domnus Manfredinus de Rosa, qui et de Saxolo sicut pater suus dictus fuit, quasi zelo pro Parmensibus nolens quod a tali homine et nomine denominarentur Parmenses. Diligunt enim se Mutinenses et Parmenses intimo et grandi et ferventi amore. Precepit ergo domnus Manfredinus, ut Iohannes Barixellus intenderet factis suis et domui sue et dimitteret istam societatem et istam pompam, quam facere videbatur, quia volebat regere Parmam suo consilio, cum Parmensium esset potestas. Qui humiliter obedivit et eadem die vadens ad stationem suam accepit acum et repe et videntibus Parmensibus cepit suere vestimenta, quasi diceret illud verbum Iacob, quod habetur Gen. XXX: *Iustum est, ut aliquando provideam etiam domui mee.* Et Eccli. XVIII: *Cum consumaverit homo, tunc incipiet, et cum quieverit, tunc operabitur.* Pater predicti potestatis fuit notus meus, et mater

mea devota et uxor similiter. Veruntamen Parmenses semper dilexerunt Iohannem Barixellum, et ipse semper habuit locum et fuit reputatus in Parma.

De societate Parmensium que appellatur Cruxatorum, in qua omnes alie includuntur, que de voluntate regis Karoli facta fuit.

Processu vero temporis rex Karolus, frater regis Francie, scilicet sancti Lodoyci qui transfretavit bis in subsidium Terre Sancte, audiens quod Parmenses erant viri bellatores et sui amici et semper parati ad succurendum Ecclesie, mandavit eis quod facerent unam societatem ad honorem Dei et sancte Romane Ecclesie, que diceretur de Cruce, in qua societate et ipse esse volebat. Et volebat quod in ista societate omnes alie de Parma includerentur, et quod semper essent parati ad succurendum Ecclesie, cum Romana Ecclesia indigeret. Et fecerunt Parmenses istam societatem, et appellatur societas Cruxatorum. Et regem Karolum litteris aureis in quaterni principio conscripserunt, ut societatis istius, que dicitur Crucesignatorum, capitaneus esset et primicerius, princeps et dux et comes et rex et magnificus triumphator. Et quicumque in Parma de ista societate non est, si offendit aliquem de societate iam dicta, defendunt se mutuo sicut apes, et statim currunt et diruunt domum eius *usque ad fundamentum in ea* et ita radicitus, quod nec lapillus repperitur in ea. Que est eis causa timoris, ut aut pacifice vivant aut societatem ingrediantur ipsorum. Et sic istorum societas mirabiliter crevit; et iam non denominantur Parmenses a Iohanne Barixello, sed a rege Karulo et a cruce domini nostri Iesu Christi. Cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

De Pelavicinis.

Et quia adhuc stilus noster in Parma versatur, de Pellavicinis, qui cives sunt Parme, superest ut dicamus. Isti marchiones sunt et elegerunt sibi duarum civitatum ad habitandum confinia, scilicet Parme ed Placentie. In episcopatu Placentino iuxta episco-

patum Parmensem habent duo castra, scilicet castrum Peregrinum, in quo dominus Pellavicinus habitavit — qui fuit pulcher homo et solatiosus et cantionum inventor, et reliquit filios plures —, et castrum Scipionis prope Burgum Sancti Donini ad miliaria V. In isto castro habitavit dominus Manfredus, frater germanus supradicti domni Pellavicini, et habuit filios IIII et filias tres, pulcherrimas dominas, in diversis partibus mundi nobiliter maritatas. Uxor eius et mater istorum domina Clara fuit de comitibus de Lomello, pulcra domina et sapientissima et solatiosa. Primogenitus istorum fuit dominus Guilielmus, pulcher homo et pacificus sicut et pater suus, et cum Parmensibus pacem habuit et habitabat in Parma. Uxor ipsius fuit domina Constantia, filia Aconis marchionis Hestensis, nec potuit ex ea prolem habere. Duabus enim vicibus sine ipso fuerat maritata, nec unquam habuerat filios. Porro dominus Manfredus pulchrum palatium habuit in Parma, ut vidi, iuxta plateam communis, ubi prius fuerat palatium illorum de Paganis; sed Parmenses occasione guerrarum funditus destruxerunt ambo palatia, et beccarii fecerunt ibi macellum. Nunc autem solummodo est ibi platea communis. Item dominus Manfredus fuit homo pacis et quasi religiosus et religiosos et regulas diligebat et specialiter fratres Minores. Et dabat salem omnibus regulis abundanter et sine mensura. Habebat enim in districtu castri Scypionis multos puteos salis, ex quibus factus est dives et inclitus. Secundus filius eius fuit dominus Henricus, homo bellicosus et doctus ad bellum. Credo, si vixisset, quod totam Lombardiam subiugasset. Nam de eo potest dici quod de Iuda Machabeo legitur scriptum I Macha. III: *Similis factus est leoni in operibus suis et sicut catulus leonis rugiens in venatione sua.* Hoc expertus est etiam marchio Montis-ferrati tempore aliquo. Hic in bello Karoli nobiliter et viriliter dimicando fuit occisus. Erat enim princeps et dux in exercitu Manfredi filii Friderici imperatoris condam. Tertius eius filius fuit dominus Ubertus, in omnibus similis precedenti, ita ut quicquid commendatum est in Henrico, in isto Uberto potest totaliter commendari. Hoc expertus fuit frequenter marchio Montis-ferrati dominus Guilielmus, quem iste non

permittebat de fortilitiis suis exire, eo quod guerram cum barbaro suo haberet, scilicet domno Uberto Pellavicino, qui tunc temporis dominium in Cremona habebat, et dabat nepoti suo isti trecentos milites et stipendia, ut marchioni Montis-ferrati guerram validam faceret. Erat autem causa istarum guerrarum Alexandria et Terdona, quas quilibet marchio possidere volebat. Hic a Placentinis interfectus fuit apud castrum Florençole occasione cuiusdam prede, quam cum Parmensibus partis imperii fecerat in Placentino districtu; et tamen habebat pacem cum illis, a quibus predam ducebat et quos fuerat depredatus, et perdidit predam et personam amisit. Quartus filius eius et ultimus et frater supradictorum fuit domnus Guidhottus, qui adhuc vivit et in curia regis Hyspanie magnus habetur.

Porro domnus Ubertus Pellavicinus, qui dominium habuit in Cremona, supra dictorum dominorum frater germanus fuit, scilicet domni Pellavisini de Peregrino ed domni Manfredi de Scipione. Hic habuit duo castra in Placentino episcopatu, scilicet Landasium et Ghisaleclum. Et quia de isto superius sufficienter diximus, ideo hic de eo tacendum videtur. Magnifici cordis fuit et totum mundum occupare volebat.

De Markesopolo.

Pater istorum trium domnus Pellavicinus est dictus. Qui habuit duos germanos fratres, scilicet domnum Markesopolum et domnum Rubinum, qui habitaverunt in Soragna, que est villa fertilis in episcopatu Parmensi, distans a Burgo Sancti Donini versus aquilonarem partem per miliaria V. Domnus vero Markesopolus uxorem habuit de Burgundia, ex qua non habuit mares filios, sed duas feminas, quibus mater imposuit nomina terre sue, scilicet Mabelon et Ysabelon, quod in Lombardico sonat Mabilia et Ysabella. Et maritavit pater primogenitam dominam Mabiliam, cum adhuc essem in seculo, id est antequam intrarem Ordinem fratrum Minorum anno Domini MCCXXXVIII; et venit de Soragna Parmam et hospitata est iuxta Ecclesiam sancti Pauli in domo illorum de Colurnio. Et dedit ei pater in dotem mille libras

imperialium. Et dedit eam in uxorem domno Açoni marchioni Hestensi, qui fuit bonus homo et curialis, humilis et dulcis et pacificus et meus amicus. Nam aliquando legi sibi Expositionem abbatis Ioachym de oneribus Ysaie, et erat solus mecum sub quadam ficu, et nobiscum quidam alius frater Minor.

Desanctitate domine Mabilie, uxoris marchionis Hestensis qui dictus est Aço.

Domina Mabilia similiter mea devota fuit et omnium religiosorum et specialiter fratrum Minorum, cum quibus confitebatur et quorum ecclesiasticum officium semper dicebat, et in quorum loco apud Ferrariam iuxta virum suum tumultata in pace quiescit. Multa bona fecit in vita sua et multas helemosinas in morte dispersit et dedit pauperibus de possessionibus, quas dimiserat ei pater suus in villa Soragne. Septem annis habitavi Ferarie, ubi et ipsa similiter habitabat. Pulchra domina fuit, sapiens, clemens, benigna, curialis, honesta et pia, humilis, patiens et pacifica et semper Deo devota. Non erat avara de bonis suis, sed libenter pauperibus dabat. Habebat fornacem in palatio suo in loco secreto, ut vidi oculis meis, et ibi ipsamet faciebat aquam rosaceam et dabat infirmis. Et ex hoc medici, stationarii et apotecarii specierum minus diligebant eam. Sed nichil sibi cure erat de talibus, dummodo subveniret infirmis et conspectui placeret divino. Multis annis vixit cum viro suo et semper sterilis fuit. Post mortem vero viri sui fecit sibi fieri domum iuxta locum fratrum Minorum de Feraria et ibi in viduitate mansit, quousque in loco fratrum Minorum de Feraria iuxta virum suum, ut dictum est, fuit sepulta. Cuius anima per misericordiam Domini requiescat in pace, quia bona domina fuit. Verum post mortem marchionis venit Parmam, ut vidi, et habitavit iuxta maiorem Ecclesiam, ut audivi ab ea, et mirabiliter erat ibi consolata, eo quod esset iuxta locum fratrum Minorum et iuxta Ecclesiam Virginis gloriose. Nunquam vidi dominam aliquam, que ita michi representaret comitissam Matildim, sicut ista, secundum ea que de illa per scripturam cognovi.

De sanctitate trium nobilium mulierum sive dominarum.

Certe tres mulieres sunt michi valde amabiles, que forte ab aliis non reputantur, scilicet Helena Constantini mater, Galla Placidia mater Valentiniani imperatoris et comitissa Matildis.

De Markesopolo, qui ivit in Romaniam ad habitandum.

Porro Marchesopolus, postquam maritavit Mabiliam filiam suam, transtulit se ad Grecos, quos persequebatur, cum habitaret in Romania, et impugnabat et capiebat ed interficiebat sicut David Phylisteos, de quo legitur I Reg. XXVII: *Virum et mulierem non vivificabat David nec adducebat in Geth, dicens: 'Ne forte loquantur adversum nos: Hoc fecit David'*; et hoc erat decretum illius omnibus diebus, quibus habitavit in regione Philistinorum. Similiter cum Grecis Markesopolus faciebat. Quocirca insidiose et malitiose interfectus fuit a Grecis in domo sua. Nam *pecunie obediunt omnia*. Hic maritavit secundam filiam dominam Ysabelam in Romania homini diviti, nobili et potenti; que pulcra domina fuit et sapiens, excepto quod clauda fuit et sterilis. Et remansit ei post mortem viri sui castrum quod appellatur Bonicea, quod viriliter et sapienter et caute custodivit et defendit a Grecis. Causa autem, quare Markesopolus recessit a Parma, hec fuit, ut traditur. Cum esset nobilis et magnifici cordis, dedignabatur et egre ferebat, quod quilibet popularis homo, burgensis atque ruralis, misso nuntio cum infula rubea trahebat eum ad communis palatium, ubi eum poterat in iudicio convenire. Porro domnus Rubinus, frater suus, habitavit in Soragna et habuit uxorem dominam Enmengardam de Palude, sororem domni Guidhotti de Caninis. Hec fuit pulchra domina, sed lasciva, cui illud Salomonicum optime convenire videtur, Prover. XI: *Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua*. Hec habuit filios V et filias totidem; quarum primam Mabiliam nomine, valde pulcram, que aliquando confessa est mecum, maritavit domnus Ubertus Pellavicinus in Ponte-tremulo, sperans occasione eius sub suo dominio habere terram illam. Domnus

Rubinus senex erat et plenus dierum et misit pro me eo anno, quo fuit mortalitas maxima, et quo Icilinus de Romano captus fuit in bello, scilicet MCCLIX; et confessus est mecum et bene ordinavit de anima sua et mortuus est in senectute bona, transiens de hoc mundo ad patrem. Uxor vero eius alterum virum accepit, quam habuit Egidius Scorça, et de solario postmodum cecidit et mortua est et sepulta. Alii vero Pellavicini habitabant similiter in episcopatu Parmensi, in terra que dicitur Varanum, que est pulcra contrata sita inter Medacianum et Milianum et Costameçanam et Burgum Sancti Donini; et sunt ibi in multitudine et sunt viri divites et potentes et curiales et pacifici, et semper pacem cum Parmensibus habent, quia cives Parmenses sunt. Inde fuit domnus Dalfinus Pellavisinus, qui MCCXXXIII fuit potestas Reginus et fecit fieri de muro civitatis ducenta brachia iuxta alium, sicut annuatim quilibet potestas facere tenebatur. Hec de Pellavicinis dicta sufficiant.

In Verona, ut supra iam diximus, post mortem Icilini de Romano dominatus est domnus Mastinus, quem interfecerunt quidam Veronenses fortes et pugiles, sperantes post ipsum dominium habere Verone. Sed decepti fuerunt, quia successit ei in dominio frater suus germanus domnus Albertus de Scala, qui fratrem suum optime vindicavit maleficos occidendo. Iste semper vivit et dominatur et a Veronensibus valde diligitur, quia bene se habet. Est enim communis persona et iustitiam tenet et pauperes diligit, sicut fecerat frater suus; et nichilominus est ibi potestas alius homo.

In Imola qui sunt ex parte Ecclesie appellati sunt Bricci, qui ex parte imperii Menduli dicti sunt. Sed hec pars imperialis in Imola totaliter est deleta. Et pars Ecclesie ex quadam emulatione et ambitione in duas partes iam dividitur ibi, quia Aliduces volunt dominari, ubi prius dominabantur quidam qui Nurduli dicebantur. Ista maledictio iam devenit ad Mutinenses et in Regio invenitur. Avertat Deus quod non inveniatur in Parma, de qua materia similiter timetur ibidem. Hinc Dominus dixit Luc. XI: *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet.* Item Iudicum V sic habetur:

Diviso contra se Ruben magnanimorum reperta contentio est. Ideo bonum est esse in celo, ubi non sunt partes nec divisiones nec ambitiones, sed ibi omnium communis possessio habetur et ab omnibus communiter possidetur, iuxta verbum quod scriptum est Ps.: Ierusalem, que edificatur ut ci(vitas), cuius parti(cipatio) eius in id ipsum. Item primo Macha. VIII: Omnes obediunt uni, et non est invidia neque zelus inter eos.

De partibus Tuscie tam Ecclesie quam imperii.

Iam nunc ad Tusciam transeamus et cito expediamus nos, quia multa alia dicenda occurrunt, que pretermittenda non sunt. Nobiliores civitates de Tuscia secundum meum iudicium sunt iste due, scilicet Pisana civitas et Florentina. Pisis dominati sunt Comites et Vicecomites, et multum Pisani imperiales fuerunt. Et sicut Cremonenses in Lombardia pro imperio pugnaverunt, sic Pisani in Tuscia. Porro in Florentia ex parte Ecclesie dominati sunt Guelfi, ex parte imperii Ghibelini; et ex istis duabus partibus in tota Tuscia partes denominate fuerunt et sunt usque ad presens tempus; et omnes biberunt de calice ire Dei et potaverunt usque ad feces. Et quicumque melius habuit, gloriari non potest, quod gladium divine indignationis et ultionis evaserit, quia, si in civitatibus suis scismata et divisiones fecerunt, divisi fuerunt similiter et ipsi ab ira vultus eius, scilicet vultus Dei. Unde illud Ps.: *Expelle eos, quoniam irritaverunt te, Domine.* Quod bene prefiguratum fuit in libro Gen. XLIX, ubi Iacob de duobus filiis suis, qui peccaverant, dixit: *Dividam eos in Iacob et dispergam eos in Israel.* Et iterum Iere. VI: *Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum eius, quia verba mea non audierunt et legem meam proiecerunt.* Et iterum Iere. XI: *Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt, et clamabunt ad me, et non exaudiam eos.* Et iterum ait Dominus ad Iere. XV: *Si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Eice illos a facie mea, et egrediantur. Quodsi dixerint ad te: 'quo egrediemur?', dices ad eos: Hec dicit Dominus: Qui ad mortem, ad mortem, et qui*

ad gladium, ad gladium, et qui ad famem, ad famem, et qui ad captivitatem, ad captivitatem. Et visitabo super eos quattuor species, dicit Dominus: gladium ad occisionem et canes ad lacerandum et volatilia celi et bestias terre ad devorandum et dissipandum. Et dabo eos in fervorem universis regnis terre. Quam vera fuerint ista, viderunt oculi mei et aliorum maxima multitudo, sed super omnes illi viderunt, qui ea in propriis corporibus sunt experti.

De multis malis, que facta sunt occasione imperatoris F(riderici), de quibus optime fuit punitus, tam ipse quam hi qui occasione eius mala fecerunt.

Igitur omnes supradictas partes et scismata et divisiones et maledictiones tam in Tuscia quam in Lombardia, tam in Romagna quam in marchia Anconitana, tam in marchia Trivisina quam in tota Ytalia fecit Fridericus, qui condam dictus est imperator. Et ideo valde bene fuit punitus, quia *suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis*, quia in anima et in corpore totaliter est punitus. Sed et principes regni sui, quos de nichilo sublimaverat et de pulvere exaltaverat, leverunt calcaneum contra ipsum nec servaverunt ei fidem, sed proditores eius fuerunt, ut illud propheticum impleretur Abdie I: *Omnes viri federis tui illuserunt tibi, invaluerunt adversum te viri pacis tue. Qui comedunt tecum, ponent insidias subter te. Non est prudentia in eo*, scilicet in Friderico, quia sapientem se reputabat. Idem fecerunt sibi tyranni, de quibus supra fecimus mentionem. Sed et ipsi puniti fuerunt, non quia Fridericum dimiserunt, quem malum hominem cognoverunt, sed quia multa peccata commiserunt. Cognovi eos, quos nominavi, pro maiori parte; et subito disparuerunt de mundo et male pro maiori parte terminaverunt vitam suam, *quia ambulaverunt post vanitatem et vani facti sunt. Defecerunt in vanitate dies eorum et anni eorum cum festinatione. Propter dolos posuisti eis, deiecisti eos, dum alleverantur. Quomodo facti sunt in desolatione, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium surgentium,*

Domine, in civitate tua ymaginem ipsorum ad nichilum rediges. Tunc vere poterit dici illud Baruch III: Ubi sunt principes gentium et qui dominantur super bestias, que sunt super terram? Qui in avibus celi ludunt, qui argentum thesaurigant et aurum, in quo confidunt homines, et non est finis acquisitionis eorum. Qui argentum fabricant et solliciti sunt, nec est inventio operum illorum. Exterminati sunt tamen et ad inferos descenderunt, et alii in loco eorum surrexerunt. Ipsi etiam dicere possunt quod in libro Sapientie dicitur de damnatis V: Erravimus a via veritatis, et iustitie lumen non luxit nobis, et sol intelligentie non est ortus nobis; lassati sumus in via iniquitatis et perditionis et ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum iactancia contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquam umbra et tamquam nuntius preteriens et tamquam navis, que pertransit fluctuantem aquam, cuius, cum preterierit, non est vestigium invenire neque semitam carine illius in fluctibus. Aut avis, que transvolat in aere, nullum invenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum et scindens per vim itineris aerem. Commotis alis transvolavit, et post hoc nullum signum invenitur itineris illius; aut tamquam sagitte emisse in locum destinatum, divisus aer continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius. Sic et nos nati continuo desinimus esse, et virtutis quidem signum nullum valuimus ostendere. In malignitate autem nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccaverunt, quoniam spes impii tamquam lanugo est, que a vento tollitur, et tamquam spuma gracilis, que a procella dispergitur, et tamquam fumus, qui a vento diffusus est, et tamquam memoria hospitis unius diei pretereuntis.

Pulcher tractatus et utilis de mundi contemptu.

Ideo bene dixit quidam loquens de mundi contemptu:

Mundi prosperitas et vite brevitates multos decipiunt,
 Dum volunt vivere, preventi funere cito deficiunt.
 Nulla potentia, nulla prudentia prodesse poterit,
 Cum rerum omnium pretereuntium finis advenerit.

Quicquid est hodie laudis et glorie, transit ut nebula,
Non est durable quicquid mirabile ferunt hec secula.
Mundi divitias atque delitias quisquis amplectitur,
Vel mortis gladio vel infortunio pauper efficitur.
Cur ergo queritur quod cito perditur? non prodest querere
Quicquid interitu vel quovis exitu potest deficere.
Que transitoria nichil sunt omnia; defectus indicat:
Iacet in vitiis qui transitoriis se nimis implicat.
Transeunt omnia seculi gaudia miserabiliter,
Et quicquid preterit diu non poterit esse feliciter.
Quid prodest speties, quid pulcra facies, quid color roseus?
Et multiplicium quid prodest vestium ornatus aureus?
Invida homini mors pulcritudini non novit parcere,
Mors nescit ordinem aut celsitudinem rerum agnoscere.
Ad finem impia mors trahit omnia que sunt in seculo,
Facit deformia cuncta decentia, digna spectaculo.
Mortis sevitia plenos lascivia oculos operit,
Fit caro candida pallens et livida, quam vita deserit.
Venusta facies, blanda mollities, que placet nimium,
Postquam subtrahitur vita, qua fungitur, fit cibus vermium;
Et quod amantibus fuerat omnibus magna letitia,
Abhorrent oculi clausum sub tumuli brevis angustia.
Forma laudabilis, iam marcescibilis, sepulchro tegitur,
Pulvis in pulverem, cinis in cinerem cito redigitur.
Opes Tyberii, gloria Iulii, Marchi facundia
Sunt audientibus et non videntibus veluti somnia.
Olim Virgilius vates egregius laudem promeruit,
Quamvis laus hominum post vite terminum nil sibi profuit.
Nec Plato plurima scribens de anima mortem detinuit
Per sapientiam, cuius notitiam veram non habuit.
Sed nec gramatica nec dialetica nec flores Tullii
Quos erudierant a morte liberant huius exilii.
Oportet igitur quamdiu vivitur opus perficere,
Quod Deo placeat, et hoc non valeat mundus consumere,
Ut, cum de omnibus seculi actibus nichil supererit,
Nostra sint gaudia in illa gloria, que nunquam preterit.

Amen.

Ideo de ista materia dicit beatus Gregorius in fine tertii libri Dialogorum hoc modo: *Despiciendus a nobis hic mundus fuerat, etiam si blandiretur, si rebus prosperis demulceret animum. At postquam tot flagellis premitur, tanta adversitate fatigatur, tot nobis cotidie dolores ingeminat, quid nobis aliud, quam ne diligatur, clamat?* Ad hanc materiam facit quod Ieronimus dicit: *O, si possemus in talem ascendere speculam, de qua universam terram sub nostris pedibus cerneremus, iam tibi ostenderem totius mundi ruinas, gentes gentibus et regnis regna collisa; alios torqueri, alios necari, alios absorbi fluctibus, alios ad servitutem trahi. Hic nuptias, ibi planctum. Illos nasci, istos mori. Alios affluere divitiis, alios mendicare. Sed et totius mundi homines, qui nunc vivunt, in brevi spatio defuturos. Vincitur sermo rerum magnitudine, et minus est omne quod dicimus. Redeamus igitur ad nos et paulisper nostra videamus. Sentisne, obsecro te, quando infans, quando puer, quando iuvenis, quando robuste etatis, quando senex factus sis? Cotidie morimur, cotidie commutamus. Et tamen eternos esse nos credimus. Et scio hoc, quia quot puncta notarii, tot meorum damna sunt temporum, et per singulos fluctus etatis nostre momenta minuuntur. Hoc solum autem habemus lucri, quod Christi nobis amore sociamur.* Augustinus: *Cur per multa vagaris? Ama unum bonum, in quo sunt omnia bona, et sufficit; desidera simplex bonum, quod est omne bonum, et satis est.* Item Augustinus: *O caro misera, illam vitam amplecti debuisti, ubi vita sine morte, ubi iuventus sine senectute, ubi lux sine tenebris, ubi gaudium sine tristitia, ubi pax sine discordia, ubi voluntas sine iniuria, ubi regnum sine commutatione. Hec septem consequi debuisti.*

De legatis Romane curie missis in Lombardiam et Romagnolam, qui fuerunt XII.

Nunc de legatis Romane curie, qui in Lombardia nostris diebus fuerunt, superest, ut dicamus. Quorum primus fuit domnus Hugolinus, qui fuit cardinalis Ordinis fratrum Minorum, id est gubernator et protector et corrector fraternitatis et regule beati Francisci,

cuius intimus fuit amicus, et postea papa Gregorius nonus factus fuit. Multa bona fecit, que alibi plenius describuntur a nobis. Secundus fuit dominus Rainaldus episcopus Hostiensis, qui similiter cardinalis fuit Ordinis fratrum Minorum, quantum ad ea que supradicta sunt in alio precedenti; qui postea fuit papa Alexander quartus. Quando autem fuit legatus in Lombardia, dominus Thomas cardinalis, qui fuit de Capua, erat socius eius in legatione predicta. Iste dominus papa Gregorius nonus, de quo supra diximus, ad honorem beati Francisci fecit hymnum *Proles de celo prodiit* et responsorium *De paupertatis horreo* et prosam *Caput draconis ultimum* et aliam prosam de passione Christi: *Flete fideles anime*; et fecit cardinalem ad preces fratrum Minorum papam Alexandrum quartum. Qui Alexander papa canonizavit sanctam Claram et fecit hymnos eius et collectas. Dominus Thomas cardinalis, qui fuit de Capua fuit pulchrior dictator de curia et dictavit illam epistolam, quam misit summus pontifex domno Friderico condam imperatori, reprehendendo ipsum de multis et variis excessibus et excusando se et Romanam Ecclesiam ab obiectis et servitiis et beneficia collata recolendo eidem. Fuit autem principium illius epistole huiusmodi: *Miranda tuis sensibus nostra venit epistola, ut scripsisti, sed mirabilior tua nostris*. Item ad honorem beati Francisci fecit hymnum *In celesti collegio* et alium hymnum *Decus morum* et responsorium *Carnis spicam*. Et sequentiam illam de beata Virgine fecit similiter, scilicet *Virgo parens gaudeat*, litteram tantum. Cantum vero rogatu illius fecit frater Henricus Pisanus, qui fuit custos meus et magister in cantu. Contracantum fecit frater Vita Lucensis ex Ordine Minorum, qui similiter in cantu me docuit.

Post predictos missus fuit in Lombardiam legatus dominus Octavianus diaconus cardinalis. Hic fuit pulcher homo et nobilis, scilicet de filiis Ubaldini de Musello in episcopatu Florentino. Multum reputatus fuit ex parte imperii, sed propter honorem suum interdum faciebat aliqua ad utilitatem Ecclesie, sciens quia propter hoc missus fuerat. Unde, cum quadam die eo tempore, quo imperator obsidebat Parmam, essem Lugduni, et interrogasset me dominus Guilielmus de Flesco diaconus cardinalis, nepos

pape Innocentii quarti, quid dicerent Parmenses de domno Octaviano legato, respondi et dixi: 'Parmenses dicunt quod proditor erit Parme, sicut fuit Faventie'. Tunc domnus Guillielmus dixit: 'Ha pro Deo! non est credendum'. Cui respondi et dixi: 'Si est credendum vel non credendum nescio, tamen Parmenses ita dicunt'. 'Bene, bene!' dixit domnus Guillielmus. Tunc consideravi verum esse quod de cardinalibus dicitur, quod aliquando aliqui eorum non se diligunt corde, et tamen propter honorem suum mutuo se defendunt et ostendunt se diligere coram extraneis. Cognovi igitur tunc hoc, quod audieram, verum esse. Astantes autem, qui in tanta multitudine erant, ut unus super scapulas iaceret alterius, volentes de Parma audire rumores — nam ibi dependebat totum negotium Romane Ecclesie et omnium clericorum sicut in aliquo duello, cum ex qualibet parte victoria expectatur. Imperator enim tunc temporis ab imperio depositus erat, et curia Romana erat extra territorium suum et exulabat in partibus Gallicanis, civitate Lugduni; et Parma pro Ecclesia bellum assumpserat et pugnabat valenter, de celo auxilium et victoriam expectando. Fridericus vero imperator condam Parmam acriter obsidebat, *veluti si ursa raptis catulis in saltu deseuiat*, altis vocibus terribiliter proclamando et horribiliter lamentando. — Cum igitur astantes audivissent me talia perorantem, mirati sunt et me audiente dicebant adinvicem: 'Toto tempore vite nostre non vidimus fratrem aliquem ita securum et secure loquentem'. Hoc ideo dicebant, quia videbant me inter patriarcham Constantinopolitanum et cardinalem sedentem, quia cardinalis me invitaverat ad sedendum, et ego oblatum honorem respuendum et contemnendum non reputavi. Item quia videbant et audiebant me de tali homine et coram talibus talia proloquentem. Ego vero eram tunc temporis diaconus et iuvenis annorum XXV. Postea autem cognovi quod Ecclesiasticus utile consilium dat, cum dicit VIII: *Non omni homini cor tuum manifestes, ne forte inferat tibi gratiam falsam et convicietur tibi*. Item Eccli. XI: *Non omnem hominem inducas in domum tuam, multe enim insidie sunt dolosi*. Item Eccli. XXXVII: *Non enim omnia omnibus expediunt, et non omni anime omne genus placet*. Item Iob XXI: *Et ego,*

quando recordatus fuero, pertimesco, et concutit carnem meam tremor. Cum autem redii in Lombardiam, et post plures annos domnus Octavianus adhuc legatus esset Bononie, pluribus vicibus comedi cum eo; et locabat me semper in capite mense sue, ita quod inter me et ipsum non erat nisi socius frater, et ipse tertium locum mense habebat a capite. Tunc faciebam quod sapiens in Proverbiis docet XXIII: *Quando sederis, ut comedas cum principe, diligenter attende que posita sunt ante faciem tuam et statue cultrum in gutture tuo.* Et hoc fieri oportebat, quoniam tota sala palatii discumbentibus erat plena. Verumtamen abundanter et decenter comestibilia habebamus, et *vinum abundans et precipuum ponebatur*, et omnia delicata. Tunc cepi cardinalem diligere, iuxta verbum quod scriptum est Prover. XIX: *Multi colunt personam potentis et amici sunt dona tribuentis.* Et iterum: *Confitebitur tibi, cum bene feceris illi.* Invitavit autem me et socium cardinalis, ut qualibet die iremus ad manducandum cum eo. Sed faciendum cogitavi quod Ecclesiasticus XIII docet: *Advocatus a potentiore discede, ex hoc enim magis te advocabit. Ne improbus sis, ne impingaris; et ne longe sis ab eo, ne eas in oblivionem.* Et iterum Prover. XXV: *Subtrahe pedem tuum a domo proximi tui, ne quando satiatus oderit te.* Item de hoc cardinali dictum fuit, quod esset filius domni pape Gregorii noni. Forte quia dilexerat eum speciali amore.

De familiaritate mulierum vitanda.

Item filiam istius cardinalis in quodam monasterio sanctimoniali vidi, et invitavit me et multum rogavit, quod essem devotus suus, quia devota mea esse volebat. Et nesciebat, cuius esset filia et quem haberet patrem, ego autem bene sciebam. Et respondi et dixi sibi: 'Nolo te habere amicam, quia Patteclus dicit:

Et intendaça cu no posso parlare.

Vult dicere quod tedium est habere amicam, cui amicus suus loqui non potest; qualis tu es, cum in monasterio sis inclusa'. Et

dixit michi: 'Et si mutuum colloquium habere non possumus, saltem diligamus nos corde et *oremus pro invicem ut salvemur*, Iacobi ultimo'. Et cogitavi quod paulatine volebat me inducere et sibi attrahere, ut diligerem eam. Et dixi sibi: 'Beatus Arsenius mulieri Romane, que iverat de Roma ad videndum eum, cum se sibi recommendasset, dixit: « Oro Deum, ut deleat memoriam tuam de corde meo ». Quod illa audiens, turbata nimium in civitatem venit et pre tristitia febricitare cepit. Quod archiepiscopus Theophilus audiens ad eam consolandam accessit. — Erat enim Romana nobilis domina. — Illa autem dicebat: « Ecce ego contristata moriar ». Cui archiepiscopus dixit: « Nescis quia mulier es? et inimicus per mulieres sanctos viros impugnat, et propterea senex hoc dixit. Nam pro anima tua semper orat ». Et sic consolatione recepta cum gaudio ad propria remeavit.

De abbate Sysoi, qui voluit potius ad solitudinem ire quam cum mulieribus habitare, cuius discipulus dictus est Abraham. Ideo dicit Prover. XXI: *Melius est habitare in terra deserta quam cum muliere litigiosa et in domo communi.*

De quodam alio patre legitur quia, cum discipulus eius dixisset: « Senuisti, abba, accedamus parum iuxta mundum », ille ait: « Ubi non est mulier, ibi eamus ». Discipulus dixit ei: « Et ubi est locus non habens mulierem, nisi forte solitudo? ». Et ille: « Ergo in solitudinem me tolle! ». Alius etiam frater cum matrem suam vetulam trans fluvium portare deberet, ille manus suas pallio involvit. Cui illa: « Ut quid sic operuisti manus tuas, fili? ». Et ille: « Corpus mulieris ignis est, et ex eo quod te contingebam, aliarum feminarum memoria in meo animo veniebat ». Hinc sapiens ait Prover. VIII: *Fuge ab ea, nec transeas per illam, declina et desere eam.* Item Prover. V: *Ne intenderis falatiis mulieris. Favus enim stillans labia meretricis, et nitidius oleo guttur eius. Novissima autem illius amara quasi absinthium, et lingua eius acuta quasi gladius biceps. Pedes eius descendunt in mortem, et ad inferos gressus illius penetrant, per semitam vite non ambulat. Vagi sunt gressus eius et investigabiles. Nunc ergo, fili, audi*

me, et ne recedas a verbis oris mei. Longe fac ab ea viam tuam et ne apropinques foribus domus eius. Ne des alienis honorem tuum et annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo aliena, et gemas in novissimis, quando consumpseris carnes et corpus tuum'.

De sagacitatibus domni Octaviani cardinalis.

Item domnus Octavianus fuit sagacissimus homo. Nam cum quadam die fieret quedam magna processio, et ipse transiret, dixit elevata voce eo audiente ioculator quidam: 'Cedatis et removeatis vos de via, et permittite transire hominem, qui curie Romane proditor fuit et Ecclesiam frequenter decepit'. Audiens hoc cardinalis precepit uni de suis silenter, ut clauderet os eius pecuniam sibi dando, sciens quoniam *pecunie obediunt omnia*. Et sic vexationem suam redemit, quia ioculator in continenti donariis transtulit se ad alium locum, per quem cardinalis erat transiturus, et eum multipliciter commendavit dicendo quod in curia non erat cardinalis melior eo, et quod revera dignus esset papatu. Hinc Micheas de talibus dicit III: *Si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prelium*. Sed dicitur Prover. XXIX: *Qui timet hominem, cito corruet; qui sperat in Domino, sublevabitur*. Item Seneca dicit: *Tam carum tibi sit laudari a turpibus, quam si lauderis ob turpia*. Item audivi dici quod, si papa Innocentius quartus aliquantulum plus vixisset, domnum Octavianum de cardinalatu deposuisset, pro eo quod nimis erat imperialis et negotia Ecclesie non bene fideliter faciebat. Ipse vero sciens quod non haberet gratiam pape, et cognoscens quod iam hoc divulgatum esset per multos de curia et de aliis partibus, taliter gratiam papalem se demonstrabat habere. Cum omnes cardinales a conspectu pape qualibet die de consistorio egredi festinarent, ut irent ad hospitia sua, solus domnus Octavianus in camera vel caminata, que erat immediate post egressum a papa, cum aliquo clerico tam diu loquebatur, quamdiu cognoscebat cardinales omnes egressos, ut ipse ab his qui erant in sala palatii a conspectu pape ultimo crederetur egressus, quasi

volens ostendere quod papa retinisset eum ad familiare colloquium secum habendum et ad grandia negotia secum familiariter pertractanda, sicque reputarent eum maiorem cardinalem de curia, et qui apud papam plurima posset et magna, ac per consequens ex hoc ei darent donaria tamquam homini, qui eos in suis negotiis apud papam totaliter posset iuvare.

De sagacitate cuiusdam, qui in curia regis servivit, ut posset lucrari.

Quasi similem sagacitatem habuit quidam alius, qui ad curiam cuiusdam magni regis accessit et tali pacto ordinavit in curia regis per plures annos servire, quod rex concederet ei, quod qualibet die posset ad regem accedere ea hora, qua sedebat in throno sive solio regni sui, et totum palatium hominibus plenum erat, et sic in aure regis unum verbum solummodo dicere posset. Quod rex sibi concessit libenter. Verbum autem erat huiusmodi: 'Ad curiam vestram sapiens veni et stultus revertar'. Cum autem viderent omnes qui erant in palatio quod iste tam audacter et quasi currendo qualibet die ad regem accederet, et quod rex, quando videbat istum intrare palatium, semper ridebat, et quod cum tanta alacritate vultus ad ipsum audiendum sibi aurem prebebat, suspicati sunt quod penes regem gratiam magnam haberet et mirabilia posset, et sic donabant ei multa donaria, sperantes quod eos in suis negotiis apud regem optime posset iuvare. Iste vero omnia donaria, que sibi dabantur, reponebat seorsum, ut in suo recessu haberet ea parata. Videns vero iste quod multos habebat thesauros, disposuit omnino recedere, et accedens ad regem mutavit usitatum et solitum verbum dicendo alio modo: 'Ad curiam vestram stultus veni et sapiens ego revertar. Stetis cum Deo, quia omnino recedere volo'. Quod audiens rex amplexatus est eum et astantibus dixit: 'Iste iuvenis de remotis partibus venit ad nos et sedule in curia mea diebus multis servivit, insuper et solatium michi fecit, quando fui hic vobiscum in tedio. Quocirca iustum videtur michi, ut sibi beneficia aliqua rependamus'. Tunc clamaverunt omnes dicentes: 'Optimus sermo regis, et rogamus, ut celeriter compleatur'. Tunc rex ordinavit

magna convivia et invitavit omnes et fecit istum militem et donavit ei vestes et equos et famulos et thesauros et fecit eum deduci cum magna letitia, ut ad domum suam cum divitiis et honore et pace rediret. Hinc Dominus ait Luc. XVI: *Laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset, quia filii huius seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.*

De domno Gregorio de Monte-longo, qui fuit legatus in Lombardia annis multis.

Eo tempore, quo domnus Octavianus fuit legatus in Lombardia, fuit similiter legatus in eadem provincia domnus Gregorius de Monte-longo. Hic fuit condam unus de septem notariis Romane curie, et fuit in Lombardia antiquus legatus. Nam quando Ferrariam abstulerunt de manu et dominio Salinguerre, ibi fuit; et quando ab imperatore Friderico obsessa fuit Parma, ibi in ea erat legatus, et ponebat papilionem suum semper e regione papilionis imperatoris. Erat enim homo magni cordis et doctus ad bellum. Nam librum habebat de sagacitate et arte pugnandi. Acies et bella ordinare sciebat. Simulare et dissimulare optime noverat. Cognoscebat quando quiescendum, quando super hostes irruendum, iuxta verbum quod scriptum est Eccle. VIII: *Tempus et responsionem cor sapientis intelligit. Omni negotio tempus est et oportunitas; et multa hominis afflictio, quia ignorat preterita et ventura nullo scire potest nuntio.* Sed de divina sapientia dicitur Sapientie VIII, *quod scit preterita et de futuris estimat. Scit versutias sermonum et dispositiones argumentorum. Signa et monstra scit, ante quam fiant, et eventus temporum et seculorum.* Non sic de nobis: et quantum ad cogitandum, quia in Iob dicitur XXXVII: *Nos quippe involvitur tenebris;* et Apostolus ad Ephe. III: *Tenebris obscuratum habentes intellectum.* Unde illud Apostoli II ad Cor. III: *Fidutiam talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Hinc Iosaphath rex Iuda, quando cum hostibus irruentibus debebat pugnam committere, legitur Deo dixisse II Paralipo XX: *Cum ignoremus,*

*quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te; et quantum ad loquendum, quia cuncte res difficiles, non potest eas homo explicare sermone, Eccle. I; et quantum ad operandum, quia Dominus dixit Io. XV: Sine me nichil potestis facere. Unde illud supra positum: cum ignoremus, quid agere debeamus et cet. Item Apostolus ad Hebre. V: Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali. De quibus fuit unus Gregorius de Monte-longo, qui tantam habebat consuetudinem preliandi, quod sciebat discernere, quando esset preliandum, et quando a preliis cessandum, iuxta verbum quod scriptum est Eccle. III: *Tempus belli et tempus pacis.* Nam, sicut dicit sapiens in Prover. XX: *cogitationes consiliis roborantur, et gubernaculis tractanda sunt bella.* Sic enim committenda est cum hostibus pugna, ut semper a Deo speretur victoria, qui est adiutor in oportunitatibus in tribulatione. Unde illud Prover. XXI: *Equus paratus ad diem belli, Dominus autem salutem tribuet.* Et sic faciebat Gregorius de Monte-longo, quia et doctus erat ad bellum et victoriam sperabat et expectabat a Deo, et eam habuit, quando Victoriam cepit. Ideo convenit ei quod dicitur Prover. XXIII: *Vir sapiens fortis est, et vir doctus et validus robustus, quia cum dispositione initur bellum, et erit salus ubi multa sunt consilia.**

De sagacitatibus quas Dominus docuit suos.

Et nota quod Dominus docuit suos, qui pugnabant pro se, aliquas sagacitates habere. Ut patet in Iosue, cui Dominus dixit VIII: *Leva clipeum, qui in manu tua est, contra urbem Hay, quoniam tradam tibi eam.* Et habes in illo capitulo multa que pertinent ad sagacitatem pugnandi. Item totum vicesimum capitulum Deuteronomii est de doctrina et modo et arte pugnandi. Item II Reg. V dixit Dominus ad David: *'Non ascendas obviam Philistiim, sed gira post tergum eorum, et venies ad eos ex adverso pirorum; et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pirorum, tunc inibis prelium, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philistiim'.* Fecit itaque David,

sicut preceperat ei Dominus, et percussit Phylistiim de Gabae usque dum veniret Iezar. Hinc David ait: Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prelium et digitos meos ad bellum. Et iterum: Persequar inimicos meos et comprehendam illos, et non convertar, donec deficient. Confringam illos, nec poterunt stare, cadent subtus pedes meos. Et precinxisti me virtute ad bellum et supplantasti insurgentes in me subtus me. Et inimicos meos dedisti michi dorsum et odientes me disperdidisti. Audi, quomodo totum attribuit Deo, quicquid in bello victoriae habuit. Item Vegegius de re militari ad Theodosium imperatorem multas sagacitates de arte pugnandi ponit in libris suis, quos omnes vidi et legi; et valde utiles sunt illi libri volentibus cum hostibus preliari. In libris Machabeorum similiter multe sagacitates habentur, que valent ad artem pugnandi. Similiter in libris Regum et in libro Iudicum et Iudith. De Iosepho etiam legitur quod, cum esset in Iocapata civitate Iudee, ut eam defenderet ab obsidentibus hostibus, multas sagacitates exercuit. Surgebat enim de nocte et super machinas et instrumenta lignorum, que hostes Romani construxerant ad capiendum civitatem, oleum spargebat latenter. Cumque illi summo diluculo surgerent ad pugnandum, non advertentes linitionem cadebant deorsum. Simili modo Gregorius de Monte-longo legatus, cum esset in Parma, quam Fridericus tunc temporis obsidebat, cum audiret Parmenses murmurantes, eo quod non veniret eis auxilium contra draconis, scilicet Friderici, astutias, sagacitates faciebat non nullas. Inviatabat enim secum ad prandium milites aliquos de maioribus civitatis, cum quibus in mensa sua comedi aliquando in palatio Parmensis episcopi; et nobis prandentibus nuntius adveniens ad portam clamabat valenter, volens habere introitum. Tunc aliquis de familia hec eadem, scilicet de adventu novi nuntii, publice legato dicebat. Qui eum ante suum conspectum sine mora venire iubebat. Qui erat succinctus quasi viator, qui de via longinqua venisset, et habebat sutellares pulverulentos et ad cingulum piscidem litterarum. Et acceptis litteris precipiebat legatus, ut nuntium seorsum ad comedendum et quiescendum ducerent et darent ei optime manducare. Hoc autem ideo faciebat legatus, ut vide-

retur nuntio compati ex labore, et ne discumbentes inquirerent a nuntio de rumoribus, quos cespitando referret vel referre nesciret. Quid plura? Legebantur littere audientibus nobis, in quibus continebatur de auxilio cito venturo. Divulgabant milites per civitatem hec eadem, et sic omnis populus letabatur et sine tedio expectabat. Dicebant autem michi duo fratres Minores de Mediolano, qui cum legato manebant, scilicet frater Iacobus et frater Gregorius, quod in camera legati precedenti sero littere ille facte fuissent; sed legatus ad cautelam ex quadam sagacitate frequenter talia faciebat ad populum confortandum. Hinc David ad Ioab misit dicendo II Reg. XI: *Conforta bellatores tuos adversum urbem, ut destruas eam, et exhortare eos.* Revera sic fecit Gregorius de Monte-longo Lombardie legatus. Tandiu enim confortavit bellatores suos adversum urbem Victoriam, quam fecerat Fridericus, quod eam cepit et taliter destruxit, *ut non repperiretur nec calculus quidem ex ea.* Ideo videtur civitati Victorie convenire quod Ysaïas prophetando predixerat XXX: *Subito, dum non speratur, veniet contritio eius, et comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida; et non invenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aque de fovea.*

De fidelitate Gregorii de Monte-longo.

Item de domno Gregorio sciendum est quod imperator pluries temptavit animum suum precibus multis, volens eum attrahere ad partem suam, ut secum faceret amicicias, promittendo ei quod maiorem de curia sua faceret eum, ita quod esset secundus ab eo. Ideo Friderico imperatori condam congruere et adaptari possunt verba illa, que in primo Machabeorum X de Alexandro leguntur et Ionatha: *Audivit Alexander rex promissa que promisit Demetrius Ionathe, et narraverunt ei prelia et virtutes, quas ipse fecit et fratres eius, et labores, quos laboraverunt. Et ait: 'Numquid inveniemus talem aliquem virum? Et nunc faciamus eum amicum et socium nostrum'. Et scripsit epistolam et misit ei secundum hec verba dicens: 'Rex Alexander fratri Ionathe salutem. Audi-*

vimus de te, quod vir potens viribus et aptus es, ut sis amicus noster. Et nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tue, et ut amicus voceris regis. Et misi tibi purpuram et coronam auream, ut que nostra sunt sentias nobiscum et conserves amicitias ad nos'. Sed frustra et in cassum Fridericus temptator atque deceptor cum Gregorio laborabat ei talia suggerendo, quia facilius et cicius sol a cursu suo poterit deviare, quod impossibile creditur, quam Fabricius pervertatur. Sic et Gregorius de Montelongo a nemine potuit inmutari, ut a fidelitate recederet. Unde ei congruit illud Prover. XXVIII: *Vir fidelis multum laudabitur*. Item Prover. XXV: *Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei qui misit eum, animam illius requiescere facit*; et talis fuit iste. Item dominus legatus iste solitus erat habitare in Mediolano et in Parma et in Feraria.

De corvo domni Gregorii de Montelongo, qui loquebatur.

Cum autem antiquitus in Feraria habitaret, habebat quendam corvum, quem pro magna quantitate pecunie pignere obligabat et postmodum recuperabat, fideliter pecuniam refundendo. Loquebatur enim corvus more humano et maximus erat truffator. Surgebat enim de nocte et vocabat de hospitibus suis hospites peregrinos, dicens: 'Qui vult venire Bononiam? Qui vult venire Doiolum? Qui vult venire ad Peolam? Veniat, veniat, veniat! Celeriter, celeriter! Surgite, surgite! Venite, venite! Portetis res vestras! Eamus, eamus! Ad navem, ad navem! Leva, leva! Cola, cola, cola! Mitte te foras! Guberna, guberna!'. Surgebant igitur novi hospites, qui ignorabant truffas et deceptiones istius corvi, et cum rebus suis et sarcinulis quasi per totam noctem in ripa Padi expectabant navem, que portaret eos quo ire volebant; et mirabantur, a quo taliter delusi fuissent, cum neminem ibidem audirent. Item iste corvus cuidam ceco adeo erat molestus, quod semper, quando per ripam Padi nudis pedibus et tybiis mendicabat, iste cum rostro suo calcaneos ceci mordebat et tibias, et postea subtrahebat se et insultando ceco dicebat: 'Modo habes tu, modo habes tu!'. Quadam

autem die cecus cum baculo percussit corvum et fregit sibi alam et dixit: 'Modo habes tu, modo habes tu!'. Et corvus respondit: 'Modo habeo ego, modo habeo ego'. Et cecus: 'Tene quod habes! Accipe quod tuum est et vade! *Simulatores et calidi provocant iram Dei; percussi te semel, et secundo opus non erit. Vade ad medicum, si forte sanet te, quia insanabilis fractura tua, pessima plaga tua*'. Obligavit autem dominus Gregorius legatus corvum suum sub pignere pro pecunia nec eum recuperare voluit, sed sic dimisit, eo quod esset percussus. Sic plures faciunt, qui servos suos relinquunt, quando egrotare incipiunt. Qualis fuit ille, de quo legitur I Reg. XXX, qui dixit ad David: *Puer Egyptius ego sum, servus viri Amalachite. Dereliquit autem me dominus meus, quia egrotare cepi nudius tertius*. Hoc Ecclesiasticus non docuit, immo dicit XXXIII: *Si est tibi servus sensatus, sit tibi quasi anima tua. Quasi fratrem sic eum tracta*. Et hoc bene fecit centurio, qui Domino dixit Mat. VIII: *Domine, puer meus iacet in domo paralyticus et male torquetur*. Et ait illi Iesus: *Ego veniam et curabo eum*. Item dominus Gregorius legatus fuit talis vir, qualem describit Ecclesiasticus dicens XXXIII: *Vir in multis expertus cogitabit multa; et qui multa didicit, enarrabit intellectum. Qui non est expertus, pauca recognoscit*. Item negotia Ecclesie fideliter tractavit et fecit, et ideo patriarchatum Aquilegiensem promeruit et habuit multis annis, quousque ultimum diem clausit. Cum Icilino de Romano in quodam loco familiare colloquium habuit; pro quo mirati sunt multi, videlicet quod tales homines sibi mutuo loquerentur. Reputabatur enim Icilinus membrum diaboli et filius Belial, cui nemo loqui posset; iste vero cedrus alta de Libano. Verumtamen de domno Gregorio de Monte-longo sciendum est quod podagricus fuit et non bene castus. Alicuius enim sue amasie noticiam habui. Sed multi clerici seculares, qui in dominio et in prelationibus sunt et in delitiis vivunt, parum de castitate curare videntur, et imponunt Apostolo, quod dixerit: *et si non caste, tamen caute*. Sed Apostolus hoc non dixit. Immo dixit prima ad Cor. XV: *Nolite seduci! Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Evigilate iusti et nolite peccare!* Et alibi dicit ad Gala. VI: *Unusquisque enim*

onus suum portabit. Nolite errare! Deus non irridetur. Que enim seminaverit homo, hec et metet, quoniam qui seminat in carne, de carne et metet corruptionem, qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam eternam. Item Sap. IX: Corpus enim quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit inhabitatio terrena sensum multa cogitantem. Item Eccli. XIII: Omne opus corruptibile in fine deficiet, et qui illud operatur, ibit cum ipso. Et omne opus electum iustificabitur, et qui operatur illud, honorabitur in illo.

De commendatione castitatis.

Audi ergo, quid de castitate Apostolus dicit prima ad Cor. VII: *Bonum est homini mulierem non tangere. Quare? Audi Eccli. XIII: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; et qui communicaverit superbo, induet superbiam. Superbus est diabolus, cui communicat qui eum imitatur. Item Apostolus ubi supra: Volo autem omnes homines esse sicut meipsum. Sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic. Item prima ad Cor. III: Nescitis quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est; quod estis vos. Nemo vos seducat. Item in secunda ad Cor. VI ita dicit: *Nolite iugum ducere cum infidelibus. Que enim participatio iustitie cum iniquitate? Aut que societas luci ad tenebras? Que autem conventio Christi ad Belial? Aut que pars fidelis cum infideli? Quis autem consensus templo Dei cum ydolis? Vos autem estis templum Dei vivi, sicut dicit Dominus — Levit. XXVI —: 'Quoniam inhabitabo in illis et inambulabo et ero illorum Deus, et ipsi erunt michi populus'. Hec omnia dicta sunt, pro eo quod quidam clerici mundani, qui carnaliter vivere volunt, rabiem imponunt Apostolo, dicendo quod dixerit: *si non caste, tamen caute. Credo quod cencies audivi ab eis. Et certe Apostolus talem doctrinam non tradidit, cum dicat prima ad Tymotheum III: Oportet episcopum irreprehensibilem esse, filios habentem subditos cum omni castitate. Et infra V: Tymotheo dicit: Teipsum***

castum custodi. Item de hac materia Dominus dicit Mat. XIX: *Sunt eunuchi, qui se castraverunt propter regnum celorum.* Item Luc. XII: *Sint lumbi vestri precincti.* Item Apostolus ad Ephe. VI: *State ergo succincti lumbos vestros in veritate.* Item in eadem V: *Fornicatio autem et omnis immunditia aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine aut stultiloquium aut scurrilitas, que ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio.* Hoc enim scitote, intelligentes quod omnis fornicator aut immundus aut avarus, quod est ydolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei. Nemo vos seducat in inanibus verbis. Propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentie. Nolite ergo effici participes eorum. Item ad Hebreos XIII: *Fornicatores enim et adulteros iudicabit Deus.*

De Icilino de Romano, quo anno captus fuit in bello et mortuus, et ubi sepultus.

Porro de Icilino de Romano sciendum est quod papa Alexander quartus tractabat et ordinabat et volebat facere eum de membro diaboli filium Dei et amicum Ecclesie, sed duo occurrerunt impedimenta. Primum quod Ecclesiastes dicit VII: *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit.* Hinc Io. ait Apoc. ultimo: *Qui nocet, noceat adhuc; et qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Aliud, quia Icilinus MCCLIX captus fuit in bello et eodem anno mortuus est et sepultus in castro Sulcini, quod est in episcopatu Cremone. Sequenti vero anno, scilicet MCCLX, inchoata iam verberatorum devotione, papa Alexander quartus ultimum diem clausit; et in vigilia translationis beati Francisci, id est IX Kal. Iunii, scilicet octavo die exeunte Maio, ordinatum est, ut eius aniversarium celebretur.

De domno Philippo archiepiscopo Ravennate, quomodo artem nigromantie adiscere voluit.

Post Gregorium de Monte-longo domnus Phylippus, Dei et apostolica gratia Ecclesie sancte Ravennatis archiepiscopus,

apostolice sedis legatus factus fuit. Qui de terminis legationis sue in suis litteris ita scribit: *Ad hoc autem, ut nulli de legationis nostre terminis scrupulus dubitationis surepat, noverint universi quod in Aquilegiensi et Gradensi patriarchatibus, in Ragusiensi, Ravennate, Mediolanensi et Ianuensi civitatibus et dyocesibus ac provinciis nec non et generaliter in Lombardia, Romaniola et marchia Tervisina plene nobis legationis offitium est commissum.* Fuit autem iste legatus de Tuscia oriundus, de districtu civitatis Pistorii, et pauper scholaris ad Toletanam urbem perexit, volens nigromantie artem adiscere. Cumque sub quadam porticu quadam die in illa civitate sederet, interrogavit eum quidam miles, quid quereret. Qui cum se Lombardum esse dixisset et causam, propter quam illuc iverat, ei aperuisset, duxit eum ad quendam magnum magistrum artis illius capatum et senem et aspectu deformem et recommendavit eum sibi, rogans, ut amore sui ipsum in arte sua diligenter instrueret. Senex vero ille introduxit eum in cameram suam et dedit ei librum unum et dixit ei: 'Cum recessero a te, poteris hic studere'. Et recedens ab eo clausit hostium et cameram diligenti clausura. Cum autem iuvenis iste legeret, subito apparuerunt ibi demones sub specie et figura multiplici. Nam tota camera apparuit plena muribus, murilegis, canibus et porcis, et per cameram discurrebant illuc et illuc. Cum autem nichil diceret eis, subito invenit se extra cameram in strata sedentem. Et superveniens magister dixit ei: 'Quid hic agis, fili?'. Ille vero retulit magistro que sibi acciderant. Qui introduxit eum iterum et sicut prius divertit ab eo et hostium diligenter firmavit. Et cum legeret, apparuerunt ei multi pueri et puelle per cameram discurrentes. Cum autem nichil diceret eis, invenit se extra in via sedentem. Quod videns magister suus dixit ei: 'Vos Lombardi non estis pro arte ista, et ideo dimittatis eam nobis Hispanis, qui homines feroces et similes demonibus sumus. Tu vero, fili, vade Parisius et stude in Scriptura divina, quia in Ecclesia Dei adhuc futurus es magnus'. Venit igitur et Parisius studuit et didicit valde bene. Et rediens ad partes Lombardicas stetit Ferarie cum episcopo Garsindino, qui fuit de filiis Manfredi de Mutina et frater abbatis Pompose. Episcopus vero fecit eum

suum camarlengum; post cuius mortem factus fuit alius episcopus; post quem iste in Ferariensem episcopum fuit electus; et stetit multis annis electus Ferarie, quousque Ravennas archiepiscopus factus fuit. Cum autem papa Innocentius quartus de Lugduno venit Ferariam, iste ibi

[De quadam santimoniali, que disponebat Deum deserere, nisi Deus eam succurisset.]

Qualiter domnus Philippus archiepiscopus Ravenne, legatus domni pape, congregavit exercitum contra Icilinum.

Factum est autem eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, ut domnus Phylippus archiepiscopus Ravennas, factus legatus a domno papa, veniret Ferariam. Tempus autem, quo solent reges ad bella procedere, appellatur Maius, quia tunc est tempus tranquillum et iocundum et temperatum, in quo filomena cantum suum frequentat, et herba abundanter invenitur pro bobus et equis. Cum autem esset Ferarie, congregavit omnes cives civitatis illius et hospites Paduanos et concionatus est super regiam matricis Ecclesie, que est sancti Georgii. — E regione autem erat Ecclesia sancti Romani. — Et erant ibi omnes religiosi et omne vulgus a parvo usque ad maximum; sperabant enim audire magnalia Dei. Eram etiam ego iuxta archiepiscopum, et Bonus-dies Iudeus, qui erat michi familiaris, iuxta me sedebat volens et ipse audire. Stans ergo legatus in porta domus Domini cepit alta voce dicere verba sua, et breviter predicavit, quia cessanda sunt verba et subticenda, quando operanda sunt illa, pro quibus verba dicuntur. Divulgavit autem quomodo factus erat

legatus a domno papa contra Icilinum de Romano, et quod volebat cruce signare exercitum ad recuperandam civitatem Paduanam, ut Paduanos expulsos ad civitatem suam reduceret; et quicumque vellet esse de suo exercitu in illa expeditione, haberet indulgentiam et remissionem et absolutionem omnium peccatorum. 'Et nullus dicat: «Impossibile est quod possimus contra diabolicum hominem dimicare, quem etiam demones timent», quia non erit hoc impossibile apud Deum, qui pugnabit pro nobis'. Hinc Iudas Machabeus legitur suis dixisse, quando cum hostibus congredi voluit, I Macha. III: *Facile est concludi multos in manus paucorum, et non est differentia in conspectu Dei celi liberare in multis aut in paucis, quia non in multitudine exercitus victoria belli, sed de celo est fortitudo*. Et addidit legatus: 'Dico vobis ad honorem et laudem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius necnon et beati Antonii, cuius corpus Padue venerationi habetur, quod, si non haberem in exercitu meo nisi orphanos, pupillos et viduas et ceteras personas ab Icilino afflictas, spero de illo membro diaboli et iniquitatis filio habere victoriam. Iam enim clamor malitiae eius ascendit in celum, et ideo de celo dimicabitur contra eum. Dicit enim Scriptura divina Eccli. XXV: *Non accipiet Dominus personam in pauperem et precepcionem lesi exaudiet. Non despiciet preces pupilli nec viduam, si effundat loquelam gemitus. Nonne lacrimae viduae ad maxillam descendunt et exclamatio eius super deducentem eas? A maxilla enim ascendunt usque ad celum, et Dominus exauditor delectabitur in illis. Oratio humiliantis se nubes penetrabit, et Dominus non elongabit, sed iudicabit iustum et faciet iudicium, et fortissimus non habebit in illis patientiam, quousque contribulet dorsum illorum, et gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superbiorum et sceptrum iniquorum contribulet*'. Cum igitur legatus talia perorasset, gavisus sunt auditores; et congregato exercitu tempore congruo ad expugnandum Paduanam urbem accessit, quam Icilinus optime munierat ponendo in ea milites mille quingentos, omnes robustos et ad bellandum doctissimos. Ipse vero alibi morabatur, et tantum timebat de Padua, quantum Deus timet de celo, ne cadat, presertim cum

haberet tres muros et aquam extrinsecus et intrinsecus, preter milites et populi multitudinem. Reputabat etiam illos quantum ad talem civitatem expugnandam et capiendam *homines inhermes et sine virtute et sine peritia artis pugne.*

Qualiter frater Clarellus ex Ordine Minorum fecit se vexilliferum in isto exercitu.

In isto autem exercitu erat quidam frater laycus ex Ordine Minorum, natione Paduanus, nomine Clarellus, quem vidi et bene cognovi; qui erat homo magnifici cordis et multum desiderabat quod Paduani, qui de civitate sua expulsi diu exulaverant, in civitatem suam redirent. Hic videns, *quia tempus eum iuvat*, et cognoscens quod *infirmi mundi elegit Deus, ut confundat fortia*, fecit se vexilliferum istius exercitus, experiri volens, si forte daret Deus salutem per manum suam, qui olim per Ionathan et armigerum suum populo suo victoriam dederat. Precessit ergo exercitum et invenit quendam rusticum, qui tres equas habebat, et violenter abstulit ei unam. Quam ascendens accepit in manu perticam, ut pro lancea sibi esset, cepitque discurrere huc et illuc et clamare valenter: 'Eya, milites Christi! eya, milites beati Petri! eya, milites beati Antonii! abicite timorem a vobis, *confortamini in Domino et in potentia virtutis eius, quia Dominus fortis et potens, Dominus potens in prelio. Confortamini et estote robusti! Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, quia Dominus dabit virtutem et fortitudinem plebi sue, benedictus Deus! Dominus virtutem populo suo dabit, Dominus benedicet populo suo in pace*'. Quid plura? Ad has voces istius ita est animatus et confortatus exercitus, ut vellet eum sequi quocumque prederet. Et addebat frater Clarellus: 'Eamus, eamus! Ad eos, ad eos! *Domini est salus, et super populum tuum benedictio tua. Exurgat Deus, et dissipentur inimici eius, et fugiant qui oderunt eum a facie eius. Modo debet impleri Scriptura que dicit Leviti. XXVI: Persequemini inimicos vestros, et corruent coram vobis. Persequentur V de vestris centum alienos, et centum ex vobis decem milia. Cadent inimici vestri in conspectu vestro gladio. Respiciam*

vos et crescere faciam, multiplicabimini, et firmabo pactum meum vobiscum'. Venit igitur exercitus post istum preconem et vexilliferum precedentem et collocavit se in civitatis obsidione. His autem qui intrinsecus erant dedit Dominus cor pavidum, ut resistere non auderent.

De quodam alio fratre Minore, cuius ingenio, auxiliante Deo, Paduana civitas capta est.

Erat autem et alius frater Minor laycus in isto exercitu, sanctus homo et Deo devotus, qui in seculo domni Icilini magister ingenierius fuerat ad faciendas machinas et trabuccos et cattsos atque arietes ad capiendas urbes et castra. Huic per obedientiam precepit legatus, ut exueret habitum Ordinis beati Francisci, quia Ordinem diligebat, et indueret habitum album et fabricaret talem gattum, per quem subito civitas capi posset. Frater vero obedivit humiliter et citissime fecit gattum, qui in anteriori parte ardebat, in posteriori vero homines intus erant armati. Et tam cito capta est civitas. Ingressi autem in civitatem hi qui erant ex parte Ecclesie neminem ledere voluerunt, nec interfecerunt nec ceperunt nec expoliaverunt nec aliquid abstulerunt, sed omnibus pepercerunt et libere permiserunt abire. Illi autem reputabant se beatos, si tantum sine lesione et captione recedere possent. *Exultavit itaque omnis civitas atque letata est, nec mirum, quia, sicut dicit sapiens in Prover. XXIX: homines pestilentes dissipant civitatem, sapientes vero avertunt furorem.* Homines pestilentes fuerunt qui recesserunt de Padua, de quibus Ys. dicit XLIX: *Venerunt structores tui, destruentes te et dissipantes a te exhibunt.* Destruentes et dissipantes fuerunt hi qui de Padua recesserunt. Structores vero fuerunt hi qui eam noviter intraverunt, quibus optime congruit quod de Iudeis legitur Hester V: *Iudeis autem nova lux oriri visa est, gaudium, honor et tripudium apud omnes populos, urbes atque provincias.*

Quod in octava beati Antonii civitatem suam Paduani recuperaverunt de dominio Icilini.

Et quia in octava beati Antonii civitatem ceperunt et hanc victoriam habuerunt, hinc est, quod in octava eius maius festum faciunt Paduani quam primitivo die. Ideo congruit huic loco quod legitur in fine Hester dictum ab Assuero: *Hunc enim diem omnipotens Deus meroris et luctus vertit eis in gaudium. Unde et vos inter ceteros festos dies hanc habetote diem et celebrate eam cum omni letitia* et cetera usque ad finem libri, que omnia ad istam materiam pertinent. Veruntamen non ita cantant Bononienses qui sunt ex parte Ecclesie, qui nolunt istum sanctum audire in Bononia nominari, pro eo quod anno Domini MCCLXXV in festo suo fuerunt a Bononiensibus extrinsecis, qui Lambertacii nuncupantur, et Faventinis et Liviensibus apud pontem Sancti Proculi in bello prostrati, mortui et fugati et capti et carceribus mancipati. Precedenti vero anno, scilicet MCCLXXIII, ipsi Bononienses Lambertacii a parte Ecclesie de Bononia fuerant expulsi prima die Iunii, cum bellum intestinum prius ad invicem habuissent. Hinc David dixisse legitur II Reg. XI: *Varius enim est eventus prelii, et nunc hunc et nunc illum consumit gladius*. Verum dixit. Unde poeta:

Victorem a victo superari sepe videmus.

Porro legatus, quamvis ante fuerit famosus et nominatus, post captionem vero civitatis Padue longe famosior habebatur.

De his que dominus Phillippus legatus in Alamannia post mortem langravii fecit.

Hic in Alamannia antiquo tempore fuit legatus occasione langravii, qui post depositionem Friderici factus fuerat imperator. Cuius legationis tempore erant in Alemannia tres provincie, in quibus erant aliqui sollemnes fratres, qui disciplinam Ordinis contemnentes nolebant obedire ministris. Cumque venirent ad

consulendum legatum, capiebat eos et tradebat in manibus ministrorum, ut in eis et de eis iudicium et iustitiam exercerent, secundum quod statuta Ordinis requirebant. Factum est autem, ut langravii moreretur. Iste vero cum esset in alia civitate, audita morte langravii, timens Conradum filium Friderici, qui Alemaniam faciebat optime custodiri, precepit uni de familia sua, ut per plures dies cameram nemini aperiret, quia fugere disponebat, ne penitus caperetur. Et mutato habitu et assumpto solummodo uno socio occulte et latenter venit ad locum fratrum Minorum. Et vocato guardianiano seorsum dixit ei: 'Cognoscis me?'. Cui ille respondit: 'Minime'. Cui legatus: 'Ego bene cognosco te. Precipio tibi per obedientiam, ut ea que dixero tibi remaneant in teipso, et nemini debeas revelare, quousque revelandi licentiam tibi dabo, et quod tu non loquaris alicui nisi coram me, et non in Theotonico tuo, sed semper Latinis verbis. Langravii mortuus est, et ego sum legatus. Dabis ergo michi et socio meo habitum Ordinis et sine mora fugabis me et perduces ad locum securum, ne capiar a Conrado'. Quid plura? Obedienter et gratanter facta fuerunt omnia ista. Cumque vellet eos extra civitatem perducere, invenit portam unam clausam, similiter secundam et tertiam. Sed per tertiam, per vadum, quod erat subtus portam, viderunt quendam magnum canem exterius exeuntem, et visum est eis eodem modo posse eos exire. Quod cum attemptassent, propter grositiam legatus exire non poterat. At guardianus posuit pedem super nates ipsius et calcavit comprimendo ad terram, et ita exivit. Cumque omnes IIII fuissent egressi, arripuerunt iter et pervenerunt illa die ad prandium ad quandam civitatem, in qua erat conventus LX fratrum Minorum; a quibus cum interrogaretur iste guardianus, quinam essent isti fratres, quos secum ducebat, respondebat: 'Magni Lombardi sunt. Amore Dei ostendite caritatem et curialitatem et faciatis eis servitium et vobis honorem. Nam honor non est eius tantum cui impenditur, sed potius impendentis, et ille vere censendus est curialis, qui libenter et yllariter sine spe retributionis suum servitium incognitis elargitur'. Venit igitur guardianus domus illius cum X fratribus de conventu et comedit cum eis in forestaria

cum maxima familiaritate et consolatione, de talibus hospitibus plurimum consolatus. Cum autem cognosceret legatus quod in loco securo esset et quod omnia pericula evasisset, dedit licentiam guardiano socio, qui duxerat eum, finito iam prandio, quod eum manifestaret. Tunc dixit fratribus guardianus ille forensis, qui comes itineris fuerat: ' Noveritis, karissimi, quod iste frater, cum quo comedistis, est domni pape legatus; et ideo duxi eum ad vos, quia langravius mortuus est, et Conradum hic penitus non timemus. Socius etiam, qui venit mecum, usque ad horam hanc ignoravit hec omnia '. Audientes fratres talia ceperunt tremere sicut iuncus, cum ab aqua concutitur. Quibus legatus dixit: ' Nolite timere, fratres! *Cognovi vos, quia dilectionem Dei habetis in vobis.* Sedule ministrastis nobis. Ostendistis caritatem et curialitatem et familiaritatem. Retribuat vobis Dominus! Amicus eram Ordinis beati Francisci et amicus ero omnibus diebus vite mee '. Revera ita fuit. Nam Ecclesiam sancti Petri Maioris de Ravenna fratribus Minoribus dedit. Omnem gratiam concedebat nobis, quam petebamus ab eo, predicandi, confessiones audiendi et absolvendi de omnibus casibus qui pertinebant ad ipsum.

De gravibus penitentiis, quas archiepiscopus Ravennas dabat famulis suis, quando faciebant defectum.

Familiam habebat terribilem et ferocem; et omnes reverebantur fratres Minores sicut Apostolos Christi, cognoscentes quod dominus eorum intime diligeret nos. Erant enim bene XL homines armati, quos semper secum ducebat, ut essent capitis sui custodes et totius persone; et timebant eum sicut diabolium. Nam Icilius de Romano parum plus timebatur. Dabat enim suis maximas penitencias. Cum enim quadam die de Ravenna iret Argentam, quod est archiepiscopale castrum, quendam de suis ligari fecit cum fune et demergi in aquam, et sic ligatum ad navem traxerunt per aquas vallivas, ac si esset unus sturio. Oblitus enim fuerat salem accipere. Alia vice quendam alium fecit ligari ad magnam perticam et iuxta ignem volvi. Cum autem illi de familia ex quadam pietate et compassione ipsum deflerent videndo crudele

spectaculum, dicebat eis: 'Miseri, iam fletis'. Et sic precepit eum removeri ab igne. Verumtamen multas anxietates et calefactiones sustinuit. Amanatum vero, quendam Tuscum gastaldum suum, coniecit in vincula, et in carcere comederunt eum mures. Imponebat enim ei quod dissipasset bona sua. Multas alias crudelitates exercuit in his qui erant de familia sua, ut se vindicaret et illis penitentiam daret et aliis timorem incuteret. Et ideo permisit eum Deus ab Icilino capi, cum adhuc legatus existeret. Qui diligenter eum custodiebat, et quocumque ibat, ducebat eum secum, ut diligentius custodiret. Verumtamen honorifice et reverenter eum tractabat, quamvis ei Paduam abstulisset. Sed qui Manassen de carcere liberavit et in regnum suum restituit, sic liberavit et istum, hoc modo: Quidam Reginus nomine Gerardus de Campsoribus de Regio extraxit eum de carcere Icilini et per funem deposuit eum de solario, et sic evasit manus Icilini in nomine Domini. Ipse vero non inmemor beneficii huius sive potius talis servitii beneficium rependit eidem, quia fecit eum cardinalem Ravenne. Fratri etiam Enverardo Brixiensi ex Ordine fratrum Predicatorum, magno lectori, dedit episcopatum Cesene, eo quod esset de familia sua et captus fuisset cum eo. Qui frater Enverardus post mortem Icilini evasit de carcere, quando omnes alii incarcerati, quos ille maledictus Icilinus inclusos tenebat, liberati et extracti fuerunt. Item iste archiepiscopus duos habebat nepotes, scilicet Franciscum et Phylippum; sed Philippus filius eius erat, et erat XXV aut XXX annorum, spetiosus et formosus sicut alter Absalon; et diligebat eum domnus Philippus archiepiscopus Ravenne et legatus Romane curie sicut animam suam, iuxta verbum Apostoli ad Ephesios V: *Nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam*. Quicumque igitur manus istorum duorum implere volebat, poterat habere prebendam aut quicquid ab archiepiscopo postulasset. Factique sunt divites ultra modum. Habuit etiam filiam spetiosam, quam domno Iacobo de Bernardo voluit dare uxorem, sed noluit eam accipere, tum quia non erat legitime nata, tum quia nolebat habere dotem ex ecclesiasticis bonis, tunc etiam quia disponebat effici frater Minor et in Ordine beati Francisci mori, sicut et factum est. Item iste archiepiscopus inter-

dum erat ita melancolicus et tristis et furiosus et filius Belial, quod nemo poterat ei loqui.

Qualiter archiepiscopus Ravenne dedit michi reliquias Helysei prophete, quas portavi Parmam.

Michi vero semper fuit benivulus et familiaris et curialis et liberalis. Nam reliquias beati Helysei, de quo legitur in libris Regum, dedit michi, que erant in civitate condam Cesaree iuxta Ravennam in monasterio sancti Laurentii in arca saxeâ in capella regali. Et portavi ossa illa principalia et maiora et posui in maiori altari fratrum Minorum de Parma, et sunt ibi usque in hodiernum diem cum tali epytaphio preter illud, quod prius de plumbo posueram :

Hic virtute Dei patris ossa manent Helysei,
Que Salinbene detulit ossa bene.

Caput vero Helysei habere non potui, quia Heremitani sine licentia abstulerant et asportaverant illud. Ipse vero archiepiscopus plus curabat de guerris quam de sanctorum reliquiis. Quodam tempore, cum esset legatus, venit Faventiam, et ego habitabam ibi. Et quia oportebat eum intrare monasterium Ordinis sancte Clare, eo quod abbatissa illa diu vellet loqui cum eo, misit pro fratribus, ut eum associarent et causa honestatis et causa honoris sui. Super omnes enim homines de mundo diligebat honores, ut iudicavi de eo, et super omnes homines de mundo scivit dominari et baronizare, ut audivi ab aliis, et ut etiam michi similiter visum fuit. Fuimus ergo decem fratres, qui associavimus ipsum. Et postquam fuimus calefacti — erat enim dies sabbati mensis Ianuarii in festo sancti Tymothei in mane —, paravit se vestimentis sacerdotalibus, ut decenter et honeste monasterium ingrederetur. Cumque camisiam indueret, et nimis stricta esset in manicis, turbabatur. Cui dixit Faventinus episcopus: 'Michi stricta non est, quia bene induo eam'. Cui archiepiscopus dixit: 'Quomodo? est tua ista camisiam?'. 'Mea est', dixit episcopus. 'Et mea ubi est?' dixit archie-

piscopus. Et inventum est quod unus de famulis portaverat eam Ravennam. Et ait archiepiscopus: 'In veritate multum miror de patientia mea, tamen sibi penitentiam dabo, quia hic dare non possum, eo quod absens sit. Quod enim difertur, non aufertur'. Et dixi archiepiscopo: 'Patientiam habetote, pater, quia *patientia opus perfectum habet*, et sapiens in Proverbiis dicit XXV: *Patientia lenietur princeps, et lingua mollis confringet duritiam. Ira enim viri iustitiam Dei non operatur*, dicit beatus Iacobus. Ideo dicit Ecclesiasticus III: *Fili, in mansuetudine opera tua perface, et super hominum gloriam diligeris*. Tunc archiepiscopus dixit: 'Et sapiens in Proverbiis dicit XIII: *Qui parcit virge, odit filium suum; qui autem diligit illum, instanter erudit*. Ideo, sicut Dominus dicit in Iob XLI: *non parcam ei verbis potentibus et ad deprecandum compositis*. Item Ecclesiasticus dicit XXX: *Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, ut letetur in novissimo suo et non palpet proximorum hostia*'. Videns ego quod archiepiscopus penitus disponebat punire peccantem, dixi: 'Dimittamus, pater, ista verba et de alia materia dicamus. Celebrabitis vos?'. Et dixit: 'Non. Volo quod tu cantes missam'. Et dixi sibi: 'Obediam vobis et missam cantabo'. Tunc dixit archiepiscopus: 'Vultis quod prophetem vobis de papa futuro?'. — Vacabat enim papatus post mortem pape Urbani quarti, qui fuit Trecensis. — Et diximus: 'Sic, pater. Dicatis nobis quisnam futurus sit papa'. Et dixit: 'Papa Gregorius nonus multum dilexit Ordinem beati Francisci. Modo succedet Gregorius decimus, qui fratres Minores intime diligit'. Credebat dicere de seipso, quia multum affectabat habere papatum, et etiam sperabat, pro eo quod fratres Minores diligebat, et pro eo quod ille Tolletanus magister nigromancie predixerat eum magnum in Ecclesia Dei fore futurum, et quia videbat quod magnus erat, et quod aliquando cardinales discordes erant in electione papali, et quod aliquid interdum dicebatur de eo ad istam materiam pertinens. Tunc respondi et dixi: 'Pater, Domino concedente vos eritis ille Gregorius decimus. Et dilexistis nos et adhuc amplius diligetis'. Non tamen factum fuit ita, quia non successit tunc Gregorius decimus, sed Clemens quartus, nec ipse archiepiscopus

Ravennas papatum habuit, ut ostendatur quia *non est volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, Ro. IX. Item Io. III: *Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de celo*. Igitur cum archiepiscopus, qui et legatus erat, supraposita verba dixisset, adiecit: 'Isti sunt qui debent monasterium introire: Omnes fratres qui sunt hic. De meis vero nullus ingrediatur, nisi episcopus Faventinus et archidiaconus Ravenne et potestas istius terre'. Erat autem potestas Faventie dominus Lambertinus de Samaritanis de Bononia, et erat filius sororis abbatisse Faventine. Abbatissa autem erat de Faventia oriunda, et corda omnium hominum, si volebat, verbis et exeniis attrahebat ad se. Nam dominum Octavianum cardinalem ita habebat propitium et amicum, ut eam libenter in suis petitionibus exaudiret. Cum autem pervenimus ad hostium Ecclesie, invenimus ibi conversum cum thuribulo fumigante. Et incensato legato, accepit thuribulum de manu ipsius et thurificavit quemlibet fratrem Ecclesiam introeuntem dicendo: 'Del incenso a li frati me. Del incenso a li frati me. Del incenso a li frati me!'. Quod erat dicere: 'De incenso fratribus meis'. Post hec ivimus ad scalam, et ascendendo et postea discendendo et exeundo apodiabat se super me causa honoris et utilitatis, et ego sustentabam brachium dextrum eius, et archidiaconus Ravenne sinistrum. Et Ecclesia in solario erat; et totus conventus illarum dominarum numero LXX duarum congregatus ibidem. Et celebrata sollemniter missa et expeditis consiliis et negotiis omnibus egressi de monasterio invenimus ignem copiosum paratum. Et statim pulsabatur ad nonam. Et exuens se legatus dixit: 'Omnes vos invito ad prandendum mecum'. Credo quod dixit bene decies Tusice loquendo: 'Mo ve c'envito e si ve ce renvito'. Quod erat dicere: 'Invito vos ad prandium et iterum reinvito'. Verumtamen ita erant fratres illi timidi et verecundi, quod non potui ducere mecum nisi duos. Alii iverunt ad domum fratrum ad comedendum. Quando autem perveni ad palatium episcopi, dixit michi legatus: 'Hodie est dies sabbati, et episcopus et potestas volunt comedere carnes, dimittamus eos et eamus ad salam palatii, quia abundanter ad manducandum habebimus'. Et tenuit me et discumbere fecit iuxta se ad mensam,

et pluries dixit michi quod multum habebat pro malo, quod non feceram sibi honorem ducendo mecum alios fratres, quos invitaverat omnes. Et non audebam sibi dicere quod nolissent venire, quia nimis habuisset pro malo, sed dicebam sibi quod alia vice totum conventum haberet. Multum enim gaudebat in honoribus sibi factis. Porro archidiaconus associavit nos et discubuit in depressa mensa seorsum. Erat autem amicus et notus meus, et misit michi exenium.

De synodo congregata a domno legato apud Ravennam in Ecclesia Ursiana occasione Tartarorum.

Iste archiepiscopus Ravennas domnus Philippus de voluntate domni pape Alexandri quarti, pro eo quod rumores noviter de Tattaris insonuerant, congregavit concilium apud Ravennam in Ecclesia Ursiana, que est archiepiscopalis Ecclesia, omnium episcoporum suffraganeorum suorum, ut tractaret et ordinaret cum eis de Christianorum utilitate, et quod Ecclesie eorum et prebende parate essent in succursum Christianitatis contra Tartaros, si domnus papa mandaret. Et quod interim rogarent Deum, ut removeret ab eis et a populo Christiano omnes barbaras nationes. Huic synodo interfuerunt presbiteri et archipresbiteri et canonici aliique clerici in maxima multitudine. Miserat etiam archiepiscopus omnibus guardianis Ordinis fratrum Minorum Bononiensis provincie, dicendo quod cum lectoribus suis huic synodo interesse deberent; et iam veniebant. Sed frater Bonagratia, qui erat minister, noluit quod aliquis iret, nisi frater Aldevrandus de oppido Flaniani, qui iam minister Bononie fuerat et lector Mutine tunc temporis erat; quem etiam usque Ferariam associavi; et frater Clarus de Florentia et frater Manfredus de Terdona essent cum eo, qui ambo magni clerici erant magnique doctores. Frater vero Bonagratia, quamvis esset minister, noluit illo ire, sed omnem suam auctoritatem fratri Aldevrando concessit.

Quod multi accusatores insurrexerunt contra fratres Minores et Predicatores obitiendo eis IIII, pro quibus eis regratiari debebant.

Tunc insurrexerunt clerici congregati contra fratres Minores et Predicatores, dicentes quod ipsi non predicant decimas; quod audiunt confessiones, quas ipsi audire deberent; et quod sibi commissos ad sepulturam recipiunt, cum decedunt; et quod officium predicationis exercent, quod ipsi exercere deberent; ed quod omnia ista quatuor, quibus privantur, impediunt eos, ne possint dare pecuniam.

Quod domnus Opiço Parmensis episcopus fratrum Minorum et Predicatorum defensor fuit tempore oportuno, et archiepiscopus Ravenne domnus Philippus similiter.

Tunc surrexit domnus Opizo de Sancto Vitale, Parmensis episcopus et nepos condam domni pape Innocentii quarti bone memorie, et optime fratres Minores et Predicatores defendit dicendo quod illa que obiecta contra istos duos Ordines erant, et de quibus clerici causabantur, nullum eis impedimentum prestabant, sed potius adiumentum, ut sua liberius possiderent. Multisque rationibus clericos confutavit et fratres Minores et Predicatores optime defensavit, usque adeo quod factus est eis exosus et, sicut reputabant, pessimus inimicus. Videns vero archiepiscopus quod fratres Minores et Predicatores propter IIII predicta multos mordaces haberent, cepit instantissime eos defendere, dicens: ' Miseri et insani, non congregavi vos, ut contra istos duos Ordines insurgatis qui dati sunt a Deo Ecclesie in adiutorium vestrum et in salutem populi Christiani et omnium salvandorum, sed congregavi vos, ut de facto Tartarorum aliquid ordinemus, sicut michi et aliis metropolitanis domnus papa mandavit '. Audiens autem quod adhuc musitarent, provocatus ad iram, assumpsit parabolam suam et dixit: ' Miseri et insani, cui committam confessiones secularium personarum, si fratres Minores et Predicatores non audiunt eas? Vobis segura conscientia eas committere non possum, quia, si veniunt ad vos et petunt tiriacam

volentes confiteri, venenum eis datis. Ducitis enim mulieres post altare causa confitendi et ibi eas cognoscitis; quod nefas est dicere et peius operari. Ideo Dominus de vobis conqueritur per prophetam Osee: *In domo Israel vidi orrendum, ibi fornicationes Efraim*. Ideo enim doletis, si fratres Minores et Predicatores confessiones audiunt, quia non vultis quod cognoscant opera vestra mala, de quibus Dominus dixit Iudeis Io. III: *Erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui male agit odit lucem et non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta*. Item Apostolus ad Ephesios dicit V: *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Que enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere. Omnia enim que arguuntur a lumine manifestantur. Omne enim quod manifestatur lumen est*. Et addidit archiepiscopus: 'Committam ergo presbitero Gerardo, qui est hic, quod confessiones audiat mulierum, cum constet michi quod totam domum filiabus et filiis plenam habeat? Cui etiam illud propheticum non incongrue dici potest: *Filii tui sicut novelle olivarum in circuitu mense tue*. Et utinam presbiter Gerardus solus esset et in consimili negotio socios non haberet!'. Cum autem archiepiscopus talia divulgasset, erubescabant omnes qui in talibus se culpabiles cognoscebant. Et impleta est Scriptura que dicit Eccle. VII: *Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus animus corrigitur delinquentis*.

Qualiter satisfeci tribus archipresbiteris amicis meis, de his de quibus accusabantur fratres Minores et Predicatores in concilio Ravennate.

In diebus illis habitabam in Mutina, et egressus de Mutina ibam versus Bononiam. Et ecce tres archipresbiteri, mei familiares et amici, qui a predicto concilio redibant, occurrerunt michi. Et erat unus illorum archipresbiter Campi-Galianni, alter frater fratris Bonifacii de Guidhonibus, magnus decretista, qui erat archipresbiter Citanove. Tertius domnus Ugolinus archipresbiter plebis de Treblo, que in Alpibus est, ubi aliquando fui cum eo. Et interrogavi eos quare factum fuerat concilium, a quo venie-

bant, et quenam erant illa, que tractata erant ibidem, si dicere poterant. Et respondentes dixerunt michi: 'Concilium factum fuit occasione Tartarorum, et ordinatum quod, si necesse fuerit, nos clerici, qui habemus prebendas, demus succursum Romane Ecclesie pro communi bono Christianitatis contra malitiam Tartarorum. Et tunc multi insurrexerunt de nobis contra fratres Minores et Predicatores et conquesti sunt de vobis et imposuerunt vobis quod IIII maledictiones facitis nobis, quas nullo modo patienter possumus sustinere. Et non habuimus audientiam, nec fuit nobis in aliquo satisfactum, sed convitia et opprobria dixerunt contra nos metropolitanus noster et Parmensis episcopus ob vestri defensionem. Quapropter rogamus vos, ut veniatis ad nos, quando visum vobis fuerit et poteritis, ut de illis IIII adinvicem conferamus et disputando et conferendo cognoscamus horum IIII veritatem, quia, sicut dicit beatus Gregorius: *nichil ad plenum scitur, nisi dente disputationis frangatur*'. Quibus respondi et dixi: 'Exaudiam vos libenter'. Cum autem fuimus simul, dixerunt michi: 'Conquerimur de vobis duobus Ordinibus et omnes clerici prebendati nobiscum, quod IIII nobis infertis incomoda, que gravia reputamus. Primum est de decimis, de quibus deberetis frequenter in vestris predicationibus dicere, quod layci seculares eas nobis persolverent diligenter, presertim cum ex precepto divino hoc facere teneantur. Secundum est de sepulturis, quia vultis sepelire mortuos nostros, qui nobis, dum viverent, fuerant obligati, et sic per hoc nostre Ecclesie multis bonis temporalibus defraudantur. Tertium est, quia confessiones subditorum nostrorum nobis nolentibus et dolentibus audire presumitis. Quartum et ultimum est, quia predicationis officium vobis totaliter usurpastis, ita quod populus nos decetero audire contemnit'.

De decimis dandis. Et quod omnino dande sunt decime, probatur per prophetas et reges.

Tunc respondi et dixi: 'Non sumus positi ad decimas predicandum, sed vos, qui eas habere et possidere debetis, poteritis populo, qui eas vobis solvere debet, ad memoriam revocare. Nec

videtur conveniens quod, quando debemus predicare de Apostolo aliquo seu de alio magno sancto, dimittamus predicationem festivitatis, ut de decimis prosequamur. Immo miramur valde de vobis et habemus pro malo, quod tales angarias nobis vultis imponere. Simili modo possetis dicere et de nobis conqueri, quare non metimus et trituras segetes vestras. Ideo Apostolus in prima ad Cor. VI legitur dixisse: *Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.* Simili modo secularia negotia sunt a contemptibilibus pertractanda. Nos vero maiora intendimus predicare; et etiam interdum, quando dicimus de restitutione male ablatorum, de decimis predicamus. Non tamen semper tenemur in qualibet predicatione de decimis interserere, quia omnino inconveniens videretur, et populus audire contemneret. Tunc enim de nobis possetis rationabiliter conqueri, si dogmatizaremus quod non essent decime persolvende; quod nunquam ex nobis aliquis fecit, presertim cum per Malachiam III expresse Dominus dicat: *In decimis et in primitiis et in penuria vos maledicti estis, et me vos configitis gens tota.* Ista Dominus dixit de his qui decimas et primitias male dabant, et appellat eos propter hoc maledictos. Et addit ibidem Dominus dicens: *Inferte omnem decimam in horreum meum, ut sit cibus in domo mea, et probate me super hoc, dicit Dominus. Si non aperuero vobis cataractas celi et effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam, et increpabo pro vobis devorantem, et non corrumpet fructum terre vestre, nec erit sterilis vinea in agro, dicit dominus exercituum; et beatos vos dicent omnes gentes. Eritis enim vos terra desiderabilis, dicit dominus exercituum.* Quod autem ista promissio Domini fuerit vera, manifeste possumus demonstrare. I Paralipo. XXXI: *Precepit Ezechias in populo habitantium Ierusalem, ut darent partes sacerdotibus et Levitis, ut possint vacare legi Domini. Quod cum percrebruisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere primitias filii Israel frumenti, vini et olei. Mellis quoque et omnium que gignit humus decimas obtulerunt. Sed et filii Israel et Iuda, qui habitabant in urbibus Iuda, obtulerunt decimas boum et ovium decimasque sanctorum, que voverant domino Deo suo, atque universa portantes fecerunt*

acervos plurimos. Mense tertio ceperunt acervorum iacere fundamenta, in mense VII compleverunt eos. Cumque ingressi fuissent Ezechias et principes eius, viderunt acervos et benedixerunt Domino ac populo Israel. Interrogavitque Ezechias sacerdotes et Levitas, cur ita iacerent acervi. Respondit illi Acharias sacerdos primus de stirpe Sadoch dicens: « Ex quo ceperunt offerri primicie in domo Domini, comedimus et saturati sumus, et remanserunt plurima, eo quod benedixerit Dominus populo suo. Reliquiarum autem est copia ista, quam cernis ». Precepit igitur Ezechias, ut prepararent horrea in domo Domini. Quod cum fecissent, intulerunt tam primicias quam decimas et quecumque voverant fideliter. Hinc Ieronimus super illo verbo Domini: Querite primum regnum Dei et iu(stitiam) eius, et hec omnia additientur vobis, dicit: Sit homo quod esse debet, et presto erunt omnia.

Quod primitie inchoate sunt ab Abel, decime vero ab Abraham.

Et nota quod primicie inchoate sunt ab Abel, qui primus eas obtulit Deo, Gen. IIII. Decime vero inchoate sunt ab Abraham, qui primus eas dedit Melchisedec post victoriam V regum, Gen. XIII: *Et dedit ei decimas de omnibus.* Quod etiam Iacob promisit se facturum, ut daret eas Deo, dicens Gen. XXVIII: *Erit michi Dominus in Deum, et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cunctorumque que dederis michi decimas offeram tibi.* Hoc etiam postea fuit preceptum a Domino, Exo. XXII: *Decimas tuas et primicias non tardabis offerre.* Et infra XXIII: *Primicias frugum terre tue deferes in domo domini Dei tui.* Item ibidem: *Sex annis seminabis terram tuam et congregabis fruges eius. Septimo autem dimittes eam et requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui, et quicquid reliquum fuerit, edant bestie agri. Ita facies in vinea et in oliveto tuo.* Dum hoc observatum fuit, ut ait Iosephus, in anno VI in tantum abundabant fruges, quod sufficiebant ad usum septimi anni et octavi ad sementem.

De septimo anno servando, qui appellatur annus requietionis et remissionis, et notandum quid Iosephus de eo dicit. Quod decime dande sunt propter tria. Primo, propter divinum preceptum. Secundo, ut sit cibus in domo Domini. Tertio, in signum recordationis redemptionis nostre.

Nota quod iste septimus annus, in quo terra debebat requiescere, dicebatur annus requietionis et annus etiam remissionis, quia in eo nulli licebat exigere debitum aliquod nisi eo terminato; et si quid in eo anno ex preteritis frugibus succreverit in ea, *comedent pauperes populi* et cet. sicut supra. Nota quod mulier evangelica, id est sapientia divina, de qua habetur Luc. XV, decem dragmas habuit et unam perdidit, quando Adam peccavit, et IX ordines angelorum sibi remanserunt, ex quibus aliqui ceciderunt, scilicet illi in quibus *repperit pravitatem*, sicut habetur Iob III; et aliqui Deo fortiter adhererunt, de quibus habetur Iob XXV: *Qui facit concordiam in sublimibus suis. Numquid est numerus militum eius?* Vult dicere quod, quamvis multi ceciderint, tamen adhuc tot remanserunt, quod non est numerus militum eius. Isti sunt illi milites, de quibus Dominus dicit Zacharie IX: *Circumdabo domum meam ex his qui militant michi euntes et revertentes.* Igitur pro dragma decima perdita et inventa in signum inventionis et congratulationis decimam omnium bonorum nostrorum tenemur Deo offerre. Non est igitur absque causa quod decima precipitur Deo offerri, et quod tot figuris prefigurata precessit. Cum igitur considero quali fine et intentione Deus dixit: *Inferte omnem decimam in horreum meum, scilicet ut sit cibus in domo mea*, et in domo multorum prebendatorum sit in tanta abundantia cibus, quod tantum habent de terra, quod XX paria boum eam cultivare non possunt, non video quali conscientia, quod eis decime dentur, audeam predicare, presertim cum libentius dent ecclesiasticas divitias propinquis divitibus, amasiis, concubinis atque focariis quam pauperibus Christi. Nam per totum annum, cum pro helemosina vado, nec unicum panem in domo talium possum habere, et tamen cognoscunt quod Scriptura divina dicit Prover. XXI: *Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, et ipse clamabit et non exaudietur.* Et iterum

Eccli. IIII: *Congregationi pauperum affabilem te facito. Et infra: Declina pauperi sine tristitia aurem tuam et redde debitum tuum et responde pacifica in mansuetudine.* Ipsi vero potius congregationi hystrionum sive ioculatorum se affabiles faciunt, cum dicat Scriptura Eccli. IX: *Viri iusti sint tibi conzive, et in timore Dei sit tibi gloriatio.* Et iterum Eccli. XII: *Si bene feceris, scito, cui feceris, et erit gratia in bonis tuis multa. Bene fac iusto, et invenies retributionem magnam, et si non ab ipso, certe a Domino.*

De sepulturis eligendis ad libitum decedentis. •

Ad secundum capitulum veniamus, quod est de sepulturis. De quo dicimus quod a Romanis pontificibus non sine causa cuilibet est concessum, ut sibi ubi vult quilibet eligat sepulturam, iuxta verbum quod scriptum est Eccli. VII: *Mortuo non prohibeas gratiam.* Ex hoc enim commendatur Booz, ille vir iustus, Ruth III, de quo dicitur: *Benedictus sit a Domino, quoniam eamdem gratiam, quam prebuerat vivis, servavit et mortuis.* Quod etiam fratres Minores et Predicatores faciunt, dum suos devotos sepeliunt, qui apud eos eligunt sepulturam. Hinc papa Leo III dixit: *Nos instituta maiorum patrum considerantes statuimus unumquemque in maiorum suorum sepulcris iacere, ut patriarcharum exitus docet. Nulli tamen negamus propriam eligere sepulturam et etiam alienam. Dominus enim et magister alienam elegit ut propriam. Sed quia dignus est operarius mercede sua, tertiam partem sui iudicii illi Ecclesie dari censemus, in qua celesti pabulo refici consuevit, ut iuxta Apostolum sint consolationum socii, ut fuerant passionum. Et sic demum, ubicumque libitum fuerit, eligat sepulturam. Aliter ne fiat, auctoritate Domini nostri, qui per prophetam locutus est dicens: « Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui », sub anathematis vinculo detestamur et contradicimus.*

De iustitia illarum Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur.

Nota quod Salomon in Prover. XXIII dicit illam auctoritatem; quem papa Leo tertius appellavit prophetam. Cle. III: *Certificari voluisti a nobis, quomodo illa clausula, que in privilegiis solet apponi: « salva iustitia illarum Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur », intelligi debeat et exponi. Cum autem super hoc articulo diversa antecessorum nostrorum manaverint instituta, Leone papa iustitiam illam quandoque tertiam partem, quandoque mediam, et Urbano quartam fore censentibus, nos tale prebemus in hac varietate responsum, ut, sicut beatus Ieronimus inquit: « unaqueque provincia in suo sensu abundet », secundum rationabilem consuetudinem regionis illa iustitia circa medietatem vel tertiam aut quartam pro locorum diversitatibus attendatur.*

De confessionibus audiendis.

Iam nunc ad tertium capitulum accedamus, quod est de confessionibus audiendis. Conqueruntur parrochiales sacerdotes de nobis, quod contra eorum voluntatem audimus confessiones subditorum suorum, qui sunt eis commissi, quas ipsi audire tenentur.

Utrum contra voluntatem proprii sacerdotis liceat confiteri alii discretiori, an teneatur confiteri proprio sacerdoti.

Ideo non inmerito potest queri, utrum contra voluntatem proprii sacerdotis liceat confiteri alii discretiori, an teneatur confiteri proprio sacerdoti. Et quod teneatur ei confiteri, ostenditur primo auctoritate sacre Scripture, Prover. XXVII: *Diligenter cognosce vultum pecoris tui.* Si ergo vultus pecoris est conscientia, et nullus potest scire vultum sive conscientiam nisi per confessionem, ergo, si preceptum est sacerdoti, qui habet curam anime, scire conscientiam, subditus ei tenetur confiteri. Item Hebre. ultimo: *Obedite prepositis vestris per omnia. Ipsi enim pervigilant quasi rationem*

reddituri pro animabus vestris; ergo, si sacerdos, qui habet curam, tenetur reddere rationem de anima subditi, videtur quod subditus teneatur ei statum suum indicare. Item hoc ipsum ostenditur auctoritate canonis Innocentii in concilio generali: *Omnis utriusque sexus fidelis, ex quo ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata solus confiteatur proprio sacerdoti*. Et eadem decretali: *Si quis ex causa voluerit aliis confiteri, prius licentiam petat et obtineat a proprio sacerdote*. Si ergo sacerdos non dat licentiam, videtur quod nullo modo possit confiteri alii. Item libro de penitentia di. VI, Urbanus II: *Placuit, ut nulli deinceps sacerdotum liceat quemlibet commissum alii sacerdoti suscipere ad penitentiam sine eius consensu, cui prius se commisit*: ergo videtur quod nullo modo liceat confiteri, nisi proprio sacerdoti. Item ratione videtur, quia confessus aut tenetur iterum confiteri proprio sacerdoti aut non. Si sic, ergo nullius fuit valoris prior confessio sive absolutio. Vere enim absolutus de aliquo non tenetur iterum absolvi de eodem in eodem foro. Si non tenetur, ergo videtur quod sit exemptus a proprio sacerdote; sed nullus eximitur, nisi habeat privilegium: ergo nullus potest alteri confiteri, nisi privilegium habeat, vel nisi sacerdos licentiet. Item quilibet homo tenetur sacramenta percipere a proprio sacerdote: ergo sacramentum Eucharistie; sed confessio est preparatio ad illud sacramentum: ergo illi tenetur confiteri, a quo sacramentum illud suscipere tenetur. Sed ille est sacerdos proprius: ergo, quantumcumque confitetur alii, tenetur confiteri proprio sacerdoti. Contra. Augustinus in libro de penitentia: *Qui vult peccata confiteri, querat sacerdotem scientem ligare et solvere, ne ambo in foveam cadant*: ergo, si sacerdos proprius est simplex, videtur quod possit alii confiteri pro voto. Item, sicut Bernardus dicit: *quod ex caritate institutum est contra caritatem non debet militare*: ergo similiter quod est institutum propter remedium non debet militare contra remedium. Esto igitur, quod sacerdos sollicitet mulierem, si ipsa confitetur ei peccatum suum, est in periculo: ergo, si non tenetur se periculo committere, non tenetur confiteri. Item privilegium datum est predicantibus, quod possunt audire confessiones. Sed qui concedit principale, et accessorium; ergo, si dominus papa

concessit potestatem absolvendi, ergo et potestatem peccatoribus tribuit eos adeundi: ergo contra voluntatem sacerdotis possunt eos adire. Item potestas iurisdictionis descendit a superioribus ad inferiores: ergo, si aliquibus dat episcopus auctoritatem suam, cum inferior non possit supra superiorem, sed e converso, videtur quod omnis fidelis, nolente etiam proprio sacerdote, possit eum adire. Item quod talis confessus non teneatur illo anno amplius confiteri, videtur, quia natura nichil facit frustra nec ars, nec gratia vel regula Spiritus Sancti: ergo superfluum est duo remedia eiusdem spetiei, maxime quando alterum est efficax, contra idem ordinari. Sed qui confessus est ei qui superioris auctoritate potuit absolvere et absolvit, amplius non tenetur confiteri sacerdoti. Item si teneretur, ergo frustra daretur illud privilegium sive illa auctoritas, et videretur duplex tribulatio consurgere; ergo cum non sit equum nec in iure divino nec in iure humano, non videtur quod teneatur proprio sacerdoti confiteri. Supradictorum solutio requiratur quarto libro Sententiarum, distinctione XVII, in tractatu fratris Bonaventure, et distinctione XXI similiter de hac materia continetur. Ego vero, quia ad alia dicenda festino, breviter me expedio, exponendo solummodo duas auctoritates et concludendo propositum. Intendo enim demonstrare quod fratres Minores et Predicatores saltem ex privilegio possunt confessiones audire. Dico ergo quod illud verbum Augustini intelligitur quantum ad electionem sacerdotis, ante quam subditus alicui se subiciat et curam anime committat, sed verbum Urbani post commissionem. Extunc enim tenetur ei confiteri, nec debet alii, nisi petita licentia.

Quod in quinque casibus habetur licentia pro obtenta.

Tamen in V casibus habetur licentia pro obtenta. Primus est, si sit vagabundus. Secundus est, si renuntiavit domicilium. Tertius, si peccavit vel offendit in aliena parochia. Quartus, propter sacerdotis ignorantiam vel maliciam, quia est revelator confessionis vel sollicitator ad malum. Ultimus est in casu necessitatis, ut si sit in articulo mortis vel debeat intrare iustum bellum. Nota

quod fratres Minores habuerunt privilegium a papa Gregorio nono, quod possent confessiones audire. Frater Bonaventura generalis minister interrogavit papam Alexandrum quartum, utrum placeret ei quod fratres Minores confessiones audirent, et ipse dixit ei: 'Immo volo penitus, quod ipsi audiant. Et dicam tibi orribile exemplum et truffatorium.

Narratio truffatoria, sed vera, quam retulit papa Alexander III fratri Bonaventure, generali ministro Ordinis fratrum Minorum.

Quedam mulier confitebatur sacerdoti suo in Ecclesia sua. Ille vero, volens eam cognoscere et carnaliter cum ea dormire, cepit eam de opere venereo multum sollicitare. Cumque in Ecclesia post altare iuxta locum dominici corporis violenter vellet eam opprimere, dixit ei domina illa: «Nec locus requirit nec tempus, ut hic nepharia et venerea opera perpetrentur. Alio loco et tempore poterunt congruentius ista fieri». Hec autem dicebat volens evadere manus eius. Sacerdos vero sperans habere propositum acquievit et habuit secum quedam familiaria verba; tamen, quando domina illa recedebat ab eo, ut domum rediret, dixit ei sacerdos: «Domina, recordemini illius negotii, quod scitis, scilicet depostetiarum». Cui illa dixit: «Optime recordabor». Cum autem esset domi, quantum aforis apparebat, fecit pulcherrimam turtam, que intrinsecus humano stercore plena erat, et pro exenio misit eam sacerdoti cum enghestaria optimi vini et albi. In hoc solum fuit ex parte mulieris defectus, quia debebat urinam propriam sacerdoti transmittere, sicut merdam propriam transmittibat in turtam. Videns vero sacerdos tam pulcherrimam turtam, cogitavit quod tali exenio episcopus dignus esset, et misit episcopo. Cum autem episcopus cum suis discumberet, precepit servienti, ut divideret turtam et apponeret discumbentibus. Quod cum seorsum faceret, invenit merdam intrinsecus et aborruit, et reservavit turtam, ut episcopo posset ostendere. Cum autem episcopus instaret, ut turtam portaret minister, dixit ei: «Satis habetis modo, alia vice Domino concedente habebitis melius». Quid plura? Postquam episcopus vidit talem turtam, contra

sacerdotem indignatus est valde et misit pro eo et dixit ei: « Dicatis michi, domne sacerdos: Quis docuit vos mittere tales turtas et maxime episcopo vestro? Quid promerui aut in quo umquam offendi vos, ut michi talem iniuriam faceretis, mittendo turtam humano stercore plenam? ». Quod cum audisset sacerdos, obstupuit et dixit episcopo: « Pater, in veritate ego non feci fieri illam turtam, immo talis domina misit michi, et ego credidi quod vos essetis tali exenio dignus, et ideo misi vobis causa utilitatis atque honoris, credens turtam optimam esse ». Quod cum audisset episcopus, accepit satisfactionem. Et licentiato sacerdote accersivit dominam illam, volens huius rei cognoscere veritatem. Ipsa vero confessa est et non negavit quod ideo fecit hoc, ut sacerdotem truffaret, qui eam, cum confiteretur, de opere venereo invitabat, volens in Ecclesia et post altare cum ea peccare. Episcopus vero dominam illam ex eo quod fecerat multipliciter commendavit et sacerdotem punivit egregie'. Et iste idem episcopus, qui tale exenium habuit, dixit pape Alexandro quarto hec omnia, referendo ei totam historiam supradictam, et papa Alexander retulit fratri Bonaventure, Ordinis fratrum Minorum generali ministro. Et adiecit papa dicendo: 'Quapropter volo penitus quod fratres Minores de mea conscientia et licentia confessiones audiant secularium personarum'. Considera qualiter verbum Domini verum sit, dixit enim Luc. XII: *Nichil opertum est, quod non reveletur, neque absconditum, quod non sciatur*. Credidit supradictus sacerdos latenter facere facta sua, et tamen episcopus scivit et papa, quia, sicut dicitur in Iob XXXIII: *Oculi Domini super vias hominum, et omnes gressus eorum considerat. Non sunt tenebre et non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem*. Ideo deceptus fuit ille, de quo dicitur Eccli. XXIII: *Omnis homo qui transgreditur lectum suum, contemnens animam suam et dicens: Quis me videt? Tenebre circumdant me, et parietes cooperiunt me, et nemo circumspicit me; quem vereor? Delictorum meorum non memorabitur altissimus. Et non intelligit quoniam omnia videt oculus eius, quoniam expellit a se timorem Dei huiusmodi hominis timor, et oculi hominum timentes illum. Et non cognovit quoniam oculi*

Domini plus multo sunt lucidiores super solem, circumspicientes omnes vias hominum et profundum abyssi et hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim Deo, ante quam crearentur, omnia sunt cognita, sic et post perfectum respicit omnia. Hinc Daniel ait II: Ipse revelat profunda et abscondita et novit in tenebris constituta, et lux cum eo est. Hinc Dominus comminatur Naum III: Revelabo pudenda tua in facie et ostendam gentibus nuditatem tuam et regnis ignominiam tuam, et prohiciam super te abominationes et contumeliis te afficiam et ponam te in exemplum. Quod patuit in David, qui laboravit quantum potuit, ut occultaret adulterium suum. Sed dictum fuit ei a Domino II Reg. XII: Tu enim fecisti abscondite, ego vero faciam verbum istud in conspectu omnis Israel et in conspectu solis. Item Sap. XVII: Dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt. Quia, sicut Dominus comminatur Amos IX: Si celaverint se ab oculis meis in fundo maris, ibi mandabo serpenti, et mordebit eos. Item ad Hebre. IIII: Non est ulla creatura invisibilis in conspectu eius. Omnia autem nuda et aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo. Nullus ergo peccet credens Deum latere, quia qui abscondit scelera sua, non dirigitur. Dicturi sunt enim peccatores aliquando, cum vexatio dabit auditui intellectum: Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo. Tunc, sicut dicit Iere. XX: confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur. Ideo sanum consilium dat Ecclesiasticus V dicens: De propitiatu peccatorum noli esse sine metu, neque aditias peccatum super peccatum, et ne dicas: Miseratio Dei magna est. Multitudini peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim et ira ab illo cito proximat, et in peccatores respicit ira illius. Non tardes converti ad Dominum et ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, et in tempore vindicte disperdet te. Ideo dicit Iere. XVII: Ego Dominus scrutans cor et probans renes, qui do unicuique iuxta viam suam et iuxta fructum adinventionum suarum. Sequitur: Qui autem confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur. Quod patuit in David, II Reg. XII, qui cum dixisset: Peccavi Domino, statim audivit: Transtulit Dominus pecca-

tum tuum, non morieris. Patuit etiam in Ezechia, qui dixit Ys. XXXVIII: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime mee.* Et statim subditur: *Tu autem eruisti animam meam, ut non periret, proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.*

Alia narratio dolorosa.

Cognovi quendam fratrem Humilem de Mediolano, qui fuit custos Parmensis custodie. Hic dum habitaret in loco fratrum Minorum de Fanano, tempore quadragesimali instabat predicationibus et confessionibus audiendis. Quod audientes illi de Alpibus homines et mulieres miserunt rogando, ut amore Dei pro salute animarum suarum dignaretur ad eos accedere, quia volebant confiteri cum eo. Et assumpto socio ivit ad eos et multis diebus predicavit et confessiones audivit, et multa bona fecit consilia salubria eis dando. Quadam autem die venit ad eum quedam mulier volens confiteri, et dixit ei: 'Heu me! pater, *mulier infelix nimis ego sum*'. Cui frater: 'Dic tu prius iniquitates tuas et narra, si quid habes, ut iustificeris. De omnibus ergo peccatis tuis culpabilem te proclama, et sic absolutione recepta postea eris felix'. Et dixit: 'Quadam die, dum irem sola per viam, invenit me quidam homo et violenter oppressit atque cognovit. Accessi ergo ad unum de sacerdotibus volens confiteri. Qui duxit me post altare, et revelato sibi peccato meo violenter oppressit me ibidem atque cognovit, non veritus locum sacrum nec honorem Dei neque me plurimum deplorantem. Idem accidit michi cum secundo et tertio sacerdote, quia quilibet me cognovit et post altare iuxta dominicum corpus mecum peccavit, dum cum eis crederem confiteri'. Postquam igitur de omnibus peccatis suis fideliter est confessa, absolvit eam frater et dixit ei: 'Quid sibi vult cultellus iste, quem habes in manu, et ad quid tempore isto et hora deservit?'. Et dixit ei: 'Pater, in veritate cogitabam me gladio occidere et in desperatione mea mori, si invitavissetis me de peccato, sicut fecerunt alii sacerdotes'. Cui frater dixit: 'Nec invitavi nec invitabo, sed potius invito te ad gaudia Paradisi, que dabit tibi Dominus, si dilexeris eum penitentiam faciendo.

Vade in pace, dilecta filia, et amplius noli peccare! Impletum est igitur in fratre isto quod beatus Iob de se dicit XXIX: *Cor vidue consolatus sum*. Impletum est in sacerdotibus illis quod per Ezechielem Dominus dixit XXII: *Sacerdotes eius contempserunt legem meam pollueruntque sanctuaria mea. Inter sanctum et prophanum non habuerunt distantiam et inter pollutum et mundum non intellexerunt*. Ideo dicit in Osee IX: *Propter malitiam adinventionum eorum de domo mea eiciam eos. Non ad dam, ut diligam eos*.

Quod fratres Minores ex auctoritate Romanorum pontificum possunt libere predicare et confessiones audire.

Quia igitur his diebus impletum est quod dixerat Ys. XXVIII et Osee III: *Erit sicut populus sic sacerdos*, recte fecit papa Martinus quartus, qui dedit Ordini fratrum Minorum privilegium optimum, per quod possunt libere predicare et confessiones audire, non obstante quod in eorum regula dicebatur, scilicet quod *fratres non predicent in episcopatu alicuius episcopi, cum ab eo illis fuerit contradictum*. Agitur nunc annus millesimus CCLXXXIII in vigilia beati Iohannis Baptiste, cum scribimus ista. Tunc autem, cum loquebamur cum archipresbiteris illis, eramus sub papa Alexandro quarto bone memorie.

Accedamus iam nunc ad quartum, quod nobis obiciunt sacerdotes. Conqueruntur enim, quod predicationis officium usurpavimus nobis, cum ipsi hoc facere teneantur, eo quod sint subditis obligati et in prelationibus constituti. Ad quod respondentes dicimus, quod revera hoc facere tenebantur, quando non erant meliores eis, qui predicarent. Sed quia ipsi fecerunt se indignos propter malam vitam, quam habent, et propter scientiam, quam non habent, ideo meliores eis Dominus introduxit. Nam de quolibet eorum Dominus dicit Osee III: *Quia tu scientiam repulisti, repellam et ego te, ne sacerdocio fungaris michi*. Item Dominus dixit Luc. XI: *Ve vobis legis peritis, qui tulistis clavem scientie! Ipsi non introistis et eos qui introibant prohibuistis*. Isti designati sunt in filiis Agar, de quibus dixit Baruch III:

Filii Agar, qui exquisierunt prudentiam que de terra est, viam autem sapientie nescierunt neque commemorati sunt semitarum eius. Non hos elegit Deus, neque viam discipline invenerunt; propterea perierunt. Et quia non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam. Ideo dicit Iere. VI: Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit illos. Isti tales non habent sapientiam de divinis ad utilitatem et salutem animarum sibi commissarum, sed transferunt se ad filias Eth, scilicet ad scientias seculares, et ad hoc student in decretalibus et decretis, ut possint multiplicare divitias et prebendas. Ideo de istis dicit Osee V: In gregibus suis et in armentis suis vadent ad querendum Dominum et non invenient. Ablatus est ab eis. In Domino prevaricati sunt, quia filios alienos genuerunt. Ad litteram: filios generant et dicunt quod sunt filii fratrum suorum. Ideo sequitur: Nunc devorabit eos mensis cum partibus suis. De istis dicit Iere. XI: Tu autem, Domine, demonstrasti michi, et cognovi; tu ostendisti michi studia eorum, quia, sicut dicit sapiens in Prover. XXIII: student calicibus epotandis, ideo corrupti sunt et abominabiles facti sunt in studiis suis; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Ideo Dominus dicit Eze. XXII: Quesivi de eis virum, qui interponeret sepem et staret oppositus coram me pro terra, ne dissiparem eam, et non inveni, et effudi indignationem meam super eos et in igne ire mee consumpsi eos. Viam eorum in caput eorum reddidi, ait dominus Deus. Aliud studium clericorum et sacerdotum secularium est, quia student, ut laute et splendide comedant. De qua materia dicit Apostolus I ad Cor. VI: Esca ventri, et venter escis — supple: 'paratur ab eis' — Deus autem et hunc et has destruet. Item infra VIII: Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim, si non manducaverimus, deficiemus neque, si manducaverimus, abundabimus. Ideo sanum consilium dat Ecclesiasticus dicens XXXVII: Noli avidus esse in omni epulatione et non te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, et aviditas apropinquabit usque ad coleram. Propter crapulam multi obierunt; qui autem abstinens est, adiciet vitam. Quia igitur sacerdotes et clerici seculares ad hoc student, ut bene comedant

et bene bibant, ideo ab opere venereo, id est a luxuria, molestantur, et ita, sicut dicit beatus Iacobus I: *unusquisque temptatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum, peccatum vero, cum consumatum fuerit, generat mortem.* Ideo de eis dicit Iere. V: *Magnificati sunt et ditati, incrassati sunt et impinguati, et preterierunt sermones meos pessime.* Item Iere. VI: *A maiore quippe usque ad minorem omnes avaricie student, et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.* Item de eis dixit Ps. — sicut expresse exposuit beatus Bernardus: *Mirror de clericis nostri temporis, cuius Ordinis sint, qui Evangelium non predicant et panem de altari ociosi manducant. Non laborant ut rustici, non pugnant ut milites, non evangelizant ut clerici. Et quia nullum Ordinem tenent, ibi erunt, ubi 'nullus Ordo, sed sempiternus horror inhabitat' —: In labore hominum non sunt et cum ho(minibus) non f(lagellabuntur). Ideo tenuit eos superbia, operti sunt ini(quitate) et impietate s(ua); prodiit quasi ex adipe ini(quitas) eorum, tran(sierunt) in a(ffectum) cor(dis). Co(gitaverunt) et lo(cuti) sunt ne(quitiam), ini(quitatem) in excelso locuti sunt. Po(suerunt) in ce(lum) os suum, et lingua e(orum) tran(sivit) in terra.* Ideo audi quid de eis Dominus dicit Osee VII: *Ve eis! quoniam recesserunt a me. Vastabuntur, quoniam prevaricati sunt in me. Et ego redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacia.* Item infra IX: *Propter maliciam adiventionum eorum de domo mea eiciam eos. Non addam, ut diligam eos. Omnes principes eorum recedentes.* Ideo Dominus dixit principibus sacerdotum et Pharisais Mat. XXI: *Auferetur a vobis regnum Dei et dabitur genti facienti fructus eius.*

De multiplici regno. Quod septem modis sumitur regnum Dei in divina Scriptura.

Nota quod regnum diversimode sumitur in Scriptura. Primo, appellatur filius Dei regnum, ut Luc. XVII: *Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Secundo, regnum celorum. De quo habetur Mat. XX: *Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram*

tuam, et unus ad sinistram tuam in regno tuo. De hoc regno Dominus dixit discipulis suis Luc. XXII: *Ego dispono vobis, sicut disposuit michi pater meus regnum, ut edatis et bi(batis) super mensam meam in regno meo et se(deatis) super XII t(hronos) iu(dicantes) XII tribus Israel.* Item de hoc regno Dominus dixit Pylato Io. XIX: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Ideo dicit Ps.: *Regnum tuum regnum omnium seculorum.* Quia regnabit in domo Iacob in eternum, et regni eius non erit finis, Luc. I. Tertio, appellatur regnum celorum Ecclesia militans, sicut exponit beatus Gregorius dicens: *Sciendum est quod sepe in sacro eloquio regnum celorum presentis temporis Ecclesia dicitur.* De quo in alio loco Dominus dicit: *'Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno eius omnia scandala'.* Neque enim in illo regno beatitudinis, in quo pax summa est, inveniri scandala poterunt, que colligantur. Et rursum dicitur: *'Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno celorum'.* Mandatum quippe solvit et docet, quando hoc quisque voce predicat, quod vivendo non implet. Sed ad regnum eterne beatitudinis pervenire non valet qui non vult opere implere quod docet. Quomodo ergo in eo minimus vocatur, qui ad hoc nullo modo intrare permittitur? Quid itaque per hanc sententiam nisi presens Ecclesia regnum celorum dicitur? In qua doctor qui mandatum solverit minimus vocabitur, quia, cuius vita despicitur, restat, ut et predicatio contemnatur. Quarto, regnum Dei appellatur sancta et virtuosa vita, sicut dicit Apostolus ad Ro. XIII: *Non est regnum Dei esca et potus, sed iustitia et pax et gaudium in Spiritu Sancto.* Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo et probatus est hominibus. Quinto, universale regnum mundi appellatur regnum Dei. De quo regno cantatur: *Regnum mundi et omnem ornatum seculi contempsi, propter amorem domini mei Iesu Christi.* De hoc regno habetur Apoc. XI: *Et septimus angelus tuba cecinit, et facte sunt voces magne in celo dicentes: 'Factum est regnum huius mundi Domini nostri et Christi eius, et regnabit in secula seculorum. Amen'.* Item Abdie ultimo: *Et erit Domino regnum.* Sexto, sunt particularia regna mundi, que similiter Dei sunt, sicut

ipse dicit Iob XLI: *Omnia que sub celo sunt mea sunt. Et ideo potest ea dare cui vult, sicut profitetur Cyrus rex Persarum dicens Esdre I: Omnia regna terre dedit michi dominus Deus celi.* Item Prover. VIII: *Per me reges regnant, et legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, et potentes decernunt iustitiam.* Item Iob XXXVI: *Reges in solio collocat in perpetuum, et illic eriguntur.* Item Dan. IIII: *Dominatur excelsus in regno hominum et cuicumque voluerit dabit illud.* Ideo dixit Ieremie I: *Ecce constitui te hodie super gentes et super regna.* Ideo dicit Ps.: *Regna terre, cantate Deo, psallite Domino.* Item in Mat. IIII scriptum est de diabolo, quod ostendit Christo omnia regna mundi et gloriam eorum et dixit illi: *'Hec omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me'*. Miror, qua impudentia hoc fuit ausus dicere, nisi quia, sicut dicitur Iob XLI: *Ipse est rex super omnes filios superbie.* Et nisi quia, sicut de eo Dominus dicit Io. VIII: *Ille homicida erat ab initio et in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendatium, ex propriis loquitur, quia mendax est et pater eius.* Veruntamen Manichei deteriores sunt diabolo, qui dicunt quod omnia visibilia creata sunt a diabolo, et ipse diabolus dicit Luc. IIII: *quia michi tradita sunt, et cui volo do illa.* Si igitur sibi tradita sunt, ergo accepit ab alio. A quo ergo nisi ab illo qui dicit Iob XLI: *Quis ante dedit michi, ut reddam ei? Omnia enim que sub celo sunt mea sunt.* Item Ys. XLVIII: *Manus mea fundavit terram, et dextera mea mensa est celos.* Item Ys. XL: *Levate in excelsum oculos vestros et videte, quis creavit hec, qui educit in numero militiam eorum et omnes ex nomine vocat.* Et infra: *Numquid nescis aut non audisti?: Deus sempiternus dominus, qui creavit terminos terre, non deficiet neque laborabit, nec est investigatio sapientie eius.* Item Apostolus I ad Cor. IIII: *Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Septimo, regnum Dei appellatur spiritualis intellectus in divina Scriptura, de quo habetur Mat. XXI: *Ideo dico vobis quia auferetur a vobis regnum Dei et dabitur genti facienti fructus eius.* Verba Domini sunt, que dixit principibus sacerdotum et Phariseis. Numeri XXIII: *Non est Deus quasi homo, ut*

mentiat, nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo et non faciet, locutus est et non implebit? Immo implebit, quia ipse dicit: *Que procedunt de labiis meis non faciam irrita.* Hinc Apostolus dicit prima ad Cor. I: *Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? Ubi conquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam predicationis salvos facere credentes.* Item Ys. XXIX: *Et dixit Dominus: Eo quod aporpinquat populus iste ore suo et labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est a me, et timuerunt me mandato hominum et doctrinis, ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo. Peribit enim sapientia a sapientibus eius, et intellectus prudentium eius abscondetur.* Hinc Dominus ait Mat. XI: *Confiteor tibi, pater, domine celi et terre, quia abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis,* scilicet illis parvulis, de quibus habetur Zacharie XIII: *Et convertam manum meam ad parvulos, et erunt in omni terra, dicit Dominus.* Isti parvuli sunt fratres Minores, sicut abbas Ioachym exponit. Item isti sunt illi parvuli, de quibus dixit Iacob Gen. XXXIII: *Parvuli sunt, quos donavit michi Deus servo tuo.* Item isti sunt parvuli, de quibus Dominus dicit Mat. XIX: *Sinite parvulos et nolite prohibere eos ad me venire. Talium enim est regnum celorum.* Sed clerici nostri temporis et sacerdotes et prelati volunt prohibere, ne accedant ad Iesum et ne etiam predicent, cum tamen de fratribus Minoribus et Predicatoribus specialiter sit a Domino promissum Iere. XVI: *Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos. Et post hec mittam eis multos venatores, et venabuntur eos de omni monte et de omni colle et de cavernis petrarum, quia oculi mei super omnes vias eorum.* Ista verba exponit abbas Ioachym de duobus Ordinibus, scilicet de fratribus Minoribus et Predicatoribus. Item isti sunt illi, de quibus Dominus dixit Iere. III: *Dabo vobis pastores iuxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina.* Item Iere. VI: *Pascet unusquisque eos qui sub manu sua sunt.* De eis autem, scilicet

de clericis secularibus, qui contra fratres Minores et Predicatores insurgunt, dicit propheta: *Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritaverunt te, Domine.* Sed audi, quid respondeat Osee IX: *Propter maliciam adinventionum eorum de domo mea eiciam eos.*

De multiplici exemplo, quo monstratur quod mali clerici reprobari debent et boni assumi, et hoc monstratur per decem exempla.

Quod in multis figuris prefiguratum fuit. Et primo in Esau, qui propter culpam et stultitiam suam perdidit primogenita sua, que data sunt Iacob fratri suo, sicut habetur Gen. XXV in fine capituli. Hinc Esau dixit Gen. XXVII: *Iuste vocatum est nomen eius Iacob. Supplantavit enim me in altera vice. Primogenita mea ante tulit et nunc secundo surripuit benedictionem meam.* Ideo dicit Apostolus ad Hebre. XII: *Ne quis fornicator aut prophanus ut Esau, qui propter unam escam vendidit primitiva sua. Scitote enim quoniam, et postea cupiens hereditare benedictionem reprobatus est. Non enim invenit penitentiae locum, quamquam cum lacrimis inquisisset eam.*

Secundo in Ruben, qui similiter propter culpam suam perdidit primogenita sua, *quia ascendit cubile patris sui et maculavit stratum eius,* sicut habetur Gen. XXXV et Gen. XLIX. Et ideo primogenita Ruben data sunt Ioseph, qui castissimus fuit. Ideo I Paral. V sic habetur: *Filii quoque Ruben primogeniti Israelis. Ipse quippe fuit primogenitus eius. Sed cum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita eius filiis Ioseph filii Israel, et non est ille reputatus in primogenitum. Porro Iudas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius principes germinati sunt, primogenita autem reputata sunt Ioseph.*

Tertio in Saul et David. Nam Saul perdidit regnum propter culpam suam, et datum fuit David, qui fuit vir secundum cor Dei, sicut habetur I Reg. XIII: *Dixit Samuel ad Saul: 'Nequaquam regnum tuum ultra consurget. Quesivit sibi Dominus virum iuxta cor suum et precepit ei Dominus, ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris que preceperit Dominus. Et*

infra XV: *Pro eo ergo quod abiecasti sermonem Domini, abiecit te Dominus, ne sis rex. Et infra eodem capitulo: Scidit Dominus regnum Israel a te hodie et tradidit illud proximo tuo meliori te. Porro triumphator in Israel non parcat et penitudine non flectetur. Neque enim homo est, ut agat penitentiam.*

Quarto in Adonia et Salomone, in quo regni translatio facta est, sicut dixit Adonias Bersabee matri Salomonis III Reg. II: *Tu, inquit, nosti quia meum erat regnum, et me proposuerat omnis Israel sibi in regem, sed translatum est regnum et factum est fratris mei. A Domino enim constitutum est ei.*

Quinto in Abiathar et Sadoch. De quibus habetur III Reg. II: *Eiecit ergo Salomon Abyathar, ut non esset sacerdos Domini, et Sadoch sacerdotem posuit pro Abiathar.*

Sexto in Sobna, cui dictum fuit Ys. XXII: *Expellam te de statione tua et de ministerio tuo deponam te. Et erit: In die illa vocabo servum meum Elyachim filium Elchie et induam illum tunica tua et cingulo tuo confortabo eum et potestatem tuam dabo in manus eius.*

Septimo in Nabuchodonosor, cui dictum fuit Dan. IIII: *Regnum transiit a te, et ab hominibus te eicient, et cum bestiis ferisque erit h(abitatio) t(ua).*

Octavo in Balthasar, cui dictum fuit Dan. V: *'Divisum est regnum tuum et datum est Medis et Persis'. Eadem nocte interfectus est Balthasar rex Chaldeus, et Darius Medus successit in regnum, annos natus LX duos. Tunc impletum est quod dicit Ecclesiasticus X: Regnum a gente in gentem transfertur propter iniustitias et iniurias et contumelias et diversos dolos. Hec omnia mala fuerunt in homine isto, sicut Daniel ostendit ei dicens: 'Nosti quia Deus excelsus dederat regnum patri tuo, et non cognovit. Propterea fenum ut bos comedit, donec cognosceret, quia frequenter vexatio dat auditui intellectum', sicut dicitur Ys. XXVIII. Ideo dicit Ps.: *Imple facies eorum ignominia, et querent nomen tuum, Domine.* Magna ingratitude non cognoscere beneficia Dei. Ideo dicit Ecclesiasticus XX: *Homo ingratus quasi fabula vana.* Non fuit ingratus Cyrus, qui dixit Esdre I: *Omnia regna terre dedit michi dominus Deus celi.* Sequitur ad Baltha-*

sar: 'Tu quoque, cum scires hec omnia, adversus Deum celi elevatus es et vasa eius profanasti tradens ea manibus inmundis. Et bibens in eis, deos tuos laudasti, qui nec vivunt nec sentiunt. Deum vero, qui flatum tuum in manu sua habet, non glorificasti; propterea ista coram te exarata sunt: « Mane, thecel, phares », quod sonat: numerus, appensio, divisio'.

De fabulatione Iudeorum de LXX annis Babilonice relaxande captivitatis, et de rusticitate regis Balthasar, qui Iudeis insultabat, cum animo essent amaro.

Fabulantur Iudei quod Balthasar intellexerat LXX annos captivitatis, quos predixerat Ieremias, fluxisse, et tamen Hebrei non erant liberati a iurisdictione sua. Unde exultabat et diis suis gratias agebat. Sane illa annorum septuagena nondum fluxerat, sed septima decas iam currebat. In eadem hora apparuit contra eum manus scribens in pariete. Nota quod iste Balthasar magnam rusticitatem faciebat, quia non solum non compatiebatur Iudeis, qui erant in afflictione, sed etiam insultabat eis, eo quod de manu sua liberati non essent, faciens contra illud Eccli. VII: *Non irrideas hominem in amaritudine anime, est enim qui humiliat et exaltat circumspector Deus.* Item completum est in isto quod Ecclesiasticus V dicit: *Subito enim veniet ira illius, et in tempore vindicte disperdet te.*

Nono, in Achor, qui in ingressu terre promissionis totaliter fuit deletus de populo Dei cum tota familia sua, et Raab meretrix cum tota sua parentela facta fuit de populo Dei, usque adeo quod ex linea sua Christus carnem assumpsit, Iosue VI et VII. Hinc Dominus principibus sacerdotum et senioribus dixit Mat. XXI: *Amen, dico vobis quia publicani et meretrices precedent vos in regno Dei.*

Decimo, quia Iudei reprobati leguntur et gentiles assumpti, Act. XIII: *Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: 'Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud et indignos vos iudicatis eterne vite, ecce convertimur ad gentes. Sic enim precepit nobis Dominus: Posui te in lucem gentibus,*

ut sis in salutem usque ad extremum terre'. Audientes autem gentes gavise sunt et glorificabant verbum Domini et crediderunt quotquot erant preordinati ad vitam eternam. Habetur auctoritas supra posita Ys. XLIX. Item Iere. VI habetur de reprobatione Iudeorum et gentium vocatione: Et dixerunt, scilicet Iudei: 'Non audiemus'. Ideo audite gentes.

Ecce X esempla posuimus ad demonstrandum quod nullus debet de statu suo neque de semetipso presumere, sed potius timere, sicut docet Apostolus ad Ro. XI: *Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.* Hinc habes Prover. XXVIII: *Beatus homo, qui semper est parvidus; qui vero mentis est dure, corruet in malum, quia cor durum male habebit in novissimo, sicut Ecclesiasticus dicit III; quod patuit in Pharaone, cuius Dominus cor induravit, sicut habetur Exo. VIII. Certe Apostolus aliquando dixit ad Ro. VIII: Certus sum enim quia neque mors neque vita et cetera que secuntur poterunt nos separare a caritate Dei, que est in Christo Iesu domino nostro. Et tamen alibi dicebat, I ad Cor. IX: Timeo, ne forte, cum a(liis) pre(dicaverim), ipse reprobus efficiar.* Gregorius: *Turpe nimis est ibi nos negligendo cadere, unde predicando conati sumus alios levare.* Item Apostolus ad Phili. III: *Sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Iesu. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse.* Item ad Corrin. prima X: *Itaque qui se existimat stare, videat, ne cadat.* Item ad Ro. XII: *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vos metipsos.* Item Prover. III: *Ne sis sapiens apud te ipsum.* Item Apoc. III: *Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam, sicut fecit clavicularius, qui accepit coronam illius, qui factus pusilanimis apostatavit de numero XL martyrum. Ideo dicitur:*

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Hinc sapiens ait Prover. XIII: *Per agrum hominis pigri transivi et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urtica,*

*operuerant superficiem eius spine, et macheria lapidum destructa erat. Quod cum vidissem, posui in corde meo et exemplo didici disciplinam. Sed non credunt ista, quorum incrassata corda induravit ambitio. Semper enim ea que dicuntur credunt, quod dicantur pro aliis et non pro semetipsis. De quibus Ecclesiastes dicit VIII: *Sunt impii, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. Sed et hoc vanissimum iudico.**

Optima responsio fratrum Minorum et Predicatorum contra clericos prebendatos, qui conqueruntur de eis.

Tales sunt sacerdotes et clerici nostri temporis, et nolunt quod fratres Minores et Predicatores vivant; que est crudelitas magna, presertim cum utiliores sint Ecclesie Dei quam ipsi, qui habent prebendas et non faciunt illa, propter que ipsas prebendas acceperunt. Faciunt enim contra illud quod Dominus dixit Levit. XXV: *Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te.* Nolunt enim quod etiam de helemosinis, que cum magno labore et erubescencia mendicando acquirimus, vivere valeamus. Et tamen multi sunt in Ordine fratrum Minorum et Predicatorum, qui, si essent in seculo, ita bene haberent prebendas, quas habent, sicut ipsi, et forte longe melius, quia ita nobiles et divites et potentes et litterati et sapientes fuerunt et sunt sicut ipsi, et ita essent presbiteri et archipresbiteri et canonici et archidiaconi, episcopi et archiepiscopi et forte patriarche, cardinales et pape sicut ipsi. Et ideo deberent recognoscere quod omnia ista dimisimus eis et imus mendicando, unde vivamus de die in diem, nec habemus cellaria vinaria nec horrea frumenti, quibus abundant ipsi, iuxta verbum quod scriptum est Ps: *Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud;* et nichilominus labores eorum facimus predicando, confessiones audiendo, consilia salubria et utilia dando, et ad hec amara audimus; et ipsi incrassati et impinguati, non de divitiis parentum suorum neque de labore manuum suarum, sed de patrimonio Iesu Christi et de sudore pauperum, dormiunt in lectis eburneis et nichil compatiuntur fratribus Minoribus et Predicatoribus,

quos quantum ad ista temporalia in maxima miseria vident. Ideo talibus imprecatur propheta dicens Amos VI: *Ve qui opulenti estis in Syon et confiditis in monte Samarie, optimates, capita populorum, ingredientiés pompatice domum Israel! Qui separati estis in diem malum et a propinquatis solio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis et lascivitis in stratis vestris. Qui comeditis agnum de grege et vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterii: Sicut David putaverunt se habere vasa cantici, bibentes in filias vinum et optimo unguento delibuti, et nichil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium, et auferetur factio lascivientium. Iuravit dominus Deus in anima sua, dicit dominus Deus exercituum: Detestor ego superbiam Iacob et domos eius odi, et tradam civitatem cum habitatoribus suis. Hec omnia vidi completa in clericis diebus meis, et spero melius videre adhuc, quia digni sunt, ut talia patiantur. Ideo Dominus dicit Iere. V: Numquid super his non visitabo, dicit Dominus, aut super gentem huiuscemodi non ulciscetur anima mea? Immo. Ideo audi, quid de eis precipit Dominus Iere. XV: Eice illos a facie mea, et egrediantur. Quodsi dixerint ad te: 'quo egrediemur?', dices ad eos: Hec dicit Dominus: Qui ad mortem, ad mortem, et qui ad gladium, ad gladium, et qui ad famem, ad famem, et qui ad captivitatem, ad captivitatem. Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus: gladium ad occisionem et canes ad lacerandum et volatilia celi et bestias terre ad devorandum et dissipandum.*

De scriptura, quam miserunt principes tenebrarum prelati Ecclesiarum; et de malignitate, quam voluit facere Innocentius papa IIII contra fratres Minores et Predicatores ad suggestionem quorundam clericorum.

Certe ante quam fratres Minores et Predicatores apparuissent in mundo, cum essent congregati clerici seculares et prelati in sinodo quadam, proiecte sunt littere in medium eorum hanc formam habentes: *Principes tenebrarum prelati Ecclesiarum. Grattas vobis referimus copiosas, quia quot sunt vobis commissi, tot sunt nobis transmissi.*

Quod papa Innocentius quartus a Deo fuit percussus, pro eo quod contra fratres Minores et Predicatores insurrexit.

Item postquam fratres Minores et Predictores venerunt et multa bona fecerunt, que manifesta sunt toti mundo, moti invidia et malivolentia sacerdotes et clerici seculares contra predictos Ordines conquesti sunt domno pape Innocentio quarto, quod non poterant habere oblationes in missis, 'quia ita bene isti duo Ordines celebrant missas suas, quod totus populus vadit ad eos. Quapropter petimus de eis iustitiam nobis fieri'. Quibus papa respondit: 'Cum aliqui celebrent summo diluculo, aliqui in media tertia, aliqui post tertiam iam cantatam, non video, qua hora isti possint dicere missas suas, si audio vocem vestram, quia post prandium celebrare non debent neque post nonam neque quando debent dicere offitium vespertinum, et ideo audiendi non estis'. Verumtamen papa volens satisfacere clericis, qui nimis eum de hoc negotio sollicitabant, et quia contra Ordinem fratrum Predicatorum conceperat odium, ut audivi, et fratres Minores postea sperabat absolvere, contra ambos Ordines dedit litteras, ut saltem diebus sollemnibus a mane usque post tertiam Ecclesiarum ianuas minime aperirent, ne sacerdotes parochiales et matrices Ecclesie oblationibus fraudarentur. Et statim percussit eum Deus, et subito infirmari cepit *infirmirate*, de qua *mortuus est*. Et verificatum apparuit verbum Domini quod dicit Za. II: *Qui enim tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei*. Cum autem frater Iohannes de Parma, generalis minister, misisset ad eum fratrem Hugonem Capoldum de Placentia, qui erat bonus fisicus et lector in theologia in Ordine fratrum Minorum, et morabatur cum nepote pape domno Octobono, qui fuit postea et ipse papa Adrianus V, ut rogaret papam, quod amore Dei et beati Francisci et etiam pro honore et bono suo totiusque populi Christiani salute litteras illas destrueret, non exaudivit eum, quia volebat eum Deus occidere, sicut et fecit. Et ita erat gravatus papa Innocentius quartus, quod nichil aliud sciebat dicere nisi unum versum Ps., videlicet istum: *A fortitudine manus tue ego defeci in increpationibus, propter iniquita-*

tem corripuisti hominem. Istam ultimam clausulam tandiu dixit, quousque expiravit et spiritum emisit; et remansit super paleas nudus et derelictus ab omnibus, sicut mos est Romanorum pontificum, quando ultimum diem claudunt. Et erant ibi duo fratres Minores Theotonici, qui dixerunt pape: 'Certe, domne papa, nos stetimus in terra ista multis mensibus volentes vobis loqui et vobiscum nostra negotia ordinare, sed hostiarii vestri nos non permittebant intrare, ut faciem vestram videre possemus. Modo non curant de custodia vestra, quia amplius a vobis nichil habere expectant. Verumtamen nos lavabimus corpus vestrum, quia Scriptura dicit Eccli. VII: *Et mortuo non prohibeas gratiam.*

Quod papa Alexander III destruxit litteras illas, quas fecerat Innocentius III contra fratres Minores et Predicatores, et quod vicecancellarius Innocentii a Deo fuit inde punitus.

Post paucos vero dies factus fuit papa Alexander quartus, qui fuerat fratrum Minorum cardinalis protector, gubernator et corrector; et statim destruxit litteras illas. Verumtamen magister Guilielminus de Gatadhego, quidam Parmensis, qui sub Innocentio papa quarto vicecancellarius fuit, nec ipse transivit impunis, sed percussit et ipsum similiter Deus, quia instigator et sollicitator istorum malorum fuerat et religiosos non diligebat, et apud papam Innocentium magnum locum habebat. Cumque infirmum faceret se portari, sperans quod nativus aer corpori suo sanitatem conferret, obiit in civitate Assisii et fuit sepultus in loco beati Francisci, ut impleretur verbum quod scriptum est Ys. LX: *Venient ad te qui detrahebant tibi et adorabunt vestigia pedum tuorum*'.

Cum igitur hec omnia perorassem coram archipresbiteris amicis meis, admirati sunt et dixerunt: 'Nunquam audivimus talia. *Beati sunt qui te audierunt et in amicitia tua decorati sunt,* Eccli. XLVIII. Amici eramus et adhuc erimus magis amici'. Comedi igitur et predicavi pluries in plebe istorum cuiuslibet, et habui eos magnos amicos, iuxta verbum quod scriptum est Prover. XXIII: *Qui arguunt, laudabuntur, et super eos veniet bene-*

dictio. Et iterum Prover. XXVIII: Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum, magis quam ille qui per lingue blandimenta decipit.

Quod episcopus Mutinensis domnus Matheus de Pio, occasione partis imperii, de Mutina fuit expulsus et archipresbiter de Campo-Gajano similiter.

Factum est autem post multos annos, cum habitarem in conventu Faventie, (quod) domnus Matheus de Pio episcopus Mutine, amicus meus, expulsus de Mutina venit Faventiam et habitabat in loco fratrum Minorum, modo Faventie, modo Furlivii, modo Ravenne, transeundo hospes de domo in domum, et archipresbiter Campi-Gajanni, alius meus amicus, qui fuit unus de tribus, de quibus superius dixi, erat cum eo, quia attinebat episcopo; et dixerunt michi: 'Frater Salimbene, propter partem imperii expulsus sumus de domibus nostris, sicut vos scitis, et imus vagabundi per mundum, et recordamur verborum vestrorum, quia nunc vere *vexatio dat auditui intellectum, et peccata nostra prohibuerunt bonum a nobis, et consolatio abscondita est ab oculis nostris*'. Tunc respondi et dixi: 'Sapiens in Prover. XXIII dicit: *Si desperaveris lapsus in die angustie, imminuetur fortitudo tua.* Et iterum Eccl. VII: *In die bona fruiere bonis et malam diem precave. Sicut enim hanc, sic et illam fecit Deus, ut non inveniat homo contra eum iustas querimonias.* Item Eccl. XI: *In die bonorum ne inmemor sis malorum et in die malorum ne inmemor sis bonorum, quoniam facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.* Item Prover. XV: *Cor gaudens exhilarat faciem, in merore animi deicitur spiritus.* Item Prover. XIII: *Meror in corde viri humiliabit eum, et sermone bono letificabitur*'.

Quod Matulinus retulit michi illa, propter que devenimus in odium clericorum, nos Minores et Predicatores.

Illo tempore, ante quam Faventia in manus Furliviensium traderetur, cum habitarem ibi et transirem per ortum die

quadam cogitando de Domino, vocavit me quidam secularis Fera-riensis, qui dicebatur Matulinus, et erat maximus prolocutor et cantionum atque serventesiorum inventor et religiosorum obser-vator simulque detractor; sedebat enim cum duobus fratribus sub quadam ficulnea faciens fratribus questiones; dixitque michi: 'Domne frater, venite huc et sedete nobiscum!'. Cumque sedis-sem, dixit michi: 'Feceram questiones meas istis fratribus, sed de responsione excusant se et dicunt quod dicam vobis verba mea, quia vos estis paratus ad respondendum ad omnia. Qua-propter rogo vos, ut michi satisfaciatis pro vestra clementia'. Cui dixi: 'Dicatis secure quicquid vultis'. Et dixit: 'Noveritis quod vos fratres Minores et Predicatores estis in odium et in scandalum clericorum et secularium sacerdotum. Altera die co-medebam cum episcopo Furliviensi, et erant ibi multi clerici et sacerdotes cum eo pariter comedentes; et multa mala dicebant de vobis, que notavi diligenter, ut scirem vobis referre, ad cogno-scendum, si de illatis iniuriis, quas iniurias dicunt, scitis vos excusare necne. Primum, de quo conqueruntur, est, quod vos non predicatis, quod decime dentur eis. Secundum, quod vos recipitis sepulturas, id est quod sepelitis corpora defunctorum. Tertium, quod vos auditis confessiones suorum parochialium contra volun-tatem eorum. Quartum, quod vos ita usurpatis vobis predica-tionis officium, quod locum habere non possunt, quia populus contemnit eos audire. Quintum, quia cum vestris conventualibus missis ita impeditis eos diebus sollempnibus, quod oblationes habere non possunt. Sextum, quod vos estis magni doniatores, id est libenter loquimini dominabus et eas aspicitis, quod est contra Scripturam'. Tunc respondi et dixi: 'Vultis plus dicere?'. Et ait: 'Bene sufficiunt modo ista'.

Qualiter satisfeci Matulino de iniuste nobis illatis, et accepit satisfactio-nem, et factus est michi grandis amicus et intimus atque fidelis.

Tunc dixi: 'Beatus Gregorius in Pastoralis sic dicit: *Sunt non nulli, qui dum extimari ebetes nolunt, sepe se in quibusdam inquisitionibus plusquam necesse est exercentes, ex nimia subti-*

litate falluntur. Beatus etiam Ieronimus dicit: *De alieno malo non coinquines os tuum. Tua vitia, non aliena attende. De tua ergo correctione esto sollicitus, et quod ad te non pertinet, querere noli.* Hec verba pro te, Matuline, sunt dicta. De Liviensi autem episcopo noveris quod religiosos non diligit, et ideo per consequens nec ipse a Deo diligitur, quia Dominus dicit: *Qui vos spernit, me spernit; et qui vos odit, me odit.* Et Apostolus dicit Ro. VIII: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Inde beatus Iob XVII dicit: *Libera me, Domine, et pone me iuxta te, et cuiusvis manus pugnet contra me.* Sunt enim non nulli, sicut dicit beatus Ieronimus, *qui in hoc se doctos arbitrantur, si aliis detrahunt.* Et ideo beatus Augustinus contra detractionis pestem in mensa sua scriptum habebat:

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam,
Hanc mensam indignam noverit esse sibi.

Nam et aliquando, cum quidam sibi familiarissimi coepiscopi ad detractionem linguam laxassent, adeo dure eos redarguit, ut diceret quod, nisi desisterent, aut superfluos versus ipsos deleret aut a mensa recederet. Si sic fecisset Liviensis episcopus, de fratribus Minoribus et Predicatoribus cum suis clericis in mensa sua minime murmurasset. Hinc Daniel dixit XI: *Ad mensam unam mendacium loquentur, et non proficient.* Item de clericis et sacerdotibus Liviensis episcopi, qui cum eo de fratribus Minoribus et Predicatoribus murmurabant in mensa, dici potest quod dicit sapiens in Prover. XXIX: *Princeps qui libenter audit verba mendatii omnes ministros habet impios.* Item Eccli. X: *Secundum iudicem populi sic et ministri eius; et qualis rector est civitatis, tales et habitantes in ea.* Item de sacerdotibus et clericis secularibus manifestum est quod semper insidiantur nobis et libenter calumniantur nos. Ideo congruit eis quod dicit Micheas II: *Calumniabantur virum et domum eius,* id est beatum Franciscum et fratres Minores, *virum et hereditatem eius,* id est beatum Dominicum et fratres Predicatores. Cassiodorus: *Calumniator est qui innocentiam alienam in reatum nititur exquisita machinatione deducere.* Talis calumniator est cetus sacerdotum et secularium

clericorum contra Ordines fratrum Minorum et fratrum Predicatorum. Et quamvis dicat David: *Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua*, et filius eius in Eccle. dicat VII: *Calumniā conturbat sapientem et perdet robur cordis eius*, tamen alibi dicit, Prover. XII: *Non contristabit iustum quicquid ei acciderit, impii autem replebuntur malo. Abominatio est Domino labia mendacia; qui autem fideliter agunt, placent ei*. Ideo Dominus dicit Iere. VII: *Numquid me ad iracundiam provocant, dicit Dominus? Nonne magis semetipsos in confusionem vultus sui?* Ad primum igitur obiectum, quod de decimis est, dicimus quod miramur et ultra modum miramur illorum stultitiam, qui dicunt, quod nos debemus predicare quod decime dentur eis, quia, sicut Apostolus de seipso ad Cor. dicit prima I: *Non enim me misit Christus baptizare, sed evangelizare*: sic non reputamus nos positos ad decimas predicandum, sed pro salute animarum ad faciendum maiora, ut lucremur Deo animas, quas diabolus auferre conatur. Et tamen interdum de decimis predicamus, quando materia dicendi occurrit et tempus et locus, ut ibi: *Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent, quorum unus, qui dixit: Decimas do omnium que possideo*, legitur reprobatus, quia in Ecclesiastico dicitur VII: *Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est*. De alio vero dicitur Prover. XVIII: *Iustus prior est accusator sui*. Ideo Dominus dixit de eo Luc. XVIII: *Amen, dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, quia omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur*. Item quando ponitur Tobie historia, occurrit similiter materia dicendi de decimis, ubi dicitur Tobie I, quod ipse Tobias *omnia primitiva sua et decimas suas fideliter offerebat, ita ut in tertio anno proselitis et advenis ministraret omnem decimationem*. Nunquam fratres Minores et Predicatores predicaverunt quod decime non sint dande. Quare ergo conqueruntur de eis? Iam non conquerimur nos, si non veniunt ad lavandum nobis scutellas et ad faciendum nobis coquinam. Quod si faceremus, ipsi reputarent nos fatuos, quia non sunt ab aliquo deputati ad hoc. Ita reputamus nos ipsos fatuos, cum de supradicta materia aliquid dicunt, scilicet de decimis predicandis. Ad secundum, quod est de sepulturis, dicimus

quod longo tempore ante nos fratres Predicatores receperunt sepulturas, quas ita bene poteramus recipere sicut ipsi; sed abstinuimus amore clericorum, volentes pacem habere cum eis, iuxta verbum quod scriptum est ad Ro. XII: *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Sed quia ipsi non cognoverunt iuxta verbum quod scriptum est Prover. XXVI: *Sicut qui mittit lapidem in acervum mercurii, ita qui tribuit insipienti honorem,* ideo modo recipimus, quia quilibet potest eligere sibi sepulturam ubi vult. Hactenus enim damnificati sumus et rusticitatem maximam fecimus, quam modo cognoscimus, recusando sanctam Elisabeth, que fuit filia regis Hungarie, et recusando comitem Provincie, qui fuit pater regine Francie et regine Anglie, et in loco fratrum Minorum de Aquis, ubi iam habitavi, sepeliri volebat, et fuerat maximus noster amicus; et Ecclesiasticus dicit VII: *Mortuo non prohibeas gratiam.* De sepultura etiam mortuorum multum commendatur Tobias I. Esdras similiter in apocryphis dicit: *Mortuos ubi inveneris, signans commenda sepulcro, et dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea.* Ad tertio obiectum dicimus quod ex privilegiis nobis concessis libere possumus per Dei gratiam ubique confessiones audire. Ad quartum dicimus quia non usurpavimus nobis predicationis officium, quin ipsi possint in Ecclesiis suis predicare, si volunt, nec contemnuntur a populo, si scientiam et bonam vitam habuerint. Immo magis propter nos populus est talibus assuetus et libentius audit. Sed ipsimet sacerdotes propter malam vitam faciunt se contemni. Ideo dicit Gregorius: *Cuius vita despicitur, restat, ut et predicatio contemnatur.* Idem: *Timere debet qui vult aliis predicare, ne proprio iaculo seipsum percutiat, cum predicatio sine opere contemnatur.* Unde Cassiodorus dicit: *Nichil me docere potest, in quo nichil invenio imitandum.* Item Bernardus: *Homo litteratus et non morigeratus est inimicus Dei armatus.* Item Ieronimus: *Perdit auctoritatem docendi, cuius sermo opere destruitur.* Item Prover. XVIII: *Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.* Beatus Gregorius papa fecit Dialogorum libros IIII, in quibus posuit multos sanctos, quia in primitiva Ecclesia fuerunt multi sanctissimi viri et per longa tempora

post; quod bene figuratum fuit I Macha. IIII, ubi dicitur quod *Iudas elegit sacerdotes sine macula, habentes voluntatem in lege Dei, et mundaverunt sancta*. Si quis modo vellet de illa materia dialogum facere, potius feces inveniret quam sanctos viros, quibusdam viris religiosis exceptis. Quod in secundo libro Machabeorum bene fuit prefiguratum, ubi dicitur IIII: *Sacerdotes iam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo et sacrificiis neglectis festinarent participes fieri palestre et prebitionis eius iniuste et in exercitiis disci. Et patrios quidem honores nichil habentes Grecas glorias optimas arbitrabantur.*

De defectibus et turpitudinibus quorundam sacerdotum circa divina ministeria.

Igitur quorundam sacerdotum propter eorum malam vitam contemnitur predicatio, quia *commixti sunt inter gentes et didicerunt opera eorum et servierunt sculptilibus eorum, et factum est illis in scandalum*. Dominus etiam discipulis suis dixit Mat. V: *Vos estis sal terre; quod si sal eva(nuerit), in quo salietur? Ad nichilum valet ultra, nisi ut mi(ttatur) fo(ras) et con(culcetur) h(ominibus)*. Inveni quosdam sacerdotes dantes ad usuram et facientes peculium, ut dent spuriis suis. Item inveni aliquos tenentes tabernam cum signo circuli vinumque vendentes et totam domum filiis spuriis plenam habentes et cum focaria sua tota nocte in eodem lecto iacentes et in crastinum celebrantes. Et quando populus communicat, et superabundant hostie consecrate, ponunt eas in scissuris murorum, id est ipsum dominicum corpus. Et alia turpia multa et auditu orribilia faciunt, que subitico brevitatis causa. Missalia, paramenta et corporalia habent indecentia, grossa, nigra et maculata, calices stagncos, rubiginosos et parvos, vinum pro missa aut agreste aut acetosum. Hostia ad conficiendum usque adeo parva est, quod vix extra digitos valeat apparere, nec est orbiculata, sed quadrata et tota ex muscarum stercorebus maculata. Multe mulieres habent meliores ligaturas subtellarium, quam multi sacerdotes habeant cingulum, stolam et manipulum, ut vidi oculis meis. Quadam die, dum quidam frater Minor in Ecclesia

cuiusdam sacerdotis in quodam festo celebrare deberet, oportuit eum habere corigiam focarie sacerdotis cum multis clavibus ibi ligatis; et dumolvebat se frater, quem bene cognovi, ad dicendum: *Dominus vobiscum*, populus rumore clavium audiebat. Sed non talis fuit cinctura Aaron, de qua habetur Eccli. XLV: *Et circumcinxit illum tintinabulis aureis plurimis in gyro dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo in memoriam filiis gentis sue*. Pro his ergo predicabo, ut habeant decimas, et pro his cessabo a missis conventualibus celebrandis, ut possint oblationes habere, quas ita bene expendunt? Absit, absit! Audi etiam, quid de talibus Dominus mecum sentiat. Dicit enim Iere. V: *Numquid super his non visitabo, dicit Dominus, aut super gentem huiusmodi non ulciscetur anima mea?* Hoc ipsum imprecatur Iere. Tren. I: *Ingrediatur omne malum eorum coram te, et devindemia eos, sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates meas*. Et sic patet solutio ad quinto obiectum de missis sollemnibus et oblationibus sacerdotum. Ad quod etiam dicimus quod nos tenemur ex regula nostra facere offitium secundum ordinem sancte Romane Ecclesie, nec oblationes in missis recipimus. Et detur quod nullus secularis veniret ad missas nostras, nichilominus eas sollemniter cantarem.

Rationabilis responsio bonorum religiosorum contra mordaces suos, qui nituntur *ponere maculam in electis*.

Ad sexto nobis malitiose impositum, scilicet quod sumus dominiatores, id est quod libenter mulieres videmus et loquimur dominabus et in familiari colloquio sumus cum eis, dicimus quod verba illorum sunt ista, qui ponunt maculam in electis, id est ioculatorum et hystrionum et illorum qui milites de curia appellantur, qui credunt se ex hoc de suis lasciviis et vanitatibus excusationem habere, si alios infamaverint'. Tunc respondit Matulinus et dixit: 'In veritate dico vobis, frater Salimbene, quod verba sunt Liviensis episcopi et non hystrionum; qui etiam me vidente surrexit a mensa et accepit Bibliam et ostendit michi in Ecclesiastico IX sic scriptum: *Cum aliena muliere ne sedeas*

omnino nec accumbas cum ea super cubitum, et non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, et sanguine tuo labaris in perditionem. Et dicebat quod vos fratres Minores et Predicatores tota die facitis contra istam Scripturam, et clerici sui consentiebant sibi confirmando que dixerat'. Tunc respondi et dixi: 'Liviensis episcopus talis est, qualem describit Ecclesiasticus XI: *Bona enim in mala convertens insidiatur et in electis imponit maculam.* Et ideo subdit: *Attende tibi a pestifero, fabricat enim mala, ne forte inducat super te subsannationem in perpetuum.* Sed melius faceret Liviensis episcopus, si illam Scripturam opere adimpleret, que dicit Eccli IX: *Non placeat tibi iniuria iustorum, sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius.* De clericis vero suis dico quod ipsi sunt *congregatio taurorum in vaccis populorum, ut excludant eos qui probati sunt argento*; nec laudari ab eis desidero, quia Seneca dicit: *Tam carum tibi sit laudari a turpibus, quam si lauderis ob turpia.* Nos et Predicatores sumus pauperes mendicantes, quos oportet de helemosinis vivere, et inter alias personas, que nobis bene faciunt, mulieres sunt, iuxta verbum quod scriptum est Eccli. XXXVI: *Ubi non est mulier, ingemiscet egens.* Hoc ideo dicit, quia misericordiores sunt ad pauperibus dandum et magis compatiuntur afflictis quam viri, qui durioris cordis sunt. Et ideo, quando mittunt pro nobis, oportet nos ire ad eas vel pro infirmis suis vel pro alia quacumque tribulatione, quam habent, ut rependamus eis aliquod beneficium, et ne inveniamur ingrati, quia Apostolus dicit ad Colo. III: *Et grati estote.* Nec altercamur cum aliqua muliere in vino, quia secundum constitutionem nostram in civitatibus bibere non audemus, nisi cum prelati et personis religiosis et dominis terrarum. Scimus etiam Scripturam que dicit Eccli. XLII: *In medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim procedit tinea, et a muliere iniquitas viri.*

De quodam Faventino episcopo, qui fuit strangulatus.

Ego autem cognovi talem episcopum, qui de die in lecto suo denudabat iuvenkulam mulierem, ut eam diu videret et tangeret,

et ponebat florinos aureos super corpus illius et coxas, quos postea donabat eidem, et dicebat quod non erat plus mundus. Et erat senex et inveteratus dierum malorum. Et post paucos dies quadam nocte fuit suffocatus a quodam, qui attinebat eidem; et totum thesaurum suum, quem repperit, asportavit. Et istius episcopi interfui sepulture. Iste fuit Faventinus episcopus; cui successit quidam iuvenis de Ordine fratrum Predicatorum, qui Padue erat in studio. Qui cum venisset Faventiam, statim consecrationem obtinuit, et fecit largas expensas tam religiosis quam concivibus suis secularibus. Erat enim Faventinus, et omnibus qui voluerunt dedit comedere. Habebat enim thesaurum precedentis episcopi in domo fratrum suorum; et erat ex parte domni Alberghetti, et quasi violenter et symoniace factus fuit et prece et pretio et mediantibus minis; que omnia fuerunt causa destructionis Faventie, quia ex hoc invidia et odio provocata altera pars, scilicet filii domni Akarisii cum sequacibus suis, fecerunt venire Livienses et expulerunt de civitate partem contrariam sibi. Episcopus vero ivit Bagnacavallum et clausus de nocte morabatur in campanili plebis illius propter timores nocturnos, quia pelli sue timebat; et paucis diebus postea supervixit, et factus fuit alter episcopus, iuxta verbum quod scriptum est: *Fiant dies eius pauci.*

De quodam canonico, qui fuit a diabolo suffocatus.

Cognovi etiam quendam canonicum, quem diabolus strangulavit, et fuit sepultus in sterquilinio iuxta porcos. Hunc pluries invenerunt in lecto suo cum quadam nobili muliere, quam amariam retinebat, fratres Minores, quando summo diluculo ibant ad eum ad aliquid inquirendum; erat enim iuris peritus. Iste fuit Iohannes de Bondeno Ferariensi, qui X annis stetit in Ordine fratrum Predicatorum et postea apostatavit et intravit Ordinem canonicorum sancti Frigidiani de Luca et cum eis fuit aliquibus annis; postea inde egressus factus est canonicus Ferariensis in matrice Ecclesia. Cum autem habitaret in Ecclesia sancti Alexii et ibi quandam dominam nobilem, pauperem

Paduanam, ab Icilino expulsam, retineret amasiam, inventus fuit in lecto a diabolo sine confessione et viatico suffocatus. Erat autem Ecclesia sancti Alexii in vicinia, in qua antiquitus domnus Guilielmus de Markesella habebat palatia sua. Longum esset, si vellem narrare lascivias et miserias et turpitudines clericorum. Quod necesse non video, quia, sicut dicit Apostolus ad Gala. VI: *Unusquisque onus suum portabit*. Et prima ad Cor. dicit III, quod *unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem*. Et ad Ro. XIII dicit quod *unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo*. Et in secunda ad Cor. V dicit quod *omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum*. Cum igitur hec omnia perorassem, dixit Matulinus: 'Optime solvistis questiones meas. Amodo habeo vos et Predicatores excusatos et ero defensor vester contra sacerdotes et clericos, qui vos calumniari nituntur. Videtur enim michi quod invidia et malivolentia incitat eos adversum vos, sicut principes sacerdotum, scribe et Pharisei ex invidia moti sunt contra Christum et occiderunt eum. Quibus imprecatur Iere. XVIII, cum Deo dicit: *Ne propitieris iniquitati eorum, et peccatum eorum a facie tua non deleatur. Fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis*'. Dixi autem Matulino: 'Quinque annis habitavi in civitate Ravenne, nec unquam domum domni Marchi Michaelis intravi, qui est unus de maioribus et nobilioribus et ditioribus civitatis illius'. Et dixit michi: 'Ego centies intravi et comedi cum eo'. Et aio ad eum: 'Quis ergo est maior doniator, tu vel ego?'. Et dixit: 'Video quod ego. Et conclusistis michi et scaccum michi dixistis, nec habeo amplius quid respondeam'.

Hic castitas commendatur.

Et dixi Matulino: 'Dominus in Evangelio dicit Mat. V: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mecatus est eam in corde suo*. Et beatus Iob dicit XXXI: *Pepigi fedus cum oculis meis, ne cogitarem quidem de virgine*. Et beatus Gregorius

dicit: *Non licet aspicere quod non licet concupiscere*. Apostolus similiter dicit I ad Cor. VII: *Bonum est homini mulierem non tangere*. Ecclesiasticus quoque dicit XIII: *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea*. Ideo dicit sapiens Prover. V: *Qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus, cum tetigerit eam*. Dominus etiam castitatem precepit, cum dixit Luc. XII: *Sint lumbi vestri precincti*. Quod exponit beatus Gregorius dicens: *Lumbos enim precingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coartamus*. Apostolus etiam in prima ad Timotheum V castitatem precipit, cum dicit: *Te ipsum castum custodi*. De castitate similiter Iudith commendatur, cui a presbiteris dicitur XV: *Confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris et post virum tuum alterum nescieris*. Cum igitur non ignoremus hec omnia, non sumus doniatores, ut amici nostri nobis imponunt, sed *sumus filii sanctorum et servi Dei altissimi et vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo*. Quid plura? Usque adeo Matulinus factus est meus amicus, ut semper invenirem eum paratum ad servitia impendenda. Sed nec ipse aliquid perdidit inde, quia dedi sibi uxorem filiam cuiusdam Ferariensis, qui habitabat Ravenne; ex qua habuit magnam dotem, adiuvantibus apud marchionem domno Guidone de Polenta et domno Adhegerio de Fontana. Confitebatur enim mecum pater puelle in illa infirmitate, de qua mortuus est, et ipso volente et consentiente feci hoc totum. Et dixit michi pater puelle: *'Frater Salimbene, retribuatur vobis Dominus, quia filia mea remansisset in taberna post mortem meam et forte facta fuisset meretrix, nisi vos fuissetis, qui maritastis eam. Iam letus moriar, ex quo constat michi quod filia mea bene est maritata'*.

De obitu domni Philippi archiepiscopi Ravennatis.

Iam nunc ad principalem materiam redeamus. Igitur domnus Opiço Parmensis episcopus clericos suos multum tenebat sub baculo et Ordinem fratrum Minorum diligebat et pro eis contra mordaces pugnabat. Idem fecit domnus Phylippus archiepiscopus Ravennas. Qui cum multas pugnas fecisset et multas victorias

habuisset, factus iam senex et antiquus dierum, infirmatus est infirmitate, de qua mortuus est. Et volens mori in terra sua faciebat se portari in quodam lecto ligneo a XX hominibus, decem et X succedentibus sibi. Et cum fuit Imole, voluit esse in loco fratrum Minorum, et ego tunc temporis habitabam ibi. Et totum refectorium concessimus sibi. Et non fuit nobiscum nisi una die. Cum autem esset Pistorii, misit pro fratre Thoma de Papia, qui erat notus et amicus suus ab antiquis diebus, et confessus est secum et ordinavit bene cum eo de salute anime sue. Et sic quievit in pace, sepultus in Ecclesia fratrum Minorum de Pistorio.

De fratre Thoma de Papia, ministro Tuscie.

Fuit autem frater Thomas de Papia sanctus homo et bonus et magnus clericus et lector in theologia Parme et Bononie et Ferarie multis annis. Antiquus erat in Ordine fratrum Minorum, sapiens et discretus et vir boni et sani consili. Familiaris homo fuit, alacer, humilis atque benignus et Deo devotus et predicator gratosus atque sollemnis. Multis annis minister provincialis fuit in Tuscia. Cronicam magnam fecit, quia multum abundabat et erat prolixus. Fecit etiam tractatum sermonum. Fecit similiter magnum opus in theologia et multum diffusum, quod pre sui magnitudine Bovem appellavit. Provinciam Tuscie ad bonos mores reduxit. Multum fuit amicus meus, quia multis annis in conventu Ferariensi habitavi cum eo. Cuius anima per misericordiam Dei requiescat in pace! Amen.

Porro domnus Philippus archiepiscopus Ravennas, qui fuit legatus domni pape, cum esset in villa que appellatur Argenta iuxta Padum et deambularet per palatium suum, ibat cantando aliquod responsorium vel antiphonam ad laudem Virginis gloriose ab angulo palatii ad alium angulum, et in quolibet tempore estivo bibebat, quia in quolibet palatii angulo enghestariam optimi et precipui vini habebat in frigidissima aqua. Fuit enim magnus potator et aquam in vino nolebat, propter quod et tractatum Primatis, quem fecit de non miscenda aqua vino, optime diligebat,

quem forte in hoc libro ponemus causa solatii ad noticiam aliquorum. Verumtamen sciendum est quod aqua valde utilis est in vino propter multa, quia vinum limphatum non ledit caput nec rodit stomachum nec facit fetidum os nec impedit linguam nec inebriat nec facit verbosum nec provocat opus venereum, quia *venter mero estuans*, ut dicit Ieronimus, *cito spumat in libidinem*. Ducit preterea aqua vinum ad tales corporis partes, ad quas per se non iret. Eccli. XXXI: *Sanitas est anime et corporis sobrius potus*. De hac materia in fine secundi libri Machabeorum sic habetur: *Vinum semper bibere aut semper aquam contrarium est, alternis autem uti delectabile*. Hinc Apostolus in prima ad Timotheum dicit V: *Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates*.

Tractatus Primatis de non miscenda aqua vino.

Incipit tractatus Primatis de non miscenda aqua vino.

Proemium.

Denudata veritate succinctaque brevitate ratione varia
 Dico quod non copulari debent, immo separari, que sunt adversaria.
 Cum in scypho reponuntur, vinum aqua coniuguntur, sed talis
 [coniunctio
 Non est bona, nec laudari debet, immo nuncupari melius confusio.

Vinum loquitur contra aquam dicendo.

Vinum sentit aquam secum, dolens inquit: 'Quis est mecum
 [ausus te coniungere?
 Exi, surgé, vade foras! non eodem loco moras debes mecum facere.
 Super terram debes teri et cum terra commisceri, ut in lutum
 [transeas.
 Vilis et inverecunda rimas queris, ut immunda mundi loca subeas.
 Mensa per te non ornatur, nullus homo fabulatur in tui presentia,
 Sed qui prius est iocundus, ridens et verbo facundus, rumpit nunc
 [sientia.
 Cum quis de te forte potat, si sit sanus, tunc egrotat, conturbas
 [precordia.

Venter tonat, surgit ventus, qui inclusus, non ademptus multa dat
 [supplicia.
 Quando venter est inflatus, tunc diversos reddit flatus ex utroque
 [guttore.
 Et cum ita dispensatur ventus, aer perturbatur a corrupto murmure '.

Aqua contra vinum dicit.

Aqua contra surgit ita: ' Turpis iacet tua vita cum magna miseria.
 Qui sunt tui potatores, vitam perdunt atque mores, tendentes ad vitia.
 Tu scis linguas impedire. Titubando solet ire tua sumens basia,
 Verba recte non discernens, centum putat esse cernens duo
 [luminaria,
 Et qui tuus est amator, homicida, fornicator, Davus, Geta, Biria:
 Tales tibi famulantur, tales de te gloriantur tabernali curia.
 Propter tui pravitatem nullam habens libertatem domos tenes parvulas.
 Ego magna sum in mundo, dissoluta me diffundo per terre particulas.
 Potum dono sitienti et salutem sum querenti valde necessaria,
 Que adveho peregrinos tam remotos quam vicinos ad templi palatia '.

Vinum respondet, contra aquam dicit.

Vinum hec: ' Te plenam fraude probas esse tali laude; verum
 [est, quod suscipis
 Naves, post hec intumescis, dum franguntur, non quiescis, et sic
 [decipis.
 Qui non potest tunc potare et te totam desiccare, tendit ad pericula.
 Tibi credens sic declinat, ita per te peregrinat ad eterna secula.
 Ego deus, et, testatur istud Naso, per me datur cunctis sapientia.
 Cum non potant me magistri, sensu carent, et ministri non
 [frequentant studia.
 Non a falso potest verum separari, nisi merum me potare nititur.
 Claudus currit, cecus videt, egens surgit, deflens ridet, per me
 [mutus loquitur,
 Per me senex iuvenescit, per te ruit et senescit iuvenum lascivia.
 Per me mundus reparatur, per te nunquam generatur filius vel filia '.

Aqua respondet.

Aqua dixit: ' Tu es deus, per quem iustus homo reus, malus peior,
 [pessimus.

Verba facis semiplena balbutire cum lagenâ, sic fit sciens
[Didimus.

Execretur tale numen, limes fraudis et acumen, fons, origo criminis.
Quod est bonum novercatur, et quod terris separatur per
[adventum fluminis.

Ego loquor veritatem: dono terris ubertatem, per me vernant omnia.
Cum non pluit, exarescunt herbe, fruges, et marcescunt flores
[atque folia,

Mater tua tortuosa nunquam surgit fructuosa, sed omnino sterilis,
Sua coma denudata serpit humi desiccata, vana fit et fragilis.
Fames terras comitatur me cedente, perturbatur deflens omnis
[populus.
Pro me Christo Christianus, tam Iudeus quam paganus preces
[fundit sedulus'.

Vinum respondet.

Vinum ait: 'De te canis! te collaudas verbis vanis; alibi te
[vidimus.

Universis cum sis nota talis et immunda tota, credis quod non
[novimus?

Cum fex rerum es sentina, que descendunt de latrina suscipis, que
[taceo,
Sordes, feces et venena, cuncta rapis ut efrena, que narrare nequeo'.

'Sermo tuus non me ledet, tamen turpis male sedet ore dei ratio.
Ultra passa nolo ferre, nolo virus nec sufferre, sed a me proicio'.

Vinum ad hec: 'Exornata verba sint post terga data, non
[excludunt vitium.

Multi saepe te biberunt, qui per sordes perierunt per diei
[spatium'.

Audiens hec obstupescit aqua, deflens obmutescit, geminat suspiria.
Vinum clamat: 'Quare taces? Iam patet quod victa iaces,
[rationis nescia'.

Ego quidem disputator, huius cause terminator, omni dico populo:
Qui est miscens, execretur et a Christo separetur in eterno seculo!

Amen.

De morte domni Urbani pape quarti.

Quodam tempore domnus Phylippus archiepiscopus Ravenne in villa Argente de voluntate sua ita morabatur clausus in palatio suo occasione marchionis Hestensis et marchionis Pelavicini, cum quibus in discordia erat, quod ad se intrare neminem permittebat, exceptis familiaribus et ministrantibus sibi paucis. Erat autem quidam Pisanus magister in gramatica nomine Peregrinus, bonus homo et sanctus, qui cum archiepiscopo morabatur et pueros in Argenta docebat. Hic erat notus meus et omnes fratres Minores intime diligebat. Cumque ministraret michi in prandio in domo archiepiscopi inferius iuxta Padum, quia noviter veneram de Ravenna, dixi sibi: 'Magister Peregrine, libenter loquerer cum archiepiscopo, si permetteret me intrare, quia dicerem sibi nova'. Et dixit michi magister Peregrinus: 'Dicatis michi illos rumores, et ego referam sibi, quia nullum nisi de familia patitur ad se ingredi'. Tunc dixi sibi: 'Domnus papa Urbanus quartus ultimum diem clausit'. Cucurrit et retulit archiepiscopo que dixeram sibi. Qui gravisus est, quia sperabat habere papatum, tum quia legatus erat et homo famosus et magni nominis, et qui multum pro Ecclesia laboraverat, tum etiam quia in Toletana urbe magister nigromantie predixerat sibi, quod in Ecclesia magnus esset futurus. Auditis ergo rumoribus de papa defuncto, misit michi exenium de piscibus marinis mediam turtam. Et dixit iuvenis dapifer, exenii portitor: 'Dominus meus mittit vobis de prandio suo et mittit dicendo, si vere creditis quod mortuus sit papa'. Erant autem ibi tres vel IIII alii de familia, qui ad audiendum venerant. Tunc dixi: 'Certissime scio quod mortuus est, et vacat papatus'. Quod cum retulissent domino suo, misit michi secundo exenium aliud, misit et tertio, semper de morte Romani pontificis inquirendo. Cumque in respondendo gravarer, dixi archiepiscopi nuntiis: 'Vultis quod de ista materia paucis et breviter expediam vos?'. Et dixerunt: 'Ita, pater'. Tunc dixi eis: 'In illa navi, que est in Pado, est quidam frater Minor infirmus, qui in IIII diebus venit Ravennam de curia et interfuit sepulture papali, et referet vobis omnia que desideratis audire'.

Festinaverunt igitur et audiverunt ab eo, et ego comedi in pace cum socio meo. Et cum pervenimus Ferariam cum fratre infirmo, tota civitas plena erat de morte Romani pontificis, quia quod archiepiscopus a nobis habuerat Ferariam miserat, volens inde habere honorem, si primus videretur relator.

De magistro Martino Mantuano episcopo.

Post hunc factus fuit legatus magister Martinus de Parma ad predicandum crucem et ad ordinandum illos qui crucem predicarent et homines cruce signarent in succursum Terre Sancte. Hic fuit nutritus in casali illorum de Puçulesfo de Parma. Hunc papa Innocentius quartus fecit episcopum Mantuanum. Et fuit curialis homo, humilis et benignus et liberalis et largus. Libenter dabat comedere aliis curialiter et decenter, et erat magnus potator. Largas expensas fecit Mantue fratri Rigaldo et toti familie sue, cum transisset per eum eundo ad curiam. Et misit ante eum senescalcum suum, volens sibi facere expensas usque Bononiam. Sed frater Regaldus hoc non est passus, quia dixit quod de medietate reddituum suorum poterat splendide vivere et decenter cum tota familia sua, et aliam medietatem habebat superfluam. Et habebat LXXX equitaturas in illo itinere et decentem familiam. Et cum comedit Ferarie in civitate, tenuit secum ad comedendum IIII fratres Minores, qui iverant ad visitandum ipsum. Et habebat ante se super mensam duas magnas concas argenteas, in quibus pro pauperibus ponebantur cibaria. Et portabat dapifer semper duo fercula de quolibet ciborum genere secundum diversitates ciborum et ponebat ante fratrem Rigaldum. Ille vero unum ferculum retinebat sibi, de quo comedebat, aliud vero pro pauperibus refundebat in concas. Et sic faciebat de qualibet appositione et diversitate ciborum.

De fratre Regaldo Rotomagensi archiepiscopo.

Erat autem frater Regaldus ex Ordine fratrum Minorum et Rotomagensis archiepiscopus et unus de maioribus clericis de

mundo. Magister cathedratus fuit Parisius et multis annis legit theologiam in domo fratrum. Optimus disputator fuit et graciosus sermocinator. Opus fecit super Sententias. Amicus fuit regis Francie sancti Lodoici, qui etiam laboravit pro eo, ut archiepiscopatum Rotomagensem haberet. Ordinem fratrum Predicatorum multum dilexit sicut et Ordinem fratrum Minorum, de quo erat, et fuit eorum benefactor. Turpis erat in facie, sed graciosus in moribus et operibus suis. Sanctus homo fuit et Deo devotus et bene finivit vitam suam. Cuius anima per misericordiam Dei requiescat in pace! Fratrem germanum habuit in Ordine, pulchrum hominem et magnum clericum, qui dicebatur frater Adam li Rigalde. Ambos pluries vidi et in diversis locis.

Porro magister Martinus, natione Parmensis, Mantuanus episcopus et domni pape legatus, pro negotio sibi imposito venit Ravennam et hospitatus est in monasterio sancti Iohannis Evangeliste, quod condam Galla Placidia imperatrix fieri fecit. Et cum habitarem Ravenne, ivi ad visitandum ipsum, quia amicus erat fratris Guidonis Ade, fratris mei, qui in Ordine fratrum Minorum vitam suam finivit. Cumque cum episcopo et legato starem ad fenestram palatii, post multam precedentem aliam sessionem, interrogavit me, ubi esset locus fratrum Minorum. Tunc ostendi sibi locum, ubi erat magna Ecclesia et magnum campanile ad modum turris magne, et dixi sibi: 'Illum locum dedit nobis dominus Philippus archiepiscopus Ravenne, quia multum diligit Ordinem fratrum Minorum et liberalis est nobis'. Tunc dixit episcopus: 'Benedicatur ipse, quia bene facit et sapienter. Dicit enim Ecclesiasticus IIII: *Congregationi pauperum affabilem te facito*. Et iterum Eccli. XII: *Si bene feceris, scito, cui feceris, et erit gratia in bonis tuis multa. Bene fac iusto, et invenies retributionem magnam, et si non ab ipso, certe a Deo*'. Et addidit episcopus: 'Et creditis vos, frater Salimbene, quod nos episcopi possimus salvari, qui sumus in tot laboribus et sollicitudinibus et anxietatibus occasione subditorum et gregis nobis commissi, nisi vos religiosi, qui familiariter estis Deo coniuncti, adiuvetis nos cum cappis et caputiis vestris?'. Tunc volens confortare episcopum dixi sibi: 'Sapiens in Prover. dicit XV: *Cor gaudens*

exhilarat faciem, in merore animi deicitur spiritus. Item Prover. XII: *Meror in corde viri humiliabit eum, et sermone bono letificabitur.* Beatus Bernardus in expositione Canticorum multa bona pro episcopis dicit, reprimendo religiosorum temerarium iudicium contra eos. Dicit enim: *Fratres, revereamur episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores. Agnoscamus impares vires nostras, nec delectet molles et femineos humeros virorum supponere sarcinis, nec observemus eos, sed honoremus. Inhumane nempe eorum redarguis opera, quorum onera refugis. Temerarie obiurgat virum de prelio revertentem mulier nens in domo. Dico enim: Si is qui de claustro est eum qui versatur in populo interdum minus districte minusve circumspicte sese agere deprehenderit, verbi gratia: in verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in iudicio, non ad iudicandum confestim prosiliat, sed meminerit scriptum: « Melior est iniquitas viri quam bene faciens mulier ». Nam tu quidem in tui custodia vigilans bene facis. Sed qui iuvat multos, et melius facit et virilius. Quod si implere non sufficit absque aliqua iniquitate, id est absque quadam inequalitate vite et conversationis sue, memento quia « caritas operit multitudinem peccatorum ». Hec dicta sunt contra geminam temptationem, qua sepe viri religiosi episcoporum vel ambire gloriam vel excessus temere iudicare diabolicis instigationibus incitantur'. Igitur cum hec omnia recitasset, dixit episcopus: 'Retribuat vobis Dominus, frater Salimbene, quia optime confortastis me. Revera, sicut dicit Ecclesiasticus XXXII: vos estis *vir consilii*, qui non disperdet intelligentiam'.*

Post istum missus fuit in Lombardiam alius legatus, quidam cardinalis, qui fuerat archiepiscopus Embronicensis, de quo quia superius dixi, hic tacendum videtur, hoc excepto, quia, cum esset bonus cantor et bonus clericus, et placuisset sibi alleluia beati Francisci, scilicet *O patriarcha pauperum*, voluit transformare sub eodem cantu ad honorem Virginis gloriose, faciens versum talem:

O consolatrix pauperum
 Maria, tuis precibus
 auge tuorum numerum

in caritate Christi!
 Quos tu de mortis manibus,
 per filium humilimum,
 mater, eripuisti.

Item hic composuit Summam que dicitur Copiosa.

Post istum missus fuit quidam capellanus legatus a domno papa, qui voluit habere milites a qualibet civitate in adiutorium regis Karoli contra Manfredum filium Friderici. Et bene dederunt sibi Lombardi et Romagnoli certam militum quantitatem, qui habuerunt victoriam de Manfredo, pugnante Karulo et exercitu Gallico dimicante. Cum autem legatus ille pro militibus Faventiam advenisset, congregavit fratres Minores et Predicatores in camera Faventini episcopi, qui erat ibi cum canonicis suis; et ego similiter interfui et audivi que dixit. Et paucis expedivit nos more Gallicorum, qui breviter dicunt, et non more Cremonensium, qui in multiloquio delectantur. Vituperavit enim Manfredum et coram nobis multipliciter diffamavit. Postea dixit quod exercitus Gallicus celeriter veniebat; et verum dixit, ut vidi oculis meis in proxima tunc Christi domini Nativitate. Tertio dixit quod negotium, pro quo ibant, cito cum victoria bonum finem haberet. Et ita fuit, quamvis ex auditoribus truffatorie aliqui deriderent dicentes: 'Ver, ver, cum bon baton', id est cum bonis baculis Gallici habebunt victoriam.

Post istum missus fuit quidam alius capellanus legatus in Lombardiam, qui valde bene scivit introducere Cremonenses in Cremonam qui ex parte Ecclesie erant extra, et diu exulaverant expulsi et vagabundi. Sagaciter etiam expulit Bosium de Dovaria et Pellavisinum et abstulit eis Cremone dominium, quod diu tenerant, et multa mala fecerant. Intranses vero Cremonenses qui erant ex parte Ecclesie reddiderunt eis vicem pro vice, destruendo turres et domos eorum et palatia et occupando terras et possessiones eorum more Lombardico.

Post istum missus fuit legatus cardinalis Latinus quidam iuvenis et macilentinus, qui erat ex Ordine fratrum Predicatorum, quem papa Nicholaus tertius fecerat cardinalem et legatum ob

gratiam parentele. Iste legatus turbavit mulieres cum constitutionibus suis. In quibus ordinavit quod mulieres longas caudas vestium non haberent, in quibus prius multum fuerant vitiose. Ordinavit etiam quod quelibet mulier velato capite deberet incedere. Specialiter autem dominas de Bononia gravissime perturbavit, auferens eis quoddam signum pompe et inanis glorie, quod portabant super scapulas ad mantellum, quod regolium vulgariter appellabant.

Fuit post suprascriptos dominus Bernardus, natione Provincialis, Romane curie cardinalis et in Lombardia et Romagnola legatus. Hic missus fuit a papa Martino VIII. Iste legatus misit fratrem Fattebonum, guardianum fratrum Minorum civitatis Furlivii, Mantuam ad dominum Pinamontem cum multis litteris suis, in quibus rogabat eum, quod vicinos et concives suos ad pacem reduceret, ut quietam vitam et pacificam agere possent. Et dominus Pinamons curialiter recepit nuntios cardinalis, tum quia fratres Minores erant, tum etiam quia a tanto domino mittebantur. Et tamen erat statutum ab eo quod, quicumque aliquam litteram portaret in Mantuam, decollari deberet. Et misit fratribus Minoribus, occasione nuntiorum istorum, unum plaustrum boni vini et medietatem unius meçene porcine. Et unus de filiis suis misit fratribus magnam et pulcherrimam turtam et alia exenia multa. Reversi sunt itaque fratres ad cardinalem portantes litteras domni Pinamontis. Quid continent, Deus novit. Facta sunt autem hec circa festum omnium sanctorum anno Domini MCCLXXXIII.

Hic cautela habenda docetur occasione domni Pinamontis, qui gloriabatur, quod omnia sibi prospere succedebant.

Erat autem dominus Pinamons quidam civis Mantue, et usurpaverat sibi dominium civitatis sue et expulerat concives suos et occupaverat bona eorum, et domos et turres destruxerat illorum quos inimicos credebat. Et timebatur sicut diabolus. Et erat homo senex et totus canus, et habebat filiorum maximam turbam. Inter quos erat unus frater Minor, qui dicebatur frater Philippus, bonus homo et honestus et lector in theologia. Hic aliquando fuit here-

ticorum inquisitor, et multos cepit et fugavit et destruxit de terra que dicebatur Sermilion. Item dominus Pinamons solitus erat gloriari, quod in isto suo dominio nunquam habuerat infortunium, sed omnia ad vota successerant. Que erat stultitia magna, cum sapiens in Prover. dicat XXVII: *Ne glorieris in crastinum, ignorans, quid superventura pariat dies.* Item in Poetria novella sic habetur:

Si bene successit, non prima, sed ultima spectes.

A casu describe diem, non solis ab ortu.

Sub meliore statu semper peiora caveto.

Ideo Eccli. XI sic habetur: *In die bonorum ne inmemor sis malorum et in die malorum ne inmemor sis bonorum.* Et poeta:

Cum fueris felix, que sunt adversa caveto.

Et Apostolus ad Ro. XI: *Noli altum sapere, sed time.* Item Iob XV: *Quid te elevat cor tuum, et quasi magna cogitans attonitos habes oculos?* Item III Reg. XX: *Non gloriatur accinctus eque ut discinctus.* Item Eccli. XVIII: *Memento paupertatis in tempore abundantie et necessitatem paupertatis in die divitiarum. A mane usque ad vesperam mutabitur tempus, et hec omnia citata in oculis Dei. Homo sapiens in omnibus metuit.* Ideo dicit Ieronimus: *Prudenter timetur quicquid potest accidere.* Item Apostolus prima ad Cor. X: *Qui se existimat stare, videat, ne cadat.* Nam cecidit Lucifer, cecidit Adam, cecidit Iudaicus populus, cecidit Apostolus Petrus. Prover. XXIII: *Septies enim cadet iustus et resurget, impii autem corruent in malum.* Item Prover. XXVIII: *Beatus homo qui semper est pavidus; qui vero mentis est dure, corruet in malum.*

De decima omnium ecclesiarum, quam fecerat colligi papa Gregorius decimus pro Terre Sancte succursu, quam alibi papa Martinus postea commutavit.

Porro de legato suprascripto adhuc dicemus, cum pervenerimus ad dominum papam Martimum quartum, qui misit istum legatum in Romagnolam; in qua habenda expendit XIII vicibus centum

milia florinos aureos. Et in solo castro Meldule, quod V mensibus fuit obsessum, expendit papa Martinus IIII CCC milia libras imperialium tempore istius legati. Hec fuit decima omnium Ecclesiarum, quam faciebat colligi papa Gregorius decimus pro Terre Sancte succursu, que taliter commutata fuit.

Isti supra positi fuerunt XII nobilissimi ecclesiastici principes et legati, quos in Lonbardiam et Romagnolam misit Ecclesia, non solum pro animarum salute, verum etiam et contra draconis astutiam, Fridericum scilicet, qui cum suis principibus et sequacibus conabatur subvertere ecclesiasticam libertatem et corrumpere fidelium unitatem. Et sic verum apparet verbum Eccli. XXXIII: *Contra malum bonum est et contra vitam mors. Sic et contra virum iustum peccator. Et sic intueri in omnia opera altissimi, duo contra duo et unum contra unum.* Et quia, sicut dicit Ys. XXXII: *Fraudulenti vasa pessima sunt. Ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendatii, cum loqueretur pauper iudicium:* ideo aliquos principes Friderici describendos putavi ad noticiam preteritorum habendam. Nam, sicut dicit Daniel V: *Deus altissimus regnum et magnificentiam, gloriam et honorem dederat Friderico. Et propter magnificentiam, quam dederat ei, universi populi, tribus et lingue tremebant et metuebant eum. Quos volebat interficiebat et quos volebat percutiebat. Quos volebat exaltabat et quos volebat humiliabat. Quando autem elevatum est cor eius, et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, et gloria eius ablata est, et a filiis hominum eiectus est.* Ad litteram Fridericus imperator condam nobiles de regno Sicilie, Apulie et Calabrie Terreque Laboris interfecit atque delevit et alios surrogavit, iuxta verbum quod scriptum est Iob XXXIII: *Conteret multos et innumerabiles et stare faciet alios pro eis.*

De principibus imperatoris Friderici secundi.

Isti sunt ergo principes, quos habuit Fridericus, scilicet:

Comes Gualterius de Manupel.

Comes Thomasius de Cerra.

Comes Riçardus de Caserto.

Marchio Umborgo domnus Bertoldus.

Marchio Lancea, Lombardus de Pedemontis; cuius soror vel neptis mater fuit principis Manfredi, qui regnum occupavit post mortem patris et Conradi fratris, et quem Karolus debellando occidit et regnum possedit.

Domnus Riçardus de Monte-nigro.

Domnus Marinus de Ebulo.

Domnus Riçardus Filingeri.

Domnus Thebaldus Franciscus.

Domnus Petrus de Calabria, mariscalcus.

Domnus Pandulfus de Faxanello.

Domnus Petrus di Vinea. Hic fuit litterarum imperatoris dictator, quem imperator logotetham appellavit, et fuit valde magnus in curia imperatoris.

Iudex Tadeus de Suessa.

Domnus Odovrandinus Caçaconte.

Habuit et multos alios per civitates Ytalie, quos ponebat ad defendendum imperium et ad confundendum ecclesiasticos viros. Quorum historiam ponere multum dedignor, quia non videtur michi digna relatu, cum dicat Scriptura de malis Ps.: *Deleantur de libro viventium et cum iustis non scribantur.* Et iterum Iob XVIII: *Memoria eorum pereat de terra, et non celebretur nomen eorum in plateis.* Digne hoc fieri imprecatur, quia sapiens in Prover. dicit XXVIII: *Cum surrexerint impii, abscondentur homines; cum illi perierint, multiplicabuntur iusti.* Et infra XXIX: *In multiplicatione iustorum letabitur vulgus; cum impii sumpserint principatum, gemet populus.* Et nota quod imperator Fridericus solitus erat dicere, quando aliquem sublimabat, si videbat quod honore et divitiis abundaret: 'Nunquam nutriti porcum, de quo axungiam non habuerim'. Volebat dicere quod postea expoliabat eum honore impenso et divitiis, quas habebat. Ad litteram ita erat. Tanta erat avaritia eius, quod radicem verbi inveniebat contra aliquem principem, quasi quod proditor esset imperii; et sic *calumniabatur virum et hereditatem eius*, quam postea occupabat, principe interempto. Sed nec ipse

transivit impunis. Bene enim quod merebatur accepit. Ideo congruit ei quod dicit Ys. XVI: *Finitus est enim pulvis, consumatus est miser, defecit qui conculcabat terram.* Ad litteram de eo scriptum est: *In ipso quoque finietur imperium, quia, etsi successores sibi fuerint, imperiali tamen vocabulo ex Romano fastigio privabuntur.* Ista Scriptura vera videtur.

De dracone Apoc. XII, qualiter eum describit abbas Ioachym in libro Figurarum.

Nunc secundum abbatem Ioachym de diabolo dracone dicamus, de quo habetur Apoc. XII: *Ecce draco magnus ruffus, habens capita VII et cornua decem, et in capitibus eius septem diademata, et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum celi et misit eas in terram.* De hac materia satis habetur Apoc. XVII, ubi dicitur de muliere sedente *super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemie, habente capita VII et cornua X.* Et exponit Angelus ibidem dicens: *Septem capita VII montes sunt, super quos mulier sedet; et reges VII sunt. Quinque ceciderunt. Unus est, et alius nondum venit. Et cum venerit, oportet illum breve tempus manere. Et bestia, que erat et non est, ipsa octava est et de septem est et in interitum vadit. Et decem cornua, que vidisti, X reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestates tamquam reges una hora accipiunt post bestiam. Hi unum consilium habent et virtutem et potestatem suam bestie tradent. Hi cum agno pugnant, et agnus vincet illos, quoniam dominus dominorum est et rex regum, et qui cum illo sunt vocati et electi et fideles. Draco iste, quem formasti ad illudendum ei. Iob XL: Numquid illudes ei quasi avi aut ligabis illum ancillis tuis? Tu confregisti capita draconis, dedisti eum escam populis Ethyopum.*

De septem persecutionibus novi Testamenti.

Abbas Ioachym in libro Figurarum ponit ista verba subsequencia super capita draconis, de quo supra diximus:

Prima persecutio Iudeorum. Tempus Apostolorum. Herodes. Primum sigillum.

Secunda paganorum. Tempus martyrum. Nero. Secundum sigillum.

Tertia hereticorum. Tempus doctorum. Constantinus. Tertium sigillum.

Quarta Saracenorum. Tempus virginum. Machometh. Quartum sigillum.

Quinta filiorum Babylonis in spiritu, non littera. Muthselmutus. Quintum sigillum.

Sexta presens est. Saladinus. Sextum sigillum. 'Decem reges sunt', et alius surget post illos, et ipse potentior erit prioribus.

Septima sequitur. Tempus calamitatis et miserie. Hic septimus rex est, qui proprie dicitur Antichristus, quamvis alius sit futurus post eum, non minor eo in malicia, designatus in cauda.

De temporibus septem sigillorum Apoc.

Tempus primi sigilli a Iacob patriarcha usque ad Moysen et Iosue.

Secundi a Iosue usque ad Samuelem et David.

Tertii a David usque ad Helyam et Heliseum.

Quarti usque ad Ezechiam.

Quinti ab Ezechia usque ad transmigrationem Babylonis.

Sexti a transmigratione Babylonis usque ad obitum Esdre et Malachie prophete.

Septimi ab obitu Malachie usque ad patrem Iohannis Baptiste.

De apertionibus sigillorum.

In novo Testamento apertio primi sigilli, a Çacharia usque ad obitum beati Iohannis Evangeliste.

Apertio secundi, ab obitu beati Iohannis usque ad Constantinum augustum.

Apertio tertii, ex eo usque ad Iustinianum.

Apertio quarti, ex eo usque ad Karolum.

Apertio quinti, ex eo usque ad presentes dies, in quibus sub apertione sexti percutienda est Babylon. Post erit sabbatismus populo Dei, qui 'delectabitur in multitudine pacis', usque ad ultimum Antichristum, qui exprimitur in cauda draconis. Et in hoc sabbatismo erit

apertio septimi sigilli. Post solvetur Sathanas, qui tunc erit occultus in paucis, de carcere suo et excitabit extraneas gentes per ultimum Antichristum, qui figuratur in cauda draconis, ad delendum nomen Christianum, et multos sanctos occidet, et paulo post ipse occidetur a Domino. Et post sequetur dies iudicii.

De regnorum exterminiis (secundum expositionem Aimonis).

De expositione Aymonis super Ysaïam in fine vicesimi capituli.

Consideranda est providentia Dei, quomodo omnia regna contra se in superbiam elevata destruxerit eorumque potestatem ad nihilum deduxerit. Contra Dei voluntatem Israel speravit in Damasco et Syris. Ideoque tam illi qui adversariis Dei promittebant auxilium quam illi qui in ipsos sperabant vastati et captivati sunt ab Assyriis. Iudas, id est due tribus, confidebant in Egipto, et Egiptus in Ethyopibus. Ipsi quoque ab Assyriis Chaldeisque victi sunt. Assyrii superbi erant, putantes se victores existere sua virtute. A Chaldeis regnum eorum periit. Chaldei et Babylonii erexerunt caput contra Deum. A Medis et Persis suppositi sunt. Persae et Medi ab Alexandro Magno. Alexander Magnus, cum se putaret esse deum, veneno periit, regnumque eius per partes divisum, a Romanis est (superatum) et in eorum potestatem redactum. Romanum imperium, quod quasi ferratis dentibus unguibusque carnes sanctorum laceravit, ex parte iam apparet esse destructum, et destruetur in die iudicii, cum regnum Christi advenerit.

Hec omnia fecit Deus, ut cognoscant gentes potentiam eius, quia contra Dominum pugnare non est facile, Eccli. XLVI. Ideo dicitur Iob IX: *Sapiens corde est et fortis robore. Quis restitit ei et pacem habuit? Item Ys. XXXI: Ipse autem sapiens adduxit malum et verba sua non abstulit. Et consurget contra domum pessimorum et contra auxilium operantium iniquitatem.*

Manifestum est quod res publica debet subesse Romano pontifici, quod probatur Deutero. XVII. Ubi dicitur: *Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris et cet. usque ibi:*

Cum ingressus fueris terram, ubi tractatur de rege, qualis esse debeat et qualem vitam habere.

Quod fratres Minores et Predicatores dati sunt mundo in adiutorium salvandorum.

Et nota quod, sicut in veteri Testamento dati et missi fuerunt a Deo prophete in adiutorium regum et pontificum totiusque Iudaici populi, qui tunc temporis populus Dei erat, sic in novo dati sunt viri religiosi, qui rogant pro pace Ecclesie et rei publice, id est imperii, iuxta verbum Apostoli I ad Timo. II: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt constituti, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. Hoc enim bonum est et acceptum coram salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire.* Hinc Ieremias dicit XXIX: *Querite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci, et orate pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit pax vobis.* Specialiter autem ad hoc deputati et missi sunt fratres Minores et Predicatores. De quibus Dominus promisit Iere. III: *Dabo vobis pastores iuxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina.* De prophetis autem veteris Testamenti sic dicit Iere. VII: *Misi ad eos omnes servos meos prophetas per diem, consurgens diluculo et mittens; et non audierunt me nec inclinaverunt aurem suam, sed induraverunt cervicem et peius operati sunt quam patres eorum.* Ideo evenit eis quod dixerat Azarias filius Obed, facto in se spiritu Dei, II Paralipo. XV: *Transibunt autem multi dies in Israel absque Deo vero et absque sacerdote et absque doctore et absque lege.* Idem habetur Osee III: *Dies multos sedebunt filii Israel sine rege et sine principe et sine sacrificio et sine altari et sine ephod et sine therafim. Et post hec revertentur filii Israel et querent dominum Deum suum et David regem suum, et pavebunt ad Dominum et ad bonum eius in novissimo dierum.* Et quoniam, sicut dicit Ecclesiasticus X: *secundum iudicem populi sic et ministri eius; et qualis rector est civitatis,*

tales et habitantes in ea, ideo oportet quod summus pontifex in Ecclesia Dei sit bonus homo, cuius exemplo subditi bene vivant, ut de eis dicere possit illud verbum tertie Iohannis I: Maiorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare. Hoc autem poterit dicere, si fecerit quod Ecclesiasticus docet XXXII: Rectorem te posuerunt, noli extolli. Esto in illis quasi unus ex ipsis. Curam illorum habe. Item de rege Israel dicitur Deutero. XVII: Nec elevantur cor eius in superbiam super fratres suos neque declinet in dexteram partem vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse et filii eius super Israel.

De conspiratione membrorum contra ventrem. Sic fit quandoque contra prelatum conspiratio subditorum. Quod mediante ratione et cordis consilio facta est pax inter ventrem et membra.

Item vitam prelati et subditorum bene describit magister Philippus cancellarius Parisiensis sub methaphora membrorum corporis dicens:

Inter membra singula
de ventris ingluvie
murmur est et questio.
Quod pro ventris crapula
membra carent requie,
iugis fit exactio.

Lugens dicit oculus:
'Cur vigil et sedulus
cuncta lustrans exploro?
Venter cuncta devorat,
avidus incorporat
quicquid extra laboro'.

Auris dicit: 'Cur audio,
cur doctrinis inservio
nec satior auditis?
Auditi soni pereunt,
ad ventrem cibi transeunt,
crescit fames et sitis'.

Naris dicit: 'Cur explores
 cibi fumos et vapores?
 a te frustra discernuntur
 que per ventrem confunduntur.

Ventris immunditia
 corrumpuntur omnia,
 odor transit in fetores'.

Lingua fatur: 'Quid doctrina
 michi prodest? dapes, vina,
 ista michi non parantur,
 cuncta ventri commendantur.

Licet per me transeant,
 parum tamen recreant,
 hic ciborum officina'.

Manus dicunt: 'Quid labores
 nobis prosunt, quid dolores,
 cum tu, venter, cuncta voves?
 Cum tu solus implearis,
 nullum pascas, sed pascaris,
 neque pastu compescaris,
 nichil paras, immo paris
 tortiones et dolores'.

Queritur pes: 'Cur fatigor,
 discurrendo cur affligor?
 sive curro, sive labor,
 meum onus, meus labor.
 Et dum venter tibi turget,
 me portantem pondus urget'.

'Ergo restat unum consilium,
 suspendamus omnes offitium,
 quiescamus a labore.
 Labor noster nobis est sterilis,
 condemnetur ficus inutilis,
 moriatur cum dolore'!

Dum sic a propriis
 cessant offitiis
 interdicto communi,
 cibos non capiunt,
 omnes deficient
 sensus, quia ieiuni.
 Stupent aures tinule,
 oculus caligat,
 nutant manus tremule,
 pedes error ligat.
 Lingua, que loqui debuit,
 explicare non potuit
 pro ceteris querelam
 Omnibus dictat ratio
 cordis uti consilio
 et querere medelam.

Tunc aperit oraculum
 cordis secreta veritas,
 increpat aurem, oculum,
 docet quanta temeritas,
 quam damnosa presumptio,
 quam ceca conspiratio.

' Quid est ', inquit, ' quod facitis,
 cur vos stulte subducitis
 ventri, cuius receptio
 communis est refectio,
 communis est utilitas?
 Venter recepta continet,
 sed nichil sibi retinet,
 cuius est dispensatio
 lapsorum restauratio,
 membrorum incolumitas.
 Officia repetite,
 fidei servo credite,
 que singulis restituet.
 Si operas subtrahitis
 nec alimenta queritis,
 nichil vobis distribuet.

In vos ipsos irruitis,
gladium in vos vertitis,
qui vos et ipsum destruet'.

Sic repetunt officia,
venantur necessaria,
relegatur infirmitas.
Reparatur lux oculis,
redit in menbris singulis
virtus, opus et sanitas.

Hec sub typo misterii
sub uno Christo capite
geruntur in Ecclesia.
Cuius sunt actus varii,
necessitatis debite
diversa sunt officia.
Hic est auris, hic oculus,
lingua, manus, pes, ceteri,
princeps communis baiulus,
communi vacans operi,
ventris habet officium.
Cuius tanta sit caritas,
ut nichil ei proprium,
sed sit ut servus omnium,
ut sic servetur unitas,
dum rependit obsequium.

Sicut perit res publica,
si careat erario,
sic unitas catholica,
si caret hoc officio.

De rege Conrado, filio Friderici imperatoris condam.

Nunc ad Conradum filium Friderici imperatoris condam accedamus. Anno Domini MCCL Conradus rex, filius Friderici, cuius mater fuit filia regis Iohannis, ut mortuo patre Sicilie regnum susciperet, per mare in Apuliam pervenit. Et capta Neapoli muros

illius civitatis funditus destruxit. Sed cum sequenti anno regni sui in Apulia infirmari cepisset, cristere, quod a medicis iudicabatur fieri ad salutem, veneno inmisso intulit sibi mortem. Cumque portaretur Panormum ad sepeliendum, quia ibi est sepultura regum, et pervenisset ad Messanam civitatem, Messeni cives ossa eius sparserunt in mare in odium et in vindictam patris, qui aliquando destruxerat et occiderat maiores et meliores civitatis illius in maxima quantitate. Ipse etiam Conradus offenderat eos, et ideo finaliter ulti sunt.

De rege Dacie, qui a fratre suo fuit suffocatus in mari.

Eodem anno in Datia Henricus rex Danorum inclitus ab Abel fratre suo iuniore, ut regnaret pro eo, in mari suffocatur. Qui parum honoris et comodi ex hoc est assecutus. Nam sequenti anno regni sui, cum Frixones subiugare voluisset, a Frixonibus est occisus.

De congregatione pastorum, que congregata est in Francia, volens transfretare ad regem Francie vindicandum.

Anno Domini MCCLI congregata est innumerabilis multitudo pastorum in Francia, et dicebant quod debebant transfretare ad interficiendum Saracenos et regem Francie vindicandum. Et multi de diversis civitatibus Francie sequebantur eos, et nullus audebat eis resistere, sed dabant eis victualia et quicquid volebant. Unde et pastores deserebant greges, ut venirent ad istos. Dicebat enim ductor eorum sibi a Deo revelatum fore quod mare aperiri debebat, et ipse debebat ducere illam multitudinem ad regem Francie ulciscendum. Et dicebam ego, cum talia audiebam: 'Ve pastoribus qui derelinquunt gregem suum! Ubi rex Francie cum Francorum armata milicia parum potuit, isti poterunt?'. Credidit eis vulgus Francie, et contra religiosos et maxime Predicatores et Minores terribiliter insurgent, eo quod ipsi predicaverant crucem et cruce signaverant homines ad transfretandum cum rege, qui a Saracenis fuerat debellatus. Irascebantur ergo Gallici, qui

in Francia remanserant, tunc temporis contra Christum, usque adeo ut nomen Christi super omnia nomina benedictum blasphemare presumerent. Nam petentibus illis diebus fratribus Minoribus et Predicatoribus a Gallicis helemosinam pro nomine Christi, stridebant dentibus super illos et illis videntibus, vocato aliquo alio paupere, dabant ei denarios et dicebant: 'Accipe pro nomine Machometti, qui potentior Christo est'. Unde implebatur in eis quod a Domino dictum fuerat Luc. VIII: *Ad tempus credunt, et in tempore temptationis recedunt*. Miserabilis prorsus miseria! Ubi rex Francie non irascebatur, sed patiens erat, ipsi terribiliter turbabantur. Verum illa multitudo pastorum totum unum locum fratrum Predicatorum in quadam civitate ita destruxit, ut lapis super lapidem non remaneret. Et hoc ideo, quia ausi fuerunt dicere aliquid contra illos. Sed in illis impletum est quod Gamaliel sapiens Pauli magister in Apostolorum Actibus dixit quia, *si ex hominibus est consilium eorum aut opus*, stare non poterit, sed dissipabitur. Verum dixit quia eodem anno ad nichilum sunt redacti, et penitus omnis illa congregatio est destructa. Eodem anno captum fuit castrum Castellarani a forensibus in mense Maii. Est autem Castelaranum iuxta fluvium Situle in episcopatu Regino. Item eodem anno domnus Ubertus Vicecomes de Pellavicinis iovit Placentiam et fecit fieri concordiam cum populo Placentinorum et Cremonensium. Et milites exiverunt de Placentia cum discordia populi et steterunt per castra Placentinorum in mense Maii; et domnus Ubertus de Iniquitate, civis Placentinus, fuit potestas populi Placentinorum.

De reditu domni pape Innocentii quarti a Lugduno in Lombardiam.

Eodem anno venit domnus papa Innocentius quartus a Lugduno civitate Galliarum, que est in Burgundia, ubi steterat multis annis, et venit ad civitatem Ianuensem, de qua fuerat oriundus. In mense Maii pervenit illuc, et dedit uxorem cuidam nepoti suo, cuius interfuit nuptiis cum LXXX episcopis et cum cardinalibus suis. Et fuerunt ibi multa fercula et appositiones et ciborum diversitates. Et vina diversa, precipua et iocunda. Et constabat una

ciborum appositio multas marchas. Non fuerunt tam grandes et sollempnes nuptie celebrate diebus nostris alicubi, tam ex parte discumbentium quam ciborum appositorum, ita quod, si regina Sabba vidisset, mirata fuisset. Postmodum venit Mediolanum et stetit ibi per mensem et ultra. Et dum esset ibi, Mediolanenses iverunt ad civitatem Laudi et intraverunt ipsam civitatem. Et cum domnus Ubertus marchio Pellavicinus hoc intellexisset, qui tunc temporis in Cremona dominabatur, venit cum magno exercitu Cremonensium et cum parte Placentinorum, et intraverunt similiter dictam civitatem Laudi et precipue in castrum imperatoris, quod erat ibi edificatum. Nam in qualibet civitate, in qua dominium habuit, voluit habere imperator palatium aut castrum. Steterunt igitur ibi bene per mensem. Et in mense Iulii et Augusti ambe partes, scilicet Cremonenses cum suo exercitu et Mediolanenses cum suo, stando ibi, Cremonenses conbusserunt quam plures contratas illius civitatis et explanaverunt partem de muro et foveas civitatis. Et Cremonenses ad propria sunt reversi et dimiserunt civitatem sine aliquo conflictu. Et Mediolanenses steterunt ibi. Et domnus papa postmodum venit Brixiam, deinde Mantuam, postea ad monasterium sancti Benedicti, quod est inter Padum et Larionem, ubi comitissa Matildis in archa saxea tumultata quiescit. Et ibi papa cum cardinalibus suis circa sepulcrum eius dixit psalmum *De profundis*, recordatus beneficiorum, que Romane ecclesie et Romanis pontificibus condam contulerat comitissa. Postea venit Ferariam, et ego eram ibi. Cum autem Ferariam deberet intrare, misit dicendo fratribus Minoribus quod occurrerent sibi, et quod semper starent iuxta eum; quod totum fecimus per viam Sancti Pauli. Nuntius autem istorum fuit quidam frater Minor de Parma, frater Buiolus, qui attinebat pape et morabatur cum eo. Confessor autem pape erat quidam alius frater Minor, scilicet frater Nichola, amicus meus, quem papa fecit Assisinate episcopum; et frater Laurentius, amicus et socius meus, similiter morabatur cum papa, quem postea fecit archiepiscopum Antivarensem; et duo alii fratres de Minoribus preter iam dictos adhuc erant de familia pape. Et pluribus diebus papa stetit Ferarie infra octavam beati Francisci. Et predicavit

stando super fenestram palatii episcopi. Et cardinales aliqui stabant iuxta eum hinc inde, quorum unus, scilicet dominus Guilielmus, nepos suus, post predicationem alta voce fecit confessionem. Erat autem populus grandis quasi ad iudicium congregatus. Et papa protulit istud thema: *Beata gens, cuius est dominus Deus eius, populus quem elegit in hereditatem sibi*. Post predicationem vero dixit papa: 'Custodivit me Dominus ab Ytalicis partibus euntem et Lugduni commorantem et inde huc revertentem. Et ipse sit benedictus in secula!'. Et adiecit: 'Ista civitas mea est; rogo, ut vivatis in pace, quia dominus ille imperator condam qui persequebatur Ecclesiam, mortuus est'. Ego vero eram iuxta papam, ita ut possem eum tangere, quando vellem, quia gaudebat, quod fratres Minores circumdarent eum. Tunc tetigit me frater Geradinus de Parma, qui fuit magister fratris Bonagratie, et dixit michi: 'Audi quod mortuus est imperator, qui usque modo fuisti incredulus. Dimitte ergo tuum Ioachym et *stude sapientie, fili mi, et letifica cor meum, ut possis exprobranti respondere sermonem*'. Porro cardinales diebus illis, quibus papa fuit Ferarie, miserunt nobis plures porcos mortuos et depilatos, qui donabantur eis. Et nos etiam dabamus sororibus nostris Ordinis sancte Clare. Dispensator etiam pape misit dicendo nobis: 'In crastinum papa est recessurus, ut vadat Bononiam; mittatis ad me vestros portitores, et dabo vobis panem et vinum, ut habeatis, quibus ulterius non indigemus'. Et fecimus ita. Cum autem papa Bononiam pervenisset, a Bononiensibus sollempniter est receptus. Sed parum fuit cum eis et quasi insalutato hospite et turbatus recessit ab eis, pro eo quod petebant Medicinam sibi donari, que est terra Ecclesie in episcopatu Bononie, quam diu violenter possederant. Non igitur audivit eos papa, ut donaret eam eis, sed dixit: 'Terram Ecclesie violenter possidetis, et modo petitis, ut dem eam vobis? Ite cum Deo, quia non exaudiam vos'. Cum autem papa recederet, congregatas invenit multas nobiles dominas et pulchras de Bononia, que de villis venerant ad stratam, per quam transiturus erat, ut viderent illum; quibus benedixit in nomine Domini; et abiit viam suam habitavitque Perusii. Eodem anno venit rex Conradus in Lombardiam, primo

Veronam et postmodum Cremonam, et a Cremona rediit Veronam et ivit in Apuliam. Et hoc fuit in mense Novembris. Et eodem mense captum fuit castrum de Laude, quod erat in dicta civitate; et decapitati fuerunt illi de dicta civitate qui erant in dicto castro, et illos qui erant de Papia libere dimiserunt ire sine aliqua pena. Et eodem anno capti fuerunt Terdonenses ab Alexandrinis et Mediolanensibus, maior pars hominum dicte civitatis. Et eodem anno captum fuit castrum Berselli a domno Uberto marchione de Pellavicinis et a Cremonensibus in mense Octobris. Est autem Bersellum castrum in episcopatu Parmensium, quod condam civitas fuit, quam Longobardi funditus destruxerunt.

Quo anno domnus Ghibertus de Gente assumpsit sibi dominium Parme cum adiutorio beccariorum.

Anno Domini MCCLII domnus Ghibertus de Gente, civis Parmensis, assumpsit sibi dominium Parme cum adiutorio beccariorum Parme, quod tenuit multis annis. Et fecit in suo dominio duo bona: Unum, quod reduxit cives Parmenses ad pacem. Aliud, quod fecit murari aliquas portas dicte civitatis. Fecit autem multa mala ibi, ut visum fuit Parmensibus, et ideo finaliter insurrexerunt contra eum et deposuerunt eum de dominio et destruxerunt domos eius tam in villa Campiginis quam in Parma, et exulem miserunt eum Anchonam, ubi stetit usque ad ultimum diem vite sue. Veruntamen, ante quam omnino expellerent eum de Parma, cum esset depositus de dominio et persona privata existeret, habuit potestariam civitatis Pisane et postea Paduane. In qua erat, quando translatum fuit corpus beati Antonii ad novam Ecclesiam. Ubi etiam fuit frater Bonaventura, generalis minister.

De octo stultitiis domni Ghiberti de Gente, quas fecit, cum esset potestas Parmensium. Et IIII superaddidit, que XII faciunt. Require infra carta CCCCLXII.

Mala autem domni Ghiberti de Gente fuerunt ista: Primum, quia non bene tenebat partem Ecclesie, sed potius erat cum Pel-

lavicino. Verumtamen, quia potius volebat sibi dominium Parme, quam quod Pellavicinus haberet, ideo non patiebatur quod Parmam intraret. Secundum, quia ultra modum fuit cupidus et avarus homo, in tantum ut nullus in Parma tempore sui domini aliquid posset vendere ad victualia spectans nisi pro communi; et faciebat se omnibus vendentibus socium, ut partem lucri ab omnibus posset accipere. Ideo dicit sapiens Prover. XXXIX: *Rex iustus erigit terram, vir avarus destruet eam.* Item Prover. XXVIII: *Dux indigens prudentia multos opprimet per calumniam; qui autem odit avaritiam, longi fient dies eius.* Item Prover. XXIII: *Noli laborare, ut diteris, sed prudentie tue pone modum.* Quia, sicut dicit Apostolus prima ad Timo. VI: *qui volunt divites fieri, incidunt in temptationem et in laqueum diaboli et desideria multa inutilia et nociva, que mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Quam quidam appetentes erraverunt a fide et inseruerunt se doloribus multis.* Item Eccle. V: *Avarus non implebitur pecunia, et qui amat divitias, fructum non capiet ex eis.* Item Eccli. V: *Noli attendere ad possessiones iniquas et ne dixeris: 'Est michi sufficiens vita'. Nichil enim proderunt in tempore vindicte et obductionis.* Item parum infra: *Noli anxius esse in divitiis iniustis, non enim proderunt in die obductionis et vindicte.* Item homo iste usque adeo erat avarus, ut, cum quidam miles de curia aliquid ab eo petisset sibi dari, dixit quod daret sibi unum bononinum pro ficibus emendis. Ego etiam ipse expertus sum et probavi et vidi et cognovi rusticitatem et avaritiam et merditatem suam in villa Campiginis, et tamen iveram illuc cum fratre Bernardino de Bucea pro magno servitio suo. Ideo de ista materia dicit Ecclesiasticus X: *Avaro nichil est scelestius. Quid superbit terra et cinis? Nichil est iniquius quam amare pecuniam. Hic enim et animam suam venalem habet, quoniam in vita sua proiecit intima sua.* Item Eccli. XIII: *Viro cupido et tenaci sine ratione est substantia, et homini livido ad quid aurum? Qui acervat ex animo suo iniuste, aliis congregat, et in bonis illius alius luxuriabitur.* Et cetera usque ibi: *Insatiabilis oculus cupidi.* Tertium malum eius fuit, quia ex divitiis concivium suorum tam in villa Campiginis quam in Parma

edificavit magna et alta palatia, cum prius pauper miles fuerit; et ex hoc provocavit eos ad invidiam, ut illa diruerent. Hinc sapiens in Prover. dicit XVII: *Qui altam facit domum suam, querit ruinam.* Item Eccli. XXI: *Qui edificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme.*

De iudicio faciendo et de facienda iustitia.

Quarta hominis istius stultitia fuit, quia aliquos condemnavit iniuste quantum ad personam; ut de Cavaça dictum fuit, quem fecit decapitari; aliquos quantum ad pecuniam, de quo Iacobum de Sancto Vitale interroga. Item aliquibus parcebat accepta pecunia; contra aliquos surgebat, si dare nolebant. De omnibus istis auctoritates habentur. Ideo Dominus dicit Levitici XIX: *Non facies quod iniquum est nec iniuste iudicabis. Non consideres personam pauperis nec honores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo.* Et infra circa finem capituli: *Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera iusta et equa sint pondera, iustus modius equusque sextarius.* Omnia ista homo iste falsificavit. Item Deutero. XVI: *Iudices et magistrus constitues in omnibus portis tuis, quas dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut iudicent populum iusto iudicio nec in alteram partem declinent. Non accipies personam nec munera, quia munera excecant oculos sapientium et mutant verba iustorum. Iuste quod iustum est prosequeris, ut vivas et possideas terram, quam dominus Deus tuus dederit tibi.* Et infra XVII: *In ore duorum aut trium testium peribit qui interficietur. Nemo occidatur uno contra se dicente testimonium.* Item Deutero. XXIII: *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro suo peccato morietur. Non pervertes iudicium advene et pupilli.* Quod postea male servaverunt, sicut dicit Ys. I: *Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones; pupillo non iudicant, et causa vidue non ingreditur ad eos.* Item Iere. V: *Preterierunt sermones meos pessime. Causam vidue non iudicaverunt, causam pupilli non direxerunt et iudicium pauperum non iudicaverunt. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus, aut super gentem*

huiusmodi non ulciscetur anima mea? Item Deutero. XXVII: *Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis. Et dicet omnis populus 'Amen'.* Inde laudatur iustus Ps.: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram et munera super innocentem non accepit.* Item Prover. XV: *Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam; qui autem odit munera, vivet.* Item Eccli. XX: *Exenia et dona excecant oculos iudicum, et quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.* Item Ys. V: *Ve qui iustificatis impium pro muneribus et iustitiam iusti aufertis ab eo.* Ideo dicitur Prover. XVII: *Qui iustificat impium et qui condemnat iustum, abominabilis est uterque apud Deum.* Item Prover. XXI: *Rapine impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudicium.* Item Prover. XXIII: *Hec quoque sapientibus: Cognoscere personam in iudicio non est bonum. Qui dicunt impio: 'Iustus es', maledicent eis populi, et detestabuntur eos tribus.* Item Prover. XXVIII: *Leo rugiens et ursus esuriens princeps impius super populum pauperem.* Talis fuit Ghibertus de Gente super Parmenses tempore sui dominii. Et infra: *Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit. Iste et pro bucella panis deserit veritatem.* Quinta hominis istius stulticia fuit, quia nimis magnum salarium accipiebat annuatim pro labore regiminis sui, plus satis quam Parmenses suis potestatibus dare consueverant; quod facere non debebat, cum semper esset in terra sua et in possessionibus suis. Et ideo fuit expulsus ab eis tam de civitate quam de regimine. Ideo Dominus dicit Eze. XVIII: *A pauperis iniuria averterit manum suam, usuram et superabundantiam non accepit, iudicia mea fecerit, in preceptis meis ambulaverit, hic vita vivet.* Item Amasie dictum fuit IIII Reg. XIII: *Contentus esto gloria et sede in domo tua.* Quod quia non fecit, male cessit ei. Ideo dicitur Prover. XVI: *Contritionem precedit superbia, et ante ruinam exaltatur spiritus.* Item Prover. XVIII: *Ante quam conteratur, exaltatur cor hominis.* Item Eccli. XXIX: *Minimum pro magno placeat tibi, et improprium peregrinationis non audies.* Sexta istius hominis stultitia fuit quia, congregato populo Parmensi in platea civitatis communis, concionatus est eis et fecit semet ipsum dominum Parme in se et in heredibus suis usque in

sempiternum. Sed dicitur Ys. VII: *Non stabit et non erit istud.* Quare? Audi quare Eccle. V: *Quia excelso alius excelsior est, et super hos quoque eminentiores sunt alii, et insuper univeree terre rex imperat servienti.* Item Eccli. X: *In manu Dei potestas terre, et utilem rectorem in tempore suscitabit super illam.* Non talis domnus Ghibertus de Gente, qui sibi dominium Parme voluit usurpare fretus auxilio beccariorum. Ideo Ecclesiasticus dicit XX: *Qui potestatem sibi assumit iniuste, odietur.* Quod totum completum est in homine isto sicut in Abimelech, de quo habetur Iudicum IX, et in Absalon, de quo habetur II Reg. XV, et in Adonia, de quo habetur III Reg. I. Septima istius hominis stultitia fuit, quia mutavit monetam Parmensem et parvificavit eam, ne tanti esset valoris, quanti prius erat. In qua mutatione, ut dicunt campsores, plus damnificati sunt Parmenses, quam valeat quarta pars civitatis Parme. Et nota quod de duobus consuevit populus maxime contristari, scilicet de caristia frumenti, de qua dicitur Prover. XI: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis; benedictio autem super caput vendentium.* Secundum est, quando falsificatur moneta. Quod non est absque causa misterii, quod dignus combustione talis qui eam falsificat a populo iudicatur. Nam de moneta Dominus a Phariseis quesivit Mat. XXII: *'Cuius est ymago hec et superscriptio?'*. Dicunt ei: *'Cesaris'*. Qui ergo hanc monetam falsificaverit, punietur. Unde Ps.: *Domine, in civitate tua ymaginem ipsorum ad nichilum rediges.* Ideo dicit Apostolus prima ad Cor. III: *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.* Igitur domnus Ghibertus de Gente male fecit mutando monetam Parmensem, quia plus habuit intentionem ad utilitatem propriam quam communem. Ideo dicit Apostolus ad Phili. II: *Omnes enim que sua sunt querunt, non que Iesu Christi.* Item Prover. XXII: *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.* Item Iob XXVIII: *Alii terminos transtulerunt.* Octava istius hominis stultitia fuit, quia volens amplificare magnificentiam et dominium suum cogitavit facere IIII. Primum, quia fecit quandam societatem in Parma quingentorum hominum, qui semper cum armis associarent eum, quandocumque vellet. Hos vidi armatos in vigilia Assumptionis

beate Virginis associantes eum causa ambitionis et pompe, honoris et iactantie nec non et custodie, cum ad matricem Ecclesiam secundum Parmensium consuetudinem cum cereis veniebant. Secundum, quia quendam fratrem suum germanum, qui erat abbas in monasterio sancti Benedicti de Leno in episcopatu Brixienti, Parmensem episcopum facere disponebat. Tertium et quartum, quia duas civitates Parme vicinas, scilicet Mutinam et Regium, suo dominio addere cupiebat. Et voluit quod de Mutina habenda procurator suus essem; sed nolui me intromittere, quia in secunda ad Timo. II Apostolus dicit, quod *nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit*. Verumtamen Reginam civitatem aliquo tempore in suo dominio habuit. Sed Regini cito expulerunt eum et abstulerunt ei dominium videntes exactiones et perversitates ipsius, sicut inferius explicabimus.

De predicatione quam feci domno Ghiberto de Gente, rogando ut Ordinem fratrum Minorum intraret.

Recordor quod, cum de dominio Parme a Parmensibus esset depositus, in villa Campiginis in domo sua dixi sibi: 'Quid facitis, domne Ghiberte, quare non intratis Ordinem nostrum, Ordinem beati Francisci, Ordinem fratrum Minorum? quia sapiens in Prover. dicit XVI, quod *melius est humiliari cum mitibus quam dividere spolia cum superbis*. Et Iacob patriarcha dixit Gen. XXX: *Iustum est, ut aliquando provideam etiam domui mee*'. Tunc respondit et dixit michi: 'Et quid faceretis amodo de me, cum sexagenarius existam?'. Tunc dixi sibi: 'Daretis aliis bonum exemplum benefaciendi et salvaretis animam vestram. Nam *est qui multa redimat modico pretio*, ut dicit Ecclesiasticus XX. Patet exemplum in sancto Bonifatio, qui erat magnus peccator, et subito factus est magnus sanctus. *Facile est enim in oculis Dei subito honestare pauperem. Benedictio Dei in mercedem iusti festinat, et in hora veloci processus illius fructificat*, ut habetur Eccli. XI. Item patet exemplum similiter in latrone, cui Dominus dixit in cruce Luc. XXIII: *Amen dico tibi, hodie mecum eris*

in Paradiso. Quare hoc? Quia, sicut dicit Ecclesiasticus XI: *oculus Dei respexit illum in bono et erexit eum ab humilitate ipsius et exaltavit caput eius, et mirati sunt in illo multi et honoraverunt Deum*'. Tunc respondit et dixit michi: 'Cognosco quod utile consilium michi datis, sed non possum vos audire, quia habeo cor circa alia occupatum'. Tunc dixi sibi: 'In Proverbiis scriptum est XXVIII: *Sapiens sibi videtur vir dives, pauper autem prudens scrutabitur eum*. Sed dicitur Prover. XXI: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum*. Non est sapientia, quia *sapiens corde est et fortis robore*, Iob IX. Non est prudentia, quia *prudencia eius percussit superbum*, Iob XXVI. Non est consilium contra Dominum, quia ipse dicit Ys. XLVI: *Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet*. Ideo dicit Iere. XXIII: *In novissimis diebus intelligetis consilium eius*. In Proverbiis scriptum est XII: *Via stulti recta in oculis eius; qui autem sapiens est, audit consilia*. Et iterum Prover. XIX: *Qui custodit mandatum, custodit animam suam; qui autem negligit viam suam, mortificabitur*'. Quid plura? Laboravi rogans, sed noluit intelligere, ut bene ageret. Nam iniquitatem meditatus est in cubili suo. Sperabat enim ulcisci de Parmensibus et Reginis, qui eum de dominio deposuerant. Quod ut melius facere posset, filiam suam dominam Mabilia domno Guidoni de Corigia dedit uxorem. Sed dicitur Levitici XIX: *Non queras ultionem, nec memor eris iniurie civium tuorum*. Item Eccli. X: *Omnis iniurie proximi ne memineris et nichil agas in operibus iniurie*. Et nota quod, sicut domnus Ghibertus de Gente forbannivit et expulit de Parma domnum Bertholinum, filium domni Bertoli Tavernerii, ita a Parmensibus forbannitus et expulsus habitavit in Marchia, ubi in Anchona est mortuus et sepultus. Et assignavit in episcopatu Parmensi de pratis suis aliquos redditus annuatim, quos fratres Minores et Predicadores de Parma usque ad certos annos pro male ablatis incertis haberent. Et bene habuerunt. Cuius anima per misericordiam Dei requiescat in pace! Amen.

De pace Reginorum, quam mutuo fecerunt inter se anno Domini MCCLII.

Eodem anno, scilicet MCCLII, facta fuit pax inter Robertos et illos de Foliano et de omnibus aliis forbannitis, qui expulsi fuerant de civitate Regina, in XV die exeunte Augusto et in Ecclesia sancti Laurentii per fratrem Egidium de religione sancte Trinitatis de Campagnola, qui fuit de Verona, et per domnum Guilielmum episcopum Reginum de Foliano. Et fuerunt facti anciani pro bono civitatis Regii et electi ad sortem in consilio generali; et in primis fuerunt XII. Et eodem anno predicti anciani, die sabbati XV exeunte Augusto, voluntate et parabola consilii communis more solito congregato in palatio communis Regii congregati iuraverunt pacem et concordiam cum domno Gulielmo predicto Regino episcopo et cum Reginis deforis pro eis et Reginis intus civitatem Regii, ad honorem Dei et beati Prosperi et sancti Grixanti et ad bonum statum civitatis Regii. Et eodem anno venit pruina magna die dominico XIII exeunte Maio, que destruxit vineas in pluribus locis.

Quod domnus Ghibertus de Gente videns quod *tempus cum iuvat*, intromisit se de pace Reginorum.

Anno Domini MCCLIII, indictione XI, fuit factus domnus Guido de Gente, civis Parme, potestas Reginus per domnum Ghibertum de Gente, eius fratrem, tunc potestatem Parme, in concordia partis deforis et in concordia partis intus civitatis Regii. Et eodem anno die Martis quarto exeunte mense Octobris, in festo beatorum Apostolorum Symonis et Iude, domnus Ghibertus de Gente, potestas civitatis Parme et communis, cum ancianis consortii sancte Marie Virginis Parmensis civitatis et cum alii bonis hominibus eiusdem civitatis iverunt ad portam Sancte Crucis cum omnibus hominibus civitatis Regii et duxerunt domnum venerabilem et electum Guilielmum de Foliano episcopum Reginorum cum aliis omnibus hominibus de parte deforis, in civitatem Reginum cum magna leticia et cum crucibus et vexillis et sacerdotibus et religiosis personis. Et die Mercurii tertio exeunte dicto mense preno-

minatus dominus Ghibertus, potestas Parme, in plena concione per tubas et campanas in platea communis Regii coadunata, fecit sententiam inter partes intus et deforis; que sententia scripta et posita fuit in statuto communis Regii. In qua die tertio exeunte mense Octobris factus fuit dominus Guido de Gente potestas Reginus per dictum dominum Ghibertum, potestatem Parme, fratrem suum.

De obitu domni pape Innocentii quarti. Et de substitutione pape Alexandri quarti.

Eodem anno MCCLIII septimo Ydus Decembris, in festo sancti Ambrosii in sero, paulo post crepusculum obiit apud Neapolim inclite recordationis dominus papa Innocentius quartus, pontificatus sui anno XII; et in sequenti die dominus Stephanus Sancte Marie trans Tyberim presbiter cardinalis diem clausit extremum. Quorum corpora in Neapolitana Ecclesia sepulta in pace quiescunt. Amen. Et quia dominus Bertholinus Tavernerius de Parma erat tunc temporis Neapolitanus potestas, clausit civitatem et retinuit cardinales, ne possent ire quoquam, sed sine mora eligerent papam; et quia per voces concordare non poterant, elegerunt per compromissum. Et dominus Octovianus diaconus cardinalis imposuit mantum meliori homini de curia, ut dixit, scilicet domno Rainaldo episcopo Hostiensi; et dictus est papa Alexander quartus, circa Nativitatem Domini factus, ita quod in festo sancti Thome Cantuariensis Ferarie rumores audivimus.

Quod papa Alexander quartus multa bona in se habuit et multa bona fecit, et facta sunt sub eo.

Alexander quartus, natione Campanus, cepit anno Domini MCCLIII, sedit annis VII. Hic de civitate Anagnie oriundus fuit et dicebatur dominus Rainaldus episcopus Hostiensis. Cardinalis fuit Ordinis fratrum Minorum temporibus multis, quem dominus papa Gregorius nonus fecerat cardinalem precibus et

rogatu fratrum Minorum. Hic beatam Claram cathalogo sanctorum ascripsit, quam beatus Franciscus convertit ad Christum. Et fecit collectas eius et hymnos. Sororem habuit in Ordine sancte Clare et nepotem in Ordine fratrum Minorum; nec illam fecit abbatissam nec nepotem cardinalem. Nam cardinalem nullum fecit, cum tamen tempore eius non essent nisi octo. Litteratus homo fuit et studium theologie diligens, et frequenter et libenter predicabat et celebrabat et Ecclesias consecrabat. Ex Heremitanis composuit unum Ordinem, cum prius in quinque Ordinibus essent divisi. Ordini fratrum Minorum privilegium, quod Mare magnum appellatur, dedit. Amiciciam optime conservabat, ut patuit in fratre Rainaldo de Tocca, qui erat ex Ordine fratrum Minorum, quem tantum dilexit, quod nec amicitia Ionathe cum David nec amicitia Amelii et Amici possit eius amicitie comparari. Nam si totus mundus contra fratrem Rainaldum aliquid sinistrum dixisset, non credidisset papa nec aures accomodasset. Et nudis pedibus ibat ad aperiendum ei, quando ad hostium camere ille pulsabat. Hoc vidit alius frater Minor, qui erat intus et solus cum papa, scilicet frater Mansuetus de Castellione Aretino, amicus meus, a cuius ore audivi hec omnia, que retuli modo. Non intromisit se iste papa de guerris, sed pacifice duxit dies suos. Grossus, id est corpulentus, et crassus fuit sicut alter Eglon. Benignus, clemens, pius, iustus et timoratus fuit et Deo devotus.

Qualiter duos pestiferos libellos reprobavit et Manfredum excommunicavit.

Huius tempore Manfredus filius condam Friderici imperatoris, gerens se pro pedagogo Conradini nepotis Friderici, ipso Conradino mendaciter publicato mortuo, sibi ipsi coronam assumpsit. Quod factum quia in preiudicium domni pape fuit, primo excommunicatus, post contra ipsum magnus exercitus congregatus est, sed in nullo proficiens mentitur. Hic, ut dictum est, canonizavit Anagnie sanctam Claram Ordinis sancti Francisci. Huius temporibus Romanum imperium sive post mortem sive post depositionem ipsius pape Innocentii quarti, qui eum deposuerat, scilicet

Fridericum imperatorem, filium condam Henrici imperatoris, imperium cepit vacare. Et electiones plures facte fuerunt per principes Alamannie. Et primo elegerunt langravium Thuringie et postmodum Guilielmum comitem Hollandie successive. Qui, ante quam ad imperialem benedictionem pervenissent, vite terminum exegerunt. Post mortem vero predicti Friderici electores in se duo dividentes, quidam regem Castelle, quidam vero comitem Cornubie, fratrem regis Anglie, Ricardum nomine ad imperium elegerunt. Quod scisma duravit multis annis. Hic domnus papa duos pestiferos libellos reprobavit; quorum unus dicebat quod omnes religiosi et verbum Dei predicantes de helemosinis vivendo salvari non possent. Hunc libellum fecit* magister Guilielmus de Sancto Amore et Parisius publicavit, et multos tam magistros quam scolares avertit ab ingressu istorum duorum Ordinum, scilicet Predicatorum et Minorum. Sed nec ipse remansit impunis, quia tam a papa Alexandro quarto quam a rege Francie sancto Lodoyco de Parisius fuit expulsus, sine spe revertendi illuc usque in eternum et ultra. Hinc dicitur Prover. XXIII: *Qui cogitat male facere, stultus vocabitur.* Qualis fuit Guilielmus de Sancto Amore. Et sequitur ibi: *Cogitatio stulti peccatum est, et abominatio hominum detractor.* Item Eccli. XXVIII: *Facienti nequissimum consilium super ipsum devolvetur, et non agnoscet, unde adveniet illi illusio et improprium superborum, et vindicta sicut leo insidiabitur illi.* Item Apostolus prima ad Cor. XI: *Oportet et hereses esse, ut qui probati sunt manifesti fiant in vobis.* Ideo dicit Gregorius: *Abel renuit esse, quem Caym malitia non exercet. Unde versus:*

Necdum bella bonis, necdum certamina desunt,
Et cum quo pugnet, mens pia semper habet.

Contra secundum libellum ostenditur per auctoritates quod male et insipienter dixit.

Alter vero libellus continebat multas falsitates contra doctrinam abbatis Ioachym, quas abbas non scripserat, videlicet quod Evangelium Christi et doctrina novi Testamenti neminem ad

perfectum duxerit, et evacuanda erat MCCLX anno. Sed contra Prover. XII: *Labium veritatis firmum erit in perpetuum*. Labium veritatis fuit labium domini nostri Iesu Christi, qui dicit: *Que procedunt de labiis meis non faciam irrita*. Hinc ait Mat. XXIII: *Celum et terra transibunt, verba autem mea non transient — sive non preteribunt*. Item Mat. V: *Amen quippe dico vobis, donec transeat celum et terra, iota unum aut unus apex non preteribit a lege, donec omnia fiant. Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno celorum*. Hinc Apostolus dixit ad Gala. I: *Miror, quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium, quod non est aliud, nisi quia sunt aliqui, qui vos conturbant et volunt convertere Evangelium Christi. Sed licet nos aut angelus de celo evangelizet vobis preter quam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut predixi, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit preter id quod accepistis, anathema sit*. Item Apostolus in prima ad Cor. III: *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere preter id quod positum est, quod est Christus Iesus*. Hinc Apostoli dixerunt Act. IIII: *Nec enim nomen aliud datum est sub celo hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*. Ideo Canticorum I: *Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentule dilexerunt te*. Item Ps.: *Expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum*. Ideo dicit Ys. XXVI: *Nomen tuum et memoriale tuum in desiderio anime*. Et nota quod iste, qui fecit istum libellum, dictus est frater Ghirardinus de Burgo Sancti Donini, qui in Sicilia nutritus fuit in seculo et ibi docuit in gramatica. Et cum intrasset Ordinem fratrum Minorum, processu temporis missus fuit Parisius pro provincia Sicilie et factus est lector in theologia; et Parisius fecit istum libellum et ignorantibus fratribus divulgavit. Sed valde bene fuit punitus, ut posui supra, iuxta verbum quod scriptum est Iosue VII: *Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac*. Verumtamen missus fuit ad provinciam suam. Et quia noluit resilire a stulticia sua, frater Bonaventura, generalis minister, qui erat in Francia, misit pro eo.

Quod apud Mutinam contuli cum fratre Ghirardino, qui fecit libellum, et interrogavi ipsum de Antichristo, et dixit michi quod natus erat et grandis, et quod bene cognoscebat eum, sed falsum dixit.

Cumque per Mutinam transiret, habitabam ibi, et dixi sibi, quia cum eo steteram Pruvini et Senonis eo anno, quo rex Francie sanctus Lodoycus bone memorie in primo passagio transfretavit. Dixi igitur sibi, cum esset michi familiaris: 'Volumus disputare de Ioachym?'. Tunc dixit michi: 'Non disputemus, sed conferamus et eamus ad locum secretum'. Duxi igitur eum post dormitorium, et sedimus sub vite; et dixi sibi: 'De Antichristo quero, quando nascetur et ubi'. Tunc dixit: 'Iam est natus et grandis est, et cito *mysterium operabitur iniquitatis*'. Et dixi sibi: 'Cognoscis eum?'. Et dixit: 'Non vidi ipsum facie, sed bene per Scripturam cognosco'. Et dixi: 'Ubi est ista scriptura?'. Et dixit: 'In Biblia est'. 'Dicas ergo michi', dixi ego, 'quia notitiam Bible bene habeo'. Et dixit: 'Nullo modo ego dicam, nisi habeamus Bibliam'. Portavi igitur Bibliam, et totum illud XVIII capitulum Ysaie exponebat de quodam rege Hispanie, scilicet de rege Castelle. Capitulum Ysaie sic inchoat: *Ve terre cymbalo alarum, que est trans flumen Ethyopie, qui mittit in mare legatos et in vasis papii super aquas. Ite angeli veloces ad gentem convulsam et dilaceratam, ad populum terribilem, post quem non est alius* et cet. usque ad finem. Et dixi sibi: 'Dicis tu ergo, quod iste rex Castelle, qui modo regnat, est Antichristus?'. Et ait: 'Absque dubio Antichristus ille maledictus est, de quo omnes doctores et sancti, qui de hac materia locuti sunt, dixerunt'. Et deridendo dixi sibi: 'Spero in Deo meo, quod tu invenies te deceptum'. Et dixi sibi: 'In Ecclesiastico scriptum est XVI: *Qui minoratur corde, cogitat inania; et vir imprudens et errans cogitat stulta*. Vide igitur, ne tu talis sis'. Et cum hec dixissem, subito apparuerunt multi fratres et seculares in prato post dormitorium et cum tristitia mutuo loquebantur. Et dixit michi: 'Vade et ausculta, quid dicunt, quia cum tristitia videntur referre rumores'. Ivi et redii et dixi sibi: 'Dicunt quod domnus Phylippus archiepiscopus

Ravennas ab Icilino captus est'. Et dixit: 'Vides quia iam incipiunt misteria'.

Quod quidam Veronensis fuit Parme, qui voluit succedere abbati Ioachym in predicendo futura. Cuius libri ex quadam simplicitate fuerunt abrasi.

Tunc interrogavit me, si cognoscebam quendam Veronensem, qui morabatur Parme et habebat spiritum prophetie et scribebat futura. Et dixi: 'Novi et bene novi et scripta sua vidi'. Et dixit: 'Libenter haberem scripta sua; rogo te, ut acquiras michi, si potes'. Et dixi: 'Libenter publicat illa et multum gaudet, quando aliqui petunt et volunt habere. Fecit enim multas omelias, quas vidi; et dimisit opus testrinum, de quo vivebat in Parma, et transtulit se ad monasterium Cysterciense de Fontana viva, et in habitu seculari tota die scribit in quadam camera sibi a fratribus illis assignata; et predicat futura et de monasterio vivit. Et poteris ire ad eum, quia non distat a strata nisi per duo miliaria inferius'. Et dixit: 'Socii mei nollent a strata divertere; quapropter rogo te, ut vadas illuc et acquiras michi, et gratum habebo'. Ivit igitur viam suam, nec vidi eum postea. Ego vero accessi ad monasterium illud, quando habui tempus, et inveni quendam amicum meum, fratrem Albertum Cremonellam, qui mecum intravit Ordinem fratrum Minorum, eodem die receptus a fratre Helya, generali ministro, in civitate Parmensi anno Domini MCCXXXVIII, sed in noviciatu exivit et stetit in seculo et didicit phisicam, et postea intravit Ordinem et monasterium de Fontana-viva, et ibi magnus habebatur ab omnibus. Et cum vidit me, visum fuit sibi, ut dixit, quod angelum Dei vidisset. Intime enim me diligebat. Tunc dixi sibi quod faceret michi magnam gratiam, si accomodaret michi omnia scripta Veronensis illius. Et dixit michi: 'Noveritis, frater Salimbene, quod ego sum magnus et potens in domo ista, et fratres propter bonitatem suam et phisicam meam diligunt me; et omnes libros beati Bernardi, si vultis, possum vobis accomodare. Homo ille, de quo dicitis, mortuus est, et de scripturis suis nec una littera reman-

sit in mundo, quia ego manu mea abradi omnes libros suos. Et dicam vobis qualiter et quare. Quidam frater erat in isto monasterio, qui optime sciebat radere cartas, et dixit abbati: «Pater, beatus Iob dicit loquens cum Deo XXX: *Scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventi*. Et Ecclesiastes dicit IX: *Nemo est, qui semper vivat et qui huius rei habeat fiduciam*. Et Apostolus ad Hebre. IX: *Statutum est hominibus semel mori*. Cum igitur michi luce clarius constet quod mori debeam, quia non *sum ego melior quam patres mei*, rogo vos, pater, si vobis videtur, ut michi aliquos discipulos assignetis, qui velint adiscere radere cartas, quia post mortem meam isti monasterio utiles esse poterunt». Cūque nullus inveniretur, qui vellet adiscere, nisi ego, ita post mortem magistri mei et Veronensis illius abradi omnes libros suos, quod nec una littera remansit in eis, tum ut haberem materiam, super quam radere adiscere possem, tum etiam quia occasione illarum prophetiarum habueramus scandalum valde grande'. Cum autem intellexissem hec omnia, dixi in corde meo: 'Et liber Ieremie prophete aliquando fuit combustus, et qui illum fecit comburi non remansit impunis, ut habetur Iere. XXXVI. Et lex Moysi a Chaldeis fuit combusta, quam Esdras per Spiritum Sanctum iterum reparavit'. Sic surrexit in Parma quidam simplex homo, qui habet intellectum illuminatum ad predicendum futura, quia *cum simplicibus sermocinatio Domini*, Prover. III.

Quod ego frater Salimbene feci comburi libellum fratris Ghirardini, quando devenit ad manus meas.

Porro post annos multos, cum habitarem in conventu Imole, venit ad cellam meam frater Arnulfus, guardianus meus, cum quodam libello, qui scriptus erat in cartis de papiro, et dixit michi: 'Quidam notarius est in terra ista, qui est amicus fratrum, et istum libellum, quem scripsit Rome, quando fuit ibi cum senatore Urbis domno Branchaleone de Bononia, accomodavit michi ad legendum, et habet eum valde carum, quia frater Ghirardinus de Burgo Sancti Donini scripsit et composuit eum.

Quapropter legatis in eo vos, qui studuistis in libris Ioachym, ut dicatis michi, si continet aliquid boni'. Cumque legissem et vidissem, dixi fratri Arnulfo: 'Iste liber non habet stilum antiquorum doctorum et habet verba frivola et risu digna, propterea diffamatus est liber et reprobatus; et ideo do vobis consilium quod prohibeatis in ignem et conburatis, et illi amico vestro dicatis, quod amore Dei et Ordinis patientiam habeat'. Factumque est ita, et combustus est liber.

De bonitatibus fratris Ghirardini, et quomodo protervitas sue opinionis omnia bona, que habuit, in eo destruxit.

Et nota quod iste frater Ghirardinus, qui fecit hunc libellum, de quo diximus, multa bona in se videbatur habere. Erat enim familiaris, curialis, liberalis, religiosus, honestus, modestus, morigeratus, temperatus in verbis, in cibo, in potu atque vestitu, obsequiosus cum omni humilitate et mansuetudine. Vere *vir amicabilem ad societatem*, qui *magis amicus erit quam frater*, sicut dicit sapiens in Prover. XVIII. Sed protervitas sue opinionis omnia ista bona destruxit in eo. Ideo dicit Ecclesiastes IX: *Qui in uno peccaverit, multa bona perdet*. Hinc Iacobus dixit II: *Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*. Item Apostolus I ad Cor. V: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*. Ad hoc enim laborat diabolus, qui semper insidiatur profectibus filiorum Dei et *in electis imponit maculam*, ut aliquos decipiat et in desperationem et damnationem inducat. Unde Gregorius dicit: *Intuetur hostis humani generis mores uniuscuiusque et ea ante oculos ponit, ad que videt animum hominis facilius inclinari*. Unde idem Gregorius in XIII libro Moralium dicit: *Secundum diversas diversorum contemplationes varias diversis temptationum illaqueat deceptiones. Nam letos temptat de luxuria, tristes de discordia, timidos de desperatione, superbos de presumptione*. Item: *Demonum intentio tota est ad malum et ad fatigationem bonorum*. Unde Leo papa dicit: *Non enim desinit hostis antiquus transfigurans se in angelum lucis deceptionum laqueos ubique pretendere et, ut*

quoquo modo fidem credentium corrumpat, instare. Novit, cui adhibeat estus cupiditatis, cui illecebras gule ingerat, cui apponat incitamenta luxurie, cui infundat virus invidie. Novit, quem merore conturbet, quem fallat gaudio, quem metu opprimat, quem admiratione seducat. Omnium discutit consuetudinem, ventilat curas, scrutatur affectus, et ibi causas querit nocendi, ubi quemque viderit studiosius occupari. Habet etenim multos ex eis quos tenacius obligavit aptos artibus suis, quorum ad alienos decipiendos et ingeniis utatur et linguis.

Ostenditur hic quod, procurante diabolo, multi decipiuntur.

Nota quod diabolus tota sollicitudine curat, ut aliquem de Ecclesia rapiat. Unde Iob XL: *Absorbebit fluvium et non mirabitur*, id est pro magno non habet, si devorat infideles. Habet enim fidutiam, quod influat Iordanis in os eius, id est quod devoret baptizatos; et specialiter instat perfectis et religiosis viris. Unde Abacuch I: *Cibus eius electus*. Ubi dicit Ieronimus: *Iob subvertere cupit, et devorato Iuda ad cribrandum Apostolos expetit potestatem*. Sed cum non ignoremus cogitationes eius, sicut dicit Apostolus II ad Cor. II — callide enim insidiatur nobis —, debet quilibet facere quod Ecclesiasticus docet XXXIII: *In omnibus operibus tuis precellens esto, et ne dederis maculam in gloriam tuam*. Nam beatus qui non servivit indignis se, Eccli. XXV. Veruntamen nec ipse diabolus transibit impunis, quia, sicut dicit sapiens in Proverbiis XI: *si iustus in terra recipit, quanto magis impius et peccator?* Ideo dicit beatus Gregorius in Moralibus, libro XXXIII: *Apparente iudicio, cuncto assistente celestis curie ministerio, ille hostis diabolus, belua crudelis et fortis, in medio captivus adducetur et cum suo toto corpore eternis gehenne incendiis mancipabitur; ibique inauditum erit spectaculum, quando hec inmanissima belua electorum oculis ostendetur*.

Ostenditur hic quod ydolatria sit detestanda.

Non miror, si gentes que ignorant Deum secuntur ydolatriam, quia instructores non habent. Sed valde mirandum fuit, quomodo Iudaicus populus potuit post ydola declinare, cum Dominus dixerit ei Exo. XX: *Vos audistis quod de celo locutus sim vobis: Non facietis mecum deos argenteos nec deos aureos facietis vobis.* Certe sola epistola Ieremie debebat Iudeis sufficere ad ydolatriam evitandam. Insuper habebant legem Mosaicam et omnium prophetarum scripturas, et nichilominus ydolatriam sunt secuti. Et ideo sunt inexcusabiles, quia, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt, et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem ymaginis corruptibilis hominis et volucrum et quadrupedum et serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium et coluerunt et servierunt creature potius quam creatori, qui est benedictus in secula. Amen. Quo circa non sunt digni qui huiusmodi sunt, ut cum eo in celo habitent, iuxta illud Apoc. ultimo: *Foris canes et venefici et impudici et homicide et ydolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium.*

De hereticis agitur hic similiter, quomodo potuerant errare, cum filius Dei ita aperte in Evangelio sit locutus.

Supra modum autem est mirandum, quomodo in novo Testamento heretici esse potuerunt, cum Dominus dicat Exo. XXII: *Viri sancti eritis michi.* Item cum multi cibi in novalibus patrum, Prover. XIII. Item cum filius Dei dicat Io. VIII: *Ego enim ex Deo processi et veni. Neque enim a meipso veni, sed ille me misit.* Et infra X: *Ego veni, ut vitam habeant et abundantius habeant.* Et infra XII: *Ego lux in mundum veni, ut omnis qui credit in me in tenebris non maneat.*

Quod oportebat hereticos esse, ut predixit Apostolus.

Sed Apostolus predixit quod heretici erant futuri, Act. XX: *Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi graves, lupi rapaces in vos, non parcetes gregi; et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.* Item prima ad Cor. XI: *Oportet et hereses esse, ut qui probati sunt manifesti fiant in vobis.*

Ostenditur hic quod multum stulticat qui non vult resilire ab opinionibus falsis, quando reprehenditur a doctissimis viris.

Verumtamen hec est summa stultitia, cum homo reprehenditur a doctissimis viris, nolle resilire ab opinionibus falsis, que sunt contra catholicam fidem. Unde Ecclesiasticus dicit IIII: *Non contradicas verbo veritatis ullo modo, et de mendatio ineruditionis tue confundere.* Item Eccli. V: *Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, ut intelligas, et cum sapientia proferes responsum verum.* Ad idem facit quod dicit Augustinus II libro de doctrina Christiana: *Opus est pietate mitescere nec contradicere divine Scripture sive intelligere, quasi nos aliquid sapere meliusque percipere possimus, sed cogitare potius et credere id esse melius et verius quod scriptum est.* Non autem hoc facit protervus. De quo dicit Ecclesiasticus XXII: *Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam et cet.* Item: *Cum dormiente loquitur qui narrat stulto sapientiam et cet.* Item Eccli. XIX: *Qui odit correctionem, minuetur vita.* Item Eccli. XXI: *Qui odit correctionem, vestigium est peccatoris.* Item Eccli. XXXII: *Peccator homo vitabit correctionem et secundum voluntatem suam inveniet comparisonem.* Item: *Vir consilii non disperdet intelligentiam, alienus et superbus non pertimescet timorem.* Igitur nullus debet esse protervus et pertinax in opinionibus suis, quia sapiens in Prover. III dicit: *Ne initaris prudentie tue, et ne sis sapiens apud te metipsum, sed prudentie tue pone modum,* Prover. XXIII. Quod quia frater Ghirardinus non fecit, ideo inventus est stultus. Ideo Ecclesiasticus dicit XX: *Quam bonum est correptum manifestare penitentiam, sic*

enim effugies voluntarium peccatum. Sed dicit sapiens in Prover. XXVI: *Sicut canis qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam. Vidisti hominem sapientem sibi videri: magis illo spem habebit stultus.*

Hic de beato Iob narratur delectabile quoddam, et quod homo debet sapientiam postulare a Deo.

Sed melius fecit beatus Iob, qui cum scripsisset librum suum, misit illum Moysi, qui erat princeps Iudaici populi in deserto. Quem cum legisset et cognovisset esse divinum, associavit eum libris suis, ut esset in Biblia Hebraici canonis, cuius ipse extitit primus auctor Pentateucum describendo. Habetur hoc Iob XXXI, ubi beatus Iob sic loquitur dicens: *Quis michi tribuat auditorem, ut desiderium meum omnipotens audiat, et librum scribat ipse qui iudicat, ut in humero meo portem illum et circumdem illum quasi coronam michi? Per singulos gradus meos pronuntiabo illum et quasi principi offeram eum.* Et nota quod, quando aliquis non habet illuminatum intellectum in divina Scriptura, non debet sequi spiritum suum nec excogitare opiniones et expositiones fantasticas de corde suo, quia sic erraverunt multi, sed debet implorare divinum auxilium, ut manifestet sibi incerta et occulta sapientie sue, sicut fecit Daniel cum sociis suis. Ideo dicit Ps.: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui. Revela Domino viam tuam et spera in eo, et ipse faciet.* Quod patuit in Daniele, de quo dicitur Dan. II: *Tunc — scilicet post orationem ad Deum fusam — Danieli per visionem nocte misterium revelatum est. Et Daniel benedixit Deo celi et locutus ait: 'Sit nomen Domini benedictum a seculo usque in seculum, quia sapientia et fortitudo ipsius sunt, et ipse mutat tempora et etates, transfert regna atque constituit. Dat sapientiam sapientibus et scientiam intelligentibus disciplinam. Ipse revelat profunda et abscondita et novit in tenebris constituta, et lux cum eo est. Tibi, Deus patrum nostrorum, confiteor teque laudo, quia sapientiam et fortitudinem dedisti michi, et nunc ostendisti michi que rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis'.* Hinc

Iacobus dixit I: *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluentem et non improperat, et dabitur ei.* Patuit hoc in Salomone, cui a Domino dictum fuit III Reg. III: *Postula quod vis, ut dem tibi.* Et postulavit sapientiam, et data est ei.

Hic de Symeone, qui Christum puerum accepit in ulnas, refertur mirabile dictu.

Simili modo Symeon *iustus et timoratus*, de quo habetur Luc. II, postulavit aliquid a Deo, quod meruit obtinere. De quo dicitur, quod fuit unus ex LXXII interpretibus, qui tempore Ptholomei Philadelfi regis Egipti de Hebreo in Grecum cum aliis interpretibus vetus transtulit Testamentum. Cumque ab aliis sociis assignatus esset ei Ysaias ad transferendum, et occurrisset ei locus ille Ys. VII: *Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emanuhel*, dubitare cepit, an hoc posset esse verum, quia nunquam viderat tale nec expectabat futurum, iuxta verbum quod scriptum est Ys. ultimo: *Quis audivit unquam tale et quis vidit huic simile?* Et abrasit de libro illam scripturam et recessit attonitus, et in crastinum invenit eam reparatam et iterum eam abrasit et iterum restitutam invenit. Et sic tribus vicibus factum est tam ex parte abradentis et delentis quam ex parte scribentis et restituentis. Quod videns Symeon miratus est valde et totum se contulit ad rogandum Deum et dixit: *Da michi intellectum, et scrutabor legem tuam et custodiam illam in toto corde meo.* Et iterum: *Da michi intellectum, ut custodiam mandata tua.* Et iterum: *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua.* Tunc responsum accepit a Spiritu Sancto non visurum se mortem, nisi prius videret christum Domini. Et ideo expectabat consolationem Israel, et Spiritus Sanctus erat in eo, ut habetur Luc. II. Et quia scriptum est Prover. X: *Desiderium suum iustis dabitur*, et: *Desiderium si compleatur, delectat animam*, Prover. XIII, *impletum est desiderium senis in mundi istius senectute*, dicit Augustinus. Ideo dicit Ps: *Desiderium anime eius tribuisti ei et voluntate labiorum*

eius non fraudasti eum. Et ideo viso Domino et in ulnis suscepto et osculato orat se in pace dimitti, ut habetur Luc. II. Si quis autem miratur de tam longa vita, dicimus primo, quod nichil est impossibile Deo, *quia omne quod voluerit faciet, et sermo illius potestate plenus est, nec dicere ei quisquam potest: 'Quare ita facis?'*, Eccle. VIII. Secundo de Enoch et Helya damus instantiam et exemplum, qui diu vixerunt et adhuc Deo volente conservantur in vita. De quibus XI Apoc. habetur: *Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.* Sane considera verum esse verbum beati Ysidori, qui dicit quod *aliquando utiliter peccatur in minimis vitiis, ut maiora horum caveantur.* Occasione enim istius Ghirardini ordinatum est, ut decetero nullum novum scriptum extra Ordinem publicetur, nisi prius fuerit per ministrum et diffinitores in provinciali capitulo approbatum. Quod si quis contra fecerit, tribus diebus in pane tantum et aqua ieiunet et careat illo scripto.

De peccatis Iude proditoris; et quod non est improperandum sanctis viris, si aliqui peccant ex eis, immo ex hoc magis laudandi sunt, quia aliis cadentibus ipsi firmiter cum Domino perseverant.

Iudas de Apostolorum collegio fuit et multa mala fecit tempore mortis Christi sive instante passione dominica. Nam turbavit Apostolos in dominica cena. Cui dicere poterant Iosue VII: *Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac.* Item correctus a Christo noluit resilire a malicia et stultitia sua. *Servus enim verbis non potest erudiri, quia quod dicis intelligit et respondere contemnit,* Prover. XXIX. Item quia tradidit et vendidit filium Dei. De primo: *Traditus sum, et non egrediebar.* De secundo Prover. XXIII: *Veritatem eme et noli vendere sapientiam et doctrinam et intelligentiam.* Item quia desperavit et seipsum occidit. De primo Iere. II: *Desperavi, nequaquam faciam.* Prover. XXIII: *Si desperaveris lapsus in die angustie, imminuetur fortitudo tua.* De secundo Io. VIII: *Numquid interficiet semetipsum, quia dicit: 'Quo ego vado, vos non potestis venire?'* Item quia fur erat et latro, dignus fuit suspendio. De

primo Io. X: *Fur non venit, nisi ut furetur et mactet et perdat.*
 De secundo Eccli. XXVII: *Qui laqueum alii ponit, peribit in illo.*
 De Iudeis Dominus conqueritur Ps.: *Laqueum paraverunt pedibus meis.*
 Ideo dicitur Eccli. XXVII: *Laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorum. Dolor consumet illos, ante quam moriantur.*
 Sicut igitur non est insultandum Apostolis nec obloquendum de eis, quod Iudas, qui tot mala fecit, de eorum numero fuit, sic non est improperandum sanctis religiosis viris, cum aliqui ex eis apostatant. Ideo Io. dicit prima V: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.*

Quod Regini expulerunt domnum Ghibertum de Gente de dominio civitatis sue. Et quod eodem anno obsederunt Canossam.

Anno Domini MCCLIIII domnus Guido, frater domni Ghiberti de Gente, potestas Reginus fuit. Et eodem anno in civitate Regii obiit et sepultus fuit in loco veteri fratrum Minorum, et modo habitant ibi sorores Minores Ordinis sancte Clare. Et nota quod papa Alexander quartus sic posset scribi in isto millesimo sicut in precedenti, quia tribus diebus vel IIII ante Nativitatem Christi creditur esse factus, quia de Neapoli Ferarie rumores habiti sunt in festo sancti Thome Cantuariensis.

Anno Domini MCCLV, indictione XIII, fuit data potestaria civitatis Regii domno Ghiberto de Gente, qui semper erat potestas Parme, et posuit pro se vicarium in predicto regimine quendam nepotem suum domnum Guidonem de Angelis, civem Parme. Qui vicarius et predictus domnus Ghibertus de Gente fuerunt expulsi de regimine civitatis Regii per collegium iudicum; qui iudices sine consilio elegerunt in potestatem domnum Iacobum Penacium, filium condam domni Gilioli de Sesso, die Lune ante carnis privium, tertio die intrante Martio. Et propter hoc fuit magna discordia inter domnum Ghibertum de Gente potestatem Parme et commune Reginum. Et eodem anno Bonifacius filius condam domni Iohannis de Canossa stando et tenendo dictam roccham de Canossa contra voluntatem potestatis Regii, ideo quia Tyrisendus filius eius depredatus fuerat stratam communis Regii, pote-

stas et commune Reginum fecerunt exercitum de montanis ad ipsam roccham et obsederunt eam; et ibi fecerunt trabucchum et manganos ad voluntatem partis deforis. Et de hoc fuit capitaneus domnus Albertus de Canossa; et fuit destructa dicta roccha. Hec fuit arx condam comitisse Matildis, cuius primus edificator fuit Atto avus ipsius, tempore primi Ottonis imperatoris, et dicebatur Canusia.

Anno Domini MCCLVI, indictione XIII, predictus domnus Iacobus Pennacius de Sesso fuit electus et confirmatus in potestatem Reginum ad vocem populi et ancianorum.

Quod fratres Minores emerunt palatium imperatoris in civitate Regii ab episcopo Guilliemo ad faciendum locum suum ibi.

Et eodem anno in mense Maio domnus Guilielmus de Foliario Reginus episcopus palatium imperatoris, quod donatum ab imperatore habuerat predecessor suus domnus Nicholaus salvo iure hospitandi, vendidit fratribus Minoribus de civitate Regina, ut facerent locum suum ibi; et ipsi emerunt et solverunt de denariis, quos habuerunt a sororibus Ordinis sancte Clare, quibus locum suum veterem vendiderunt. Hec facta sunt tempore domni pape Alexandri quarti. Et quia fratres Minores emerunt predictum palatium salvo iure hospitandi, ideo processu temporis dixerunt domno Rodulfo, qui de voluntate domni pape Gregorii decimi electus fuerat in imperatorem, quod palatium suum habebant et inhabitabant in civitate Regina, et de sua voluntate volebant ibi habitare. Et ipse respondit quod multum gaudebat tales ibi habere hospites, et quicquid iuris ibi habebat, fratribus Minoribus donavit liberaliter totum. Et de hoc dedit eis duo paria litterarum sui sigilli robore sive munimine confirmata, promittens quod, si negotium suum prosperaretur de imperio possidendo, validius quod concesserat confirmaret. Et quia predictus locus artus erat, ideo circumcirca fratres Minores emerunt adhuc de terra et aliquas domos.

Anno Domini MCCLVII, indictione XV, obsessum et per vim captum fuit castrum Adrianum, id est Castellaranum, per commune Reginum, et multi capti et mortui fuerunt homines; qui

erant in dicto castro, de Fregnano et de episcopatu Regii, mala morte fuerunt interfecti.

Anno Domini MCCLVIII, indictione prima, domnus Lothengus de Andalois, civis Bononie, potestas Reginus. Et eodem tempore et anno vendebatur sextarius frumenti V solid. imperial. et dimidium et VI et VII et VIII et IX et X sol. imperial. absconse et privatim et XII solid. imperialium.

Quo anno captus fuit domnus Icilius de Romano.

Anno Domini MCCLIX, indictione II, Cremonenses et Mantuani et Ferarienses et marchio Hestensis nomine Aço et comes Sancti Bonifacii iuraverunt omnes unanimiter et insimul facere guerram contra domnum Icilium de Romano. Et eodem anno dictus domnus Icilius venit cum magno exercitu contra Cremonenses in ripa fluminis Adde, et ibi fuit disconfictus dictus Icilius a Cremonensibus et captus et vulneratus et mortuus et sepultus in castro Sulcini, quod est castrum Cremonensium. Verum ante quam moreretur, pluribus diebus in illo castro ex vulneribus et dolore cordis atque angustia decubavit infirmus. Sub palatio illius castri fuit sepultus. Puto quod non habuit diabolus tale membrum in mundo ita sibi conforme in omni malitia occidendi, ex quo factus est mundus. Frater fuit Albrici. Ambo duo demones extiterunt. Sed de eis satis diximus supra.

Et eodem anno per Palialogum Constantinopolis capitur.

Supradicto millesimo Constantinopolis, que olim per Gallicos et Venetos capta fuerat, per Palialogum Grecorum imperatorem vi prelii capta est sive recuperata.

Quod Senenses superaverunt in prelio Florentinos et Lucenses. Et eodem anno MCCLX magna fuit mortalitas, et composui librum de tediis.

Et eodem anno in Tuscia Ytalie Florentini et Lucani miserabilem eventum habuerunt. Nam confisi de suorum multitudine

et fortitudine cum comitatum Senensium intrassent, et Senenses freti auxilio domni Manfredi, tunc regis Sicilie, ipsis ad bellum obviam exivissent, Florentini et Lucani fraude suorum sunt decepti. Nam in inchoatione conflictus qui primi et precipui inter Florentinos erant ab hoste, occidentes in suos cum Senensibus, quam plurimum sunt debacati. Dicuntur autem de Florentinis et Lucanis tunc inter mortuos et captivos plures quam sex milia hominum corruisse. In supradicto millesimo habitabam in Burgo Sancti Donini et composui et scripsi alium librum Tediorum ad similitudinem Pateccli. Item eodem anno in Ytalia maxima fuit mortalitas mulierum et hominum, ita quod in vespertino offitio duos mortuos simul in Ecclesia habebamus. Et inchoavit ista maledictio in ebdomada de Passione, ita quod in tota provincia Bononie fratres Minores offitium in dominica olivarum dicere non potuerunt, ita erant a quodam frigore lesi; et pluribus mensibus duravit infirmitas ista. Tunc obiit domnus Rubinus de Soragna, barbanus Uberti Pelavicini et frater Marchisopoli, quem in confessione audivi. Item in Burgo Sancti Donini ex illa pestilentia mortui sunt trecenti et eo amplius, et in Mediolano multa milia, et in Florentia similiter multa milia; nec pulsabant campanas, ne infirmos terrerent.

De devotione verberatorum, que facta est MCCLX anno, et fuit quasi universalis, maxime in Ytalia.

Anno Domini MCCLX, indictione III, venerunt verberatores per universum orbem, et omnes homines, tam parvi quam magni, tam nobiles milites quam populares, nudati per civitates processionaliter se verberabant, precedentibus episcopis et religiosis. Et paces fiebant, et restituebant homines male ablata et de peccatis suis confitebantur, in tantum ut sacerdotes vix spatium edendi haberent; et in ore eorum sonabant *Dei voces et non hominis*, et vox eorum tamquam *vox multitudinis*; et ambulabant homines in salvatione. Et componebant laudes divinas ad honorem Dei et beate Virginis, quas cantabant, dum se verberando incederent. Et die Lune in festo omnium sanctorum omnes

illi homines de Mutina venerunt Regium, tam parvi quam magni, et omnes de comitatu Mutinensi et potestas et episcopus cum vexillis omnium societatum, et verberaverunt se per totam civitatem et iverunt Parmam pro maiori parte; et hoc fuit die Martis post festum omnium Sanctorum. Et die altera omnes Regini fecerunt vexilla cuiuslibet vicinie et fecerunt processiones circa civitatem; et potestas Reginus domnus Ubertinus Robaconti de Mandello, civis Mediolani, similiter venit se verberando. Et homines de Saxolo in principio istius devotionis abstulerunt me cum licentia guardiani de loco fratrum Minorum de Mutina, ubi habitabam tunc temporis, et duxerunt Saxolum, quia me intime diligebant, tam viri quam mulieres; postea duxerunt me Regium, postea Parmam. Cum autem fuimus Parme, iam erat ibi ista devotio. Volabat enim sicut aquila festinans ad escam et durabat per multos dies in qualibet civitate; nec erat aliquis tam severus vel vetulus, qui non libenter se verberaret. Si quis autem non se verberasset, peior diabolo reputabatur, et omnes ostendebant eum digito tamquam notabilem et hominem diabolicum. Sed et, quod pluris est, usque ad breve tempus post aliquod infortunium incurrebat aut moriendo aut graviter infirmando.

Quod Pelavicinus recusavit verberatorum devotionem suscipere, timens propter hoc dominium Cremonae amittere.

Solus Pellavicinus, qui dominabatur tunc temporis in Cremona, hanc benedictionem et devotionem evitavit cum Cremonensibus suis, quia, sicut dicit Ecclesiasticus X: *qualis est rector civitatis, tales et habitantes in ea*. Et fecit poni furcas iuxta ripam Padi, ut, si aliqui transirent cum ista verberatione ad eos, patibulis interirent. Dilexit enim magis comodum temporale quam animarum salutem et gloriam mundi quam gloriam Dei. Et nichilominus multi cordati iuvenes de Parma disponebant penitus ire illuc, volentes libenter in remissionem peccatorum suorum pro fide catholica mori et pro honore divino. Et ego eram Parme et coram potestate Parmensi, qui de Pistorio erat. Et dixit potestas: 'Ille homo habet cor excecatum et malitiosus est et

ignorat ea que Dei sunt. Non ergo demus ei occasionem male faciendi, quia, si non vult *benedictionem, elongabitur ab eo*'. Et dixit: 'Videtur vobis, fratres mei, quod bene dicam?'. Tunc respondi et dixi: 'Sapienter et bene dixistis, domine, quia *contra malum bonum est, et contra vitam mors, et contra virum iustum peccator*. Nam sicut *stultorum infinitus est numerus, sic multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum*'. Tunc misit potestas precones sive banditores per totam civitatem Parme precipiendo et prohibendo sub maxima pena, quod nullus Parmensis Padum auderet transire. Sicque cessatum est. Tunc temporis domnus Opiço de Sancto Vitale Parmensis episcopus in maxima reverentia habebatur. Facta sunt autem hec millesimo supra posito, sub papa Alexandro quarto, sexto anno pontificatus ipsius; quo anno incepta fuit turris de Raçolo ultra Taleatam. Et eodem anno intravit domnus Gregorius de Bonicis in monasterium sancti Prosperi de Regio abbas; et civitas fuit absoluta, que steterat interdicta per sex annos et excommunicata.

De doctrina abbatis Ioachym, que hoc anno inchoari debebat, et qualiter Ioachite eam inchoatam fore testantur in verberatorum devotione.

Et eodem anno debebat inchoari doctrina Ioachim abbatis, qui dividit mundum in triplicem statum. Nam in primo statu seculi proprietate misterii operatus est pater in patriarchis et filiis prophetarum, quamquam indivisibilia sint opera Trinitatis. In secundo statu operatus est filius in Apostolis et apostolicis viris. De quo ait filius in Evangelio Io. V: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*. In tertio statu operabitur Spiritus Sanctus in religiosis. Ita scribit abbas Ioachym, qui fuit de Ordine Floris. Quem statum inchoatum dicunt in illa verberatione, que facta est MCCLX, indictione III, quando qui verberabant se clamabant *Dei voces et non hominis*.

De prelio quod inter regem Hungarie et regem Boemie hoc millesimo factum fuit, scilicet MCCLX.

Eodem anno rex Hungarie pro terris regem Boemie bello agreditur, habens in exercitu suo diversarum orientalium nationum et paganorum CCXL milia equitum. Cui rex Boemie cum CM equitum, inter quos dicitur habuisse VII milia equorum ferro coopertorum, ad resistendum occurrit. Cumque in confiniis regnorum bellum inchoatum fuisset, ex collisione equorum et armorum tantus pulvis de terra surrexit, ut media et clara die vix homo hominem cognoscere potuisset. Tandem Hungari, rege eorum graviter vulnerato, terga vertentes et [eum] cedentes festinaverunt effugere; et in quodam fluvio profundissimo, quem transire debuerant, preter alios occisos circa XIII milia hominum submersa dicuntur. Sed rege Boemie victoria habita Hungariam intrante, rex Hungarie pacem querit et terras, que discordie causa fuerant, restituit et in futurum amicitiam mediante matrimonio confirmavit.

Anno Domini MCCLXI, indictione quarta, obiit dominus Simon de Manfredis, filius domni Iohannis Bonifacii, in mense Martii. Hic fuit amicus meus et bonus pugnator et strenuus pro parte Ecclesie tempore magne guerre.

De regula militum beate Marie Virginis, quorum similis Ordo precessit tempore Alleluie. Et quod parvi valoris talis regula in Romana curia propter IIII reputatur. Fuit autem facta mediante fratre Ruffino anno Domini MCCLXI.

Item millesimo supraposito composita et ordinata fuit regula militum beate Marie Virginis mediante fratre Ruffino Gurgone de Placentia, qui multis annis fuerat minister Bononie, et tunc erat penitentiarius in curia domni pape, et erat Bononie pro negotiis curie. Ordinata etiam fuit per honorabiles viros domnum Lothengum de Andalois de Bononia, qui prior extitit et prelatus eiusdem Ordinis et inter eos, et per domnum Gruamontem et per domnum Ugolinum Capritium de Lambertinis de Bononia et per domnum Bernardum de Sesso et per domnum Egidium, eius

fratrem, et per domnum Phycaimonem de Barattis de Parma et per domnum Sclancham de Liagaris de Regio et per domnum Rainerium de Adhelardis de Mutina. Isti a rusticis truffatorie et derisive appellantur Gaudentes, quasi dicant: ideo facti sunt fratres, quia nolunt communicare aliis bona sua, sed volunt tantummodo sibi habere iuxta verbum illius avari, de quo Ecclesiasticus dicit XI: *Est qui locupletatur parce agendo, et hec pars mercedis illius in eo quod dicit: Inveni requiem michi, et nunc manducabo de bonis meis solus.* Item recordor quod Ordo iste factus fuit in Parma tempore Alleluie, id est tempore alterius devotionis magne, quando cantabatur 'Alleluia', et intromittebant se fratres Minores et Predicatores de miraculis faciendis, anno Domini MCCXXXIII, tempore pape Gregorii noni. Et fuit factus mediante fratre Bartholomeo de Vincentia de Ordine fratrum Predicatorum, qui tunc temporis magnum locum habebat in Parma, et fuit bonus homo, et postea fuit episcopus terre sue, unde fuerat oriundus. Et habebant predicti fratres eundem habitum cum istis et sellam albam et crucem rubeam. In hoc tantum est differentia, quia illi appellabantur milites Iesu Christi, isti vero milites sancte Marie. Perseveraverunt autem illi et duraverunt usque ad multos annos et postea defecerunt, quia principium eorum et finem vidi; et pauci eorum Ordinem sunt ingressi. Similiter isti qui dicuntur Gaudentes ita multiplicantur sicut panis in manu famelici. Et reputant se fecisse magnum quiddam, preclarum quiddam, ex eo quod talem habitum assumpserunt; sed parum in Romana curia reputantur. Et hoc propter IIII. Primo, quia de suis divitiis nec monasteria nec hospitalia nec pontes nec Ecclesias unquam construxerunt seu alia opera pietatis fecisse repperiuntur. Secundo, quia multa aliena abstulerunt per rapinam more potentum nec restituerunt male ablata. De primo Prover. XI: *Alii dividunt propria et ditiores fiunt, alii rapiunt non sua et semper in egestate sunt.* De secundo Luc. XIX: *Stans autem Zacheus dixit ad Iesum: 'Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum'.* Hoc preceptum erat in lege, Exo. XXII. Ideo dixit David II Reg. XII: *Ovem reddet in quadruplum, eo*

quod fecerit verbum istud et non pepercerit. Tertio, quia, postquam consumpserunt divitias suas faciendo magnas expensas et largas in multis vanitatibus et comessionibus et comedendo cum histrionibus et non cum Christi pauperibus, ipsi petunt ab Ecclesia Romana et volunt obtinere a papa et invadere loca meliorum religiosorum, quam ipsi sint, et illos de domibus suis expellere. Unde illud Luc. XV: *Postquam autem hic filius tuus, qui dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.* Quarto, quia avarissimi homines sunt. *Radix enim omnium malorum est cupiditas,* ut dicit Apostolus prima ad Timo. VI. Ideo dicit Ecclesiasticus XIII: *Viro cupido et tenaci sine ratione est substantia, et homini livido ad quid aurum?* Ideo Ecclesiasticus dicit X: *Avaro nichil est scelestius.* Item ibidem: *Nichil est iniquius quam amare pecuniam. Hic enim et animam suam venalem habet, quoniam in vita sua proiecit intima sua.* Ideo dicit Ecclesiastes V: *Avarus non implebitur pecunia; et qui amat divitias, fructum non capiet ex eis.* Hinc Ieronimus ait: *Avaro tam deest quod habet quam quod non habet. Credenti totus mundus divitiarum est, Infidelis autem etiam obolo indiget.* Unde illud Prover. XIII: *Est quasi dives, cum nichil habeat; et est quasi pauper, cum in multis divitiis sit.* Hinc Apostolus dixit ad Phili. III: *Habeo autem omnia et abundo.* Nec reputetur avaritia leve peccatum, cum a regno Dei excludat, sicut dicit Apostolus ad Ephe. V: *Hoc enim scitote, intelligentes quod omnis fornicator aut immundus aut avarus, quod est ydolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei.* Quinto et ultimo, quia non video, ad quid deserviant in Ecclesia Dei, id est ad quid utiles sint, nisi forte quia salvos faciunt semetipsos; que a Ieronimo *sancta rusticitas* appellatur, que *solummodo sibi prodest, et quantum edificat ex vite merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat.* Sed longe melius valet ille, cui dici potest Luc. XXIII: *Salvum fac te ipsum et nos.* Ita dumtaxat, quod ipse obtemperanter respondeat: *'Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem. Fiat voluntas tua! paratus sum et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.'*

Igitur de hac materia satis sit dictum. Amodo gaudendum est cum Gaudentibus et flendum cum flentibus, sicut dicit Apostolus ad Ro. XII: *Gaudere cum gaudentibus et flere cum flentibus.* Isti sunt duo caritatis affectus, scilicet congratulationis et compassionis. Unde Tullius: *Proprium est animi bene instituti et letari bonis rebus et dolere contrariis.*

De obitu pape Alexandri quarti et de substitutione pape Urbani quarti, que facta est sequenti millesimo.

Obiit papa Alexander quartus MCCLXI, et substitutus est Urbanus VIII, qui istorum Gaudentium regulam dedit.

Anno Domini MCCLXII, indictione V, electus fuit papa Urbanus VIII; et suo tempore fecit duas ordinationes; et exercitum Saracenorum, quem Manfredus filius Friderici imperatoris condam in patrimonium Ecclesie in miserat, per cruce signatos fugavit. Comiti Provincie Karolo, fratri regis Francie, regnum Sicilie, ut a Manfredo detentore eius recuperaret, contulit.

Quod papa Urbanus quartus regnum Sicilie regi Karulo dedit; et de cometa stella, que per tres menses ante mortem pape apparuit.

Anno Domini MCCLXIII, indictione VI, predictus papa Urbanus quartus regnum Sicilie eidem dicto domno Karulo dedit et confirmavit et eidem supradicto Manfredo, qui illud detinebat violenter, abstulit et dictum domnum Karulum investivit.

Anno Domini MCCLXIII, indictione VII, die VII Augusti cometa tam mirabilis apparuit, qualem nullus tunc vivens ante viderat. In oriente enim cum magno fulgore surgens, usque ad medium emisperii versus occidentem comam prelucidam protrahebat. Et licet in diversis partibus mundi forte multa significaverit, hoc tamen unum pro certo compertum est, ut, cum plures quam tres menses duraverit, ipso quoque apparente papa Urbanus cepit infirmari, et eadem nocte, qua papa expiravit, et cometa disparuit.

De obitu pape Urbani quarti, et de marchione Hestensi, qui Mutinam cum Ferariensibus venit.

Et eodem anno marchio Hestensis cum militibus et peditibus de Feraria in magna quantitate venerunt Mutinam, et ducenti milites Guelfi de Florentia similiter venerunt Mutinam ad petitionem et voluntatem dominorum Iacobini Rangoni et Manfredi de Rosa de Saxolo et totius partis sue, scilicet Ecclesie, et potestatis Mutine, qui erat de civitate Urbis-veteris, scilicet domnus Monaldus, die dominico XI exeunte mense Decembri, et expulerunt de civitate partem illorum de Gorçano qui imperiales erant, et omnes amicos dictorum dominorum. Et tunc fuit mortuus domnus Thomasius de Gorçano et duo de Bastardis. Et destruxerunt castrum Gorçani et plura alia mala fecerunt; de quo facto Reginenses multum timuerunt. Et eodem anno obiit papa Urbanus quartus.

De electione pape Clementis quarti.

Anno Domini MCCLXV, indictione VIII, electus fuit domnus papa Clemens IIII apud Perusium; et ipse erat in ultramontanis partibus tunc et erat de collegio cardinalium; et noluit ire ad accipiendum papatum, nisi prius visitaret Ecclesiam beati Francisci de Assisio, ubi est gloriosissimum corpus eius. Et eodem anno venit domnus Karolus, frater regis Francie, ad urbem Romanam et factus fuit et confirmatus in regem Apulie et Sicilie. Unde predictus domnus Karolus, qui pro recuperatione Sicilie per Urbanum papam vocatus fuerat Romam, ubi etiam in senatorem electus fuerat, navigio venit; deinde Apuliam intrans, bello campestri habito predictum Manfredum et vita privavit et regno. In quo anno venit legatus in Lombardiam pro accipiendis militibus in succursum domni Karoli contra predictum Manfredum.

De expulsionem illorum de Sesso extra civitatem Reginam.

In quo anno, die Veneris sexto intrante Martio venerunt Mutinenses et Guelfi qui erant in civitate Mutine ad civitatem

Regii; et illi de Foliano et Roberti fregerunt violenter portam Castelli, que erat murata. Et tunc intraverunt civitatem dicti Mutinenses et Guelfi et incepterunt prelium in civitate cum illis de Sesso et expulerunt eos extra civitatem Regium cum exterminato furore. Et illi de Sesso tunc iverunt cum illis de parte sua Raçolum, et quasi omnes de populo partis de Sesso fuerunt positi in confinibus prope civitatem, ad tria miliaria desupra ad civitatem, et omnes affidhati fuerunt preter illos de Sesso. Item Roberti in continenti fecerunt potestatem domnum Iacobinum Rangonum de Mutina et deposuerunt domnum Marcum Grandonicum de Venetiis. In quo anno ceperunt domini de Sesso castrum de Canulis; et postea pars Robertorum recuperavit illud.

Et de treugua inter eos postmodum ordinata.

Et eo anno facta et ordinata fuit treugua inter intrinsecos et extrinsecos civitatis Regii a festo sancti Petri usque ad festum sancti Michaelis, et fuit ordinata per fratres Predicadores, scilicet fratrem Fredericum, priorem dictorum fratrum, et per fratrem Peregrinum lectorem et per fratrem Petrum de Fulconibus, et per quosdam fratres Minores. Ex qua treugua magnam utilitatem habuerunt homines de Regio, tam intrinseci quam forenses.

De adventu Gallicorum in succursum regis Karoli contra Manfredum imperatoris filium; et de filiis imperatoris condam Friderici secundi.

In quo anno circa festum Nativitatis Domini venerunt Gallici in magna multitudine in adiutorium Karoli fratris regis Francie, qui erat Rome; et ego vidi eos venientes, cum irem ad Sanctum Proculum de Faventia ad predicandum in festo sancti Iohannis Evangeliste. Et iverunt in Apuliam contra Manfredum filium Friderici condam imperatoris ad debellandum eum. Et interfece-
cerunt eum anno dominice Incarnationis MCCLXVI circa Pascha et abstulerunt omnia que habebat. Et accidit grande miraculum, quia, illo anno quo venerunt, non fuit frigus nec gelu nec glacies nec nix nec lutum nec pluvia, sed via pulcherrima,

secura et suavis, ac si esset mensis Maii. Et hoc a Domino fiebat, quia in succursum veniebant Ecclesie et in exterminium illius maledicti Manfredi, qui tali interitu dignus erat propter iniquitates suas; erant enim multe valde. Siquidem fratrem suum Conradum interfecerat, ut dicebatur; et Conradus interfecerat Karolum fratrem suum, qui natus est Ravenne, quem imperator Fridericus habuerat ex Anglicana uxore; Conradum vero ex filia regis Iohannis, Henricum quoque primogenitum ex Hispanica, sed Manfredum habuit ex sorore vel ex filia sororis marchionis Lancee, qui fuit Lombardus de Pedemontis. Inter omnes vero filios, quos habuit imperator Fridericus, secundum meum iudicium plus valuit Hencius rex Sardinie, quem Bononienses ceperunt et in carcere multis annis usque ad diem mortis sue detinuerunt. Hic non fuit legitimus filius. Habuit et alium non legitimum nomine Fridericum, quem regem in Tuscia fecerat.

Quod Pelavicinus voluit impedire, ne transiret exercitus Gallicorum, sed non potuit.

Item millesimo supraposito dominus Ubertus Pellavicinus potestas Cremone cum Cremonensibus et cum toto suo posse voluit prohibere passum comiti Flandrie, capitaneo militie exercitus domni regis Karoli. Et predictus comes per vim transivit Lolium flumen iuxta Palaçolum et destruxit castrum Cavrioli. Et interfecti fuerunt omnes de castro, tam viri quam mulieres et pueri omnes, eo quod suspenderant unum de militibus dicti comitis. Et dictus comes transivit iuxta civitatem Brixie cum predicto exercitu suo et cepit et destruxit Montem-clarum, unum castrum Brixie, et postea venit ad civitatem Mantue.

De morte Manfredi principis et captione uxoris in Manfredonia civitate.

Anno Domini MCCLXVI dominus Karolus rex transivit pontem de Ciperano cum exercitu suo contra regem Manfredum, filium condam domni Friderici imperatoris, principem Apulie et

Sicilie; et postea transivit predictus domnus Karolus pontem de Sancto Germano cum predicto exercitu suo et intravit per vim in Sanctum Germanum et habuit civitatem Capue die IX intrante Februario. In quo anno disconfixit predictum domnum Manfredum cum exercitu suo apud Beneventum; et mortuus fuit ibi cum tribus milibus militum et cum comite Galvano et domno Anibalo, nepote cardinalis Ricardi, et marchione Henrico de Sipiione, nepote domni Uberti de Pellavicinis, et cum multis aliis baronibus; et sepultus fuit apud pontem Beneventi predictus Manfredus die Veneris tertio exeunte Februario. Et capta fuit uxor predicti domni Manfredi cum duobus filiis suis et cum toto thesauro suo in civitate que Manfredonia nominatur; quam civitatem ipse fieri fecit, nomen suum imponens ei.

De pulcritudine civitatis Manfredonie, quam princeps Manfredus suo nomine appellavit, cuius fuit ipse fundator.

Hec facta fuit loco alterius civitatis, que dicebatur Sipontus, et distat ab ea per miliaria duo; et si vixisset princeps per paucos annos amplius, fuisset Manfredonia una de pulcrioribus civitatibus de mundo. Est enim ex toto murata in circuitu et per IIII miliaria durat, ut dicunt, et habet optimum portum, et est ad radicem montis Gargani; et principalis strata tota inhabitatur, et omnia fundamenta aliarum domorum iam facta sunt, et vias amplissimas habet, que ad pulcritudinem faciunt civitatis. Sed rex Karolus habet eam exosam, in tantum quod eam audire nominari non potest, immo vult quod appelletur Sipontus nova. Item captus fuit in predicto conflictu comes Iordanus et Petrus Asinus de Florentia, et multi alii fuerunt mortui et interfecti in campo. Porro princeps Manfredus aliquas habuit bonitates, quas in tractatu pape Gregorii decimi descripsi sufficienter. Debet enim historiarum scriptor communis esse persona, ita quod nec tantum omnia mala describat unius et omnia bona subdiceat.

De maioribus curie principis Manfredi.

Maiores autem de curia Manfredi isti fuerunt: Comes Galvagnus Lancea, qui maior erat in curia et potentior aliis, et fuit de Pede-montis et attinebat marchioni Lancee. Comes Iordanus. Comes Bartholomeus, qui etiam ambo de Pede-montis fuerunt. Comes Casertarum de Apulia, qui tradidit Manfredum, habens in uxorem sororem eius, ut michi videtur. Comes Acerrarum de Apulia de Terra Laboris. Dominus Iohannes de Procida, potens et magnus in curia Manfredi. Et fertur quod fuit ille, qui dedit venenum regi Conrado ad instantiam ipsius Manfredi, fratris sui. Comes camerarius, qui magnus erat et potens in curia ipsius Manfredi et dives multum et dilectus ab ipso Manfredi. Et nomen eius dominus Manfredus Maletta, quia adhuc vivit; et post stragem, que facta est in exercitu principis Manfredi, cum evasisset, dedit locum ire et venit Venetias et habitavit ibi, quousque Petrus rex Aragonie invasit regnum ex parte Messane civitatis contra Karolum regem, fratrem regis Francie sancti Lodoici bone memorie. Et modo predictus camerarius in curia Petri regis Aragonie magnus est et dilectus ab eo; et habet cognitionem multorum thesaurorum absconditorum, id est novit, in quibus locis multi thesauri absconditi sunt. Et est optimus et perfectus in cantionibus inveniendis et cantilenis excogitandis, et in sonandis instrumentis non creditur habere parem in mundo. Regnicola est, id est de regno est oriundus. Et nota quod rex Karolus successive plures fecit occidi, qui se Manfredum esse dicebant. Fingunt enim, qui eiusmodi sunt, talia ad lucrum et se mortis periculo exponunt.

Quod Brixenses Pelavicino rebellaverunt et fecerunt pacem cum concivibus suis et cum Me(diolanensibus) et Berga(mensibus).

Porro supradicto MCCLXVI civitas Brixie, que detinebatur a domno Uberto marchione Pellavicino, rebellis facta est contra predictum marchionem; et fecerunt pacem inter se dicti Brixenses intrinseci cum extrinsecis Brixiensibus et fecerunt pacem cum Mediolanensibus et Bergamensibus in mense Februarii.

De obsidione Montis-Vallarii. De destructione Montis-Vallarii.

Et eodem anno Mutinenses extrinseci occupaverunt castrum Montis-Vallarii, quod quidam nobilis de comitatu Mutinensium, scilicet domnus Ugolinus de Guillia, factus de amico et fideli Mutinensium intrinsecorum, scilicet Aigonum, qui parti Ecclesie Romane favebant, repente inimicus et proditor — et illis factus est rebellis, qui ipsum multipliciter honorabant —, tradidit eisdem, scilicet illis de Gorçano et aliis de parte sua. Qui dictum castrum tenentes episcopatum civitatis Mutine multipliciter flagellabant. Quamobrem prefati Mutinenses intrinseci una cum Reginorum militia et magna populi quantitate et aliquibus Parmensibus accesserunt ad obsidionem dicti castrum viriliter et potenter. Ibiq̄ue per totum mensem Iunii permanentes, tanta fuit in dicto castro sitis et fames propter hominum et animalium multitudinem, que ibi vivere non poterant, et tantus erat ibi fetor, quod dictum castrum, dum ipsius palancatum die tertio Iulii per violentiam perdiderunt, iam ad extrema deducti, habito personarum affidhamento, reliquerunt Iulii die quarto. Tunc prefatus proditor Ugolinus de Guillia, dum infirmus ad mortem de dicto castro portaretur, populari ire et voci suppositus, in campo fuit crudeli morte peremptus; et dictum castrum destructum fuit in totum.

De pace Reginorum, quam inter se fecerunt, scilicet Robertorum et illorum de Sesso.

Et eo anno die tertio Septembris facta fuit pax inter partem extrinsecam illorum de Sesso et partem intrinsecam Robertorum. Et fuit utilis potestas domnus Bonacursus Bellençonum de Florentia pro pauperibus in civitate Regina et malus pro nobilibus. Et ideo expulerunt eum nobiles, quia bene recuperabat iura communis et bene tenebat iustitiam. Ideo dicit Iohannes Crisostomus: *Mali bonos videre non possunt.*

De commendatione iudicii et iustitie.

Nota quod de Deo dicitur II Paralipo. XIX: *Non est enim apud dominum Deum nostrum iniquitas nec personarum acceptio nec cupido munerum.* Ideo Iob XXXIII: *Qui non accipit personas principum nec cognovit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem.* Item Prover. XVIII: *Accipere personam impii in iudicio non est bonum, ut declines a veritate iudicii.* Item Prover. XXVIII: *Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit, iste et pro bucella panis deserit veritatem.* Item Prover. XXI: *Gaudium est iusto facere iudicium et pavor operantibus iniquitatem.* Item Prover. XVII: *Non est bonum damnum inferre iusto nec percutere principem, qui recta iudicat.*

Quod pars Guelforum rediit in Florentiam et expulit Ghibilinos. Et domnus Karulus obsedit Podium-boniçi.

Porro millesimo supraposito pars Guelforum de Florentia redit in Florentiam, et postmodum expulerunt Ghibilinos extra dictam civitatem. Et eodem anno domnus rex Karolus obsedit Podium-boniçi et stetit ibi in obsidione per magnum tempus, et per concordiam habuit dictum castrum. Et ibi obiit uxor eius. Et hoc fuit sequenti millesimo.

De bello Saracenorum cum Christianis in Hispania facto.

Item MCCLXVI quam plurima multitudo Saracenorum ex Africa per angustum mare transiens in Hispanias adiuncti sunt Saracenis, et in Hyspania magnam plagam in Christianos exeruerunt, intendentes, quam olim perdiderant, recuperare Hyspaniam. Sed illarum partium adunati Christiani et crucesignatorum ex diversis partibus adiuncti, licet cum multo Christianorum damno, de Saracenis triumphaverunt.

Anno Domini MCCLXVII, indictione X, rex Karolus in Tuscia longo tempore obsedit castrum Podii-boniçi, in quo inclusa erat magna multitudo nobilium, qui erant contra Ecclesiam. Tandem concordavit cum illis, et abierunt.

Quod Cremonenses extrinseci reversi sunt in Cremonam; et Pellavicinus et domnus Bosius Cremona dominium perdidit, procurante domni pape legato.

Et eodem anno facta fuit pax et concordia inter Cremonenses extrinsecos et intrinsecos per legatum domni pape. Et eodem anno domnus Ubertus Pellavicinus perdidit dominium Cremona et aliarum civitatum, in quibus dominatus fuerat, et ivit ad castra sua ad habitandum in eis, que habebat in episcopatu Placentino, quorum vocabula Landasium et Ghisalecclum. Et mirabatur ipse Pellavicinus, quomodo unus sacerdos cum blandis verbis expulerat eum de dominio suo. Ideo consuevit dici:

Cum verbis blandis et factis sepe nephandis
Amentem prudens fallere sepe solet.

Idem sensus habetur Prover. XXIX: *Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius.* Dignum fuit quod Pellavicinus dominium perderet de Cremona, quia posuit furcas iuxta Padum, timens dominium perdere, si devoti, qui se verberabant, Cremonam ivissent. Ideo dicit sapiens Prover. X: *Quod timet impius, veniet super eum; desiderium suum iustis dabitur.* Item Prover. XII: *Non roborabitur homo ex impietate, et radix iustorum non commovebitur.*

Item eodem anno exivit domnus Bosius de Dovaria cum parte sua de Cremona et fuit obsessus in Rochetta. Isti duo dominati sunt in Cremona temporibus multis. De quorum dominio potest dici illud Ys. XII: *Dominatores eius inique agunt, dicit Dominus, et iugiter tota die nomen meum blasphematur.*

De adventu Conradini in Lombardiam et in Apuliam.

Eodem millesimo circa festum beati Francisci venit Conradinus de Alamannia, filius Conradi filii Friderici condam imperatoris, ut iret in Apuliam contra Karolum ad recuperandum terram patrum suorum; et adhererunt sibi multi Lombardi et multi de Tuscia. Et nullum habuit per viam impedimentum usque ad lo-

cum conflictus. Et exercitus Cremonensium intrinsecorum se absentavit a Rochetta propter timorem Conradini et Veronensium. Iste Conradinus litteratus iuvenis fuit et Latinis verbis optime loquebatur. Et eodem anno venit Veronam cum magna militia Theutonicorum in mense Octobris.

Quod domnus Iacobinus de Palude invasit Besmantuam.

Item eodem anno in mense Iulii domnus Iacobinus de Palude ascendit et intravit super saxum Besmantue furtive de nocte, et mortuus fuit ibi domnus Turclus de Besmantua.

De obsidione Corvarie per Reginos et Parmenses.

Et eodem anno obsessa fuit Corvaria per Reginos et Parmenses. Et Regini habebant in dicto exercitu tres trabucchos, et Parmenses habebant unum trabucchum. Et hoc fuit in mense Augusti. Et fuit habita per pactum Corvaria, et Besmantua restituit (se) communi et dedit obsides communi Regii, quod non offenderent commune.

De recuperatione castri Raçoli.

Et eodem anno in mense Decembris nono die recuperatum fuit castrum Raçoli, quod tenebant Cremonenses, et ipsum habuerant a dominis de Sesso, qui id tenebant per guerram, et redemptum fuit a Cremosensibus pro pretio trium milium librarum rexanorum absque aliis expensis in ambaxatoribus, militibus et peditibus, qui iverunt in servitium Cremonensium.

Quod Parmenses obsederunt Burgum Sancti Donini et fecerunt pacem cum concivibus suis, qui erant in Burgo.

Anno Domini MCCLXVIII, indictione XI, Parmenses obsederunt Burgum Sancti Donini et habuerunt in adiutorium suum Mutinenses, Cremonenses, Placentinos et Reginos. Et recesserunt

post longam obsidionem, destructis arboribus et blado et domibus, que extra erant, cum vineis. Item eodem millesimo Parmenses fecerunt pacem cum concivibus suis, qui erant in Burgo Sancti Donini.

Et papa Clemens quartus ultimum diem clausit.

Item eodem millesimo infirmatus est papa Clemens quartus in festo sancte Cecilie et octo diebus post, scilicet in vigilia sancti Andree, ultimum diem clausit. Et eodem anno Conradinus transivit ad Rochettam et iuxta Brixiam et ivit ad Rochettam domni Bosii et transivit flumen Adde et transivit per Tisinum ad Papiam, et ibi stetit per multos dies. Et ivit Pisas per terras marchionis de Careto et per mare; et milicia sua ivit Pisas, per terras postmodum illorum de Flesco. Et eodem anno ivit apud Romam per terras et contratas illorum de Tuscia contra voluntatem Guelforum de Tuscia, et fecit exercitum super terram Luche.

Quod exercitus Conradini habuit conflictum cum exercitu Karoli, et captus est Conradinus et post tres menses fuit decapitatus cum pluribus aliis.

Item eodem anno, scilicet in vigilia beati Bartholomei, exercitus Conradini cum exercitu Karoli habuit conflictum, et prevaluit Karolus, et multi corruentes ex parte Conradini mortui sunt; et fuit ibi maxima mortalitas, et multi fugerunt, et multi barones et milites capti fuerunt. Et captus est ipse Conradinus cum duce Asturiche et quam pluribus aliis et ductus ad Palestrinum in carceribus. Et domnus Henricus, frater regis Castelle, qui tunc erat senator urbis Rome, similiter captus fuit ad dictam sconfictam cum Galvagno Lança. Qui Galvagnus mortuus fuit apud Romam cum duobus filiis; et quam plures alii proditores de Apulia tunc Rome fuerunt mortui cum eodem Galvagno. Et eodem anno Brandula capta fuit per Mutinenses et Reginos. Et eodem anno in festo beati Luche evangeliste uxor domni regis Karoli venit Regium cum maxima multitudine mi-

litum et peditum et cum balestariis. Et eo anno infra unum mensem venit comes Flandie cum uxore sua, filia dicti domni regis Karoli, Regium et cum maxima gentium multitudine; qui omnes iverunt in Apuliam post dictam sconfictam Conradini et aliorum. In qua sconficta captus fuit Conradus Antiochie, nepos imperatoris, qui evaserat de carcere regis pro domno Iacobo Napolionis et sociis, qui erant in castro Saracenorum. Et dicta disconficta fuit in campo Palatino apud flumen Marchie prope Albam. Et eodem anno post tres menses domnus rex Karolus fecit eidem Conradino et duci de Asturicha in regno Apulie et comiti Gerardo de Pisis... apud civitatem Neapolim fecit eos decapitari. Et eodem anno in mense Novembris tertio die exeunte obiit papa Clemens quartus, natione Provincialis.

De bonitatibus pape Clementis quarti. Et quomodo de morte Conradini predixit, et quandam sanctam canonicavit, cuius occasione baptizatus est quidam Iudeus.

Iste Clemens papa uxorem et liberos habens primum fuit famosus advocatus et regis Francie consiliarius. Deinde mortua uxore propter vitam bonam et scientiam laudabilem primo Podensis episcopus et post Narbone archiepiscopus, tandem Sabiniensis episcopus cardinalis efficitur; et post in Angliam propter pacis reformationem a papa Urbano quarto legatus missus, absens a cardinalibus Perusii in papam electus, sic vigiliis, ieiuniis et orationibus ac aliis bonis operibus intentus fuit, quod multas, quas Ecclesia tunc sustinebat, deordinationes Deus suis meritis creditur extinxisse. Hic, cum Conradinus nepos imperatoris Friderici regem Karolum, cui papa regnum Sicilie contulerat, debellaturus intraret, et plerique fratrum regis Karoli pro desperato haberent, tum propter Conradini exercitus multitudinem, tum propter regni Sicilie pene totius rebellionem, predixit in publico sermone factum tamquam fumum transiturum et ipsum tamquam ad victimam Apuliam intraturum. Quod et rei postmodum probavit eventus. Nam Conradinus, post fugam captus, decollatus fuit, et nomen eius paucis diebus post tamquam fumus evanuit. Hic etiam papa canonicavit Viterbii in Ecclesia fratrum

Predicatorum Edroigam quandam ducissam Polonie, mire sanctitatis viduam, que inter alia commendabilia, cum canonicatio eius per plures annos differretur...

Quod legens Iudeus statim cum tota domo sua baptizatus est. Et eodem anno obiit domnus Manfredus de Robertis, electus episcopus Veronensis, die quinto intrante Decembri. Et obiit domnus Petrus de Vico, prefectus urbis Rome, in predicto mense.

Quod soldanus Babylonie Antiochiam cepit et destruxit.

Et eodem anno Domini MCCLXVII soldanus Babilonie, Armenia vastata, Antiochiam, unam de famosioribus civitatibus orbis, cepit et tam viris quam mulieribus occisis et captis ipsam in solitudinem redegit et pro maiori parte eos interfecit; et hoc fuit XVI die intrante Maio, in vigilia Ascensionis. Item millesimo supraposito, scilicet anno Domini MCCLXVIII Conradinus, olim nepos Friderici imperatoris, parvipendens domni pape excommunicationem, contra Karolum, quem Ecclesia regem Sylicie fecerat, insurgens, ad Theutonicos, quos habuit, quam pluribus Lombardis et Tuscis adiunctis pervenit usque Romam; ubi cum imperiali more sollempniter receptus fuisset, associato sibi senatore Urbis domno Henrico, fratre regis Castelle, et quam plurimis Romanis, contra Karolum Apuliam intravit. Sed post durum campestre bellum Conradinus cum suis terga vertentibus capitur et a Karolo cum duobus nobilibus decollatur.

Quod magni venti hoc anno fuerunt, et in medio Aprili venit nix magna, post quam venit pruina, que vineas destruxit.

Anno Domini MCCLXIX, indictione XII, in medio Aprilis venit nix maxima, que duravit in plano per duos dies et duas noctes. Et incepit nix venire in media nocte veniente die dominico, nec cessavit venire per totum illum diem, fortiter circa vespervas. Et sequenti nocte venit pruina magna, et in alia nocte venit pruina maxima, que destruxit vineas. Et eo anno castrum Piçegulum destructum fuit per Reginos, et Thoanum similiter

fuit destructum et ad terram prostratum. Et eodem anno fuerunt magni venti. Et eodem anno in mense Iulii iverunt Cremonenses in obsidionem Rochette domni Bosii de Dovaria, et dicta Rocketta venit ad precepta communis Cremone; et concordaverunt se cum communi Cremone, et fuit destructa dicta Rochetta. Et eodem anno Nuceria civitas Saracenorum de Apulia venit ad mandatum regis Karoli. Et eodem anno in mense Septembri CC pedites de montanea cum militibus et peditibus de episcopatu Mutine iverunt in Fregnanum pro communi contra domnum Guidinum de Monte-Cuculi, fratrem condam domni Bonacursi, occasione rectificandi castrum unum in servitio (illorum) de Serafinellis de eadem contrata Fregnani. Et mortui fuerunt milites et pedites et capti. Et tunc venit comes Maginardus cum maxima quantitate militum de Bononia et de episcopatu in subsidium dicti domni Guidini; et ibi fuit magnum prelium. Et ibi fuerunt mortui, capti et suspensi quasi omnes de episcopatu Regino. Et tunc domnus Guido de Mandra, qui erat capitaneus illorum de episcopatu Regino pro communi, fuit ibi mortuus et unus suus notarius. Et eodem anno in mense Novembris roccha de Bardi venit ad mandata communis Placentie.

De destructione Burgi Sancti Donini a Parmensibus facta et de morte Uberti Pelavicini.

De bonis que Parmenses Burgensibus contulerunt et de eorum ingratitude require supra carta CCCLXV.

Item eodem anno MCCLXIX Parmenses muros Burgi Sancti Donini funditus destruxerunt et foveas castri repleverunt; et preceperunt eis, ut de castro recederent et de domibus burgum longum versus Parmam facerent super stratam. Et ita fecerunt, et permanent usque in hodiernum diem.

Quod Pellavicinus noluit nec in morte ad Deum converti, quia, sicut Augustinus dicit, *percutitur interdum hac animadversione peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui, dum viveret, oblitus est Dei.*

Eodem millesimo supraposito marchio Ubertus Pellavicinus, monoculus et senex et inveteratus dierum malorum, mortuus est

in montibus in amaritudine anime et dolore, sine confessione et satisfactione Ecclesie. Et fratres Minores fuerunt ibi volentes eum saltem in morte ad Deum reducere, iuxta verbum quod scriptum est Eccli. XI: *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas, et in fine hominis denudatio operum illius*; sed non potuerunt eum remove a malitia sua, quia Scriptura dicit: *Noluit benedictionem, et elongabitur ab eo*. Et iterum alia scriptura dicit Eccl. VII: *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit*. Et Prover. XXVIII: *Sapiens sibi videtur vir dives, pauper autem prudens scrutabitur eum*. Cui dixit frater Gerardinus de Sancto Iohanne in Persiceto, lector in theologia in conventu fratrum Minorum de Parma: 'Sapiens in Prover. dicit VI: *Discurre, festina, suscita amicum tuum*. Istam scripturam implevi, domine, veniendo ad vos pro salute anime vestre, quam volo lucrari Deo, *qui vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire*, prima ad Timo. II. Et ideo do vobis consilium, quod faciatis sicut Ecclesiasticus docet XIII: *In divisione sortis da et accipe et iustifica animam tuam. Ante obitum tuum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos invenire cibum*'. Respondit Pella vicinus: 'Non habeo remorsum conscientie, quod habeam de alieno aliquid'. Cui frater Gerardinus dixit: 'Sapiens in Prover. dicit XXVIII: *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur; qui autem confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur*. Ideo alibi dicit Prover. XVI: *Revela Domino opera tua, et dirigentur cogitationes tue*'. Cum autem videret frater Ghirardinus quod laborabat in cassum, dixit: 'Quod meum est feci, quia sapiens in Prover. dicit XXI: *Excogitat iustus de domo impii, ut detrahat impios a malo*. Sed, ut video, vera est Scriptura que dicit Prover. XI: *Mortuo homine impio nulla erit ultra spes*. Et iterum Prover. XVI: *Universa propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum*. Ergo quia, sicut dicitur Osee V: *Effraim cepit abire post sordes: qui in sordibus est, sordescat adhuc*, Apoc. ultimo'. Et sic dimisit eum *in manu consilii sui*, iuxta verbum quod scriptum est Iere. LI: *Curavimus Babilonem, et non est sanata. Derelinquamus eam et eamus*

unusquisque in terram suam, quoniam pervenit usque ad celos iudicium eius et elevatum est usque ad nubes. Puto quod frater Ghirardinus missus fuit ad Pellavicinum vel a Parmensibus vel ab aliquo legato, ut ad precepta Ecclesie deberet redire. Nam et cum papa Clemens iret ad accipiendum papatum et transiret per Placentiam sub habitu persone private, dixit quibusdam: 'Dicatis isti domino, qui dominatur in Cremona, ex parte mea, postquam recessero hinc, quod, si vult esse amicus Dei et Ecclesie et dimittere quod homines in pace vivant, ego iuvabo eum ad papam, ut ipsum gratanter recipiat et misericordiam sibi faciat'. Sed impletum est in eo quod Ecclesiasticus dicit XXII: *Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam.*

Quod Parmenses de Pellavicino assumpserunt vindictam, iuxta verbum quod scriptum est Ys. III: *Ve impio in malum! Retributio enim manuum eius fiet ei.*

Verumtamen de Pellavicino Parmenses ulti sunt adhuc eo vivente, destruendo castra et terras, quas occupaverat, iuxta verbum quod scriptum est Iob XX: *Divitias, quas devoravit, evomet, et de ventre eius extrahet eas Deus.* Item Pellavicino congruit quod de Senacherib Ys. dicit XVI: *Finitus est enim pulvis, consumatus est miser, defecit qui conculcabat terram.* Viginti annis tenuit Cremone dominium; qui si tot annis servisset Christo, dedisset ei regnum eternum. Parcat ei Deus, quia multa mala fecit Parmensibus et Cremonensibus et Placentinis et multis aliis civitatibus Lombardie. Sed nec ipse transivit impunis, sicut dicitur in libro Sapientie XVI: *Homo autem occidit per malitiam quidem animam suam; et cum exierit spiritus, non revertetur, nec revocabit animam, que recepta est; sed manum tuam effugere est impossibile.* Item millesimo supraposito factum est generale capitulum Assisii, adhuc generali ministro fratre Bona-ventura; et nullus erat papa, quia cardinales concordare non poterant.

De Primario, ubi Bononienses contra Venetos castrum fecerunt anno Domini MCCLXX.

Isto tempore iverunt Bononienses ad Primarium et fecerunt ibi castrum contra Venetos. Est autem Primarium quidam locus in districtu Ravenne, ubi Padus, qui vadit iuxta Argentam, ingreditur mare. Et venerunt Veneti contra Bononienses in exercitu magno cum navibus et balistis et manganis et trabuchis et omni apparatu bellandi, et steterunt ex altera parte Eridani et fecerunt magnum insultum contra castrum Bononiensium; et commissum est grave prelium inter utrosque; et Veneti percutiebant turrim Bononiensium cum manganis et trabuchis, et Bononienses viriliter defenderunt castrum suum; et recesserunt Veneti. Et fuerunt ibi Bononienses, puto, duobus vel tribus annis. Et mortui sunt ex eis trecenti vel quingenti ex intemperie marini aeris et propter multitudinem culicum et pulicum et muscarum et asilorum. Et ivit frater Peregrinus de Polesmo de Bononia ex Ordine fratrum Minorum et fecit concordiam inter Bononienses et Venetos. Et Bononienses destruxerunt castrum quod fecerant, et recesserunt inde, et donaverunt multa lignamina de dicto castro fratribus Minoribus de Ravenna. Et quia ego habitabam Ravenne tunc temporis, videtur michi quod ista destructio castri Bononiensium et recessus eorum de Primario fuerit illo anno et illo tempore, quo Conradinus fuit a Karolo disconfictus, scilicet MCCLXVIII.

De multitudine turilorum eo anno, quo fuit conflictus exercitus regis Karuli cum exercitu Conradini.

Et tanta multitudo illarum avium, que in vineis destruunt uvas et vulgariter turuli dicuntur, illo anno transivit et tempore, ut vix celum quolibet sero post cenam usque ad crepusculum noctis multis diebus libere posset videri. Et erant tria solaria aliquando vel duo, unum super aliud simul, et durabant per tria vel IIII miliaria; et post breve spatium alie aves eiusdem generis succedebant volando et cracitando et mur-

murando et quasi conquerendo. Et sic faciebant quolibet sero multis diebus a montibus descendendo ad valles et totum aerem occupabant; et ego cum aliis fratribus quolibet sero ad videndum et considerandum et admirandum egrediebar, ut starem sub divo; nec sub divo eram, quia totum aerem cooperiebant. Vere dico, quia, nisi vidissem, referenti credere minime possem.

De causa, quare Bononienses fecerunt castrum in Primario contra Venetos.

Causa autem, quare Bononienses iverunt ad Primarium ad faciendum castrum, ista fuit. Veneti avari homines sunt et tenaces et superstitiosi et totum mundum vellent subiugare sibi, si possent, et rusticiter tractant mercatores, qui vadunt ad eos, et care vendendo et multa passagia in diversis locis in suo districtu ab eisdem personis eodem tempore accipiendo. Et si aliquis mercator portat ibi merces suas ad vendendum, non potest eas secum reducere, immo oportet quod vendat eas ibi, velit nolit. Et si aliqua navis non sua cum mercibus ex aliquo infortunio maris declinat ad eos, non potest inde recedere, nisi prius omnes merces suas vendat ibidem. Et dicunt quod ex voluntate divina processit, quod navis illa declinavit ad eos; cui contrarian-dum non est. Quodam tempore, cum comes Roglerius de Bagnacavallo dominium haberet Ravenne, venerunt Veneti et fecerunt unum castrum in districtu Ravenne, in egressu vallium et in ripa Padi, per navigium quod vadit a Ravenna ad Padum, e regione Sancti Adalberti. Et promiserunt Ravennatibus quod volebant ibi habere castrum usque ad L annos, et annuatim ex ista concessione solverent Ravennatibus civibus sive communi Ravenne quingentas libras ravennatium; et bene solvebant, ut vidi.

De V calliditatibus seu sagacitatibus Venetum contra Ravennates et alios Lombardos.

Sed Veneti quinque calliditates sive malitias in isto negotio habuerunt. Prima fuit, quia, cum ista concessio ad tempus iam

dictum deberet existere, id est usque ad L annos deberet durare et non plus, disponunt eam facere sempiternam; et in argumentum huius rei non solum sufficit, quia hoc dicunt, verum etiam et factis ostendunt, quia, cum prius de lignamine castrum fecissent, modo fecerunt de muro. Secunda, quia ita claudunt navigii viam Lombardis, quod nec a Romagnola nec a marchia Anconitana aliquid possunt habere, a quibus haberent frumentum, vinum et oleum, pisces et carnes et salem et ficus et ova et caseum et fructus et omnia bona que ad vitam spectant humanam, nisi Veneti impedirent. Tertia, qui omnia ista per istas duas provincias colligendo discurrunt, preveniendo Bononienses, ne prius emant, quibus propter studium et inhabitantium multitudinem civium et forensium necessitas inminet et incumbit, ut istis abundant. Et ideo non fuit mirum, si Bononienses contra Venetos moti sunt et castrum fecerunt, contra quos etiam omnes Lombardi turbari et indignari deberent et exercitum ad pugnam producere, eo quod in supradictis damnificantur ab eis. Quarta, quia in portu Sancte Marie de Ravenna semper habent unam navem armatam, ne aliquis inde cum victualibus possit transire, claudendo Ravennatibus et Bononiensibus et Lombardis undique viam; quod nullatenus erat de pacto. Quinta, quia semper in civitate Ravenne ad expensas communis sui tenent unum hominem, quem vicedominum appellant, cuius officium est, quia debet considerare sollicite cum diligentia maxima et cautela, ne Ravennates contra Venetos aliquid tractent nocivum seu ordinent, quod sit contra materiam istam; quod similiter nunquam fuit de pacto. Appellaverunt autem Veneti castrum illud Marcamò, id est 'mare clamavit', quia inde sonitus maris auditur, quando turbatur, et fluctus eius insurgunt.

Quod propter tria comes Roglerius permisit Venetis quod edificarent castrum Marcamò in districtu Ravenne.

Interrogavi comitem Roglerium de Bagnacavallo, si fecisset fieri castrum illud. Et dixit michi: 'Frater, ego non feci fieri, nisi permittendo quod fieret, quia bene habebam tantum domi-

nium in Ravenna, quando factum fuit, quod poteram prohibere, ne fieret. Permissi autem quod fieret, propter tria. Primo, quia de Venetiis uxorem habebam. Secundo, occasione inimicorum meorum, qui erant extra Ravennam. Tertio, quia conseq̄uebar inde utilitatem, cum Veneti annuatim quingentas libras Ravenatibus darent. Nos vero non damnificamur in aliquo, quia tanta copia victualium in Ravenna habetur, quod stultus esset qui maiorem inquireret.

De abundantia et fertilitate civitatis Ravenne.

Nam una magna scutella salis plena et culma pro uno parvo denario in Ravenna habetur, et XII ova cocta et munda pro consimili pretio in taberna habentur. Anatem silvestrem pinguis- simam pro IIII parvis denariis, quando volo, possum habere, cum tempus affuerit; et aliquando vidi quod, si quis vellet deplumare decem anates, habebat medietatem'.

De turre de Gubernula, ubi Mantuani a transeuntibus per Padum passagium petunt, cogentes eos prius Mantuam navigare et postea ad Gubernulam remeare.

Consimilem maledictionem faciunt Mantuani in turre de Gubernula, que olim fuit comitisse Matildis sicut et civitas Mantuana. Non enim accipiunt ibi passagium a navibus per Padum transeuntibus, sed compellunt eas ad Mantuam per decem miliaria navigare; et postquam ibi merces ostenderint exonerando navem et iterum onerando et passagium exolvendo, cogunt eos per idem navigium iterum ad Padum redire, quia nec aliunde possunt transire, nisi redeant ad Gubernulam. Quocirca indignati Cremonenses fecerunt Taleatam, de qua superius diximus loco suo, scilicet eo anno, quo facta fuit, que multum profuit Cremonensibus et damnificavit Reginos destruendo agros et vineas et villas eorum. Ista Taleata usque ad Primarium facit valles et multas villas destruxit et submersit, et in quibus habebatur prius abundantia frumenti et vini, ibi modo habetur copia piscium generum diversorum.

Quod imperator Constantinopolitanus, qui ibat ultra mare, venit Regium, et eodem die fecit domnum Iacobinum de Rodilia militem in domo fratrum Minorum MCCLXX.

Anno Domini MCCLXX, indictione XIII, in mense Aprilis, die dominica olivarum venit domnus imperator Constantinopolitanus Regium, qui ibat ultra mare. Et eodem die fecit domnum Iacobinum de Rodilia militem in domo fratrum Minorum. Qui domnus Iacobinus tenuit magnam curiam in Kalendis Maii; et omnes milites quasi et omnes donçelli civitatis Regii induerunt se de novo et donaverunt ipsas robas. Et eodem anno die Iovis quinto exeunte Iunio obiit domnus Bonifacius de Foliano, archidiaconus Regine Ecclesie, qui fuit litteratus homo et frater germanus domni Guilliemi Regini episcopi, et fuit similiter archipresbiter plebis de Campigiolo. Obiit autem ad Sanctum Salvatorem, ubi morabatur, et fuit sepultus ad maiorem Ecclesiam. Eodem anno in mense Augusti fuerunt derupate fortilitie et castra et domus illorum partis de Sesso de episcopatu Regii. Et in mense Septembris fuerunt licenciati illi de Sesso et XXIII eorum amici de episcopatu Regino ultra civitatem Bononie et Terdonam et Veronam. Et eodem anno in mense Septembris fuit mortuus domnus Arverius, frater domni Bonacursi de Palude, cum duobus filiis suis et cum multis aliis a domno Iacobino de Palude; qui domnus Iacobinus de Palude diversis vicibus multos de casali suo occidit, scilicet patrem generi, domnum Albertum Karum, et generum Canonum nomine et filium proprie filie parvulum et adhuc lactentem, quem allidit ad terram, et domnum Arverium, qui erat germanus consanguineus suus, cum duobus filiis suis et alium quendam similiter de suo casali.

Item millesimo supraposito, scilicet MCCLXX, nullus erat papa nec aliquis imperator.

Quod rex Francie sanctus Lodoycus transfretavit secundo et ivit Tunicium, ibique ultimum diem clausit.

Quo anno rex Francie Lodoycus christianissimus, non territis laboribus et expensis, quas olim fecerat ultra mare, iterato

cum filiis duobus, adiuncto sibi rege Navarre, et quam plurimis Ecclesiarum prelatiis et baronibus pro recuperatione Terre Sancte iter assumpsit. Verum ad hoc, ut facilius Terra Sancta recuperaretur, incidit eis consilium, ut regnum Tunicii, quod in medio existens non modicum dabat transfretantibus impedimentum, primum Christianorum subicerent potestati. Et cum portum et Charthaginem, que est prope Tunicium, potenti manu cepissent, infirmitas que illo anno maxime circa confinia maris viguit, in eorum Christianorum exercitu nimis invaluit. Et primo quidem de filiis regis unum, post legatum domni pape, domnum Albanensem cardinalem, deinde ipsum regem Lodoycum christianissimum cum pluribus comitibus et baronibus necnon et aliis simplicibus de medio substulit, quam ante predictus rex terminaverit —. Nam in infirmitate sua laudare nomen Domini non cessans, illam orationem quandoque interserebat: *Fac nos, Domine, prospera mundi despiciere et nulla eius adversa formidare.* Orabat et pro populo, quem secum adduxerat, dicens: *Esto, Domine, plebi tue sanctificator et custos.* Et cum appropinquaret ad finem, suspexit in celum, dicens: *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum et confitebor nomini tuo, Domine.* Et hoc dicto obdormivit in Domino. Et cum de morte regis Christianorum exercitus turbaretur, et exercitus Saracenorum exaltaretur, Karolus rex Sicilie, pro quo adhuc vivens rex Francie, frater suus, miserat, cum magna militia advenit. De cuius adventu Christianis gaudium, Saracenisque molestia occurrit. Et cum plures viderentur quam Christiani, nullatenus audebant bello generali cum Christianis congregari, sed per quasdam alias astutias multa eis incomoda inferebant; de quibus hoc unum fuit.

De sagacitate Saracenorum de Tunitio contra Christianos.

Est enim regio illa multum sabulosa et tempore siccitatis pulverosa. Unde Saraceni statuerunt multa milia hominum super unum montem Christianis vicinum, ut, cum ventus flaret, ad partem Christianorum sabulum moventes pulverem suscitarent; qui pulvis Christianis multam molestiam intulit. Sed tandem pulvere

per pluviam sedato, Christiani paratis machinis et variis instrumentis Tunicium per mare et per terram oppugnare intendebant. Quod videntes Saraceni, timore compulsi, pacta cum Christianis inierunt. Inter que dicuntur fuisse precipua, ut omnes Christiani captivi in illo regno liberi dimitterentur, et quod in monasteriis ad honorem Christi nominis in omnibus civitatibus regni illius constructis fides Christi per fratres Minores et Predicatores et per alios quoscumque libere predicetur, et volentes baptizari libere baptizentur; et solutis expensis (ex) regibus, quas ibi fecerant, rex Tunicii regis Sicilie tributarius est effectus. Plura alia pacta fuerunt, que hic longum fuisset ponere. Et cum ex adventu domni Oduardi regis Anglie et multitudine Frixonum et aliorum peregrinorum in tantum creverat exercitus Christianorum, quod circa ducenta milia pugnatorum crederentur, et sperarent quod non solum Terram Sanctam, sed etiam totum Saracenismum subiugare debuissent, peccatis exigentibus absque ulteriori utilitate est dispersus. Nam legatus, qui ipsos dirigere debuerat, per mortem subtractus erat. Terra etiam Sancta, ad quam ire debuerant, gubernatore peregrinorum carebat. Patriarcha, qui legatus in Terra Sancta fuit, defunctus erat. Sedes etiam apostolica, que utrobique providere debebat, tunc vacabat. Rex etiam Navarre, qui infirmus de Affrica processerat, in Siciliam veniens est defunctus.

De translatione corporis sancti Lodoyci, quam faciebat Philippus rex Francie, filius suus, cum exercitu suo.

Anno Domini MCCLXXI, indictione XIII, die ultimo mensis Marcii transivit et venit Phylippus rex Francie cum fratre suo et cum exercitu suo et hospitatus fuit in palatio domni episcopi Regini Guilielmi de Foliano, qui tunc temporis erat. Qui rex ibat in Franciam cum corpore patris sui condam domni Lodoyci regis Francie, quod deportaverat de Affrica; qui rex obierat in terra Carthaginis prope civitatem Tunicii. Et deportabat eum in una capsula conditum cum aromatibus, et in una alia capsula portabat Tristan fratrem suum et filium condam predicti regis,

qui ibidem in dicta terra Cartaginis obierat cum multis aliis baronibus, qui ibant ad recuperandam Terram Sanctam de ultramare. Et eodem anno post dies octo transivit per dictam civitatem Reginam comes Flandrie cum militia et gente sua. Et eodem anno fuit magna caristia bladi, ita quod vendebatur in mense Maii et Iunii sextarius fabae VI sol. imperial., et milice sextarius III sol. imperial. et IIII imperial. Et sextarius spelte vendebatur II sol. imperial. et dimidi. pro communi et privatim X sol. rex., et sextarius frumenti vendebatur XX sol. rexan. pro communi, et privatim vendebatur VIII sol. imperial.

De obsidione et destructione castri Malgrati.

Et eodem anno in mense Maii Cremonenses iverunt in exercitum castri de Malgrato et ibi steterunt tantum, donec ipsum pro concordia habuerunt, et ipsum castrum destruxerunt et diruerunt.

Quod Mediolanenses Cremam destruxerunt.

Et eodem anno in mense Iunii devastata fuit Crema usque ad foveas a Mediolanensibus. Et tunc erat potestas Mediolani domnus Robertus de Tripolis, civis Reginus, de Robertis.

De societate iustitie que facta est in Bononia.

Et eo anno facta fuit in civitate Bononie quedam societas, que vocabatur societas iustitie, et erat valde magna societas de bonis et melioribus de populo dicte civitatis. Et posuerunt octoginta de militibus in confinio propter bonum statum Bononie.

Et eodem anno domnus Detus de Cançeleriis de Pistorio fuit potestas Reginus, per sex menses, a sancto Petro usque ad Kalendaras Ian. Et eo anno dictus potestas ivit in obsidionem castri de Corvaria, cum militibus et peditibus quarterii de Castello et de Sancto Nazario, die XXII Iulii. Et unus quarterius civitatis Parme venit ad dictam obsidionem. Et commune Regii duxit

tres trabuchos, et illi de Parma tres trabucchos. Et commune de Mantua misit in dictam obsidionem in servitium communis Regii XXV balestarios. Et commune de Castigione de Tuscia misit eodem modo balestarios in servitium communis Regii ad dictam obsidionem. Et steterunt ibi dicti quarterii de Castello et de Sancto Nazario per XVII dies. Et postea iverunt milites et pedites de quarteriis Sancti Petri et Sancti Laurentii ad dictam obsidionem et steterunt ibi per XXIII dies. Et postea redierunt illi quarterii de Castello et de Sancto Nazario et steterunt ibi per XXIII dies. Et iterum redierunt illi de Sancto Petro et de Sancto Nazario et steterunt per XI dies, et habuerunt dictum castrum et terram de Corvaria pro concordia, destruendo et diruendo dictum castrum et terram ad voluntatem communis Regii. Et illi qui erant intus castrum fuerunt affidhati in personis et rebus et remanserunt in bannis et condemnationibus communis Regii. Et dictum castrum et terram habuit commune Regii die sabbati XIX Semptembris. Et dominus Iacobinus de Palude habuit pro dicta terra reddenda quadrigentas libras imperialium.

Quod Bononienses duxerunt exercitum super episcopatum Mutine et obsederunt Savignanum et Montem-umbrarum et destruxerunt eos.

Eodem anno in mense Augusti venerunt Bononienses in exercitum super episcopatum Mutine et obsederunt Savignanum et Montem-umbrarum et habuerunt eos et diruerunt propter pactum, quod erat inter commune Bononie et Mutine, scilicet quod non debebant Mutinenses tenere aliquod castrum ultra aquam Scotenne; et ideo ista duo castra destruxerunt et diruerunt, quia *pestilente flagellato sapientior erit parvulus*, ut habetur Prover.

Item pro istis sex mensibus vendebatur sextarius frumenti VIII sol. imperial. et plus, et sextarius spelte XII grossos, et sextarius milice XIII grossos. Et libra grossa de carnibus porcinis XIII et XV et XVI et XVII et XVIII imperial. Et libra grossa olei olive duos sol. imperial. Et XIII ficus sicce unus rex. Et IIII capitella alliorum vel V I rex. Et XX castanee cum cortice

I rex. Et XII vel XIII amigdale I rex. Et sextarius farri XII vel XIII grossos. Et omnia alia victualia isto anno fuerunt in maxima caristia.

Quod, cum portaretur corpus regis Francie, in Regio fecit unum miraculum et in Parma alterum fecit.

Et cum isto anno corpus regis Francie sancti Lodoyci bone memorie portaretur in Franciam, fecit Deus per eum, id est amore ipsius, plura miracula, ut verum appareat illud Ps.: *Mirificavit Dominus sanctum suum, Dominus exaudiet me, cum clamavero ad eum.* Siquidem in civitate Regina, cum ibi esset corpus sancti Lodoyci, clamavit ad Dominum domnus Iacobus de Aluciis, ut amore sancti sui eum exaudire deberet. Et sic *mirificavit Dominus sanctum suum*, id est mirabilem ostendit, faciendo amore eius miraculum, quia sanavit domnum Iacobum de Alutiis de tibia sua. Et in civitate Parmensi, que est civitas mea, id est ex qua et in qua natus sum ego, sanavit quandam puellam de cancro, quem multis annis habebat in brachio. Et in MCCLXXXIII anno magister Rolandus Taberna, natione Parmensis, Spoletanus episcopus, quem papa Martinus quartus misit in Franciam, ut scriberet miracula sancti Lodoyci regis Francie, quia volebat ipsum canonicare et cathalogo sanctorum ascribere, dixit michi in civitate Regina, ubi habitabam, quando pro hoc opere redibat de Francia, quod LXXIII miracula habebat cum ydoneis et sufficientibus testibus approbata et diligenter conscripta.

De electione pape Gregorii decimi.

Anno Domini MCCLXXII, indictione XV, factus fuit papa Gregorius decimus, qui ante vocabatur Tedhaldus de Vicecomitibus de Placentia. Et steterant Christiani propter divisionem que erat inter cardinales sine papa per tres annos et menses novem et dies XXI.

De obitu regis Hencii et de honore, quem ei Bononienses in morte fecerunt.

Et eodem anno die Lune XIII Marcii obiit rex Hencius, filius condam Friderici imperatoris, qui erat in carceribus Bononie et sepultus fuit ad domum fratrum Predicatorum; et commune Bononie fecit eum inbalsamari. Et fecerunt ei homines de Bononia magnum honorem in officio funeris ad sepulturam. Considera opera Dei! Iste Henricus fuit filius imperatoris Friderici non legitimus, et habuit tantum honorem in morte et sepultura, quia in civitate Bononia mortuus et sepultus, quia a Bononiensibus inbalsamatus et honoratus, quia a fratribus Predicatoribus susceptus et in eodem loco cum sancto Dominico sociatus.

Quod rex Conradus, qui fuit imperatoris legitimus filius, caruit ecclesiastica sepultura, cuius ossa fuerunt in mare proiecta.

Conradus vero fuit filius supradicti imperatoris legitimus, et tamen istis honoribus caruit, quia a Messenis civibus ossa eius sparsa et proiecta fuerunt in mare civitatis Messane et piscibus sociata, quando portabantur Panormum ad sepeliendum, ubi regum Sicilie monumenta habentur. Et ideo Ecclesiasticus dicit VII: *Noli facere mala, et non te apprehendent.* Offenderat enim Messenos cives sicut et pater suus. Ideo dicit Ecclesiasticus XI: *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.* Item Ecclesiastes VI: *Sepulturaque careat; de hoc ego pronuntio, quod melior illo sit abortivus. Frustra enim venit et pergit ad tenebras, et oblivione delebitur nomen eius.*

Et eodem anno in dicto mense Marcii obiit domnus Octavianus cardinalis. Et eodem anno fratres Minores de Regio emerunt plures domos iuxta locum suum, et commune dedit eis extimatores, qui estimarent valorem pretii domorum emendarum bona fide, et totum consilium concordavit; et sic amplificaverunt locum suum et fecerunt viam novam per directum domus domni Arduini de Taculis eundo recta linea ante Ecclesiam sancti Iacobi, ubi habitant fratres Ordinis Petri Peccatoris de Sancta Maria

in Portu de Ravenna; cuius Ordinis est Sancta Felicula de Parma.

Quod Bononienses voluerunt occupare totum episcopatum Mutinensium et habere sub dominio suo, sed Parmenses non permiserunt.

Et eodem anno in mense Aprilis Bononienses cum suis amicis concordaverunt se et fecerunt consilium generale et consilium populi et arengum et multa statuta, de volendo venire super episcopatum Mutinensium in exercitum cum carrocio suo, occasione accipiendi communi et civitati Mutine totum episcopatum qui erat ultra aquam Scottenne versus Bononiam. Et de hoc fecerunt Bononienses sculpiri unum lapidem sculptum de litteris, sicut commune Bononie erat firmatum facere predictum exercitum. Et predictus lapis erat muratus et positus in palatio communis Bononie, ita quod potestas et capitaneus populi Bononie videbant dictum lapidem cotidie, quando stabant in palatio. Et Bononienses denuntiabant dicto potestati et capitaneo cotidie, ut facerent predictum exercitum, cum comune Bononie de hoc firmatum esset, et dictus potestas et capitaneus iurassent predicta facere. Insuper miserunt Bononienses Parmensibus ambaxatores suos, qui in palatio communis Parme contionati sunt dicendo et rogando ex parte concivium suorum, quod placeret eis non intromittere se de territorio Mutinensium a fluvio qui appellatur Situla usque Bononiam, et ipsi non intromitterent se a predicto flumine usque Parmam. Quod erat dicere: Habeatis civitatem Reginam cum episcopatu suo usque ad talem locum sub dominio vestro, et nos habebimus Mutinam cum suo episcopatu usque ad eundem locum sub nostro dominio. Et responsum fuit eis a Parmensibus quod non erat consuetudinis eorum absque culpa destruere vicinos suos. Et remiserunt eos sine effectum, quia non consenserunt eis super hoc negotio, sed servaverunt pacem et amicitiam cum amicis et vicinis suis, Mutinensibus et Reginis, usque in hodiernum diem. Et civitas et commune Mutine noluit dare dictum episcopatum nec terram suam ultra aquam Scottenne dictis Bononiensibus. Et ideo Mutinenses requisiverunt amicos suos contra

Bononienses ad defendendum se ab eis. Et in servitium Mutinensium iverunt centum milites, cum tribus equis quilibet, de Cremonensibus, et de Parmensibus duo milia peditum et mille milites, et domnus marchio Hestensis de Feraria, et multi milites de civitate Regii, maiores et potentiores et nobiliores de civitate Regii, pro honore suo et non pro communi Regno iverunt in servitium Mutinensium. Et Bononienses extraxerunt et duxerunt karrocium suum in plateam civitatis Bononie. Et quando dicti Bononienses debebant venire ad dictum exercitum, pars de Geremiis de Bononia nolebat venire contra Mutinenses. Et stabant bene armati et parati ad domos eorum. Et si venissent contra Mutinenses, pars de Geremiis faciebat venire Bononiam marchionem Hestensem cum sua gente et Parmenses et Cremonenses et Reginos et Mutinenses qui erant Mutine et multos Toscanos et Romagnolos, et expulissent de civitate Bononie partem de Lambertaciis. Et ita steterunt Bononienses, quod non venerunt contra Mutinam. Eodem anno die ultimo exeunte Maio obiit domnus Gerardus de Tripolis et sepultus fuit die Mercurii primo Iunii, in vigilia Ascensionis ad monasterium sancti Prosperi de Regio.

De magna caristia que fuit hoc anno MCCLXXII.

Et toto tempore predicti potestatis, scilicet domni Tiverii de Rusticis, civis civitatis de Eugubio, fuit maxima caristia de omnibus rebus victualibus, ita quod sextarius frumenti vendebatur VIII et IX et X sol. imperial. Et sextarius spelte vendebatur III sol. imperial. et XIII et XIII grossos. Et sextarius melice XII grossos et XIII et XIII. Et sextarius milii XII grossos et XIII et XV et XVI. Et sextarius fabe XV grossos et XVIII et XX. Et sextarius cicerum VIII sol. imperial. et IX. Et libra grossa de carne porcina XVIII imperial. et XX et XXII. Et libra olei olive XX imperial. et II sol. imperial. Et pondus casei VIII sol. imperial. et IX. Et sextarius de faxiolis XX grossos et VII sol. imperial. Et omnia alia victualia fuerunt in maxima caristia per totum dictum tempus, et duravit per duos annos.

De abbate Sancti Prosperi domno Guilielmo de Lupicinis.

Sub eodem millesimo in mense Iulii domnus Guilielmus de Luvisinis factus fuit abbas monasterii sancti Prosperi de Regio et confirmatus per domnum legatum, qui erat Placentie. Et positus fuit in cathedra dictus abbas, die Mercurii XIII Iulii. Et in illa die dictus domnus abbas fieri fecit magnum convivium, in quo fuerunt clerici et religiosi et omnes boni homines de civitate Regii. Et die sabbati secundo exeunte Iulio obiit domnus Bonifacius de Canusio et sepultus fuit in civitate Regii ad Sanctum Leonardum.

De rege Anglie domno Oduardo.

Et eodem anno die XX mensis Maii venit domnus Odoardus rex Anglie in civitatem Regium, qui revertebatur de ultramarinis partibus cum uxore, et hospitatus fuit in palatio domni episcopi. Et alia die aggressus est iter, ut iret ad partes suas. Et eodem anno inceptum fuit palatium novum communis Regii super trebium illorum de Sesso et aliorum casamentorum, scilicet Ugonis Specialis et aliorum casamentorum coherentium eidem trebio. Et eodem anno obiit domnus Guido Gaius de Robertis et sepultus fuit ad Ecclesiam fratrum Minorum.

De papa Gregorio decimo, qui ibat Lugdunum ad concilium faciendum.

Anno Domini MCCLXXIII, indictione I, in XXVII die mensis Septembris, scilicet in festivitate sanctorum Cosme et Damiani, venit domnus papa Gregorius decimus in civitatem Regium cum cardinalibus suis et hospitatus fuit ad monasterium sancti Prosperi, et sequenti die ivit Parmam. Festinabat enim ire Lugdunum ad concilium faciendum. Iste Gregorius fuit vir magne religionis, amator pauperum, largus, benignus super omnes, multum misericors et mansuetus. Hic cum archidiaconus esset Leodiensis Ecclesie et devotionis causa ivisset ultramare, ibidem existens, in palacio Viterbiensi in papam eligitur a cardinalibus. Hic fecit

unam ordinationem, videlicet ipsorum cardinalium, quam plurimum laudabilem, quia honestas et valentes personas assumpsit. Hic tertio sui pontificatus anno pro utilitate Terre Sancte, quam personaliter visitare intendebat, Lugdunum sollemne celebravit concilium, et inceptum fuit prima die Maii. In quo Grecorum et Tartarorum sollemnes nuntii interfuerunt, Greci ad unitatem Ecclesie reditum promittentes; in signum cuius Spiritum Sanctum confessi sunt a patre filioque procedere, symbolum sollemniter in concilio decantando. Nuntii vero Tartarorum infra concilium baptizati ad propria redierunt. Numerus autem prelatorum, qui fuerunt in concilio, sunt quingenti episcopi, LX abbates et alii prelati circiter mille. Hic in concilio multa bona constituit, videlicet pro subsidio Terre Sancte, pro electione summi pontificis et pro statu Ecclesie universalis. Et eodem tempore ad dictum concilium electus fuit comes Rodulfus de Alamania in imperatorem Romanorum per electores imperatorum. Huius tempore Rodulfus rex Romanorum et rex Francorum cum multis baronibus pro subsidio Terre Sancte cruce signati fuerunt. Hic papa fuit mire experientie in secularibus nec intendebat pecuniarum lucris, sed pauperum elemosinis. Mortuus est Aretii et sepultus ibidem. Cepit anno Domini MCCLXXII et sedit ab electione sua annis IIII et diebus X; et cessavit papatus diebus X.

Quod papa Gregorius decimus in concilio Lugdunensi cassavit Ordinem Saccatorum. Cassavit similiter illos qui *se dicunt esse Apostolos et non sunt*.

Anno Domini MCCLXXIII, indictione II, factum fuit concilium generale a papa Gregorio decimo in civitate Lugduni. In quo concilio cassavit papa Ordinem Saccatorum et congregationem sive potius dispersionem illorum rusticorum et ribaldorum, qui *se dicunt Apostolos esse et non sunt, sed sunt sinagoga Sathane* et prenuntii Antichristi, quorum principium in Ghirardino Segalello fuit in civitate Parmensi, qui multipliciter stultizavit, ut superius memini me dixisse et etiam vidisse, et multos alios secum fecit pariter stultizare. Sed implebitur in eis quod

David iam diu predixit Ps.: *Ad nichilum devenient tamquam aqua decurrens; intendit arcum suum, donec infirmentur.*

De decretali pape Innocentii tertii, que prohibet, ne novelle religiones consurgant.

Iste arcus intensus fuit papa Gregorius decimus, qui in generali concilio Lugdunensi cassavit religiones mendicantes, que noviter apparuerant, ut Saccatorum et istorum ribaldorum, qui se appellabant Apostolos, volens implere decretalem Innocentii tertii, quam fecit in concilio generali, que sic dicit: *Ne nimia religionum diversitas gravem in Ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis decetero novam religionem inveniat. Sed, quicumque ad religionem converti voluerit, unam de approbatis assumat. Similiter qui voluerit religiosam domum de novo fundare, regulam et institutionem accipiat de approbatis. Illud etiam prohibemus, ne quis in diversis monasteriis locum monachi habere presumat, nec unus abbas pluribus monasteriis presidere.* Require decretalem pape Gregorii decimi, quam fecit in concilio Lugdunensi, in qua religiones noviter factas cassavit, pro eo quod mendicando gravant populum Christianum. Insuper et quia contra prohibitionem Romane Ecclesie consurgere volunt.

Quod Bononienses (partis imperialis) hoc anno de Bononia expulsi fuerunt.

Eodem millesimo supraposito civitas Bononie fuit in magna discordia per Bononienses, et fuit combusta pro parte. Et pars imperialis fuit expulsa et expoliata de dicta civitate in festivitate beati Iohannis Baptiste, scilicet pars Lambertationum. In quo anno et die sabbati secundo intrante Iunio in mane, pars imperialis Bononie timore succursus, qui veniebat parti Ecclesie dicte terre contra eosdem imperiales, absque ullo bello et violentia aufugit de Bononia et Faventiam ivit.

Quod Faventia hoc anno fuit obsessa.

Et eodem anno obsessa fuit Faventia a Bononiensibus intrinsecis, qui erant de parte Ecclesie, cum certa quantitate militum et peditum et balestariorum civitatum Mutine, Regii, Parme et Cremonae. Et fuit guastata circumquaque atque destructa. Et ego tunc temporis in Faventia habitabam in Ordine fratrum Minorum et vidi et cognovi hec omnia.

Quod in hoc anno apud Faventiam bis congressi sunt illi de parte Ecclesie cum altera parte, et pars imperialis semper obtinuit.

Anno Domini MCCLXXV, indictione tertia, in mense Aprili, die septima dicti mensis exeuntis milites Bononie una cum Niculutio Balugani potestate Bononie, cive Esii, et domno Malatesta de Viruclo, cive Arimini, capitaneo populi Bononie, equitaverunt contra Faventinos et extrinsecos de Bononia, qui erant Faventie. Et cum essent ante portam Faventine civitatis, Faventini et extrinseci Bononie equitaverunt ad quedam castra, que detinebantur per Bononienses. Et redeuntes Faventiam invenerunt militiam Bononie, et cum eis tamquam in periculo constituti viriliter sunt congressi; et sicut Deo placuit, Bononie militia fuit totaliter fugata ed superata et disconficta, et quidam ex his mortui, quidam capti, quidam mortifere vulnerati. Et hoc fuit iuxta pontem Sancti Proculi, qui est prope Faventiam per duo miliaria seu parva tria. In quo anno et mense Iunii, die Iovis XIII dicti mensis Bononienses, convocato auxilio Lombardie, exercitum fecerunt contra Faventinos et Furlivienses ad devastandum eos. Ad quorum auxilium iverunt certa talia militum Ferarie et balestariorum et Mutinensium et Reginorum et Parmensium; et castrametati fuerunt circa pontem Sancti Proculi prope civitatem, ut supra dictum est, per duo miliaria seu tria parva. In quorum exercitu infinita erat militum et peditum multitudo. Qui cum quadam die devastantes Faventinos pontem transissent, Guido comes Montis-feltri, capitaneus guerre Faventinorum et Liviensium et partis extrinsece de Bononia, misit ad domnum Malatestam,

capitaneum Bononie, quod volebat bellum omnino. Qui non abnuit. Et ilico Faventia exivit cum tota gente sua et acies suas designavit ad bellandum, et idem Malatesta suas acies designavit. Qui suis omnibus designatis, Guido comes in Bononienses viriliter irruit et competenter, eosdem totaliter expugnando, persequendo milites et interficiendo et capiendo confecit. Quibus omnibus militibus infugatis, cesis et diro submissis gladio, reduxit se domnus Guido comes contra populum, qui erat ultra numerum quattuor milium, qui erat adhuc in campo in una massa ad vexillum carrocii. Qui populus absque ullo prelio reddidit se comiti ut captivus, et tunc ductus fuit in Faventiam et carceri traditus cum victoria et triumpho.

Quod Faventini et Livenses habuerunt spolia Bononiensis exercitus, postquam ex eis victoriam habuerunt. Et de numero illorum qui in predicto bello interfecti fuerunt.

Item Faventini iverunt ad locum ubi exercitus continue requieverat et habuerunt sine ulla diminutione omnia victualia exercitus, papiliones, tentoria sive tenças et currus et alia necessaria ad exercitum. Item multi milites potentes et nobiles mortui fuerunt in dicto bello, scilicet domnus Nicholaus de Baçaleriis, Henrigucius de Gallutiis de Bononia, et alii inter milites et pedites bene tria milia CCCXXV de Bononia. Item de Regio mortui fuerunt domnus Iohannes Roxellus de Robertis, capitaneus tunc militum Reginorum, et domnus Princivallus de Menoço et Guido Briga, filius condam domni Bernardi Conradi. Et portati fuerunt Regium, quilibet in una capsa. Et primi duo, scilicet domnus Iohannes Roxellus et domnus Princivallus, sepulti fuerunt simul ad locum fratrum Predicatorum, quilibet in sua sepultura. Et positi fuerunt in bara, quilibet in sua, ad Ecclesiam sancti Barnabe extra portam Sancti Petri; et tota civitas exivit extra civitatem obviam; et hoc fuit die sabbati XV Iunii. Guido vero Briga postea ductus fuit per plures dies in una alia capsa, qui mortuus erat per plures dies, et sepultus fuit ad Ecclesiam fratrum Minorum. Item mortuus fuit Nicholaus condam domni Philippi Episcopi, qui erat iudex cum potestate Bononie in dicto exercitu, nec potuit

inveniri in dicto campo. Facta fuit hec victoria ex parte Faventinorum et strages ex parte Bononiensium in festo beati Antonii ex Ordine Minorum. Et ideo Bononienses nolunt ipsum audire in Bononia nominari. In vigilia etiam beati Francisci in precedenti millesimo, tedio affecti, Bononienses ab obsidione Faventie recesserunt. Et ita per beatum Franciscum vitaverunt mala et per beatum Antonium adepti sunt bona.

De magna inundatione aquarum et de diluvio et de nivibus et de mortalitate bestiarum propter victualium caritiam, que isto anno fuit.

Item eodem anno, scilicet MCCLXXV, incepit pluvia venire in temporalibus nundinarum sancti Mauricii, et ante Nativitatem Domini venit diluvium maximum aquarum et duravit per plures dies. Et inundationes aquarum magne fuerunt, et flumina sparserunt et exiverunt de locis suis et sparserunt per episcopatum Reginum; et hyems tota fuit pluviosa; et eo anno et sequenti fuerunt pluvie et diluvia magna in planitie. Et eodem anno in montanis partibus fuerunt nives magne ultra modum, et fuerunt ultra modum in quibusdam locis per montaneas partes alte nives per V brachia et in quibusdam maiores per VI brachia. Et duravit predicta nix per plures menses per predictum annum et sequentem. Et fuit maxima mortalitas porcorum et aliarum bestiarum in predictis partibus montanee propter famem, quia non habebant aliquid, quod darent predictis bestiis ad manducandum, et coquebant eis fenum et pistabant pro porcis pascendis.

De reditu pape Gregorii decimi a Lugduno. Et de obitu eius in civitate Aretii.

Et eodem anno venit Gregorius decimus cum curia sua et cardinalibus suis a civitate Lugdunensi in civitatem Reginam, id est Regium, die V Decembris, in festo sancti Nicholai, et hospitatus fuit in palatio episcopi Regini, et sequenti die recessit, quia ibat Romam. Et infirmatus fuit in civitate Aretii et stetit ibi infirmus multis diebus.

Anno Domini MCCLXXVI, indictione quarta, obiit supradictus papa Gregorius decimus in civitate Aretii, que est civitas Tuscie, decimo die Ianuarii ultimum diem clausit in festo sancti Pauli primi heremite.

Quod quibusdam magnas penitentias dedit ostendendo se zelatorem, et quod quosdam versus sibi apropriavit, qui propheticæ facti erant.

Iste papa circa divina fuit magnus zelator et multa disponebat facere, que morte preventus non potuit consummare nec effectui mancipare. Hic deposuit quendam episcopum, qui miserat pro impetranda licentia, ut ad concilium non accederet; suspicatus enim fuit papa, quod propter avariciam domi remanere vellet, ut parceret suis expensis. Hinc Rubennitis et Gaditis legitur Moyses dixisse Numeri XXXII: *Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, et vos hic sedebitis?* Item iste papa vituperavit fratrem Petrum de Fulconibus de Regio et a se amovit et separavit, cum prius moraretur secum, pro eo quod congregabat thesauros. Capellum rubeum abstulit domno Ricardo cardinali, pro eo quod visum fuit sibi quod simoniace quandam prebendam dedisset. Nam quidam versus inventi sunt etiam ante quam fieret papa, quos ascribebat sibi, et putabat eos propheticæ de se dictos. In quibus continetur:

Sanctus parebit et Christi scita tenebit,
Angelice vite, vobis pavor, o Giezite!

Sed ponamus omnes versus per ordinem, pro eo quod iste papa sibi eos ascripsit.

Istorum versuum supponitur expositio.

Hic sunt quidam versus, qui fuerunt destinati ad quosdam domnos cardinales et etiam ad quoddam capitulum provinciale fratrum Predicatorum per plures menses, ante quam Gregorius decimus eligeretur in papam, sicut quidam sacerdos dicti Ordinis,

frater fide dignus, retulit michi, et versus dedit. Et ego, quasi per tres menses ante electionem dicti domni pape Gregorii decimi, vidi versus istos in originali ipsorum.

Quarto Clementi dum tertius annus agetur,
 Papa sacer genti iustorum substituetur,
 Ac dono Christi succedet sanctior isti,
 Patris de celis servus bonus atque fidelis.
 Huic salvandarum zelus vehemens animarum,
 Et quod honoretur Deus a cunctis et ametur.
 Currus et auriga Christi populis erit iste.
 Nam sua non queret, sed que tua sunt, bone Christe.
 Gaças terrenas spernet, discrimine plenas,
 Conformis Christo, mundo dum vivet in isto.
 Hunc Deus ornabit et mire clarificabit,
 Sanctificabit, magnificabit, glorificabit.
 Mundum pacabit et Ierusalem renovabit.
 Fructus terra dabit, Deus orbem letificabit.
 Sed prius horribile quiddam parebit in yle: *

* id est: in mundo.

Clementi alius, ** sacer hinc succedet et almus,
 Cui procuratrix Theotocon, eius amatrix
 Et defensatrix semperque benigna ducatrix,
 En circa mille bis centum septuaginta
 Tetraque: tunc ille, velut annorum quadraginta, ***

*** id est IIII.

Sanctus parebit et Christi scita tenebit,
 Angelice vite, vobis pavor, o Giezite!
 Christe, tuum pulcrum tunc nobis, sancte, sepulcrum
 Reddes subiectis, Agarenis inde reiectis.
 Nunc male captivi tunc convertentur Achivi.
 Cardinibus multam pones, altissime, mulctam.
 Tres Deus orantes quam sepius et vigilantes,
 Quod sic prestetur, clare docuisse videtur.

Quam vera fuerit ista scriptura, videamus. Ad litteram pape Clementi quarto successit papa Gregorius decimus, et fuit bonus homo, iustus et rectus et timens Deum; et ante quam pape Cle-

menti succederet alius papa, quiddam horribile apparuit in mundo, quia steterunt Christiani propter divisionem que erat inter cardinales sine papa per tres annos et menses novem et dies XXI. Et ideo mirabantur simplices de tanta sedis vacatione. Quocirca factus papa Gregorius decimus ordinavit de electione summi pontificis post precedentis mortem. Quod autem dicitur:

En circa mille bis centum septuaginta

Tetraque: tunc ille, velut annorum quadraginta,

planum est et intelligibile valde, quia ad litteram ita fuit. In millesimo enim CCLXXIII celebravit generale concilium in Lugduno. In quo vere sanctus apparuit, dum multa bona ibi statuit observanda; et *Christi scita* firmiter tenere credebat, si vixisset, sed propter malitiam remanentium de medio subtractus fuit per mortem, sicut Iosias rex Iuda, eo tempore, quo plus necessarius erat; cui etiam a Domino dictum fuit IV Reg. XXII et II Paralipo. XXXIII: *Colligam te ad patres in pace.*

Quare boni subtrahuntur de hac vita, beatus Gregorius rationem assignat.

Hinc Petrus diaconus in tertio Dialogorum libro, occasione Sanctuli a Gregorio querit dicens: '*Quidnam, queso te, esse existimas, quod boni quique subtrahuntur, et qui vivere ad edificationem multorum poterant, aut penitus inveniri nequeunt aut certe omnimodo rarescunt?*'. Gregorius: '*Malitia remanentium meretur, ut hi qui prodesse poterant festine subtrahantur, et cum mundi finis apropinquat, electi tolluntur, ne deteriora videant. Hinc enim propheta ait Ys. LVII: «Iustus perit, et nemo est qui recogitet in corde suo; et viri misericordie colliguntur, quia non est qui intelligat»*'. Quod autem sequitur in versibus illis:

Angelice vite, vobis pavor, o Giezite!

iam dictum est, quia multum persecutus est Symoniacos.

Quod contra voluntatem divinam sit, quod sepulchrum Domini recuperetur modo.

Quod autem sequitur:

Christe, tuum pulcrum tunc nobis, sancte, sepulcrum
Reddes subiectis, Agarenis inde reiectis,

hoc potest intelligi sic impletum, quia iste papa Terram Sanctam semel personaliter visitavit et iterum visitare personaliter intendebat, ut recuperaret sepulcrum; sed contra voluntatem divinam facere nullus potest, sicut Ys. dicit XLVI: *Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet.* Hinc ait Ys. XIII: *Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram, et hec est manus extenta super universas gentes. Dominus enim exercituum decrevit, et quis poterit infirmare? Et manus eius extenta, et quis avertet eam?* Hinc Dominus dixit Luc. XXI: *Et Ierusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum.* Hinc dicitur Apoc. XI: *Atrium autem, quod est foris templum, eice foras, et ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus. Et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.*

Qualiter abbas Ioachym exposuit XLII generationes, quas ponit Matheus.

Abbas Ioachym hunc numerum sic exposuit: XLII menses XLII generationes sunt, quas ponit Matheus, que in novo Testamento taliter demonstrantur, quia secundum Lucam III *ipse Iesus erat incipiens quasi annorum XXX*, quando baptizatus est a Iohanne. Pone ergo XL duas generationes a Christo usque ad dies nostros, XXX annos generationi cuilibet assignando, terminabuntur in MCCLX anno, in quo verberatorum inchoavit devotio; qui numerus designatur in pluribus locis, ut ibi, Apoc. XI: *Dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.* Et infra, Apoc. XII: *Et mulier fugit in solitudinem, ubi habet locum preparatum a Deo, ut ibi pascat illam diebus mille ducentis LX.* Et sumitur hic et superius annus pro

die, sed in Eze. IIII sumitur dies pro anno: *Diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi*. Igitur non videtur voluntatis divine, quod sepulcrum Christi condam gloriosum modo recuperetur; sed quantum fuit de voluntate pape Gregorii decimi, recuperatum fuisset, nisi mors prestitisset impedimentum. Nam ideo ipsemet fecit passagium, renovavit imperium, celebravit concilium. Sed dicitur Prover. XXI: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum*. Credo revera — nescio si decipior — quod propter ista duo, que iste papa attemptavit, Deus eum tulit de medio, quia non est voluntatis divine, quod decetero imperator aliquis surgat post Fridericum secundum, de quo etiam dicitur: *In ipso quoque finietur imperium, quia, etsi successores sibi fuerint, imperiali tamen vocabulo ex Romano fastigio privabuntur*. Non videtur etiam voluntatis esse divine, quod sepulcrum recuperetur, quia multi hoc attemptare volentes in vanum reperti sunt laborasse. Et ideo, quantum ad hoc negotium, dicere potest Ecclesia illud Ys. XLIX: *In vacuum laboravi, sine causa et vane fortitudinem meam consumpsi*. Quod autem sequitur in versibus illis:

Nunc male captivi tunc convertentur Achivi,

id est Greci, sic potest intelligi, quia ad litteram Greci interfuerunt concilio Lugdunensi, quod a papa Gregorio decimo extitit celebratum, promittentes reverti ad Romane Ecclesie unitatem. Ideo Dominus dicit eis Iere. III: *Convertimini, filii, revertentes, dicit Dominus, quia ego vir vester, et assumam vos, unum de civitate et duos de cognatione, et introducam vos in Syon, et dabo vobis pastores iuxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina*.

De conversione Grecorum et Iudeorum et omnium gentium.

Et infra eodem de conversione Iudeorum vel etiam Grecorum: *Convertimini, filii, revertentes, et sanabo aversiones vestras. Ecce nos venimus ad te. Tu enim es dominus Deus noster. Vere mendaces erant colles, multitudo montium. Vere in domino*

Deo nostro salus Israel. Confusio comedit labores patrum nostrorum ab adolescentia nostra. Porro de conversione Grecorum dicit abbas Ioachym in expositione Evangelistarum super illo loco Io. IIII: *Oportebat autem eum transire per Samariam.* De conversione autem Iudeorum exponit idem abbas Evangelium Luc. II: *Et factum est post triduum, invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum* et cet. usque ad finem capituli. Vide in libro abbatis, quia pulcherrima et delectabilis expositio est ac veritate plena. Item de conversione Iudeorum dicit Ys. X: *Reliquie convertentur, reliquie, inquam, Iacob ad Dominum fortem. Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquie convertentur ex eo. Consummatio abbreviata inundabit iustitiam. Consummationem enim et abbreviationem dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terre.* Idem habetur Ys. XXVIII. Item de conversione Iudeorum habetur Osee III: *Dies multos sedebunt filii Israel sine rege et sine principe et sine sacrificio et sine altari et sine ephod et sine therafim. Et post hec revertentur filii Israel et querent dominum Deum suum et David regem suum et pavebunt ad Dominum et ad bonum eius in novissimo dierum.* De conversione autem generali omnium gentium sic habetur Ps.: *Remiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terre.* Item Ys. II: *Fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi multi et dicent: 'Venite, ascendamus ad montem Domini'.*

De electione pape Innocentii quinti et obitu eius,

Anno Domini MCCLXXVI, indictione quarta, in mense Ianuarii, XXI die eiusdem mensis, in festo sancte Agnetis electus fuit in papam frater Petrus de Ordine fratrum Predicatorum de Burgundia, de civitate Tharentasia; qui cum esset archiepiscopus Lugdunensis, fecit eum cardinalem papa Gregorius decimus sicut et fratrem Bonaventuram, generalem ministrum Ordinis fratrum Minorum, et magistrum Petrum Hispanum et alios duos. De collegio ergo cardinalium prius fuerat et vocatus fuit Innocentius quintus, et obiit eodem anno, quo fuit factus papa, scilicet nona die exeunte Iunio.

De aquarum diluvio in vigilia sancti Iohannis Babtiste.

Et eodem anno die Martis exeunte Iunio, in vigilia sancti Iohannis Babtiste venit diluvium magnum et maximum aquarum, ita quod Crustuneum crevit sic, quod a Rivalta citra usque ad Bagnolum terra tota erat in aqua; et plures persone necate fuerunt sive suffocate fuerunt et mortue.

De damnificationibus quas aquarum diluvium fecit.

Et blada portata fuerunt de campis de loco ad locum illa occasione, et pontes destructi, qui erant super predictis fluminibus. Et domus devastate et destructe fuerunt propter inundationes aquarum, et segetes mirabiliter submerse sunt; et strata que vadit Raçolum iuxta Bagnolum dirupta fuit atque destructa. Et glaream super stratam positam asportaverunt dicte inundationes diluvii et aquarum in campos et fossatos, ita quod tale diluvium auditum non fuerat, nec aliquis recordabatur ullis temporibus per antiquos. Et Crustuneum crevit et sparsit alio modo iuxta burgum Sancti Stephani et Omnium Sanctorum extra portam, ita quod inundationes aquarum ascenderunt super stratam in burgo Omnium Sanctorum in civitate Regina. Et implete fuerunt domus de predicto burgo ab utraque parte strate de aqua, que veniebat de Crustuneo, et tota strata plena erat de dicta aqua et diluvio, ita quod navis poterat ire per dictam stratam totam super aquam. Et totum hospitale sancte Katerine erat plenum, et hospitale sancti Geminiani similiter plenum fuit aqua, ita quod tota strata videbatur esse navigium magnum. Et maximum damnum recepit dictum hospitale sancti Geminiani de blado et aliis rebus, que ducte fuerunt per dictum diluvium; et tota strata de Mutilena videbatur esse navigium. Et iuncta fuit aqua fluminis Mutilene cum aqua Crustunei, et ibant dicta flumina per campos et domos, ita quod videbatur quod esset ibi mare; et plures bestie necate fuerunt, scilicet pecudes hospitalis sancti Petri in Vincula Mutilene et alie multe bestie. Et nec audita neque visa fuerunt talia diluvia, et tales inundationes aquarum ab antiquis non recordabantur. Et ista

diluvia fuerunt per totum mundum. Et duraverunt dicte pluvie et predictum diluvium per totam estatem et per totum autumnum, ita quod bene homines non poterant seminare. Et per villam Crustunei prope Masençaticum domus dicte ville implete fuerunt aqua de dicto fluvio; et per predictum tempus duravit pluvia per XIII menses.

Hic ostenditur quod eodem anno MCCLXXVI isti tres summi pontifices legitime extiterunt, scilicet Innocentius quintus, Adrianus quintus et Iohannes XXI.

Et eodem anno obiit papa Innocentius quintus XXII die Iunii. In quo anno electus fuit domnus Octobonus de Fisco, nepos condam domni pape Innocentii quarti, die XI Iulii, et vocatus fuit papa Adrianus quintus, et obiit eodem anno XVII die Augusti. Et sepultus fuit in Ecclesia fratrum Minorum de Viterbio. Et eodem anno in papam electus fuit magister Petrus Hyspanus et vocatus fuit papa Iohannes XXI; et electio sua fuit facta a cardinalibus die XVII Septembris et supradicto anno; et sedit menses VIII, dies I. Et eodem anno fuerunt magne pluvie et diluvia, ita quod homines non poterant seminare propter inundationes aquarum, et quod ab antiquis non recordabatur.

De prelio quod domnus Caxonus de Turre fecit in Mediolano, et de archiepiscopo, cui Mediolanenses dominium Mediolani dederunt.

Anno Domini MCCLXXVII, indictione V, in mense Ianuarii, die Iovis XI exeunte, in festo sancte Agnetis domnus Napulionus, civis Mediolanensis, perpetuus ancianus populi civitatis Mediolani, turpiter est remotus a predicta ancianaria, quia captus est cum VI vel VII de domo sua per partem extrinsecam de Mediolano et per illos de civitate Cumi; et in dicta civitate de Cumo seu in castellis suis detinentur in carceribus, videlicet in castro quod vocatur Badharellum; et tres gabie facte sunt, in quibus etiam predicti detinentur, scilicet duo in qualibet gabia, ut dicebatur. Et dicta captio facta fuit in quodam burgo posito in episcopatu Mediolani qui vocatur Dexe. Et rustici dicti burgi tunc

interfecerunt domnum Franciscum de Turre et quosdam alios de Turre et de aliis amicis eorum. Et Caxonus filius domni Neapolionis hoc audito in quodam castro, in quo erat, cum quadringentis militibus ivit ad civitatem Mediolani et intravit dictam civitatem cum dictis militibus, et invenit quod domus sua et aliorum de domo sua derobabantur, id est spoliabantur. Et porte dicte civitatis erant clause. Et populus in maxima quantitate erat armatus in broletto dicte civitatis. Et fecit ibi domnus Caxonus ad domos suas maximum prelium et multos ibi interfecit. Et ut vidit quod non bene adiuvabatur, dereliquit civitatem Mediolani et exivit foras cum militibus suis et venit ad civitatem Laude. Qui eum intrare non permiserunt, sed iacuit in burgis dicte civitatis, et sequenti die ivit Cremam cum sequacibus suis. Et domnus archiepiscopus Mediolani una cum omnibus de parte intrinseca venerunt ad civitatem Mediolani et intraverunt in eam cum magno gaudio et letitia. Et populus Mediolani ipsum domnum archiepiscopum in dominum elegerunt; et de voluntate ipsius domini elegerunt domnum Symonem capitaneum dicte civitatis per unum annum et domnum Guilielmum de Pusterla potestatem mercatorum et domnum Ricardum comitem de Langunscho potestatem dicte civitatis. Et obiit papa Iohannes XXI in mense Maii, et sedit in papatu menses VIII, dies I. Et eodem anno die Lune VII intrante Iulio obiit domnus Ugolinus de Foliano et die sequenti fuit sepultus ad Ecclesiam sancti Spiritus de Regio.

Quod hoc anno fertilitas et abundantia magna fuit.

Et eodem anno unus sextarius fabe seminatus reddebat in usufructu, qui exhibat de dicto sextario, XVIII sextarios fabe et XX et XXV. Ideo plus factum est quam in proverbio consuevit dici, scilicet:

Fava de cenaro, lo moço per lo staro.

Quod est dicere: quando faba in Ianuario seminatur, tantum multiplicatur, quod pro sextario seminato modius excutitur inde.

Cognitio et traditio agricultorum ista est. Eodem anno et millesimo exercitus Reginus ivit ad Besmantuam. Et venerunt illi de Besmantua ad precepta potestatis et communis Regii in mense Augusti.

De Guastalla, que capta fuit et recuperata.

Et in illo mense Guastalla sive terra Guastalle fuit capta ab inimicis, sed incontinenti fuit recuperata per aliam partem, scilicet Ecclesie, et mortui et capti fuerunt omnes qui ceperant eam.

De magna hominum mortalitate, et de domno Mastino, qui interfectus fuit. Cui successit frater suus domnus Albertus de Scala.

Et eodem anno fuit mortalitas maxima et magne infirmitates hominum, puerorum et mulierum quasi per universum orbem et maxime in regno Ytalie et Lombardie. Et magne pluvie, ita quod homines non potuerunt colligere melicas neque eas siccare, nec potuerunt seminare. Et eodem anno domnus Mastinus de Scala, qui tenuit dominium Verone post Icilinum de Romano, fuit mortuus per IIII assaxinos, qui similiter Veronenses fuerunt. Sed domnus Albertus de Scala, frater suus germanus, et qui ei in dominio Verone successit, fratrem suum optime vindicavit interficiendo maleficos, iuxta verbum quod scriptum est Exo. XXII: *Maleficos non patieris vivere*. De caristia. Et eodem anno fuit magna caristia, quia aliquando fuit venditus sextarius frumenti IX sol. imperial. et XX sol. rex. Et sextarius fabe XVII grossos, XVIII et XIX. Et sextarius melice XIII grossos, XIII et XV. Et sextarius spelte XII grossos et XIII. Et libra grossa olei olive XXI imperial., XXII et II sol. imperial.

Quod hoc anno flumen Taleate inceptum fuit claudi.

Et eodem anno flumen Taleate inceptum fuit claudi de voluntate consilii generalis Cremonae, in mense Novembris et Decembris.

Quod hoc anno papa Nicholaus tertius fuit electus, et exposuit regulam fratrum Minorum, quorum prius fuerat cardinalis.

Et eodem anno circa festum sancti Andree electus fuit dominus Iohannes Gaietanus cardinalis in papam, et vocatus fuit papa Nicholaus tertius. Hic dum adhuc esset cardinalis, erat Ordinis fratrum Minorum gubernator et protector et corrector. Et postmodum factus papa regulam eorum exposuit et declaravit quendam, que intellectu difficilia videbantur. Et nota quod omnes cardinales, qui fuerunt Ordinis fratrum Minorum gubernatores, protectores et correctores, postmodum facti sunt summi pontifices, sicut dominus papa Gregorius nonus et dominus papa Alexander quartus et dominus papa Nicholaus tertius. Et hoc factum credimus divina gratia faciente et beato Francisco adiuvente et eorum bona vita non impediante. Decetero quid futurum sit, Deus novit. Nunc est cardinalis Ordinis fratrum Minorum dominus Matheus Rubeus, quem papa Nicholaus assignavit et dedit, eo quod esset de parentela sua, sed ipsi elegerant dominum Ieronimum, qui fuerat de Ordine eorum generalis minister, nunc autem est tituli sancte Potentiane presbiter cardinalis. Sed processu temporis factus est Penestrinus episcopus. Et frater Benceven factus est Albanensis episcopus. Hic fuit ex Ordine Minorum et lector in theologia et pulcher homo et bonus et honestus et intimus amicus domni pape Nicholai tertii, qui etiam fecit eum cardinalem, quia aliquando habitavit cum eo et Ordinem suum affectuose dilexit.

Et flumen Taleate prohibitum fuit claudi a Cremonensibus, de quo multum damnificati sunt Regini.

Anno Domini MCCLXXVIII, indictione VI, prohibitum fuit claudi supradictum flumen Taleate a Cremonensibus, cum iam esset expensum per commune Reginum in eadem claudenda duo milia librarum imperialium et plus, laborantibus in his operibus hominibus episcopatus Regii. Et marchio Cavalcabo cum aliis Cremonensibus civitatis Cremone, de eo quod promiserunt domno

Açoni de Manfredis, qui tunc erat potestas Cremonæ, et communi Regii, et promissum fuerat per consilium generale Cremonæ et per commune Cremonæ, et omnia que promiserunt communi Regino, et de supradictis expensis factis per commune Reginum in supradicta claudenda Taleate, omnia dicti Cremonenses et marchio retraxerunt communi Regino et dictam claudendam destruxerunt. Et magnum damnum et iniuriam habuit et tenuit commune Regii.

Et caristia hoc anno maxima fuit. Et a Mantuanis Gonçaga capta fuit atque destructa.

Et eodem anno vendebatur sextarius frumenti VIII sol. imperial. et IX et X. Et sextarius spelte XIII grossos et V sol. imperial. Et sextarius melice XIII grossos et V sol. imperial. Et eodem anno in mense Maii destructa et dirupta et conbusta fuit Gonçaga sive castrum Gonçaga a Mantuanis.

Et domnus Pinamons Mantue tenebat dominium.

Et tunc erat domnus Pinamons dominus Mantue, cuius dominium tenuit multis annis; et solitus erat gloriari: 'Sic et sic feci in meo dominio, et necdum aliquod infortunium habui, sed omnia prospera ad vota succedunt'. Et non procedebat ab homine bene sensato gloriatio ista, cum sapiens in Proverbiis dicat XXVII: *Ne glorieris in crastinum, ignorans, quid superventura pariat tibi dies.* Et Eccli. V: *Ne dixeris: Peccavi, et quid accidit michi triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiatu peccatorum noli esse sine metu neque aditias peccatum super peccatum.*

De primo capitaneo populi Regini.

Nota quod millesimo supraposito primo tractatum fuit de capitaneo populi Regini faciendo. Et factus fuit capitaneus pro sex mensibus domnus Ugolinus de Rubeis, scilicet filius condam domni

Iacobi condam domni Bernardi Rolandi Rubei de Parma, per domnum Guilielmum de Foliano Reginum episcopum, quia ei data fuit potestas per commune Regii eligendi eum. Et eodem anno capta fuit civitas Laude per domnum Caxonum de Turre de Mediolano. Et sub eodem millesimo et anno domnus Giliolus de Marano de Parma iudex fuit electus in potestatem Reginum pro sex mensibus, scilicet a Kalendis Iulii usque ad Kalendas Ianuarii. Et eodem anno, tempore dicti potestatis illi de Besmantua evitaverunt mandata potestatis et communis Regii. Et dictus domnus Ugolinus de Rubeis, capitaneus populi Regii, primo intravit ad officium capitaneie et stetit primo super domum condam domni Guidonis Gaii de Robertis. Et eodem anno captum fuit castrum Fornovi a Cremonensibus. Et multe terre a patriarcha de Aquilegia et ab illis de Turre capte fuerunt in districtu Mediolani et magna multitudo hominum.

De pace Bononie que hoc anno facta fuit per cardinalem Latinum.

Et pax Bononie fuit facta per fratrem Latinum, nepotem domni pape Nicholai tertii, legatum et cardinalem in Lombardia et Tuscia. Anno Domini MCCLXXIX, indictione VII, captus fuit quidam lupus muçus, qui devorabat pueros in episcopatu Regino. Et eodem anno in mense Februarii domnus Thomasinus de Gorçano et illi de Bançola furtive ceperunt petram de Besmantua et expulerunt illos de Besmantua et habuerunt robam et victualia et alias res, que erant super predictam petram. Et eodem mense restituerunt predicti invasores in manibus militis potestatis Regini pro communi Regino pro mille libris rexanorum, quas solvit eis.

De obitu domni Aimerici de Palude. Et de pace illorum de Turre et de Laude cum Mediolanensibus.

Et eodem anno in mense Martii obiit domnus Aymericus de Palude in civitate Parme. Et sepultus fuit in loco fratrum Minorum de Parma, et magnum honorem habuit a Parmensibus in

morte et sepultura sua. Et eodem anno pax illorum de Turre et de Laude cum Mediolanensibus facta fuit in mense Februarii seu Martii, in principio dicti mensis. Et in civitate Regina parentele facte et iurate fuerunt inter illos de Foliano et domnum Antonium de Robertis et inter domnum Iacobinum de Rodilia et domnum Guidonem de Tripolis et domnum Guidonem de Bibianello et domnum Guilielmum de Canusio in mense Aprilis. Et postmodum in mense Aprilis vel Maii illi de Besmantua redierunt super petram Besmantue. Et certa quantitas militum et peditum de Bononia et de Parma et cum balesteriis de Mutina ivit circum Besmantuam, et steterunt ibi per XV dies. Et per concordiam illi de Besmantua dimiserunt terram communi Regino et recesserunt.

Millesimo supraposito duo reges cum exercitibus suis preliati sunt simul et habuerunt durissimum bellum, scilicet Rodulfus rex Romanorum, qui de voluntate pape Gregorii decimi ad imperium habendum erat electus, et rex Boemie. Congressi sunt igitur simul, et rex Rodulfus victoriam habuit et regem Boemie interfecit; quorum quilibet magnus amicus erat Ordinis fratrum Minorum.

De maximo terremotu, qui multas urbes destruxit et castra.

Eodem anno in festo Apostolorum Philippi et Iacobi, id est in Kalendis Maii, sub papa Nicholao tertio factus est terremotus adeo magnus in marchia Anconitana, quod due partes Camerini submerse sunt, et multi homines utriusque sexus perierunt. Fabrianum, Matelica, Callium, Sanctum Severinum et Cingulum, omnia ista castra sunt dirupta. Similiter Nuceria et Fulignum et Spellum. Et breviter omnia illa castra, que sunt in illis partibus montanis, multa sunt damna perpressa. Item tres montes, inter quos duo lacus et castrum erant artificiose constructi, adinvicem sunt coniuncti et pariter comminuti; et lacus et fluvius, ex cuius redundatione fiebant lacus, omnino absorti sunt. Item unum castrum omnino absortum est. In Romagnola et in montibus, qui sunt inter Florentiam et Bononiam, castra et edificia

multa sunt dirupta, et multi homines utriusque sexus suffocati sunt. Tantus enim timor invasit omnes in illis partibus, quod non audebant in domibus commorari, nec etiam ipse dominus legatus cardinalis Latinus. In marchia Anconitana multe sunt paces facte et alibi pre timore et expectatione imminentis terremoto tus.

Hoc anno facta est pax inter Bononienses et Romagnolos mediante cardinali Latino.

Item supradicto millesimo facta est pax inter Bononienses et Romagnolos mediante cardinali Latino, qui erat ex Ordine fratrum Predicatorum.

Item hoc anno Parmenses ecclesiastico offitio sunt privati.

Item eodem millesimo, circa festum omnium sanctorum, Parmenses ecclesiastico offitio sunt privati occasione duarum mulierum, que in predicta civitate sicut heretice combuste fuerunt, quarum una dicebatur domina Halyna, altera vero pedissequa eius fuerat, et occasione fratrum Predicatorum et cardinalis Latini.

Item hoc anno expulsi sunt iterum Lambertacii de Bononia, qui cum pace intraverant prius.

Item eodem millesimo circa Nativitatem Domini expulsi sunt iterum qui cum pace civitatem Bononiam intraverunt, scilicet Lambertatii, pro eo quod volebant cum parte Ecclesie de pari contendere.

Item millesimo supraposito interfectus fuit Franciscus Cavatorta de Parma procurante et sollicitante quodam capitaneo beruarrorum, qui dicebatur Cecus Tuscus de Florentia. Venit igitur ad clamorem istius Guilielmus Bestiarius de Lambertinis de Bononia cum quibusdam malefactoribus et percussit eum gladio in palatio communis Bononie, et dilaceraverunt eum menbratim

et de palatio proiecerunt tamquam vile cadaver. Tunc temporis potestas Bononie erat dominus Guilielmus Putagius de Parma, et frater Ghifredus de Paganis de Parma guardianus erat fratrum Minorum de Bononia.

Quod hoc anno apparuerunt miracula truffatoria cuiusdam Alberti, qui morabatur Cremona et erat portitor vini sive brentator.

Item eodem millesimo apparuerunt miracula truffatoria cuiusdam Alberti, qui stabat Cremona et fuerat unus vini portator simul et potator nec non et peccator. Post cuius mortem, prout dicebatur, Deus multa fecit miracula in Cremona, Parma et Regio. In Regio ad Ecclesiam sancti Georgii et beati Iohannis Baptiste. In Parma in Ecclesia sancti Petri, que est iuxta Novam plateam. Ubi congregabantur omnes brentatores, id est portitores vini, civitatis Parme; et beatus ille qui poterat eos tangere vel de suo aliquid dare. Idem faciebant mulieres. Et faciebant societates per vicinias et egrediebantur ad vicos et plateas, ut pariter congregati processionaliter venirent ad Ecclesiam sancti Petri, ubi istius Alberti reliquie habebantur. Et portabant cruces et vexilla et cantando ibant, et donabant purpuras, xamitos et baldakinos et denarios multos. Et postea omnia ista brentatores adinvicem inter se dividebant et habebant sibi. Quod videntes sacerdotes parrochiales procurabant, ut iste Albertus in eorum Ecclesiis pingeretur, ut melius oblationes a populo obtinerent. Et non solum in Ecclesiis tempore illo fiebat eius ymago, sed etiam in multis muris et porticibus civitatum atque villarum seu castrorum. Quod contra statuta Ecclesie expresse cognoscitur esse, quia reliquie alicuius in reverentia haberi non debent, nisi prius a Romana Ecclesia aprobentur et sanctorum cathalogo ascribantur, nec etiam alicuius ymago ad modum sancti alicubi debet depingi, nisi prius ab Ecclesia eius canonicatio divulgetur. Quocirca episcopi, qui tales abusiones fieri permittunt in suo districtu sive in sua diocesi, digni essent ab episcopo removeri, id est dignum esset, quod episcopali dignitate privarentur omnino. Sed non est qui errata corrigat et abusiones emendet. Et ideo

cuilibet episcopo, qui talia sustinet, illud Zacharie XI congrue dici potest: *O pastor et ydolum derelinquens gregem. Gladius super brachium eius et super oculum dextrum eius. Brachium eius ariditate siccabitur, et oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.* Quicumque autem isti sollemnitati defuisset, quasi hereticus et invidus habebatur.

Quod occasione istius Alberti fratribus Minoribus et Predicatoribus aliqui pravi homines insultabant. Sed cito Deus *mendaces ostendit qui eos maculare volebant.*

Et fratribus Minoribus et Predicatoribus seculares clara et viva voce dicebant: 'Vos creditis quod nullus possit miracula facere nisi sancti vestri, sed bene estis decepti, ut nunc apparet in isto'. Sed cito purgavit Deus servorum et amicorum suorum infamiam, ostendendo mendaces qui maculaverunt eos et puniendo eos qui maculam in electis imponunt. Nam cum venisset quidam de Cremona, qui dicebat se portasse reliquias sancti istius Alberti, scilicet minimum digitum pedis dextri, congregati sunt simul omnes Parmenses a parvo usque ad maximum, tam viri quam mulieres, iuvenes et virgines, senes cum iunioribus, clerici et laici et religiosi omnes, et cum magna processione et cantilenis portaverunt digitum illum ad matricem Ecclesiam, que est Virginis gloriose. Cum autem positus fuisset digitus ille super altare maius, accessit dominus Anselmus de Sancto Vitale, canonicus maioris Ecclesie et vicarius quandoque episcopi, et osculatus est illum. Cumque sensisset odorem allii seu fetorem et hoc aliis clericis divulgasset, viderunt et ipsi et cognoverunt se esse deceptos pariter et confusos, quia non nisi unum spicum allii invenerunt. Et sic fuerunt truffati et derisi Parmenses, quia *ambulaverunt post vanitatem et vani facti sunt.* In Cremona in Ecclesia, in qua sepultus erat iste Albertus, volebant demonstrare Cremonenses quod Deus miracula per eum faceret infinita, et ideo tam de Papia quam de aliis partibus Lombardie multi veniebant infirmi, ut liberarentur ab infirmitatibus suis. Venerunt autem de Papia Cremonam multe domine nobiles cum nobilibus

filiabus, alique causa devotionis, alique vero sperantes reportare plenam corporis sospitatem. Sed *non erat qui responderet verbum et aperiret os et ganniret*, Ys. X. Ideo dicit Iere. XIII: *Numquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant aut celi possunt dare ymbres?* Et ideo multum errat peccator sive infirmus, qui dimittit nobiles sanctos et convertitur ad inexaudibilem invocandum, sicut dicitur in libro Sapientie XIII: *Pro sanitate quidem infirmum deprecatur et pro vita mortuum rogat et in adiutorium inutilem invocat et pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest et de acquirendo et de operando et de omni rerum eventu petit ab eo qui in omnibus est inutilis.*

Quod Cremonenses et Parmenses et Regini stultizaverunt in Alberto brentatore, quem crediderunt sanctum; Paduani in Antonio Peregrino, quod Dominus pro malo habuit; Ferarienses in Armanno Punçilovo.

Et nota, id est considera diligenter, quod, sicut Cremonenses et Parmenses et Regini in Alberto brentatore modo stultizaverunt, sic Paduani in quodam Antonio Peregrino et Ferarienses in quodam Armanno Punçilovo stultizaverant prius. *Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israel*, sicut habetur I Macha. V. Ideo Dominus dicit Io. V: *Ego veni in nomine patris mei, et non accepistis me. Si alius veniet in nomine suo, illum accipietis.* Revera Dominus venit non solum personaliter in seipso, verum etiam in beato Francisco et beato Antonio et sancto Dominico et in istorum filiis, quibus credere peccatores debebant, ut salutem consequi mererentur. Quod quia non fecerunt, ideo punientur, sicut Apostolus dicit II ad Thessalo. II: *Eo quod caritatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendatio et iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.*

De multiplici causa devotionis istius Alberti.

Fuit autem facta ista devotio sanctitatis multiplici ratione, quia ex parte infirmorum propter sanitatem consequendam, ex parte

curiosorum propter novitates videndas, ex parte clericorum propter invidiam, quam circa modernos religiosos habent, ex parte episcoporum et canonicorum propter lucrum, quod inde consequuntur, ut patet in Ferariensi episcopo et canonicis suis, qui multa lucrati sunt occasione Armani Punçilovi. Item ex parte illorum similiter, qui, cum essent extra civitates suas occasione partis imperii, sub occasione istorum miraculorum novorum sanctorum pacem sperabant habere cum concivibus suis, per quam introducerentur in possessiunculas suas et decetero per mundum vagabundi non irent.

Quod pax Mediolani hoc anno rupta fuit.

Porro millesimo supraposito, scilicet MCCLXXIX, indictione VII, rupta fuit pax Mediolani, quia marchio Montis-ferrati decepit illos de Turre et prodidit, prout patriarcha, qui erat de illis de Turre, per Lombardiam mandavit. Et eodem anno facta fuit pax Bononiensium, et redierunt in civitatem Bononie in mense Septembri. Et treugua seu pax Brixie et Mantuanorum facta fuit.

Item hoc anno omnes fratres Predicatores recesserunt de Parma et ivenerunt Regium.

Et eodem anno fratres Predicatores omnes recesserunt de civitate Parme et venerunt Regium propter Parmenses, qui contra eos insurrexerunt occasione cuiusdam mulieris, quam sicut caçaram conburi fecerunt. Et illa occasione Parmenses fuerunt excommunicati per fratrem Latinum, cardinalem et legatum domni pape, qui erat in civitate Florentie, qui et ipse de Ordine fratrum Predicatorum erat.

De pace Bononiensium que hoc anno rupta fuit.

Et die Veneris decimo exeunte Decembre fracta fuit pax inter Bononienses intrinsecos et extrinsecos; habuerunt enim

bellum intestinum; et multi eorum fuerunt occisi. Et innumerabiles quasi domus eorum Lambertaciorum fuerunt in continenti combuste et dirupte per aliam partem intrinsecam. Et dicti Lambertacii foras civitatem exiverunt propter timorem partis intrinsece. Anno Domini MCCLXXX, indictione VIII, venditus fuit sextarius seminis canipe XVI sol. imperial. et XX sol. imperial.

De castro Parmensium, quod fecerunt inter Parmam et Regium iuxta burgum Domus-dei, et dictum est Castrum Crucis.

Et eodem anno Parmenses incepterunt cavare inter Parmam et Regium iuxta burgum Domus-Dei in strata publica unum castrum et foderunt foveas dicti castrum in contrata Celle in mense Martii et appellaverunt castrum illud Castrum Crucis. Et eodem anno Mantuani fecerunt unum pontem in contrata ubi dicitur Braçolus.

De obitu pape Nicholai tertii in octava Assumptionis.

Et eodem anno in mense Augusti dominus papa Nicholaus tertius obiit in octava Assumptionis beate Marie Virginis. Et eodem anno pars imperialis de Faventia et de multis aliis terris Romagnole recesserunt de dictis civitatibus; et comes Romagnole, qui erat potestas Bononie, cepit tenere cum dictis Bononiensibus tunc. Et eo anno pax illorum de Padua et de Verona facta fuit. Et pars imperii similiter recessit de civitate Bononie. Et eodem anno in mense Septembris pars imperialis recessit de civitate Vercellis.

De discordia que fuit inter clericos et laycos civitatis Regii occasione decimarum.

Et eodem anno in mense Octobris orta fuit discordia inter dominum Guilielmum episcopum Reginum et clericos civitatis Regii et de episcopatu suo ex una parte et dominum Degum, capitaneum populi, et populum Regii ex altera, occasione decimarum,

ex eo quod clerici nimis videbantur velle accipere ab hominibus populi et totius civitatis. Et propterea domnus capitaneus una cum XXIII defensoribus populi quedam statuta fecerunt contra laycos collectores dictarum decimarum; occasione quorum statutorum domnus episcopus excommunicavit dictum capitaneum et XXIII defensores et totum consilium populi generale. Et insuper totam civitatem posuit sub interdicto. Et iratus populus de predictis elegerunt alios XXV de populo, inter quos fuerunt VII iudices. Et in dictis XXIII erant IIII iudices. Et fecerunt multa statuta prava contra clericos: Primo, ut nullus deberet solvere eis aliquam decimam nec dare eis consilium, adiutorium vel favorem nec cum eis ire ad comedendum nec cum eis stare ad servendum nec cum eis facere aliquas mercationes nec loqui eis nec stare in domibus eorum nec super meçadhriis eorum nec eis dare bibere vel comedere, et alia quam plura — Et in quolibet casu predictorum maximam penam imposuerunt —, nec etiam eis molere nec panem in furno coquere nec barbam radere nec aliquid magisterium eis facere, assumentes sibi dicti sapientes auctoritatem propriam dicendi, statuendi et ordinandi ad eorum arbitrium et voluntatem quicquid ordinare voluerint super predictis. Que postea eis fuit confirmata per consilium populi generale. Et iura omnia supradicta firmari et servari tam super populum singulariter quam per milites et omnes alios bonos viros. Et illa occasione multi molendinarii condemnati fuerunt, in quinquaginta libras rexanorum quilibet, ex eo quod in molendinis clericorum steterunt contra dicta ordinamenta ultra terminum ab eis statutum. Et etiam alie persone multe condempnate fuerunt.

Quod Tebaldellus proditorie restituit Faventiam his qui erant ex parte Ecclesie, scilicet Bononiensibus et Manfredis.

Item eodem anno, scilicet MCCLXXX, circa festum beati Martini episcopi Tebaldellus proditorie dedit Faventiam his qui erant ex parte Ecclesie, scilicet Bononiensibus et Manfredis de Faventia, et expulit suos. Et observavit tempus, quando maxima multitudo suorum erat in obsidione cuiusdam castri.

Et Parmenses restituerunt carrotium Cremonensium, quod habebant, et e converso.

Et eodem anno restituerunt Parmenses carrotium Cremonensium, quod eis abstulerant, quando imperatorem Fridericum secundum de Victoria fugaverunt. Et Cremonenses fecerunt similiter de carrotio Parmensium, quod eis abstulerant, quia restituerunt illud Parmensibus. Et hee restitutiones facte fuerunt cum magno honore et gaudio atque letitia ex utraque parte in vigilia Nativitatis beate Marie Virginis, in die dominico. Et iverunt ambe civitates, scilicet milites et pedites, in adiutorium Laudensium contra Mediolanenses et contra marchionem Montis-ferrati, qui venerunt cum omnibus aliis Lombardis ad destruendum civitatem Laudensem.

Et eodem anno in mense Novembris capta fuit Faventia per Ravennates et XXV soldadherios Reginos, qui erant in civitate Imole pro communi Regno in servitio Bononiensium, et per quosdam milites comitis et per Bononienses, qui postea illuc currerunt, et post eos tota militia Parmensium et Reginorum, qui iverunt usque Imolam. Et multi Bononienses fuerunt ibi capti, et fuerunt ultra XLV de bonis, et multi mortui. Et quidam magnus et potens dicte civitatis Faventie, qui vocabatur domnus Tebaldellus de Çambrasiis, qui non erat legitimus, sed frater suus frater Çambrasinus, qui est de Ordine fratrum Gaudentium, medietatem hereditatis paterne dederat ei, quia videbat eum virum industrium, et quia plures de Çambrasiis non remanserant nisi isti duo fratres, et quia ambo poterant esse divites, ideo divisit cum eo hereditatem ex equo et fecit eum inclitum. Hic ergo Tebaldellus, quem cencies vidi et cognovi, et fuit vir pugnator sicut alter Iepte, dictam terram, scilicet Faventinam civitatem, dedit in manibus predictorum Bononiensium. Et eo tempore, quo intraverunt civitatem Faventie predicti Bononienses intrinseci, id est qui ex parte Ecclesie se esse dicebant, media pars civitatis Faventie erat cum Bononiensibus exterioribus in obsidione cuiusdam castri. Observavit ergo Tebaldellus tempus congruum sibi ad malefaciendum. Ideo de tali Ecclesiasticus dicit XIX: *Et si invenerit tempus malefaciendi, malefaciet.*

De ponte de Braçolo, quem fecerant Mantuani, qui destructus est propter aquarum plenitudinem.

Et eodem anno pons de Braçolo, quem fecerant Mantuani, destructus fuit per plenitudinem aquarum et inundationes diluvii, que venerunt magne et maxime anno illo, ita quod dictum pontem destruxerunt et inferius perduxerunt, ut dicebatur.

De concordia inter clericos et laycos civitatis Regii, inter quos prius erat discordia occasione decimarum.

Et eodem anno in mense Novembris facta fuit concordia inter domnum episcopum et clericos suos ex una parte et capitaneum populi et ipsum populum et commune Reginum ex altera super decimis in hunc modum, quod nemo debet compelli ad solvendum decimas nisi secundum conscientiam suam, et alia multa, que scripta fuerunt in dicta concordia.

De Senogallia, que tradita est domno Guidoni de Montefeltro.

Et eodem anno civitas Senogallia prodita et data fuit comiti Guidoni de Monte-feltro, qui in dicta terra occidit et occidi fecit mille quingentas personas, ut dicebatur.

De domno Caxono de Turre, qui mortuus est. De domno Scurta-pellicia, qui mortuus est in prelio.

Anno Domini MCCLXXXI, indictione IX, domnus Caxonus de Turre de Mediolano interfectus fuit in prelio cum multis aliis de Laude per Mediolanenses. Sed et potestas Laudensium in illo prelio mortuus fuit, scilicet domnus Scurtapellicia de Porta, qui erat civis Parmensis et consanguineus domni Opiçonis Parmensis episcopi.

De electione pape Martini quarti, et quod pluries misit exercitum contra Furlivium, et male cessit parti Ecclesie.

Et eodem millesimo et anno fuit electus papa Martinus quartus, natione Gallicus. In mense Februarii fuit electus in cathedra sancti Petri; de collegio cardinalium fuit assumptus. Prius dicebatur domnus Symon. Thesaurarius fuerat Ecclesie sancti Martini de Turonis, et amicus erat fratrum Minorum, quos etiam tenebat secum ad habitandum, et cum eis confitebatur. Quibus etiam dedit optimum privilegium de predicationibus et confessionibus audiendis, et promisit se adhuc maiora daturum. Hic pluries misit exercitum contra Furlivium, et male cessit parti Ecclesie, quia debellati sunt et capti et mortui et fugati. Inter quos etiam cecidit Tebaldellus, qui bis fuit proditor Faventie civitatis sue. Et submersus est in fovea civitatis Liviensis et suffocatus cum dextrario suo. Mortuus est etiam tunc ex parte Ecclesie comes Tadeus et Comacius frater Anselmi de Conradinis de Ravenna, et multi alii. Ex altera vero parte mortuus est domnus Guido de Accarisiis de Faventia, et plures alii digni relatu tam de Bononia quam de aliis partibus.

De magna multitudine erucarum que fuit hoc anno. De magna caristia bladi que fuit hoc anno. Quod hoc anno fuerunt arbores sine fructu propter erucas.

Anno Domini MCCLXXXII, indictione X, fuit tanta multitudo erucarum, quantam nullus meminit diebus nostris, et destruxerunt omnes arbores pomiferas, tam flores quam frondes, et sic apparebant arbores, sicut in media hyeme apparere solent, cum prius optime florissent. Et postquam in arboribus pomiferis non inveniebant, quid comederent, transibant ad cimas sive pullulationes salicum et illas similiter corrodebant. Frondibus quoque nucum pepercerunt, propter earum amaritudinem, puto. Processu vero temporis cadebant de arboribus grosse et impinguate et ibant per vias et campos, et tandem moriebantur. Nec fuerunt iste eruce ortolanes, sed aliud genus erucarum fuit.

Et eodem anno fuit magna caristia bladi, scilicet frumenti, spelte, melice et fabe, et de omnibus leguminibus et rebus.

Et quod Parmensibus ecclesiasticum offitium restitutum fuit hoc anno in festo Apostolorum Philippi et Iacobi.

Et eodem anno in festo beatorum Apostolorum Phylippi et Iacobi restitutum fuit offitium ecclesiasticum Parmensibus, quo privati fuerant pluribus annis occasione fratrum Predicatorum, qui conburi fecerant quandam mulierem hereticam in civitate Parmensi, que domina Halyna dicebatur. Et* voluntarie exiverunt omnes fratres Predicatores de predicta civitate cum cruce et processione, quia quidam stulti irruerant in locum eorum et aliquos vulneraverant. Sed graviter fuerunt puniti predicti malefactores a Parmensibus, qui Predicatores offenderant. Et eodem anno et tempore multe paces facte fuerunt in civitate Regii. Et eodem anno iverunt Parmenses et Cremonenses cum suis societatibus ad destruendum segetes illorum de Suncino, pro eo quod dominus Bosus de Dovaria ibi residebat et sperabat intrare Cremonam, si potuisset, sed non fuit sibi permissum.

Quod marchio Montis-ferrati totam Lombardiam voluit subiugare, sed Lombardi qui erant ex parte Ecclesie minime permiserunt.

Et eodem anno venit marchio Montis-ferrati et stetit in episcopatu Laudensium cum Mediolanensibus et carrocio suo et cum Papiensibus et carrocio suo. Et ut breviter dicam et me expediam, cum omnibus civitatibus illis que erant de parte sua, scilicet cum Vercellensibus, Novariensibus, Alexandrinis, Cumanis, et cum omnibus aliis amicis suis; et dicebat quod volebat ponere totam Lombardiam in pace. Et non crediderunt ei qui erant ex parte Ecclesie, sed omnes uno animo contradixerunt et preparaverunt se ad resistendum ei et ad pugnandum contra eum. Et statim prima fronte egressi sunt Cremonenses cum carrocio suo contra eum. Et miserunt Parmensibus dicendo, quod cum suo carrocio sine mora venirent et custodirent Cremonam. Et sic

fecerunt. Et quando sperabatur pugna futura, miserunt Parmenses et Cremoneses, ut venirent omnes amici eorum, scilicet Ferarienses, Bononienses, Mutinenses, Regini, Brixenses et Placentini. Et optime venerunt.

Quod comes Sancti Bonifacii in isto exercitu capitaneus fuit, cum Parmensium esset potestas.

Et capitaneus istorum et dux exercitus fuit dominus Lo-doycus comes Sancti Bonifacii de Verona, qui tunc temporis Parmensium erat potestas. Et timuit marchio supradictus cum eis pugnam committere et insalutato hospite divertit ab eis; et reversi sunt omnes ex utraque parte ad civitates suas sine belli conflictu.

De honore quem fecerunt Parmensibus in Cremona hi qui ex parte Ecclesie erant.

Sed cum adhuc in Cremona consisterent, mirabilem honorem omnes qui erant ex parte Ecclesie exhibuerunt Parmensibus, et super omnes Bononienses, qui sunt nobiles milites, circa carrocium Parmensium fecerunt hastiludium in platea civitatis Cremonae, volentes placere Parmensibus et ostendendo se amicos. Nam tunc temporis Parmenses diligebantur a papa Martino quarto, qui aliquando in Parma leges audierat a domno Uberto de Bobio, et habebant gratiam Romane curie et regis Karoli, quia semper paradi inveniebantur ad succursum Ecclesie impendendum. Insuper cardinalem unum habebant in curia, qui erat natione Parmensis sive de villa episcopatus Parme que appellatur Gainacum. — In hac villa possessiones multas habui ego frater Salimbene. — Hic attinebat magistro Alberto de Parma, qui fuit sanctus homo et unus ex VII notariis curie, cuius amore, et quia bona persona erat et litteratus et honestus homo atque industrius, papa Nicholaus tertius eum fecerat cardinalem, et dicebatur dominus Gerardus Albus. Hunc misit papa Martinus quartus in Siciliam ad revocandum Siculos ad precepta Ecclesie.

Quod Siculi insurrexerunt contra Gallicos qui erant de exercitu regis Karoli et multos occiderunt.

Siquidem Siculi rebelles fuerunt regi Karulo et in civitate Panormitana interfecerunt omnes Gallicos, viros et mulieres, et parvulos alliserunt ad petram et pregnantes apperuerunt. Quidam vero iustitarius Gallicus, dum vellet exire ad sedandum populum, rogatus fuit a quodam sapiente viro, ne se inmitteret in populum, sed fugeret per fenestram et salvaret vitam suam. Et fecit sic vadens ad quoddam castrum, ut tueretur ibi. Et iverunt post ipsum Panormitani et ceperunt castrum et iustitiarium ad plateam civitatis ducentes dividerunt membratim. Illi vero de civitate Messana non tantam crudelitatem exercuerunt in Gallicos, sed nudaverunt eos armis et bonis suis et remiserunt ad Karolum dominum suum, qui diebus illis retro cesserat timens, ne Neapolim perderet, et quia Petrus rex Aragonie ex parte illa Siciliam invaserat, qui adiutores habebat regem Castelle et Palialogum.

De Petro rege Aragonie. De Manfredo principe et de Palialogo.

Habuerat autem Petrus rex Aragonie filiam Manfredi principis in uxorem. Fuerat autem Manfredus princeps filius condam imperatoris Friderici secundi, quem Manfredum Karolus interfecerat. Erat autem Palialogus quidam, qui in Constantinopolitana urbe dominium super Grecos tenebat, qui etiam interfecerat filium Vattacii precedentis Grecorum domini, ut loco sui super Grecos dominaretur; et timebat, ne rex Karulus Constantinopolim vellet invadere cum papa Martino quarto. Papa vero Martinus prius volebat se expedire de Furlivio, quia totam Romagnolam occupatam tenebat.

De provincia Romagnole, que multipliciter commendatur. Et quod Ecclesia Romana obtinuit eam dono a domno Rodulfo in imperatorem electo.

Erat autem Romagnola quedam parva provincia, sed bona et fertilis ac populosa, inter marchiam Anconitanam et Bononiam

civitatem. Hanc Ecclesia Romana dono obtinuit a domno Rodulfo, qui tempore domni Gregorii pape decimi ad imperium fuit electus. Semper enim Romani pontifices de re publica aliquid volunt emungere, cum imperatores ad imperium assumuntur. Ipsi vero convenienter negare non possunt quod postulatur ab eis, tum propter curialitatem et liberalitatem, quam in principio imperii sui maxime erga Ecclesiam volunt ostendere, tum etiam quia credunt se dono habere quicquid de imperio dabitur eis, tum etiam quia erubescunt se acetum ostendere, ante quam in cucurbita sint, tum etiam ne omnino patiantur repulsam. Nam dominus Rodulfus electus ad imperium in Alamannia in pace moratur, et Ecclesia de sua coronatione parum curare videtur. Igitur propter predictas causas missus fuit cardinalis supradictus a domno papa ad Siculos. Cui responderunt quod mandatis Ecclesie libenter obedire volebant, sed superfluum dominium Gallicorum penitus recusabant.

Quod exercitus Gallicorum ibat in succursum regis Karuli in Siciliam contra Petrum Aragonum.

Hac ergo causa ibant Gallici navali exercitu et terrestri in maxima multitudine, ut succursum regi Karulo exhiberent. Quid futurum sit, illi videre poterunt qui supererint. Et eodem anno habitavit papa Martinus in Urbe-veteri, postea venit ad habitandum ad Montem-flasconem.

Quod Paliologus fecit ex Grecis cardinales et papam.

Item eodem anno coram papa et cardinalibus in consistorio lecte fuerunt littere, quod Paliologus in Constantinopolitana urbe ex Grecis papam fecerat et cardinales.

Quod Perusini contra voluntatem pape iverunt ad destruendum Fulignum.

Item eodem anno Perusini preparaverunt se, ut irent ad devastandum Fulignum. Et misit papa dicendo quod nullo modo

irent, alioquin excommunicaret eos. Erat enim Fulignum ex orto sancti Petri. Et non dimiserunt Perusini propter hoc, quin irent. Iverunt igitur et destruxerunt totum episcopatum illius civitatis usque ad foveas. Excommunicati ergo fuerunt. Sed indignati ex hoc fecerunt papam et cardinales de paleis et traxerunt eos per totam civitatem opprobriose, et traxerunt eos ad quendam montem et in cacumine illius montis conbusserunt papam indutum de rubeo et cardinales conbusserunt similiter, dicendo: 'Iste est talis cardinalis, et iste est talis'. Et nota quia Perusini credebant se bene facere pugnando contra Fulignates et destruendo eos, quia precedenti tempore, cum mutuo pugnassent Perusini et Fulignates, tanta cede debachati sunt illi de Fuligno in Perusinos, et tantam confusionem in illo conflictu Deus contulit Perusinis, ut una mulier vetula de Fuligno X Perusinos cum una canna, id est cum baculo arundineo, minaret ad carcerem. Idem faciebant alie mulieres; nec habebant Perusini audatiam resistendi, quia in eis implebatur quod Dominus fuerat comminatus Levit. XXVI: *Ponam faciem meam contra vos, et corruetis coram hostibus vestris et subiciemini his qui oderunt vos. Fugietisque nemine persequente.* Et infra eodem capitulo: *Nemo vestrum inimicis audebit resistere.* Quare? Audi quare. Quia dicitur Deutero. XXVIII: *Dabit enim tibi Dominus ibi cor pavidum et deficientes oculos et animam merore consumptam.* Item supra eodem capitulo: *Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos. Per viam unam egrediaris contra eos et per VII fugias et dispergaris per omnia regna terre.*

Quod castrum Sulcini Cremonensibus proditorie datum fuit; et in fine Maii maximus calor fuit.

Item millesimo supraposito circa festum sancti Martini quidam homo de Sulcino, qui vocatur Rubeus de Infunditis, fecit proditionem de terra de Sulcino, quam proditorie dedit Cremonensibus qui sunt modo in civitate Cremonae et qui sunt de parte Ecclesie. Et de dicta proditione castri Sulcini ipsi dederunt dicto Rubeo quadringentas libras imperialium. Item eodem anno in fine

Maii tantus extitit calor IIII diebus vel V, quod, si fuisset in Iulio, superfluous videretur. Et dixerunt agricole quod nocivus valde fuit frumento. Nam, ut dicitur in libro Iob XXXVII: *frumentum desiderat nubes*, id est requirit, maxime quando florescit vel granescit.

Quod non fuit isto anno frumenti fertilitas.

Et non fuit isto anno plenitudo annue messis quantum ad frumentum, sed quantum ad eas segetes, quas agricole minuta appellant, maxima fertilitas fuit, scilicet de panico, de milio, de milica, de faxiolis et de rapis. Vinum abundanter fuit, sed in multis locis tempestas vineas devastavit. Item eodem anno, tempore estivo facta et audita sunt horribilia et terribilia tonitrua, ut quasi visibilia et palpabilia viderentur, ita ut multi timidi caderent in hora vespertina, et sequenti nocte audita fuerunt similiter.

Item millesimo supraposito celebratum est generale capitulum Ordinis fratrum Minorum in Alamannia in civitate Argentina sub generali ministro fratre Bonagrata. Et eodem millesimo et anno domnus Lodoycus comes Sancti Bonifacii de Verona fuit potestas Reginorum, scilicet a Kalendis Iulii usque ad Kalendas Ianuarii.

De nobili curia que hoc anno facta est Parme.

Et in festo Assumptionis beate Marie Virginis in civitate Parmensi fuit facta nobilissima curia, que duravit quasi per mensem, et facti sunt ibi duo milites de casali illorum de Rubeis, scilicet domnus Guilielminus et domnus Ugolinus, duo germani fratres, filii condam domni Iacobi domni Bernardi Rolandi Rubei.

Et eodem anno curia marchionis Hestensis Ferarie facta fuit.

Item eodem anno in festo beati Michaelis et beati Francisci in civitate Ferariensi facta est alia nobilissima curia, quia Aço filius marchionis Hestensis factus est miles et duxit uxorem filiam

domni Gentilis filii domni Bertholdi de Ursinis et fratris condam pape Nicholai tertii, de civitate Romana.

Et domnus Petrus comes Arthesius, frater regis Francie, ibat, ut regi Karolo daret succursum.

Item eodem anno et tempore, anno secundo pontificatus Martini pape, venit domnus Petrus, frater regis Francie, comes Arthesius, cum maxima multitudine Gallicorum et ibat in subsidium Karuli regis Sicilie, patru sui, contra Petrum regem Aragonie. Et in festo sancti Hylarionis abbatis fecit in civitate Regina tres milites, duos de Foliano, scilicet domnum Bertholinum et domnum Symonem, et Rondanellam de Taculis. Et statim recessit eadem die, quia festinabat ad succursum domni Karoli, sed prius volebat videre papam Martinum.

De pace illorum de Struffis cum Ursis et Salustris.

Item sequenti die dominico, id est VIII Kal. Novembris, facta est pax illorum de Struffis cum Ursis et Salustris in loco fratrum Minorum de Regio mediante fratre Iohannino de Lupicinis, lectore fratrum Minorum de Regio. Et fuerunt ibi multi homines et mulieres, *iuvenes et virgines, senes cum iunioribus.*

De propheta Parmensium, qui appellatur Asdenti.

Item his diebus erat in civitate Parmensi quidam pauper homo operans de opere cerdonico — faciebat enim subtellares —, purus et simplex ac timens Deum et curialis, id est urbanitatem habens, et illitteratus, sed illuminatum valde intellectum habebat, in tantum ut intelligeret scripturas illorum qui de futuris predixerunt, scilicet abbatis Ioachim, Merlini, Methodii et Sibille, Ysaie, Ieremie, Osee, Danielis et Apocalipsis necnon et Michaelis Scoti, qui fuit astrologus Friderici secundi imperatoris condam. Et multa audivi ab eo, que postea evenerunt, videlicet quod papa Nicholaus tertius in mense Augusti mori debebat, et quod papa

Martinus erat futurus. Et multa alia, que expectamus videre, *si fuerit vita comes*. Nam

ratio preteriti scire futura facit.

Iste homo preter proprium nomen, quod est magister Beneventus, communiter appellatur Asdenti, id est absque dentibus, per contrarium, quia magnos habet dentes et inordinatos et loquelam impeditam, tamen bene intelligit et bene intelligitur. In capite pontis moratur in Parma iuxta foveam civitatis et iuxta puteum, per stratam que vadit ad Burgum Sancti Donini.

De obsidione Meldule per papam Martinum. Et de magnis expensis quas fecit pro Romagnola habenda. Et de bello ordinato inter Karolum et Petrum Aragonum.

Item supradicto anno Domini, scilicet MCCLXXXII, papa Martinus quartus misit exercitum in Romagnolam, in quo fuerunt Gallici, Lombardi et Tussci et Romagnoli, et fecit obsideri Meldulam pluribus mensibus, et non potuit capi, sed mortui sunt hic inde homines multi. Et expendit ibi papa Martinus multa milia florentinorum aureorum. Est autem Meldula quoddam castrum distans a Furlivio per V miliaria versus montes. Item supradicto millesimo ordinatum fuit bellum inter regem Karolum et Petrum regem Aragonie, quod debebat fieri in Burdegali civitate, sicut infra suo loco dicemus.

Anno Domini MCCLXXXIII domnus Lodoycus comes Sancti Bonifacii de Verona egressus de potestaria Reginorum habitavit in eadem civitate iuxta Ecclesiam sancti Iacobi et locum fratrum Minorum in domo domni Bernardi de Gypso. Et eodem anno MCCLXXXIII venit ad eum de Lendenaria in civitatem Reginam filia sua domina Mabilia, pulcherrima virgo, et fuit desponsata in eadem domo domni Bernardi de Gypso, ubi habitabat dictus comes, et eadem die, qua venit ad patrem, a domno Savino de Turre de Mediolano, ditissimo et potentissimo valde. Et statim post desponsationem audivit missam de beata Virgine in loco fratrum Minorum. Et fuerunt ibi preter Reginos de Mutina et de Parma

milites multi et flos dominarum de Regio. Et statim iverunt ad comedendum, audita missa. Erat enim preparatio ciborum facta non modica in domo predicta et in loco sancti Iacobi. Hec facta sunt in supradicto millesimo et anno in sexta feria ante dominicam septuagesime, id est XII die intrante Februario; et in sequenti die sabbati summo mane arripuerunt iter et iverunt Parmam. Et ibi habitat sponsus cum sponsa iuxta baptisterium.

De domno Riçardo, patre comitis Sancti Bonifacii.

Item supradictus comes filius fuit domni Riçardi, qui fuit sapiens homo et strenuus miles et probus valde in armis et doctus ad bellum. Et quando Parma rebellavit imperatori Friderico secundo anno Domini MCCXLVII, primus fuit, qui Parmensibus dedit succursum; qui veniens per terram Guastalle cum multis armatis ingressus est Parmensium civitatem. Et cetera ut supra posuimus.

De uxore eius, que Teothonica fuit, et de filiis eius.

Item supradictus comes Lodoycus uxorem habuit Theotonicam, de qua genuit filiam supradictam et tres filios, qui sunt pulcherrimi pueri et curiales et docti, quorum primogenitus appellatur Vinciguerra.

Item eodem millesimo et anno in octava Pasche, que octava fuit in festo sancti Marchi Evangeliste, comes supra dictus in sero festi sancti Marchi laborabat in extremis, et in morte sua et in testamento suo omnes filios suos commisit et commendavit in manu domni Opiçonis marchionis Hestensis, et ipse curialiter suscepit eos et tractavit ut filios, cum prius marchio comitem non diligeret.

De causa discordie inter comitem et marchionem He(stensem).

Fuit autem causa discordie inter eos civitas Mantuana, quia quilibet eorum voluit habere dominium civitatis illius, et quilibet

perdidit, et dominus Pinamons habuit illud. Et restituit predictus marchio filios dicti comitis in omnes possessiones, quas tenebat dicti comitis in terra de Lendenaria.

De morte comitis et sepultura in loco fratrum Minorum de Regio.

Et sequenti nocte post festum sancti Marci mortuus est presentibus fratribus Minoribus, cum quibus confessus fuerat. Et optime ordinavit de anima sua, et cives Regini optime et nobiliter de corpore suo. Nam fecerunt ei expensas funereas larga manu tamquam homini nobili, et qui fuerat eorum potestas, et qui erat extra possessiones suas occasione ecclesiastice partis. Et in suis exequiis fuerunt omnes religiosi de Regio et multe religiose necnon et tota civitas Regina cum multis forensibus. Et nobiliores de Regio fuerunt corporis portitores feretrum deportando. Et in loco fratrum Minorum fuit sepultus.

Item de ornatu corporis eius et pulchro mausoleo.

Et indutum erat dictum corpus eius de scarleto cum pulcra pelle varia et cum pulchro pallio, et ita ornate positum fuit corpus eius sequenti die Lune post festum sancti Marci in pulcherrimo mausoleo, quod commune Reginum fieri fecerat ad communis expensas. Et habuit ensem precinctum et in pedibus calcaria deaurata et ad cingulum de serico magnam bursam et in manibus cyrotecas et in capite pulcherrimam capellinam de variis et scarleto et clamidem de scarleto cum variis pellibus adornatam. Et dictus comes reliquit dextrarium et arma sua predicto loco fratrum Minorum.

De epythaphio super sepulcrum comitis.

Et super sepulcrum suum tale habet epythaphium:

Cum tua maiestas, Lodoyce, que clara potestas,
Ur̄bis Verone comes inclite, sub regione

Hac fuit inclusa, Libitine morsibus usa,
 Aprilis quina restabat lux peregrina,
 Ast octogeni tres anni mille duceni.

De sanctitate comitis et honestate.

Item iste comes honestus homo fuit et sanctus. Nam tantam honestatem habebat, quod eundo per civitatem nunquam super aliquam mulierem oculos elevabat, ita ut etiam mulieres et pulcherrime domine mirarentur. Implebat enim Scripturam que dicit Eccli. IX: *Noli circumspicere in vicis civitatis nec oberraveris in plateis illius. Averte faciem tuam a muliere compta et non circumspicias speciem illius.* Et iterum: *Averte oculos meos, ne videant vani(tatem).* Item Iob XXXI: *Pepigi fedus cum oculis meis, ne cogitarem quidem de virgine.*

De reverentia quam frater regis Francie comiti demonstravit et aliis sanctis viris.

Item cum comes Arthesius domnus Petrus, frater regis Francie, transiret per Regium et audivisset de eo quod sanctus homo esset et quod nomine patris sui vocaretur, scilicet Lodoycus, et quod occasione ecclesiastice partis extra possessiones suas esset, voluit ipsum videre, et amplexatus et osculatus est eum. Nam ipse domnus Petrus, frater regis Francie, omnes sanctos homines, de quibus audiebat, videre volebat. Unde et pro fratre Iohanne de Carpineto ex Ordine Minorum misit, ut ipsum videret. Hic intraverat Ordinem ante magnum terremotum, qui fuerat MCCXXII.

Quod in anniversali comitis pulcrum pallium misit uxor.

Item in anniversali istius comitis misit uxor sua pulchrum pallium sive xamitum vel purpuram pro altari Regium ad locum fratrum Minorum, ubi vir suus erat sepultus. Cuius anima per misericordiam Dei requiescat in pace! Amen.

De mortalitate boum que fuit hoc anno. Quod sequenti anno fuit hominum mortalitas subsecuta.

Item supraposito anno Domini MCCLXXXIII fuit maxima boum mortalitas per totam Lombardiam, Romagnolam et Ytali-
 am, et sequenti anno subsecuta est mortalitas hominum. Nam apud Salinum in Burgundia in quodam loco fratrum Minorum habitabant XXII fratres, quos ibi vivos invenit quidam frater Gallicus, qui habitabat in Grecia et ibat Parisius; eodem anno, cum reverteretur, invenit XI ex illis mortuos, id est medietatem numeri supradicti. Audivi ab ore ipsius hec eadem apud Regium. In aliis vero partibus mundi eodem anno mortui sunt similiter multi. Et breviter ista est regula generalis, ut, quotienscumque fuerit mortalitas boum, statim sequenti anno mortalitas hominum subsequatur.

De potestate remisso et de potestate austero.

Item supra dicto anno Domini MCCLXXXIII domnus Bernardus Lanfredus de civitate Luce fuit potestas Reginorum a Kalendis Iulii et stetit per sex menses usque ad Kalendas Ianuarii. Cuius tempore, quia nimis fuit remissus, multa homicidia et mala facta fuerunt in civitate Regii et in districtu, ita quod quandam domum cum scala intraverunt in civitate Regina et interfecerunt hominem in lecto suo inimici eius. Item iste potestas propter negligentiam suam, quia male tenuit iustitiam, fuit de numero illorum, de quibus dicit Dominus per Isaiam III: *Dabo pueros principes eorum, et effeminati dominabuntur eis.* Et iterum Eccle. X: *Ve tibi terra, cuius rex puer est.* Ad litteram iste non erat puer etate, sed negligentia, non tenendo iustitiam. Sequenti vero anno successit sibi domnus Barnabos de Palastrellis de Placentia, qui nemini pepercit et destruxit multos malefactores et robatores suo tempore. Multos occidit et occidi fecit in suo regimine. Et ideo, quia bene tenebat iustitiam, dixerunt Regini quod esset civitatis eorum destructor. Sed plus fuit destructor precedens, qui nimis fuit negligens et remissus, usque

adeo, quod multe guerre inchoate sunt in civitate Regina, que usque hodie durant et sunt causa destructionis civitatis Regine, nisi Deus aliter faciat. Quapropter faciendum est quod Augustinus docet: *Sive plectendo sive ignoscendo, hoc solum bene agitur, ut vita hominum corrigatur.* Veruntamen primum de Luca, qui fuerat remissus, assumpserunt Parmenses, ut esset eorum capitaneus. Secundum vero de Placentia, qui fuerat austerus et rigidus, assumpserunt Mutinenses, et sub eo destructa est Mutina, ut infra dicetur anno Domini MCCLXXXIII.

Quod hoc anno stella clarissima circulum primitive lune videbatur ingressa.

Item anno Domini MCCLXXXIII aureus numerus et indictio concordabant in XI numero, et secunda die Aprilis, cum luna esset prima, stella clarissima, que dicitur Venus, circulum primitive lune videbatur ingressa. Et de nocte post matutinum alia clarissima stella, que dicitur Iupiter, videbatur versus meridianam partem Scorpionis superiorem branchiam occupare.

Quod civitas Liviensis rediit ad precepta Ecclesie.

Item eodem millesimo civitas Liviensis rediit ad precepta Ecclesie, que multis annis rebellaverat; et annuatim papa Martinus quartus mittebat magnum exercitum contra eam Gallicorum et aliarum diversarum gentium; et destruebant vineas et segetes et arbores pomiferas necnon et oliveta, ficulneas, amigdalas, pulcra malogranata, domos et animalia, vegetes et dolia, cuncta in agris nata.

Quod civitas Liviensis a Bononiensibus totam Romagnolam francasset, nisi Ecclesia Romana impedimento fuisset, que se intromisit.

Hec civitas totam francasset Romagnolam a Bononiensibus, qui occupaverant eam, nisi Ecclesia se intromisisset, que insurrexit contra eam. Fuit autem causa, quare Ecclesia se intromisit,

quia scilicet petiit Romagnolam donari sibi a domno Rodulfo in imperatorem electo, et concessit Ecclesie, ut eam haberet; et expendit multa milia florentinorum aureorum in diversis annis, immo multos somarios denariorum aureorum. Proposuerat enim papa Martinus obstinato animo non quiescere, quousque eam violenter haberet, si obedienter non posset; et ita factum est, quia, sicut dici solet, *labor improbus omnia vincit*. Cumque civitas illa ad precepta venisset Ecclesie, fuerunt fovee civitatis replete et porte dirutte, et domus et palatia sunt destructa et precipua edificia dissipata. Homines vero civitatis illius qui erant principales et precipui exiverunt de civitate et iverunt ad diversa latibula, ut darent locum ire.

De comite Guidone de Montefeltro, qui humiliter obedivit Ecclesie et Ordinis fratrum Minorum intimus fuit amicus.

Comes vero Guido de Monte-feltro, qui fuerant capitaneus et dux illorum Liviensium et partis imperii, cum Ecclesia concordavit, et stetit in confinibus apud Clugiam tempore aliquanto, postmodum missus fuit in Lombardiam et habitavit in civitate Astensi cum magno honore, quia diligebatur ab omnibus propter precedentem probitatem et crebras victorias, quas habuerat, et quia modo sapienter et humiliter obediebat Ecclesie. Insuper erat homo nobilis et sensatus et discretus et morigeratus, liberalis et curialis et largus, strenuus miles et probus in armis et doctus ad bellum. Ordinem fratrum Minorum diligebat, non solum quia aliquos propinquos habebat in eo, verum etiam quia beatus Franciscus eum de multis periculis liberaverat et de compedibus et carcere domni Malateste. Et tamen a quibusdam stultis ex Ordine fratrum Minorum pluries graviter fuit offensus. Hic in civitate Astensi habuit decentem societatem atque familiam, eo quod multi sibi manum adiutricem porrigere non cessabant. Facta sunt autem hec supradicta ab *eo tempore, quo solent reges ad bella procedere*, usque ad festum beati Iohannis Baptiste. Et erat ibi legatus domni pape domnus Bernardus Provincialis, Romane curie cardinalis.

Quod rex Karulus de Neapoli ivit Burdegalas, credens committere bellum cum Petro rege Aragonie.

Item eodem millesimo rex Karulus de Neapoli ivit Burdegalas, credens committere bellum cum Petro rege Aragonie et cum centum ex utraque parte militibus, sicut ambo reges iuramento firmaverant. Sed predictum prelium minime factum fuit, quia rex Aragonie vitavit illud. Debebat autem fieri bellum predictum occasione Sicilie, quam intraverat Petrus rex Aragonie, et occupaverat eam cum exercitu suo. Siquidem papa Nicholaus III dederat eam sibi in odium regis Karuli cum consensu aliquorum cardinalium, qui tunc erant in curia, et ipse Petrus rex Aragonie ex alia parte credebat se aliquid in ea iuris habere, quia Manfredi principis gener fuerat. Karulus vero frater regis Francie habuerat eam prius datam sibi ab Urbano papa quarto, eo quod contra Manfredum filium Friderici imperatoris depositi Ecclesie dedisset succursum.

De obitu Regini episcopi domni Guilielmi de Foliano.

Item supradicto millesimo obiit domnus Guilielmus de Foliano Reginus episcopus, et male ordinavit facta anime sue. Avarus enim homo fuit, illitteratus et quasi laycus. *Pastor fuit et ydolum*, sicut dicit Zacharias XI. Splendide volebat vivere sive comedere qualibet die quantum ad corpus suum. Magna convivium faciebat frequenter divitibus et propinquis, pauperibus vero clausit viscera pietatis. Et ideo potest timere quod dicit sapiens in Proverbiis XXI: *Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, et ipse clamabit et non exaudietur*. Item orphanos et pupillos et viduas denudavit, ita quod de eo non potest dici: *Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor*; nec ipse etiam dicere potuit illud Iob XXIX: *Cor vidue consolatus sum*. Puellas non maritavit, sed econtra bonis paternis atque maternis exoliavit. Grossus homo, id est hebes et rudis, fuit; paucos habuit qui bene loquerentur de eo. Undecumque potuit rapere rapuit. Magnum thesaurum congregavit, quem circa mortem dispersit et

nepotibus dedit. Melius fuisset ei, si fuisset porcarius vel leprosus, quam quia fuit episcopus. Nichil dimisit religiosis nec fratribus Minoribus nec Predicatoribus nec aliis pauperibus, cum dicat Scriptura Eccli. III: *Congregationi pauperum affabilem te facito*. Nec etiam habuerunt religiosi pauperes, qui exequiis eius interfuerunt, quid de bonis suis vel potius episcopi illa die comederent. Funeri eius interfui et sepulture, et scio quod canis cacavit super eum, postquam sepultus fuit. In maiori Ecclesia fuit sepultus inferius, ubi populares morantur. Revera dignus erat in sterquilinum sepeliri. Maledictus homo fuit et durus et avarus, et multos turbavit pacem habentes; XL annis episcopatum Reginum tenuit occupatum minus uno mense. Obiit in mense Augusti, in festo sancti Augustini episcopi, sepultus die dominico in decollatione sancti Iohannis Baptiste.

Quod hoc anno illi de villa Bibiani fecerunt unum burgum.

Item in supradicto millesimo illi de villa Bibiani, que erat villa sparsa in episcopatu Regino, congregati simul fecerunt unum burgum in villa eadem.

Et fratres Minores de Parma fecerunt pulchrum refectorium.

Item eodem millesimo fratres Minores de Parma fecerunt pulchrum refectorium in Prato Sancti Herculani, ubi habitant, et ubi antiquitus Parmenses nundinas faciebant et processu temporis circa carnis privium cum armis ludendo pugnabant.

Et Parmenses fecerunt pontem lapideum in Galera.

Item supradicto millesimo Parmenses pontem fecerunt lapideum super fluvium Parme in contrata que dicitur Galera a domo Humiliatorum usque ad domum Predicatorum; et fecerunt fieri murum civitatis versus montes iuxta fluvium Parme, prope hospitale sancti Francisci.

De operibus et edificiis civitatis Parme.

Item in precedentibus annis multa bona fecerant in civitate sua Parmenses. Compleverant enim baptisterium in superiori parte usque ad elevationem cacuminis; et iam diu fuisset completum, nisi Ycilinus de Romano, qui Verone dominabatur, impedimentum dedisset. Solummodo enim de lapidibus Veronensibus baptisterium illud fiebat. Item leones magnos fecerunt fieri et columnas in maiori porta maioris Ecclesie iuxta plateam baptisterii et palatii episcopii. Item tres magnas vias, amplas et pulchras, fecerunt. Unam ab Ecclesia sancte Christine usque ad communis palatium. Aliam a platea nova, ubi concionatur a potestate, usque ad Ecclesiam sancti Thome Apostoli. Tertiam a platea communis usque ad Ecclesiam sancti Pauli. Et in omnibus istis viis domos fecerunt et palatia pulcra hinc inde. Item fecerunt palatium capitanei valde pulcrum prope palatium vetus, quod factum fuerat sub Torello sive Taurello de Strata, Papiensi cive et Parmensium potestate. Sub quo etiam inchoatum fuit castrum Torelli in via que vadit ad Burgum Sancti Donini. Sed quia illi de Burgo venerunt ad precepta communis Parme, ideo Parmenses cessaverunt ab opere inchoato et non compleverunt castrum, quod facere disposuerant. Item millesimo supraposito amplificaverunt plateam communis novam et emerunt omnes domos pro communi, que circa plateam erant; et debebant facere aliud palatium et stationes ad communis utilitatem, ubi antiquitus palatium illorum de Paganis fuerat valde pulcrum, ut vidi oculis meis. Postea palatium domni Manfredi de Scipione magis pulchrum, postmodum macellum beccariorum; tandem commune omnia sibi emit cum domibus et turre domni Ruffini de Vernaciis, que erant e regione Ecclesie sancti Petri. Item quoddam navigium fecerunt in precedentibus annis, sed parvi valoris fuit, per antiquum enim alveum descendebat usque ad villam cardinalis Gerardi Albi, que et villa mea fuit aliquando, quia in illa possessiones multas habebam, et dicebatur Gainacum; et in inferiori parte illius ville tortuositatem quandam faciebat, ut non iret Columnium sicut prius, sed per villam Frassenarie naves duceret; verumtamen et per

Columnium ibat, et per Frassenariam parvi valoris erat. Item melius ego scirem navigium ordinare ad Parmensium utilitatem, si haberem dominium totum plenum. Item eodem anno foderunt longum fossatum prope stratam de Bersello ab hospitali usque Sorbulum, per quod Gambalonem miserunt, eo quod omnes campos inferiores, qui erant sub strata, sua inundatione madefaciebat, ita ut agriculture et agricolis deservire non possent.

De obitu fratris Bonagratie, generalis ministri Ordinis fratrum Minorum, anno Domini MCCLXXXIII.

Item supradicto millesimo obiit frater Bonagratia, Ordinis fratrum Minorum generalis minister, in provincia Provincie, in civitate Avignonis in vigilia beati Francisci, in dominica die et fuit sepultus in Ecclesia fratrum ante maius altare. Et fuit ibi frater Vitalis, minister Bononie, et precepit ei, ut ex parte sua benediceret omnibus fratribus de provincia sua et ab omnibus peccatis absolveret omnes. Et sic factum est. Quattuor annis pre-fuit; et dilatatum est generale capitulum usque ad Pentecosten MCCLXXXV anni, quod Mediolani celebrari debebat, sicut in precedenti generali capitulo fuerat ordinatum.

De inventione corporis Magdalene noviter facta.

Item anno Domini supraposito, scilicet MCCLXXXIII, repertum est corpus beate Marie Magdalene integraliter totum, excepto uno crure, in provincia Provincie, in castro Sancti Maximini. Fuit autem sanctus Maximinus unus de LXXII discipulis Domini, de quibus habetur Luc. X. Et fuit archiepiscopus Aquensis, que est civitas, in qua sepultus est comes, cuius filiam uxorem rex Francie habuit, scilicet sanctus Lodoycus, qui transfretavit in subsidium Terre Sancte anno Domini MCCXLVIII. Et distat hec civitas a Massilia per XV miliaria. Et habitavi in illa civitate eo anno, quo rex Francie transfretavit, quia ex illo conventu eram. Item quando repertum est corpus beate Marie Magdalene, vix potuit legi epytaphium cum cristallo, propter

scripture antiquitatem. Et placuit regi Karolo, qui erat comes Provincie et ibat illo anno Burdegalas ad faciendum bellum statutum et ordinatum cum Petro rege Aragonum, quod corpus beate Marie Magdalene divulgaretur et exaltaretur et honorificaretur, et fieret inde sollemne festum. Et factum est ita. Ed ideo amodo cessant contentiones et contrarietates et cavillationes et abusiones et falsitates, que de corpore beate Marie Magdalene dicebantur. Nam illi de Senogallia dicebant se illud habere, et illi de Verçeliaco, quod est castrum in Burgundia populosum, habebant illud similiter, ut dicebant, et inde etiam habebant legendam. Manifestum est autem quod in tribus locis idem mulieris corpus esse non potest.

De corpore sancti Apollinaris tractatur hic incidenter et de sancto Maximino occasionaliter.

Et de hoc est maxima altercatio apud Ravennam de corpore sancti Apollinaris, quia illi de Classe, que condam civitas fuit, dicunt se illud habere. Illi similiter de civitate Ravenne se illud habere fatentur, quia revera quidam archiepiscopus Ravennas transtulit illud corpus sancti Apollinaris de Classe in civitatem Ravenne timore Agarenorum, ut in Pontificali Ravenne pluries legi, et reverenter collocavit in Ecclesia sancti Martini iuxta sancti Salvatoris Ecclesiam, que condam Grecorum fuit Ecclesia. Quod autem inde fuerit postea remotum seu asportatum, per scripturam aliquam minime repperitur. Igitur corpus sancte Marie Magdalene veraciter est in castro Sancti Maximini, sicut corpus sancte Marthe, sororis sue, est Tarasconi. Frater vero istarum Laçarus Massiliensis episcopus fuit.

De spelunca, in qua sancta Maria Magdalena XXX annis hominibus incognita mansit.

Spelunca vero sancte Marie Magdalene, in qua XXX annis penitentiam fecit, per XV miliaria a Massilia distat. Et in illa una nocte dormivi inmediate post festum ipsius. Et est in altis-

simo monte saxoso adeo grandis secundum meum iudicium, si bene recordor, quod mille homines caperet; et sunt ibi altaria tria et stillicidium aque ad modum fontis Siloe et via pulcherrima ad eundem, et exterius quedam Ecclesia prope speluncam, ubi quidam sacerdos inhabitat; et supra speluncam tanta adhuc est altitudo montis, quanta baptisterii Parmensis altitudo conspicitur. Et spelunca in illo monte ita elevata est a planitie terre, quod tres turres Asinellorum de Bononia secundum meum iudicium, si bene recordor, illuc attingere non possent, ita quod arbores grandes, que inferius sunt, apparent urtice seu salvie caspi. Et quia regio illa sive contrata adhuc est tota inhabitabilis et deserta, ideo mulieres et nobiles domine de Massilia, cum illuc causa devotionis vadunt, ducunt secum asinos oneratos pane et vino et turtis et piscibus et comestibilibus aliis, quibus volunt. Verum in eadem via ad V miliaria prope speluncam est quoddam nobile monasterium dominarum Albarum multarum, que fratres Minores intime diligunt et libenter recipiunt atque vident, sedule ministrando et bonum hospitium eis dando.

De miraculo ad honorem Magdalene noviter facto.

Miraculum. Ad confirmationem autem inventionis corporis Magdalene facit miraculum illud, quod illis diebus per eam Dominus demonstravit, quod tale est: Cum quidam iuvenis beccarius tempore illo iret per quandam viam, quesivit ab eo quidam notus suus, unde veniret. Cui ille respondit: 'A castro Sancti Maximini, ubi corpus beate Marie Magdalene noviter est reperi- tum, cuius tibiam osculatus sum'. Cui dixit: 'Nequaquam tibiam eius osculatus fuisti, sed tibiam cuiusdam asine vel iumentum, quam clerici ostendunt simplicibus ad lucrandum'. Cum autem de hac materia facta esset magna contentio inter eos, percussit indevotus et incredulus Magdalene devotum gladio multis ictibus, nec aliquam, Magdalena adiuvente, intulit lesionem. Percussit vero Magdalene devotus semel indevotum ipsius, et secundo opus non fuit, quia statim vitam perdidit et mortem invenit, quia fecit contra Scripturam que dicit Eccle. VII: *Noli esse stultus, ne mo-*

riaris in tempore non tuo. Dolens autem Magdalene defensor, quod hominem interfecisset — nam hoc fecerat se defendendo et male libenter et casu fortuito —, et timens, ne caperetur a propinquis occisi, ad Arelatensem civitatem confugit et postea ad Sanctum Egidium, ut ibi tueretur et ire locum daret. Pater vero hominis interfecti, datis X libris cuidam proditori, intefectorem filii fecit poni in carcerem, iam ad suspendium iudicatum.

Quod Magdalena apparuit in carcere suo devoto et consolata est eum. Postea deposuit eum de patibulo veniens in columbe spetie, albissima sicut nix.

Nocte autem precedente diem, in qua suspendi debebat, apparuit ei vigilanti in carcere Magdalena et dixit: 'Noli timere, devote meus et honoris mei defensor atque zelator, quia non morieris. Adiuvabo enim te, cum fuerit oportunum, ita ut omnes qui viderint admirentur, creatori Deo, *qui facit mirabilia*, et michi famule sue gratias referendo. Verumtamen, cum fueris liberatus, hoc beneficium a me tibi impensum recognosce et ad utilitatem anime tue Deo liberatori tuo vicissitudinem recompensa'. His dictis disparuit Magdalena, dimittens hominem consolatum. Cum autem in crastinum positus esset in furcis, nullam sensit corporis lesionem neque dolorem. Et ecce subito, videntibus omnibus qui convenerant ad spectaculum, descendit de celo columba albissima tamquam nix volatu celerrimo et posuit se super furcas et dissolvit vinculum colli hominis suspensi sui que devoti et posuit eum in terra sine aliqua lesione. Cum autem officiales et iusticiarii, laborantibus propinquis occisi, iterum vellent ipsum suspendere, beneficio beccariorum evasit, quorum caterva ibi erat valde grandis *cum gladiis et fustibus* preparata. Fuerat enim eorum socius et amicus; et etiam quia miraculum viderant tam evidens et stupendum. Cum autem retulisset omnibus quod homicidium fecerat male libenter et se et honorem Magdalene defendendo, et quomodo Magdalena promiserat sibi in carcere, quod eum liberaret tempore oportuno, acceperunt satisfactionem et laudaverunt Deum et beatam Mariam Magdalenam, liberatricem ipsius. Comes vero Provincie, cum audisset hec omnia, voluit hominem videre

et ab ipso audire et eum in curia sua secum tenere toto tempore vite sue. Cui ille respondit quod, si quis daret ei in suo dominio totum mundum, non alibi finiret vitam suam nisi in servitiis Magdalene in castro Sancti Maximini, in loco, in quo repertum est noviter corpus suum, scilicet anno Domini MCCLXXXIII. Factumque est ita.

Et eodem anno in mense Iunii debebat esse prelium inter regem Karulum et Petrum regem Aragonum.

Gesta regis Karuli, in quibus continetur de falsitatibus Petri regis Aragonie, et quomodo bellum vitavit.

Gesta regis Karuli, regis Ierusalem et Sicilie, ducatus Apulie, principatus Capue, qui est alme Urbis senator, princeps Anchage, Andegavie, Provincie, Forchalcherii et Tornodori comes.

Cum Petrus rex Aragonum prepositum Massiliensem cum suis litteris de credentia ad prefatum regem Karulum destinasset causa matrimonii contrahendi inter unum de liberis dicti Petri et unam de filiabus filii predicti regis Karuli, non post multos dies a predicto tractatu illius matrimonii, de quo magnam voluntatem ipse Petrus se habere dicebat, secundum quod dicebat ille prepositus, et etiam in suis litteris dicebatur, et alia multa verba amicabilem ex parte illius Petri dicta per dictum prepositum ipsi domno regi Karulo, ipse Petrus regnum Sicilie sub specie pacis et parentele contrahende inter ipsum et regem Karulum abstulit fraudulenter. Et cum ipse Petrus Aragonum preparasset naves et vasa ad navigandum per mare, rex Francorum sibi misit sollemnes ambaxatores et nuntios speciales dicentes ei quod ipse Petrus nullo modo deberet ire contra regem Karulum nec contra filium suum nec intrare modo aliquo regnum suum, quia, si eidem regi Karulo vel heredi suo aliquam conferret iniuriam, reputaret sue persone proprie fore factum. Qui Petrus predictis ambaxatoribus curialiter et benigne respondit, quod domno regi Karulo vel heredi suo in aliquibus iniuriari minime cupiebat, sed intendebat ire ultra mare contra perfidos Saracenos, et quicquid terre posset acquirere vel lucrari, filio suo, qui haberet predictam filiam filii

regis Karuli, traderet et donaret. Requisivit insuper a summo pontifice decimas terre sue in subsidium itineris sui, quod volebat facere ultra mare contra Saracenos ad exaltationem et gloriam fidei Christiane. Et rogavit ipsum summum pontificem, quod terram ipsius Petri in suam custodiam susciperet et tutelam. Rex vero Karolus, audiens quod idem Petrus tali deceptione regnum Sicilie intravisset, mandavit eidem Petro per litteras et nuntios spetiales, quod de terra sua recederet et eam nullo modo impediret. Qui Petrus, confidens de fortitudine sua et Siculorum gente, de dicto regno Sicilie dixit se nullatenus exiturum, quamdiu posset dictam terram sub suo dominio retinere. Quo audito, idem rex Karolus, tunc temporis existens in Apulia, innumerabilem gentem tam equitum quam peditum congregavit et per mare contra eum cepit cum immenso navigio proficisci. Sapientes vero milites utriusque partis, scilicet regis Karuli et Petri Aragonum, nolentes quod tam magna multitudo gentium deperiret, inter ipsos bellum in hunc modum fieri statuerunt, videlicet quod electi sunt ex utraque parte sex probi milites et discreti, qui ordinent et disponant, in quo loco, quomodo, qua forma, quando et qualiter fieri debeat bellum istud. Qui omnes concorditer ordinaverunt et statuerunt pro meliori, quod bellum istud fieri debeat in civitate Burdegalensi sita in Guasconia sub potestate et dominio regis Anglie. Et dicti milites inviolabiliter firmaverunt quod uterque rex, Karolus et Petrus Aragonum, centum ex suis militibus, quos voluerint eligere meliores, et iidem reges personaliter cum predictis ducentis militibus primo die Iunii esse debeant in loco predicto in MCCLXXXIII, indictione XI. Et in eodem loco et civitate fieri debeat quidam campus clausus undique, ita quod nullus intrare valeat vel exire, et per ipsum domnum regem Anglie, utriusque partis amicum, debeat fideliter custodiri, ita quod nullus preter dictos reges et ducentos milites possit eques vel pedes intrare. Que omnia dicti reges Karolus et Petrus iuraverunt ad sancta Dei Evangelia firmiter observare, et in prefixo termino ad predictum locum absque impedimento corporis cum predictis ducentis militibus penitus se ituros et contra seipsos corporaliter pugnatueros. Item iuraverunt ad sancta Dei Evangelia

quod ille, qui non esset in loco predicto in termino ei superius constituto, non rex, sed falsus et proditor infidelis appellari debeat toto tempore vite sue nec unquam decetero honorem aliquem in hoc mundo consequi vel habere, sed se falsarium, proditorem et infidelem debeat appellare; et si ab aliquo interrogatus fuerit, nemini neget, sed undique omnibus et singulis publice fateatur. Serenissimus vero rex Karolus et illustris sacrosancte matris Ecclesie Romane et fidei Christiane clipeus et protector secundum pacta et conventiones superius prelibatas in prefixo termino coram domno Iohanne de Grili, milite et senescalco illustris regis Anglie, et aliis quam pluribus iustitiariis et officialibus dicti regis Anglie, locum ipsius in Guasconia et specialiter in civitate Burdegalensi tenentibus, in dicta civitate cum suis centum militibus ad predictum bellum faciendum se corporaliter presentavit, eodem die et termino statuto ipsum Petrum a mane usque ad vesperam expectando. Qui Petrus, licet a pluribus fide dignis visus fuisset sanus corpore ante dictam diem primam Iunii et ita civitatis predictae propinquus, quod se, si vellet, in civitate predicta et in die predicto poterat presentare, non tamen venit nec comparuit, nec ipse nec aliquis pro eo se aliquatenus excusavit.

Cum vero dictus Petrus Aragonum per rationes et iura superius allegata ab omni honore regio spoliari debeat et privari et semper in ignominio ducere vitam suam, domnus legatus de mandato summi pontificis dedit regnum Aragonum illustri regi Francie pro filio suo; et ipse rex Francie illud recepit et misit gentem suam ad invadendum regnum predictum ex partibus Navarre. Et ordinavit facere statim in Catelogna exercitum generalem. Domnus rex Karulus vadit in Franciam et debet esse ad parlamentum cum domno rege Alamannie. Rex Francie et rex Anglie mittunt gentem suam in subsidium regis Castelle contra filios suos. In quo succursu venit Boyses rex Muroe cum decem milibus militum, et iam multas terras recuperavit. Et facta est concordia, quod nepotes regis Francie debent habere regnum post mortem ipsius regis Castelle. Rex Portugalli et Algurbii scripsit regi Francie et regi Anglie et misit nuntios speciales, dicendo quod dolet de fatuitate domni Petri, cognati sui, et quod paratus

est facere quicquid volunt. Rex Anglie subtraxit filiam suam, quam dare debebat filio domni Petri predicti. Et rex Maiore misit sollemnes ambaxatores et litteras, dicendo quod de negotiis fratris sui non vult se intromittere. Et pro firmo creditur quod pacta secreta sint firmata inter ipsum et regem Francie. Data Moysaci XXVII mensis Iunii XI indictionis.

De bello quod ordinatum fuit inter regem Karolum et Petrum regem Aragonum, de consilio sapientum, occasione regni Sicilie.

Et nota quod his diebus, quibus isti duo reges ordinaverunt istud bellum, papa Martinus quartus interposuit se et prohibuit illud, ne fieret, quantum potuit, de fratrum suorum cardinalium consilio et asensu, nec valuit prohibitio eius, quin obstinato animo Karolus vellet facere, si Petrus Aragonum voluisset. Verumtamen aliqui excusant Petrum Aragonie regem, ex eo quod se a bello ordinato subtraxit, dicentes quod ideo hoc fecit, quia rex Francie prope locum futuri certaminis stabat paratus cum militibus suis, ut patruo suo regi Karolo, si indigeret, daret succursum. Aliqui vero dixerunt quod, sub forma et habitu mercatoris venit ad terram, in qua bellum erat futurum, propter iuramentum servandum, et fecit inde fieri instrumentum, sed quia timebat, ne rex Francie superveniret in adiutorium Karoli, ideo se subtraxit a bello.

De combustione loci fratrum Predicatorum apud Veronam.

Item in hoc millesimo supraposito combustus est locus fratrum Predicatorum in civitate Verone, et damnificati sunt ultra modum. Nam libri eorum et calices sunt combusti.

De combustione dormitorii fratrum Minorum apud Lugdunum.

Idem infortunium accidit fratribus Minoribus apud Lugdunum, quando papa Innocentius quartus cum cardinalibus suis habitabat ibidem, post festum Nativitatis Domini, in sero sancti

Stephani. Nam frater Petrus de Bellavilla quidam vetulus studebat, ut predicaret in crastinum, et cum dormitasset, accensus est ignis; et si clamasset, habuisset succursum. Sed venit ad coquinam pro situla aque, volens latenter ignem extinguere, et cum rediit, ita ignem inaltatum invenit, quod totum dormitorium cum libris omnibus est combustum. Et eodem anno fui ibi cum fratre Iohanne de Parma, generali ministro, quem papa ad Grecos volebat transmittere.

De pluvia que descendit, cum celum esset serenum.

Item eodem millesimo, scilicet CCLXXXIII, cum habitarem in conventu Regino, in festo omnium Sanctorum post matutinum egrediens de Ecclesia intravi claustrum et steti in prato sub divo, et super me descendebat pluvia grandis, et desuper videbam eadem hora celum serenum, lucidissimum atque stellatum. Hoc idem vidi alia vice de die sequenti millesimo, sed stellas videre non potui.

Et de magnis tonitruis penultima die Februarii auditis.

Anno Domini MCCLXXXIII, indictione XII, penultima die Februarii, terribilia tonitrua sunt audita, qualia in festo sanctorum martyrum Gervasii et Prothasii et Iohannis et Pauli audiri consueverunt, et pluvia descendit et grando.

Et quod Parmenses pontem Domine Egidie fecerunt lapideum.

Item eodem anno Parmenses fecerunt pulchrum pontem lapideum super alveum fluminis Parme in eo loco, ubi antiquitus pons ligneus, qui dicebatur Domine Egidie, habebatur. Fuit autem domina Egidia de Palude, que pontem illum ligneum antiquitus fieri fecerat occasione porte civitatis, quam commune Parme dederat domno Bonacurso de Palude, et illa occasione erat vassallus communis Parme, quia illam portam tenebat et habebat ab eo. Sed processu temporis propter partes et discordiam, que fuit

inter Ecclesiam et imperium, Parmenses portam illam usque ad fundamentum totaliter diruerunt in odium imperialis partis.

Hoc anno inchoatum est in Parma campanile maioris Ecclesie.

Item hoc anno in Parma inchoatum est campanile novum et pulchrum inter maiorem Ecclesiam et canonicam, ubi prius erat antiquum.

Et fuit magna frumenti abundantia. Vinum vero in parva copia, sed bonum.

Item eodem anno fuit abundantia magna frumenti. Vinum vero in parva copia fuit respectu preteriti anni.

Fructuum etiam magna fertilitas fuit.

Copia et fertilitas fructuum magna fuit, iuxta verbum quod scriptum est Levit. XXVI: *Pomis arbores replebuntur*. Misericorditer fecit Deus, quia pluribus precedentibus annis arbores propter erucas sine fructu fuerunt. Unde Dominus Ioelis II: *Reddam vobis annos, quos comedit locusta et brucus et rubigo et eruca; fortitudo mea magna, quam misi in vos*.

Quod captus est filius regis Karuli ab exercitu Petri regis Aragonie bello marino.

Item in hoc millesimo multa facta sunt heu! non digna relatu, tamen non silentio subticenda. Nam absente rege Karulo filius eius, cui dederat principatum Apulie, ivit et pugnavit cum exercitu Petri Aragonum bello marino, et succubuit ipse cum exercitu suo et ductus fuit ad carcerem. Nec fuit ibi rex Aragonie, sed admirandus eius cum suis. Veniens autem rex Karolus Neapolim post paucos dies a captione filii, congregata contione, dixit quod filius erat stultus et fatuus et insensatus et quod insipienter fecerat sine suo consilio eundo ad pugnam, et ideo de eo curare volebat,

ac si nunquam natus fuisset. Et exheredavit eum et abstulit ei principatum et dedit illum filio filii capti, quem principatu privavit, et in signum letitie demonstrande et tristicie amovende et nove promotionis nepotis per civitatem cum militibus hastiludium fecit, et sic finxit se longius ire. Verumtamen processu temporis in gravi articulo fuit, usque adeo, ut quantum ad thesaurum ab amicis adiutorium peteret in civitatibus Lombardie. Unde et Parmenses ei duo milia florentinorum aureorum, id est mille libras imperialium, amicabiliter succurrendo dederunt. Puto quod et alie civitates manum ei porrexerint adiutricem. Inter istos duos reges, scilicet Karolum et Petrum Aragonum, pro regno Siculorum habendo graves insidie versabantur. Finis istorum ignoratur adhuc. Agitur nunc annus MCCLXXXIII, quando hec scribimus in mense Septembris, in festo Exaltationis sancte Crucis; et qui diligunt regem Aragonie, multa bona dicunt de eo, qui vero regem Karulum diligunt, ex eo faciunt istud idem.

Quod civitas Mutine hoc anno destrui cepit, et facte sunt due partes ex ea preter partem imperialem, que diu erat extra. Et pluries sunt congressi intrinseci cum extrinsecis, et semper extrinseci victoriam habuerunt.

Item eodem millesimo divisa est Mutinensium civitas, et causa divisionis istius quedam homicidia extiterunt, que malitiose et turpiter et disconvenienter facta sunt, de quibus nulla fuit punitio vel iustitia observata. Et habitaverunt extra civitatem illi de Rosa sive de Saxolo et illi de Savignano et Garxones cum suis amicis, tam popularibus quam militibus. Et possidebant Saxolum et Savignanum et Monbarançonem. Et breviter omnia loca a strata superius occupabant. Et fortificaverunt Saxolum, includendo omnes domos terre illius et faciendo foveas circum circa. Et discurrebant per episcopatum Mutinensem destruendo, conburendo et depredando, eo quod illi de civitate nollent eos in civitate recipere. Et miserunt Parmensibus dicendo quod acciperent claves castrorum suorum et omnium fortitudinum, quas habebant, et essent domini sui. Illi vero de civitate licenciaverunt potestatem, quem habebant de Palestrellis de Placentia, dando ei salarium

suum, et fecerunt potestatem quendam Pistoriensem, et diruerunt domos et palatia partis exterioris. Et quando Parmenses miserunt ad eos ambaxatores suos, volentes eos ad pacem reducere, dum irent ambaxatores per civitatem rogando eos, ut facerent ea que ad pacem pertinebant, stabant Mutinenses armati per contratas ante hostia domorum suarum et stridebant dentibus in Parmenses ambaxatores et dicebant: ' Quid facimus? Irruamus in eos et dilaceremus eos, quoniam isti sunt destructores civitatis '. Et sic ponebant maculam in electis, cum econtrario Parmenses multis temporibus pro eis contra Bononienses pugnaverint pro Mutina conservanda. Et ambaxatores missi a Parmensibus ad Mutinenses fuerunt isti: Capitaneus populi et domnus Egidius de Mille-ducibus, qui est dominus legum, et alii plures, qui retulerunt postea Parmensibus hec eadem in palatio in pleno consilio generali. Et ridebant Parmenses, cum talia audiebant, nec fuit aliquis ex eis, qui contra Mutinenses propter hoc diceret verbum malum. Sciebant enim bene quod ipsi non destruxerant Mutinam, sed causa destructionis Mutine fuerat guerra, que erat inter Boschettos et illos de Savignano. Et maiores qui erant in civitate Mutine et capitanei fuerunt et sunt Rangones et Boschetti et Guidones. Et in principio, quando guerra ista inchoata est, fecerunt Mutinenses intrinseci magnum apparatus armorum et omnium rerum, que ad pugnandum necessarie erant, et oneraverunt plaustra victualibus, balistis et armis et duxerunt exercitum copiosum contra Mutinenses exteriores, credentes omnes involvere. Et venerunt versus Saxolum cum omni isto apparatu et ceperunt pugnare cum hominibus de Saxolo. Est autem Saxolum quoddam castrum, quod per X miliaria distat a Mutina super ripam fluminis Situle. Porro Mutinenses extrinseci erant in Savignano. Cum autem domnus Manfredinus de Saxolo audivisset quod suis inferebatur bellum, et quod cum hostibus viriliter dimicabant auxilium expectando, provocatus animo dixit his qui ex parte sua erant: ' Si quis est meus amicus, iungatur michi et modo ostendat, et pugnemus viriliter hodie pro animabus nostris et amicorum nostrorum! '. Secuti sunt igitur eum omnes a parvo usque ad maximum, qui apti erant ad prelium, exceptis custodibus Savignani, et irruerunt viriliter

et acriter super Mutinenses interiores et percusserunt eos et interfecerunt in ore gladii, et multos ceperunt et abstulerunt eis omnia victualia et arma bellica. Sed et ipsi, cum vidissent insultum et audaciam inimicorum et concivium suorum, conversi sunt in fugam, proicientes arma bellica et vestes et omnia que habebant, animas suas tantum salvare cupientes. Tunc Parmenses audientes hec omnia miserunt Reginis octo sollemnes ambaxatores, qui omnes potestates terrarum extiterant non semel neque bis, qui rogabant Reginos ex parte communis Parme, ne stultiçarent, sicut stultiçaverant Mutinenses, et ne vellent civitatem suam destruere; et fuerunt Regii diebus non paucis, quos vidi et visitavi, quia in conventu Regino habitabam tunc temporis. Ambaxatores autem isti fuerunt: Domnus Matheus de Corigia, domnus Bonacursus de Montilio, domnus Rolandus Puttagius, domnus Rolandus de Adhegheriis, domnus Hugolinus de Rubeis, domnus Egidiolus de Marano et duo alii populares, quorum nomina memorie non occurrunt. Quibus responderunt dicentes quod de Parma civitate sua curam haberent et sollicitudinem custodiendi eam, quia bene custodirent Regium suam civitatem, ne destrueretur. Hoc ideo dixerunt Regini quia ambitio et zelotipia quedam erat in Parma sicut et in Regio, quasi dicerent: *Medice, cura te ipsum*. Nam in Regio preter partem imperialem, que diu exterius erat expulsa et vagabunda et vagipalando exulabat, due partes surrexerant ex parte Ecclesie pullulate, quarum una dicebatur Superior, alia Inferior censebatur. In Superiori parte civitatis Regine principales erant et capitanei: domnus Aço de Manfredis et domnus Antonius de Robertis et Thomasinus filius suus et domnus Matheus de Foliano et domnus Iacobinus de Rodelia et domnus Guido de Tripolis cum suis sequacibus. In Inferiori vero parte principales erant: domnus Rolandinus de Canussa et domnus Franciscus de Foliano et frater suus prepositus Carpineti et domnus Guido de Albareto et Icilinus filius suus et alius filius suus domnus Rolandus abbas Canusinus et Scarabellus et Manfredinus de Guertio et domnus Hugo Conradi cum Conradino filio suo et domnus Iacobinus de Panceriis cum Thomasino filio suo et domnus Bartholomeus de Panceriis cum Çacharia filio suo

et dominus Guillielmus de Lupicinis abbas Sancti Prosperi, qui fecit pacem cum Bojardis et remansit in monasterio suo, et dominus Garxendonius de Lupicinis. Hic sinistravit, partem suam relinquendo, et adhesit domno Matheo de Foliano et affinitate coniunctus est ei, accipiendo filiam eius et dando eam Hugolino filio suo. Item dominus Guido de Lupicinis et alii plures cum suis sequacibus. In Parma autem erat ista divisio: Dominus Opiço [de Sancto Vitale] Parmensis episcopus capitaneus erat partis unius cum sequacibus suis. Ex altera vero parte erat dominus Hugo Rubeus, eius germanus consanguineus, quia filii duarum sororum erant, qui duo fuerunt nepotes domni pape Innocentii quarti. Porro cum domno Hugone Rubeo erant illi de Corigia et multi alii de Parma digni relatu. Pompe et ambitiones iste sunt et penitus abiciende et contemnende ab hominibus habentibus sensum, quia Apostolus in prima ad Cor. dicit I: *Obsecro autem vos, fratres, per nomen domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis scismata.* Videntes itaque Regini et cognoscentes quod non curialiter responderant Parmensibus in ambaxatoribus suis, penitentia ducti necnon et necessitate coacti elegerunt ambaxatores aliquos et miserunt eos Parmam et obtinuerunt a Parmensibus quicquid petere voluerunt; et fecerunt eos iurare per animam suam quod observarent omnia que petebant, que sunt hec, videlicet: si aliqua pars de Regio malitiose expelleret aliam, semper iuvarent partem iniuste expulsam, et multa alia, que ad pacem conservandam efficaciter pertinebant. Ambaxatores autem, qui Parmensibus a Reginis fuerunt transmissi, isti fuerunt, scilicet dominus Rolandinus de Canussa et dominus Guido de Tripolis et quidam iudex dominus Petrus de Albinea, qui fuit prolocutor et concionator istorum. Qui etiam, cum essent in hospitio suo in burgo Sancte Christine, audientes de Asdenti propheta Parmensium, miserunt pro eo, ut de statu suo consulerent eum. Cui imposuerunt super animam suam, ne subtraheret aliquod verbum de futuris, que Dominus facere disponebat. Quibus respondit quod, si conservarent se in pace usque ad Christi Nativitatem, evaderent iram Dei, alioquin biberent de calice ire Dei, sicut biberant Mutinenses. Cui responderunt quod

optime conservarent se in pace, quia mutuo matrimonia facere disponebant ad pacem et amiciciam conservandam. Quibus ipse dixit quod hec omnia fraudulenter fiebant ab eis et sub quodam veneno et velamine pacis. Reversi sunt itaque ambaxatores Regini, et a matrimoniis cessaverunt, et magis preparant se ad arma bellica fabricanda et congreganda quam ad pacem mutuo conservandam, ut in eis impleatur illud Michaelis Scoti, quod dixit in versibus suis, in quibus predixit futura:

Et Regii partes simul mala verba tenebunt.

De quibusdam civitatibus Lombardie, que mutuo amore se intime diligebant.

His diebus iste civitates magno federe amicicie et amoris vinculo copulate erant atque coniuncte, scilicet Placentia, Parma, Cremona, Regium, Mutina, Bononia, Feraria, Brixia. Nam omnes erant ex parte Ecclesie. Pars vero imperialis iam diu de civitatibus suis exterius exulabat et ibat vagabunda per mundum sine spe redeundi, quantum erat ex parte illorum de Ecclesia. Mantua vero excepte actionis erat propter domnum Pinamontem, qui dominabatur in ea. Supradicte igitur civitates, audientes omne malum quod Mutinensibus accidisset, elegerunt ex seipsis sollemnes ambaxatores, quos miserunt Regium, ut ibi facerent parlamentum ad hoc ipsum, ut civitatem Mutinam ad pacem reducerent, si aliquo modo possent; et nullo modo potuerunt, cum multis diebus super hoc laborassent. Et fuerunt ibi ambaxatores ex utraque parte Mutine, exterioris et interioris. Tandem ambaxatores hoc decreverunt et ordinaverunt et statuerunt, ut nulli parti consilium darent nec succursum nec adiutorium nec favorem, tum quia noluerunt eis consentire pro bono suo et pace habenda, tum etiam quia non poterant offendere aliquam partem ex Mutinensibus, quin offenderent suos, eo quod omnes ex ecclesiastica parte fuissent, tum etiam ut removerent spem a Regio et aliis civitatibus sue partis non habendi adiutorium ab eis, si similiter stulticaret. Tunc Mutinenses, videntes se derelictos *in manu consilii sui* ab omnibus

suis amicis, in quibus habebant fiduciam, miserunt Florentiam et ad alias Tuscie civitates, ut conducant soldadherios ad congregandum exercitum oportunum, ut una pars aliam dissipet et confundat. Talia sunt hodie in octava Nativitatis beate Virginis; finis ignoratur istorum; verumtamen, si fuerit vita comes, finem videre poterimus.

Quod Regini licentiaverunt potestatem, quem habebant, domnum Tobiam de Rangonibus de Mutina, ut iret viam suam, et elegerunt potestatem capitaneum, quem habebant.

Tunc Regini domnum Tobiam de Rangonibus de Mutina, potestatem suam, licentiaverunt, ut iret viam suam et rediret in Mutinam civitatem suam, dato sibi salario suo honorifice et decenter. Fuit autem triplex causa, quare licentiaverunt eum, scilicet quia novus erat in regimine, nunquam enim aliquam potestariam habuerat nisi istam, et contra aliquos acriter et iniuste insurgibat, ut eos mulctaret et in compedibus poneret pro levissima culpa. Quod Reginis displicuit. Ideo dicit sapiens in Prover. XXVIII: *Dux indigens prudentia multos opprimet per calumniam; qui autem odit avariciam, longi fient dies eius.* Secunda causa fuit, quia impeditam linguam habebat usque adeo, ut auditores provocaret ad risum, quia, cum volebat dicere in consilio: 'Audivistis quod propositum est', dicebat: 'Audivistis propottam'. Et sic deridebant eum, eo quod esset elinguis. Erat enim traulus. Verumtamen plus deridendi essent qui tales homines ad dominium eligunt, qui sunt valoris nullius. Quod est signum, quia similia similibus gaudent, et quod reguntur amore privato et parum curant de utilitate communi. Ideo de talibus dicit sapiens in Prover. XXIX: *Homines pestilentes dissipant civitatem, sapientes vero avertunt furorem.* Item de malis rectoribus dicit ibidem: *Cum impii sumpserint principatum, gemet populus.* Item Ecclesiastes X: *Est malum, quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis, positum stultum in dignitate sublimi et divites sedere deorsum.* Tertia causa fuit, quia totis viribus conabatur divisionem in Regio ponere, ut traheret Reginos ad

partem suam interiorem, que erat in Mutina. Quod Regini perpendentes deposuerunt eum de dominio et emiserunt eum, ut rediret ad suos. Et impleta est Scriptura que dicit Isaie XXXII: *Non vocabitur ultra is qui insipiens est princeps, neque fraudulentus appellabitur maior. Stultus enim fatua loquetur, et cor eius faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem.* Tunc elegerunt Regini capitaneum suum, ut esset eorum potestas, amplificato sibi salario, eo quod esset homo sapiens et industrius, cuius beneficio et bona fide civitas Regina creditur conservata. Cui etiam congruere potest quod Ys. dicit XXXII: *Princeps vero ea que digna sunt principe cogitabit et ipse super duces stabit.* Hic fuit oriundus de Civitate que dicitur de Castello.

De propheta Parmensium qui appellatur Asdenti, quem episcopus Parmensis consuluit, et ad quem consulendum de futuris veniunt multi alii.

His diebus domnus Opiço Parmensis episcopus prophetam Parmensium qui dicitur Asdenti invitavit ad prandium et de futuris diligenter quesivit ab eo. Qui dixit, audientibus multis, quod usque ad breve tempus Regini et Parmenses tribulationes multas erant passuri; et de morte summi pontificis pape Martini quarti predixit similiter, omnium istorum tempora determinando et specificando, que ponere nolo; et quod succedere debebant tres summi pontifices et ab invicem discedere, quorum unus esset legitimus, duo vero non legitime facti. Et de destructione Mutine, ante quam eveniret, predixerat. Nec est aliter iste propheta, nisi quia illuminatum intellectum habet ad intelligendum dicta Merlini et Sibille et abbatis Ioachym et omnium qui de futuris aliquid predixerunt. Et est curialis homo et humilis et familiaris et sine pompa et vana gloria; nec aliquid dicit affirmando, sed dicit: 'Ita videtur michi, et ita intelligo ego istam scripturam'. Et cum aliquis legendo coram eo aliquid subtrahit, statim percipit et dicit: 'Tu decipis me, quia aliquid dimisisti'. Et de diversis partibus mundi multi veniunt ad ipsum interrogandum. Nam bene per tres menses ante predixit infortunium Pisanorum; et quidam Pisanus ex certa industria ad ipsum interrogandum Parmam venit

de Pisis post duplicem cum Ianuensibus iam conflictum. Nam Pisani et Ianuenses bello marino tribus vicibus mutuo sunt congressi. Semel MCCLXXXIII et bis in MCCLXXXIII. Et in primis duobus conflictibus inter mortuos et captivos computantur sex milia Pisanorum. Inter quos comes Facius ductus fuit ad carcerem Ianuensium, et etiam multi alii digni relatu. Et dum adhuc inter ipsos in mari pugna valida ageretur, intravit quidam Ianuensis quandam navem Pisanam et multis laminis argenteis oneravit seipsum; et cum esset ferro armatus et laminis oneratus et navem suam denuo vellet ascendere, attingere non potuit, immo cecidit et descendit in profundum quasi lapis cum argento et ferro et forte cum sceleribus multis. Audivi hec omnia a lectore Ravenne, qui Ianuensis erat et de Ianua noviter veniebat.

Nota mirabile, quia eodem tempore et mense et die et loco capti sunt Pisani a Ianuensibus, quo ceperant ipsi prelatos tempore pape Gregorii noni.

Et nota mirabile atque considera, quia eodem tempore et mense et die et loco capti sunt Pisani a Ianuensibus, quo ceperant ipsi prelatos tempore bone memorie Gregorii pape noni, ut advertas verum esse quod Dominus dixit Zacharie II: *Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Et iterum Iob XXIII: *De civitatibus fecerunt viros gemere, et anima vulneratorum clamabit, et Deus inultum abire non patitur.* Et Ys. XLVII: *Ultionem capiam, et non resistet michi homo. Quare? Quia mea est ultio, et ego re(tribuam). Deus ultionum dominus, Deus ultionum libere egit.*

De Parmensibus, qui soliti sunt dicere quod vindicta XXX annorum satis est tempestiva; quod in sancto Britio bene patuit post mortem sancti Martini.

Et nota quod Parmenses, ex quibus sum ego, soliti sunt dicere quod vindicta XXX annorum satis est tempestiva. Verum dicunt. Patet exemplum in sancto Bricio, cui post XXX annos episcopatus sui inflicta fuit pena pro vindicta sancti Martini, quem multipliciter afflixerat, et ipse multipliciter postea fuit

afflictus. Lege legendam sancti Bricii, et videbis, si non est ita ut dico.

De mutuo et gravi bello marino quod inter Pisanos et Ianuenses factum fuit hoc anno.

Item anno Domini MCCLXXXIII videntes Pisani omne malum, quod eis a Ianuensibus erat inflictum, volentes suam iniuriam vindicare, multas naves et galeas et vasa marina fabricaverunt in flumine Arni, et instructo navigio ordinaverunt et statuerunt quod nullus a XX annis et supra et a LX et infra remaneret, qui non iret ad pugnam. Et discurrerunt per totam marinam Ianuensem destruendo et conburendo, occidendo et capiendo et depredando. Et discurrerunt per totam contratam illam, qua itur a Ianua in Provinciam, transeundo omnes maritimas civitates, scilicet Nolam, Albenganam et Savonam atque Victimilium, volentes Ianuenses invenire, ut cum eis pugnam committerent. Ianuenses vero ordinaverant, ut nullus ex suis domi remaneret a decem et octo annis et supra et a LXX et infra, sed cum suis concivibus iret ad bellum; et sic discurrebant per mare cupientes invenire Pisanos. Tandem reppererunt se inter caput Corsice et Gorgonum et ligaverunt naves simul, secundum morem illorum qui pugnant in mari. Et ibi tanta cede ab utrisque pugnatum est, ut etiam celum videretur compati et plorare. Et multi ex utraque parte sunt interfecti, et plures naves submerse. Cumque iam Pisani victores existerent, supervenerunt Ianuenses cum multis galeis et irruerunt super Pisanos iam fessos; et nichilominus ab utrisque acriter est pugnatum. Tandem Pisani, cum se inferiores esse conspicerent, se Ianuensibus tradiderunt. Qui vulneratos occiderunt, alios ad carcerem servaverunt. Et qui melius habuit gloriari non potest, quoniam utrisque fuit adversa fortuna. Et tantus fletus et ploratus fuit in Ianua et in Pisis, quantus nunquam in illis duabus civitatibus fuit auditus a die conditionis earum usque ad dies nostros. Quis enim sine tristitia et magno fletu referre potest vel etiam cogitare, qualiter ille due nobiles civitates, ex quibus nobis Ytalicis omnium bonorum copia venie-

bat, mutuo sunt destructe ex ambitione tantum et pompa et vana gloria, qua una aliam superare volebat, quasi mare navigantibus non sufficeret? Inde consuevit dici:

Iniuriam latam sibi nunquam vindicat apte,
Qui ruit in peius, quo dedecoratur aperte.

Facta sunt autem hec XIII die mensis Augusti, in dominica die, in festo sanctorum martyrum Ypoliti et Cassiani. Numerum captivorum et interfectorum ex utraque civitate scribere nolui, quia diversimode referebatur. Veruntamen archiepiscopus Pisanus episcopo Bononiensi, cuius frater germanus est, certum numerum in suis litteris designavit, quem similiter scribere nolui, quia expectabam fratres Minores de Ianua et de Pisis, qui michi certum numerum melius declararent. Et nota quod ista pugna et strages, que facta est inter Ianuenses et Pisanos, prenosticata fuit et demonstrata, ante quam fieret, diu. Nam in villa Sancti Ruffini in episcopatu Parmensi mulieres, que de nocte linum purgabant, viderunt duas magnas stellas mutuo preliantes. Et retrahebant se multis vicibus et iterum atque iterum mutuis congressibus dimicabant.

Dolorosa narratio dominarum de Pisis pro morte karorum suorum.

Item millesimo supraposito post bellum, quod Pisani cum Ianuensibus habuerunt, multe mulieres Pisane, pulchre domine, nobiles, divites et potentes, congregata simul, aliquando XXX, aliquando XL, de Pisis Ianuam pedestres ibant, ut suos captivos requirerent et visitarent. Nam aliqua habebat ibi virum, aliqua filium vel fratrem vel consanguineum, quos non *dedit Deus in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos*. Cumque a custodibus carcerum supradicte mulieres suos captivos requirerent, respondebant eis custodes: 'Heri mortui sunt XXX et hodie XL, quos in mare proiecimus, et sic cotidie facimus de Pisanis'. Cum autem domine ille de karis suis talia audirent et eos invenire non possent, pre nimia angustia consternate cadebant et pre nimia

anxietate et cordis dolore vix poterant respirare. Post paululum vero resumpto hanelitu cum unguibus facies suas dilacerabant et descerebant crines. Et elevata voce eiulatu magno plorabant, donec in eis lacrimae defecissent. Tunc impleta est Scriptura que dicit I Machabeorum I: *Speciositas mulierum inmutata est. Omnis maritus sumpsit lamentum, et que sedebant in thoro maritali lugebant.* Nam inedia et fame et penuria et miseria et angustia et tristitia Pisani in carceribus moriebantur, quia *dominati sunt eorum qui oderunt eos. Et tribulaverunt eos inimici eorum, et humiliati sunt sub manibus eorum,* nec digni habiti sunt sepulchris patrum suorum, sed privati sunt sepultura. Cum autem predictae mulieres Pisane domum fuissent reverse, inveniebant alios mortuos, quos dimiserant in domibus sospites.

De pestilentia, qua Deus Pisanos percussit.

Percussit enim Dominus Pisanos pestilentia illo anno, et multi mortui sunt, iuxta verbum quod scriptum est Amos VIII: *Multi morientur, in omni loco prohibietur silentium. Neque enim erat domus, in qua non iaceret mortuus,* sicut habetur Exodi XII. Tunc impletum est illud quod per Amos V dictum fuerat: *Urbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum, et de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem.* Item ibidem: *In omnibus plateis planctus, et in cunctis que foris sunt dicetur: Ve, ve! Et vocabunt agricolam ad luctum et ad planctum eos qui sciunt plangere. Et in omnibus viis erit planctus.* Quare? Audi quare. Ieremias in Trenis I: *Quia foris interficit gladius, et domi mors similis est.* Gladius enim furoris dominici interfecit Pisanos, quia rebellaverunt contra Ecclesiam longo tempore, et quia in mari ceperunt prelatos, qui ad concilium veniebant vocati a bone memorie Gregorio papa nono. Hinc Dominus ait Levitici XXVI: *Percutiam vos septies propter peccata vestra, inducamque super vos gladium ultorem federis mei.* Item Deutero. XXXII: *Foris vastabit eos gladius et intus pavor iuvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene.* Item ibidem: *Gladius meus devorabit carnes. De cruore occisorum et de captivitate nudati inimicorum*

capitis; laudate gentes populum eius, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur. Et vindictam retribuet in hostes eorum et propitius erit terre populi sui.

Quod Pisani antiquo tempore iverunt cum navibus et galeis et cum stolio navium imperatoris ab obsidendum Ianuensem urbem.

Quatuor annis habitavi in conventu Pisano in Ordine fratrum Minorum, bene sunt anni XL completi, et ideo de Pisanis contristor et Pisis compator, novit Deus! Et quando habitabam ibi, domnus Bonacursus de Palude tribus annis continuis de voluntate imperatoris fuit Pisanorum potestas, quem Pisani suum amiragium fecerunt et prefecerunt exercitui, quem usque ad portum civitatis Ianue duxerunt cum navibus et galeis. Et Pisani preter galeas veteres, quas habebant, centum fabricaverunt de novo, occasione illius exercitus; et imperator quinquaginta galeas optime preparatas misit in servitium et adiutorium Pisanorum, quas, cum essem in portu Pisano, vidi venire de regno. Et Pisani, cum essent iuxta portum Ianuensem cum exercitu suo, multas sagittas, que pro ferro, loco acute cuspidis, argentum habebant, in civitatem iecerunt in signum inanis glorie et pompe et memorie sempiternae. Videntes autem Pisani tunc temporis quod Ianuenses non egrediebantur ad pugnam, cum magno honore post aliquot dies ad propria remearunt conburendo et destruendo que ad Ianuensium territorium pertinebant. Et nota quod sicut inter homines et serpentes, canes et lupos, equos et grifes naturale est odium, sic inter Pisanos et Ianuenses, Pisanos et Lucenses, Pisanos et Florentinos. Inter Pisanos vero et Ianuenses occasione dominii maris, quia ex quadam ambitione quilibet eorum vult maior videri, scilicet Pisanus et Ianuensis. Et tunc *ascendunt montes, sed non descendunt campi*. Hinc Seneca dixit: *Quietissime viverent homines, si ista duo pronomina, scilicet meum et tuum, de medio tollerentur.*

De odio quod est inter Pisanos et Lucenses et Florentinos et Ianuenses et quibus causis.

Inter Lucenses et Pisanos odium est et discordia et malivolentia, quia non solum ille due civitates contermine sunt, verum etiam quia Pisani ceperunt decem castra Lucensis episcopi et longo tempore possederunt ea; pro quibus etiam excommunicati fuerunt, et steterunt sic indurati usque ad multa tempora. Erant autem in montibus castra illa. Porro inter Florentinos et Pisanos idcirco odium habebatur quia, quando Florentini Pisas veniebant pro mercimoniis emendis, nimis in accipiendo passagium a Pisanis in portarum exitibus gravabantur. Audientes ergo Florentini et Lucenses, qui magno vinculo amicitie federati sunt simul, omne malum, quod a Ianuensibus Pisanis erat illatum, et cognoscentes quod tempus eos iuvat, ordinaverunt exercitum contra Pisanos millesimo supraposito in mense Decembri, parum ante Nativitatem Christi, cum quibus venire debebant Pratenses, id est illi de Prato, et Cornetani, id est illi de Corneto, ut residuos Pisanos involverent et funditus, si possent, destruerent atque de terra delerent. Quod audientes Pisani timuerunt valde, cognoscentes quod in eis completum erat illud quod Dominus Iudeis fuerat comminatus implendum Deutero. XXVIII: *Remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra celi pre multitudine, quoniam non audistis vocem domini Dei vestri.* Tunc Pisani timore perterriti totaliter se contulerunt ad rogandum Deum et dixerunt: *In nobis quidem non tanta est fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, que irruit super nos. Sed cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te,* II Paralipo. XX. Et iterum dixerunt Pisani: 'Congregati sunt inimici nostri et glorientur in virtute sua. Contere fortitudinem illorum, Domine, et disperge illos, ut cognoscant quia non est alius qui pugnet pro nobis nisi tu Deus noster. Disperge illos in virtute tua et destrue eos, protector noster Domine!'. Et iterum: 'Congregate sunt gentes in multitudine, ut dimicent contra nos, et ignoramus, quid agere debeamus: domine Deus, ad te sunt oculi nostri, ne pereamus. *Tu scis que cogitant in nos, quo-*

*modo poterimus subsistere ante faciem illorum, nisi tu adiuves nos?'. Cum igitur Pisani taliter perorassent, impleta est Scriptura que dicit: *Necesse est divinum adesse auxilium, ubi cessat humanum.**

Quod Pisani se commendaverunt pape Martino quarto necessitate compulsi.

Nam incidit Pisanis consilium bonum, ut claves portarum civitatis Pisane mitterent ad papam Martinum, ut eos defenderet ab inimicis. Qui suscepit eos gratanter et compescuit insurgentes hostes. Et impleta est Scriptura que dicit Ps.: *Imple facies eorum ignominia, et querent nomen tuum, Domine.* Et iterum alia Scriptura dicit Ys. LX: *Venient ad te filii eorum curvi, qui humiliaverunt te, et adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi.* Sicut audivimus, sic scripsimus. Talia sunt hodie. Finis ignoratur istorum, illi qui supererunt poterunt videre futura. *Totus mundus in perturbatione est et positus in maligno.* In fine sumus millesimi ducentesimi octogesimi quarti anni.

De imperatore condam F(rideric)o, qui in Alamannia, ut dicebatur, vivebat adhuc; quod etiam multi crediderunt et ad eum videndum nuntios transmiserunt.

Item millesimo supraposito insonuerunt rumores quod Fredericus secundus, qui condam fuerat imperator, in Alamannia viveret; quem sequebatur Theotonicorum maxima multitudo, quibus larga manu faciebat expensas. Et adeo invaluerunt et divulgati fuerunt isti rumores, quod plures civitates Lombardie miserunt speciales nuntios ad videndum et cognoscendum, utrum ita esset necne. Etiam marchio Hestensis misit nuntium specialem. Aliqui etiam Ioachite aliquam adhibebant fidem, quod possibile esset, pro eo quod Sibilla dicit: *Oculos eius morte claudet abscondita* — scilicet Gallicana gallina — *supervivetque; sonabit et in populis: 'Vivit' et 'non vivit', uno ex pullis pullisque pullorum superstite.* Merlinus etiam de eo dicit: *Bis quinquagenarius lene tractabitur.* Quod exponebant Ioachite hoc modo: 'Bis quinquagenarius lene tractabitur.

ginta faciunt centum', quasi volentes quod centum esset annorum. Sed nichil fuit. Processu enim temporis repertum est quod quidam baratator et trufator erat, qui talia simulabat ad lucrum; et sic tam ipse quam sui sequaces ad nichilum sunt redacti.

De filio regis Tartarorum, qui interfecit patrum suum, eo quod Saracenis adhererat.

Item millesimo supraposito alii insonuerunt rumores. Dicunt enim veridici relatores, qui de ultramarinis partibus nuper venerunt, scilicet fratres Minores et Predicatores, inter Tartaros et Saracenos fore factam maximam novitatem. Aiunt enim quod filius regis Tartarorum defuncti surrexit in prelium contra patrum, qui regnabat et adhererat Saracenis, et occidit eum et Saracenorum multitudinem nimiam interfecit. Insuper mandavit soldano Babylonie, ut fugiat in Egyptum, alioquin occidet eum, si eum ceperit, cum venerit ad partes suas, ad quas intendit festinanter venire. Proponit enim, ut dicitur, esse in sabbato sancto in Ierusalem, et si viderit ignem descendentem de celo, ut asserunt Christiani, promittit se occisurum omnes Agarenos, quos poterit invenire. Nam, ante quam iret ad prelium iam prefatum cum Georgianis et ceteris Christianis, quibus adhesit, fecit fieri monetam et ex una parte sepulchrum et ex alia litteras continentes: *In nomine patris et filii et Spiritus Sancti*. Fecit etiam vexilla et arma crucis signaculis insigniri, et in crucifixi nomine de Saracenis et Tartaris sibi contrariis duplicem stragem fecit. Hoc autem audientes soldanus Babylonie et Agareni sibi subiecti, qui festinabant in adiutorium Turculorum, recesserunt velociter fugiendo, ne et ipsi male perirent cum inimicantibus Christianis. Explicit.

De Mutinensibus, qui mutuo iterum sunt congressi.

Item millesimo supraposito Mutinenses intrinseci, id est qui civitatem Mutine tenent, cum Mutinensibus extrinsecis, qui habitant in Saxolo, apud Montale XII die exeunte mense Septem-

bris, in die Martis ante temporalia iterum sunt congressi, et pugnatum est acriter ab utrisque, et facta est magna strages. Verumtamen Mutinenses qui habitant in Saxolo, sicut in primo conflictu, qui fuit die Lune in initio guerre, sic et in isto, qui fuit die Martis apud Montale, semper superiores et victores fuerunt. Et in istis duobus conflictibus inter mortuos et captivos fuerunt bene quingenti, qui ceciderunt in bello, et in ore gladii aliqui sunt prostrati, aliqui vero in compedibus ad carceres sunt perducti et ibidem detenti.

De astrologo Mutinensium et de derisione illorum de Saxolo, quam faciebant contra concives suos.

Tunc Mutinenses intrinseci habuerunt quendam Brixensem, qui se dicebat esse astrologum et indivinum, cui dabant qualibet die decem denarios grossos argenteos et qualibet nocte tres magnas candelas Ianuenses de mundissima cera. Et promittebat Mutinensibus divinando, quod, si tertio congregarentur, victoriam obtinerent. Cui Mutinenses intrinseci respondebant: 'Nolumus cum inimicis nostris nec die Lune nec die Martis committere pugnam, quia illis duobus diebus ab eis fuimus superati. Alium diem pugnandi eligas nobis et noveris quod, si non habuerimus hac vice victoriam, quam promittis, eruemus tibi alterum oculum, qui tibi remansit'. Erat enim monocolus et truffator et maximus baratator, sicut postea demonstravit eventus. Timens ergo ille, ne mendax inveniretur, asportavit omnia que lucratus fuerat et insalutatis hospitibus recedens ab eis, abiit viam suam. Tunc illi de Saxolo ceperunt deridere eos tamquam homines qui *immolaverunt demoniis et non Deo, diis, quos ignorabant*. Hinc Ieremias dicit XVII: *Maledictus homo qui confidit in homine et ponit carnem brachium suum, et a Domino recedit cor eius*. Hinc Dominus dixit Levitici XIX: *Ne declinetis ad magos nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos*. Item in eodem supra: *Non auguriabimini nec observabitis somnia*.

Quod Parmenses Mutinensibus ambaxatores XII transmiserunt, volentes eos ad invicem concordare, sed in vanum laboraverunt, quia non audierunt eos.

Parmenses vero audientes omne malum, quod Mutinensibus accidisset, miserunt ad eos ambaxatores duodecim, volentes eos ad invicem concordare. Sed in vanum laboraverunt, quia non crediderunt eis nec audiverunt eos. Hinc Dominus per Ieremiam dixit XV: *Numquid federabitur ferrum ferro ab aquilone et es? Divitias tuas et thesauros tuos in direptionem dabo gratis in omnibus portis tuis et in omnibus terminis tuis. Et adducam inimicos tuos de terra, quam nescis, quia ignis succensus est in furore meo, super vos ardebit.*

De versibus Merlini, quos fecit de quibusdam civitatibus Italie, ut sibi cavere possent.

Facta sunt autem hec, ut scriptura Merlini Anglici vatis impleretur. Fecit enim Merlinus aliquos versus, in quibus futura presagia civitatum Lombardie, Tuscie, Romagnole et Marchie pleniter et veraciter continentur, quos hic ponere dignum duco. Qui sic inchoant:

Incipiunt versus Merlini.

Venient in mundo et duo erunt sine fine utendo,
 Gravia cum dura multa sunt inde futura.
 In Lombardia tunc errabit phylosophia,
 Superbia regnabit, cum ventis tota volabit.
 Ipsa Toscana dicetur a gentibus vana,
 Peregrinando ibit diffusa peccando peribit,
 Romandiola sub iugo teneatur a stola,
 Que in perpensum tallionem reddit inmensum.
 Marchia Anchontana sub Ecclesia stabit Romana,
 Que semper lanam evellet sibi cotidianam.
 Apulia vero tota erit plena veneno.
 Multi morientur, et reges pro auro delentur.
 Marchia delusa plorabit in sanguine fusa

Et diu plorabit, sub dura potestate durabit.
Francia durabit et pluribus preponderabit,
Et cum defecerit, effusio sanguinis erit.
Alamannia imperabit, zizaniam mundi fugabit,
Qui retinet gentes imperium non diligentes.
Provincia sola diu stabit sub arida stola,
Que relevata dicetur et accumulata.
Ab Hispanianis multus erit sanguis in terra diffusus,
Lombardos natos volens sibi fore ligatos.
Ecclesia plorabit, cum superbia tanta regnabit,
Et non providebit, in dura servitute manebit.
Florentia florebit, in mundo tota lucebit,
Lilium depictum in campis erit a Senis devictum.
Sed convalescet, liliū cum victoria crescet.
Inepte peccando semper vivet dissimulando.
Mediolanum sibi turrim firmabit in vanum.
Aquila videbit, turrim ipsam totam delebit,
Adducet gentes de longe supervenientes,
Que dabunt duram delinquentibus in vano iacturam.
Parma patietur, multo langore repletur,
In malum recidet, quam medicus sanare non valet,
Sed relevatur, unguento corone sanatur.
Quod erit antiquum, per exemplum prebet iniquum.
Mutina perversa tota erit in fine demersa,
Volens dominari, potentioribus equiparari.
Regium, regina civitas, erit ipsa supina
Et non providebit, in dissensione multa manebit.
In ipsa Cremona sibi nidum acquireret corona,
Et tamdiu stabit, ut aquila ipsa volabit,
Pace decepta a sponso accepta,
Et repensata Lombardia erit cremata.
Feraria testatur quod mala subire paratur
Propter peccata, que diu erunt in ea patrata.
In servitute stabit, donec peccare cessabit,
Et eiciet illum, qui peccatum committit indignum.
Mantua pugnabit, in fine terga Verone dabit,
Fugabit serpentes eam sub cauda tenentes.
Bononia regnabit, cum integra longe durabit,
Eiciet unam ad mane partem ituram,
In brevi veniendo per intrinsecam eiciendo,

Que non revertetur, donec tota sordibus ipsa lavetur.
 Faventia oppressa multotiens erit obsessa.
 Indicat scriptura, quod mala sunt in ea futura.
 Et tamen favet, quod in ea pars Bononie cadet,
 Que dabit dorsum, semper eundo deorsum.
 Gravia quam plura sustinebit Ymola dura,
 Que repensata cito erit a langore sanata.

De versibus Iohannis Malvitii, quos fecit ad revocandum Mutinenses a malo et ad provocandum Reginos ad bonum.

Porro millesimo supraposito fuit quidam civis Reginus notarius, cui nomen Iohannes Malvitiu, id est malum vitium habens, qui volens consulere concivibus suis, ne exemplo Mutinensium stultizarent, versus suppositos excogitavit:

Mutina, quid speras, dum tecum iurgia queras?
 Nil nisi te superas; vis mala ferre? feras.
 Tu te persequeris, quasi desperata teneris,
 Te furiosa feris, digna perire peris.
 Cur, rea, te prodis, cur destruis, uris et odis?
 Cur tua totque fodis viscera rupta modis?
 Hic satis ac alibi poteris quasi mortua scribi.
 Gens inimica sibi, Mutina, parce tibi!
 Cerne tuas edes, incendia bellaque, cedes,
 Tu, milesque pedes, tristis ubique sedes.
 Mutina, te recale, nimia iam languida mole,
 Et te cum prole flente perire dole!
 Sit tibi, sit sedis paritas, laris urbis et edis
 Sit tibi! si credis, ad bona prima redis.
 Desinat armorum furor et discursus equorum,
 Sub strepitu quorum fit sine pace forum.
 Suscipe doctrinas et quas tibi do medicinas,
 Et quas pono minas me posuisse sinas.
 Si prece sive minis non flecteris aut medicinis,
 Ecce tuus finis, preda ruina cinis.
 Gens Regina, lege, qua vivit Mutina lege,
 Te cum pace tege, te sine parte rege!
 Hec aliena vide discrimina, scisma recide,
 De te confide non trepidanda fide!

Protinus istarum rerum sit cura tuarum,
Exemplum quarum non tibi credo parum.

Nota quod sensus istorum versuum habetur in verbis Salomonis Prover. XXIII: *Per agrum hominis pigri transivi et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urtice, operuerant superficiem eius spine, et macheria lapidum destructa erat. Quod cum vidissem, posui in corde meo et exemplo didici disciplinam.* Item superpositus sensus his versibus continetur:

Felix quem faciunt aliena pericula cautum,
Et tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Quod Guilielmus marchio Montis-ferrati maritavit filiam suam et dedit eam filio Palialogi defuncti.

Item millesimo supraposito Guilielmus marchio Montis-ferrati maritavit filiam suam et dedit eam filio Palialogi defuncti, qui in Constantinopolitana urbe habet dominium super Grecos; et dedit ei in dotem pro filia sua regnum Thessalonice, quod regnum casale marchionum Montis-ferrati habuit a diebus antiquis, scilicet tempore magni imperatoris Friderici primi, quando Manuhel imperator Constantinopolitanus misit ad marchionem Montis-ferrati, ut mitteret ei unum de filiis suis, quia volebat ei dare filiam suam uxorem. Et factum est ita. Et dedit ei Kyra-Mariam filiam suam et regnum Thessalonice. Et ex illo tempore factum est regnum illud marchionum Montis-ferrati. Cum igitur marchio, de quo dictum est supra, propter Grecorum dominium de regno Thessalonice nullam utilitatem haberet, dedit illud in dotem filie sue, quam Palialogi filio maritavit anno Domini MCCLXXXIII. Filius vero Palialogi multa milia bizanciorum socero suo dedit. Insuper promisit quod pro socero suo toto tempore vite sue teneret in Lombardia suis expensis quingentos stipendiarios milites ad faciendum guerram.

Quod marchio Montis-ferrati cepit Terdonam et episcopum interfecit.

Marchio vero tali adiutorio fretus ivit et cepit Terdonam, et multos occidit et multos incarceravit tam de civibus quam de militibus stipendiariis, qui venerant aliunde. Episcopus vero de civitate illa fuerat oriundus. Cui marchio dixit: 'Dicatis michi, domne episcope, sunt isti Terdonenses servi vestri et sub vestro dominio?'. Cui respondit episcopus: 'Non, domine'. Cui marchio dixit: 'Quare ergo displicet vobis, si volunt se tradere michi?'. Cui episcopus: 'Quia positus sum super populum civitatis istius pastor, rector et custos, et vos contra partem Ecclesie dimicatis'. Cui marchio dixit: 'Domne episcope, si volueritis esse meus amicus, ego ero vester, alioquin furorem meum super vos effundam. Mittam igitur exercitum cum tribus capitaneis ad castra vestra, et vos ibitis cum eis et taliter cum custodibus faciatis, quod castrorum dominium michi tradant'. Cui episcopus dixit: 'Domine, fideliter laborabo, ut castra vobis tradant'. Cumque pervenissent ad castra, episcopus vocavit custodes et rogavit eos diligenter, quod traderent castra sub dominio marchionis. Responderunt autem episcopo custodes castrorum audientibus capitaneis, quasi uno ore dicentes: 'Domne episcope, notum sit vobis quod castra, que ad honorem sancte Romane Ecclesie custodimus, non dabimus in manus illorum qui partem ecclesiasticam impugnare non cessant, nec etiam vobis ipsi, quamdiu in vestro dominio non fueritis'. Simili modo responderunt omnes custodes castrorum, ad que ducebatur episcopus. Quod capitanei audientes ad marchionem episcopum reducebant. Cumque essent in media via, dimisso episcopo in aliqua parte vie, mutuo loquebantur, qualiter episcopum interficerent. Quod episcopus ex coniectura cognoscens dixit eis: *Ecce ego in manibus vestris sum. Facite michi ut bonum et rectum est in oculis vestris. Veruntamen scitote et cognoscite, quod, si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmet ipsos et contra civitatem istam et habitantes eius*, Iere. XXVI. Et addidit episcopus dicens uni ex capitaneis, qui erat consanguineus eius: 'Noveris quod aliquando fuisti sub dominio meo, et poteram tibi mala inferre, *sed pepercit tibi oculus*

meus'. Quod audiens iste insanus statim cum conto sive cum darda percussit episcopum et perforavit corpus eius, dicens: 'De cetero sub dominio vestro non ero'. Secundus vero capitaneus cerebrum percussit episcopi, graviter cum ense perforans et vulnerans caput eius. Tertius vero capitaneus super humerum cum ense episcopum graviter vulneravit. Et sic episcopus cecidit et mortuus est gladiis impiorum occisus. Cui planctus David congruere potest, quando interfectum Abner flebiliter deploravit dicens II Reg. III: *Nequaquam ut mori solent ignavi mortuus es, Abner. Manus tue non sunt ligate, et pedes tui non sunt compedibus aggravati, sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis corruisti.*

Quod marchio in morte honoravit episcopum Terdonensem portando feretrum eius, quasi per hoc volens ostendere quod non actum esset ab eo quod superius dictum est.

Audiens autem marchio quod mortuus esset episcopus, misit et tulit corpus eius. Et congregans omnes religiosos et clericos, qui in civitate Terdona erant, fecit ipsum honorifice sepeliri; et ipsemet causa honoris erga episcopum feretri fuit portitor, volens etiam ostendere quod non actum esset ab eo, quod episcopus fuerit interfectus. Custodes vero castrorum episcopi cum omni diligentia custodierunt ea nec dominium aliquod in eis marchioni dederunt. Qui habitavit in Terdona et congregabat exercitum, volens tempore oportuno cum Mediolanensibus dimicare. Quod audientes milites stipendiarii, qui in Saxolo erant, ad marchionem iverunt. Sed marchioni dicit potest verbum illud, quod ex precepto Domini Helyas dixit Achab regi Israel, qui Naboth interfecerat, ut vineam eius haberet, III Reg. XXI: *Occidisti, insuper et possedisti.* Ubi alia littera dicit: *Occidisti, numquid hereditabis?* Non certe, quia statim subditur: *In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque et sanguinem tuum.* Quare hoc? *Quia non in fortitudine sua roborabitur vir,* ut habetur I Reg. II. Hinc sapiens in Prover. dicit XII: *Non roborabitur homo ex impietate.* Quod manifeste patuit in Ptholomeo rege Egypti, qui, postquam mortuus est gener suus, cui fraudulenter

abstulerat regnum, volens regnare super duo regna, et ipse quoque tertia die mortuus est, ut habetur I Macha. XI. Hinc Ecclesiasticus dicit X: *Omnis potentatus brevis vita*. Talia sunt hodie. Finis ignoratur istorum. Qui autem supererunt poterunt videre futura.

Quod Mutinenses intrinseci damnificaverunt Parmenses auferendo eis mercatum suum, scilicet plaustra, salem et boves.

Item millesimo supraposito Parmenses faciebant venire pro se multa plaustra salis de Cervia sive de Romagnola. Et irruerunt Mutinenses intrinseci super bubulcos apud Baçanum et abstulerunt eis plaustra et salem et boves in odium Parmensium, quia videbatur Mutinensibus intrinsecis quod, ante quam inter eos et concives suos inchoaretur guerra et destructio civitatis eorum, poterant faciliter facere, quod omnia illa mala cessassent, que venerunt postea super eos. Et hoc attribuebant maxime domno Matheo de Corigia et domno Guidoni, fratri suo, qui in regimine successerunt domno Iacobo de Ençola, qui obiit ante terminum potestarie sue completum. Item quia Parmenses vitabant stratam publicam et usitatam, in qua passagium solvebatur. Item in odium illorum de Saxolo, qui promiserant Parmensibus tansare eos per viam superiorem sine solutione passagii; quod quidem fecissent, si nuntius ivisset ad eos, quando bubulci cum sale ad castrum Baçani pervenerant, sed ex quadam stoliditate eundo ad inimicos et dimittendo amicos Mutinam civitatem intravit. Unde sapiens in Prover. dicit XXVI: *Claudus pedibus et iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntium stultum*. Tunc Parmenses (ex hoc indignati fuerant, miserunt Mutinensibus ita dicendo: 'Noveritis quod magnam rusticitatem fecistis exasperando Parmenses, amicos vestros antiquos; insuper magnam fecistis stultitiam aquirendo vobis inimicos gratis, ledendo et provocando Parmenses, quia bene sufficiebat vobis guerram habere cum concivibus vestris, qui habitant in Saxolo. Quapropter mandamus vobis dicendo quod significetis nobis utrum de dampno et iniuria nobis illata facere vultis emendam et sati-

sfactionem, necne, quia tam carum et gratum habebimus, si dixeritis sic, quam si contrarium dicere volueritis. Eligatis ergo quod dicere magis placet'. Qui contempserunt eos audire et etiam exaudire. Quod audientes illi de Saxolo gavisus sunt, non de iniuria illata Parmensibus, sed quia contra inimicos suos adiutores sperabant habere Parmenses. Audientes etiam Bononienses, Parmensibus miserunt dicendo quod in eorum servicium ex una parte Mutinam expugnare volebant, et ipsi eam expugnarent ex altera, veteri etiam moti odio, quod contra Mutinenses habebant, et quia multos bobulcos de suis habuerant in conductu Parmensium, quos leserant Mutinenses. Parmenses vero Bononiensibus non acquieverunt, ut de Mutinensibus ultionem expetere, tum quia instabat Christi Nativitas celebranda, tum etiam quia veteris amicitiae recordabantur, quam cum Mutinensibus habuerant condam. Parmenses itaque octingentas libras imperialium tempore illo dederunt bobulcis, pro recompensatione plaustrorum suorum et boum. Dampnum vero salis equanimiter portaverunt)¹

adulterabitur et cognoscetur. Gloriam Lombardorum atteret et partes aquile trucidabit, et extollet nomen suum super terrarum principes, et ab omnibus timebitur et exaltabitur nomen eius. Prefinito vero termino surget aquila habens rostrum fortius et alas magnas et sibilabit. Tunc aggregabit aquile in unum et sibilabit, et post multitudo magna faciet inquisitionem de Trinacii regno. Et una gallina orientalis sibi dabitur cum o. a., que sibilabit, et suis pullis et aquile iniuriam sibi factam dicet. Tunc aquila cum suis partibus contra leonem veniet cum armata manu forti. Tunc erit tanta cesio et strages sanguinis, qualis non fuit a principio mundi, ex quo gigantes fuerunt, usque tunc. Tunc leo pugnabit cum suo agmine, tunc avaricia discooperietur, tunc flos ex toto desiccabitur, et tunc bos cornua amittet et interficietur. Philosophya et turris devastabitur. Tunc leo devincetur, nec sibi sponsus proficiet, sed in

¹ [Si può integrare questa parte del testo da *Alberti Milioli notarii Regini liber de temporibus* (Monumento Germaniae Historica, Scriptorum Tomus XXXI, p. 569).]

exilium fugiet, nec invenietur leo. Iterum vires resumens pugnabit quantum poterit et interficietur. Tunc erit mors valida in eternum. Tunc sponsa adulterabitur et duos sponso habebit, sed unum adulterum. Eneades destruetur, et nomen Dei blasphemabitur. Sibilabit aquila et deos alienos habebit; sibilabit aquila, nec sibi resistetur. Pars floris anichilabitur, nec sibi aliquid poterit resistere nisi Deus deorum. Cauda detruncabitur, et aquile frenum habebunt.

Grifo regalis genitus in Francia, virtuosus terribilis et potens veniet in orientem; nigrescet eius color, et a se fracta eius cauda, que eum incredibiliter secuntur, et transiens cum Lombarda gente Grifoni unita, undique timebunt animalia et volantes; qui precedet in Eneadem, que coronabilis ei existet. Et inventa vipera ad rectum significatum sibilabit G(rifo). Relicta vero vipera in cavernis a duobus brachiis et G(rifo) sociatus a multis simul pugnabunt. Vipera inde longissima recipiet visionem et stragem, remanebitque G(rifo) in illius cavernis, et non in longitudine dominabitur G(rifo) animalia et volatilia. Falcones ante eum pennas amittent, redibitque ad florem G(rifo), terrarum duarum nominum circumdabit. Pars imperialis undique denudabitur. Et ve tibi civitas divitiarum et ornata gens. S(ena) non gaudebit, nisi futura spe. Tunc gaudeat sponsus et Ecclesie pillares, quia non diu multiplicabuntur in gaudium. Gaudebit diabolica que pars ecclesiastica vocabitur, denudabitur ab ea altera, et translapidabit Ecclesias. Auditis multis ex his que continentur in libris prophetarum. Surget quoddam animal diversimodi coloris et nature, quod leopardus vocabitur, et natum ex aquila aquilonis, continens rufum colorem, continens alas aquile, continens rostrum pellicani, continens oculos avis declarantis infirmi sanitatem, continens caudam leonis, continens cor et vires leonis. In capite aureum signum continens, volens omnes subiugare. Cuius subtilissima est expositio et similitudo. Audito de G(rifone) veniet contra eum et transcendet Apeninos montes, ubi tunc denudati gaudebunt. Tunc exultatio imperialis renovabitur, adiungetque se Grifoni; licetque parvus leopardus, viribus tamen magnus, sternetque grifonem et eum fugabit. G(rifo) preclamabit auxilium sponsi. Iterum in pratis facient consilium devincere G(rifonem). Nunc vincetur. Sed pro-

bus et potens leopardus, resumens consuetudinem antecessorum eius, levabit Arfexas et exmenbrabili morte eum devorabit. O dolor, o preclamor! o fortuna redita in alium, que tunc dolebunt. Et iterum ve diligentibus G(rifonem)! De hoc potestates flore- bunt et potabunt; diflorebit lilium, et aquile relucescent. Flos physis devastabitur. O gens Lombarda, virtute G(rifonis) ve tibi turris! Gaudium tuum non diu durabit. Scolasticus nidus mino- rabitur. Regnabit leopardus, et multum, sed in illo tempore pre- clamabitur pax, et aliquantulum erit.

Explicit.

Quod Scriptura prophetarum et illorum qui predixerunt futura est ad intelligendum difficilis, quod duobus monstratur exemplis, scilicet Scripture et porte sancte Sophye. Require similiter infra carta CCCCLXVI.

Verba supraposita, sive sint Sibille sive alterius, intelligat unusquisque secundum quod sibi videtur, quia in Constantino- politana civitate in Ecclesia sancte Sophye est quedam columna et quedam porta, in qua sunt historiatae sculpture, que non intelli- guntur, nisi cum fuerint completa que continent. De sapientia dicitur, quod *scit preterita et de futuris estimat*, Sap. VIII. Item Apostolus ad Hebre. IIII de sapientia divina dicit quod *omnia nuda et aperta sunt eius oculis*. De nobis autem dicitur Sap. IX: *Difficile estimamus que in terra sunt, et que in prospectu sunt in- venimus cum labore. Que autem in celis sunt quis investigabit? Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam et mi- seris Spiritum Sanctum tuum de altissimis?* Item Ecclesiastes VIII: *Intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum que fiunt sub sole. Et quanto plus labo- raverit ad querendum, tanto minus inveniet. Etiam si dixerit sa- piens se nosse, non poterit repperire.* Exemplum habes in Gerardo de Roxe de Parma, qui faciebat se astrologum et divinum. Cum autem Parmenses exteriores, qui erant ex parte imperii, cepissent Columnium et intrassent in festo sancti Dominici, et quereretur ab eo, an bene cederet eis, respondebat quod valde bene, quia in

signo Scorpionis intraverant. Et tamen, post paucos dies, iverunt Parmenses, qui erant ex parte Ecclesie, et omnes expulerunt et quosdam occiderunt et Columnium recuperaverunt; et ita nichil profuit intransibus in Columnium Scorpio, quia Dominus dicit Ys. XLVIII: *Ego sum Dominus faciens omnia, extendens celos solus, stabiliens terram, et nullus mecum. Irrita faciens signa divinorum et ariolos in furorem vertens. Convertens sapientes retrorsum et scientiam eorum stultam faciens.*

De gulositate modernorum circa appetitum rerum comestibilium respectu antiquorum.

Item millesimo supraposito, in festo sancte Clare, comedi primo raviolos sine crusta de pasta. Et hoc ideo dico, ad demonstrandum, quantum subtiliata est humana gulositas circa comestibilium rerum appetitum respectu primitivorum hominum, qui contenti erant cibus a natura creatis. De quibus dicit Ovidius in primo Methamorphoseos libro:

Contentique cibus nullo cogente creatis
Arbuteos fetus montanaque fraga legebant,
Cornaque et in duris herentia mora rubetis.

De multitudine parpalionum, qui hoc anno fuerunt; et quod olus dicitur ab olendo, et quod specialiter caules holera appellantur.

Item millesimo supraposito estivo tempore multi parpaliones volitabant per ortos et super frondes caulium ova fecerunt, ex quibus processu temporis nate sunt eruce, que olera destruxerunt. Specialiter autem caules holera appellantur. *Olus ab olendo dicitur, eo quod primum homines oleribus alerentur, ante quam fruges et carnes ederent; tantum enim pomis arborum et oleribus alerantur sicut animalia herbis.* Ita dicit Ysidorus Ethi. XII.

Item de terremotu et corruscationibus et tonitruis et inundationibus maris et fluctuum, que hoc anno fuerunt in diversis partibus mundi.

Item millesimo supraposito terremotus magni fuerunt in aliquibus partibus mundi, sicut predixerat Dominus Luc. XXI: *Et terremotus magni erunt per loca*. Unde cum frater Roglerius ex Ordine Minorum de civitate Laude, qui fuerat Bononiensis provincie visitatoris socius, rediret a curia, in qua steterat cum quodam cardinali, et transiret per Caurennum, in quo hospitari debebat, dixerunt ei incole loci illius: 'Pater sancte, in isto loco frequenter terremotus sentitur'. Et cum hec dixissent, statim factus est terremotus. Et dixit frater: '*Qui respicit terram et facit eam tremere; qui tangit montes, et fumigant*. Et iterum: *Terra tremuit et quievit et cet.* Et iterum: *Commovisti terram et conturbasti eam; sana contritiones eius, quia commota est*'. Cum autem frater talia perorasset, respexit et vidit ibi quandam domum de paleis coopertam, et dixit quod volebat illa nocte in ea dormire, dicens: 'quia, si in alia domo dormiero, forte hymbrices sive tegule corruent super me, si domus ceciderit, et moriar ibi'. Quod audientes et videntes mulieres loci illius in illa domo paleata portaverunt lectos suos, ut iuxta fratres secure dormirent. Quod cum vidisset quidam senex, dixit fratri: 'Fecistis quod facere non debebatis. Semper enim debetis esse paratus ad mortem suscipiendam, ut revertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad eum qui dedit illum, Ecclesiastes ultimo'. Cui respondit frater: 'Beatus Ieronimus dicit quod *prudenter timetur quicquid potest accidere*. Et Ecclesiasticus dicit XVIII: *Homo sapiens in omnibus metuit*. Item sapiens in Prover. dicit XXVIII: *Beatus homo qui semper est pavidus; qui vero mentis est dure, corruet in malum*. Item Eccli. III: *Cor durum male habebit in novissimo, et qui amat periculum, in illo peribit*. Item Prover. XI: *Qui cavet laqueos, securus erit*'. Hec omnia supradicta audivi ab ore fratris Roglerii, qui fuit socius fratris Benevenuti, visitatoris nostri in Bononiensi provintia.

Item millesimo supraposito festum sancti Thome Apostoli in V feria fuit, et sequenti nocte in VI feria circa horam matuti-

nalem facte sunt corruscationes, et audita sunt tonitrua magna; quod erat insolitum, ut tali tempore tonitrua audirentur. Et tunc in Venetiis facte sunt inundationes magne maris et fluctuum, quales non fuerunt, ut dicunt antiqui, ex quo civitas illa fundata fuit, que fundata est super aquas, usque ad dies nostros. Et submerse sunt naves, et necati sunt homines, et mercationes, que in solariis domorum non erant, penitus sunt destructe. Simile infortunium fuit in civitate Clugina, que est in lacunis maris, ubi fit sal. Et dicebat cardinalis Romane curie domnus Bernardus legatus, qui in Bononia habitabat, quod ideo accidit hoc infortunium Venetis, quia excommunicati erant ab eo, pro eo quod contra Petrum Aragonum regi Karulo succursum dare nolebant, cum de voluntate Martini pape procederet.

De obscuratione solis et lune, et de auctoritatibus que ad hanc materiam pertinere videntur.

Item illis duobus diebus, scilicet VI feria et sabbato, impletum est propheticum illud Zacharie XIII: *In die illa non erit lux, sed frigus et gelu.* Quod frequenter circa Nativitatem Christi accidere solet. Item in vigilia Nativitatis Domini, que in dominica fuit, quando dicebamus matutinum, luna fuit totaliter obscurata. Unde Dominus Mat. XXIII: *Sol obscurabitur,* quod fiet in futuro millesimo, ut asserunt quidam. *Et luna non dabit lumen suum.* Quod pluribus vicibus vidi, postquam Ordinem fratrum Minorum intravi. De hac materia habetur Apoc. VI: *Et vidi, cum aperuisset sigillum sextum, et ecce terremotus factus est magnus, et sol factus est niger tamquam saccus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis.* Item Ys. XIII: *Obtenebratus est sol in ortu suo, et luna non splendet in lumine suo.* Item Ys. L: *Induam celos tenebris et saccum ponam operimentum eorum.* Item Amos VIII: *Occidet sol meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis.* Item Eze. XXXII: *Solem nube tegam, et luna non dabit lu(men) s(uum).* Item Ioelis III: *Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, ante quam veniat dies Domini magnus et horribilis.* Item Ioelis IIII: *Sol et luna obtenebrati*

sunt, et stelle retraxerunt splendorem suum. Et Dominus de Syon rugiet et de Ierusalem dabit vocem suam. Ideo istas auctoritates multiplicavi, quia aliquando sol obscuratur, aliquando luna, aliquando fit terremotus; et aliqui, qui predicare debent, non habent ita subito themata ad hanc materiam preparata et habent inde confusionem. Reminiscor quod in conventu Pisano habitabam, bene sunt XL anni et eo amplius, et factus est terremotus sequenti die post Nativitatem Domini, scilicet in nocte sancti Stephani, et frater Clarus de Florentia ex Ordine fratrum Minorum, unus de maioribus clericis de mundo, in archiepiscopali Ecclesia bis populo predicavit, et primo placuit, secundo displicuit; et hoc non ob aliud, nisi quia super unum et idem thema ambas predicationes fundavit, quod magisterii fuit ex parte sua, quando dixit diversa, sed turba maledicta et simplex, *que non novit legem*, putaverunt quod eundem sermonem dixisset propter idem thema, quod secundo fuerat repetitum, et inde confusionem habuit, unde debebat habere honorem. Tale autem fuit thema ab eo propositum Aggei II: *Adhuc unum modicum est, et ego commovebo celum et terram, mare et aridam, et movebo omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus; et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum*. Ideo sapiens in Proverbiis dicit XXIII: *In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquii tui*. Item Ecclesiastes IX: *Verba sapientium audiuntur in silentio plusquam clamor principis inter stultos*. Nota quod terremotus consuevit fieri in montibus cavernosis, in quibus includitur ventus, et volens egredi, quia non habet spiraculum ad egrediendum, concutitur terra et tremit, et inde terremotus sentitur. Patet exemplum in castanea non castrata, que ex igne saltando violenter et fortiter prosilit, pavorem circumsedentibus inmittendo. Item millesimo supraposito, scilicet MCCLXXXIIII, in festo Nativitatis Domini et sancti Stephani nocte et die nix magna descendit, que pre nimia gravedine multas arbores viridariorum fructiferas, ut amigdalas et malogranata, deiecit et fregit, et fuit illis diebus validum frigus et gelu, ita ut impleretur Scriptura que dicit Eccli. XLIII: *Gelu sicut salem effundet super terram, et dum flaverit, fiet tamquam cacu-*

mina tribuli. Frigidus ventus aquilo flavit, et gelavit cristallus ab aqua.

Quod dominus Iacobus de Columna, Romane curie cardinalis, misit pro fratre Iohanne de Parma, volens eum videre, eo quod suus intimus esset amicus.

Item millesimo supraposito dominus Iacobus de Columna, Romane curie cardinalis et nepos domni pape Nicholai tertii, misit pro fratre Iohanne de Parma, qui fuerat generalis, et voluntarie et consolatorie morabatur in heremitorio Grecii — ubi beatus F(ranciscus) aliquando in die Natalis Domini fecit representationem presepii et pueri Bethleemite —, volens ipsum videre et cum eo familiariter loqui, eo quod intimus eius esset amicus. Et viderunt se mutuo et plurimum sunt gavisi, familiare habentes colloquium de divinis. Nam quilibet eorum erat talis, quem describit sapiens in Prover. XVIII: *Vir amicabilem ad societatem magis amicus erit quam frater.*

Item de bonis et malis amicis.

Quod est difficile repperire, sicut Ecclesiasticus dicit XIII: *Vestigium cordis boni et faciem bonam difficile invenies et cum labore.* Ideo Dominus dixit Amos III: *Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis?* Certe non, quia Ecclesiasticus dicit XIII: *Que communicatio homini sancto ad canem?* Ideo Ecclesiasticus docet VI: *Multi pacifici sint tibi, et consiliarius sit tibi unus de mille. Si possides amicum, in temptatione posside eum, et ne facile credas ei te ipsum.* Et infra: *Amicus fidelis protector fortis. Qui autem invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius.* Item Eccli. XXV: *Beatus qui invenit amicum verum.* Quare? Quia sapiens in Prover. dicit XVII: *Omni tempore diligit qui amicus est, et frater in angustiis comprobatur.* Sed philosophus dicit: *Difficile est probare amicum in re prospera, in adversa semper.* Quare? Quia Ecclesiasticus dicit

XII: *Non agnosceatur in bonis amicus, et non abscondetur in malis inimicus.* Et infra: *In oculis suis lacrimatur inimicus; et si incurrerint tibi mala, inuenies eum illic priorem.* Sed de hac materia satis sit dictum, quia forte alibi de ea tractavi. Iam nunc cetera prosequamur.

De sociis fratris Iohannis de Parma, quos habuit, quando fuit generalis minister.

Porro millesimo supraposito frater Marchus, qui fuit socius fratris Iohannis de Parma, quando erat generalis minister, et plurium ministrorum, ut fratris Crescentii et fratris Bonaventure, ultimum diem clausit. De quo quia superius satis dixi, hic tacendum videtur.

Secundus socius fratris Iohannis de Parma, quando generalis minister erat, fuit frater Andreas de Bononia, qui homo honestus et benignus et graciosus et familiaris et religiosus et Deo devotus fuit. Hic fuit bonus dictator et dictavit illas litteras, quas habuit sanctus Lodoycus in capitulo Senonensi in primo passagio, que multum placuerunt sibi ob liberalitatem et curialitatem fratris Iohannis de Parma, generalis ministri. Item supradictus frater Andreas ultramarine provincie fuit minister, scilicet Terre Sancte sive promissionis; que terra multum fuit a Domino commendata, ut habetur Eze. XX in pluribus locis. Unde exprobrando Iudeis dicit: *In die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Egypti in terram quam provideram eis, fluentem lacte et melle, que egregia est inter omnes terras.* Et infra idem repetitur per contrarium eodem capitulo, semper tamen ad commendationem predictae terre: *Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram quam dedi eis, fluentem lacte et melle, precipuam terrarum omnium.* Erubescat igitur Fridericus secundus imperator condam, qui, sive triumphatorie sive credendo verum dicere, insultando Deo dicebat quod non viderat regnum suum, quod in Sicilia habebat et in Calabria et Apulia, quia non tantum commendasset promissionis terram. Ideo monet Ps.: *Nolite loqui adversus Deum iniquitatem.* Igitur frater Andreas lauda-

biliter vitam suam terminavit in pace, cum in curia domni pape penitentiarius esset.

Tertius sotius fratris Iohannis de Parma frater Gualterius fuit, Anglicus natione et homo vere angelicus. Bonus cantor, bonus predicator et bonus dictator. Gracilis et longus fuit convenienter; pulcher homo, sancte et honeste vite et bene morigeratus et litteratus. Auditor fratris Iohannis de Parma, quando lector Neapolitanus fuit, ante quam generalis minister esset. Item positus fuit in curia frater Gualterius ad morandum, sed laboravit quantum potuit, ut removeretur inde, *magis eligens affligi cum populo Dei quam temporalis peccati habere iocunditatem, maiores divitias estimans improprium Christi thesauro Egyptiorum, aspiciebat enim in remunerationem*, Hebr. XI. Ideo dicit sapiens in Prover. XVI: *Melius est humiliari cum mitibus quam dividere spolia cum superbis*. Audivi tamen de isto Gualterio, quod postea contra voluntatem suam factus fuit episcopus, nescio ubi. Amicus meus fuit. Et nota quod omnes socii fratris Iohannis de Parma fuerunt mei intimi et familiares amici.

Quartus socius fratris Iohannis de Parma fuit frater Bonajuncta de marchia Anthonitana, de Fabriano, bonus custos et litteratus homo, bonus cantor, predicator et dictator, calvus et mediocris stature et vultum Pauli habens. Quando fui novitius in conventu Fanensi anno Domini MCCXXXVIII, iuenculus ipse habitavit mecum. Primus et ultimus episcopus Recanati fuit.

Quintus socius Iohannis de Parma fuit frater Iohannes Ravegnas, grossus et corpulentus et niger, bonus homo et honeste vite. Numquam vidi hominem, qui ita libenter lagana cum caseo comederet sicut ipse. Guardianus Neapolitanus fuit, quando frater Iohannes de Parma erat ibi lector, ante quam minister fieret generalis.

Sextus sotius fratris Iohannis de Parma fuit frater Anselmus Rabuinus Lombardus, de civitate Hastensi, grossus et niger et personam habens prelati, honeste et sancte vite. Iudex fuit in seculo. Minister fuit Terre Laboris et postea in marchia Trivisina. Multum dilexit fratrem Iohannem de Parma, et audivit voces Lombardorum ministrorum et custodum apud Lugdunum et pro-

curavit et fecit, ut frater Iohannes de Parma esset generalis minister. Notus fuit summo pontifici domno pape Innocentio quarto frater Anselmus Rabuinus. Habitabam in conventu Pisano, et frater Anselmus erat minister Terre Laboris, et misit michi litteras, ut cum fratre meo Guidone de Adam irem ad habitandum cum eo in provincia sua, sed non fuit nobis consultum a fratribus Pisani conventus, eo quod diligebant nos.

Septimus socius fratris Iohannis de Parma fuit frater Bartholomeus Guisculus de Parma, magnus prolocutor et magnus Ioa-chita, curialis et liberalis homo, magister in gramatica in seculo, honeste et sancte vite in Ordine. Scribere, miniare et predicare sciebat. De quo supra sufficienter dixi.

Octavus socius fratris Iohannis de Parma fuit frater Guidolinus Ianuarius de Parma, qui fuit litteratus homo et bonus cantor. Optime cantabat in cantu melodiato, id est cantu fracto, et de cantu firmo melius cantabat, quam vocem haberet, quia valde gracilem vocem habebat. Bonus fuit dictator et bonus et pulcher scriptor et bonus corrector ad mensam in conventu Bononie. Optime enim textum Bible noverat; et honeste vite et sancte fuit, ita ut diligeretur a fratribus. Bononie obiit, sepultus in loco fratrum Minorum, requievit in pace.

Nonus socius fratris Iohannis de Parma frater Iacobinus de Berceto fuit. Hic fuit honeste et sancte vite et bonus predicator et magnam vocem habens. Ariminensis conventus guardianus fuit.

Decimus socius fratris Iohannis de Parma fuit frater Iacobus de Axandris de Mantua, homo honeste et sancte vite et optimus in decretalibus et in consiliis dandis. Minister aliquando in Sclavonia fuit, que Dalmatia appellatur.

Undecimus frater Drudo, minister Burgundie, lector in theologia, qui qualibet die de influentiis divinis fratribus predicare volebat, ut auribus meis audivi, cum in Burgundia essem cum eo. Hic fuit nobilis homo et pulcher et honeste et sanctissime vite, plus quam credi possit. Nam ultra humanam estimationem miro modo fuit Deo devotus. Hunc duxit secum frater Iohannes de Parma, quando papa Innocentius quartus bone memorie misit eum ad Grecos, ut eos reduceret ad unitatem fidei cum Romana Ecclesia.

Duodecimus socius fratris Iohannis de Parma fuit frater Bonaventura de Yseo, quando frater Iohannes ivit ad Grecos missus a papa. Fuit autem frater Bonaventura antiquus tam in Ordine quam in etate, sapiens et industrius et sagacissimus et homo honeste et sancte vite et dilectus ab Icilino de Romano. Verumtamen ultra modum baroniçabat, cum filius fuerit cuiusdam tabernarie, ut dicebatur. Hic fuit antiquus minister in Ordine. Nam in provincia Provincie fuit minister et in provincia Ianuensi minister et in provincia Bononie minister et in marchia Trivisina minister. Magnum volumen sermonum fecit de festivitatis et de tempore. Laudabilem finem habuit. Cuius anima requiescat in pace!

Et nota quod frater Iohannes de Parma, quando erat generalis minister, non omnes supradictos socios simul habuit et secum ducebat, sed successive; quia volebat Ordinem circuire et visitare, et socii non poterant sustinere laborem, ideo oportuit eum multitudinem sociorum habere. Multa bona habuerunt in se isti supradicti XII socii, que subicui brevitatis causa.

De fratre Hugone Provinciali et de sorore eius domina Donolina, que frequenter rapiebatur in extasim.

Iam nunc ad fratrem Hugonem Provincialem accedamus, qui fuit fratris Iohannis de Parma intimus et magnus amicus. Hic fuit unus de maioribus clericis de mundo et magnus Ioachita et honeste et sanctissime vite plus quam credi possit, ut vidi oculis meis. Sed quia de eo superius satis dixi, ideo hic tacendum videtur. Hic obiit apud Massiliam, quando placuit Deo, post multa bona patrata opera. Sepultus vero in Ecclesia fratrum Minorum de Marsilia in archa saxeâ; Deus eum miraculis demonstravit illustrem. Et iuxta eum in alia archa lapidea sepulta est soror eius germana domina Donolina, quam Deus similiter miraculis demonstravit insignem. Hec nunquam aliquam religionem intravit, sed semper in seculo caste et religiose vixit. In sponsum filium Dei elegit et beatum Franciscum in suum specialem devotum, cuius etiam cordam in signum eius amoris cinctam porta-

bat; et quasi tota die morabatur in Ecclesia fratrum Minorum, ut orationi vacaret. Non erat qui de ea loqueretur verbum malum nec de ea cogitaret opus sinistrum, nam omnes reverebantur eam, tam viri quam mulieres, tam religiosi quam seculares, ob nimiam sanctitatem. Hec a Deo obtinuit gratiam specialem, ut in extasim raperetur, sicut fratres Minores viderunt mille vicibus in Ecclesia sua; et si elevabant ei brachium, ita elevatum tenebat illud a mane usque ad vesperam, eo quod in Deum totaliter esset absorta. Quod etiam in tota civitate Marsilie notum erat et in aliis civitatibus divulgatum. Hanc sequebantur LXXX nobiles domine de Marsilia, mediocres et illustres, ut eius exemplo salvarent animas suas, quarum ista omnium erat domina et magistra.

De quodam episcopo, qui frater Minor fuit et sanctus homo.

Item, ex quo in Provincia et in Marsilia versatur stilus noster, non ab re puto scribendum fore quod occurrit memorie non tacendum. Nam in Marsilia natus est quidam puer in festo sancti Benedicti, qui vocatus est Benedictus, qui etiam, postquam ablatatus fuit, in festo sancti Benedicti positus fuit ad adiscendum litteras. Postquam vero factus est grandiusculus et litteratus, in festo sancti Benedicti Ordinem monachorum Nigrorum intravit. Et processu temporis in festo sancti Benedicti factus fuit sacrista, et postea, intervallo facto per plures annos, in festo sancti Benedicti propter bonam vitam et bonos mores, quos habebat, monachi elegerunt ipsum abbatem. Et ita gradatim ascendendo canonici Marsilienses in festo sancti Benedicti elegerunt eum in episcopum suum, ubi se laudabiliter habuit. Postea in festo sancti Benedicti intravit Ordinem beati Francisci. In quo humiliter et laudabiliter decem annis vixit; et in festo sancti Benedicti ultimum diem clausit. Et sepultus est in Ecclesia fratrum Minorum de Marsilia in archa lapidea; quem Deus miraculis demonstravit illustrem. Hic vere fuit vir vite venerabilis, gratia benedictus et nomine. Huic dictum fuit a Domino quod habetur Gen. XXIII: *Ingredere, benedicte Domini! Cur foris stas? Preparavi domum*

et locum. Nec mirum, quia Dominus ita promiserat Io. XIII: *Vado parare vobis locum.* Ideo dicit Iere. Tren. II: *Fecit Dominus que cogitavit, complevit sermonem suum, iuxta illud Ps.: Que procedunt de labiis meis non fa(ciam) irri(ta).* Item impletum est in isto quod habetur Ys. LXV: *Qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo. Amen.* Unde illud Deutero. XXVIII: *Benedictus tu in civitate et benedictus in agro.* Benedicatur talis episcopus, quia bene inchoavit et bene finivit; et multos bonos libros habuerunt fratres Minores de Marsilia occasione eius, quia potius voluit *humiliari cum mitibus quam dividere spolia cum superbis,* ut habetur Prover. XVI. Ideo dicit Ecclesiasticus III: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam,* quia *gratiam et gloriam dabit Dominus.* Unde illud Iob XXII: *Qui humiliatus fuerit, erit in gloria.*

De fratre Rolando Papiensi.

Iam nunc ad fratrem Rolandum Papiensem accedamus. Hic fuit sanctus homo et humilis et valde despectus, sacerdos et predicator et magne orationis et magni meriti apud Deum; quod pluribus modis innotuit fratribus qui noverant ipsum, sed nobis sufficiat unum ponere. Quidam secularis quodam sero accessit ad guardianum loci fratrum Minorum, in quo iste frater Rolandus habitabat, et dixit ei: 'Pater, recomendo me Deo et vobis et rogo vos, ut recommendetis me orationibus fratrum, *ut liberer ab importunis et malis hominibus,* II ad Thessa. III, quia inimicicias habeo capitales et hostes malitiosos, de quibus dictum est michi quod hac nocte volunt violenter domum meam intrare, ut interficiant me'. Guardianus vero diligenter eum fratribus recommendavit rogando eos, ut amore Dei opus perficerent pietatis. Quod diligenter fecerunt. In crastinum autem venit secularis ille et in capitulo soli guardianiano retulit omnia que illa nocte sibi acciderant. Et ait:

Gratia sit Christo, grates referantur amico.

Et addidit: 'Noveritis, reverende pater, quod inimici mei, qui querebant animam meam, cum gladiis et fustibus preterita nocte irruerunt in domum meam volentes me occidere, sed apparuit ibi quidam frater Minor, quem bene recognoscerem, si eum viderem, qui ita abegit eos, sicut abiguntur musce et culices, quando cum flabello fugantur'. Audiens hec omnia guardianus miratus est valde, pariter et gavisus et dixit illi: 'Sta hic mecum super capituli hostium, et postquam frater ille transierit, dices michi silenter'. Iamque pulsatum erat primum signum ad officium vespertinum. Et ecce, dum fieret secunda pulsatio, guardianus illi seculari dicebat: 'Est iste?'. 'Non', respondebat ille. Et sic ab illo de quolibet inquirebat. Cum autem transisset frater Rolandus, cui nunquam secularis ille locutus fuerat, dixit guardianus: 'Iste est frater ille, cuius beneficio et adiutorio hac nocte liberavit me Dominus'. Istum fratrem Rolandum generalis minister, credens ei facere consolationem et gratiam, misit ad locum Alverne ad habitandum. Et fuit ibi consolatorie quamdiu voluit. Est autem locus Alverne in provincia Tuscie, in episcopatu Areтино in Alpihus, ubi Seraph beato Francisco apparuit et stigmata ad similitudinem domini nostri Iesu Christi sibi impressit. Per hunc locum transivi aliquando, quando redibam ab Asisio, quo iveram devotionis causa. Et ostendit michi sacrista magnam quantitatem ligni dominice crucis, quod habuerat frater Mansuetus a rege Francie bone memorie sancto Lodoyco, eo quod nuntius esset pape Alexandri quarti missus ad eum. Cum autem essem in loco Alverne, vidi omnia devotionis loca, que ibi erant; et in die dominica celebravi missam conventualem et post Evangelium predicavi populo, qui convenerat, viris et mulieribus; et post prandium veni ad Sanctam Mariam de Balneo, et socius meus frater Iacobinus Savinus de Placentia predicavit ibidem. Postea venimus Meldulam, postea Furlivium, postea Faventiam, ubi habitabamus.

De fratre Lothario, cuius beneficio locus Alverne fuit retentus, ne dimitteretur, et de reverentia que a fratribus fit ibidem.

Et nota quod, quando fui Alverne, frater Lotharius, qui antiquitus fuerat custos meus in Pisana custodia, vivebat adhuc et habitabat ibi infirmus et senex. Credo quod locus ille derelictus fuisset, sicut dixit michi, nisi beneficio eius fuisset retentus. Consideravi autem quod, quando fratres illi faciunt commemorationem de beato Francisco, semper in matutinis dicunt antiphonam illam: *O martyr desiderio*, et in vesperis: *Celorum candor*, pro eo quod in istis duabus antiphonis fit mentio de apparitione Seraphyca, et semper in principio illarum duarum antiphonarum fratres genua flectunt.

De fratre Nichola de Monte-feltro.

Accedamus iam nunc ad fratrem Nicholam de Monte-feltro et de eo breviter aliquid dicamus. Hic multis annis fuit minister in Ungaria et postea in Sclavonia sive Dalmacia similiter fuit minister. Qui etiam multis annis, id est usque ad diem mortis sue, subditus habitavit in conventu Bononie. Hic fuit humilis super omnes homines, quos unquam vidi in mundo. Unde illud, quod de Moyse legitur, sibi optime competere potest Numeri XII: *Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra*. Hic non reputabat se aliquid esse nec reputari volebat, et ideo verus humilis fuit, sicut dicit beatus Bernardus: *Verus humilis vilis vult reputari, non humilis predicari*. Et ideo excelsus Dominus, qui *humilia respicit*, dicit de eo Ys. LXVI: *Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum et contritum spiritu et tremmentem sermones meos?* Et talis revera fuit frater Nichola. Tante enim humilitatis fuit, ut, cum aliquis vellet sibi reverentiam facere, statim in terra prostratus osculabatur pedes eius, si poterat. Omnibus se reputabat indignum, omnes superiores se arbitrabatur, credens veraciter ita esse. Hic, quando pulsabatur campanella refectorii ad comedendum, primus erat qui veniebat ad ponendum aquam in lavatorium manuum fratrum. Cum autem

veniebant fratres forenses, primus erat qui ibat ad lavandum eis pedes. Et cum esset ineptus, quantum ad apparentiam, ad talia officia facienda, eo quod corpulentus homo esset et senex, tamen caritas et humilitas et sanctitas et curialitas et liberalitas et alacritas eum habilem, placentem et ydoneum faciebant. Hic implebat veraciter quod Dominus dicit Luc. XXII: *Qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, et qui precessor est, sicut ministrator.* Hic honorifice sepultus est in Ecclesia fratrum Minorum de Bononia. Nullum miraculum ostendit Deus post mortem suam de eo, quia de hoc rogavit Deum, ne faceret, sicut et frater, immo sanctissimus Egidius de Perusio Deum rogaverat, ne post mortem suam miracula pro eo ostenderet. Noluerunt enim isti duo equiperari illi de quo Ecclesiasticus dicit XLVIII: *In vita sua fecit monstra et in morte mirabilia operatus est.* Fuit autem frater Egidius, qui Perusii in archa saxea tumultatus est in Ecclesia fratrum, quartus frater Ordinis fratrum Minorum computato beato Francisco; cuius vitam frater Leo, qui fuit unus de tribus specialibus sociis beati Francisci, sufficienter descripsit.

De tribus miraculis factis a Deo mediante fratre Nichola.

Frater vero Nichola tria miracula in vita sua fecit, sive Deus per eum, que sunt digna relatu. Quorum primum fuit, quia, cum guardianus cuiusdam loci imposuisset cuidam fratri iuveni, clerico et subdiacono, ut coquinam, id est potagium sive pulmentum, amore Dei pro fratribus faceret, quousque coquinarius rediret, qui absens erat, et ille humiliter obediret, accidit ei infortunium tale, ut breviarium caderet in lebetem et maderet miro modo. Cum autem liber deformiter esset destructus, et frater eiulando ploraret, dicens quod mutuo librum acceperat, que maior erat sibi causa doloris, audiens hoc frater Nichola et volens ipsum consolari dixit sibi: 'Vide, fili, ne flevieris, sed accomoda michi librum, quo pro horis dicendis sive offitio indigeo aliquantulum'. Secedens itaque frater Nichola cum libro, fusa oratione ad Deum, restituit eum Deus pristinae pulcritudini, usque adeo, ut nulla deformitas appareret in libro. Quod considerans frater, qui prius ob destru-

ctionem libri amare flebat, consolatione accepta miratus est vehementer et Dominum benedixit. Alia vice per fratrem Nicholam ostendit Deus tale miraculum. Quedam domina de Bononia, que filium infistulatum habebat, vidit per somnium quod, si frater Nichola signum crucis faceret filio suo, continuo liberaretur. Erat enim domina illa fratribus Minoribus valde devota. Que cum filio suo veniens ad guardianum somnium suum narravit eidem. Guardianus vero tunc temporis erat frater Andreas de Bononia, qui fuit secundus socius fratris Iohannis de Parma, quando erat generalis minister, cuius feci superius mentionem. Qui, congregans omnes sacerdotes domus Bononiensis preter fratrem Nicholam, retulit eis que domina illa in somnis viderat, que etiam ad portam cum filio suo hanc gratiam expectabat. Et dixit sacerdotibus frater Andreas: ' Non poterimus inducere fratrem Nicholam, ut hoc faciat, nisi cum quadam sagacitate eum decipiamus. Quapropter ibitis vos omnes ad dominam illam et ducetis fratrem Nicholam, et ego ultimus superveniam; et dicetis michi quod domina illa vult habere unam gratiam a fratribus, scilicet quod quilibet sacerdos super filium suum faciat signum crucis, et ego incontinenti sibi liberalis existam; et post me dicetis fratri Nichole, ut faciat istud idem '. Fecit igitur frater Andreas super puerum crucis signum, sed effectum non habuit, quia alii hec gratia servabatur. Cum autem rogarent tam mater pueri quam alii sacerdotes fratrem Nicholam, ut amore Dei super puerum faceret signum crucis, et ille recusaret omnino dicens: ' Domina Marchisina, que est mater eius, faciat hoc, quia ego me indignum penitus recognosco ', precepit ei frater Andreas, guardianus suus, in meritum obedientie salutaris, ut omni excusatione postposita sine mora puerum crucis signaculo consignaret. Quod cum fecisset, statim puer fuit plenarie liberatus, ita quod mater incontinenti, videntibus fratribus, ligaturas ab eo removit et petias. Fratres vero Deo gratias referentes in cordibus suis hec omnia conservabant. Alia vice tertium fecit Deus per fratrem Nicholam grande miraculum. Erat quidam iuvenis in conventu Bononie, qui frater Guido filius Massarie dicebatur. Hic, cum dormiret, ita fortiter stertebat, quod nullus poterat cum eo in eadem domo

quietem habere. Et, quod plus est, non solum dormientes, verum etiam et vigilantes horribiliter perturbabat. Et ideo ponebatur ad dormiendum in domo, in qua ligna ponebantur et palee, nec etiam sic evadere fratres poterant, quia per totum locum resonabat vox maledictionis et rumoris istius. Tunc congregati sunt omnes sacerdotes et discreti fratres conventus Bononiensis in camera fratris Iohannis de Parma, qui erat generalis minister, et dixerunt sibi de puero isto, quod propter enormem defectum, quem habebat, esset penitus de Ordine expellendus. Et ego eram ibi; et iudicatum et sententiatum fuit quod matri sue deberet restitui, eo quod Ordinem decepisset, cum de filio suo, priusquam reciperetur, cognovisset hec omnia. Non tamen fuit continuo matri redditus Domino faciente, qui per fratrem Nicholam miraculum facere disponebat. Considerans itaque frater Nichola quod puer eiciendus erat ab Ordine propter defectum, quem natura faciebat, non culpa, qualibet die circa diluculum puerum vocabat, ut sibi serviret ad missam. Et finita missa puer post altare ex precepto eius coram eo genuflectebat, sperans ab eo aliquam gratiam adipisci. Frater vero Nichola cum manibus faciem eius tangebatur et nasum, volens ei beneficium sanitatis Domino largiente conferre, et precipiendo ei nichilominus, ne cuiquam hoc revelaret secretum. Quid plura? Puer subito fuit optime liberatus, et dormiebat postea quiete et pacifice sicut ghirus sine fratrum aliqua lesione. Qui postea transtulit se ad Romanam provinciam et fuit ibi sacerdos et confessor et predicator et fratribus obsequiosus et utilis valde, recognoscendo beneficia, que meritis et precibus beati Nichole contulerat sibi Deus, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

De fratre Bertholdo, qui optime predicabat, et erat Theonicus et ex Ordine Minorum.

Nunc ad fratrem Bertholdum de Alamannia accedamus. Hic fuit ex Ordine fratrum Minorum sacerdos et predicator et honeste et sancte vite, sicut religiosum decet. Apocalipsim exposuit, ex qua expositione non scripsi nisi de septem episcopis Asie, qui in

Apocalipsis principio sub angelorum nomine inducuntur. Et hoc ideo feci, ad cognoscendum, quinam fuissent illi angeli, et quia expositionem abbatis Ioachym super Apocalipsim habebam, quam super omnes alias reputabam. Item per anni circulum fecit magnum volumen sermonum, tam de festivitibus quam de tempore, id est de dominicis totius anni. Ex quibus non nisi duos scripsi, pro eo quod optime de Antichristo tractabat in illis. Quorum primus sic inchoabat: *Ecce positus est hic in ruinam*. Alius erat: *Ascendente Iesu in naviculam secuti sunt eum discipuli eius*. In quibus plenissime continetur tam de Antichristo quam de tremendo iudicio.

De predicatione fratris Bertholdi, quam quidam rusticus audivit, cum per XXX miliaria distaret ab eo.

Et nota quod frater Bertholdus predicandi a Deo gratiam habuit specialem. Et dicunt omnes qui eum audiverunt, quod ab Apostolis usque ad dies nostros in lingua Theotonica non fuit similis illi. Hunc sequebatur multitudo magna virorum et mulierum, aliquando LX vel centum milia, aliquando civitatum plurimum simul maxima multitudo, ut audirent verba melliflua et salutifera, que procedebant ex ore eius, faciente illo qui *dat voci sue vocem virtutis* et qui *dat verbum evangelicantibus virtute multa*. Hic ascendebat bettefredum sive turrim ligneam quasi ad modum campanilis factam, qua pro pulpito in campestribus utebatur, quando predicare volebat, in cuius etiam cacumine ponebatur pennellus ab his qui artificium collocabant, ut ex vento flante cognosceret populus, in qua parte ad melius audiendum se ad sedendum collocare deberet. Et mirabile dictu! Ita audiebatur et intelligebatur a remotis ab eo sicut ab his qui iuxta eum sedebant, nec erat aliquis, qui a predicatione sua surgeret et recederet nisi predicatione finita. Et cum de tremendo iudicio predicaret, ita tremebant omnes, sicut iuncus tremit in aqua. Et rogabant eum amore Dei, ne de tali materia loqueretur, quia eum audire terribiliter et horribiliter gravabantur. Quadam die, dum in quodam loco frater Bertholdus predicare deberet, accidit, ut quidam bubulcus

dominum suum rogaret, ut ad predicationem fratris Bertholdi audiendam eum amore Dei ire permetteret. Cui dominus suus respondit: 'Ego ad predicationem ibo, tu vero ibis ad agrum ad arandum cum bobus', iuxta verbum quod scriptum est Eccli. XXXIII: *Mitte illum in operationem, ne vacet*. Cum autem bubulcus quodam die summo diluculo arare inchoasset in agro, mirabile dictu! statim primam vocem fratris Bertholdi predicantis audivit, qui illo die per XXX miliaria distabat ab eo. Et statim bubulcus boves disiunxit ab aratro, ut boves comederent, et ipse sedendo predicationem audiret. Et facta sunt ibi tria miracula relatu dignissima. Primum, quia audivit eum et intellexit, cum ita remotus esset et per XXX miliaria distaret ab eo. Secundum, quia totam predicationem didicit et memoriter tenuit. Tertium, quia tantum aravit predicatione finita, quantum aliis diebus continue arare solebat. Cum autem bubulcus postea a domino suo de predicatione fratris Bertholdi requireret, et ille eam nesciret repetere, eam totaliter bubulcus repetiit, addens quod eam totam audivisset et didicisset in agro. Tunc dominus suus, cognoscens hoc ex miraculo accidisse, dedit bubulco plenariam libertatem, ut, quotienscumque vellet, ad predicationes fratris Bertholdi audiendas libere posset ire, quantumcumque servile opus faciendum instaret. Erat autem consuetudo fratris Bertholdi, ut modo in ista civitate, modo in alia predicationes, quas facere intendebat, diversis temporibus ordinaret et locis, ut populus, qui conveniebat, sine defectu victualia posset habere.

De quadam nobili domina Theotonica, que multis annis secuta fuit fratrem Ber(tholdum), ut predicationem ipsius audiret.

Quodam autem tempore quedam nobilis domina, magno et ferventi desiderio inflammata audiendi predicantem fratrem Bertholdum, eum per sex annos continuos per civitates et castra cum quibusdam suis sodalibus et divitiis est secuta, nec unquam cum eo potuit habere secretum et familiare colloquium. Cum autem, finitis sex annis et finitis et consumptis suis expensis, in festo Assumptionis beate Virginis cum sodalibus suis non haberet

domina illa, quid comedere posset, accessit ad fratrem Bertholdum et hec omnia que dicta sunt per ordinem retulit sibi. Que cum omnia frater Bertholdus audisset, misit eam ad quendam campso-rem, qui inter omnes civitatis illius ditior habebatur, imponens ei, ut ex parte sua diceret sibi quod daret ei tot denarios pro victualibus et expensis, quantum valebat una dies indulgentie, pro qua habenda fuerat sex annis fratrem Bertholdum secuta. Quod cum audisset campsor, subrisit et dixit: 'Et quomodo scire potero, quantum valeat indulgentia diei unius, quo fratrem Bertholdum secuta fuistis?'. Cui illa respondit: 'Dixit michi, ut dicerem vobis quod poneretis denarios ex una parte in scutellam statere, et ego in alteram scutellam sufflarem, et hoc signo poteritis cognoscere, quantum valet'. Posuit igitur denarios larga manu et implevit scutellam statere, ipsa vero insufflavit in alteram, et statim preponderavit, et denarii subito sunt elevati, ac si conversi fuissent in plumeam levitatem. Quod videns campsor miratus est vehementer, et pluries ac pluries denarios ex parte sua superposuit in statera, nec sic potuit flatum domine elevare, quia tanto pondere eam fixit Spiritus Sanctus, ut scutella lancis, que erat ex parte domine plena flatu, elevari denariorum ponderositate nullatenus posset. Quod videntes tam campsor quam domina et alie mulieres, que erant presentes, statim venerunt ad fratrem Bertoldum et ei per ordinem que acciderant retulerunt. Cui etiam dixit campsor: 'Paratus sum restituere aliena et amore Dei propria pauperibus erogare et desidero effici bonus homo, quia revera mirabilia vidi hodie'. Cui frater Bertholdus imposuit, ut illi domine, cuius occasione ista viderat, et sociis suis victualia tribueret larga manu. Quod diligenter et libentissime adimplevit ad laudem domini nostri Iesu Christi, cui est honor et gloria in secula s(eculorum). Amen.

De castellano, quem frater Bertholdus sua predicatione convertit, et in quo Deus sua miracula misericorditer demonstravit.

Alio quodam tempore, cum frater Bertholdus per quamdam viam cum fratre laico socio advesperascente iam die transiret,

captus est ab assasinis cuiusdam castellani et ductus ad castrum et nocte illa incenatus et male hospitatus servabatur ibidem. Castellanus vero ille usque adeo concives suos offenderat, ut in palatio communis depictus esset, quali pena, si caperetur, puniri deberet, scilicet ad suspendium iudicatus. In crastinum autem circa diluculum accessit magister carnifex ad castellanum dominum suum et dixit ei: 'Quid iubet dominium vestrum, ut fiat de fratribus illis, qui heri sero ducti fuerunt ad nos?'. Cui castellanus dixit: 'Quod expedias eos'. Quod erat dicere: 'Interfice illos'. Nam, sicut dicitur de David I Reg. XXVII, quod *virum et mulierem non vivificabat David nec adducebat in Geth, dicens, ne forte loquantur adversum nos*, sic erat de castellano isto et assasinis suis, qui aliquos predabantur, aliquos interficiebant, aliquos vero ducebant ad castrum et ponebant in carcere, quousque pecunia data redimi possent, alias interficiebantur omnino. Cum autem frater Bertholdus dormiret, et socius suus frater laycus vigilaret, qui matutinum suum dicebat, et sententiam mortis super se a castellano datam intellexisset, eo quod non esset inter utrosque nisi paries intermedius, cepit frater laycus fratrem Bertholdum pluribus vicibus inclamare. Cum autem castellanus nomen fratris Bertholdi audiret, cepit cogitare, ne forte iste famosus ille predicator esset, de quo mirabilia dicebantur. Et statim revocato carnifice precepit ei, ne lederet fratres, sed ante conspectum suum duceret eos. Qui cum perducti fuissent, interrogati sunt ab eo, quibus nominibus vocarentur. Cui frater laycus respondit dicens: 'Nomen meum tale est. Iste vero est frater Bertholdus, famosus et gratiosus ille predicator, per quem Deus tot mirabilia operatur'. Cum autem castellanus talia audivisset, statim prostravit se ad pedes fratris Bertholdi et amplexatus et osculatus est eum. Insuper et rogavit eum, ut amore Dei ipsum predicantem audiret, quia ex multo tempore desiderabat ab eo verbum salutis audire. Cui frater Bertholdus consensit hoc pacto, quod omnes malefactores, quos secum habebat in castro, ante suum conspectum congregaret in unum, ut omnes simul predicationem audirent. Quod ille libenter se facturum promisit. Dum igitur castellanus suos maleficos congregaret, et frater Bertholdus

aliquantulum secessisset ad Dominum exorandum, accessit ad eum socius suus et dixit ei: 'Noveritis, frater Bertholde, quod super nos mortis sententia ab isto homine data fuit. Quapropter, si unquam bene predicastis de penis infernalibus et de gloria Paradisi, nunc tali magisterio indigetis'. Audiens hec frater Bertholdus totum se contulit ad rogandum Deum. Et reversus denuo, illis congregatis ita splendide peroravit et verbum salutis proposuit, ut omnes amarissime provocarentur ad flendum; et ante quam inde recederet, omnes in confessione audivit et precepit eis, ut a castro illo discederent et male ablata restituerent et toto tempore vite sue in penitentia perseverarent, et sic vitam eternam haberent. Castellanus vero prostravit se ad pedes fratris Bertholdi et cum multis lacrimis rogavit eum, ut amore Dei eum ad Ordinem beati Francisci recipere dignaretur. Qui recepit eum, sperans quod a ministro hanc gratiam obtineret. Cum autem fratrem Bertholdum sequi vellet, prohibuit eum frater Bertholdus propter furorem populi, quem offenderat, et de eius conversione nichil audiverat. Cum autem pervenisset ad civitatem frater Bertholdus, voluit ipsum populus predicantem audire. Et congregati sunt omnes in glaream cuiusdam fluminis, ubi e regione pulpiti latrones in furcis pendebant. — Cum talia audis, pone tibi exemplum glaream fluminis Reni de Bononia. — Castellanus igitur supradictus, post discessum fratris Bertholdi inflammatus amore divino et attractus desiderio audiendi fratrem Bertholdum, oblitus est omnium malorum, que unquam intulerat civitati. Et veniens solus, ut iret ad locum, ubi predicabatur, statim fuit cognitus et captus et sine mora ad suspendium ductus. Currebant autem omnes post ipsum clamantes et dicentes: 'Suspendatur et morte turpissima moriatur iste pessimus inimicus noster! Nam *virum, qui attrivit nos et oppressit inique, ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe eius in cunctis finibus nostris*', II Reg. XXI. Cum autem videret frater Bertholdus populum concurrentem et a predicatione sua recedentem, miratus est valde et dixit: 'Nunquam accidit michi, quod aliquis a predicatione mea recederet, nisi predicatione finita et benedictione accepta'. Cui unus de residentibus dixit: 'Pater, non miremini ex hoc, quia captus est talis

castellanus, qui erat noster pessimus inimicus, et ducitur ad suspendium'. Audiens hoc frater Bertholdus totus contremuit et cum dolore dixit: 'Noveritis quod confessionem eius audivi et omnium sociorum suorum, quos misi, ut penitentiam facerent; et istum ad Ordinem beati Francisci receperam, et modo veniebat, ut me predicare audiret. Quapropter curramus omnes et liberemus eum'. Ceperunt igitur omnes velociter currere. Cumque pervenissent ad furcas, iam erat tractus superius et expiraverat. Depositus est igitur ad iussum fratris Bertholdi, et invenerunt cartam circa collum eius aureis litteris scriptam et hanc scripturam habentem: *Consummatus in brevi explevit tempora multa; placita enim erat Deo anima eius; propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum*, Sap. IIII. Tunc misit frater Bertholdus, ut venirent fratres Minores de conventu civitatis illius et portarent crucem, feretrum et habitum et viderent et audirent mirabilia Dei. Et factum fuit ita. Et retulit eis et omnibus historiam supra dictam. Et portaverunt corpus eius et honorifice sepelierunt illud in loco fratrum Minorum, laudantes Deum, qui talia operatur. Et impleta est Scriptura que dicit Eccli. XX: *Est qui multa redimat modico pretio*. Item ipse etiam dicere potuit illud Eccli. ultimo: *Videte oculis vestris quia modicum laboravi, et inveni michi multam requiem*. Optime valet hoc exemplum ad conversionem peccatorum, quia de nemine desperandum est, dum vivit, quia dixit Dominus: *Ex Basan convertam, convertam in profundum maris*'. Hinc beatus Basilius in Exameron dicit: *Nullus in malicia permanens de seipso desperet, sciens quoniam agricultura quidem arborum qualitates transmutat*. De hac materia satis sit dictum, quantum ad presens spectat. Iam nunc ad cursum usitatum accedamus et que dicenda sunt prosequamur.

De LXXII ribaldis fratris Ghirardini Segalelli et de eius stultitia.

Anno Domini MCCLXXXIII, quem etiam millesimum superius inchoavimus carta CCCXXIX, indictione XII, septuaginta duo ex his qui se dicunt Apostolos esse et non sunt, inter quos erant pueri cum senioribus, veniebant per stratam publicam

transeundo per Mutinam et per Regium, ut irent Parmam ad fratrem Ghirardinum Segalellum, qui fuit primus eorum, volentes eum videre et expropriari ab eo et benedici et de sua licentia perambulare per mundum. Et introduxit eos in quandam Ecclesiam apud Parmam et denudavit eos omnes et reinduit et recepit et benedixit et postea misit eos, ut irent quo vellent. Et papa Gregorius decimus de Placentia in pleno concilio Lugdunensi interdixit eis, ne de cetero multiplicarentur, et nichilominus tali habitu induunt semetipsos et vadunt discurrendo et stultificando per mundum, nec Deum timent nec hominem reverentur, scilicet summum pontificem, vicarium Iesu Christi; et credunt se esse in statu salutis, cum Romane Ecclesie non obediant. Isti credebant se facere secundum Scripturam que dicit Luc. X: *Post hec autem designavit Dominus et alios LXXII et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum, quo erat ipse venturus.*

De XII mulieribus, que ibant ad fratrem G(hirardinum) videndum.

Item eodem millesimo post predicta paucis diebus elapsis venerunt per eandem stratam publicam XII iuencule cum mantellis circa scapulas involute, que se dicebant sorores Appostolissas esse hominum supra dictorum, et ibant Parmam ad videndum fratrem Ghirardinum Segalellum pro consimili causa iam superius dicta. Isti homines, qui se dicunt Apostolos esse et non sunt, sed sunt ribaldi et homines rurales et bestiales, ducendo post se huiusmodi mulierculas credebant facere quod Apostolus in prima ad Cor. dixit IX: *Numquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut et ceteri Apostoli et fratres Domini et Cephas? Aut ego solus et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militavit suis stipendiis unquam?*

De papa Martino, qui precepit quod predicaretur crux contra Petrum Aragonie regem.

Item millesimo supraposito papa Martinus VIII misit litteras precipiendo quod predicaretur crux contra Petrum Aragonum,

qui Siciliam occupaverat. Et assignavit IIII causas, quare volebat quod crux predicaretur contra eum. Quarum prima erat, quia terram Ecclesie occupabat et contra voluntatem Ecclesie possidebat, nolens Romane Ecclesie obedire, ut terram dimitteret. Secunda in favorem et adiutorium regis Karoli, cui Ecclesia terram illam concesserat. Tertia, quia ibi multiplicabantur heretici, usque adeo quod inquisitores heretice pravitatis illuc ire non poterant occasione hominum Petri Aragonum, quos ibidem tenebat. Quarta, quia occasione exercitus Petri Aragonum, qui in Sicilia morabatur, impediabatur succursus Terre Sancte, qui inde antiquitus habebatur quantum ad victualia et armorum copiam et numerum pugnatorum. Sed crux non fuit predicata, quia post breve tempus subsecuta est mors tam Karoli quam summi et Romani pontificis. Nam sequenti anno, scilicet MCCLXXXV, indictione XIII, immediate sequenti die post Epyphaniam, qua dominica habebatur, rex Karolus apud Fociam ultimum diem clausit, et portatus fuit Neapolim et ibi sepultus. Et nota quod tali die obiit, quali fuerat coronatus revolutis pluribus annis. Hic fuit optimus preliator et abstulit opprobrium Gallicorum, quod sub sancto Lodoico incurrerant ultra mare. Hic post se dimisit bonos heredes, filios et nepotes. De cuius morte quedam sancta domina magnas habuit visiones.

De morte regis Karoli, et de quadam sancta domina, que a Deo magnas habuit visiones.

Nam millesimo supraposito, scilicet CCLXXXV, quedam domina de civitate que appellatur Barletta vidit somnium sibi a Deo ostensum, quod narrans fratribus Minoribus, quorum devota erat, dixit: 'Vidi in visione nocturna quendam astantem michi et dicentem: « Scito prenoscens quod infra unum annum IIII sollemnes persone morti tradentur a Deo, *ubi constituta est domus omni viventi*, Iob XXX; et primus erit rex Karolus, secundus papa Martinus, tertius Philippus rex Francie, quartus Petrus rex Aragonie ». Hec omnia rerum probavit eventus, quia accidit ita ut dictum fuerat sibi. Item hec eadem domina, quando

rex Karolus obiit, aliud vidit somnium, quod narrans fratribus Minoribus ait: 'Videbatur michi quod essem in quodam magno viridario valde pulcherrimo, in quo vidi draconem ingentem atque terribilem, ante cuius conspectum fortiter fugiebam, nimio timore perterrita. Draco vero velocissimo cursu post me veniebat humanis vocibus inclamando atque rogando, ut eum expectarem, quia michi loqui volebat. Cum autem audissem quod michi voce loquebatur humana, abire cessavi, volens audire, quid diceret. Et conversa aio ad eum: « Quinam estis vos, et quid michi dicere vultis? ». Et respondit et dixit: « Ego sum rex Karolus, qui habitabam in isto pulcherrimo viridario, de quo Petrus rex Aragonie cum uno frusto carnis nunc me expellit ». De uxore Petri Aragonie dicebat, cuius occasione contra Karolum regnum Sicilie occupavit. Et quod mulier carnis nomine intelligatur, habetur Io. I, ubi dicitur: *Neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt*. Cum autem fratres Minores regis Karoli obitum audivissent, cognoverunt quod domina illa veram viderat visionem.

De eclipsi lune, et de rosa aurea que datur a papa in dominica de *Letare Ierusalem*.

Item eodem millesimo post mortem regis Karoli obscurata est luna illa hora, qua cantabamus matutinum, quarta die intrante Marcio, id est in dominica de *Letare Ierusalem*, qua dominica a summo pontifice datur rosa. Hec igitur rosa est aurea et continet in se muscum et balsamum. In quibus notatur trinitas substantiarum in Christo. In auro, quod preminet metallis, notatur excellentia divinitatis. Unde Cant. V: *Caput eius aurum optimum*, id est divinitas. Unde I Cor. XI: *Caput Christi Deus*. In balsamo, quod est calidum et odoriferum, notatur anima Christi, que plena fuit ferventissima caritate. Unde Io. XV: *Maiorem hanc di(lectionem) nemo habet* et cet. Odorem quoque carismatum spiritualium spargit ubique. Unde dicunt anime sancte Cant. I: *Curremus in odorem unguentorum tuorum*. In musco, qui de carne unicornis oritur et aromatiçitate sua spiritualia membra

confortat, notatur corpus Christi de humanitate Adam assumptum, quod per redolentiam passionis fideles animat ad perferenda adversa. Unde I Petri III: *Christo passo in carne et vos eadem co(gitatione) armamini*. Hanc rosam domnus papa donat prefecto Urbis, quia Deus pater filium suum dabit in premium dilectoribus suis. Unde Dominus ait Io. XIII: *Qui diligit me, diligitur a patre meo, et ego ma(nifestabo) ei me ipsum*. Hec igitur supradicta ad misterium demonstrandum, dando rosam, domnus papa facit.

De desponsatione maris in die Ascensionis a duce Venetiarum.

Simili modo dux Veneciarum cum Venetis suis cum anulo aureo in die Ascensionis Domini mare desponsat, partim causa solatii et deductionis, partim ex quadam ydolatrie consuetudine motus, qua Neptuno sacrificant Veneti, partim ad ostendendum quod Veneti dominium maris habent. Postea piscatores, qui volunt, quia aliter non coguntur, denudant se et oleo pleno ore, quod postea spargunt, descendunt in profundum maris ad anulum inquirendum. Et quicumque illum invenire potest, absque ulla contradictione possidet illum. De hac materia dicit Psalmista: *Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini et mirabilia eius in profundo*. Et nota quod Neptunus a poetis et gentilibus dicitur deus maris.

Item eodem millesimo supraposito VII die exeunte Marcio fuit Pascha, scilicet in Annuntiatione beate Virginis, quod ante non fuerat LXXII annis elapsis; quod infaustum aliqui esse credebant, quod etiam post X annos adhuc expectatur fore futurum, scilicet MCCXCV.

De obitu pape Martini et de electione pape Honorii quarti.

Item eodem millesimo in festo Resurrectionis domnus papa Martinus IIII sollempniter celebravit, et sequenti quarta feria infra octavam pasche, qua die cantatus fuit introitus ad missam *Venite benedicti*, ultimum diem clausit, et Assisii in Ecclesia beati

Francisci sepulturam elegit, quia totaliter erat intimus amicus Ordinis fratrum Minorum. Et immediate post octavam Pasche, scilicet secunda die intrante Aprile, habuit successorem domnum Iacobum de Sabellis de civitate Romana, qui erat de numero et collegio cardinalium et primus inter alios cardinales; qui erat senex et antiquus et plenus dierum. Infirmus et podagricus et cyragricam habens. Et dictus est Honorius VIII. Hic postquam factus fuit papa, statim ivit Romam et revocavit cardinales, qui per diversas provincias in legationibus erant, et tractabat cum eis de universali pace mundi. Executor relictus fuerat testamenti pape Martini. Filio regis Karoli, qui erat in vinculis Petri Aragonum in Sicilia, misit copiosum thesaurum ob gratiam amicitie et coronavit Karolum nepotem regis Karoli; et speratur de eo, quod multa bona faciet, sicut de eo fertur, et videtur asserere ipsemet.

De deceptione cuiusdam religiosi, cui diabolus promittebat papatum.

De deceptione et calliditate diaboli, qui cum astutia sua nititur decipere servos Dei. Postquam iste Honorius factus est papa, cognovit quidam religiosus se esse deceptum. Fuit enim quidam religiosus adhuc vivente papa Martino, cui frequenter diabolus apparebat, quandoque solus, quandoque cum societate demonum aliorum, et semper de die et cum splendore et maxima pulcritudine. *Ipse enim Sathanas*, ut dicit Apostolus, *transfiguratur se in angelum lucis*, II ad Cor. XI. Apparebat enim sibi aliquando in forma crucifixi, aliquando in forma beate Virginis et beati Francisci et beati Antonii et beate Clare et beate Agnetis. Aliquando cum effigie crucifixi erant omnes isti. Et videbatur isti religioso aspectus istorum delectabilis ad videndum, et promissio, quam ei faciebant, suavis ad udiendum. Nam promittebant ei papatum immediate post mortem illius pape, qui tunc temporis erat. Frater vero, ut retulit cuidam suo amico, cum quo de hac materia sepe familiare colloquium habuit, de papatu parum videbatur curare, nisi dumtaxat pro tanto, quia sperabat, si papa esset, quod totum mundum reducere posset ad pacem. Cum autem ille familiaris amicus suus, cui talia revelabat, diceret ei quod ista sibi impos-

sibilia videbantur omnino, eo quod esset persona privata et parvi valoris, et quia cardinales, ad quos de iure sive consuetudine talis spectat electio, de eo in curia nullam cognitionem habebant, respondebat hoc opus humanum non esse, sed illius qui omnia potentissime operatur. Verum processu temporis mortuus est papa, et alius est creatus; et ipse remansit promissione sibi facta frustratus pariter et delusus. Cum autem amicus suus sibi postea insultaret, quod remansisset deceptus, respondit quod ille qui sibi apparebat dixit sibi: 'Quia noluisti facere universa que tibi preceperam, ideo perdidisti papatum. Per quod potest conici quod aliquid damnosum et inhonestum diabolus suggerebat, quod frater noluit adimplere. Tandem mortuus est frater ille et nunquam fuit papa. Quapropter cavendum est nobis, sicut dicit Apostolus II ad Cor. II, *ut non circumveniamur a Sathana. Non enim ignoramus cogitationes eius.* Et ideo bene dixit quidam:

Felix quem faciunt aliena pericula cautum,
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Sed nec ille minus bene dixit, qui ait prima Io. IIII: *Karissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint.* Quod bene fecit quidam sanctus pater, qui cum staret coram altari et oraret, respondit diabolo, qui sibi in forma crucifixi apparebat dicens: 'Ego sum Christus, adora me secure'. Deiecit, inquam, oculos ad terram nec voluit ipsum videre, sed diabolo dixit: 'Recede hinc, Sathana! quia ego Christum in hac vita videre non curo'. Et tunc diabolus recessit confusus. Religiosus superius dictus, cui talia acciderunt, frater Minor fuit, sed nomen eius subitico utilitatis causa. Require infra iterum de hac materia carta...

Quod diabolus voluit decipere quendam iuvenem, qui laborabat in extremis, ut eum faceret desperare, sed frater adiuvatus a fratre manus eius evasit.

Fuit et alius frater Minor iuvenis quidam, cui, cum in extremis laboraret, apparuit diabolus dicens: 'Habeo adversum te

aliqua, propter que noveris te esse damnatur'. Cui frater respondit dicens: 'Miser, dic illa, ut cognoscam, que sint, quia *in Domino confido, quomodo vos demones dicitis anime mee: Transmigra in montem sicut passer?*'. Cum autem lector, qui cum aliis fratribus ibi erat, quereret ab eo, quid videret, aut cum quo loqueretur, respondit dicens: 'Hic est diabolus, qui disputat mecum et imponit michi quod non bene servavi paupertatem, quam promise-ram, et quod nimis fui gulosus'. Cui dixit lector: 'Dicas ei: Illa statera suppleat, in qua pependit pretium infinitum'. Hinc sanctus Bernardus ait: *Quod ex me michi deest usurpo ex menbris Domini mei*. Hinc Crisostomus ait: *In trutina crucis non aurum, non argentum appendit, non corpus angelicum, sed semetipsum, ut nos ad amorem suum vehementius inflammaret*. Et dixit iterum diabolus fratri: 'Adhuc habeo adversum te, cum sis ydolatra, quia modicum panis frequenter adorasti pro deo ad missam'. Cui respondit frater: 'Feci quod Dominus docuit, dixit enim: *Hoc est corpus meum, hoc facite in meam commemorationem*. Et sic faciunt omnes catholici et boni Christiani a Christo usque ad dies nostros'. Tunc diabolus quesivit ab eo: 'Dicas michi ubi corpus Domini nominetur in *Credo*'. Cum autem frater ad ostensionem lectoris dixisset ei: *sanctorum communionem*, tunc diabolus erubuit et recessit ab eo confusus; frater vero expiravit et perexit ad Dominum, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. Fecit enim *cum temptatione proventum et liberavit animam pauperis de manu potentis, iuxta verbum quod scriptum est Iob XXIX: Conterebam molas iniqui et de dentibus illius auf(erebam) predam*.

Quod diabolus comminatus est uni fratri, quod extraheret eum de Ordine fratrum Minorum, et ita fuit completum.

Quodam tempore duo rustici perduxerunt quendam alium rusticum, socium suum, ad domum fratrum Minorum, qui possessus erat a demone. Cui dixit lector: 'In hoc vere cognoscam quod demonium sis, qui habitas in isto rustico, si Latinis verbis mecum loqui volueris'. Quod cum faceret et in Latino peccaret,

insultavit ei frater, dicens quod malam fecisset gramaticam. Cui demon dixit: 'Ita bene scio loqui Latinis verbis sicut tu, sed lingua istius rustici ita grossa est et ad loquendam inepta, quod per ruditatem eius vix potui eam deducere'. Et cum alia perorasset, ascultavit et audivit quendam fratrem iuvenem eundo per domum cantantem. Tunc dixit fratribus qui astabant: 'Auditis illum fratrem, qui vadit cantando per domum? Noveritis quod totus est meus'. Cum autem pervenisset ad locum, ubi demonium erat, dixerunt ei fratres: 'Iste demon dicit quod tu es totus suus'. Tunc erubuit frater, cum talia audivisset et esset de aliquibus conscius sibi, et retraxit pedem et recessit inde et divertit ab eo, et invento uno sacerdote confessus est secum de peccatis suis, de quibus precipue conscientie habebat remorsum. Et reversus iterum demoni dixit: 'Dic michi, miser, quid feci ego, quare debeam esse totus tuus?'. Cui respondit demon: 'Paulo ante bene sciebam, sed modo nil horum recordor. Verumtamen scito prenoscens quod talem catenam tuis pedibus alligavi, quod, ante quam sint XL dies completi, Ordinem fratrum Minorum exhibis et viam tuam ibis ad vomitum redeundo, ut *qui nocet noceat adhuc, et qui in sordibus est sordescat adhuc*'. Et factum fuit ita, ut diabolus dixerat. Vide confessionis virtutem, per quam peccata celantur; prius enim scivit et post confessionem scire non potuit, quia, sicut *caritas operit multitudinem peccatorum*, sic confessio celat multitudinem delictorum, nam *confessio est pulcritudo in conspectu Dei*. Unde Iosue dixit ad Achor Iosue VII: *Fili, confitere et da gloriam Deo et narra nobis quid feceris*.

Quod diabolus decepit unum fratrem, quem solitarium repperit, et fecit eum crucifigi.

De deceptione alterius fratris a demone facta. Erat quidam frater ex Ordine fratrum Minorum simplex et purus et rectus ac timens Deum; hic in provincia Terre Laboris in Neapolitana custodia in quodam heremitorio habitabat. Cum autem fratres loci illius utilitatis et necessitatis causa de loco recessissent, aliqui ad eundem pro helemosinis acquirendis, aliqui pro confessionibus

audiendis, aliqui vero pro predicationibus faciendis, et istum propter suam sanctitatem et honestatem ad custodiendum locum solitarium dimisissent, repente in angelica forma diabolus venit ad eum, cum in Ecclesia oraret et devotus existeret, dixitque illi: 'Ego sum angelus Dei, qui me misit ad te, ut notificem tibi quoniam gratissima est vita tua Deo, usque adeo, quod, quantum patitur humana fragilitas, per omnia filio Dei similis esses, si unum haberes, sine quo salvari non potes'. Cum autem frater quereret ab eo, quod erat illud, quod sibi deerat ad salutem, et per quod filio Dei similis posset existere, dixit ei: 'Si crucifigeres temetipsum, quia Christus dixit: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me*'. Cum autem frater a diabolo inquireret, quomodo posset hoc facere, dixit ei: 'Valde bene. Procura, ut habeas magnos clavos et malleum et crucem paratam, et cum alia vice te solitarium dimiserint fratres, hec omnia, que tibi dico, opere adimplebis: primo, pedes cum clavis cruci configes, postea unam de manibus; de altera vero non sit tibi cure, si remanserit non confixa'. Divertit ab eo diabolus, postquam talia persuaserat; frater vero opere implevit hec omnia, cum tempus habuit oportunum. Cum autem fratres reversi fuissent, invenerunt eum seminecem et taliter in cruce pendentem. Et deposuerunt eum de cruce et reprehenderunt eum de fatuitate patrata. Quibus ipse dixit quod angelus Dei sibi apparuerat, qui ex parte Dei ista mandaverat fieri, ut filio Dei similis posset existere. Tunc cognoverunt fratres quod bene dixerat sapiens in Eccl. IIII: *Ve soli, quia, cum ceciderit, non habet sublevantem. Melius est ergo duos esse simul quam unum, quia, si unus ceciderit, ab altero fulcietur*. Hec omnia supradicta, cum habitarem in conventu Pisano XLV annis elapsis, audivi a fratre Ricardo Anglico, qui in Neapolitano conventu tunc temporis morabatur, quando ista facta fuerunt, et valent ad diaboli insidias precavendas. Nam *si in viridi ligno hec faciunt demones, in arido quid fiet?* Viride lignum potest dici quilibet sanctus homo, qui virorem gratie Dei in se habet. Ligna arida sunt seculares peccatores, in quibus diabolus tamquam in filiis diffidentie multa mala operatur, quorum aliquos

deceptione sua ipsi demones laqueo faciunt interire, aliquos faciunt desperare, aliquos aquis prefocant, aliquos precipitio collidunt, aliquos in ignem deiciunt, in quo *in miseris non subsistent* nec quietem habere poterunt, quia *ab aquis nivium ad calorem nimium* pertransibunt, ubi *vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur.*

De fratre qui expulit demonem de muliere obsessa, cum demone sapienter loquendo.

Fuit quidam sanctus homo, frater Minor de Imola oriundus, nomine Benintende, quem gradus sacerdotii sublimabat. Hic pluribus annis in conventu Ravenne habitavit mecum, et erat graciosus in confessionibus audiendis, et trecentas genuflexiones faciebat qualibet nocte et toto tempore vite sue ieiunabat qualibet die, tam diebus sollempnibus quam profestis. Ad istum fratrem perducta est quedam mulier, quam diabolus subintraverat. Cumque ad fenestram mulier sederet cum fratre, dixit demoni frater: 'Dic michi, miser, scis tu quot sint ordines angelorum in celo?'. Cui demon dixit: 'Scio et bene scio quia novem sunt'. Cui dixit frater: 'Specifica et dinumera eos michi'. Cumque dinumerasset eos usque ad tertiam ierarchiam, subticuit de aliis et ulterius non processit. Cum autem frater ab eo quereretur, quare tres alios residuos ordines et sublimes nominare nolebat, respondit et dixit: 'Ex nimio dolore eos nominare non possum, et istam meretricem, que me huc perduxit, ubi verecundiam pacior, hodie crudeliter verberabo'. Tunc respondit frater et demoni dixit: 'Perspicuum est quod tu ex ordinibus illis fuisti, quos pre dolore nominare non prevalet. Vide ergo ad quantam miseriam devenisti, ut, qui in celo habitare debebas, nunc in meretrice propter tuam superbiam habitaculum repperisti. Quapropter precipio tibi, cum propter stultitiam tuam miserrimus et vilissimus sis effectus, ut creaturam Dei bonam, mulierem scilicet istam, deseras nec eam de cetero molestare presumas, presertim cum sim ex illis, de quibus Dominus dixit Mar. ultimo: *In nomine meo demonia eicient.* Adiuro ergo te in nomine patris et filii et Spiritu Sancti, ut

recedas ab ea et amplius in eam intrandi non habeas facultatem'. Ad hanc igitur coniurationem diabolus recessit confusus et eiu-lando delusus, et mulier gratias Deo agendo estitit plenarie liberata.

De quodam alio, qui confudit et vituperavit diabolum, sapienter cum eo loquendo.

Quidam religiosus, dum in loco privato *ad requisita nature* sederet et Deum laudaret, fuit reprehensus a demone, quod locus ille non erat ydoneus, sed inhonestus ad Deum laudandum. Cui respondit frater et dixit: 'Ita sum divinis laudibus assuetus, quod a laude Dei cessare non possum, nam, Scriptura teste, didici quod Deus est ubique, ergo ubique est laudandus a suis, quod etiam Apostolus docuit I ad Timo. II: *Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira et disceptatione*. Igitur qui omnem locum dicit, nullum excludit. Quapropter et ventrem meum purgabo et Deum meum laudabo. Deus enim non nisi sordes vitiorum abhorret. Sed tu miser, qui factus eras, ut Deum laudares in celo, propter superbiam tuam celum perdidisti, sicut scriptum est Ps.: *Non habitabit in medio domus mee qui facit superbiam*. Quia igitur tu et sotii tui fecistis ibi superbiam, audi quid de demonibus dicit Scriptura Ps.: *Expulsi sunt nec potuerunt stare*. Nam de principe vestro scriptum est, quod ambulavit *adversus Deum erecto collo et pingui cervice armatus est*, Iob, sed *prudentia Dei percussit superbum, et obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus*, Iob. De vobis vero minoribus dicit Scriptura quod Deus *in angelis suis repperit pravitatem*, Iob V, nec adhuc stultitia vestra cessat, sicut dicit Scriptura Ps.: *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper*. Rogo te, ut dicas michi, si fuisti ex illis qui dixerunt Domino: *Si eicis nos, mitte nos in porcos*. Cui demon dixit: 'Quare hoc queris?'. Respondit frater: 'Quia *similia similibus gaudent*. Nam omne animal ad sibi simile convertetur. Tu porcus es, immundus es, immundus diceris, immunda diligis et immunda requiris. Factus enim eras, ut habitares in celo, et nunc vadis per sterquilinia visitando latrinas'. Cum igitur

frater talia perorasset, demon erubuit et recessit ab eo confusus. Confunduntur enim demones vehementer et erubescunt valde velociter, quando reducitur eis ad memoriam gloria, quam perdidērunt, et miseria, quam incurrerunt.

De alio fratre, qui a demone fuit percussus et reprehensus, dum quadam nocte dormiret.

[De alio fratre, qui a demone fuit percussus, dum quadam nocte dormiret.] In provincia Provincie fuit quidam frater Minor, qui quodam sero ad cenam perdicem unam confederat, et postea ivit dormitum. Et cum dormiret illa nocte, venit ad eum demon et percussit eum cum pugno, ita quod frater evigilavit et expavit, et iterum obdormivit. Et cum dormiret, iterum venit diabolus et fecit id ipsum, scilicet quod fecerat prius. Et frater iterum obdormivit. Et ecce tertio venit diabolus et percussit eum pugno impie, ita quod frater evigilavit et pavefactus dixit: 'Ha Deus, debeo interfici, quia heri sero unam perdicem comedi?'. Cui demon respondit dicens: 'Murmuratis, ingrati estis, contenti non estis, abstuli vobis orationes vestras'. Et his dictis demon divertit et recessit a fratre. Frater vero vitam suam in melius commutavit. Forte enim in illis fuerat vitiosus, de quibus fuit a demone reprehensus. Hinc beatus Franciscus socio suo dixisse legitur, cum quadam nocte fuit a demonibus verberatus in cuiusdam curia cardinalis: 'Demones sunt gastaldi Domini nostri, quos ad exercitium hominum destinavit. Puto enim quod idcirco gastaldos suos in nos permisit irruere, quia non bonam speciem prefert aliis mansio nostra in curia magnatorum'.

De clerico de Berceto, quem diabolus fecit interfici, et alium interfecit mutuo preliando.

In episcopatu Parmensi, in monte Bardonis est quoddam castrum quod appellatur Bercetum, per XXX miliaria distans a Parma. Inde erat quidam clericus nomine Guilielmus, qui habitabat in Parma. Et erat pulcher homo et grandis et fortis et

malus et demonum incantator. Cum autem quadam vice uxor cuiusdam Ghidini fabri ferrarii, que erat filia Picci de Asserumburgo, a demone fuisset obsessa, iste clericus supradictus venit ad eam et cepit demonem coniurare, precipiendo ei, ut egrederetur ex ea. Cui demon dixit: 'Egre diar quidem ex ea, sed tibi ordiar talem telam, quod amplius me molestare non poteris nec de meis habitaculis exire compelles, quia scito prenoscens, quod usque ad breve tempus faciam te interfici, et alium interficies'. Quod rerum demonstravit eventus. Nam post paucos menses in eadem civitate Parmensi cum Arduino de Clavara in quadam curte litigium habuit, et mutuo sunt congressi, et *fortis impegit in fortem, et ambo pariter corruerunt*. Et qui presens fuit et vidit, quando mutuo interfecerunt se, retulit michi; et sicut ab ore eius audivi, ita fideliter et veraciter ista descripsi. Fuit autem frater Iacobinus de Tortellis, qui vidit et retulit michi, et modo est frater Minor; et illa, que prius a demone erat possessa, fuit plenarie liberata et est Parme in monasterio Ordinis sancte Clare. Ghidinus vero vir suus Ordinem fratrum Minorum intravit, et conversus *ad vomitum et mittendo manum ad aratrum retro aspexit et in novitiatu exivit et in seculo manet, ut qui nocet noceat adhuc, et qui in sordibus est sordescat adhuc*.

De commendatione boni vini secundum quendam trutannum; et quod bonum vinum nascitur in quadam contrata que Vernatia appellatur.

Porro domnus Arduinus de Clavara litteratus homo erat, pulcher, fortis et bellicosus; et preparaverat se illo die, ut in crastinum de Parma recederet et ad terram suam rediret. Terra sua, de qua fuerat oriundus, Clavara dicebatur in ripa maris, in episcopatu Ianuensi prope Lavaniam, ubi habitant fratres Minores; et pluribus vicibus fui ibi; et ibi prope vinum de Vernacia abundanter habetur; et vinum terre illius optimum est, usque adeo, quod versus cuiusdam trutanni pro vino illo locum habere possunt; dixit enim:

Vinum de vite det nobis gaudia vite.

Si duo sunt vina, michi de meliori propina.

Non prosunt vina, nisi fiat repetitio trina.

Dum quartum poto, succedunt gaudia voto.

Ad potum quintum mens vadit in laberintum.

Sexta potatio me cogit abire suppinum.

Igitur supradictis ad memoriam revocatis quilibet caveat sibi a periculis, quia *multe sunt insidie dolosi*, et ideo vir sapiens in omnibus metuit, ut Ecclesiasticus dicit; et sapiens in Prover. dicit: *Beatus homo qui semper est pavidus; qui vero mentis est dure, corrueat in malum*; et beatus Ieronimus dicit quod *prudenter timetur quicquid potest accidere*. Sed dicit aliquis: Quomodo me possum a periculis custodire, cum totus mundus sit periculis plenus?

De octo periculis que ab Apostolo describuntur, et de periculorum exemplis. Documentum ad pericula evitanda.

Nam Apostolus in secunda ad Cor. XII enumerat VIII pericula dicens: *Periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus*. De periculis fluminum habes exemplum sancte Clare, que in Hispania submersos in flumine liberavit; Ps.: *In flumine pertransibunt pe(de)*. De periculis latronum habes exemplum sancti Martini, quem quidam latro voluit cum securi occidere, quem postea convertit ad fidem. Item exemplum beati Francisci, quem latrones demerserunt in nives, dum per silvam deambulando Gallice laudes Domino decantaret, sicut etiam in illo responsorio continetur:

Dum seminudo corpore et cet.

De periculis ex genere habetur in Iere. XXXVIII, ubi rex Sedechias dixit: *Sollicitus sum propter Iudeos, qui transfugerunt ad Caldeos, ne forte tradar in manus eorum, et illudant michi*. Item propinqui Darii dicuntur fuisse illi principes qui coniurationem fecerunt contra eum et vulneraverunt eum tempore, quo Alexander

Magnus mundum capiebat pugnando. De periculis ex gentibus habetur I Macha. III. Ubi sic dicitur: 'Congregate sunt gentes in multitudine, ut dimicent contra nos, et ignoramus, quid agere debeamus. Domine Deus, ad te sunt oculi nostri, ne pereamus'. Simile habetur II Paralipo. XX, quando congregati sunt Ethiopes et filii Edom et Moab et Amon, ut contra Iudeos pugnarent. Tunc rex Iosaphath totum se contulit ad rogandum Deum et dixit: *Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.* De periculis in civitate dixit Dominus ad Iudeos Iere. XXV: *Ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum, incipio flagellare, et vos quasi innocentes immunes eritis?* Item Iob XXIII: *De civitatibus fecerunt viros gemere, et anima vulneratorum clamabit, et Deus inultum abire non patitur.* De periculis in solitudine dicitur Numeri..., quod in solitudine Iudei X vicibus Deum temptaverunt, sicut ipse de eis conquestus est, ideo dixit eis quod in solitudine illa cadavera eorum prostrata iacerent. De periculis in mari habetur, quod multa sunt maris pericula. Ideo Ecclesiasticus dixit XXXIII: *Qui navigant mare enarrant pericula eius.* De periculis in falsis fratribus dicit Iere. IX: *Unusquisque a proximo suo se custodiat et in omni fratre suo non habeat fiduciam, quia omnis frater supplantans* et cet. Sed dicet aliquis: Doce me vitare pericula. Audi Apostolum dicentem Ro. XIII: *Non vosmet ipsos defendentes, karissimi, sed date locum ire.* Item Cato dixit:

Fuge rumores, ne incipias novus auctor haberi;

quod dominus noster Iesus Christus non erubuit facere, de quo dicitur Io. V, quod *declinavit a turba constituta in loco*, et Io. VIII: *Iesus autem abscondit se et exivit de templo.* Ubi dicit beatus Gregorius: *Imitatione etenim Dei gloriosius est iniuriam tacendo fugere quam respondendo superare.* Hinc sapiens ait Prover. XX: *Honor est homini qui separat se a contentionibus.* Et iterum Prover. XXIII: *Ne contendas cum pessimis.* Item audi Dominum dicentem Mat. V: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, prebe illi et alteram.* Quod cum quidam sanctus

pater fecisset, quem quidam demoniacus in maxilla percusserat, ex humilitate istius recordatus de superbia sua (diabolus) erubuit et recessit ab eo quem prius demoniacum fecerat.

Hic specificantur aliqua, que sunt utilia et necessaria ad salutem, que sunt sex.

Vis scire que necessaria sunt homini ad salutem? Breviter me expedio: Ut vites vitia et abhorreas, et ut virtutes habeas et diligas et conserves, quia et te optime conservabunt in servitio Iesu Christi. Sed dices: Specifica michi aliqua utilia et necessaria ad salutem, quibus conservatis Dominus me dignetur, et salvus esse possim. Dicam tibi. Primo, ut habeas timorem Dei, de quo dicitur: *Timor Domini initium sapientie; nam qui sine timore est, non poterit iustificari*, dicit Ecclesiasticus I. Et iterum dicit V: *De propitiatu peccatorum noli esse sine metu*. Et iterum XXVII: *Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua*. Quod bene faciebat beatus Iob, qui dicebat XXXI: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum et pondus eius ferre non potui*. Hinc reprehenditur peccator, qui timorem Domini dereliquit, Iere. II: *Vide et scito quia malum et amarum est reliquisse te dominum Deum tuum, et non esse timorem eius apud te*. Hinc de consecuta ex timore utilitate aliquis commendatur Eccli. I: *Timenti Deum bene erit in extremis*. Item Eccli. XXXIII: *Timenti Deum non occurrent mala, sed in temptatione Deus illum conservabit et liberabit a malis*.

De iuvene quem Deus de temptatione eripuit, et de cuiusdam regis exemplo, qui depressionem superbiorum audire nolebat, Ps.: *Deicisti eos, dum alevarentur*. Item Baruc: *Constituit Deus humiliare omnem montem ex(celsum)*.

Quod patuit in illo iuvene, qui cum a quadam iuvencula ad peccandum traheretur, fusa oratione ad Deum procul a domo illius per unum miliare ultra fluvium subito se invenit. Hinc Dominus dicit Apoc. II: *Quia tu servasti verbum patientie mee, conservabo et ego te ab hora temptationis*. Secundum necessarium

ad salutem est, ut habeas humilitatem, quam Dominus docuit, cum dixit Mat. XI: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.* Et iterum: *Qui se humiliat, exaltabitur, et qui se exaltat, humiliabitur.* Dic exemplum illius regis, qui nolebat quod capellanus suus diceret illum versum: *Deposuit potentes de sede et exal(tavit) humiles.* Hinc habetur in Iob XXII: *Qui humiliatus fuerit, erit in gloria.* Et ideo *humilia valde spiritum tuum,* dicit Ecclesiasticus VII. Tertium necessarium ad salutem est, ut habeas patientiam, quia, ut dicit sapiens in Prover. XIII: *Qui patiens est multa gubernatur prudentia, qui autem impatiens est exal(tat) stul(titiam) suam.* Item Prover. XIX: *Qui impatiens est sustinebit damnum.* De patientia regis Scotie, cui beatus Patritius cum baculo pastorali ignoranter, dum predicaret, perforavit pedem. Credebat enim quod aliter non posset recipere fidem Christi, nisi Christo similia pateretur, sed sanctus Patricius statim sanavit eum. Item de patientia abbatis Anastasii, qui propter patientiam, quam exhibuit, convertit illum qui sibi Bibliam furatus fuerat. Quartum, ut habeas bonam vitam. De qua dicit Ysidorus: *Vis nunquam esse tristis? Bene vive! Reus animus nunquam securus est.* Hinc Iere. XLVI ait: *Vidi ipsos pavidos et terga verterentes.* De quo habes exemplum, quando filii Israel obtenebrati ascenderunt in montem contra preceptum Moysi, ut cum hostibus dimicarent; murmuraverunt enim contra Deum, et ideo conversi in fugam hostibus terga verterunt, ut habetur Numeri XIII. Idem accidit in Iosue pro peccato Achor VII. Quintum necessarium ad salutem est, ut suggestionibus et temptationibus demonum non consentias nec cum eis amicitiam facias, quia eius amicitia prohibetur a Deo. Numeri XXV: *Hostes vos sentiant Madianite, et percutite eos, quia et ipsi hostiliter egerunt contra vos et deceperunt in insidiis. Non facies cum eis pacem nec queres eis bona omnibus diebus vite tue usque in eternum,* Deutero. XXIII. Quare? Quia naturalis malitia eorum inmutari non potest, ut dicitur in libro Sap. XII, *et semper interficere gentes non cessat ipse diabolus,* Abacuc I. *Inimicus enim homo superseminavit çicania in medio tritici,* Mat. XIII. Et ideo *non credas inimico tuo in eternum,* Eccli. XII. Et sicut dixit beatus Franciscus,

diabolus si capillum potest habere in homine, cito illum in trabem grandem crescere facit. Et sicut dixit frater Bonaventura, generalis minister, cum Bononie fratribus predicaret, ubi semper presentialiter eram: 'Tale est demonum suggestionibus et temptationibus consentire, quale si quis vellet se de cacumine altissime turris precipitare, et dum ad medium pervenisset, vellet se ad unum palum sive ad unam stangam tenere, ne rueret omnino deorsum'. De diabolo satis dixi superius CCCCI carta, ab illo paragrafo: *Ad hoc enim laborat diabolus* et cet. usque ad illum locum: *Non miror, si gentes que ignorant Deum secuntur ydolatriam.* Sextum et ultimum, quod necessarium est ad salutem, est in bono usque ad finem perseverare; de qua perseverantia Dominus dixit: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Unde super illo loco, ubi Iudei dixerunt Domino: *Si rex Israel est, descendat de cruce,* dicit Bernardus: *Immo, quia rex Israel est, non descendat, sed sceptrum teneat et salutem operetur in medio terre et perseverantiam, quam docuit, nunc ostendat.* Nunc cetera, que ad istam materiam pertinent, prosequamur, ex quo de deceptionibus demonum dicere inchoavimus.

De diabolo qui duos scolares occidit et tertium male tractavit.

In civitate Bononie studebant tres scolares socii, de Tuscia oriundi, qui Ordinem fratrum Minorum simul ordinaverant introire. Cum autem penitus Ordinem beati Francisci intrare sperarent, sicut condixerant sibi, ordinaverunt, ut unus ex eis iret in Tusciam pro denariis acquirendis, ut haberent unde se possent induere et alias expensas facere, sicut decet eos qui mundo abrenuntiant et religionem noviter intrant; de qua materia Helisei et Mathei nobile habetur exemplum et imitatione dignum III Reg. XIX et Luc. V. Cumque transisset Casalecclum et pervenisset ad pontem Reni per viam qua ad Crespelanum itur, percussit eum diabolus et precipitavit in fluvium et submersit et suffocavit; et postmodum cadaver eius in villa Polesni fuit repertum nec dignum habitum sepultura. Est autem villa Polesni, ubi frater Peregrinus de Bononia habuit possessiones suas. Est autem frater

Peregrinus homo spiritualis et litteratus, qui nunquam bibit nisi aquam et vinum abhorret; et bis fuit minister in Ordine fratrum Minorum, scilicet in Gretia et in provintia Ianuensi. Cum autem primus socius non rediret, quia non poterat suffocatus a demone, placuit duobus Bononie residentibus, ut alter eorum in Tusciam iret pro supradicta iam causa necnon et ad socium inquirendum. Cumque pervenisset ad supradictum iam locum et paululum processisset, de tecto cuiusdam parve Ecclesie proiecit diabolus magnum lapidem super caput scholaris istius et fregit cerebrum eius, et statim cecidit mortuus et fuit sepultus ibidem iuxta Ecclesiam illam. Cum autem nec iste rediret, quia non poterat, tertius scholaris Ordinem est ingressus nesciens, quid sociis accidisset. Iste fuit frater Petrus de Cora, a cuius ore audiui historiam, quam nunc scribo. Qui cum adhuc esset Bononie in noviciatu existens, associavit quendam fratrem sacerdotem in villa Polesni pro confessionibus audiendis. Cum autem frater qui erat sacerdos sederet in Ecclesia in confessionibus occupatus, et novitius ille exterius cum hominibus loqueretur, quidam demoniacus supervenit, qui crudelis et terribilis videbatur. Cui frater Petrus dixit: 'In hoc vere cognoscam quod demonium habes, si Latinis verbis sciveris mecum loqui et si dixeris michi de tribus scholaribus, qui socii extiterunt, qualiter quilibet eorum ordinaverit facta sua'. Tunc demon exorsus est loqui et Latinis verbis optime loquebatur, ita ut frater Petrus vehementissime miraretur, cum videret rusticum et ruralem hominem sic loquentem et talia perorantem. Et cum instaret de tribus sociis inquirendo, dixit quod ipse fuit qui duos sic occiderat, sicut superius est narratum. Cum autem de tertio inquisisset, dixit: 'Nescio, quid de tertio socio factum sit, quia fugit et recessit a me'. Et adiecit: 'Fugere quidem poterit, sed non effugere, quia revera ad talem portum deducam eum, *quod, quicumque audierit, tinnient ambe aures eius*'. Interrogavit igitur frater Petrus homines regionis illius, si verum dicebat demon de cadavere scholaris ibi reperto. Et confessi sunt quod ad litteram ita fuerat, ut diabolus testabatur. Cum autem de alio socio diligenter fecisset inquire, reperit similiter verum esse. Quid plura? Crevit iste in Ordine fratrum Minorum et

factus est homo valde litteratus et multum in canonico iure peritus, et etiam totam Bibliam in Gallico vulgari legisset. *Cumque diei succederet dies, additus est annus ad annum*, et factus fuit minister in provincia Ianuensi et in Sicilia et in Tuscia VII annis; et fuit homo suspiciosus, qui multos libenter vituperabat et confundebat, ut eos posset tenere sub baculo; *quos volebat exaltabat et quos volebat humiliabat*; homo versipellis, callidus et malitiosus et subdola vulpes, vilis et abiectus ypocrita, homo pestifer et maledictus, et quem papa Alexander IIII terribiliter habebat exosum et detestabatur ad mortem. Fuerat enim filius cuiusdam sacerdotis de diocesi sua, cum adhuc esset in minori officio constitutus. Meus minister et custos, cum adhuc habitarem in Tuscia, fuit. Sed postquam recessi inde, multa commisit turpia et enormia, que non sunt digna relatu, pro quibus optime fuit punitus a fratribus; et pluribus vicibus Ordinem est egressus et malo fine terminavit vitam suam, sicut eius merita exigebant. Et sic que demon de eo predixerat vera fuisse videntur. Hinc Ecclesiasticus dixit VII: *Noli facere mala, et non te apprehendent*. Et iterum dicit ibidem: *Ne semines mala in sulcis iniustitie, et non metes ea in septuplum*. Igitur hec omnia supradicta diximus occasione illius fratris, qui fuit deceptus a demone, cui diabolus apparebat et promittebat papatum; que possunt utilia esse ad diaboli astutias et malitias cognoscendas, quia non intendit ludere, sed decipere et ad interitum trahere; et sicut de Deo dicitur quod *vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire*, ita diabolus vult omnes ad infernum perducere et in errore manere. Et ideo *non credas eis*, scilicet demonibus, *cum locuti fuerint tibi bona*, ut dicit Iere. XII. Igitur quantum ad presens de hac materia satis sit dictum. Iam nunc ad pristinam materiam revertamur et que dicenda sunt prosequamur.

Anno siquidem Domini MCCLXXXV, indictione XIII, quem millesimum superius etiam inchoavimus, totus mensis Marcii publicibus plenus fuit, et ita abundaverunt pulices per totum mensem illum, quod, si essent in media estate, superflui viderentur et essent. Et ideo frequenter illorum versuum recordabar, qui dici consueverunt:

In x finita, tria sunt animalia dira :
 Sunt pulices fortes, cimices culicumque cohortes,
 Nos cruciant penis estivo tempore sevis.
 Sed pulices saltu fugiunt culicesque volatu,
 Et cimices pravi nequeunt fetore necari.

Hinc beatus Augustinus dixit loquens miserrimo homini et superbo : *Quid superbis, terra et cinis? Impera pulicibus et dormi.*

De tonitruis que insolito tempore sunt audita.

Item eodem millesimo septima die intrante Martio, die sabati, circa horam vespertinam horribilia et terribilia tonitrua audita fuerunt, et lampades et corruscationes videbantur; et subito cecidit maxima grando, et nix mixta pariter ferebatur, et destruxit viridaria et arbores pomiferas et specialiter amigdalas et malagranata et ficus primitivas, scilicet prima ficulnearum poma. De quibus dixit Micheas VI: *Precoquas ficus desideravit anima mea.*

De generali capitulo Ordinis fratrum Minorum.

Item eodem millesimo apud Mediolanum celebratum est generale capitulum Ordinis fratrum Minorum in festo Pentecostes, quod fuit XIII die intrante Maio; et absoluti plures ministri fuerunt, et constitutiones aliter ordinate, quibus additum fuit et demptum. Et frater Petrus, minister Aquitanie, qui erat cathedratus magister, vicarius fuit in illo capitulo et habuit multas voces, ut esset generalis minister, quia frater Bona-gratia, precedens generalis, obierat; sed prevaluit frater Arlottus de Prato de Tuscia, qui erat cathedratus magister et legebat Parisius, et factus fuit generalis minister Ordinis fratrum Minorum.

De generali capitulo Ordinis fratrum Predicatorum.

Item eodem millesimo celebratum fuit similiter generale capitulum Ordinis fratrum Predicatorum apud Bononiam. Et quia

etiam ipsi erant acephali, electus est frater Munio quidam Hispanus, ut Ordinis Predicatorum fratrum esset magister.

De diversis vocabulis prelatorum diversarum religionum.

Et nota quod, ubi nos fratres Minores appellamus generales ministros, ipsi apellant magistros. Habent enim respectum ad illud dominicum verbum: *Unus est enim magister vester, qui in celis est, Christus dominus*. Nos vero respectum habemus ad illa dominica verba, quibus Apostolos instruebat dicens: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare et dare animam suam redemptionem pro multis*, Mat. XVIII. Et iterum Luc. XXII: *Ego autem in medio vestrum sum sicut ministrator*. Hospitalarii appellant preceptores maiores suos, qui super alios dominium habent, iuxta verbum Petri, quod Domino dixit Luc. V: *Preceptor, per totam noctem laborantes nichil cepimus* et cet. Omnes isti bene dicunt quia et differentia est in vocabulis, et ad Deum omnia reducuntur. Monachi appellant abbates iuxta verbum Apostoli: *clamantem: Abba pater*. Nam idem est abba quod pater. Nota etiam quod fratres Predicatores plures habuerunt magistros de ultramontanis quam de cismontanis. Ratio forte est, quia primus eorum ultramontanus fuit, scilicet beatus Dominicus, qui fuit Hispanus. Nos vero plures habuimus de Italia quam de partibus ultramontanis. Et hoc propter tria: primo, quia beatus Franciscus de Italia fuit. Secundo, quia prevalent voces istorum qui de Italia sunt. Tertio, quia melius de regimine sciunt. Timent enim Italici, ne, si Gallici haberent dominium Ordinis, quod nimis de religionis rigore laxarent. Et nota quod illi dolent, si habemus magistros cathedratos, id est Parisius conventatos. Nos vero quantum possumus laboramus, ne habeant generales ministros, propter causas superius assignatas. Hic sagacitatem Philistinorum ad memoriam revoca, de qua I Reg. XIII habetur, ubi dicitur: *Porro faber ferrarius non inveniebatur in Israel. Cavebant enim Philistiim* et cet.

De prelatibus generalibus Ordinis fratrum Predicatorum, qui in hac dictione continentur, scilicet *Dirigimur*, et quod Gregorius simile quasi ponit exemplum.

Nota quod cuidam spirituali fratri de Ordine Predicatorum revelatum fuit in visione, quod tot habituri essent generales magistros, quot littere in hac dictione habentur: *Dirigimur*, que novem littere sunt. Quod si verum est, non nisi due supersunt, scilicet u et r. Tolle ergo litteram primam: habes Dominicum. Tolle secundam: habes Iordanum. Tolle tertiam: habes Raimundum. Pone quartam: habes Iohannem. Pone quintam: habes Gumbertum. Pone sextam: habes Iohannem iterum. Pone septimam: habes Munionem, qui nunc preest. Quasi simile exemplum beatus Gregorius in Dialogo ponit, libro III. Cum enim quidam episcopus in extremis laboraret, et clerici sui inquirerent ab eo, quem episcopum habituri essent post ipsum, tale eis dedit responsum: *Post Constantium mulionem, post mulionem fullonem, post fullonem nullum. O te, Aquine, et hoc habes.* Et omnia supradicta vera reperta sunt, sicut beatus Gregorius exponendo demonstrat. Et nota quod abbas Ioachim, cui Deus revelavit futura, dixit quod Ordo Predicatorum debebat pati cum Ordine clericorum, Ordo vero Minorum durare usque ad finem.

De multiplicitate guerrarum, et de epistola quam rex Tartarorum misit Ungarie regi post pacem cum eo factam.

Item eodem millesimo supraposito, cum ista duo generalia capitula celebrabantur, de quibus iam dictum est supra, Guilielmus marchio Montis-ferrati, cum adiutorio illorum de Turre de Mediolano et cum aliis suis amicis, contra Mediolanenses qui erant in civitate maximum conduxit exercitum. Mutinenses etiam maximam inter se guerram habebant et pluries mutuo sunt congressi. Tartari nichilominus totam Ungariam invaserunt et simul omnia cedibus, incendiis et rapinis dissipaverunt. Et in illo discursu interfecerunt omnes fratres unius loci Ordinis fratrum Predicatorum, exceptis duobus, qui in latibulis evaserunt. Tandem cum rege

Ungarie Tartari pacem fecerunt. Cui etiam rex Tartarorum misit epistolam talia continentem:

David Iohannis rex Tharsis et insule orientalis et gentis incluse Ungarorum regi gratiam suam et genti sue, quam sibi trinus et unus. Sicut placuit Domino, cor nostrum elevatum est super omne quod dicitur homo terrenus, et thronus noster super colla rebellium exaltatus, ita quod baltheum lumborum nostrorum adorent reges terre preter regem Francie, quem Dominus in dialogo fidelem et catholicum nominat. Et dixit michi: 'Ne extendas in eum manus tuas!'. Gladius noster inimicos crucifixi devorabit, et reliquias eorum equi nostri et iumenta manducabunt. Pedes dromedariorum nostrorum et camelorum ita iunguntur, propter asperitatem quam contraxerunt, hyemalibus annis castra movemus. Pax sit omnibus! Pro balsamo vinum, pro auro obrigo triticum nobis mittant, quoniam peregrini sumus a sedibus nostris, stella duce vocati. Dominum nostrum Balthasar et cognatos nostros Gaspar et Melchior intendimus ad propria deportare.

Cum autem hec omnia prelia fierent, recordabar verbi domini Iesu, quod discipulis suis dixerat Mat. XXIII: *Audituri enim estis prelia et opiniones preliorum. Videte, ne turbemini. Oportet enim hec fieri, sed nondum est finis. Consurget enim gens in gentem et regnum in regnum.* Item recordabar illius verbi, quod Deus antiquitus dixit Gen. VIII: *Sensus enim et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Cunctis diebus terre sementis et messis, frigus et estus, estas et hiems, nox et dies non requiescent.*

Quod rex Francie cum magno exercitu in Hispaniam ivit contra Petrum Aragonie regem. Et quod Mutinenses in hoc millesimo duabus vicibus mutuo sunt congressi.

Item millesimo supraposito rex Francie post mortem patris sui regis Karoli copiosum exercitum et quasi innumerabilem conduxit in Hispaniam contra Petrum Aragonum, volens ipsum omnino destruere. Talia sunt hodie in festo sancti Xisti MCCLXXXV; finis ignoratur istorum. Nam *varius est eventus*

belli, et nunc istum, nunc illum consumit gladius, ut habetur II Reg. XII.

Item millesimo supraposito Mutinenses exteriores cum interioribus apud Montale habuerunt durissimum bellum, et pugnatum est acriter ab utraque parte, et multi corruerunt vulnerati in bello et mortui sunt, et multi capti fuerunt. Eodem etiam millesimo ortum est bellum iterum inter eos apud Gorçanum, et idem accidit eis, quia ex utraque parte facta est strages magna, et multi corruentes de populo mortui sunt et de militibus etiam. Verumtamen interiores Mutinenses, scilicet qui civitatem inhabitant, gloriati sunt, quod semper in istis duobus preliis superiores fuerunt. Quapropter ex victoria sumpta audacia, eodem millesimo iverunt et conbusserunt Balugulam, qui est in montibus Mutinensium burgus.

De commutatione captivorum, quam fecerunt Mutinenses inter se apud Herberie castrum.

Item millesimo supraposito de communi concordia venerunt milites et pedites de civitate Mutine ad castrum Herberie, quod est in strata publica in episcopatu Regino, et illi de Saxolo fecerunt similiter; tamen non miscuerunt se simul, sed separati steterunt. Et fuit ibi potestas Reginus cum XII ambaxatoribus de Regio. Et fuerunt ibi similiter fratres Minores et Predicatores; et fecerunt ibi commutationem et relaxationem captivorum, ut quelibet pars reciperet et rehaberet suos. Et fuerunt omnes ex utraque parte quadringenti. Factum est autem hoc in vigilia sancti Petri ad Vincula, id est ultima die Iulii; quod diu ante tractatum fuerat. Nichilominus tamen guerra valida et mortalis duravit inter eos.

De mille quingentis de Mutina interfectis.

Et in ista guerra Mutinensium tam ex parte interiorum quam ex parte exteriorum, qui habitant in Saxolo, mortui sunt mille quingenti.

Catalogus interfectorum de Mutina.

Inter quos principales fuerunt isti, qui subsecuntur, scilicet domnus Matheus de Monte-cuculo, domnus Guilielminus de Monte-vejo, domnus Pontius Provincialis, capitaneus soldalicionum interiorum, domnus Gerardus Rangonus, domnus Ghirardinus de Boschettis, domnus Iohannes de Rosa, domnus Archipresbiter de Baçoara de Presulis, domnus Rainerius de Dentibus de Balugula, Raimunduçus de Garxonibus, domnus Nordulus de Liviçano, domnus Nevus de Liviçano, domnus Giliolus de Poltoneriis, Bartholomeus de Campilio, domnus Thomas de Lovoletto, Ardecio de Lovoletto, domnus Niger de Lecca-terra. Hic fuit optimus preliator et lancee vibrator et proiector. Item Karentanus de Carentanis, Mutinensis de Riciis, Çacharias de Tripino, Franciscus de Speçano, Thomas de Speçano. Explicit catalogus Mutinensium interfectorum, qui mortui sunt in bello tempore valide guerre, quam inter se propter suam stultitiam habuerunt. Ipsi viderint!

De Ianuensibus et Pisanis, qui duabus vicibus mutuo sunt congressi.

Nunc de Ianuensibus aliquid est dicendum. Domnus Obertus de Spinola in Ianua dominatur, et anno Domini MCCLXXXV octavo die intrante Iunio cum centum galeis ivit ad portum Pisanum, volens ipsum expugnare et capere; et Lucenses venerant contra Pisanos cum exercitu suo ad Ripam-fractam, ubi est castrum Pisanorum iuxta fluvium Hauserith, et destruebant territorium Pisanorum, scilicet segetes et vineas, et domos conburebant. Et precedenti millesimo Ianuenses et Pisani bis habuerant conflictum ad invicem bello marino. Et Pisani succubuerant, ita ut ex parte Pisanorum inter mortuos et captivos caderent decem milia, ex Ianuensibus vero ducenti. Et nota quod supradictus domnus Obertus dominium civitatis Ianue violenter XII annis tenuerat et contra voluntatem Grimaudorum, qui ex parte Ecclesie erant.

Quod papa Honorius cepit Pisanos defendere.

Item millesimo supraposito misit papa Honorius III, ut Lucenses a guerra Pisanorum cessarent, qui obsederant Ripamfractam castrum Pisanorum, quod est iuxta fluvium Hauserith; et excommunicavit omnes qui decetero contra Pisanos hostiliter arma moverent, eo quod committunt se Pisani protectioni et defensionis Ecclesie. Nam *ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia*, ut dicit Apostolus ad Ro. V.

Quod Ecclesia fratrum Minorum de Regio in hoc millesimo est inchoata fundari.

Item millesimo supraposito inchoata est fundari Ecclesia fratrum Minorum de Regio. Et frater Gilinus de Conrado de Regio primum lapidem posuit ibi in pilastro anteriori, iuxta viam que est prope domum Ecclesie sancti Iacobi, in VI feria infra octavam Pentecostes, scilicet prope domum Ecclesie sancti Iacobi, in VI feria infra octavam Pentecostes, scilicet XVIII die mensis Maii, XV Kal. Iunii. Item eodem millesimo totus mensis Maii pluviosus fuit, ita ut qualibet die plueret, et rustici turbabantur, eo quod laborare non poterant, et fratribus Minoribus imputabant, eo quod fundando Ecclesiam suam mortuorum corpora exhumasent. Et non fuit illo anno annue messis plenitudo, quia frumentum alicubi est destructum, partim a tempestate, partim ab alia calamitate. Sed et tempore estivo pluvia non descendit, et fuit siccitas et ariditas magna; nec fuit holerum abundantia, eo quod orti non erant irrigui nec a pluvia madefacti. Caristia fuit cucurbitarum et minutorum et vini et olei et raparum atque castanearum et aliorum fructuum multiplicium.

De signis que fiunt in sole et luna et stellis et de comete stella.

Item millesimo supraposito obscuratus est sol circa horam vespertinam secunda feria, quarta die intrante Iunio. Et fuit parva eclipsis et a paucis visa, quia celum nubilosum erat die illa. De

istis obscuracionibus solis et lune atque stellarum sciendum est quod pluribus vicibus vidi eas, postquam Ordinem fratrum Minorum intravi; que ideo fiunt, non solum quia Dominus ita predixit, cum ait Luc. XXIII: *Erunt signa in sole et luna et stellis*, verum etiam et quia aliquid portendunt sive demonstrant fore futurum. Verumtamen inter alias obscuraciones solis, que diebus meis facte sunt, illa maior fuit, que accidit anno Domini MCCXXXIX, de qua sufficienter descripsi superius CCLXX nona carta, et illa in luna maior, quando primo anno pontificatus pape Gregorii decimi in Maio, circa matutinum signum, crucis apparuit in luna, et diu duravit illa nocte apparitio ista, et a multis visa fuit in diversis partibus mundi. Accidit autem istud signum in luna anno Domini MCCLXXII, indictione XV. Porro inter alia magna signa stellarum illud prevaluit, quod sub papa Urbano III ostensum est toti mundo. Nam anno quo mortuus est stella cometa apparuit in celo ad modum facule circa festum sancti Apollinaris, et duravit usque ad mortem pape. De qua apparitione similiter superius dixi CCCCVI carta, ibi: *Anno Domini MCCLXIII*. De hac stella Ysidorus dicit: *Comis stella est, eo quod comas luminis ex se fundat. Quod genus syderis, quando apparuerit, aut pestilentiam aut famem aut bella significat. Cometes autem Latine crinite appellantur, quia in modum crinium flammam spargunt; quas Stoici dicunt esse ultra XXX, quarum nomina et effectus quidam astrologi scripserunt.*

De operibus Parmensium.

De operibus Parmensium dicendum videtur hoc loco. Item millesimo supraposito Parmenses inchoaverunt unum palatium magnum et pulcrum iuxta plateam novam et fecerunt fieri portam Sancti Benedicti et inchoaverunt pontem lapideum super Lenciam, qui est fluvius qui discurrit per publicam stratam inter Regium et Parmam, ad quinque miliaria iuxta Parmam. Et fecerunt fieri unam magnam campanam pro turre communis, quia precedens fuerat fracta. Et quia propter defectum metalli caruit ansis sive auribus, ut ligari et appendi non posset, secundo fusa fuit a pre-

dicto magistro; et fuit pulcherrima, sed caruit bono sono propter aliquem defectum, quem creditur habuisse. Et ita Parmenses miserunt Pisas pro bono magistro, ut bonam campanam faceret eis. Et venit magister ad Parmenses de Pisis sicut magnus baro indutus sollemniter, et habitavit in loco fratrum Predicatorum, et ibi fudit campanam Parmensium et adhibuit omne studium, quod potuit adhibere et scivit, quia habuit metallum de novo et in magna copia, sicut voluit, abundanter. Et fecit formam pulcherrimam, et fuit solitarius, ne molestaretur ab aliquo. Insuper fudit eam super fundamentum Ecclesie Predicatorum, que iam erat fundata. Timebat enim, ne metallum prosiliret de forma descendendo inferius; nec sic campana fusa bona inventa fuit, nec quantum ad formam nec quantum ad bonum sonum. Et in hoc punivit Deus Parmenses, quia volebant habere unam talem campanam, que in Burgo Sancti Donini et in Regio audiretur, et vix poterat audiri per Parmam. Unde illud Dan. III: *Gradientes in superbia potens est humiliare*, scilicet *excelsus*, qui *in regno hominum dominatur*. Et expenderunt Parmenses illo anno in campanis faciendis imperialium mille libras, nec bonam campanam aliquam habuerunt. In loco autem fratrum Predicatorum apud Parmam non habitabant tunc temporis nisi IIII fratres, ad locum custodiendum. Recesserant enim de Parma fratres Predicatores occasione cuiusdam domine, quam tamquam hereticam conburi fecerant, que dicebatur Halina; nec reversi erant adhuc, ut habitarent ibidem. Volebant enim a Parmensibus rogari cum honore reverti. Et Parmenses parum curabant de eis, quia circa religiosos indevoti semper existunt et duri.

Item millesimo supraposito fecerunt Parmenses magnum murum iuxta fluvium Parme, post Ecclesiam sancte Marie de Templo, a ponte Domine Egidie versus pontem lapideum, per quem publica strata decurrit, et merces venduntur. Item millesimo supraposito fecerunt duas turres in ripa fluminis Tari, ab utraque ripa unam, ubi fluvius ingreditur Padum. Et posuerunt ibi catenam ferream ab una turre ad aliam, ne quis possit ingredi vel egredi cum mercibus absque Parmensium voluntate. Id ipsum fecerunt in fluvio Lencie, ubi Lencia apud Ençanum ingreditur Padum,

et idem in egressu fluminis Parme apud Colurnium sive Coparmulim. Item millesimo supraposito in villa Pupilii, que est in episcopatu Parmensi, infra tres menses LXXX homines mortui sunt. Nam ista est regula generalis sive argumentum probatum, ut quotiens boum precedit mortalitas, totiens sequenti anno hominum mortalitas subsequatur.

De magna mortalitate hominum que in diversis partibus mundi fuit.

Et eodem millesimo in urbe Romana maxima fuit mortalitas et infirmitas, ita ut mitrati inter abbates et episcopos a Pascha usque ad Assumptionem beate Virginis sub papa Honorio quarto XXIII morerentur. Item millesimo supraposito statuerunt Parmenses quod pons lapideus fieret super fluvium Tari, qui distat a Parma per miliaria V, per stratam publicam, per quam itur ad Burgum Sancti Donini. Et eodem millesimo fecerunt fieri unam turrim in castro Grondule, quod habent in Alpibus prope Pontem-tremulum ad miliaria tria.

De operibus Parmensium iterum dicitur hic.

Ut autem de operibus Parmensium melius explicemus, oportet nos ad tempora anteriora reverti et dicere que iam diu facta fuerunt, ante scilicet quam nati essemus.

Anno siquidem dominice incarnationis MCXCVI Parmense baptisterium fuit inceptum, et pater meus, ut ab ore eius audiui, in fundamento eius lapides posuit in signum memorialis et bone recordationis in posterum. Nam inter baptisterium et domum meam nulla interpositio habebatur. Pater meus domnus Guido de Adam dicebatur, et ego filius suus frater Salinbene de Ordine fratrum Minorum.

Anno Domini MCXCIX fuit sturmmum de Burgo Sancti Donini contra Placentinos et Mediolanenses et eorum partem cum carrociis, et tunc fuerunt disconficti.

De nive magna, que dicitur sancte Agathe.

Anno Domini MCCVII facta fuit mora pontis lapidei fluminis Parme; et fuit nix magna, que nix sancte Agathe appellatur, pro eo quod in festo eius descendit, et a posteris reducitur ad memoriam, quia usque ad hominis staturam grandis fuit.

Quo anno beatus Franciscus inchoavit Ordinem fratrum Minorum.

Et eodem millesimo inchoavit beatus Franciscus Ordinem fratrum Minorum sub papa Innocentio tertio, decimo anno pontificatus ipsius, et vixit in eo XX annis completis.

Anno Domini MCCX facte fuerunt fovee de Sancta Cruce de Parma; et imperator Octo venit Parmam.

Quo anno fuit incepta Religio vetus de Parma.

Anno Domini MCCXI facta fuit primo moneta denariorum parvorum Parmensium. Et in hoc anno fuit incepta domus Religionis veteris de Parma.

Anno Domini millesimo CCXIII soli Cremonenses ceperunt carrocium Mediolanensium.

Anno Domini MCCXV dominus Robertus Manfredi Pii de Mutina potestas Parme fuit. Et hoc anno Parmenses et Cremonenses obsederunt Castrum-novum Placentinorum.

Anno Domini MCCXVI gelavit Padus.

Anno Domini MCCXVII fuit exercitus de Çubello.

Anno Domini MCCXXI dominus Torellus de Strata de Papia potestas Parme fuit. Et tunc fuit inceptum palatium novum communis Parme.

Anno Domini MCCXXIII dominus Henricus Advocatus de Cremona potestas Parme fuit. Et hoc anno in introitu sui regiminis fuit terremotus magnus in Nativitate Domini, qui a posteris ad memoriam frequenter reducitur.

Anno Domini MCCXXVIII dominus Manfredus de Cornaçano potestas Parme fuit. Et hoc anno obiit Opiço Parmensis

episcopus, qui fuit de Lavania et barbanus pape Innocentii quarti.

Anno Domini MCCXXVI Fredericus imperator venit Parmam.

Anno Domini MCCXXVII domnus Torellus de Strata de Papia potestas Parme iterum fuit. Et tunc inchoatum est castrum Torelli contra Burgum Sancti Donini, eo quod Burgenses Parmensibus obedire nolebant. Sed quia Burgenses venerunt ad precepta communis Parme, ideo Parmenses ab edificatione castrum cessaverunt. Huc usque de operibus Parmensium sic est dictum. Alibi forte alia dicemus, cum dicenda occurrerint, et videbimus expedire. Nunc prosequamur millesimum superius inchoatum.

De morte Manfredi Turte de Alberghettis.

Item millesimo supraposito, scilicet CCLXXXV, Manfredus Turta de Alberghettis de Faventia mortuus est in villa Seçarie, que a Faventia per V miliaria distat, et a consanguineis suis cum filio suo fuit occisus, dum cum eis pranderet, veniens de Ravenna.

De domno Malatesta de Arimino, quem quidam interficere voluerunt.

Et eodem millesimo contra domnum Malatestam de Arimino insurrexerunt nepotes comitis Tadei de Bono-comite et percusserunt eum, volentes eum occidere, in civitate Cesene iuxta domum Heremitanorum; quorum beneficio evasit, quia porta eorum erat aperta.

De statuto quod contra venditores piscium Regini fecerunt propter eorum stultitiam.

Item millesimo supraposito statutum est in pleno consilio Reginorum, quod venditores piscium non vendant pisces ab initio quadragesime usque post Pascha, sub banno et pena XXV librarum bononinorum, et quod nullus emat, sub pena X librarum bononinorum. Quod statutum optime fuit servatum. Causa autem

huius statuti faciendi fuit quia, quando milites et iudices inquirebant ab aliquo piscatore: 'Pro quanto pretio dabis tu istum piscem?' ille bis et ter inquisitus respondere dedignabatur. Quin immo avertebat faciem et loquebatur socio suo dicens: 'Compater, pone cava-gnam sive cistam in illo loco!'. Unde illud Prover. XXIX: *Servus verbis non potest erudiri, quia quod dicis intelligit et respondere contemnit*. Volebant preterea de una parvula tinca vel anguilla tres vel IIII grossos. Cumque viderent piscatores et piscium venditores quod ita firmiter et stricte servabatur statutum contra eos factum, et quod damnificabantur ex hoc — nam pisces eorum omnes numerati fuerunt et positi in vivariis usque post Pascha —, venerunt ad fratres Minores et rogaverunt eos, ut rogarent potestatem et capitaneum et ancianos et totum consilium de istius relaxatione statuti, et ipsi volebant promittere quod rationabiliter et discrete et curialiter et pro bono mercato venderent omnibus volentibus emere pisces suos. Sed nec sic fuit relaxatum statutum, iuxta verbum quod de Esau dicit Apostolus ad Hebreos XII: *Non enim invenit ultra penitentiae locum, quamquam cum lacrimis inquisisset eam*. Minabantur etiam Regini consimiliter beccariis paschali tempore se facturos, nisi curialiter et rationabiliter carnales venderent in macello. Quod audientes beccarii fecerunt quod docet sapiens in Prover. XIX: *Pestilente flagellato stultus sapientior erit. Si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam*. Domnus Ghirardus Varolus, quidam iudex de Regio, fuit primus qui stultitiam piscatorum in consilio divulgavit, et ad dictum eius statutum huiusmodi factum fuit. Fecit enim quod dicit sapiens in Prover. XXVI: *Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur*.

Quod illi de Saxolo mulieres Mutinensium de civitate ceperunt consilio domni Burigardi, et ipse eodem mense a Mutinensibus captus fuit cum quibusdam aliis de parte sua.

Item millesimo supraposito, scilicet CCLXXXV, ceperunt illi de Saxolo CCC mulieres illorum de civitate Mutine, que egressae erant ad vineas ad colligendas uvas, et duxerunt eas Saxolum et posuerunt in carcere. Quod factum fuit in die Martis, quarta

die in principio mensis Septembris, sed cito dimisse sunt, quia Mutinenses de civitate ceperunt similiter illas illorum de Saxolo. Item millesimo supraposito, XXI die mensis Septembris, in festo sancti Mathei Apostoli capti sunt XXIIII illorum de Saxolo a Mutinensibus interioribus, qui erant in Herberia. Et ceperunt eos in villa Cortexelle, que distat a castro Herberie per miliare et dimidium miliaris. Inter quos fuerunt precipui domnus Burigardus, qui erat magister militie illorum de Saxolo et probus in armis et doctus ad bellum. Hic fuit de Vapinco, que in provincia Provincie parva civitas est. Hic est qui consilium dederat, quod mulieres caperentur et ponerentur in carcere. Et ipse eodem mense captus est et adductus ad carcerem in Mutina civitate. Alius precipuus fuit comes Lesnardus de Crema. Omnes alii Gallici fuerunt preter unum Mutinensem. Et nota, ut dixerunt postea Mutinenses interiores, quod, si domnus Burigardus in principio, quando venit in adiutorium illorum de Saxolo, venisset ad civitatem, disposuerant fugam arripere et civitatem relinquere, tantus timor irruerat super illos.

Quod Mutinenses mutuo de pace inter se facienda tractare ceperunt.

Sed Dominus melius ordinavit et fecit, quia VII die intrante Octobre, in die dominica infra octavam beati Francisci factum est compromissum de pace facienda inter Mutinenses de Saxolo et Mutinenses de civitate.

Quod domnus Guido de Corigia et domnus Matheus, frater suus, intro-mittebant se de pace Mutinensium facienda.

Et domnus Guido de Corigia et domnus Matheus, frater suus, fuerunt principales ad istam pacem componendam et ordinandam. Et domnus Mastinus de Sancto Vitale de Parma multum laboravit ad hoc, ut pacem Mutinenses haberent. Et frater Petrus de Culiculo de Parma, ex Ordine fratrum Minorum et lector in Mutinensi conventu, similiter fideliter laboravit eundo Parmam ad dominos supradictos et redeundo Saxolum et Mutinam et referendo

verba istorum tamquam nuntius et mediator existens. Siquidem de voluntate erat tam illorum de civitate quam illorum de Saxolo, ut pax modis omnibus haberetur. Attenuati enim erant paupertate et miseria ex utraque parte et magnis debitis obligati. Nam marsupia eorum evacuaverant et exhausserant tam Tusci quam Gallici atque Romagnoli et multe alie nationes occasione stipendii, quod dabatur eisdem. Ego etiam frater Salimbene de Parma ex Ordine fratrum Minorum illo tempore associavi fratrem Petrum de Culiculo eundo Saxolum ad domnum Manfredinum et rogando tam ipsum quam alios maiores exterioris partis, ut quantum erat ex parte sua pacem non recusarent, iuxta verbum Apostoli ad Ro. XII: *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes*. Qui responderunt michi curialiter et benigne quod omnino cum concivibus suis pacem habere volebant et parati erant stare ad mandatum illorum qui de pace facienda se intromittebant, etiam si gravia eis viderentur et essent. Ivi diebus illis Carpum, ut facerem ibi festum beati Francisci. Cumque pervenissem illuc, inveni nuntios secretarios marchionis Hestensis congregatos in plebe, et eadem hora supervenerunt domnus Guido de Corigia et domnus Matheus, frater suus, qui veniebant de Parma. Et statim fuerunt ad habendum consilium, ut de pace tractarent. Et quia cogitationes consiliis roborantur, iterum de nocte aliud fecerunt colloquium et consilium firmaverunt, quod nullus de Carpensibus scivit preter archipresbiterum plebis. Et summo diluculo nuntii marchionis Ferariam sunt reversi, et domnus Guido et domnus Matheus iverunt Mutinam et ceperunt de pace tractare. Post paucos vero dies iverunt Parmam duo predicti fratres et rogaverunt potestatem et capitaneum et totum consilium, quod pláceret eis, quod de ista pace Mutinensium se intromitterent, quia de eorum licentia facere eam volebant. Et placuit potestati et capitaneo et toti consilio generali. Tunc accepit domnus Guido a Parmensibus mutuo mille libras, et domnus Matheus totidem a Reginis, ut darent stipendium suum soldadheriis qui in Mutina erant et licentiarent eos, ut postea cum maiori tranquillitate de pace tractarent. Et protelata est ista pax per multos dies. Erat enim valde intricata.

Quod dominus Guido de Corigia dominum Burigardum multipliciter honoravit.

Et dominum Burigardum, quem in compedibus Mutinenses habebant, et comitem Lesnardum cum aliquibus aliis miserunt Regium, et XV diebus in compedibus fuerunt ibi detenti in Regino palatio. Postea venit dominus Guido de Corigia et accepit dominum Burigardum et duxit eum Corigiam, que est villa in episcopatu Regino, et honoravit eum ibi. Postmodum duxit eum ad Castrum-novum, quod est in episcopatu Parmensi, ubi habet possessiones suas tam ipse quam frater suus dominus Matheus de Corigia, et ibi similiter eum magnifice honoravit faciendo sibi convivias et dando cibaria delicata. Et dixit dominus Burigardus domno Guidoni: 'Etiam *si tradidero meipsum servum tibi, non ero condignus providentie tue*'. Et adiecit: 'Liberastis me de carcere Mutinensium, domne Guido, et eripuistis me de manibus inimicorum meorum et insidiantium michi, *qui querebant animam meam, propterea omni tempore, quo ingruerit bellum contra vos, ubicumque fueritis, toto tempore vite mee paratum me invenietis ad servitium et adiutorium vestrum*'. Tunc dominus Guido regratiatus est ei et dimisit eum abire cum pace, deducendo ipsum usque ad congruum locum. Et ivit Saxolum, et ab illis de Saxolo alacriter fuit receptus et visus et cum magno honore, ac si angelum Dei vidissent.

De devotionibus domni Burigardi, quas habuit erga Deum.

Et nota quod erga Deum dominus Burigardus aliquas habuit bonitates. Usque adeo enim fuit Deo devotus, quod semper in curia sua habebat proprium capellanum, ut vidi oculis meis, qui ei qualibet die missam dicebat et celebrabat divina. Quando fuit Regii, fratribus Minoribus misit unum magnum duplerium ad illuminandum et honorandum dominicum corpus, quando elevatur et populo demonstratur in missa.

Quod domnus Matheus et domnus Guido de Corigia Mutinensibus se ostenderunt iratos, pro eo quod ad faciendum pacem non bene voluntarii videbantur.

Quando autem domnus Burigardus Saxolum rediit, tunc desperatum est de pace fienda, et ceperunt illi de Saxolo castrum suum fortificare. Domnus vero Matheus de Corigia in consilio Mutinensium multa verba dixit in favorem illorum de Saxolo et splendide peroravit allegando pro eis, et ostendit se valde iratum Mutinensibus, eo quod nolebant concives suos de Saxolo ad pacem recipere, et quia a festo beati Francisci usque ad festum sancte Lucie occupati steterant ipsi duo fratres in tractando predictam pacem. Insuper domnum Guidonem elegerant Mutinenses in suum potestatem pro anno sequenti, qui etiam preceperat quod omnia castra et fortitudines, que in episcopatu Mutinensium erant, destrui deberent, sicut in compositione pacis fuerat ordinatum. Recessit itaque a Mutinensibus domnus Matheus terribiliter iratus propter causas superius assignatas, dicens quod iret ad habitandum cum illis de Saxolo, ex quo pro bono suo eum exaudire nolebant. Domnus etiam Guido, frater suus, consimiliter fecit, dicens quod esset cum domno Opiçone Parmensi episcopo, qui partem illorum de Saxolo tenebat, et Mutinenses impugnaret toto tempore vite sue, quousque pax in Mutina haberetur. Et recordatus sum Moysi et Aaron, de quibus dicitur quod a Pharaone recesserunt irati, Exodi. XI. Quod considerantes Mutinenses cognoverunt se male fecisse, quia seminaverant agros et edificaverant domos per episcopatum, sed de fructu Nativitatis non sperabatur, si guerra duraret. Et miserunt dicendo quod volebant omnino facere pacem cum concivibus suis. Unde impletum est illud Ecclesiastes VII: *Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus animus corrigitur delinquentis*. Talia sunt hodie parum ante Nativitatem Christi, finis ignoratur istorum.

Quod de pace Lombardorum non est sperandum.

Verumtamen de pace Lombardorum parum confido, quia sic est de pace eorum, sicut de ludo puerorum, quando ponunt et

superponunt manus super genua sua, quia, dum quilibet vult victor existere, extrahit manum de inferiori parte et superponit alterius manui ipsum percutiendo, et sic se existimat habere victoriam. Sed

victorem a victo superari sepe videmus.

Unde illud:

Ratio preteriti scire futura facit.

Exemplum notabile et dignum relatu super illo verbo Eccli. XII: *Non credas inimico tuo in eternum*, et super illo Eccli. XI: *Non omnem hominem inducas in domum tuam*. De quo similiter require infra carta DVI.

Patet quod dicimus: vidi diebus meis quod Parmenses qui ex parte imperii erant in Burgo Sancti Donini rogaverunt concives suos Parmenses qui erant in civitate, quod reciperent eos ad pacem, et factum fuit ita. Qui ingressi volebant cum parte ecclesiastica de pari contendere. Et sic multiplicatis litigiis hinc inde iterum fuerunt expulsi, iuxta verbum quod scriptum est Ps.: *Expulsi sunt nec potuerunt stare*. Simile accidit Bononiensibus, Mutinensibus et Reginis, simile etiam Cremonensibus. Nam cum hi qui ex parte imperii erant in Cremona cum magna alacritate et honore recepissent concives suos, ipsi post unum mensem fraudulenter et malitiose mala reddiderunt pro bonis, quia pars ecclesiastica aliam partem turpiter expulit et fugavit. Ideo optimum consilium datur a Ieremia IX: *Unusquisque se a proximo suo custodiat et in omni fratre suo non habeat fidutiam, quia omnis frater supplantans supplantabit, et omnis amicus fraudulenter incedet, et vir fratrem deridebit et veritatem non loquetur. Docuerunt enim linguam suam loqui mendacium, ut inique agerent, laboraverunt*. Hinc Ecclesiasticus dixit XII: *Non credas inimico tuo in eternum. Sicut enim attramentum — sive eramentum — eruginat nequitia illius. Et si humiliatus vadat curvus, adice animum tuum et custodi te ab illo. Non statuas illum penes*

te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne conversus stet in loco tuo, ne forte conversus in locum tuum inquirat cathedram tuam, et in novissimo cognoscas verba mea et in sermonibus meis stimuleris. Ideo sapienter respondit serpens cuidam, qui volebat cum eo facere pacem post magnas iniurias ex utraque parte alteri eorum illatas, sicut patet in quodam exemplo, quod frequenter solitus sum dicere et audire. Dicitur enim quod quidam magnus dominus viridarium habebat pulcherrimum, plenum omnibus fructibus bonis, qui pulcri sunt ad videndum et suaves ac dulces ad degustandum. Cum autem custos viridarii quadam die repperisset ibi serpentem, cum ligone persecutus est eum usque ad latibulum suum, volens eum occidere. Serpens vero stans in caveerne foramine taliter allocutus est hominem dicens: 'Noli me occidere, sed potius parce michi. Nullum enim damnum consequeris, si in isto viridario habitavero tecum. Comedam enim de fructibus qui cadendo marcescunt, et lucraberis inde amicum, quia solatium ero allocutionis et laboris et tedii tui'. Cum autem serpens taliter perorasset, visum fuit homini quod rationabiliter diceret verba sua. Et dixit serpenti: 'Non solum ista tibi concedo, de quibus rogasti me, verum etiam ducam te in domum meam et ibi de cibus mense mee pascam te, quousque volueris mecum esse'. Et sic factum fuit multis diebus. Cum autem quadam die absens esset homo, surrexit serpens et filium eius interfecit, qui parvulus dormiebat in cuna, et aufugit rediens ad cavernam, in qua in viridario tuebatur. Rediens homo domum invenit filium mortuum et serpentem fugisse. Et post dolorem et planctum cum ligone cepit serpentem inquirere, volens de eo ulcisci. Serpens vero conscius mali quod fecerat diligenter sibi cavebat. Tamen finaliter quadam die invenit homo dormire serpentem, et ante quam perveniret ad latibulum suum, magnam partem caude amputavit serpentis, et sic mitigatus est dolor eius de morte filii sui. Post multos vero dies, cum iterum repperisset homo serpentem, dixit ei: 'Volumus facere pacem?'. 'Non', dixit serpens, 'quia tu nunquam posses me diligere, quando reduceres ad memoriam mortem filii tui, nec similiter ego te, quando viderem michi caudam a te ita deformiter amputatam. Quilibet ergo faciat factum suum, sicut

melius novit, quod consultius erit atque utilius tam tibi quam michi'. Igitur istas partes et divisiones et maledictiones Federicus imperator in Italia seminavit, que usque hodie durant, nec finiri nec terminari possunt propter hominum pravitatem et diaboli iniquitatem, qui hominis dicitur inimicus *et superseminavit zizania in medio tritici et abiit*, Mat. XIII. Si queritur, quo abiit, audi Apoc. XII: *committere bellum cum reliquis qui sunt de semine eius*.

De perversitatibus imperatoris Frederici.

Fredericus vero de hoc mundo recessit, qui, et si habuit aliquas bonitates, habuit similiter et multas pravitates atque perversitates, ut in supposito patet exemplo. Cum enim quodam tempore esset excommunicatus a papa Gregorio nono et pervenisset ad quandam terram, in qua erat patriarcha Aquilegensis, qui fuit pulcher homo et barbanus sancte Elisabeth langravie, domnus Bertholdus, quem vidi et cognovi, misit ei dicendo quod veniret ad audiendum secum missam. Patriarcha vero, ante quam nuntium imperatoris vidisset, cum cognovisset hec omnia, vocato barbitonsore fecit sibi minui, et discubuit et cepit prandere; et misit imperatori dicendo quod ad eum ire non poterat ad audiendum missam, cum esset minutus et comedendo discumberet. Qui iterum misit ei dicendo, quod omni occasione postposita veniret ad ipsum. Ille vero volens redimere vexationem suam humiliter acquievit. Et veniens missam audivit cum eo. Hinc Constantinus imperator legitur dixisse: *Qui conatur perpetrare quod malum est, captivare utique studet bonitatem*. Hinc Iohannes et Paulus de apostata Iuliano dixerunt: *Ex quo Iulianus semel a facie Dei proiectus est, conatur et alios secum ad interitum trahere*. Hec in marchia Trivisina facta sunt in civitate Vincentie in festo Pentecostes. Alias pravitates Friderici imperatoris condam superius posui, similiter et in alia cronica breviori diligenter eas descripsi, sed non omnes, erant enim multe valde. Verumtamen sciendum quod non fuit ita crudelis sicut Icilius de Romano, qui multis temporibus dominium habuit

marchie Trivisine. Sciendum etiam quod aliquando fuit multum solatiosus homo, sed multos habuit insidiatores et mordaces, qui querebant animam eius, volentes eum occidere, maxime in Apulia et Sicilia atque in toto regno.

Quod Mutinenses obsederunt et ceperunt castrum Magrete, et de miraculo quod beata Virgo demonstravit ibidem.

De Mutinensibus. Item in hoc MCCLXXXV Mutinenses exteriores obsederunt castrum de Magreta, quod est in episcopatu Mutinensium. Et quia debile erat et male munitum, quia pauci defensores erant in eo, ideo cito ceperunt eum. Tunc Niger de Lecca-terra, de quo superius dixi in cathalogo Mutinensium, ingressus Ecclesiam beate Virginis, que erat in castro, posuit ibi ignem, volens eam conburere, et dixit: 'Modo defende te, sancta Maria, si potes'. Quo verbo malitiose et iniuriose prolato statim ingressa est lancea vibrata ab alio per manbergam ipsius et percussit cor eius, et statim cecidit mortuus. Et quia certum est quod sui lanceam non vibrassent, maxime contra eum, creditur a Mercurio fuisse percussus, tum quia iniuriarum Virginis gloriose ultor consuevit existere, tum etiam quia Iulianum Apostatam cum lancea in bello interfecit Persarum; et iste Niger de lancea vibranda fuit multipliciter commendatus et multos cum lancea interfecit. Et impleta est Scriptura que dicit Sap. XI: *Per que peccat quis, per hec et torquetur*. Et iterum alia scriptura dicit primo Reg. XXVI: *Perfodiam eum lancea in terra semel, et secundo opus non erit*. Et iterum alia scriptura dicit Ecclesiastes V: *Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in celo, et tu super terram, idcirco sint pauci sermones tui*. Et iterum Ps: *Nolite loqui adversus Deum iniquitatem*. Iterum alia scriptura dicit Isaie XXXII: *Stultus enim fatua loquetur*. Item Ecclesiastes VII: *Noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo*. Item Eccli. V: *Subito enim veniet ira illius, et in tempore vindicte disperdet te*. Item Eccli. VII: *Noli facere mala, et non te apprehendent. Non semines mala in sulcis iniustitie, et non metes*

ea in septuplum. Item Sap. XVI: Homo autem occidit per maliciam animam suam, et cum exierit spiritus, non revertetur, nec revolabit anima, que recepta est.

Quod curia pape in civitate Tiburtina habitavit hoc anno, et quod magna infirmitas fuit ibidem.

Item millesimo supraposito habitavit curia Romana, scilicet papa Honorius quartus cum cardinalibus suis, in civitate Tyburтина; et fuit ibi mortalitas maxima, usque adeo grandis, quod solummodo de forensibus mortui sunt ibi duo* milia hominum. Et habebant fratres Minores frequenter in una die in Ecclesia sua IIII funera. Et fuit ibi quidam vetulus ultramontanus electus in episcopum, qui ibi erat, ut consecraretur, et mortuus est ipse et XXV de familia sua. Audivi hec omnia a ministro Turonie sive Sancti Martini, qui ibi erat. Tunc recordatus sum illius verbi quod dicit Amos propheta V: *In omnibus plateis planctus, et in cunctis que foris sunt dicitur: Ve, veh! Et vocabunt agricolam ad luctum et ad planctum eos qui sciunt plangere, et in omnibus viis erit planctus.* Et infra VIII: *Multi morientur, in omni loco prohibietur silentium.* Et nota, ut etiam alibi me dixisse recordor, quod ista est regula generalis et firma, quia, quotienscumque boum precedit mortalitas, totiens sequenti anno hominum mortalitas subsequatur. Idem post famem, que precedit, accidere consuevit, ut mortalitas hominum similiter subsequatur. Item in hoc millesimo frater Vitalis, minister Bononie, in mense Septembri apud Bononiam ultimum diem clausit. Et XV annis vel XVI stetit minister, et fuit homo parvi valoris quantum ad exteriora. Post cuius decessum congregati fratres in conventu Bononiensi, guardiani scilicet, custodes et lectores et alii discreti, quibus de iure electio debebatur, in mense Octobre elegerunt fratrem Bartholomeum de Bononia, ut provincialis esset minister, qui Parisius magister fuerat conventatus. Et miserunt fratrem Philippum de Boschettis de Mutina Parisius ad generalem ministrum fratrem Arlottum, ut ministrum confirmaret electum; et ita fecit.

De morte Philippi regis Francie.

Item in hoc supradicto millesimo Philippus rex Francie in Hispania ultimum diem clausit in civitate Geronda, ubi erat cum exercitu magno, quem conduxerat contra Petrum Aragonie regem. Multi etiam de exercitu regis mortui sunt, non ab hoste percussi, sed a voluntate divina, cui omnia, quando vult, moriuntur et vivunt. Hic fuit filius sancti Lodoyci. Et portatum fuit corpus regis Philippi Parisius et ibi sepultum; et regnavit Philippus filius eius pro eo.

De nominibus regum Francie; et quod brevi tempore pars ecclesiastica damnificata est vehementer; et quod hoc anno cecidit turris de Bibianello, que futurum aliquid portendebat.

Et nota quod moderno tempore omnes reges Francie aut Lodoyci aut Philippi dicuntur. Nota etiam quod in brevi tempore pars ecclesiastica damnificata est vehementer et grave habuit detrimentum et durum sustinuit infortunium. Et primo, quia captus fuit filius regis Karoli navali bello in mari ab hominibus Petri Aragonum et in Sicilia detentus in carcere. Secundo, quia rex Karolus post breve tempus post captionem filii ultimum diem clausit. Tertio, quia papa Martinus quartus eodem anno viam est universe carnis ingressus. Quarto, quia rex Francie fecit id ipsum. Et omnia ista quasi in uno anno fuerunt, scilicet MCLXXXV. Item in isto millesimo supradicto papa Honorius quartus precipiendo mandavit, quod colligerentur decime omnium Ecclesiarum usque ad triennium et solverentur et darentur filio regis Karoli pro recuperanda Sicilia de potestate et dominio et servitute Petri Aragonum, qui eam contra voluntatem Ecclesie detinebat. Item in millesimo supraposito cecidit turris, que erat in Bibianello. Est autem Bibianellum castrum, quod fuit condam comitisse Matildis, et est in episcopatu Regino in montibus, ubi sunt IIII castra contigua. Et tantum distat unum ab alio, quantum est iactus unius baliste; quorum primum appellatur Mons-vetus. Secundum Bibianellum, in quo habitat domnus Guido de Canossa cum Bonifacio suo germano. Porro tertium appellatur

Mons-Lucilus, in quo non est nisi sancti Ecclesia Leonardi. Quartum vero dicitur Mons-Iohannes, in quo habitat sacerdos qui vocatur domnus Ghirardus, *senex* et antiquus et *plenus dierum* et multa bona faciens, et nullus alius ibi preter ipsum cum famulis suis in sancti Nicholai Ecclesia. Et nota quod ista IIII castra fuerunt optime a militibus et dominabus antiquitus habitata, et turres et palatia fuerunt ibidem, que modo diruta sunt, et casamenta cum fundamentis deserta et solitaria derelicta. Ipsi viderint! Nam *pauci facti sunt et vexati sunt a tribulatione maiorum et dolore*. Item in isto millesimo supraposito circa festum sancte Lucie mortuus est subito in lecto suo, sine aliqua precedente infirmitate Barnabas, qui dicebatur de Regina et de civitate Regio oriundus erat. Hic multum fuit amicus meus. Et fuit solatium clericorum, canonicorum, cardinalium et omnium prelatorum, militum et baronum et omnium qui solatium requirebant, quantum ad verba sua. Nam optime loquebatur Gallice, Tuscite et Lombardice et aliis multis modis, scilicet qualiter pueri cum pueris pueriliter locuntur, qualiter mulieres cum mulieribus et cum commatribus suis familiari colloquio mutuo referunt facta sua. Et sciebat representare modum predicandi antiquorum predicatorum, secundum quod predicabant tempore Alleluie, quando intromittebant se de miraculis faciendis, ut diebus illis oculis meis vidi. Isti fuerunt frater Iohannes de Vincentia, qui Bononie miracula faciebat et de Ordine Predicatorum erat. Item frater Bartholomeus similiter de Vincentia de Ordine supradicto, qui Parme miracula faciebat. Frater Iacobinus de Parma, qui in Regio miracula faciebat et ideo de Regio dicebatur, et de Ordine fratrum Predicatorum erat. Item frater Ghirardus de Mutina ex Ordine fratrum Minorum, qui totam Italiam circuibat predicando et miracula faciendo. Frater Leo archiepiscopus Mediolanensis ex Ordine Minorum similiter, qui in Mediolano optime predicabat. Et multi alii, quos vidi et cognovi, quorum memoria sit cum Deo! Amen.

De morte magistri Rolandi episcopi Spoletini, qui multa bona fecit.

Item in millesimo supraposito mortuus est magister Rolandus de Parma, cuius pater dictus fuit magister Taberna, pulcher homo et curialis et optimus sartor, qui vestimenta nobilium faciebat. Iste magister Rolandus ivit Parisius valde pauper et ibi studuit multis annis in multis scientiis et factus est magnus clericus et plenus litteratura. Et veniens ad curiam pape optime advocabat et factus est pecuniosus et dives et inclitus valde. Cum autem papa Nicholaus tertius faceret cardinales, fecit domnum Gerardum Album de Gainaco, que est villa in episcopatu Parmensi, et istum magistrum Rolandum fecit episcopum Spoletinum.

Quod magister Rolandus episcopus Spoletinus fuit inquisitor miraculorum sancti Lodoici.

Papa vero Martinus quartus assumpsit eum de civitate Spoletini et misit eum in Franciam, ut miracula regis Francie sancti Lodoyci bone memorie diligenter inquireret, quem canonicare volebat et cathalago sanctorum ascribere. Quod officium exercuit valde bene. Et dixit michi in civitate Regina, quando redibat de Francia, quod LXXIIIII miracula, que fecerat Deus in diversis infirmis amore regis, servi et amici sui, portabat ad papam, que omnia erant testibus ydoneis approbata et per auctenticos notarios et sollemnes diligenter conscripta. Et gavisus fuit papa Martinus, cum vidisset hec omnia. Siquidem, ante quam Romanus fieret pontifex, primus fuit qui miracula regis Francie cepit inquirere, sed postquam factus fuit papa, substituit sibi istum. Tunc remuneravit papa magistrum Rolandum de suo labore dando sibi episcopatum in Francia meliorem, ad quem morte preventus non potuit pervenire. Sed et papa eodem anno ultimum diem clausit et regem Francie sanctum Lodoycum bone memorie, sicut optaverat, canonicare non potuit. Forte alii summo pontifici ista canonicatio reservatur. Iste magister Rolandus episcopus Spoletinus fecit in Parma aliqua opera utcumque digna relatu. Nam

ad Ecclesiam sancti Sepulchri, ubi habitant fratres de Sancta Felicula, fecit fieri suis expensis pulcram capellam prope stratum, in columnis marmoreis elevatam, quam etiam dotavit decenter, ut ibi missa de mortuis pro animabus patris et matris sue et omnium propinquorum suorum, qui ibi sepulti sunt, de cetero congruis diebus et temporibus celebretur. Item iuxta maiorem Ecclesiam, que est Virginis gloriose, et iuxta introitum Sancti Iohannis Evangeliste, ubi habitant monachi, emit casamentum domni Gerardi condam de Corigia, qui fuit pater domni Guidonis et domni Mathei, et fecit ibi fieri magna muralia pro palatio faciendo. Et ibi retro emit domos illorum de Boveriis et fecit ibi fieri muralia et viridaria et cum diversis mansionibus habitacula, ut, cum veniret Parmam, requiesceret ibi et habitaret in eis. Item rogatus a fratribus Humiliatis de Palude, qui habitant Parme extra portam Sancti Benedicti, voluit emere locum eorum cum toto territorio, quod ibi habebant, ut dixit michi, et dare eis mille libras imperialium, ut habitaret ibi estivo tempore vel quandocumque sibi placeret. Sed quia ducentas libras imperialium volebant adhuc plus quam ille dare vellet, dimissa est venditio et emptio supradicta, quia *qui vehementer emungit, elicit sanguinem*, ut dicitur in Prover. XXX. Item iuxta Gainacum emit magnas possessiones, scilicet totam villam Sençanesii, que condam fuit domni Thomasi Hugonis de Armario et postea Antonini de Buxolis, a quo emit eam, et dedit eam fratribus ultramontanis, qui sunt de Ordine Carturiensium, et assimilantur fratribus Predicatoribus quantum ad habitum nigrum, ut vidi oculis meis, quia ad Ecclesiam fratrum Minorum venerunt in festo Assumptionis beate Virginis ad audiendum missam. Venerant enim Parmam, ut intrarent in corporalem possessionem sibi donatam.

Quod domnus Rolandus Taberna religiosus de Parma semper durus fuit et rusticus.

Et nota quod domnus Rolandus Taberna, de quo supra diximus, religiosus de Parma semper durus fuit et rusticus et nunquam familiaris neque humanus et nichil eis neque in morte de suo reliquit.

De Parmensibus, qui religiosi de Parma semper duri fuerunt et indevoti.

Et hanc proprietatem et maledictionem habent communiter pro maiori parte omnes Parmenses, tam clerici quam laici, tam viri quam mulieres, tam nobiles quam ignobiles, ut religiosi et aliis servis Dei, tam suis quam extraneis, indevoti semper existant et duri atque crudeles; quod pessimum signum ire Dei super eos esse videtur, quia ad Timotheum Apostolus dicit: *Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior.* Item Dominus de servis suis dicit Zacharie II: *Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Et in Eze. XVI Dominus dicit loquens de Ierusalem, quod Parmensibus convenit et adaptari potest propter eorum duritiam et inmisericordiam erga pauperes servos Dei. Dicit enim: *Ecce hec fuit iniquitas Sodome sororis tue: Superbia, saturitas panis et abundantia et otium ipsius et filiarum eius. Et manum egeno et pauperi non porrigebant.* Et ideo ego frater Salimbene de Parma XLVIII annis fui in Ordine fratrum Minorum et nunquam volui cum Parmensibus habitare propter indevotionem eorum, quam erga servos Dei habere videntur et habent. Non enim curant illis benefacere, cum quandoque optime possent et scirent, si voluntas adesset, quia histrionibus, ioculatoribus et mimis bene faciunt larga manu et militibus qui dicuntur de curia multa quandoque dederunt, ut vidi oculis meis. Certe, si ita grandis civitas esset in Francia, ut est Parma in Lombardia, convenienter et decenter centum fratres Minores viverent et habitarent ibi, habendo omnia necessaria abundanter.

Quod domnus Gerardus Albus, Romane curie cardinalis, Parmensibus multa bona fecit.

Item in hoc millesimo supraposito domnus Gerardus Albus, Romane curie cardinalis, qui est de Parma, fecit helemosinam fratribus Minoribus dando conventui XX libras imperialium et totidem fratribus, qui nuntii extiterunt eundo ad ipsum ad curiam, ubi erat; qui similiter de Parma fuerunt, scilicet frater Ghirar-

dinus Rangonus et frater Franciscus Tornilius, quorum quilibet habuit imperialium X libras. Et XV misit domno Guilielmo Rangono de Parma ob gratiam fratris Gerardini, qui filius eius erat. Et misit cardinalis, ut domnus Guilielmus Rangonus iret ad habitandum cum eo; et ivit et in curia sua magnus factus est vehementer. Item supradictus cardinalis unum dormitorium valde bonum et pulchrum fieri fecit suis expensis dominabus Religionis veteris de Parma, eo quod sororem suam germanam in monasterio illo haberet. Item centum libras imperialium dedit matri-ci Ecclesie de Parma, que est beate Virginis gloriose, pro una bona campana ad honorem eius fienda, que facta fuit bona et optima et sonora. Item fratribus Predicatoribus de Parma dedit ducentas imperialium libras pro eorum Ecclesia construenda, quam post reditum Babilonice captivitatis edificant, id est postquam cum Parmensibus reconciliati sunt post mortem domine Haline, cuius occasione de Parma recesserant et extra Parmam steterant multis annis.

De morte Petri Aragonie regis et de probitatibus eius.

De morte Petri regis Aragonie. Item millesimo supraposito in vigilia beati Martini Petrus rex Aragonie morte propria ultimum diem clausit, quem guardianus fratrum Minorum in confessione audivit, et in Villa-nova in loco fratrum Minorum fuit sepultus. Et missi fuerunt nuntii ad papam Honorium quartum pro concordia facienda inter filios Petri Aragonum et filios regis Francie, qui consanguinei esse dicuntur. Et dux Austerich de ista concordia se intromittebat, eo quod sororem Petri Aragonum haberet uxorem.

De commendatione Petri Aragonie regis, que in exemplo supposito demonstratur. Iste Petrus rex Aragonie fuit homo magnifici cordis et fortis armatus et doctus ad bellum. Nam homo fuit magne audacie et multa presumpsit, ut patet in negotio regni Sicilie, quod contra regem Karolum et papam Martinum ausus fuit invadere. Patet etiam hoc ipsum in alio exemplo, isto videlicet quod subicimus. In confnibus Provincie et Hispanie mons

altissimus eminent, qui ab illis qui partes illas inhabitant mons Canigosus appellatur, quem nos montem Caliginosum possumus appellare. Hic mons navigantibus per mare, cum veniunt, primus apparet, cum vero recedunt, ultima terra est, post quam aliquam videre non possunt. In isto monte nunquam habitavit homo, nec filius hominis super eum ausus fuit ascendere, propter eius nimiam altitudinem et propter difficultatem itineris et laboris. Circa radices vero montis istius habitatores existunt. Cum autem Petrus Aragonum super istum montem cogitasset ascendere, volens experiri atque cognoscere quid in montis cacumine haberetur, vocatis duobus militibus, amicis necessariis, quos intime diligebat, exposuit illis quod facere disponebat. Qui gavisi sunt et promiserunt ei, quod non solum tenerent secretum, verum etiam, quod nunquam separarentur ab eo. Assumptis ergo victualibus et congruentibus armis, dimissis equis ad montis radices, ubi habitatores existunt, ceperunt pedestres paulatine ascendere. Et cum iam multum superius ascendissent, ceperunt audire tonitrua horribilia et terribilia valde. Insuper coruscationes et fulgura apparebant, grandines et tempestates descendebant, ex quibus omnibus pavefacti, cadentes in terram, velut exanimes facti sunt pre timore et expectatione, que supervenerat illis. Petrus vero, qui robustior erat et fortior et qui desiderium cordis sui complere volebat, confortabat eos, ne deficerent in afflictionibus et terroribus illis, dicens quoniam labor iste adhuc ad honorem eorum et gloriam redundaret. Et dabat eis comedere et cum eis pariter comedebat. Et post recreationem et fatigationem itineris et laboris iterum hortabatur eos, ut secum valenter ascenderent. Et sic multis vicibus factum est atque dictum. Tandem illi duo socii Petri regis ceperunt deficere, ita quod pre nimia lassitudine itineris et tonitruorum timore vix poterant respirare. Tunc Petrus rogavit eos, ut expectarent eum usque ad vesperam diei sequentis, et si tunc non rediret ad eos, de monte descenderent et irent quo vellent. Ascendit igitur Petrus cum magno labore solus. Et cum in cacumine montis fuit, lacum invenit ibidem. In quem cum lapidem proiecisset, egressus est ex eo draco horribilis et magne magnitudinis et cepit per aera volitare, ex cuius flatu obtenebratus et

obscuratus est aer. Post hec Petrus descendit ad socios et quicquid viderat et fecerat totum sociis retulit, exposuit et narravit. Et descendantibus illis de monte precepit eis, ut quibus vellent hec omnia divulgaret. Videtur michi quod hoc opus Petri Aragonum possit connumerari cum operibus Alexandri, qui in multis terribilibus negotiis et operibus voluit experiri, ut laudem in posterum mereretur.

De commendatione Karoli regis et de probitatibus eius.

De commendatione Karoli. De rege Karolo est sciendum quod fuit homo magnifici cordis et fortis armatus et doctus ad bellum, et qui multis se periculis exponebat, ut faceret sibi nomen; quod patuit multis exemplis evidentibus et probatis. Et primo, quando Manfredum principem regni Sicilie interfecit, qui fuerat filius Frederici imperatoris condam. Secundo, quando interfecit Conradinum filium Conradi filii Frederici imperatoris condam supradicti. Et sic in multis aliis preliis promeruit sibi nomen. Hic cum quadam die audivisset quod quidam miles de Campania, que est inter Romam et Terram Laboris, omnes superabat in singulari certamine, tam Gallicos quam Lombardos, precepit principi filio suo, ut diem pugne ordinare deberet et divulgaret quod quidam novus miles cum milite de Campania pugnare volebat. Quod cum filius suus audisset, dissuasit patri quantum scivit et potuit, dicens quod miles ille fortissimus erat atque robustus et doctus ad bellum, et *quia excelso alius excelsior est, et super hos quoque eminentiores sunt alii, et insuper universe terre rex imperat servienti*, Eccle. V. Noluit pater acquiescere deprecanti nec filium exaudire, sed statuit diem pugne. In quo cum quilibet ex parte sua paratus staret ad pugnam, post tertium sonitum tube ceperunt discurrere et pariter sunt congressi. Et ita fortiter fortis impegit in fortem, quod mirati sunt universi, nec tamen de dextrariis ceciderunt, nec motus est aliquis de sella dextrarii sui. Percussit tamen unus alium in facie ita valide, quod lancea utriusque totaliter est confracta a cuspide usque ad manum militis utriusque. Voluit postea rex Karolus cum clava pugnare, et de

voluntate sua sustinuit primum ictum. Miles vero de Campania ita insiluit super eum, sicut nisus super aviculam vel sicut accipiter insilit in anatem. Et cum ambabus manibus tenens clavam ita fortiter super caput eius percussit, quod, si solidum ictum dedisset, nulli dubium quod mortuus cecidisset. Descendit tamen ictus a capite per humerum super costas eius. Et super sellam equi habuit firmum ictum ita validum, quod equus genuflexit, et Karolus totus alienatus duas habuit costas fractas. Cum autem princeps filius suus cum aliis militibus duxisset eum ad tentorium suum et removisset arma ab eo, cognoverunt milites quod rex Karolus esset, et mirati sunt valde. Quod cum miles Campaninus audisset, timuit vehementer. Et statim ascendit dextrarium suum et arripuit fugam, et sic in marchia Anthonitana latuit multo tempore. Karolus vero, postquam reversus est ad se ipsum, quia ex percussione totus fuerat alienatus, quesivit a filio, si adhuc miles expectabat in campo, quia volebat probare ipsum cum clava percutere sua vice. Cui filius dixit: 'Stetis in pace, quia medici dicunt quod duas costas corporis fractas habetis'. Hec omnia passus est rex Karolus atque sustinuit pro conservando Gallicorum honore. Nolebat enim quod aliquis Lombardus in fortitudine fortior Gallicis diceretur.

Quod IIII moderno tempore fuerunt robusti coram Domino venatores, id est hominum oppres(sores).

Et nota quod isti IIII, de quibus dictum est supra, fuerunt robusti coram Domino venatores, id est hominum oppressores. Nam papa Martinus obstinato animo Romagnolam voluit subiugare, et obtinuit quod volebat. In qua obtinenda multi in ore gladii ceciderunt, et multi denarii aurei sunt expensi. Rex Karolus contra principem Manfredum et contra Conradinum conduxit exercitum et prevaluit contra eos. Et Petrus rex Aragonie contra Karolum in Sicilia dimicavit et regnum occupavit et invasit Apulie. Rex vero Francie in ultionem patris sui Karoli cum magno Gallicorum exercitu contra Petrum Aragonum in Hispaniam est profectus. Et tamen in uno et eodem anno viam sunt universe carnis ingressi.

De vita mundi, quam beatus Augustinus valde bene descripsit.

Ideo de vita mundi sic loquitur Augustinus: *O vita, quantos decepisti, quantos seduxisti, quantos excecasti. Que dum fugis, nichil es, cum videris, umbra es, cum exaltaris, fumus es. Dulcis stultis, amara sapientibus. Qui te amant, non te cognoscunt; et qui te odiunt, ipsi te intelligunt. Timenda es, fugienda es, quasi umbra es et velut somnia periculosa es. Brevis es, vera non es. Via est, aliis longa, aliis lata, aliis angusta, aliis leta, aliis mesta. Interroganda et non credenda. Misera es, mortalis es et deceptrix es. Curre, curre, sapiens, fuge quod fugiendum est! Sic est vita ista, quasi si sit homo in domo aliena. Nescit, qua die vel qua hora dicatur ei: Exi foras, quia non est tua domus, in qua es. O seculi vanitas, que tanta nobis promisisti et nos decepisti. Qui tibi amicus esse voluerit, inimicus Dei constituitur. Amicicia huius mundi inimica est Deo. Caro, cur perdis animam? Quid nichil desideras nisi Deo servire? Peccatum, ante quam geritur, dulcius est melle, post vero lutum amarius felle. Hucusque Augustinus.*

De mundi vita secundum Primatem.

Primas vero in suo tractatu de vita mundi optime est locutus dicens:

Heu! heu! mundi vita,
quare me delectas ita?
Cum non possis mecum stare,
quid me cogis te amare?

Heu! vita fugitiva,
omni fera plus nociva!
Cum tenere non te queam,
cur seducis mentem meam?

Heu! vita, mors vocanda,
odienda, non amanda,
cum in te sint nulla bona,
cur expecto tua dona?

Vita mundi, res morbosa,
magis fragilis quam rosa,

cum sis semper erumnosa,
cur es michi gratiosa?

Vita mundi, res laboris,
anxia, plena timoris,
cum sis semper in langore,
cur per te sum in labore?

Vita mundi, mors futura,
incessanter ruitura,
cum in brevi sis mansura,
quid est michi de te cura?

Vita mundi, res caduca,
vilior una festuca,
venenosa plus serpente,
quid in mea manes mente?

Vita mundi, res maligna,
ut ameris nunquam digna,
quid putas tibi prodesse,
si me ducas ad non esse?

Vita mundi, res crudelis,
arrogans et infidelis,
quem tu putas maculare,
si compellas me peccare?

Vita mundi, res misella,
scelerum cunctorum cella,
fornicatrix et avara,
cur haberis ita cara?

Vita mundi, pestis dura,
vita mendax et periura,
cum tu sis sine mensura,
quid requiris in me iura?

Vita mundi, res acerba,
vita levis et superba,
cum sis nimis iracunda,
quid me petis furibunda?

Vita mundi, res deserta,
vita falax et incerta,
cum tu sis vermis et cinis,
quid in me quicquam definis?

Vita mundi, res polluta,
garrula, vaga, soluta,

cum sis tota plena nugis,
contra me cur stulta rugis?

Vita mundi, vita follis,
vita brevis atque mollis,
cum tu sis iners et rudis,
mentem meam cur deludis?

Vita mundi, res inmundanda,
solis impiis iocunda,
nutrimentum vitiorum,
quid habes in te decorum?

Vita mundi, res lasciva,
ebria, ceca, captiva,
innundicie lagena,
quare crederis amena?

Vita mundis, res molesta,
vita turpis et incesta,
cum sis nimis inhonesta,
me quid appetis infesta?

Vita mundi, res mendica,
impotens et impudica,
cum sis bonis inimica,
me quid petis ut amica?

Vita mundi, res amara,
vita brevis et ignara,
cum sis tota plena dolo,
cur in te vivere volo?

Vita mundi, nulla vita,
in erumna semper sita,
cum tu semper moriaris,
quid in me stare conaris?

Vita mundi, pestis feda,
animarum seva preda,
cum sis michi pondus grave,
ne me tangas, queso, cave!

Desine michi placere,
noli michi congaudere,
desine me conturbare,
noli, precor, me amare!

Tua cuncta blandimenta
reputo quasi tormenta,

et idcirco ne sis lenta,
me dimitte, fraudulenta!

Execro tuum amorem,
renuo tuum favorem,
desero tuum honorem,
non amo tuum decorem.

Ego te nunquam amabo
et in te nunquam sperabo,
contra te semper pugnabo,
ad te nunquam proximabo.

Per te ipsam tibi iuro:
dona tua nichil curo,
quia tu nil potes dare
nisi penas et plorare.

Ergo vita tediosa,
amor mundi, reprobosa,
cur sectaris fugientem,
cur non spernis te spernentem?

Vita mundi carnis amor,
contra quem meus est clamor,
quare non verecundaris,
quod invitum amplexaris?

Erubescere iam et crede,
a me citius recede,
et ni cedas cum amore,
te depellam cum dolore.

Pellam te de corde meo
adiuvante Christo deo,
nec permittam te redire,
si deberes interire.

Ne mireris pestis dira,
si te persequor cum ira,
quia tu michi fecisti
quicquid mali potuisti.

Visum mentis obscurasti
et auditum minorasti,
omnem sensum conturbasti,
manus quoque religasti.

Me temptabas suffocare
et optabas devorare,

si volebam respirare,
tu nolebas locum dare.

Pudet me culpas narrare,
quas monebas perpetrare,
sed cum tibi non parebam,
iram tuam sentiebam.

Si quid boni faciebam,
te contrariam habebam,
et cum tibi occurrebam,
nullum bonum faciebam.

Si volebam ieiunare,
me dicebas egrotare
et monebas manducare,
nisi vellem peiorare.

Si quid dabam indigenti,
resistebas mee menti
dicens: 'noli tua dare,
ne cogaris mendicare'.

Si laudabam paupertatem,
hanc dicebas falsitatem:
'melius est congregare,
ut egenis possis dare'.

Si volebam culpas flere,
quas (me) suaseras audere,
tu dicebas quod per fletus
fierem stultus et cecus.

Si studebam revocare
quos videbam oberrare,
non cessabas musitare:
'sufficit temet salvare'.

Si peccantem arguebam,
te dicentem audiebam:
'hos ad odium accendis
contra te, quos reprehendis'.

Si studebam obedire,
sic temptabas contraire:
'quibus debes maior esse
subici non est necesse'.

Si morabar in legendo,
stimulabas me dicendo:

'vade magis operari,
unde possis sustentari'.

Si volebam laborare,
tu monebas me pausare,
ne corpus debilitarem,
si laboribus instarem.

Si nolebam litigare,
sic temptabas animare:
'omnibus despectus eris,
si tu cuncta patieris'.

Si dormire vellem parum,
tu vocabas me ignarum,
quoniam cito lippirem,
abundanter ni dormirem.

Si volebam parcus esse,
dicebas: 'non est necesse,
quia, si dispensas parum,
multi dicent te avarum'.

Si volebam esse largus,
tu dicebas: 'esto parcus,
quia cito dilabuntur
que de longe conquiruntur'.

Toto corde te refuto
nec sententiam commuto,
cum sis tota plena sorde,
te refuto toto corde.

Ergo vita res inepta,
solis fatuis accepta,
mortem volo plus subire
tibi, vita, quam servire.

Quod heredes domni Ghiberti de Gente de villa Campiginis a Parmensibus sunt expulsi.

Item millesimo supraposito, scilicet CCLXXXV, de villa Campiginis heredes domni Ghiberti de Gente, filii et nepotes, a Parmensibus totaliter sunt expulsi. Fuit autem causa expulsionis eorum de villa Campiginis non solum vetus paternum odium, scilicet domni Ghiberti de Gente, verum etiam et novum odium filio-

rum. Nam de paterno odio dici potest quod habetur Eze. XVIII: *Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt.* Ideo dicit Ecclesiasticus XLI: *De patre impio queruntur filii, quoniam propter illum sunt in opprobrio.* De odio filiorum novo ipsi filii possunt dicere quod habetur primo Reg. XII: *Addidimus enim universis peccatis nostris malum.*

De defectibus domni Ghiberti de Gente. Require similiter supra carta CCCXCVII.

Porro de defectibus domni Ghiberti de Gente, propter quos Parmenses eum odio habuerunt, sufficienter superius dictum fuit carta CCCXCVII, sed aliqui remanserunt, qui penitus non sunt silentio occultandi. Nam cum tempore quo civitatis Parme dominium possidebat, [cum] misisset papa Innocentius III, qui tunc temporis Neapolim habitabat, quod domnus Bertholinus Tavernerius iret ad eum, eo quod dominam Helenam, neptem suam, haberet uxorem, et quia volebat eum Neapolitane civitatis facere potestatem, et domnus Bertholinus petisset eundi licentiam a domno Ghiberto de Gente, et ille dedisset, subtraxit postmodum sibi licentiam prius datam, postquam ad eundem omnem fecerat apparatus cum magna copia expensarum. Insuper posuit eum in confinibus in villa Nuceti, in qua possessiones suas habebat, in qua mente suspensa multis diebus et noctibus habitavit cum timore et expectatione inimicorum suorum insidiantium sibi et maxime Pelavicini, cui erat exosus, et qui tunc temporis dominium Cremone tenebat. Cum autem de nocte aliquos audiebat rumores, quos frequenter audivit, cum dextrario egrediebatur ad campos et per totam noctem, quam ducebat insomnem, quasi paratus ad fugam expectabat sub divo. Videns vero domnus Bertholinus quod domnus Ghibertus de Gente non faciebat sibi misericordiam, ut eum ad Parmensem, sicut sibi promiserat, reduceret civitatem, rupit confines et ivit ad papam Innocentium quartum, qui miserat pro eo, et fecit eum potestatem Neapolitane civitatis et dominum. Et sub eo papa ultimum diem clausit ibidem et fuit sepultus in maiori Ecclesia civitatis illius. Et beneficio

potestatis domni Bertholini factus est Alexander papa III, quia retinuit cardinales, ne possent de civitate exire, quousque successoris electio haberetur. Papa vero Alexander non fuit ingratus de tanto beneficio sibi facto, immo usque ad diem mortis sue de camera sua providit domno Bertholino; cuius anima per misericordiam Dei requiescat in pace, quia curialis homo fuit et valens et potens et intimus meus amicus. Et dictum fuit quod Ubertus Pelavicinus fecit eum interfici mediante veneno. Domnus vero Ghibertus de Gente fecit possessiones eius destrui et palatia dirui, pro eo quod recesserat de confinibus eundo ad papam, qui miserat pro eo. Que ex parte domni Ghiberti fuit magna non solum rusticitas, verum etiam et stultitia, quia, ubi maior precipit, et minor contradicit, non est audiendus inferior. Hinc Apostoli principibus sacerdotum dixisse leguntur Act. III: *Si iustum est coram Deo vos potius audire quam Deum, vos ipsi iudicate.* Nota vero quod *obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Et ideo propheta, qui venerat de Iuda in Bethel, a leone fuit occisus, quia inobediens ori Domini fuit, nec fuit excusatus, quod homini obedivit, qui eum decepit. Habetur hec historia III Reg. XIII. Porro de domno Bertholino non remanserunt filii nec de domno Iacobo, fratre suo, qui mortuus est post ipsum et divitias suas Templariis dereliquit. Et sic domus domni Bertholi Tabernerii de Parma totaliter est deleta, qui tempore Frederici imperatoris fuerat magnus baro. Et ideo de eo congrue potest dici: *Thesaurizat et ignorat cui congregabit ea.* Et iterum: *Ne timueris, cum dives factus fuerit homo, et cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam, cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.*

De dominio Pellavicini in Cremona et Ghiberti de Gente in Parma.

Item tempore, quo domnus Ghibertus de Gente dominabatur in Parma, dominabatur Pellavicinus similiter in Cremona. Cum autem cum Pellavisino familiare quandoque haberet colloquium, dicebat sibi Pellavicinus: 'Ha Deus! non debeo ego Parme habere dominium?'. Et sic ensem cum vagina fortiter prohibiebat

in terram, volens hoc facto ostendere se iratum. Dominus vero Ghibertus de Gente nolebat ei dominium Parme concedere, quia volebat illud sibi, eo quod inde consequeretur non solum honorem, verum etiam et maximum emolumentum. Verumtamen hanc gratiam contulit Pelavicino, quia permisit quod ingrederetur Parmam cum quingentis armatis, cum quibus quasi solatiando non semel neque bis equitabat per Parmam. Et erant balistarii cum Pellavicino, quando equitabat per Parmam, qui tenebant balistas extensas, quasi contra aliquos vellent sagittas emittere, ut sic terrerent eos, ut de civitate recederent. Et de hoc gaudebat dominus Ghibertus de Gente, si recessissent, quia timebat, ne eum de dominio Parme deponerent, si remansissent in Parma. Cum autem quadam die per contratam Capitis-pontis Pellavicinus cum suis armatis deberet incedere, in qua marchiones Lupi inhabitant, unus ex eis precepit servienti suo, ut sibi in conca sub porticu sua in strata pedes lavaret, volens ostendere quod tantum de timore Pellavicini quantum de cauda capre curabat. Habitaverant enim condam marchiones Lupi cum marchionibus Pellavicinis in villa que appellatur Soragna, que est in episcopatu Parmensi prope Burgum Sancti Donini per miliaria V versus aquilonarem partem, et ob hanc causam inter eos emulatio non modica habebatur. Pellavicinus itaque nunquam, sicut optabat, potuit habere Parme dominium, et dominus Ghibertus de Gente processu temporis perdidit quod habebat. Igitur dominus Ghibertus de Gente hec et supradicta mala commisit, propter que Parmensibus factus fuit vehementer exosus. Non debet igitur, quicumque dominium habet, inimicis suis inferre omnia mala que potest, quia interdum

in medio lune mutatur rota fortune.

Ideo Ecclesiasticus dicit VII: *Noli facere mala, et non te apprehendent.* Et iterum ibidem: *Ne semines mala in sulcis iniustitie, et non metes ea in septuplum.* Unde Isaie III: *Ve impio in malum! retributio manuum eius fiet ei.*

Quod dominus Guido de Polenta sufficienter ultus est et noluit modum excedere. Unde illud: *Est modus in rebus*. Et illud: *prevalet in cunc(tis)*.

Melius fecit dominus Guido de Polenta, habitator civitatis Ravenne, qui sufficienter ultus est et noluit excedere modum. Cum enim esset puerulus, et imperator patrem eius obsidem tenuit in vinculis, procuravit dominus Guido Malabocca, frater comitis Rogerii de Bagnacavallo, quod imperator amputavit ei caput, id est amputari fecit; et ipse, postquam crevit, Guidoni Malabocce consimiliter fecit. Cum autem processu temporis iret Bagnacavallum cum multis armatis et comitem Rogerium repperisset in via cum paucis, et persuaderent ei itineris socii, qui cum eo erant, quod de comite Rogerio modo se totaliter poterat expedire, ut decetero timore careret, respondit dicens: 'Satis fecimus. Sufficiant nobis illa que facta sunt. Mala enim semper possunt fieri, sed, cum facta fuerint, revocari non possunt'. Et sic eum libere abire permisit. Hinc enim Saul legitur dixisse, cum David percussisset sibi pluribus vicibus, nolens ipsum occidere, cum bene posset, I Reg. XXVII: *Benedictus tu, fili mi David! Quis enim, cum invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona?*

De novo odio heredum domni Ghiberti de Gente, quo mediante Parmensibus exosi facti sunt.

De novo autem odio heredum domni Ghiberti de Gente hoc potest dici. Sciendum quod habuit quendam filium, qui dictus est Pinó. Iste cum suis pravis operibus contra heredes domni Ghiberti de Gente multimode provocavit Parmenses. Nam primo contra Parmenses Guastallam invasit et cepit et voluit occupare. Secundo accepit uxorem, quam postea fecit interfici; ex cuius occisione multa mala super eum Domino faciente postea redundarunt. Hanc voluit in uxorem accipere pater suus, cum apud Anchonam in confinibus moraretur a Parmensibus factus exul, sed Pinottus subripuit eam sibi et abstulit patri suo, anticipando ipsum, divitiarum amore et pulcritudine mulieris allectus.

Quod Pinottus uxorem suam suffocari fecit.

Hec dicebatur domina Beatrix et erat de Apulia et morabatur in Anchona, et thesaurum habebat et erat pulchra domina et alacris et solatiosa et liberalis et curialis, et de ludo scaccorum et alearum optime noverat. Et morabatur cum Pinó viro suo in Bibianello, quod fuit castrum olim comitisse Mathildis. Et frequenter veniebat cum aliis dominabus ad locum fratrum Minorum de Monte-falconis deductionis causa, et ut cum fratribus loqueretur. Et habitabam tunc temporis ibi. Et retulit michi familiariter mecum loquendo, quod eam volebant occidere. Et intellexi, de quibus dicebat, et compassus sum sibi, et docui eam, quod deberet confiteri et in bono statu vivere semper, ut semper esset ad mortem suscipiendam parata, quia testante beato Bernardo nemo debet eo statu vivere, in quo nollet mori. Eo tempore recessit Pinó de Bibianello valde iratus contra domnum Guidonem, consanguineum suum, ut vidi oculis meis, et duxit secum uxorem suam ad villam Corigie, que est in episcopatu Regino, in qua cum uno plumatio ab uno scutifero, qui Martinellus dicebatur, eam suffocari fecit, et in eadem villa fuit sepulta. Et tres filie remanserunt ex ea, que pulchritudinem magnam habent.

De infortuniis Pinotti et de malitiis eius.

Et quia scriptum est quod *Deus inultum abire non patitur*, ut habetur Iob XXIII, ideo de infortuniis viri sui aliqua sunt dicenda. Nam primo factus est exosus non solum Parmensibus, verum etiam consanguineis et nepotibus suis. Secundo, captus fuit a beruariis de Saxolo, qui ei, ut posset evadere, equos et ducentas libras imperialium abstulerunt. Tertio, quia, cum in sui vindictam vellet depredari quendam venientem per Parmensium publicam stratam, miserunt Parmenses ad villam Campiginis, in qua possessiones habebat, et cum bobus arari fecerunt omnia sata eius, id est virides sationes, et terra cooperiri, et XIII sive XX domos eius diruerunt in villa Campiginis usque ad fundamentum in eis. Quarto, quia post mortem uxoris prime,

quam interfici fecerat, quandam aliam dominam in uxorem accepit, que propter multa impedimenta ex utraque parte uxor sua esse non poterat. Hec dicebatur domina Beatrix sicut et prima, et erat pulcherrima et filia domni Bonacursi, filii domni Iacobini de Palude. Viduam eam desponsavit post mortem primi viri sui domni Attonis de Sesso. Quinto et ultimo, quia iterum cepit aliquos homines, quos tenebat in vinculis et in carcere, volens quod se redimerent pecuniam sibi dando, qui nunquam offenderant eum nec sibi in aliquo tenebantur. Cum ergo forbannitus Parmensium esset et a malis operibus non cessaret, dedit occasionem Parmensibus, ut tam ipse quam omnes heredes domni Ghiberti de Gente de villa Campiginis pellerentur. Iste Pinottus dictus est similiter domnus Iacobinus, et fuit pulcher homo et magnifici cordis, audax et securus et more Parmensium valde superbus. Hic habuit sorores duas, quarum primam habuit uxorem Ghirardus filius domni Bernardi Rolandi Rubei, que vocata fuit domina Aica. Secunda dicta est domina Mabilia, quam domnus Guido de Corigia accepit uxorem, que fuit altera et dedignantis nature; et quando infirmari cepit ultima infirmitate, de qua mortua est, mortua est subito sine lingua; sed remanserunt ex ea filie plures et filii duo. Porro domnus Lombardinus frater istorum fuit, qui uxorem habuit de Papia dominam pulcherrimam nomine Aldexon, ex qua filios et filias procreavit. Fuit autem domnus Lombardinus primogenitus filius domni Ghiberti de Gente, quem honorifice militem fecit fieri, cum tunc temporis dominium haberet in Parma. Quilibet enim qui poterat larga manu sibi donabat et hoc pro magna gratia reputabat, si dignabatur accipere. Idem fuit de domno Iacobo Tavernerio, quando factus est miles, tempore quo pater suus domnus Bertholus pro imperatore florebat in Parma.

De infirmitate murelegorum et mortalitate.

Item millesimo supraposito murilegorum maxima infirmitas et mortalitas fuit. Nam gatti infirmabantur et quasi leprosi et scabiosi efficiebantur et postea moriebantur. Item millesimo suprapo-

sito et in mense Novembris, in festo sancti Calixti versus orientalem partem matutinali hora due stelle videbantur coniuncte et sic apparebant qualibet nocte multis diebus, sed circa festum omnium sanctorum ceperunt disiungi et ab invicem separari.

De pace Mutinensium, que ut fieret tractabatur.

Et tunc pax Mutinensium tractabatur et fieri non poterat, eo quod nimis esset intricata, quia sententia, que dabatur, Mutinensibus intrinsecis non placebat. Mutinenses vero qui erant in Saxolo in omnibus obedientes erant, cognoscentes quod latores sententie favorabiles eis essent. Latores sententie erant domnus Guido de Corigia et domnus Matheus, suus germanus frater.

Quod papa Honorius VIII suo tempore non nisi unum cardinalem fecit.

Item millesimo supraposito papa Honorius quartus ante festum Nativitatis Domini unum cardinalem tantummodo fecit, qui de parentela sua erat, ut suppleret locum cardinalis episcopi Tuscolani, qui obierat illo anno. Iste cardinalis noviter factus archiepiscopus fuerat in Sicilia in Monte-regali.

Quod Ghirardinus de Ençola fuit a Parmensibus condemnatus tantummodo in pecunia quia ultus est opprobrium patris sui.

Item millesimo supraposito fuit condemnatus Ghirardinus de Ençola a Parmensibus parmensium mille libras, et optime solvit eas. Causa autem huius condemnationis fuit ista. Pater suus domnus Iacobus de Ençola Mutinensium fuit potestas et ibi infirmatus et mortuus et sepultus ad maiorem Ecclesiam, et in tumulo in equo ad modum militis honorifice fuit depictus. Et quia tempore sue potestarie facta fuerunt illa homicidia et maleficia, que fuerunt initia guerre future in Mutina, sive que subsecuta est inter partes, et non fuit inde facta iustitia et vindicta, presertim cum Dominus dicat in Scriptura Exodi XXII. *Maleficos non patieris vivere*, provocati Mutinenses, irati, turbati et indignati et videntes

mala, que illa occasione venerant super eos, eruerunt oculos potestatis depicti et caccaverunt super tumulum eius. Processu vero temporis miserunt Parmam duos ambaxatores, homines populares, quorum unus in Parmensi consilio dixit multa opprobria et convitia contra domnum Iacobum de Ençola, patrem Ghirardini iam defunctum; quod erat contra illam scripturam, que dicit Levitici XIX: *Non maledices surdo, nec coram ceco pones offendiculum*. Provocatus igitur Ghirardinus de Ençola ex verbis ambaxatoris istius fecit quod dicit Scriptura Eccli. I: *Usque in tempus sustinebit patiens, et postea redditio iocunditatis*. Cum enim recederet ambaxator ille, qui verba impropertii dixerat contra patrem, ivit Ghirardinus post eum per stratam cum quibusdam lascivis iuvenibus et super episcopatum Reginum eum graviter vulneravit et deformavit, non tamen occidit; et ideo fuit a Parmensibus condemnatus. Ideo dicit Ecclesiasticus XI: *A scintilla una augetur ignis, et ab uno doloso augetur sanguis*. Item Eccli. XXVIII: *Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam*. Hec omnia dicta sunt ad demonstrandum quod bene fecerunt Parmenses tenendo iustitiam, et male qui eam non tenuerunt in Mutina. Et nota quod iste domus Iacobus de Ençola uxorem accepit de Padua quandam dominam viduam, que dicebatur domina Marchisina, quam procuravit sibi domnus Matheus de Corigia, cum Padue esset potestas. Ex hac domina domnus Iacobus habuit magnam pecuniam dotis nomine, quam dedit ad usuram, ex qua in villa Pupillii emit agros et vineas et possessiones magnas, et factus est dives et inclitus valde. In Parma vero emit domum meam, que iuxta baptisterium erat, et habuit eam quasi ex dono, id est pro pretio parvi valoris, respectu quo reputabat eam pater meus, et reputanda erat. Postmodum domnus Iacobus factus est miles in porta baptisterii versus plateam, et ivit Mutinam, ut ibi esset potestas, unde a Mutinensibus erat electus, et ante quam compleret ibi terminum potestarie sue, terminum vite complevit. Ex quadam infirmitate gutturis mortuus est, quam Greci apoplexiam vocant. Cum fratre Iacobino de Portu de Mutina fuit confessus et cum eo ordinavit de anima sua. Decem libras imperialium fratribus Minoribus de

Parma reliquit et totidem fratribus Minoribus de Mutina pro anima sua et pro male ablatis incertis. Cuius anima per misericordiam Dei requiescat in pace! Vere de eo potest dici: *Ne timeris, cum dives factus fuerit homo, et cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam, cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.* Et iterum illud Iob XX: *Cum habuerit quod cupierat, possidere non poterit.* Ex eo remansit filia una Aicha nomine, que primo maritata fuit in Ghirardino de Arcili, sed, postquam remansit vidua, accepit eam in uxorem Icilinus filius condam domni Aimerici de Palude, et ex ea filios et filias generavit. Porro frater istius domine supradicte et filius domni Iacobi de Ençola Ghirardinus est dictus, iuvenis largus et liberalis et curialis et honorifice vivens.

De parentela domni Guidolini de Ençola, qui Parme iuxta maiorem Ecclesiam habitabat.

Avus domni Iacobi dictus est domnus Guidolinus de Ençola, homo stature mediocris, *dives et inclitus valde* et multum ecclesiasticus, quem mille vicibus vidi. Hic separavit se a ceteris de Ençola, qui habitabant in burgo Sancte Christine, et venit et habitavit iuxta matricem Ecclesiam, que est Virginis gloriose. In qua qualibet die missam audiebat et totum diurnum offitium atque nocturnum temporibus oportunis. Et tempore, quo in ecclesiastico offitio occupatus non erat, sedebat cum vicinis suis sub porticu communi iuxta palatium episcopi et loquebatur de Deo vel loquentem de Deo audiebat libenter. Non patiebatur quod aliquis puer prohiceret lapides contra baptisterium vel contra maiorem Ecclesiam, ad destruendum celaturas et picturas. Quod cum videret, egre ferebat et veloci cursu ibat et cum corigia verberabat eos, ac si pro custodia deputatus fuisset ibidem, cum tamen non faceret hoc nisi pro çelo Dei et amore divino, quasi diceret illud propheticum: *Zelus domus tue comedit me.* Ubi Augustinus dicit: *Bonus zelus est fervor fidei, quo mens, abiecto humano timore, pro defensione veritatis accenditur.* Porro iste dominus supradictus preter viridarium et turrim et palatium, in quo habi-

tabat, habebat multas alias domos et furnum et cellarium vinarium. Et semel in qualibet ebdomada fiebat pauperibus omnibus, qui de tota civitate venire volebant, caritas generalis de pane et faba cocta et vino iuxta domum suam in via, ut vidi oculis meis *non semel neque bis*. Iste dominus supra dictus multum fuit fratrum Minorum amicus et precipuus benefactor, implens quod Ecclesiasticus docet IIII: *Congregationi pauperum affabilem te facito*. Item iste dominus supradictus ex Admissa coniuge, que fuit soror domni Gerardi de Corigia, qui similiter de Dentibus dictus est, qui fuit pater domni Guidonis et domni Mathei, duos filios habuit, quos ipsemet milites fecit, cum ad virilem etatem venissent, ut vidi oculis meis, quorum unus dicebatur domnus Matheus et alius domnus Hugo. Et ambo mei speciales amici fuerunt. Tempore quo Parma rebellavit contra imperatorem, ab imperatore capti fuerunt isti duo fratres et detenti, et processu temporis in loco fratrum Minorum de Parma sepulti. Porro de domno Matheo, qui uxorem habuit dominam Richeldinam, sororem domni Bernardini de Cornaçano, nati sunt filii tres, scilicet domnus Bernardus de Ençola, qui fuit miles et valens homo et Perusinus potestas tempore quo papa Clemens IIII habitabat ibidem. Hic fuit meus amicus, quod demonstravit effectu, quia, quando fui Perusii, cum esset ibi potestas, statim misit pro me et misit me ad papam. Hic tempestive mortuus est sicut omnes fratres sui, sed remanserunt ex eo filii. Secundus filius domni Mathei, filii domni Guidolini de Ençola, fuit domnus Iacobus potestas Mutinensium, de quo sufficienter superius dictum est. Tertius fuit domnus Guido, qui habuit uxorem filiam domni Albertini de Turclis de Feraria, de qua habuit filios plures; inter quos est quidam, qui dicitur Turclus, qui est a Parmensibus forbannitus, eo quod sit homo pestifer et maledicta persona. Nam cum in multis facinoribus maculatus esset, adiecit et hoc super alia, quia abbatem monasterii de Brixillo sine aliqua culpa sua crudelissime cum lancea interfecit, dum sederet ad mensam et pranderet cum eo. Et ideo tali homini imprecatur Isaias dicens III: *Ve impio in malum! retributio manuum eius fiet ei*. Et in Eccle. VIII dicit sapiens: *Non sit bonum impio,*

nec prolongentur dies eius, sed sicut umbra transeant qui non timent faciem Domini. Porro de domno Hugone, filio domni Guidolini de Ençola, qui habuit dominam Luchesiam de Monasterio sive de Sancto Marco uxorem, nati sunt duo filii, quorum unus dictus est domnus Guilielmus et alius domnus Matheus, et due filie, quarum unam habuit uxorem domnus Iacobinus de Pance-riis de Regio, nec habuit ex ea filios. Aliam habuit domnus Bonacursus de Montilio et multos filios generavit ex ea. Post hec turbata domina Luchesa contra filios accepit sibi maritum domnum Ghirardinum, filium domni Lanfranci de Piis de Mutina, et processu temporis mortua est, nec filios ex ea suscepit neque aliquam prolem.

De domno Iacobino de Beneceto.

Item domnus Guidolinus de Ençola, avus istorum, qui caritatem pauperibus faciebat, unam habuit filiam dominam Rikeldinam, que fuit mundana mulier et lasciva, quam domnus Iacobinus de Beneceto accepit uxorem, et duos filios suscepit ex ea, quorum unus dictus est Arpus et alius Petrus. Fuit autem domnus Iacobinus de Beneceto miles pulcher et ditissimus valde in possessionibus et domibus et thesauro, sed omnia consumpsit et dissipavit in comessionibus et histrionibus et curialitatibus suis, ita quod filii sui non habebant quid comederent, ut dixit michi cum fletu Arpus, unus illorum, nisi ab aliis mendicarent. Item domnus Arpus de Beneceto, germanus frater predicti domni Iacobini, cum domno Bernardo Bafulo Ordinem fratrum Minorum intravit quasi tempore primitivo, quo fratres Minores in Parma cognosci ceperunt.

De domno Bernardo Bafulo, qui factus est frater Minor.

Erat autem domnus Bernardus Bafulus miles ditissimus et famosus et multum nominatus in Parma et erat homo magnifici cordis et probus armatus et doctus ad bellum. Hic in principio sui ingressus in Ordinem amore provocatus divino, mirabilem demonstravit fervorem, opere implendo apostolicum dictum. Dicit enim

Hebre.: *Exeamus cum Iesu extra portam improprium eius portantes.*

Quod frater Bernardus Bafulus fecit se verberari per Parmam, cuius exemplo multi multa bona fecerunt.

Nam ignorantibus fratribus precepit duobus hominibus suis, ut unus sederet in equo, et alius ligaret eum ad caudam eiusdem equi, et verberando per civitatem incederent et via publica graherentur clamando valenter: 'Date latroni, date latroni!'. Cumque pervenissent ad porticum Sancti Petri, in qua milites ex more, causa deductionis, tempore otii sedere soliti sunt, credentes eum vere esse latronem, qui pro maleficiis talibus vapularet, ceperunt et ipsi clamare: 'Date latroni, date latroni!'. Tunc dominus Bernardus elevata facie dixit ad eos: 'In veritate bene dixistis: « Date latroni », quia hucusque contra Deum altissimum et contra animam meam ut latro vixi, et ideo dignus sum talibus verberibus plecti'. Et his dictis precepit hominibus suis, ut usque extra portam talia operando perficerent iter suum. Cum autem cognovissent qui sedebant sub porticu, quod dominus Bernardus Bafulus esset, ingemuerunt et compuncti corde dixerunt: 'Vere vidimus mirabilia hodie. Benedictus Deus, qui humiliat et exaltat et cui vult miseretur et quem vult indurat'. Ad litteram hec fuit inspiratio et *mutatio dextere excelsi*, quia ex hoc exemplo multi animati et provocati seculum dimiserunt.

De regula de Martorano.

Tunc Bernardus Vitius cum quibusdam aliis religionem de Martorano inchoavit.

De regula militum Iesu Christi.

Tunc etiam in Parma alia religio facta fuit, illorum scilicet qui dicebantur milites Iesu Christi, et in qua non recipiebantur nisi qui prius milites extitissent; et assimilabantur illi fratres istis

qui modo Gaudentes a rusticis apellantur, excepto quod illi dicebantur milites Iesu Christi, isti milites sancte Marie. Illi erant tantum in Parma, isti in multis civitatibus iam abundant. Sed quia de his regulis superius sum locutus carta CCCCXV, ideo hic de eis loqui amplius non oportet.

De fratre Illuminato, qui per Parmam fecit se verberari amore provocatus divino.

Item tempore illo, de quo superius fecimus mentionem, scilicet quando per Parmam domnus Bernardus Bafulus fecit se verberari, duo germani fratres erant, qui fratrum Minorum Ordinem intraverunt, quorum unus dicebatur frater Illuminatus, et alius frater Berardus nomen habebat. Isti duo fratres, quia usurarii fuerant, restituerunt usuras et male ablata et amore Dei ducentos pauperes induerunt et ducentas libras imperialium fratribus Minoribus dederunt pro loco eorum construendo, qui tunc temporis noviter hedicabatur in prato communis, ubi nundine fiebant antiquitus, et ubi postmodum tempore carnis privii Parmenses pugnabant cum scutis. Item frater Illuminatus, amore provocatus divino, ad exemplum fratris Bernardi de Bafulo fecit se per civitatem verberari cum funda denariorum ligata ad collum, quasi diceret illud Trenorum I: *Vigilavit iugum iniquitatum mearum in manu Domini! circumvolute sunt et imposite collo meo.* Talem considerationem deberet habere de peccatis suis quicumque ambulavit *adversus Deum erecto collo et pingui cervice armatus est*, quia Ecclesiasticus dicit V: *De propitiatu peccatorum noli esse sine metu.* Igitur de domno Bernardo Bafulo sciendum est quod habuit unam filiam, que dicta est domina Bernardina, sapiens et discreta, sancta et Deo devota, que in Parmensi monasterio est abbatissa Ordinis sancte Clare.

De prophetiis Constantinopolitane civitatis.

Item sciendum est quod domnus Egidius Bafulus, qui pater supradicti domni Bernardi fuit, quando Constantinopolitana

civitas capta est a Latinis, cum gladio percussorio fortiter percussit in portam, ut a fratre Ghirardo Rangone audivi, qui presens erat et vidit. Et tunc cognoverunt Greci quod completa erat illa prophetia, que sculpta erat in porta. Siquidem multe prophetie ibidem sculpte sunt sive in porta sive in porte columna, que non cognoscuntur, nisi cum fuerint iam complete.

De probitatibus Bafulorum.

Domnus etiam Bernardus Bafulus, cum esset frater Minor, et cum imperatore Parmenses in exercitu essent contra Mediolanum, cucurrit ad ignem, qui accensus erat in burgo Sancte Christine, et stans cum securi in cacumine unius domus ardentis prohiebat et deiciebat hinc inde lignamina, ne alie domus conburerentur ab igne. Et videbatur ab omnibus et commendabatur ab eis, eo quod prudenter et valenter fecisset. *Et reputatum est ei ad iustitiam a generatione in generationem usque in sempiternum*, quia usque ad multos annos ista sua probitas ad memoriam est reducta. Post hec ivit ultra mare ad Terram Sanctam et ibi laudabiliter terminavit vitam suam in Ordine beati Francisci, qui est Ordo fratrum Minorum. Cuius anima per misericordiam Dei requiescat in pace, quia bene inchoavit et bene finivit. Hec supradicta ideo posui, quia pro maiori parte omnes, de quibus locutus sum, vidi et cognovi, et cito et in brevi de hac vita ad aliam pervenerunt, et cognosco quod verum dixit David, quando in fine primi libri Paralipomenon coram Domino loquebatur dicens: *Dies nostri sicut umbra sunt super terram, et nulla est mora*. Ad idem facit quod dicit beatus Iacobus in epistola sua V: *Quid est vita vestra? Vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur*. Igitur miseri peccatores, qui non curant nisi de divitiis et honoribus et voluptatibus huius presentis vite et *ambulant post vanitatem et vani facti sunt*, melius facerent, si contenderent *intrare per angustam portam* et si *cogitarent dies antiquos et annos eternos in mente haberent*, et sic a peccatis cessarent. Nam *miseros facit populos peccatum*, ut dicit sapiens in Prover. XX. Hinc Moyses dixit Iudeis Exo. ...: *Nolite timere! Ut enim probaret vos, venit Deus,*

ut terror illius esset in vobis, et non peccaretis. Sed de hac materia satis sit dictum. Iam enim tempus instat, ut ad cursum nostrum usitatum denuo revertamur. Igitur, si plura facta sunt in millesimo supraposito, scilicet CCLXXXV, digna relatu, memorie non occurrunt. Hec supraposita bona fide descripsi previa veritate, pro ut oculis meis vidi. Explicit de isto millesimo, sequitur de venturo.

De inordinata hieme que fuit hoc anno.

Anno Domini millesimo CCLXXXVI, indictione XIII, facta sunt hec subscripta. In isto anno fuit inordinata hiems. Nam omnia proverbialia antiquorum falsa reperta sunt preter unum, quo consuevit dici: 'Februarius curtus peior est omnibus' — subintelligitur 'mensibus anni' —; proverbium hoc verissimum fuit hoc anno, plus quam viderim toto tempore vite mee. Nam in isto Februario septem vicibus dedit Deus *nivem sicut lanam* et *nebulam sicut cinerem sparsit*; et fuit validum frigus et gelu, ita ut illud propheticum putares impletum Çacharie ultimo: *In die illa non erit lux, sed frigus et gelu.* Hinc Ecclesiasticus dixit XLIII: *Gelu sicut salem effundet super terram, et dum flaverit, fiet tamquam cacumina tribuli.*

De gallinarum mortalitate que fuit hoc anno.

Et concreata sunt multa apostemata tam in hominibus quam in gallinis, que processu temporis manifestata sunt per effectum. Nam in Cremona et in Placencia et in Parma et in Regio et in multis aliis Italie civitatibus et dyocesibus fuit mortalitas maxima tam hominum quam gallinarum. Et in civitate Cremone uni soli mulieri brevi temporis intervallo mortue sunt XLVIII galline. Et quidam medicus phisicus fecit aliquas aperiri et invenit apostema super cor gallinarum. Erat enim in puncta cordis cuiuslibet galline vescicula quedam. Fecit similiter aperiri mortuum hominem quendam et super cor hominis idem invenit.

Istis diebus in mense Maii misit magister Iohanninus phisicus, qui habitabat Venetiis, ubi habebat salarium, unam litteram Reginis concivibus suis, ne comederent olera herbarum nec ova nec carnes gallinarum per totum mensem Maii. Et inde accidit, quod pro V denariis parvis una gallina dabatur. Veruntamen aliquae mulieres sagaces dabant marubium pistum sive tritum et mixtum cum aqua et furfure vel farina gallinis ad manducandum. Et ita beneficio talis antidoti galline liberabantur et mortem evadebant. Revertamur ad principium hiemis, que tota fuit pulchra et temperata a principio usque ad Purificationis festum, quo die descendit pluvia grandis, nec sic proverbium antiquorum locum habere potuit, ut dici posset illud Cant. II: *Iam hyems transiit, hyembris abiit et recessit*, sed magis illud Ps.: *A facie frigoris eius quis sustinebit?* Et in vere isto anno optime arbores floruerunt, sed descendit pruina, que flores amigdalorum et aliarum arborum pomiferarum nec non et palmites vinearum in multis locis pro magna parte destruxit. Et ita spes de fructuum abundantia quasi frustrata et desperata fuit.

De olerum caristia que fuit hoc anno, eo quod non dedit Dominus pluviam super terram.

Veruntamen multi fuerunt fructus in isto anno et magna fertilitas frumenti, vini et olei et rerum omnium abundantia, et annue messis extitit plenitudo, excepto quod ortolanis Deus videbatur iratus. Fuit enim maxima olerum caristia, eo quod non daret Dominus pluviam super terram. De quo multum gaudebant hi qui faciunt salem et qui faciunt lateres pro fornace et pro edifiitiis construendis. Et nota quod in toto mense Martii et in toto mense Aprilis pluvia non descendit, excepto quod in festo sancti Georgii ad modum roris descendit pluviuncula quedam et postmodum in festo sancti Michaelis in Maio; et sic reconciliatus est Deus, quia postea *celum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum*.

De morte domni Guidonis de Bibianello.

Item millesimo supraposito interfectus fuit dominus Guido de Bibianello et Bonifatius frater suus in principio Aprilis, V die, scilicet sexta feria post dominicam de Passione, qua die in kalendario scribitur: *Ultima incensio lune paschalis*, advesperascente iam die. Ibat enim dominus Guido de Regio Bibianellum cum cognata sua domina Iohannina, uxore Bonifacii fratris sui, qui post eos solus per tria miliaria sequebatur. Et isti tres non habebant nisi aliquos runcinellos et erant inermes, nec secum habebant aliquam comitivam.

De his qui interfecerunt dominum Guidonem de Bibianello et Bonifatium fratrem suum.

Et interfectores istorum duorum fratrum isti fuerunt: Primus, Scarabellus de Canossa, qui dominum Guidonem de equo deiecit et *perfodit eum cum lancea semel in terra, et secundo opus non fuit*. Secundus, qui eum percussit, fuit Açulinus frater abbatis de Canossa et filius domni Guidonis de Albareto. Iste amputavit caput eius. Alii fuerunt Ghibertinus de Mutilena et Guertius de Cortogna et plures alii tam pedites quam equites, qui percusserunt eum multis ictibus et *conciderunt vulnere super vulnus*, ita ut dicere posset, si viveret et sentiret: *Super dolorem vulnerum meorum addiderunt*. Id ipsum fecerunt Bonifacio fratri domni Guidonis, qui subsequebatur. Dominam vero Iohanninam posuerunt super equum, de quo se deiecerat, ut posterneret se super dominum Guidonem, credens et sperans quod ob gratiam sui parcerent ei — erat enim eorum propinqua —. Et ambulavit tota die illa solivaga et gemebunda in amaritudine cordis sui pervenitque Bibianellum, quod condam fuit castrum comitisse Mathildis, et pessimos divulgavit rumores et amaritudine plenos. Et elevata voce fleverunt amarissime auditores, donec in eis lacrimae defecerunt. Et iacuerunt corpora illorum duorum fratrum in illa vasta solitudine illa nocte. Aliqui vero dixerunt quod Manfredinus filius domni Guercii de Assajjuto, qui moratur in villa Cuvilioli, cum audisset hec omnia,

pietate commotus venit cum quibusdam hominibus et cum plastro et collegit istorum corpora et coniunxit ea simul et posuit in Templariorum Ecclesia, que est in itineris medio quo itur Bibianellum.

Quod illi duo fratres, qui interfecti fuerunt, sepulti sunt in loco fratrum Minorum de Monte-falconis.

In crastinum autem venerunt homines de Bibianello et portaverunt istorum corpora interfectorum et sepelierunt ea cum vestibus et armis suis in sepulchro patrum suorum, in loco fratrum Minorum de Monte-falconis. Et dies sabbati erat, in qua cantabatur ad missam, loco epistole, Ieremie Scriptura que dicit Iere. XVIII: *Fiant uxores eorum absque liberis et vidue, et viri earum interficiantur morte. Iuvenes eorum confodiantur gladio in prelio; audiat clamor de domibus eorum.* Et quia dominus Rolandinus de Canossa erat germanus consanguineus Scarabelli, ideo fuit potestati denuntiatus et accusatus. Nam Scarabellus alia vice de Regio fuerat forbannitus, et ideo, si citatus fuisset, non venisset nec comparuisset. Misit ergo potestas Reginus dominus Bonifacius marchio de Lupis de Parma pro domno Rolandino, et venit ad eum cum armatorum maxima multitudine. Cum autem potestas cognovisset, quantum ad istud spectabat negotium, innocentiam suam, dimisit eum in pace abire sine aliqua lesione.

Quod dominus Guido de Albareto tormentatus fuit.

Post hec denuntiatus et accusatus fuit dominus Guido de Albareto, et comparuit et fuit detentus per X dies et semel leniter tormentatus et postea dimissus.

Quod Regini timebant, ne bellum intestinum haberent, triplici ratione, quando dominus Guido tormentabatur.

Et dum tormentaretur dominus Guido de Albareto, crediderunt Regini se bellum intestinum debere habere triplici ratione.

Et primo, occasione illorum duorum fratrum, qui fuerant interfecti. Secundo, occasione istius magni domini, qui tormentabatur. Tertio, occasione partium Reginarum.

De duabus partibus que erant in Regio.

Nam due partes erant in Regio, quarum una pars Superior dicebatur. Alia vero dicebatur Inferior. Ambe tamen partes ex parte Ecclesie se esse dicebant et erant. Nam pars imperialis de Regio multis annis elapsis expulsa ibat vagabunda per mundum. Processu autem temporis aliquantulum sedata est hec discordia Reginorum, et absque timore habitare ceperunt. Verum in principio, cum domnus Guido tormentari deberet, rogavit eum potestas, ut amore Dei et sui patienter talia toleraret, presertim cum male libenter talia sibi inferret, sed oportebat eum sic facere et ratione officii ex parte sua et ratione culpe domno Guidoni impositae. Cum autem cognosceret domnus Guido quod pro honore utriusque hoc faciebat potestas, sustinuit patienter, et quod prius sibi fuisset acerbum atque amarum, postmodum cognita ratione reputavit iocundum. Et dixit potestati: *Si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.* Verumtamen fuerunt qui dicerent quod supradictus domnus Guido nullum tormentum sustinuit mediante pecunia, cui *obediunt omnia*, Eccle. X. Nam domnus Rolandus abbas Canosse, qui filius eius est, centum libras imperialium dedit domno Guidoni de Corigia et totidem potestati Regino, quorum beneficio evasit iste tormentum. Et quando insonuerunt rumores, quod tormentari debebat, non permisit potestas, quod aliquis ibi esset nisi ipse cum eo. Et fecit eum aliquamdiu super unum pesatorium farine sedere et familiariter interim loquebatur cum eo de his omnibus que acciderant. Cumque descendisset de tali aculeo et in lecto iaceret in camera, misit pro fratre Iacobo de Palude et retulit ei, qualia passus fuerat in tormento. Post hec descendit de palatio et ivit ad domum domni Rolandini de Canossa, que erat iuxta plateam, et erat ibi in solatio tota die manducando, bibendo et iocunde vivendo. Cum autem prius de palatio communis ad ima descenderet, faciebat se

hinc inde a duobus hominibus substantari, volens per hoc ostendere quod a potestate fuerat graviter tormentatus. Sed dicitur a Domino Luc. XII: *Nichil opertum, quod non reveletur, neque absconditum, quod non sciatur.* Item Iob XXXVI: *Simulatores et callidi provocant iram Dei.* Item de his qui iustitiam non faciunt dicitur in libro Sapientie VI: *Horrende et cito apparebit vobis, quoniam, cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis.* Ideo iudicium durissimum his qui presunt fiet. Quod dignum est, quia Prover. XVII: *Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas iudicii.* Item Prover. XVIII: *Accipere personam impij in iudicio non est bonum, ut declines a veritate iudicii.* Item de malo iudice dicit sapiens in Prover. XXVIII: *Qui cognoscit faciem in iudicio, non bene facit, iste et pro bucella panis deserit veritatem.*

De origine domni Guidonis de Bibianello.

De domno Guidone de Bibianello sciendum est quod nobilis homo fuit, quia ex linea paterna ex illis de Canossa. Unde isti qui interfecerunt eum attinebant ei. Ex linea vero materna de Parma habebat originem, ita quod filii domni Ghiberti de Gente sui germani consanguinei erant. Item dominam Iohannam, filiam domni Guidonis de Monte, que neptis fuit condam domni Guilielmi de Foliano Regini episcopi, habebat uxorem. Cuius sororem germanam dominam Mariam domnus Iacobinus de Rodelio similiter habebat uxorem. Unde et cognati dicebantur et erant tamquam duarum sororum viri sive mariti.

De qualitatibus domni Guidonis de Bibianello et de moribus eius, et quod multos habuit inimicos, qui eum infamabant libenter, et quod nimis proprii sensus fuit.

Item domnus Guido de Bibianello fuit pulcher homo et litteratus et homo magni ingenii et magne memorie et magne facundie et bone eloquentie, alacer, iocundus, largus et liberalis et multum familiaris et multum solatiosus et fratrum Minorum amator et precipuus benefactor. Nam fratres Minores in territorio

suo, scilicet in nemore quod est ad radicem Montis-falconis, locum habebant, ubi etiam fuit cum fratre suo sepultus, ut superius dictum est, in sepulcro patrum suorum. Cuius anima, si fieri potest, per misericordiam Dei requiescat in pace! Amen. Nam, dum viveret, multum ostendebat se meum amicum et fratris mei fratris Guidonis Ade, qui similiter in loco Montis-falconis obiit et habuit sepulturam. Reputabatur tamen domnus Guido de Bibianello ab his qui non diligebant eum malitiosus homo, et imponebant ei multas pravitates, videlicet quod infamator et oblocutor esset servorum Dei, iuxta verbum quod scriptum est Eccli. XI: *In electis imponit maculam*. Et talis est carnalium hominum consuetudo, ut libenter servos Dei infament. Credunt enim ex hoc de peccatis suis excusationem habere, si secum associaverint sanctos viros. Item imponebant ei, quod solitus erat dicere, quod, si esset predestinatus ad vitam eternam habendam, haberet illam, quantumcumque peccaret, et si prescitus ad damnationem eternam, haberet similiter illam, quantumcumque bene faceret. Et ad hoc probandum inducebat illam Scripturam Luc. XXII: *Filius hominis secundum quod diffinitum est vadit*. Et hec fuit stultitia sua, quia, quantumcumque diceretur sibi tam a me quam ab aliis fratribus et amicis suis, quod caveret sibi, parvipendebat et audire nolebat, sed taliter respondebat: 'Scriptum est Eccli. XIX: *Qui cito credit, levis est corde*. Et iterum Eccli. XIX: *Non omni verbo credas*. Et iterum Ecclesiastes VII: *Cunctis sermonibus qui dicuntur ne accomodes cor tuum, ne forte audias servum tuum maledicentem tibi*'. Cui e contrario taliter respondebam, cum doctissimus essem in Biblia, atque sibi dicebam: 'Scriptum est in Proverbiis, sapiens dicit XXVIII: *Beatus homo qui semper est pavidus; qui vero mentis est dure, corrueat in malum*. Et iterum Eccli. XVIII: *Homo sapiens in omnibus metuit*. Et beatus Ieronimus dicit: *Prudenter timetur quicquid potest accidere*'. Et, ut superius dixi, iste audire nolebat, immo exagitabat caput quasi contemnendo que sibi a me dicebantur. Cui dixi: 'In Proverbiis scriptum est XII: *Via stulti recta sibi videtur; qui autem sapiens est, audit consilia*. Et iterum in Proverbiis scriptum est XXI: *Excogitat iustus de domo impii, ut detrahat impios a malo*'. Cum igitur talia

perorassem dicendo: 'Quod meum est, dixi tibi', respondit et dixit: '*Verba sunt plurima multamque in disputando habentia vanitatem*, Eccle. VI. Et iterum Eccli. XLIII: *Multa dicimus*

Quod impedire salutem animarum sit persequi Christum.

que est in provincia Syrie. Secundum, quia non fuit ei satisfactum in curia pape, nec de petitionibus suis nec etiam de socio provincie. Tertium, quia, quando ibat ad generalem ministrum, qui erat Parisius, ante quam perveniret ad eum, audivit rumores et nuntios de morte ipsius, et sic ad curiam iterum est reversus, et quid fecerit, ignoramus. Nam consuetudo cardinalium est omnium, ut de talibus parum curent. Habebant preterea tunc temporis cardinales unum talem papam, qui erat homo podagricus et parvi valoris, homo Romanus, avarus et miser, Iacobus de Savellis, qui dicebatur papa Honorius quartus. Hic fuit non solum novellarum religionum non promotor, verum etiam iam promotorum et convalescentium, quantum ex parte sua, maximus dissipator, quoniam sollempnibus Ordinibus, sicut Ordini fratrum Minorum et Predicatorum, maximam contumeliam et iniuriam, a quibusdam prelatibus Ecclesiarum accipiendo pecuniam, cui *obediunt omnia*, cogitabat et disponebat inferre, sicut inferius suo loco scribemus; sed tulit eum Deus de medio, et morte preventus non potuit facere que optabat nec opere complere quod mente tractabat, quia, *qui dissipat sepem, mordebit eum coluber*, ut habetur Eccli. Hinc Dominus dicit Za. II: *Qui enim tetigerit vos, quasi qui tangit pupillam oculi mei*. Nam magnum impedimentum saluti animarum contulisset iste papa Honorius, si complevisset quod mente tractaverat. Ideo beatus Bernardus in prima parte sermonis de Epyphania dicit quod impedire salutem animarum sit persequi Christum. Ait enim: *Herodiana malitia et Babylonica crudelitas est nascentem velle extinguere religionem et allidere parvulos Israelis. Si quid enim ad salutem pertinens, si quid religionis oritur, quicumque resistit, quicumque repugnat, plane cum Egyptiis*

parvulos Israelitici germinis necare conatur; immo cum Herode nascentem persequitur salvatorem. Et nunc, quod gravius est, ipsi Christum persecuntur qui ab eo utique Christiani dicuntur. 'Amici tui et proximi tui, Deus, adversum te apropinquaverunt et steterunt'. Coniurasse videtur contra te universitas populi Christiani, a minimo usque ad maximum, 'a planta pedis usque ad verticem non est sanitas' ulla. Egressa est iniquitas a senioribus iudicibus, vicariis tuis, qui videntur regere populum tuum; non est dicere 'sicut populus sic sacerdos', quia non sic populus ut sacerdos. Heu, heu! domine Deus, quia ipsi sunt in persecutione tua primi, qui videntur in Ecclesia tua primatum diligere, gerere principatum. Arcem Sion occupaverunt, apprehenderunt munitiones, et universam deinceps libere et potestative tradunt incendio civitatem. Misera eorum conversatio plebis tue miserabilis subversio est. Dati sunt sacri gradus in occasionem turpis lucri, et questum extimant pietatem. Copiosissime siquidem pietatis inveniuntur in suscipienda, immo accipienda magis, animarum cura, sed hec apud eos cura minor, et de animarum salute novissima cogitatio est. An vero salvatori animarum gravior ulla esse poterat persecutio? Inique agunt et ceteri contra Christum, multique sunt nostris temporibus Antichristi. Merito tamen et crudeliorem eam censet persecutionem pro acceptis beneficiis et graviorem sentit pro potestate, quam propriis sustinet a ministris. Licet alii quoque multi circa proximorum salutem multifarie, multis in modis et variis occasionibus agere videantur. Hec videt Christus et silet, hec salvator patitur et dissimulat, propterea dissimulemus et nos quoque necesse est, et sileamus interim maxime de prelatiis nostris, magistris Ecclesiarum. Sic nimirum, sic placet et ipsis. Evadant nunc humana iudicia, veniatque semel iudicium grave his qui presunt, et potenter patiantur tormenta potentes. Hucusque Bernardus. Porro de Tartaris require supra carta CCCCLII. Si quis querat, quare omnia que de Tartaris sunt non posui simul, dico quia successive et fiebant et successive narrabantur michi, et ideo oportuit me ea scribere modo sub isto millesimo, modo sub alio, sicut fiebant et sicut ad meam noticiam poterant pervenire. Sic etiam fecit Moyses in libris suis. Non enim omnia que ad sacrificia et oblationes

pertinent posuit simul, sed, sicut successive audiebat a Domino, ita scribebat et interdum alias interserebat hystorias.

De Apostolis fratris Ghirardini Segalelli, qui turpia commiserunt et turpia passi sunt. Require supra carta CCCXVII et CCCXXIV.

Item millesimo supraposito in episcopatu Bononiensi, cum quidam iuvenis dives, qui habebat patrem et matrem, noviter duxisset uxorem, primo sero, antequam uxorem cognosceret, tres ribaldos recepit hospitio ex his qui se dicunt Apostolos esse et non sunt, qui suaserunt iuveni, ne uxorem cognosceret nec cum ea in eodem lecto prima nocte dormiret, nisi quando dicerent ei. Hoc autem ideo dicebant, quia volebant iuvenem prevenire atque decipere et prius cum uxore eius dormire, sicut factum est, quia omnes tres illa nocte iverunt ad lectum eius, unus post alium facto modico intervallo, et cognoverunt eam. Cum autem quarta vice iuvenis sponsus eius vellet eam cognoscere, mirata uxor eius dixit ei: 'Tribus vicibus in hac nocte carnaliter mecum fuisti et adhuc vis agere opus istud?'. Tunc cognovit iuvenis ab istis ribaldis se esse deceptum, et fecit eos capi et conquestus est potestati, et ducti sunt ad suspendium, sicut scriptum est in lege Moisi, ubi Dominus precipit Exo. XXII: *Maleficos non patieris vivere*. Et Eccli.: *Qui fodit foveam, cadet in eam; et qui laqueum aliis parat, peribit in illo*. Item Eccli. XI: *Non omnem hominem inducas in domum tuam. Multe enim sunt insidie dolosi*. Cum igitur hec omnia audisset domnus Opiço de Sancto Vitale Parmensis episcopus, qui diu foverat eos occasione fratris Ghirardini Segalelli, qui primus eorum fuit, expulit eos de Parma et de toto episcopatu suo, cognoscens quia viles ribaldi sunt et truffatores et deceptores et pessimi seductores, de quibus beatus Iohannes in secunda canonica dixit: *Multi seductores exierunt in mundum*.

De fratre Ghirardino Segalello, qui in habitu histrionum incedit et factus est ioculator.

Iste Ghirardinus Segalellus, qui primus eorum fuit, ad tantam dementiam iam devenit, quod in habitu histrionum incedit et

factus ioculator, id est mimus, per plateas et vicos stultiçando vadit. Habet enim cor vanum et vana sequitur et vana inveniet, nec Deum timet nec hominem reveretur. De eo et de sequacibus suis supra magnum tractatum composui et descripsi, carta CCCXVII.

De quodam Brixiensi, quem diabolus decepit et postmodum strangulavit.

Item millesimo supraposito mortuus est in civitate Regina quidam Brixiensis, qui prius docuerat pueros Psalterium legere, et simulabat se paupertatem habere, et ibat mendicando et interdum cum simphonia cantando, ut melius acquirere posset. Hic imaginatus est diabolico spiritu, quod fames magna esset futura, et ideo assabat frusta panis et ponebat in scriniis, ut diu conservarentur contra famem, quam sperabat fore futuram. Et in sacculis reponebat farinam valde calcatam, quam similiter ponebat in scrineis, volens adhibere remedium infortunio famis, quam, ut diximus, suggerente diabolo sperabat fore futuram. Sed, sicut dictum fuit illi diviti evangelico, qui congregaverat omnia bona sua, sperans ea in posterum pacifice possidere: *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te; que autem parasti cuius erunt*, Luc. XII, ita accidit miserrimo isti. Nam quodam sero infirmatus est graviter preter solitum. Et cum esset solus in domo, clausit hostium super se cum repagulo diligenter, et nocte illa fuit a diabolo turpiter suffocatus et malo modo et inhoneste tractatus. Cumque non appareret in crastinum, ostium deiecerunt violenter homines vicinie cum mulieribus et pueris congregati et eum mortuum iacentem in terra viderunt. Et invenerunt farinam iam fetidam in saccis in uno scrinio et duo alia scrinia invenerunt plena frustis panis assati. Et invenerunt quod habebat duas domos in civitate Regina in diversis viciniis, quas habuit commune Reginum, ut imple-retur quod dici usualiter solet: ' Quod non accipit Christus, accipit fiscus '.

Quod supradictus Brixiensis fuit ludibriose tractatus a pueris post mortem ipsius.

Porro pueri istum miserrimum nudaverunt et ligaverunt torques ligneas ad pedes eius et traxerunt eum per totam civitatem, ita nudum per vicos et plateas, ut omnibus ludibrio esset et causa derisionis. Et mirabile dictu! Non fuerunt instructi ab aliquo, ut facerent ita, nec fuit aliquis, qui ex hoc reprehenderet eos, quod facerent male. Cum autem pervenissent ad hospitale sancti Antonii, fatigati tedio et labore volebant ligare miserabile istud cadaver ad caudam plaustrum cuiusdam bubulci, qui casu per viam illam cum bobus currum ducebat. Cum autem vellet prohibere, ne facerent hoc, subito insurrexerunt pueri supra rusticum illum et eum graviter percusserunt. Et sic postea permisit bubulcus, ut pueri facerent quicquid vellent. Egressi sunt igitur de civitate per portam Sancti Stephani et precipitaverunt eum de ponte in glaream Crustunii fluminis vel torrentis. Et descendentes ad eum congregaverunt ad eum magnum acervum lapidum, cum clamore dicentes: 'Fames et avaritia tua tecum in infernum descendant cum miseria tua pariter usque in eternum et ultra!'. Et inde continuo exivit proverbium, ut personis miserabilibus diceretur a multis: 'Cavete vobis, ne furorem puerorum propter vestram miseriam incurratis'. Et nota quod pueri sunt liberales, et senes sunt tenaces. Ideo dixit Seneca: *Monstro similis est senilis avaritia. Quid enim stultius quam cum deficiente via augere viaticum?* Inde et Marcialis Cecus:

Miramur iuvenes largos vetulosque tenaces,

Illis cum multum, his breve restet iter.

Quod in monasterio sancti Prosperi de Regio hoc anno facta est magna turbatio.

De Reginis dicendum. Item millesimo supraposito facta est magna turbatio in monasterio sancti Prosperi de Regio occasione guerrarum. Et erat tunc temporis XVII abbas domnus Guilliel-

mus de Lupicinis, bonus quidem homo, quantum ad Deum spectat et hominis honestatem, sed quantum ad seculum simplex, rusticus et avarus. Male etiam quantum ad victum tractabat monachos suos, et ideo eos postea habuit proditores. Nam Bonifacius filius Gerardi Boiardi de Herberia consentientibus aliquibus monachis, qui bene cum abbate non stabant, eo quod non bene quantum ad victualia tractabantur ab eo, primo cepit monasterium in festo Pentecostes hora prandii et expoliavit et que voluit asportavit et recessit. Et abbas arripuit fugam et venit ad domum fratrum Minorum et fuit ibi tota die et nocte sequenti, et postea ivit ad domum fratris sui germani, qui dicitur Senebaldus, et habitavit ibi suspensa mente et pavido corde diebus aliquibus. Secundo supradictus Bonifacius grantias monasterii tempore messis triticee occupavit, scilicet Mijarinam et alias grantias, et postmodum Fossolam tenuit violenter. Et Domum-mattam obsedit et cepit atque conbussit et unum hominem ibi interfecit, eo quod defenderet boves suos et nollet eis dare. Alium vero graviter vulneraverunt *et plagis impositis abierunt semivivo relicto*. Et nota quod hec omnia predicta fuerunt abbati, ante quam fierent. Sed propter simplicitatem et avaritiam suam noluit obviare nec sibi cavere. *Minus enim iacula feriunt que prevedentur, et nos tolerabilius mundi mala suscipimus, si contra hec per providentie clipeum munimur*. Videntes autem amici abbatis quod piger erat ad precavendum sibi, gratis venerunt, non rogati ab eo, XL boni viri de Regio et custodierunt monasterium sancti Prosperi tota nocte precedente diem Pentecostes. Cum autem hora prandii advenisset, non est eis regratiatus de custodia, quam fecerant tota nocte, nec invitavit eos ad prandium, sed permisit eos ad proprias domos ire, ut ibi pranderent. Ipse vero ivit ad palatium suum cum quibusdam suis scutiferis et domicellis, ut ibi pranderet. Et ecce, dum comederet et crederet omnia esse pacata, subito audivit tintinabulum campanilis, quod a monachis proditoribus pulsabatur. Seculares vero inimici abbatis celeriter de latibulis prodeuntes in monasterium irruerunt, volentes abbatem gladio iugulare et abbatem alium noviter procreare. Sed abbas divina misericordia faciente precipitavit se de quodam solarario valde parvo, quod

perambulatorium vocant, et postea transivit per foveas et venit, ut iam superius dictum fuit, ad domum fratrum Minorum pavidus et tremens sicut iuncus in aqua. Ibi omnes amici sui, qui veniebant ad visitandum eum, maledicebant sibi et convitia et maledicta congeminabant super eum, dicentes quod propter rusticitatem et avaritiam suam sibi talia accidissent. Ipse vero hec omnia patientissime sustinebat, cognoscens se culpabilem extitisse. Item precedenti mense, scilicet in Maio, ante quam abbati talia accidissent

riis ministrentur, que etiam excommunicatis et ab Ecclesia precisus dari possunt tempore necessitatis. Iam enim in illis impletum est illud evangelicum: 'Filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet', immo compatiendum; etiam iidem fratres Minores in divinis offitiis et predicationibus vitantur sicut excommunicati a personis dicti Ordinis Cysterkiensis in universale Ecclesie scandalum et iacturam; que omnia a multis sapientibus et prudentibus iudicantur ab invidie et odii fomite processisse. Cum ergo predictum Ordinem Cysterkiensem semper dilexerimus et fovimus specialiter, mandamus vobis singulis et universis stricte precipientes, quatinus vice nostra ad loca et monasteria singula dicti Ordinis in districtu vobis commisso accedatis, abbates et abbatias et conventus eorum admonentes et eisdem in persona nostra supplicantes, ut infra mensem post receptionem presentium constitutiones suas sic improvide editas et in scandalum Ecclesie promulgatas provide revocent cum effectu. Alioquin eundem Ordinem ex nunc omni (grati)a et indulgentia cuiuscumque privilegii (vel) confirmationis a nobis vel a nostris predecessoribus concessa (cassa)mus penitus per presentes litteras (precipient)es vobis districte, ut..... et pedagia et telonea..... a personis dicti Ordinis sicut ab aliis recipiatis et (alia) ab eisdem exigatis, que ipsis ratione privilegii sunt concessa. Verum, licet multa per nostras legitimas sanctiones preter rationem in favorem religionis (fuerint) edita et statuta, ac immensitas donationis piis locis et religiosis optima sit mensura, nisi predictas constitutiones, in quibus error expressus contineri videtur, infra mensem, sicut dictum est, faciat revocari,

*statuimus et decernimus quod decetero nullus dux, marchio, comes, nobilis, civis vel alius quicumque ad nostrum imperium perti-
nens de suis possessionibus vel rebus mobilibus eidem Ordini
Cysterciensi possit dare vel aliquo alienationis titulo in eos trans-
ferre dicta bona sine nostro expresso consensu, maxime propter
superbiam et arrogantiam eorum que verissime multitudinis pos-
sessiones, in quibus idem dictus Ordo noscitur abundare. Et si
secus factum fuerit, donationes et alienationes ex presenti statuto
et decreto iudicamus irritas et inanes, precipientes vobis singulis
et universis, quod imperiali maiestate ipsas revocetis et in usum
nostre camere teneatis, presentes litteras seu statutum vel de-
cretum per singulas civitates et oppida publicando et cet. Da-
tum et cet.*

De causa turbationis inter Ordinem Cisterciensium et fratrum Mi-
norum.

Causa autem, quare fratres Cysterciensis Ordinis turbati sunt
contra fratres Minores, propter quam constitutionem tam duram
fecerunt contra eos, sicut postea didici, ista fuit. Quidam frater
Minor exivit de Ordine nostro et Ordinem Cysterciensium est
ingressus, qui usque adeo bene se habuit, quod in quodam magno
monasterio fecerunt eum abbatem. Fratres vero Minores *emula-
tionem habentes, sed non secundum scientiam* in hac parte, et
timentes, ne alii exemplo illius fratris in posterum essent ab Or-
dine recessuri, ceperunt illum et ad priorem Ordinem reduxerunt
et *sustentaverunt eum pane tribulationis et aqua angustie*. Quod
cognoscentes Cystercienses turbati vehementer et indignati sunt
contra Minores fratres. Et hoc propter V rationes: Quarum prima
fuit, quia graviter puniebant non puniendum. Secunda, quia ab
Ordine nostro iam fuerat absolutus. Tertia, quia in habitu suo
ceperunt eum. Quarta, quia in Ordine eorum magnam prelatio-
nem habebat, cum abbas esset. Quinta et ultima, quia usque adeo
se bene habebat in Ordine eorum quo ad vitam et scientiam et
bonos mores, quod acceptus erat eis, existens omnibus gratosus.

De amore imperatoris Rodulfi erga Ordinem fratrum Minorum, et quod eius rogatu Cystercienses destruxerunt constitutionem quam fecerant contra eos.

Audiens autem domnus Rodulfus, qui ad imperium habendum legitime est electus, quique Ordinem fratrum Minorum amore Dei et beati Francisci intime diligit et promovet cum effectu, quod Cystercienses constitutionem tam duram tamque crudelem fecerant contra eos, egre tulit nimis et scripsit pro eis epistolam supradictam, quasi vellet implere dominicum verbum illud Zacharie II: *Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei*. Revera iste rex Rodulfus fuit ille propinquus, de quo dicit sapiens in Prover. XXIII: *Ne attingas terminos parvulorum et agrum pupillarum ne introeas; propinquus enim illorum fortis est, et ipse iudicabit contra te causam illorum*. Cystercienses vero, postquam audiverunt epistolam supradictam, celeriter constitutionem, quam fecerant, retractaverunt et destruxerunt, et ordinarunt quod fratres Minores in eorum domibus familiariter reciperentur et caritative et curialiter et benigne, non solum propterea, ut damnum vitarent, quod incurrere poterant, sicut ille qui misit epistolam eis fuerat comminatus, verum etiam ut tanto domino obedirent, iuxta illud apostolicum dictum Ro. XIII: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. Porro de dilectione domni Rodulfi imperatoris erga Ordinem fratrum Minorum require supra, quomodo concessit palatium suum, quod habebat in civitate Regina, fratribus Minoribus de Regio pro loco eorum edificando, et quomodo promisit se eis adhuc maiora daturum, carta CCCCIII.

De emulatione fratris Bonagratie, que supradicte consimilis fuit.

Consimilem emulationem habuit frater Bonagratia, quando erat minister provincialis in provintia Bononie, contra monasterium Nonantulanum, quod est in territorio Mutinensi. Nam quidam frater Guidolinus Ferariensis exivit Ordinem fratrum Minorum et intravit Ordinem sancti Benedicti, qui est monachorum Nigrorum, ubi in Nonantulano monasterio usque adeo bene se et laudabiliter habuit, quod factus est omnibus gratosus, et ele-

gerunt ipsum abbatem monasterii supradicti. Cuius rei causa magnam altercationem habuerunt fratres Minores et monachi illi coram domno Iohanne Gaietano, qui tunc temporis erat fratrum Minorum Ordinis gubernator, postea papa Nicholaus III est vocatus. Et obtinuerunt fratres Minores cum magna violentia, quod non fuit abbas. Et monachi illi expenderunt decem milia imperialium libras, ut eum possent habere abbatem. Cumque non possent obtinere, videntes quod laboraverunt in cassum, non elegerunt alium abbatem, sed fecerunt eum dominum abbatie, tamquam si vere abbas esset eorum. Ecce quomodo diligebant eum monachi illi. Ipse vero similitudinem antiqui Ioseph tenuit, qui fratribus suis malum pro malo reddere noluit, cum posset et occasionem haberet, quin potius eis bene facere studuit, iam prefigurans et implens apostolicum illud Ro. XIII: *Nulli malum pro malo reddentes*. Et iterum: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Ad idem facit quod dicit Ecclesiasticus X: *Omnis iniurie proximi ne memineris et nichil agas in operibus iniurie*. Quod bene implebat iste frater Guidolinus. Ita enim libenter videbat et recipiebat fratres Minores in Nonantulano monasterio sicut angelos Dei, et rogavit fratres, quod semper in illo monasterio cum monasterii expensis duos scriptores haberent propter copiam librorum, que ibi est, ad originalia sanctorum plenissime describenda. Iste frater Guidolinus intimus meus amicus fuit, quando in conventu Ravenne habitavimus simul.

De privilegio obtento a papa Nicholao IIII, quod nullus egressus ex Ordine Minorum possit ad prelationem aliquam promoveri.

Et nota quod fratres Minores obtinuerunt privilegium a papa Nicholao quarto, qui de Ordine eorum erat, quod nullus, qui Ordinem eorum exiret, posset in perpetuum in altero Ordine ad prelationem aliquam promoveri.

Quod fratres Predicatores reversi sunt ad habitandum in Parma.

Anno Domini MCCLXXXVII, indictione XV, reversi sunt fratres Predicatores ad habitandum in Parma, de qua voluntarie

exiverant occasione cuiusdam mulieris heretice, que domina Halina dicebatur, quam conburi fecerant. Reversi sunt autem in cathedra sancti Petri. Et egressi sunt obviam eis cum tubis et vexillis Parmenses aliqui et religiosi et honorifice receperunt et introduxerunt eos.

De duobus monachis monasterii sancti Prosperi interfectis, et de stultitia Reginorum.

Item millesimo supraposito interfecti fuerunt duo monachi monasterii sancti Prosperi de Regio, facta iam pace inter Lupicinos et Bojardos. Isti fuerunt illi monachi, qui prodicionem fecerant tam abbatis quam monasterii sancti Prosperi. Processu autem temporis et parum post in ultionem istorum duorum monachorum interfectus fuit quidam alius monachus monasterii supradicti, qui ibat ad curiam procurator factus ab abbate cum quodam alio sacerdote. Iste monachus fuit filius fratris Gifredi Gaudentis de Mutis de Regio. Qui dixit his qui vulneraverunt eum: 'Quinam estis vos?'. Et responderunt dicentes: 'Nos sumus procuratores illorum duorum monachorum, qui paucis diebus elapsis interfecti fuerunt, et missi sumus, ut vicem reddamus pro vice'. Et sic *plagis impositis abierunt semivivo relicto*. Portatus vero ad domum parentum suorum, bene confessus obdormivit in Domino; post paucos vero dies mater istius monachi ex nimia tristitia infirmata ultimum diem clausit.

De commendatione quadragesimalis temporis, in quo insistendum est operibus pietatis, nec sunt in eo ducende choree, nec dissolutiones inhoneste faciente.

Item millesimo supraposito in carnis privio non luserunt Regini secundum morem aliarum civitatum Christianorum, que omnes tali tempore ubique stultificant et infatuantur, sed sub silentio permanserunt, veluti si mortuos suos flerent. In quadragesima vero, quando est tempus Deo dicatum, ceperunt ludere, quando est *tempus acceptabile* et *dies salutis*, tempus elemosinas faciendi et operibus pietatis insistendi, iuxta illud Ys. LVIII: *Frange*

esurienti panem tuum et cet. Item tempus confitendi, predicationes audiendi, Ecclesiarum limina visitandi, orandi, ieiunandi et flendi, sicut scripture dicunt, que tali tempore in Ecclesia recitantur, iuxta illud Ioelis II: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio et fletu et plantu* et cet. Item Ys. LV: *Derelinquat impius viam suam* et cet. Item: *Inter vestibulum et altare plorabant sacerdotes* et cet. Et Dominus Luc. VI: *Beati qui nunc fletis, quia ridebitis*. Hinc quidam per contrarium dixit:

Qui modo non fletis, flendi dum tempus habetis,
Eterno luctu lugebitis et sine fructu.

Hinc Dominus dixit Luc. VI: *Ve vobis, qui ridetis nunc, quoniam lugebitis et flebitis*. Hinc beatus Iacobus dicit V: *Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis que advenient vobis*. Et iterum: *Miseri estote et lugete! Risus vester in luctum convertatur et gaudium in merorem*. Hinc Salomon ait Eccle. II: *Risum reputavi errorem et gaudio dixi: Quid frustra deciperis?* Et iterum Eccle. VII: *Cor sapientum ubi tristitia, et cor stultorum ubi leticia*. Et iterum Iob XXI: *Ducunt in bonis dies suos et in puncto ad inferna descendunt*. Ideo utile consilium dat Ecclesiasticus dicens V: *Ne tardes converti ad Dominum et ne diferas de die in diem; subito enim veniet ira eius et disperdet te*. Et iterum Eccli. V: *De propitiatu peccatorum noli esse sine metu*.

De quodam episcopo, qui in deserto XLIX annis fecit penitentiam, ex eo quod semel metu tormentorum Christum negaverat.

Nota ergo exemplum illius episcopi, qui, tempore persecutionis metu tormentorum negaverat Christum, et penitentia ductus ivit ad desertum et fecit ibi penitentiam de peccato negationis XLIX annis, in quibus, sicut ipse dixit, non fuit certificatus de venia nisi illa die, qua ivit ad eum quidam sanctus pater, qui eum sepelivit. Igitur in quadragesima maiori non institerunt Regini operibus pietatis nec fecerunt bona superius memorata, sed *ambulaverunt post vanitatem et vani facti sunt*. Et cum Dominus

prohibeat Deutero. XXII: *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea. Abominabilis enim apud Deum est qui facit hec, ipsi totum fecerunt contrarium et ambulaverunt post adiventiones suas. Acceperunt enim a dominabus mutuo vestes muliebres plures eorum, quibus induti ceperunt ludere et per civitatem cum hastiludio discurrebant. Et ut mulieres melius apparerent, cum cerusa dealbabant larvas, quas suis vultibus apponebant, non attendentes penam, que talibus est promissa. Dicit enim Scriptura de peccatoribus loquens: *Omnes vultus redigentur in ollam. Et facies eorum ut nigredo olle.* Et Tren. IIII: *Denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis.* Ve miseris Christianis, qui nituntur convertere ecclesiasticum cultum in dissolutionem et vaniloquium. Et cum omnis Christi actio Christiani sit instructio, potius volunt sequi diabolum quam Christum dominum imitari, cum Apostolus dicat ad Ephe. V: *Estote imitatores Dei sicut filii karissimi et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis.* Certe Christus Deus noster docuit nos quadragesima ieiunare, sicut Scriptura tradit, et sicut venerabiles patres Romani pontifices ordinarunt et alii ecclesiastici viri exemplo domini salvatoris. Unde illud: *Lex et prophete primitus hoc pretulerunt, postmodum Christus sacravit omnium rex atque factor temporum.* Sed quidam miseri Christiani in civitatibus Lombardie nec ieiunant nec de peccatis suis in maiori quadragesima confitentur. Et quia tunc temporis carnes in macello inveniri non possunt, ideo carnes gallinarum atque caponum comedunt in occulto, et postea tota die super sextoria iacent sub porticibus et plateis et ludunt ad açardum, aleas et taxillos, et ibi blasfemant Deum et beatam Virginem, matrem eius. Et credunt isti tales *quod possint mutare tempora et leges, ut carnaliter vivant, dicentes illud Ys. XXI: Ecce gaudium et letitia. Occidere vitulos et iugulare arietes, comedere carnes et bibere vinum. Comedamus et bibamus, cras enim moriemur.* Hinc Eze. ait XVI: *Ecce hec fuit iniquitas Sodome, sororis tue: Superbia, saturitas panis et abundantia et ocium ipsius et filiarum eius, et manum egeno et pauperi non porige-**

bant. Et elevate sunt et fecerunt abominationes coram me; et abstuli eas, sicut vidisti. Sic fiet miseris Christianis, quia tollentur de hoc mundo et ponentur in inferno, nisi penitentiam egerint. Unde Dominus Luc. XIII: *Si non penitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

Quod Apostolus specificavit quedam signa malorum Christianorum, qui erunt circa tempora Antichristi.

Nota quod Apostolus specificavit quedam signa malorum Christianorum, qui erunt circa tempora Antichristi, que videntur in istis esse qui diebus nostris sine verecundia peccant. Ait enim ad Timo. prima IIII: *Spiritus manifeste dicit* et cet. Et in secunda III: *Hoc autem scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa* et cet. Et nota quod, propter multa mala que fecerunt Iudei, Dominus conqueritur de eis et amovit eos a facie sua, sicut Ieremias dicit XXXII: *Erant enim filii Israel et filii Iuda iugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua* et cet. Vide in Biblia. Ergo, sicut dicit Apostolus ad Ro. XI: *Noli altum sapere, Christiane, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.* Sed nec sic miseri peccatores exemplo aliorum volunt sibi cavere, presertim cum dicat Scriptura Prover. XXII: *Per agrum hominis pigri transivi et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urtica, operuerant superficiem eius spine, et maceria lapidum destructa erat. Quod cum vidissem, posui in corde meo et exemplo didici disciplinam.* Item:

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Et tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Quod Reginis non profuit. Viderunt enim mala Mutinensium vicinorum suorum et sibi cavere neglexerunt. Insuper et multa commiserunt, que fuerunt preambula ad mala, que postea venerunt super eos, sicut iam descripsimus et adhuc inferius describemus.

De quibusdam molendinariis de Regio, qui in habitu fratrum Minorum in publica strata tempore carnis privii faciebant choreas.

Nam in precedentibus annis ab isto millesimo quidam molendinarii de Regio cum quadam calliditate et malicia petierunt et obtinuerunt a fratribus Minoribus aliquas tunicas habituales et veteres, quas dicebant se velle ponere sub labore et instrumento fullonis, ut inde meliores efficerentur; cum quibus postea tempore carnis privii, in habitu fratrum Minorum, advesperascente iam die in strata publica choreicando cantabant. Et hanc stultitiam faciebant instigante diabolo, qui volebat quod ponerent maculam in electis, ut fratres Minores a transeuntibus crederentur qui talia faciebant, et sic Ordini in scandalum et in dedecus redundaret. Sed dicit Ecclesiasticus XXVII quod istis evenit: *Faciendi nequissimum consilium super ipsum devolvetur, et non agnoscet, unde adveniet illi illusio et improprium superborum, et vindicta sicut leo insidiabitur illi. Laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorum, dolor autem consumet illos, ante quam moriantur.* Quod revera in istis molendinariis, qui talia fecerunt, postea fuit impletum. Nam potestas Reginus, qui tunc temporis erat, cum audisset hec omnia, turbatus valde quasi pro zelo Ordinis fratrum Minorum, et quia sibi ex officio incumbabat, acriter eos punivit tam in pecunia quam banno perpetuo supponendo, ut alii in posterum similia facere non auderent, iuxta illud Prover. XIX: *Pestillente flagellato stultus sapientior erit.* Hinc sapiens ait Prover. XXII: *Non facias violentiam pauperi, quia pauper est, neque conteras egenum in porta, quia Dominus iudicabit causam eius et configet eos qui confixerunt animam eius.* Et infra XXIII: *Ne attingas terminos parvulorum et agrum pupillorum ne introeas. Propinquus enim eorum fortis est, et ipse iudicabit contra te causam illorum.* Et in Iob III sic habetur: *Vidi eos qui operantur iniquitatem, qui seminant dolores et metunt eos, flante Deo perisse et spiritu ire eius esse consumptos.*

De morte pape Honorii quarti et de causis mortis ipsius. Fuit enim percussus a Deo, qui superbos et stultificantes humiliat. Ideo Ordo fratrum Minorum sive beatus Franciscus potest dicere Deo: *In hoc cognovi, quoniam voluisti me, quoniam non gau(debit)*. Require supra de morte pape Innocentii quarti carta...

Item millesimo supraposito, scilicet anno Domini MCCLXXXVII tertia die Aprilis, scilicet in cena Domini, mortuus est papa Honorius VIII et sequenti die Parasceue sepultus. Homo podragricus fuit, Iacobus de Savellis prius dicebatur, civis Romanus et ex numero cardinalium fuerat assumptus. Duobus annis integris sedit. Solummodo unum cardinalem fecit, quem misit in Alemaniam, ut inde domnum Rodulfum ad imperium electum adduceret, sicut credebatur a vulgo, volens eum in imperio coronare; sed mortuus est papa, et Rodulfus sine imperii corona remansit. Per quod apparet voluntatis esse divine, ut in re publica nullus decetero imperator consurgat, quia de Frederico secundo dictum fuit ab his qui prophetico spiritu futura predicunt: *In ipso quoque finietur imperium, quia, etsi successores sibi fuerint, imperiali tamen vocabulo ex Romano fastigio privabuntur*. Fuit et alia causa mortis summi pontificis pape Honorii quarti. Voluit enim insurgere contra Ordinem fratrum Minorum et fratrum Predicatorum, auferendo eis predicationes et confessiones ad instinctum quorundam prelatorum ultramontanorum, qui expenderunt propter hoc centum milia librarum monete Turonensium. Et domnus Mattheus Rubeus, qui erat cardinalis Ordinis fratrum Minorum, protector, gubernator et corrector, flendo venit ad fratres et cum lacrimis dixit eis: 'Laboravi, fratres mei, quantum potui, ut averterem summum pontificem a cogitationibus suis, et non potui eum revocare a malignitate, quam erga vos habet in corde suo. Quapropter rogate Deum, *qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant, ut vos liberet ab importunis et malis hominibus*. Rogate etiam beatum Franciscum, ut solita miracula dignetur ostendere contra illos qui Ordinem suum turbare nituntur, *ut cognoscant viventes et omnes qui male faciunt, quia contra Deum et servos suos pugnare non est facile*'. Hec audientes fratres conversi sunt unanimiter ad Dominum depre-

candum, ut eis in isto discrimine succurrere dignaretur. Et quia *impossibile est multorum preces non exaudiri*, ut beatus Augustinus dicit, ideo ille qui *respexit in orationem humilium et non sprexit preces eorum*, cum papa Honorius in crastinum cene Domini prolaturus esset sententiam supradictam, percussit eum Deus in sero quarte ferie maioris ebdomade, et mortuus est. Hinc sapiens in Prover. dixit XXIII: *Ne attingas* et cet. Vide supra.

De captione Carpineti per Nicholaum de Foliano et de expulsionem partis de Regio.

Item millesimo supraposito Nicholaus de Foliano cepit Carpinetum et Paulum — duo castra sunt in episcopatu Regino — et posuit ibi homines suos ad custodiam castrorum illorum pro servitio Monachi de Canusio, cuius fratres precedenti anno fuerant interfecti, scilicet domnus Guido de Bibianello et Bonifacius frater eius. In ultionem ergo fratrum suorum Monachus de Canusio, qui in Bibianello habebat dominium, cum multis armatis suis ivit et intravit Regium quasi violenter, quantum ad custodes porte civitatis; et inchoatum est illa die prelium in civitate Regina. Et potestas, qui erat de Cremona, et capitaneus, qui erat de Parma, de palatiis descenderunt et sequenti die accepto salario suo recesserunt et reversi sunt ad civitates suas. Et domnus Mattheus de Foliano et domnus Guido de Tripolis et Monachus de Bibianello et Nicolaus de Foliano isti fuerunt principales, qui civitatis Regii dominium habuerunt.

De audacia Monachi de Bibianello et de morte Ugolini de Canossa.

Et Monachus de Bibianello personaliter ivit et posuit ignem in domum domni Rolandini de Canusio et combussit eam et fecit eam dirui *usque ad fundamentum in ea*. Et cum hec fierent, confortabat armatos suos dicens: 'Venite ad me secure et nolite timere, quia ego fatatus sum et ledi non possum'. Hoc autem ideo dicebat, ut provocaret suos et faceret eos audaces. Et interfectus fuit ibi quidam popularis homo, qui erat pulcher et bonus et ami-

cus meus et omnium fratrum Minorum, et erat ex parte domni Rolandini et domum eius die illo custodiebat. Hic artem habebat tonsorandi pannos in civitate Regina et dicebatur Ugolinus de Canossa. Hec autem facta sunt quarta feria infra octavam Pasche, qua die ad missam cantavimus *Venite, benedicti*. Et ego habitabam in loco fratrum Minorum de Monte-falconis, et illa die ivi Regium et intravi civitatem et vidi hec omnia oculis meis, quia tota die circuivi per civitatem illam, dum hec omnia fierent. Et conversi sunt ludi, quos Regini in quadragesima fecerunt, in plantum et in lamentum, quia male portendebant, dum tali tempore fierent. Nam *tempus belli et tempus pacis, tempus ludendi et tempus flendi, quia omnia tempus habent, et suis spatiis transeunt universa sub sole*, ut habetur Eccle. III, et Eccle. VIII dicitur quod *omni negotio tempus est et oportunitas*. Et archipresbiter maioris Ecclesie, qui dicitur Hencius Ubertus, et quidam heremita predicabant in pleno populo quod illi ludi, qui fiebant a Reginis in quadragesima in civitate Regina, bene et bona significabant.

De commendatione fratris Benevenuti Montanarii.

Frater vero Beneventus ex Ordine fratrum Minorum contrarium dicebat in predicationibus suis, scilicet quia male portendebant, sicut postea probavit et demonstravit eventus. Iste frater Beneventus de territorio Mutinensi fuit et lector in theologia, bonus et sollempnis et gratiosus tam clero quam populo predicator; Grecum novit et Latinum. In textu Biblie sutilissimus et valde peritus fuit. Corrector ad mensam et, ubicumque male legitur textus, melior quam hodie aliquis repperiatur in mundo; Parisius fuit corrector ad mensam. Cum pluribus stetit, qui postea Romani pontifices estiterunt, scilicet cum papa Adriano et cum papa Gregorio decimo, qui de Placentia extitit oriundus. Et tamen potius voluit humiliari cum mitibus quam morari in curiis magnatorum, et sic reversus est ad Ordinem suum, in quo interdum secundum Ordinis consuetudinem lavat scutellas, quando dies sibi occurrerit oportuna. Homo magni studii, magni ingenii et ca-

pacissimi et magne memorie, et qui multos et optimos habet libros, quos cum suo labore acquisivit et scribi fecit, dum Parisius esset in studio. Item in ecclesiastico officio multum delectatur et optime scit cantare. Humilis homo et familiaris, benignus et honestus et sancte vite et bone conversationis ab omnibus reputatur. Hic igitur, quantum ad adaptationem et presentem materiam, que ad Reginos pertinet, in Michea videtur michi prefiguratus, qui regi Ahab dedit consilium, ne in Ramoth Galaad ad prelium contra Syros ascenderet. Porro Sedechias filius Chanaam, qui *fecit sibi cornua ferrea* et dixit regi: *His ventilabis Syriam, donec deleas eam*, prefiguravit illos qui laudabant Reginos, quando in maiori quadragesima stultiçabant, iuxta illud: *Laudatur peccator in desiderio anime sue, et iniquus benedicitur*. Historiam supradictam require III Reg. XXII. Igitur ea die, qua ista fiebant, que de Reginis dicta sunt, inveni archipresbiterum maioris Ecclesie civitatis Regii apud Ecclesiam sancti Petri, ubi canonicus erat, et erat valde tristis et totus attonitus, et accepit me per manum, quasi notitiam et familiaritatem ostendens. Siquidem sex annis habitaveram in civitate Regina. Et interrogavi ipsum, qualiter sibi esset. Et respondit michi quod sicut in molendino fracto. Tunc, quia iste fuerat unus ex laudatoribus Reginorum, quando in quadragesima stultiçabant, volui sibi dicere, quod Micheas cuidam dixit in historia supra tacta: *Videbis, id est scies et cognosces, quando absconderis in cubiculo, quod est intra cubiculum*. Voluit dicere propheta quod ille cui loquebatur melius cognosceret veritatem, quando vexatio daret auditui intellectum. Cum autem hoc vellem sibi dicere, pepercit sibi cor meum et lingua mea, quia recordatus sum illius scripture, que dicit: *Non irrideas hominem in amaritudine anime, est enim qui humiliat et exaltat circumspexit Deus*, Eccli. VII.

Quod Monachus de Bibianello extraxit omnes incarceratos de carcere communis in prima die seditionis civitatis Regii.

Item eadem die, qua ista inchoata fuerunt, que de Reginis dicta sunt, ivit personaliter Monachus de Canusio sive de Bibia-

nello ad carcerem communis et fregit et aperuit carcerem cum armatis suis et eduxit omnes *vinctos de mendicitate et ferro* et de *tenebris et umbra mortis*, et vincula eorum dirupit et libere abire permisit. Et erant ibi aliqui eorum in perpetuo banno communis, et aliqui eorum ibi diu et longo tempore steterant, quibus *nova lux oriri visa est*, et *gaudium et tripudium* maximum habuerunt. Et regratiati sunt Monacho et promiserunt, quod semper essent parati ad diligendum et serviendum sibi usque in sempiternum.

De probitatibus domni Iacobini de Panceriis et filii* sui.

Illa die in civitate Regina domnus Iacobinus de Panceriis et filius suus Thomasinus viriliter fecerunt insultum contra adversam partem sicut leones consurgentes ad predam, parati etiam murum ferreum penetrare. Et interfectus fuit equus Thomasini, cum aggressus esset hostes usque ad trivium Robertorum. Domnus vero Iacobinus cum ivisset ad portam Sancti Naçarii, non causa egrediendi nec recedendi, sed volens precipere quod porta dimitteretur aperta, cum reverteretur versus domum suam, invenit multitudinem armatorum, quibus cum non posset resistere, oportuit ipsum civitatem exire. Nam Lupicini subtraxerunt se a parte domni Rolandini occasione cuiusdam parentele, quam noviter cum domno Mattheo de Foliano fecerant. Domnus enim Garxendonius filiam domni Matthei pro Ugolino filio suo acceperat, et alii de parte domni Rolandini de Canossa et domni Iacobini de Panceriis parati ad bellandum non erant. Aliqui vero civitatem exiverant et morabantur in castris.

Quod domus aliquorum qui de Regio recesserant spoliatae fuerunt, et res asportate.

Tunc spoliatae fuerunt domus aliquorum, et res asportate, ut frumentum et vinum et omnia utensilia; et sequentibus diebus fuerunt dirute usque ad solum, scilicet domus domni Iacobini et Bartholomei et Bonacursi de Panceriis et Albertini de Indusiatis

et domni Ugonis de Conrado et domni Rolandini de Canusio et domni Manfredini de Guercio.

Quod quidam ribaldi voluerunt de domo fratrum Minorum asportare deposita.

Item illa die, qua facta est ista commotio, post nonam venerunt multi malefactores et ribaldi ad domum fratrum Minorum currendo, volentes intrare et deposita asportare. Quod cum fratres viderent, pulsaverunt campanam maiorem, et statim affuit domnus Guido de Tripolis armatus in dextrario suo, ut vidi oculis meis, et percussit eos cum clava et omnes fugavit. Et respexit me et dixit michi: 'E fratres, quare non habetis bonos baculos ad percutiendum istos ribaldos, ne spolient vos?'. Tunc respondi sibi quod nobis non licebat percutere quemquam, quia Dominus dicit Mat. (V, 39): *Si quis te percusserit in unam maxillam, prebe ei et alteram*. Quod ad litteram faciendum non esse Dominus demonstravit, cum percutienti sibi maxillam rationabiliter respondit dicens Io. XIX: *Si male locutus sum, te(stimonium) perhibe de malo. Si autem bene, cur me cedis?* Et tamen de ipso predixerat Ieremias Tren. III: *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis*. Verumtamen quidam sanctus pater ad litteram hoc implevit.

De humilitate cuiusdam sancti viri, qui a demoniaco fuit in maxilla percussus, et propter hoc (diabolus) recessit confusus.

Cuius cum quidam demoniacus percussisset maxillam, aliam obtulit percutiendam. Et statim ex illa humilitate diabolus confusus ex illo corpore est egressus et amplius illum hominem non vexavit. Inde Apostolus dicit ad Ro. XII: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Et iterum Dominus Mat. V: *Si quis aufert tibi tunicam tuam, dimitte ei et pallium*. Tunc cognovi quod verum dixerat Ys. IX: *quia omnis violenta predatio cum tumultu*.

De multimoda turbatione in episcopatu Regino.

Porro illis diebus dominus Rolandinus de Canossa et dominus Franciscus de Foliano et frater suus prepositus Carpineti et dominus Iacobinus de Panceriis et filius suus Thomasinus et alii cum eis plures ex parte sua iverunt Parmam et fecerunt fieri vexilla et pennellos et arma bellica, ut venirent ad castra sua, que habent in episcopatu Regino, ad dimicandum contra adversarios suos Reginos interiores, qui in civitate morantur. Et irruerunt quadam die illi de Gipso et abstulerunt boves et vaccas de pascuis illorum de Runculo. Quod videntes illi de Runculo asportaverunt res suas ad episcopatum Parmensem et dimiserunt villam suam vacuam et domos desertas. Illi vero de Castellis portaverunt domos suas et edificaverunt eas circa montem Bibianelli in cacumine eius. Idem fecerunt illi de Cauresana et de Farneto et de Corniano et de Plaçola circum circa montem Lucium in supremo cacumine eius. Sic et illi de Oliveto. Sed et illi de Bibiano munierunt se timentes guerram futuram. Illi vero de Cavilliano circa plebem edificaverunt domos suas et fecerunt fossata et impleverunt aqua, ut tuti esse possent a facie vastatoris. Talia sunt hodie; finis ignoratur istorum, quia *varius est eventus belli, et nunc istum, nunc illum consumit gladius.*

Quod Mutinenses ceperunt timere videntes mala que Reginis acciderant.

Mutinenses vero audientes hec omnia mala, que Reginis acciderant, timuerunt valde et voluerunt expellere concives suos, qui venerant de Saxolo, cum quibus ante parvum tempus iam fecerant pacem. Illi vero dixerunt eis quod parati erant, secundum voluntatem eorum, ire ad confinium et stare mandatis suis et facere quicquid vellent. Et hac humilitate victi Mutinenses pepercerunt concivibus suis, qui venerant de Saxolo, et non miserunt eos quoquam, sed confirmaverunt pacem et amicitiam pristinam multo fortius, quam fuerat prius; et fecerunt mutuo convivia et connubia et affinitate coniuncti sunt et colligati sunt simul.

De operibus Parmensium et campanis.

Item millesimo supraposito quidam magister Pisanus, qui erat Parme pro faciendis campanis, fecit campanam communis Parme magnam, pulchram et bonam. Et debet facere aliam pro matrice Ecclesia, cuius expensas assignavit domnus cardinalis qui est de Gainaco. Et precedenti millesimo aliam fecerat pro communi, sed propter defectum metalli cum funderetur, aures habere non potuit, et ideo fracta fuit, quia nullius valoris erat. Quidam etiam alius magister Pisanus aliam prius fecerat, sed non audiebatur procul, quia sonora non erat. Hec cum esset super ligneum edificium aliquantulum elevata a terra, iuxta palatium imperatoris, quod Parme est in Arena, cecidit de bettifredo in terram et neminem lesit, excepto quod pedem cuiusdam iuvenis precidit, cum quo patrem suum percusserat non impune, ut huiusmodi infortunium et Dei iudicium demonstravit. Nam peius est percutere patrem vel matrem quam solum maledicere. Et tamen Dominus precepit quod, *qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur*, Mat. XV.

Ex quo autem de operibus Parmensium fecimus mentionem, ideo de eis aliqua describamus ad memoriam retinendam. Et ut hoc melius faciamus, oportet nos aliquantulum ad superiora reverti. De operibus Parmensium require supra carta CCCCXXVI, item carta CCCCLIII, item carta CCCCLIIII.

Quod Regini tam de civitate quam de Gyso egressi castrametati sunt iuxta Camporam, ut mutuo dimicarent, sed reversi sunt sine bello.

Item millesimo supraposito feria IIII infra octavam Pentecostes, id est quarto die exeunte Maio, egressi sunt Regini de civitate armati, milites et pedites, ut pugnarent cum illis de Gyso, et castrametati sunt iuxta Camporam. Est autem Campora quidam torrens, qui egreditur de Canossa et finaliter in Crustinium derivatur. Tunc illi de Gyso egressi sunt contra illos cum intentione pugnandi et a Reginis intrinsecis prelium requirebant. Stabat autem uterque exercitus separatus ab alio per dimidium miliare,

et missos, quos appellamus spias et exploratores, sibi vicissim mittebant ad cognoscendum multitudinem armatorum et debilitatem exercitus utriusque. Et ita fecerunt tota die illa, quousque affecti tedio eadem die reversi sunt sine bello.

Quod Regini de Gipso obsederunt plebem Cavilliani et villam combusserunt.

Sequenti vero sabbato (quattuor) temporum, id est ultimo die Maii, scilicet in festo sancte Petronille, iverunt illi de Gipso in magna multitudine ad pugnandum contra plebem Cavilliani, ubi erant homines cum mulieribus congregati in fortitudine castrorum. Et erat locus ille valde munitus propter turrim et Ecclesiam et fossata, que erant in circuitu, et propter homines et lapides et balistas et alia instrumenta diversa. Tunc accessit domnus Guido de Albareto, qui erat unus ex ducibus belli ex parte illorum de Gipso, et allocutus est illos de turri dicens: 'Provideat unusquisque vestrum anime sue, et tradite vos nobis, et ite liberi et in pace sine aliquo detrimento. Quod si nolueritis, notum sit vobis quod, si violenter capti fueritis, sine misericordia omnes ducemini ad suspendium'. Tunc propter sermones eius indignatus unus de campanili proiecit lapidem de cacumine turris et percussit super caput equi domni Guidonis, ita ut equus fere caderet cum circumvolutione horribili. Tunc pugnare ceperunt simul illi de castro cum exterioribus. Et non erant die illo in munitione plebis nisi homines XL, et vulneraverunt de adversariis XV, ex quibus recedendo tres fuerunt mortui et sepulti. Videntes autem exteriores quod munitionem plebis capere non possent, diffuderunt se per villam Cavilliani et ceperunt anseres et gallinas, capones et gallos, porcellos et agnellos, et omnia que voluerunt inde tulere predantes. Erat enim villa nemorosa et plena omnibus bonis. Et habitabant quasi *iuxta Sydoniorum consuetudinem* ab aliis separati. Nec fuit aliquis qui resisteret inimicis *et aperiret os et ganiret*. Et combusserunt nocte illa L et tres domos de villa Cavilliani, bonis et debilibus computatis. Et omnes equaliter combussissent, nisi precibus et rogatu fratrum Minorum dimisissent, qui se malefactoribus opponebant.

Quod illi de Bibiano dederunt C libras illis de Gipso et fecerunt cum eis treugam.

Quod videntes illi de Bibiano dederunt centum libras imperialium illis de Gipso et fecerunt cum eis treugam usque ad unum annum, ut secure possent laborare et colligere fruges suas. Hec autem treugua facta est mediante domina Beatrice, vidua condam domni Aimerici de Palude, que est soror domni Guillelmi de Rangonibus de Parma.

Quod domnus Egidiolus de Monticulo intromisit se de pace istorum Reginorum.

Tunc cepit se intromittere domnus Egidiolus de Monticulo, ut faceret treugam inter illos de villa Cavilliani et illos de Gipso. Et erat conveniens mediator, quia uxor eius ex illis de Canossa nata erat, quia soror erat matris abbatis; et Monachus de Bibianello uxoris domni Egidioli similiter nepos erat, utpote ex eius consanguineo natus. Iste domnus Egidiolus erat homo suavis et pacificus et dulcis alloquio, et toto tempore istius guerre, que fuit inter Reginos et illos de Gipso, multis discursibus laboravit, modo eundo ad Gipsum, modo redeundo hinc ad nostrates, et multas hinc inde sustinuit calumnias et rumores.

Quod potestas Mutinensium curialiter licentiavit eos qui de Saxolo venerant, ut de civitate exirent.

His diebus potestas Mutinensium erat domnus Rolandus de Adegheriis de Parma, qui vocavit illos qui venerant de Saxolo, cum quibus pacem fecerant intrinseci Mutinenses, et curialiter licentiavit eos, ut de civitate recederent, ne forte aliquod infortunium sustinerent, presertim cum bene cognosceret Mutinensium civium voluntatem et succursum, quem a Reginis civibus in proximo expectabant. Qui in omnibus obedientes fuerunt, faciendo de civitate recessum. Postea venerunt a Regio stipendiarii milites bene ducenti, qui omnes Mutinam intraverunt, et civitas est ab eis sine aliqua contradictione possessa.

Quod his diebus multa mala apud Regium dicebantur de Parma.

His diebus frequenter apud Regium insonuerunt rumores quod Parmenses erant in magna discordia, et quod omnes erant sub armis, et sperabatur quod civitas Parma a Parmensibus destrueretur. Et sicut volebant quod esset, ita dicebant. Et multi de destructione Parme videbantur gaudere, iuxta verbum quod scriptum est Tren. I: *Omnes inimici mei audierunt malum meum. Letati sunt, quoniam tu fecisti. Adduces diem consolationis, et fient similes mei.* Nam solatium est miseris socios habere penarum. Sed beata Virgo curam illius civitatis et custodiam precipuam habere videtur, quia a Parmensibus honoratur in ea. Et erat tempore illo capitaneus in Parma ex una parte domnus Opiço de Sancto Vitale Parmensis episcopus, ex alia vero domnus Guido de Corigia.

De curialitate et iustitia domni Rolandini de Canossa, et de principalibus viris qui fuerunt ex parte illorum de Gipso.

Illi vero qui de Regio expulsi fuerant dicebantur illi de Gipso, quia in castro habitabant quod illo nomine dicebatur; quorum maximus capitaneus fuit domnus Rolandinus de Canossa, homo pulcher et nobilis, curialis et liberalis, et qui multas potestarias diebus suis habuit in Italia. Mater eius fuit de Pedemontis, nobilis domina et sanctissima. Porro domnus Rolandinus, de quo dicimus, fecit quandam magnam curialitatem, que est digna memoria et relatu. Cum enim illi de Gipso haberent treugam cum illis de Albinea, que est terra Regini episcopi, ivit quidam homo de Albinea et conquestus est domno Rolandino, quod quidam homo de Gipso abstulerat sibi boves. Et confestim fecit sibi boves restitui dicens: 'Vis plus?'. Et respondit homo ille: 'Vellem quod ille homo, qui stat e regione, redderet michi vestitum meum, quem habet'. Cum autem rogaret domnus Rolandinus hominem illum, ut vestitum redderet isti, et ille nullatenus acquiescere vellet, exiit se domnus Rolandinus opitogium sive guarnaçam suam et dedit eam homini, cui fuerat vestitus

ablatus, et dixit: 'Credo quod bene satisfactum sit tibi pro tuo vestitu, iam vade in pace!'. Quod cum vidisset ille rusticus, qui vestitum abstulerat, erubuit et venit ad pedes domni Rolandini et dixit culpam suam restituitque vestitum homini spoliato. Et nota quod isti fuerunt sollemnes in exercitu illorum de Gipso, scilicet domnus Rolandinus de Canossa, domnus Guido de Albareto cum filiis suis, scilicet Açolino et abbate de Canossa, qui domnus Rolandus dicitur. Item Guilielminus Scarabellus et Bonifatius frater abbatis Sancti Prosperi de Regio ex matre tantum. Item prepositus Carpineti et frater suus domnus Franciscus de Foliano cum filiis suis. Item domnus Iacobinus de Panceriis cum Thomasino filio suo, qui ambo viriliter pugnaverunt in expulsiōe partis sue de Regio. Item Bartholomeus de Panceriis cum Çacharia filio suo. Item domnus Ugo de Conrado cum Conradino filio suo. Item domnus Manfredinus de Guertio cum filiis suis. Et domnus Henricus de Gherro, quidam bonus campsor. Et bastardus quidam, pulcher homo et valens, qui aliquando fuit potestas illorum de Gipso — et domnus Henricus similiter fuit eorum potestas, et domnus Ro(landinus): postmodum de Cremona ceperunt eligere potestatem. Porro omnes alii de exercitu illorum de Gipso erant vel milites stipendiarii vel beruarii vel ribaldi. Et nota quod Conradinus filius domni Ugonis de Conrado factus fuit a ribaldis ribaldorum capitaneus et potestas.

Quod Lupicini deseruerunt partem suam, quando sui recesserunt de Regio.

Nota etiam quod Lupicini deseruerunt partem suam in expulsiōe et egressu civitatis, et steterunt in civitate et adheserunt domno Mattheo de Foliano et facti sunt ex parte sua; cuius filiam domnus Garxendonius accepit pro Ugolino filio suo.

De obsidione Besmantue, et de domno Guidone de Albareto, de quo quidam futura predixit, que postea evenerunt.

Et nota quod in illa tempestate ab illis de Dallo in servitio et favore domni Matthei de Foliano multis diebus obsessa fuit

Besmantua, eo quod domnus Guido de Albareto cum quibusdam aliis ascenderant petram illam, ut a facie inimicorum liberarentur illesi. Post hec affecti tedio obsidentes ab obsidione cessarunt, et illi de Besmantua descenderunt deorsum et recesserunt inde. Porro de domno Guidone de Albareto sciendum est, sicut dixit michi abbas de Canossa, filius suus, cum familiariter loqueretur mecum iuxta portam castris de Gipso, quod ante per quinque annos, quam eveniret sibi illud infortunium, quo tormentatus fuit occasione mortis domni Guidonis de Bibianello, interrogavit quendam indivinum, qui predicebat futura et ea que homini isti vel illi evenire debebant narrabat, quod diceret sibi de patre suo, quales eventus habere deberet. Et ostendit sibi in quodam libro sic de eo scriptum: 'In manus iudicis cadet'. Revera ita fuit, sicut in superioribus iam descripsimus: Require carta CCCCLXVII. Per quod patet quod non solum per prophetas predicuntur futura, verum etiam et quandoque per demones et per homines peccatores, sed et melius per iustos, sicut in sequenti millesimo poterimus demonstrare, si fuerit vita comes.

De interfectione Pinotti de Gente et de tribus iuditiis ex morte eius ostensis. Quod diversimode predicuntur futura. Require similiter infra DXXVI.

Item millesimo supraposito XV die exeunte Maio, id est XVI Kal. Iunii, die sabbati in prandio interfectus fuit Pinottus filius domni Ghiberti de Gente in villa Campiginis a nepotibus suis, qui erant filii domni Lombardini de Gente, quorum unus dicebatur Ghibertinus, alter vero Guilielminus. Fuit autem interfectus ab eis occasione cuiusdam molendini, pro quo mutuo contendebant, immo, quod peius est, pro pinça, id est lingula, modice terre, que erat post molendinum. Sed et prius multis diebus et annis multa verba discordie et litigii habuerant ad invicem et cum domno Lombardino, patre istorum. Quapropter venerunt cum quibusdam malefactoribus et assasinis et irruerunt super eum cum armis et fustibus et interfecerunt eum, sicut Scriptura dicit Ys. XXX: *Subito, dum non speratur, veniet contritio eius*. Et nota hic tria Dei iuditia. Primum, quia omnes qui fuerunt consentientes et conscii mortis

uxoris Pinotti, scilicet domine Beatricis de Apulia, infra breve tempus interfecti fuerunt et ipsi; quorum primus fuit Pinottus, secundus dominus Guido de Bibianello, qui dedit occasionem Pinotto, ut eam interfici faceret, quia voluit cum ea dormire, sed illa penitus adulterium recusavit, non solum propter facinus evitandum, verum etiam quia Pinottus et Guido germani consanguinei erant. Tertius fuit quidam Martinellus, qui eam in villa Corigie quadam nocte cum plumatio suffocavit. Secundum iudicium est, quia idem Martinellus fuit ad interficiendum Pinottum, qui uxorem eius iussu Pinotti interfecerat prius. Qui Martinellus, cum esset vulneratus in obsidione Montis-Calvuli, rediens domum, quia nescivit sibi ab uxore cavere, ultimum diem clausit. Tertium mirabile et Dei iudicium est, quia, si extranei interfecissent Pinottum eo tempore, quo fuit a nepotibus interfectus, nepotes sui vindicassent eum propter honorem domus sue et propter consuetudinem et vanam gloriam mundi.

Quod firmatum est consilium Parmense, ut complerent castrum Navonis, quod est in strata Domus-dei.

Item precedenti sexta feria firmatum est consilium Parmense, ut complerent castrum Navonis, quod est prope Regium in publica strata, iuxta burgum Domus-dei.

Quod illi de Gipso iverunt contra illos de Querçola, cum quibus erant federati, et male cessit eis.

Item millesimo supraposito XV die exeunte Iunio iverunt illi de Gipso contra illos de Querçola, cum quibus erant federati et fecerant treugnam, volentes ex eis ducere predam atque captivos; et precedentibus diebus plures ex eis occiderant et animalia eorum ceperant et homines captivos abduxerant. Cum autem iam facta treugua cum eis, iterum contra eos essent reversi animo depredandi XV die exeunte Iunio, ut superius dictum est, venerunt milites Regini de civitate duce Pocapenna de Canossa et interposuerunt se inter Gipsum et Querçolam, et non habuerunt

nisi dorsum inimicorum, iuxta verbum quod scriptum est: *Et inimicos meos dedisti michi dorsum et odientes me disperdidisti.* Nam Regini pugnabant contra eos ex una parte et illi de Querçola ex alia, et ceperunt ex eis centum et tres. Et pro maiori parte Regium ducti fuerunt cum uno fune ligati et in compedibus positi et in carcere communis detenti et custoditi. Aliquos vero retinuerunt illi de Querçola pro restauratione damnorum suorum, que intulerant eis illi de Gipso. Est autem Querçola quedam villa domni Matthei de Foliano. Porro in hac captione non fuerunt nisi homines conductitii et extranei. Maiores vero de Gipso domi sedebant et tuebantur in castro. Qui audita strage suorum ululaverunt dicentes: *Ve nobis! Non enim fuit tanta exultatio heri et nudiustertius. Ve nobis! Quis liberabit nos de manu deorum sublimium istorum?*

De luminaribus ostensis pro gaudio de obtenta victoria.

Sequenti sero ostenderunt illi de Regio ardentem faculam in cacumine turris communis in signum gaudii et letitie ad letificandum corda amicorum suorum, qui erant in Bibianello et in adiacentibus castris. Et fecerunt et ipsi similiter statim ostendendo faculas accensas, sicut faciunt rustici in carnis privio, quando domunculas suas conburunt atque tuguria. Idem fecerunt illi de plebe Cavilliani de cacumine campanilis ardentem faculam ostendendo.

Quod Monachus misit armatos ad conburendum Canossam.

Sequenti die misit Monachus de Bibianello homines armatos, et combusserunt domos que erant circa Canossam in ultionem combustionis ville de Cavilliano, quam combusserant illi de Gipso.

Quod Regini obsederunt Moçadhellum et destruxerunt domos circa castrum et preciderunt vineas.

Porro tertia die post, id est in festo sanctorum martyrum Gervasii et Prothasii, venerunt Regini ad castrum quod dicitur

Moçadellum et destruxerunt domos et preciderunt vineas, que erant circa castrum. Et fuerunt illi de Bibianello et de Castellis et de Bibiano et de Cavilliano cum eis. Et facta fuit vinearum destructio magna. Verumtamen illi de castro vulneraverunt de exterioribus quam plures cum arcubus et sagittis. Et eadem die Regini ad propria sunt reversi integro numero sine aliqua lesione. De Castellis igitur fuerunt illi qui vulneribus sunt plagati et de aliis villis.

Quod illi de Saxolo reversi sunt in civitatem suam.

Item eodem anno, ultimo die Iunii reversi sunt illi de Saxolo in civitatem suam, quos illi de Mutina licentiaverant et posuerant in confinibus. Reversi sunt autem pacifice cum voluntate illorum de civitate.

Quod mortuus est episcopus Mutine, et frater Philippus de Boskettis factus est episcopus.

Et mortuus est episcopus Mutine, qui erat de Mediolano et dicebatur domnus Ardetion, homo senex et plenus dierum. Et turbatio erat in Mutina de episcopo eligendo, et fuerunt in electione multis diebus. Tandem elegerunt fratrem Philippum de Boskettis de Mutina, qui frater Minor erat. Electus fuit similiter cum eo ex altera parte domnus Guido de Guidonibus, archipresbiter Citanove, qui in iure canonico erat peritus, sed parum videbat, et erat germanus fratris Bonifacii de Guidonibus, qui est frater Minor. Tandem obtinuit frater Philippus et consecratus est episcopus Mutine.

Quod multi religiosi promoti sunt ad prelationes episcopales magis ob gratiam parentele quam Ordinis sui.

Et nota quod diebus meis multi fratres Minores et Predicatores ascenderunt ad prelationes episcopales, magis ob gratiam parentele et carnalium propinquorum quam ob gratiam Ordinis sui. Non enim multum curant canonici cathedrales et matricis

Ecclesie civitatis cuiusquam religiosos super caput suum habere prelatos, quamvis constet eis quod vita fulgeant et doctrina. Timent enim reprehendi ab eis, dum in carnalitatibus et lasciviis volunt vivere, iuxta verbum quod scriptum est Prover. XV: *Non amat pestilens eum qui se corripit nec ad sapientes graditur.*

Quod abbas Ioachim de duobus Ordinibus plura bona dicit.

Et de fratribus Minoribus et Predicatoribus in expositione Ieremie dicit abbas Ioachym: *Isti duo Ordines simpliciter et humiliter nascentur Ecclesie, sed processu temporis acriter increpabunt et arguent fornicariam Babilonis.* Unde scriptum est Prover. XXIV: *Qui arguunt laudabuntur, et super ipsos veniet benedictio.* Nota quod pro fornicaria Babilonis potest intelligi omnis anima mortaliter peccans. Iterum de istis duobus Ordinibus abbas Ioachim dixit: *Videtur michi quod unus, scilicet Ordo, indifferenter colligat botros terre, clericos et laicos incorporando Ecclesie, alter vero solummodo primitias eligat clericorum.* Sed de hac materia satis sit dictum. Iam stilus redeat ad Reginorum opera describenda, circa que specialiter nostra versatur intentio, quantum ad presentem guerram, que in millesimo supraposito et in sequenti multum concussit et turbavit et afflixit Reginos.

De quibusdam qui fugerunt de carcere communis Regii, ob quam causam tormentatus fuit Scalfinus de Indusiatis.

His diebus et millesimo supraposito, scilicet anno Domini MCCLXXXVII, in mense Iulii fugerunt de carcere communis Regii XX et VIII homines; quorum occasione captus fuit Scalfinus filius domni Guidonis de Indusiatis et graviter tormentatus, eo quod credebant Regini quod incarceratis limam dedisset ad evadendum de carcere. Et post alia tormenta posuerunt testum cum prunis vivacibus sub plantis pedum eius. Et cum sufflatorio insufflabant, ut prune ardentiores et vivatiores fierent ad tormentum. Et dum sic sederet, fecerunt venire patrem eius, ut videret filium sic torqueri. Et condemnaverunt eum trecentis libris monete Bononie, quibus solutis eum libere permiserunt abire.

Quod quidam cogitaverunt invadere castrum Raçoli in damnum communis Regii, ob quam causam Canini de Palude forbanniti fuerunt.

Item his diebus cogitaverunt aliqui facere proditionem de castro Raçoli in damnum civitatis Regii et in adiutorium illorum de Gipso. Et fuit cognitum a Reginis Deo faciente, *qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant*. Et fugerunt decem homines de custodibus Raçoli, qui proditores esse debebant. Veruntamen captus fuit a Reginis nepos Conradi Canini de Palude, scilicet filius sororis eius, qui dicebatur Conradinus de Bondeno, et fuit graviter tormentatus non semel neque bis. Postea fuit appensus per brachia ad palatium communis, postmodum fuit decapitatus, postea tractus ad caudam equi in signum derisionis et verecundie et opprobrii sempiterni et tandem fuit combustus. Et postea omnes Canini, qui sunt de Palude, fuerunt positi in banno communis Regii cum omnibus heredibus suis usque in sempiternum.

Quod Conradus Caninus duos fecit interfici.

Et nota quod illi de Gipso sperabant, si haberent Raçolum, quod Veronenses et Mantuani venirent cum illis de Sesso et caperent civitatem Reginam et expellerent aliam partem, que eam modo tenet; et Conradus Caninus debebat per triennium esse eorum potestas; sed mentita est iniquitas sibi, ut dignum fuit, quia ante hec omnia per duos menses fecerat interfici archipresbiterum de Faxolis de Furnovo de Parma et quendam nepotem suum, filium domine Alexante, sororis domni Rolandini de Canossa, qui dicebatur Carottus, et erat frater Bonifacii Trauli, id est qui habet impeditam linguam. Et cum fecisset hec omnia supradicta mala, Regini, quibus fuit ingratus, permittebant eum in Regio habitare in Ecclesia sancti Nicholai, que est monasterii de Fontanellis de Parma, quamvis Guilielmus de Foliano Reginus episcopus et postmodum Gaudentes vellent sibi eam in posterum usurpare. Dicebatur etiam quod episcopus Parmensis dabat ducentas libras, ut illi de Gipso possent Raçolum habere. Et quod,

quando illi de Saxolo fuerunt emissi de Mutina, misit ducentos homines equites et pedestres in adiutorium eorum, sed quia Regini cito Mutinensibus dederunt succursum, non potuerunt facere quod volebant, et ideo reversi sunt per Gypsum, quia timebant reverti per Regium, ne impedimentum haberent. Cum quibus postea illi de Gipso villam Cavilliani conbusserunt, sicut superius iam descripsimus.

Quod in principio guerre illi de Gipso valde audaces fuerunt, sed postea ceperunt deficere.

Et nota quod in principio guerre illi de Gipso fuerunt valde audaces, conburendo et destruendo et capiendo homines qui ex adversa parte erant; sed postea ceperunt deficere, quia Regini qualibet die ascendebant ad eos in multitudine gravi et asportabant segetes et conburebant domos et precidebant vineas domni Rolandini, que faciebant vinum de Vernaça. Et vineam domni Guidonis de Albareto preciderunt et domum eius conbusserunt. Hec domus multa habebat diverticula et mansiones. Nam in ea erat porticus et sala palatii et multe camere ad dormiendum et coquine et stabula et cellaria et furnus et pastoforia et pistrina et diversa latibula, que omnia vorax flamma consumpsit.

Quod in hoc millesimo fuit maxima culicum multitudo.

Et nota quod in hoc millesimo fuit maxima culicum multitudo, tam in montibus quam in paludibus et planicie, a principio Iulii usque ad festum Magdalene, ita quod tediosum erat hominibus vivere propter importunitatem et lesionem eorum.

Quod in hoc millesimo multum retardate sunt segetes ad maturandum.

Nota etiam quod in hoc millesimo multum retardate sunt segetes ad maturandum, ita quod non potuerunt se expedire agricole et messorum usque ad festum Marie Magdalene; et quod dicitur de Iudeis in benedictionem, scilicet: *apprehendet messium tritura*

vindemiam, et vindemia occupabit sementem, Christiani credebant sibi accidisse in penam.

Quod filius Petri regis Aragonie devicit Gallicos.

Item millesimo supradicto filius Petri regis Aragonie, qui fuit filius filie principis Manfredi, filii Frederici imperatoris condam, devicit Gallicos, qui sub rege Karolo militaverant in Apulia et Sicilia, et obtinuit totum regnum. Item millesimo supraposito magna et pulcherrima campana communis Parme rupta est ex imperitia pulsatoris.

Quod multi ambaxatores congregati sunt in Parma ad tractandum de pace civitatum Lombardie.

Item in hoc millesimo supraposito congregati sunt in Parma ambaxatores de Bononia, de Mutina et de Regio et de Placentia et de Brixia et de Cremona ad tractandum et ordinandum de pace et concordia civitatum Lombardie, ut quietam et tranquillam vitam quilibet possit habere, et ne propter discordiam ab hostibus involvantur. Nam, sicut dicit beatus Gregorius, *minus iacula feriunt que previdentur* et cet.

Quod in hoc millesimo apud Montem-Pesulanum celebratum est generale capitulum fratrum Minorum, et in Romagnola magna erat discordia partium occasione.

Item in hoc millesimo apud Montem-Pesulanum celebratum est generale capitulum fratrum Minorum, et factus fuit generalis minister frater Matheus de Aqua-sparta, de Tuscia de valle Spoletana. Et in isto generali capitulo secundum voluntatem Itolorum et secundum consuetudinem aliorum generalium capitulorum non bene fuit ministratum. Vicarius fuit ibi frater Petrus de Falengaria, qui postea missus fuit ad legendum in curia, cum esset cathedratus magister. Item his diebus in Romagnola magna erat discordia occasione partium.

Quod quidam ribaldi voluerunt invadere locum fratrum Minorum de Monte-falconis.

Item his diebus, millesimo supraposito, XVIII ribaldi ex his qui erant in Gipso ordinaverunt, ut venirent ad spoliandum fratres Minores qui habitabant in loco Montis-falconis. Quod cum cognovissent dominus Iacobinus de Panceriis et Bonifacius de Canossa, frater abbatis Sancti Prosperi de Regio, comminati sunt eis et terruerunt eos, ne venirent. Et ita cessaverunt a stultitia sua.

Quod Bononienses populares gravia statuta ordinaverunt contra milites suos.

Item his diebus, millesimo supraposito, Bononienses populares gravia statuta ordinaverunt contra milites suos et contra omnes nobiles civitatis sue, videlicet ut quicumque de militibus sive nobilibus lederet aliquem de aliqua societate hominum popularium, ita deleretur tam in villis quam in civitate, in domibus, agris et arboribus, ut non remaneret ex omnibus bonis eius nec lapillus quidem ex eo. Et in hanc maledictionem primo impegerunt filii domni Nicholai de Baçaleriis, qui totaliter a populo sunt deleti. Et inde factum est, quod milites Bononienses propter impetum furentis populi in civitate habitare iam timent et more Gallicorum in villis habitant, in possessionibus suis. Et ideo populares, qui in civitate habitant, more Gallicorum decetero bene possunt appellari burgenses.

Quod hi qui faciunt mala quandoque puniuntur ex eis.

Sed timendum est popularibus, ne ira Dei veniat super eos, quia faciunt contra Scripturam que dicit Levitici XIX: *Iuste iudica proximo tuo. Non queras ultionem nec memor eris iniurie civium tuorum.* Item populares et rustici sunt, per quos destruitur mundus, et per milites et nobiles conservatur. Nam Pateclus in libro Tedium dixit:

Et quando de sola fi tomara.

Vult dicere quod tediosum quid est, quando illud, quod debet esse inferius, ascendit superius. Quod etiam fieri propter peccatum Dominus comminatur Deutero. XXVIII: *Advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te eritque sublimior, tu autem descendes et eris inferior. Ipse erit in caput, et tu eris in caudam.* Sed postmodum timendum, ne fiat e converso, quia

in die fortune mutantur cornua lune.

Exemplum dignum memoria et relatu.

Reduc ad memoriam exemplum becariorum de Cremona, quorum unus habebat unum magnum canem, qui multa incomoda a parvo cane alterius beccarii sustinuit patienter, sed quia ab iniuria usitata cessare nolebat, ideo postea submersit et suffocavit eum in Pado nimis provocatus ab eo. Et ita multi sunt in hoc mundo, qui, si viverent in pace, non lederentur ab aliquo. Sed quia de industria vadunt querendo brigam, ideo inveniunt eam. Hinc Ecclesiasticus dicit VII: *Noli facere mala, et non te apprehendent. Non semines mala in sulcis iniustitie, et non metes ea in septuplum.* Sed de hac materia satis sit dictum, ut ad Reginos iterum revertamur.

Quod Regini XV diebus obsederunt illos de Gipso in Roketta, in qua se incluserant necessitate compulsi.

Item his diebus et millesimo supraposito, scilicet anno Domini MCCLXXXVII, illi de Gipso necessitate compulsi, quia persequebantur ab hostibus, incluserunt se in Rokettam; et statim venerunt Regini cum amicis suis et obsederunt eos quasi diebus XV.

Quod Parmenses et Bononienses removerunt obsidionem a Roketta sub pretextu faciende pacis, et tamen illi de Gipso fecerunt deteriora prioribus.

Et tunc venerunt ambaxatores de Bononia et de Parma, ut facerent pacem inter illos Reginos de civitate, qui obsidebant

eos, et illos de Gipso, qui in Roketta obsidebantur ab eis. Et ita sub pretextu fiende pacis remota est obsidio, et egressi sunt inde, nec tamen pax facta est; sed fecerunt illi de Gipso deteriora prioribus, depredando et destruendo villas episcopatus Regini et capiendo homines et diversis et excogitatis tormentis et inusitatis tormentando eos, ut se redimerent soluta pecunia. Et erant Bergamenses et Mediolanenses et alii beruarii de Liguria, quos illi de Gypso mercede conduxerant, qui talia faciebant. De quibus recte dici potest illud Iere. VI et L: *Crudeles sunt et inmisericordes.*

De crudelitibus beruariorum de Liguria qui habitabant in Gipso.

Nam cum quadam vice cepissent quendam hominem pauper-
culum, qui nunquam leserat eos, immo servisset, si habuisset unde, ligaverunt eum et duxerunt ad Gipsum et dixerunt ei: 'Pone tibi taliam'. Quod erat dicere: Manifesta quantum dare potes nobis. Cum autem ille diceret quod nichil habebat ad dandum, statim percusserunt os eius cum durissimo lapide, et ceciderunt ex illa percussione semel facta de ore eius dentes sex, et septimus movebatur ad casum. Et id ipsum fecerunt aliis pluribus. Aliquibus vero ligaverunt capita cum strictorio fortiter perstringendo, quousque egressi sunt oculi de sedibus suis et morabantur in genis; aliquos vero ligabant solummodo per pollicem manus dextre sive sinistre et totaliter totum corpus hominis suspendebant a terra. Et aliquos etiam ligando testiculos, suspendebant. Aliquibus ligabant minimum digitum unius tantummodo pedis, cum quo totum suspendebatur corpus. Aliquibus ligabant manus post tergum et eum sedere faciebant et sub plantis eius ponebant testum prunarum, quas ardentiores cum sufflatorio faciebant. Aliquibus ligabant pollicem pedis dextri cum cordula ad dentem et cum stimulo dorsum eorum pungebant, ut ipsi sibi ipsis dentes extraherent. Aliquibus ligabant manus cum tybiis circa calcaneum, sicut fit agnis qui portantur ad victimam seu ad macellum, ut occidantur, et sic tota die sine cibo et potu suspensi morabantur in pertica. Aliquibus cum uno

ligno durissimo tamdiu radebant sive fricabant tybiarum skins, quousque os apparebat. Et erat hoc videre miseria et compassio magna. Cum autem maiores de Gipso reprehenderent eos, ex eo quod talia horribilia videbantur in Christianis hominibus exerceri, turbabantur berruarii et dicebant quod ab eis recederent, nisi talia sustinerent. Et ideo necessitate compulsi, vellent nollent, talia permittebant. Multa etiam alia excogitaverunt et fecerunt tormenta, que non descripsi brevitatis causa. Hec autem scripta sunt, ut cognoscatur quod aliqui homines crudeliores bestiis sunt. Et ideo vere dignum et iustum est, ut tales, qui eiusmodi sunt, in Inferno cum demonibus tormententur, sicut Isaias descripsit dicens V: *Dilatavit Infernus animam suam et aperuit os suum absque ullo termino, et descendunt fortes eius et sublimes eius gloriosique eius ad eum.* Et iterum Dominus dicit Mat. XXV: *Discedite a me, maledicti, in ignem eternum, qui paratus est diabolo et angelis eius,* pro eo quod non solum opera misericordie non fecistis, immo similia demonibus exercuistis tormenta. Hinc Iob dixit XXVIII: *De civitatibus fecerunt viros gemere, et anima vulneratorum clamabit, et Deus inultum abire non patitur.* Unde Dominus Iere. IX: *Numquid super gentem huiuscemodi non ulciscetur anima mea?* Certe ulciscetur, quia *Deus ultionum Dominus* est. Ideo sic habetur in Iob IIII: *Vidi eos qui operantur iniquitatem, qui seminant dolores et metunt eos, flante Deo perisse et spiritu ire eius esse consumptos.*

Qua die et quota illi de Gipso ingressi sunt Rokettam, et qua de causa Roketta dicta est Tiniberga, et quod tria milia hominum fuerunt in obsidione ipsius.

Ingressi sunt autem in Rokettam supradicti homines de Gipso in Kalendis Augusti, id est in vinculis sancti Petri, et fuerunt ibi inclusi usque ad festum sanctorum martyrum Ypoliti et Cassiani, qua die egressi sunt inde. Et dixit michi quidam iuvenis, qui semper cum eis fuit, quod intus erant trecenti homines et ducenti XL equi. Foris vero in obsidione fuerunt tria milia, computatis Reginis cum amicis suis, qui per diversa contubernia et diversos exercitus hinc inde per montes ordinati circa Rokettam

et dispositi erant. Et si cepissent eos Regini — quia capi poterant, nisi Parmenses et Bononienses, qui se de pace intromittent, impedimento fuissent —, procul dubio guerra eorum terminata fuisset, eo quod omnes capitales eorum inimici in Roketta erant inclusi; et habebant exterius manganos et trabuccos, quorum ictus illi de Roketta sustinere non potuissent. Est autem Roketta distans per unum miliarium a Saxolo et per X a civitate Regina. Hec est vallis montibus circumclusa, in cuius vallis meditullio est monticulus quidam, super quem edificata est hec Roketta, que etiam alio nomine dicta est Tiniberga, hac scilicet de causa: Quidam homines de Bergamo de maioribus civitatis sue propter homicidium, quod fecerunt, fuerunt de civitate sua forbanniti et positi in confinibus sempiternis sine spe ulterius redeundi. Cum ergo Regium devenissent, petierunt a communi Regino locum, in quo possent habitare securi. Regini vero hanc eis gratiam concesserunt, ut circuissent totum episcopatum eorum, et ubi invenirent locum non ab aliis occupatum et idoneum sibi, ibi suam munitionem construerent et habitarent. Et sic fecerunt Rokettam, que ab eis dicta est Tiniberga. Hec modo erat domni Bernardi de Gipso.

Quod Bononienses multos de militibus suis in confinibus posuerunt.

Item his diebus et millesimo supraposito Bononienses multos de militibus suis in confinibus posuerunt et ad diversas civitates miserunt, ut habitarent ibi. Et populares quidem hoc fecerunt, qui super milites dominium acceperunt.

Quod quarundam personarum dominium in Scriptura divina pessimum reputatur.

Et nota quod quarundam personarum dominium in Scriptura divina pessimum reputatur, scilicet mulierum, puerorum, servorum et stultorum, inimicorum et vilium personarum. De quibus dicitur:

Asperius nichil est humili, cum surgit in altum.

Et Patteclus in libro Tediorum dixit:

Et cativo homo podhesta de terra.

De omnibus istis dominiis require supra, carta CCXXXV.

De Bernardo diacono Ecclesie sancti Antonini, qui ab assasinis Monachi de Bibianello interfectus fuit, et precedenti millesimo interfectus fuit similiter domnus Peregrinus presbiter plebis Cavilliani a malefactoribus supradictis.

Item his diebus captus fuit a Monacho de Bibianello, qui et de Canossa, Bernardus Guilielmi diaconus Ecclesie sancti Antonini de Castellis, et confessus est de plano et voluntarie sine tormento, ut dicebant hi qui ceperant eum, quod volebat tradere Bibianellum et dare illis de Gipso. Et statim secuerunt cannas gule eius et circumduxerunt eum per castrum, defunctum nudatum, postmodum precipitaverunt eum de castro tamquam vile cadaver. Et sic fuit sepultus cum sola camisa ad sancti Antonini Ecclesiam. In festo sancti Iohannis Baptiste, cum cantarem missam in Bibianello, cantavit ad illam missam Evangelium homo iste, et eodem anno sequenti die post festum decollationis sancti Iohannis Baptiste, in die sabbati fuit iste decollatus. Sorori vero eius Berte nomine linguam preciderunt et expulerunt (eam) de Castellis, ut in perpetuum non rediret. Imponebant enim ei aliquam culpam sicut et concubine eius sive amasie seu focarie, scilicet quod esset annuntiatrix malorum secretorum inter illos de Gipso et aliquos de Castellis pessimos proditores. Senex erat diaconus iste, focariam habebat, et finaliter nescivit vel noluit confiteri. Martinellus dicebatur ille qui interfecit eum, quidam assasinus et famosus malefactor, quem Monachus de Bibianello secum tenebat in castro. Item precedenti millesimo interfectus fuit domnus Peregrinus presbiter plebis Cavilliani ab assasinis Monachi de Bibianello, cui similiter maculam imponebant, scilicet quod non bene ex parte Monachi vellet existere, et multa alia, que non sunt digna memoria et relatu. Et IIII fuerunt qui interfecerunt eum, scilicet Raimundellus, Iacobellus, Acortus et Ferarellus. Hi IIII familia-

riter cum eo cenaverant quodam sero, et cum de nocte in camera sua et in lecto suo dormiret, gladiis interfecerunt eum et ita deformiter tractaverunt eum et derisionem fecerunt de eo, ut monstrum horribile videretur.

Quod Deus cito fecit vindictam de suis clericis interfectis, quia *Deus inultum abire non patitur*, Iob XXIV.

Sed Deus cito de interfectores istius presbiteri exercuit ultionem. Nam, ante quam preteriret annus, Raimundellus fuit interfectus ab illis de Gipso, et Iacobellus similiter incidit in manus illorum de Gipso, qui excusserunt ei duos dentes, et vix evasit. Acortum vero et Ferarellum occidit Deus in lectis suis.

Quod Bononienses duxerunt secum obsides quos extraxerunt de Rochetta.

Item millesimo supraposito, quando potestas Bononie et cives Bononienses extraxerunt de conclusione illos de Roketta, duxerunt secum Bononiam domnum Rolandinum de Canossa et posuerunt eum in compedibus et in custodia propter securitatem fiende pacis, et diu detinuerunt eum. Et idem fecerunt de domno Bartholomeo de Panceriis, quodam iudice, cive Regino, et de preposito Carpineti, qui erat filius domni Alberti de Foliano et germanus domni F(rancisci).

Quod omnes de antiqua imperatoris parte congregati sunt simul volentes capere Mutinam, quorum capitaneus erat Thomasinus de Saxolo, sed *mentita est iniquitas sibi*.

Item millesimo supraposito omnes illi de antiqua parte imperatoris Friderici, qui diu de civitatibus suis expulsi fuerant et vagipalantes exulaverant, cogitaverunt aliquam capere civitatem, in qua sine opprobrio et tedio decetero habitarent et de inimicis suis vindictam facerent, nisi cum eis pacifice vivere vellent. Induxit autem eos ad hoc opus faciendum necessitas valde ardua, quia scilicet illi qui erant ex parte Ecclesie nullo modo volebant eis sinum misericordie aperire, ut eos ad pacem reciperent in

civitates eorum introducendo. Quapropter ea, que supra diximus, facere cogitaverunt; et dominus Rolandinus de Canossa cum illis de Gipso iuraverat illis de Sesso quod non intraret Regium usque in perpetuum, nisi intraret cum eis pacifice, ut decebat. Congregati sunt ergo simul omnes qui erant ex antiqua imperatoris parte, scilicet de Cremona, de Parma, de Regio, de Mutina et de Bononia, et coniunxerunt se cum illis de Gipso et de Saxolo, et habebant in adiutorium suum de Verona et de Mantua quingentos milites et ducentos Theotonicos; et sexta die intrante Septembri, in die sabbati circa horam matutinalem Thomasinus de Saxolo cum aliquibus intravit civitatem Mutinam per alveum fluminis et per portam Baçoariam et cepit discurrere huc atque illuc clamando et dicendo quod sua erat civitas militumque suorum. Et cepit porte propugnacula, que iuxta foveam erant, et posuit ibi vexilla et insignia sua. Sed *mentita est iniquitas sibi*, eo faciente, *qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant*. Ceperant enim iam interficere puerulos in cunabulis decubantes, quorum innocentiam dupliciter tam cito ultus est Deus, primo parvulos recipiendo ad regnum, ut, dum ab aliis mortem, ab eo vitam susciperent sempiternam; secundo, non permittendo istos capere civitatem, que absque dubio capta fuisset, si porta fuisset aperta, que subito aperiri non poterat, eo quod grandi vecte ferreo superius erat clausa. Non fuit ergo sagacitas ex parte domni Thomasini de Saxolo, ex eo quod prius clamavit: 'Nostra est civitas', quam porta esset aperta. Similiter ducenti milites Theotonici nondum pervenerant in adiutorium suum, qui postea supervenerunt; porro quingenti, qui venerant de Mantua et de Verona, cum alia multitudine forinsecus expectabant, volentes civitatem intrare, cum ingressuris liber pateret introitus. Sed quia intrare non poterant, ignem apposuerunt ad portam, ut sic porta conbusta ingredi possent. Sed et tunc duo habuerunt impedimenta: Primum, quia ventus erat validus et contrarius eis, in tantum quod erumpens flamma versus eos, eos ab ingressu arcebat. Aliud impedimentum fuit multitudo prunarum, que remanserunt post porte conbustionem, que eos intrare penitus non permisit. Cumque aliqui clamarent: 'Ad focum, ad focum!' evigilaverunt

cives et exterriti arripuerunt arma et pugnando viriliter expugnaverunt hostes et expulerunt et *in ore gladii* fugaverunt et persecuti sunt eos usque ad Saxolum et ultra, nec in Saxolum permiserunt eos intrare.

Saxolum.

Erat Saxolum castrum opulentum et vitualibus plenum, scilicet frumento, vino et armis et bestiarum copia, quia forinseci, qui ad capiendum civitatem venerant, omnia sua bona ibidem dimiserant, exceptis necessariis ad dimicandum. Mutinenses vero castrum conbusserunt cum omnibus bonis, que intus habebat, nec passi sunt quod aliquis inde aliquid asportaret, ut sic essent omnia Et sic Mutinenses reversi ad civitatem suam, proditores diligenter ceperunt inquirere.

De suspensione domni Garxonii et aliorum XXXIV.

Et ceperunt domnum Garxonum de Garxonibus et usque adeo tormentaverunt, quod in tormento defecit et mortuus est. mortem suspenderunt eum ad portam Baçoariam. Et suspensi fuerunt. . . . diebus occasione supradicta XXXIIII homines, ex quibus, ut dicebatur, aliqui inculpabiles erant.

De domno Bernardino potestate Mutine.

Potestas Mutine tunc temporis erat domnus Bernardinus de Ravenna, filius domni Guidonis de Polenta et domine nobilis de Fontana, que fuerat filia domni Bernardini de Fontana et domine Samaritane de Faventia de Alberghettis.

Quod domnus Matheus de Corigia redarguit potestatem Mutine de nimio rigore iustitie.

Ea tempestate domnus Matheus de Corigia ivit Mutinam et in palatio communis in pleno consilio acriter reprehendit potesta-

tem, dicens: 'Certe, domne potestas, magnam obligationem induxistis super vos et super civitatem istam, ex qua oportebit vos timere toto tempore vite vestre propter precipitem vindictam et iustitiam, quam fecistis. Nam *et plectendo et ignoscendo hoc solum bene agitur, ut vita hominum corrigatur*'. Tunc respondit potestas et dixit: 'Audi ab his qui predicant, quod Deus in lege precipit Exo. XXII: *Maleficos non patieris vivere*. Et Paulus sanctus Apostolus dicit quod potestas *non sine causa gladium portat*, Ro. XIII'. Hic dictis unusquisque ad propria est reversus.

Quod illi de Gipso illis de Castellis non servaverunt pactum.

Item millesimo supraposito octavo die Septembris, in festo Nativitatis beate Virginis circa vespertinalem horam illi de Gipso, cum haberent treugnam cum illis de Bibianello et de Castellis, ab eis iam soluta pecunia, verterunt se et non servaverunt pactum, sed irruerunt super eos, ut vidi oculis meis, et abstulerunt boves de pascuis et duxerunt ex eis predam, scilicet decem paria boum et unam mançam, et IIII pueros secum duxerunt et unum hominem interfecerunt. Illi vero de Castellis sive de Bibianello ceperunt unum ribaldum Cremonensem, quem Monacho tradiderunt. Quo leviter tormentato, factus est ex parte sua et habitavit cum eo.

De provinciali capitulo Ferarie celebrato.

His diebus celebratum est provinciale capitulum ministracionis Bononie apud Ferariam. Et generalis minister frater Mattheus de Aqua-sparta interfuit illi capitulo. Et frater Bartholomeus de Bononia, magnus et cathedratus magister, tunc temporis erat provincialis minister administrationis Bononie. Et marchio Hestensis fecit magnas expensas pro illo capitulo honorifice celebrando et ibi comedit.

De morte marchionisse Hestensis.

Et marchionissa uxor sua, que erat infirma, ultimum diem clausit. Et sicut ipsa multum desideraverat, a fratribus illius capituli in loco fratrum honorifice fuit sepulta. Cuius anima per misericordiam Dei requiescat in pace, quia tam in vita quam in morte multa bona contulit Ordini fratrum Minorum.

De morte domni Salvini de Turre.

Item millesimo supraposito in mense Septembri, infra octavam Nativitatis beate Virginis, X die mensis, feria quarta, apud Parmam obiit domnus Salvinus de Mediolano de Turre et sepultus fuit in loco fratrum Minorum de Parma et in loco ubi fratres Minores sepeliuntur; sine aliqua sollemnitate sepulture voluit sepeliri et fuit sepultus. Gener fuit comitis Sancti Bonifacii de Verona, quia filiam eius habebat uxorem. Ditissimus valde fuit. Optime et devote cum fratribus Minoribus fuit confessus. Testamentum magnum et bonum fecit, et multa pro anima sua dimisit pauperibus Christi et specialiter fratribus Minoribus et Predicatoribus et aliis religiosis, tam de Mediolano quam de aliis partibus. Sed testamentum suum postea destruxit et abrasit et mutavit domnus Guido de Corigia; cuius animam Deus deleat de libro vite, nisi restituat ea que fraudulenter et malitiose abstulit pauperibus Christi, quia defraudavit animam boni viri, qui optime et salubriter suum ordinaverat testamentum. Et iste Guido de Corigia, civis Parmensis, nichil attinebat predicto viro, sed erat extraneus ab eo quantum ad parentelam et sibi malignus. Et quia Dominus dicit quod qui se humiliat exaltabitur, quia iste domnus Salvinus se humiliavit cum mitibus eligendo sepulturam, modo iuxta portam fratrum Minorum in atrio positum est corpus eius in optimo et pulcherrimo mausoleo; cuius anima per misericordiam Dei requiescat in pace!

De operibus Parmensium et de discordia que erat in Parma inter episcopum et dominum Guidonem de Corigia.

Item millesimo supraposito in mense Septembri Parmenses ceperunt murare pontem lapideum qui dicitur de Salariis super flumen Parme usque ad viam que vadit ad Sanctam Ceciliam. Et portam burgi Sancti Egidii, per quam ad Sanctum Laçarum itur, que est in strata publica, ceperunt murare similiter. Et portam Prati Sancti Herculiani, per quam itur ad burgum qui dicitur de Bononia. Et ad clausuram fovee murum fecerunt in capite iuxta navigium et molendinum, ut aquam fovee melius retinerent. Et istis diebus erat maxima discordia in Parma inter episcopum dominum Opiçonem de Sancto Vitale et dominum Guidonem de Corigia. Isti duo erant capitanei partium civitatis illius tempore illo, non tamen a Parmensibus facti seu electi, sed a se ipsis sibi dominium sumpserant; et quilibet se credebatur pro civitatis custodia rationabiliter facere. Et homines tunc temporis, sicut diligebant, ita laudabant et vilificabant et loquebantur. Sed dicit beatus Augustinus quod de iuditiis hominum parum curandum est, et assignat rationem, quia nec damnare potest iniuria, nec coronare laus falsa.

Quod illi de exercitu regis Aragonie fortiter iverunt contra Gallicos et submerserunt naves eorum.

Item millesimo supraposito in vigilia sancti Iohannis Baptiste submerse sunt multe naves Gallicorum in mare ultra Neapolim ab illis de exercitu Petri condam regis Aragonie; et multi exoculati sunt, qui residui erant de exercitu regis Karoli, plebei sive populares, milites, nobiles et barones Quod dignum et iustum fuit

Quod Gallici superbissimi homines sunt et multum stultiçant.

Superbissimi enim sunt Gallici et stultissimi et homines maledicti, et qui omnes nationes de mundo contemnunt, et spe-

cialiter Anglicos et Lombardos, et inter Lombardos includunt omnes Italicos et cismontanos, et ipsi revera contemnendi sunt et ab omnibus contemnuntur. Quibus convenire potest quod de trutanno trutannice dicitur:

Dum trutannus in ir pateram tenet et sedet ad pir,
Regem Capadocum credit habere cocum.

Postquam enim Gallici bene biberint, totum mundum uno ictu se credunt posse devincere et involvere. Sed decipiuntur, quia dictum fuit Benadab regi Damascenorum ab Achab rege Israel, qui gloriabatur, quod pulvis Samarie non posset sufficere pugillis populi dicendo
accing. factum
. rex du-
centis XXX duobus principum provinciarum. Igitur Gallici superbissimi sunt, et affligebant regnicolas et Tuscos et Lombardos, qui in regno Apulie habitabant, et auferebant eis victualia gratis, id est absque pretio, frumentum, vinum et lactem, pisces et carnes, capones, anseres et gallinas et omnia que ad victum pertinere noscuntur. Et non solum non sufficiebat eis non dare eis pretium pro rebus ab eis emptis, verum etiam et plagis impositis graviter vulnerabant. Patuit hoc in exemplo quod subsequenter dicitur. Quidam Parmensis speciosissimam ibidem habuit uxorem, que cum a quodam Gallico pretium peteret pro anseribus, quas sibi vendiderat, non solum pretium pro denegavit, verum etiam et graviter vulneravit et ita percussit eam uno ictu, quod secundo opus non fuit, et tamen quesivit ab ea, si iterum percuti vellet ab eo. Audivit hoc vir suus et fremuit valde, nec mirum, quia, cum prius et speciosissima esset, post ictus toto tempore vite sue ex illa percussione semper incessit Igitur Gallicorum dominium superbissimum et crudelissimum semper fuit. Et ideo dignum est, quod ad nichilum deveniat, et defecit De tali dominio Dominus dicit Ys. LII: *Dominatores eius inique agunt, dicit Dominus, et iugiter tota die nomen meum blasphematur* ab eis.

De morte regis Saracenorum de Tunitio, post quem elegerunt filium Petri regis Aragonie in odium regis Karoli.

Item millesimo supraposito mortuus est rex Saracenorum de Tunicio, et in odium regis Karoli elegerunt filium Petri regis condam Aragonie in regem sibi. Qui non recusavit, sed suscepit principatum eorum. Fuit autem iste rex Aragonie filius filie Manfredi principis Apulie, filii condam Friderici imperatoris depositi. Item millesimo supraposito illi de antiqua parte imperatoris Friderici, videntes quod nec Raçolum castrum Reginorum nec Mutinam civitatem obtinere nec capere violenter studuerunt ibi occupare

NOTA

Lungamente narra di sé l'autore di questa *Cronica*, che, oltre a tutto, è anche autobiografia. Possiam dunque rinviare al testo, e, per chi desideri una trattazione piú sistematica e come cronologicamente riordinata, all'abbondante *De vita fratris Salimbene* ⁽¹⁾ nell'edizione tedesca. Noi la vita del cronista narreremo solo in quanto è strettamente necessario a lumeggiare l'origine, la composizione e le vicende del testo. Altrimenti, s'arrischia di non comprendere le questioni che verremo esponendo piú sotto.

Ognibene (detto poi nell'Ordine dei Minori Salimbene) nacque il 9 ottobre 1221 in Parma, da Guido de Adam. Sulla precisa condizione della famiglia si poteva esser incerti, prima che un gruppo di documenti da noi trovati ce ne illuminasse appieno ⁽²⁾. Non apparteneva alla nobiltá, neppur alla piú modesta (pur essendosi apparentata con una delle famiglie piú nobili della cittá, i San Vitale), sibbene alla borghesia arricchita lentamente negli uffici amministrativi del Comune, nell'amministrazione dei beni vescovili, e nel tabellionato. Non era tuttavia borghesia grigia: un fratello di suo nonno aveva fondato il « consortium sancte Marie » societá politico-militare che ebbe peso notevole nella vita politica di Parma. Uno zio materno, Gerardo de Cassio « fecit librum de dictamine », e parecchi altri eran gente di penna e di coltura, come sempre i notai di quell'età. Un altro zio era stato in relazione con Gherardo Patecchio da Cremona, autore

(1) *Cronica fratris Salimbene de Adam Ordinis minorum*, edidit Oswaldus Holder-Egger. Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum Tomus XXXII, pp. vii-xx.

(2) FERDINANDO BERNINI, *Il parentado e l'ambiente familiare del cronista frate Salimbene da Parma, secondo nuovi documenti*, *Archivum Franciscanum Historicum*, 1935, III-IV. FERDINANDO BERNINI, *Nuovi documenti sulla famiglia del cronista Salimbene*, *Archivum Franciscanum Historicum*, 1938, 198-201.

delle *Noie*, verso il quale il cronista nutrì tanta ammirazione da citarlo spesso e da imitarlo. Non è pertanto meraviglia che di lui uscisse un sì intrepido e appassionato memorialista. L'ambiente vibrava ancora della predicazione francescana; religiosissima era la madre, che più tardi entrò nell'Ordine di S. Chiara, al quale appartenne anche una nipote. Assisté ragazzo al famoso Alleluia del 1233, che dovette restar impresso indelebile nell'anima sua. Il 4 febbraio 1238 entrò nell'Ordine dei Minori, come già v'era entrato un suo fratellastro (1). Mandato prima a Fano, vi stette nascosto, perché il padre, che aveva invano ricorso all'imperatore e al ministro generale frate Elia per riaverlo, minacciava di riprenderselo con la forza. Passò l'anno di noviziato e altri due a Lucca (1239-41), poi fu a Siena (1241-43), e successivamente a Pisa (1243-47).

Da Parma, in cui restò almeno per due mesi (luglio-agosto 1247), durante l'assedio famoso di Federico II, fu mandato in Francia, per studi e forse anche per portarvi lettere degli assediati. Parlò a Lione con Innocenzo IV, che di là dirigeva la lotta contro l'imperatore, frequentò il concittadino frate Giovanni da Parma ministro generale dei Minori, e s'imbevve di gioachimismo, soprattutto udendo la parola infiammata di frate Ghirardino da Borgo S. Donnino e di frate Ugo da Digne; vide Luigi IX che si preparava per la crociata e sentì frate Giovanni da Piano del Carpine raccontar del suo viaggio fra i Tartari. Intorno a lui infuriava la tempesta delle più violente passioni politiche. Frate Minore e deciso guelfo, ebbe fra gli imperiali un fratello illegittimo, e così il padre, morto prima del gran cozzo, e altri parenti, come quell'Alberto da Cassio della famiglia materna, giudice del Comune di Parma nel 1247, quando ancora vi prevalevano i ghibellini (2).

Tornato in Italia, Salimbene fu mandato a Ferrara, ove stette sette anni (1249-56). Di quel periodo abbiám trovato un documento, l'unico, per ora, che lo riguarda: l'atto notarile della solenne cerimonia per cui, testi con Salimbene moltissimi uomini di gran conto, il 27 marzo 1254 si monacava in Ferrara Beatrice, figlia

(1) L'unico documento noto su questo Guido de Adam ce lo dà presente il 15 marzo 1267, alla redazione d'un testamento in Ferrara (*Analecra Franciscana*, IX, 33-34).

(2) FERDINANDO BERNINI, *Nuovi documenti* cit., 198 sgg.

del marchese Azzo VII d'Este (1). Dopo, il cronista soggiornò in vari conventi di Romagna, soprattutto a Ravenna, per cinque anni. Nel 1282 era certo a Reggio Emilia, e più tardi nel convento di Montefalcone, sui colli poco distanti dalla città. Morì dopo il 15 giugno 1288 [rammenta (p. 914) l'assedio di Monte Calvoli, terminato in quel giorno (2)]. L'ultima data che ricorra nella *Cronica* è l'8 settembre 1287. Poiché, al principio dell'opera, il f. 220 b (p. 42) fu scritto il 21 luglio 1283, Salimbene occupò circa cinque anni a metter insieme quanto rimane della *Cronica*.

Egli afferma d'aver composto parecchie altre cronache: una ne rammenta spesso, sui *duodecim scelera Friderici*, dalla quale, come probabilmente anche da altre, attinse nel XV secolo, per le *Historiarum decades*, Flavio Biondo, chiamando il cronista *theologo parmensi Ordinis Minorum* (3). A questa allude probabilmente con nomi più generici, come *cronica brevior*. Scrisse anche un *Tractatus de Heliseo*, un *Tractatus pape Gregorii decimi*. Ci restano, dentro alla *Cronica*, il *Liber de praelato* (134-138), e può esser tenuto come un trattato a sé quanto dice intorno alla setta degli Apostoli (367 sgg.), dei quali continua tuttavia a parlare qua e là, aggiungendo altro, secondo che gliene capita il destro. Nel 1259, nel Borgo di S. Donnino, scrisse anche un *librum Tediiorum ad similitudinem Patecli*.

Un sol codice ci conserva la *Cronica* di Salimbene: il codice Vaticano 7260, manoscritto membranaceo di 198 × 133 mm., a due colonne, di carattere elegante ma fitto del sec. XIII, con titoli marginali sottolineati e molte aggiunte pure in margine, con lettere maiuscole iniziali, so tolineature e segni di divisione colorati in minio. Son perduti i primi 207 f., ultimo è il f. 491 d. Mancano perché abscissi, i f. 363, 374, 436, 468-72, 475-79. Sappiamo che la parte perduta arrivò almeno al f. 526, come il cronista stesso dice al f. 486 (913) nel titolo della colonna. Consta oggi di 272 fogli, per lo più riuniti in sesterni. Vi sono premessi un foglio cartaceo e sei fogli membranacei. Sul f. 2 r membranaceo è scritto: *Cum*

(1) FERDINANDO BERNINI, *Che cosa vide e raccontò di Ferrara il cronista Salimbene da Parma*, *Rivista di Ferrara*, gennaio 1935.

(2) *Cronica fratris Salimbene* cit., 638 nota 9.

(3) FERDINANDO BERNINI, *Frammenti trascurati d'una Cronaca minore di Salimbene*, *Nuova Rivista Storica*, 1935, fasc. 11-111.

Amplissimus Card. Iacobus Sabellius smi Dn. Papae Vicarius ac summus Inquisitor librum hunc Chronicorum F. Salimbeni de Adam Parmensis Ordinis Fratrum Minorum apud se haberet, illum Paulo Sanvitali utriusque Signaturae Referendario, sibique in muneribus publicis tam sanctissimae Inquisitionis, quam Vicariatus officii, et intima familiaritate coniunctissimo Dono dedit III. Idus Februarii Anni MDLXXXVII. Interessante è nel f. 5 retto e verso l'indice di mano posteriore a due colonne dei ff. 338-426, che contiene, fra l'altro, l'argomento dei ff. 363 e 374 perduti. Più tardi, nel f. 6 r, altri iniziò un nuovo indice, limitandosi però ai ff. 216-243. I fogli non sono numerati secondo il nostro sistema (il retto e il verso dello stesso foglio con lo stesso numero). Portano invece lo stesso numero il verso del foglio precedente e il retto del seguente. Il numero del f. 416 è erroneamente ripetuto due volte.

Il Clédât (1) sostenne per primo, seguito più tardi dallo Holder-Egger (2), che il codice è autografo. Il Novati (3) fu di parere decisamente contrario. Argomentava il Clédât: il codice appartiene agli ultimi anni del XIII secolo, e sarebbe strano che se ne fosse eseguita una copia, appena morto Salimbene; nel codice sono rari gli sconci ortografici, che nessun copista, anche intelligentissimo, avrebbe potuto evitare; Salimbene parla costantemente in prima persona; un passo della *Cronica* appare scritto dopo una interruzione più o meno lunga, oltre che dalle parole dello scrittore, dal mutamento della scrittura. Argomenti tutti di qualche valore, l'ammettiamo, solo se suffragati da alcunché di più decisivo. Una copia poteva forse cambiare la prima persona del testo? osserva giustamente il Novati. Ma una conoscenza meno superficiale del codice ci dà l'impressione precisa, anzi la convinzione che quello non è affatto una copia regolare, bensì l'opera personale, quasi diremmo la minuta dell'autore. Come possono esser omissione di copista le tante aggiunte marginali della stessa mano del testo, ma d'evidente redazione posteriore? Un copista si sbadato? E qual copista, per quanto sbadato, potrebbe mai omettere

(1) L. CLÉDAT, *De fratre Salimbene et de eius Chronicarum auctoritate*, Parisiis, apud E. Thorin, 1878.

(2) *Cronica fratris Salimbene* cit., xxvii.

(3) FRANCESCO NOVATI, *La Cronaca di Salimbene*, *Giornale storico della letteratura italiana*, 1883, 384-88.

due passi susseguenti, di complessive otto righe, come a p. 757? (*Veruntamen aliqui excusant... se subtraxit a bello*). Analogamente, a p. 551 sono aggiunte ventotto righe (*Ideo de ista... consequi debuisti*) e a p. 529 tre passi quasi susseguentisi (*domnus Aço de Manfredis et domnus Antonius de Robertis et Thomasinus filius suus; et frater suus propositus Carpineti; et domnus Guito de Albireto... et alii plures*). A p. 493, riportandosi il passo *Colligam et ad patres tuos in pace*, è stato dimenticata la citazione della fonte *IV Reg. XXII e II Paralipo. XXXVIII*, aggiunta, evidentemente dopo, in margine. Un copista l'avrebbe certo introdotta nel testo! Ancor più evidente: a p. 568 Salimbene ha citato a memoria il passo di Iob *Conterebam molas iniqui* etc. e, non ricordando il relativo numero del capitolo, l'ha lasciato in bianco, integrandolo più tardi in margine. Ciò appar chiarissimo dal fatto che questo *XXIX*, perché costretto in spazio insufficiente, è scritto in carattere più piccolo e in altro inchiostro (come osserva anche lo Holder, stessa pag. nota e). Già tali elementi tolgono, senza ombra di dubbio, al manoscritto ogni carattere di copia. S'osserva anche che Salimbene aggiunse i titoli sulle colonne, in modo da evitar il posto già occupato dalla numerazione progressiva: in altri termini, prima fu scritto il testo, poi numerate le pagine, infine aggiunti i titoli delle colonne, il che appar evidentissimo, per es. al f. 487 b (p. 917), dove i titoli (*Quod multi religiosi promoti sunt... fuit Scalfinus de Indusiatis*) sono pigiati intorno al numero CCCC87. Chi poteva scriver così, se non l'autore del manoscritto? Infatti, nessun copista avrebbe scritto prima il testo, quindi i titoli posti sopra al testo, per di più senza curarsi dello spazio occorrente ai titoli stessi! La tesi sostenuta con singolar accanimento dal Novati (« autografia alla quale noi, dobbiamo confessarlo, non prestiamo la menoma fede »), ma senza il conforto d'alcuna prova positiva, è certamente errata. E una tal ostinazione ci par impossibile in chi abbia vera conoscenza del codice.

Di notevole importanza è la questione delle fonti, anzi delle interdipendenze fra la *Cronica* e altre cronache reggiane. Il codice Estense M. 1, 7 (antica segnatura VI. H. 5) della Biblioteca Estense di Modena racchiude due cronache anonime: il *Liber de temporibus* e la *Cronica imperatorum*. Il Muratori pubblicò nei *Rerum Italicarum Scriptores* (VIII, 1069-1180) soltanto una parte della prima (dal 1154), intitolandola *Memoriale potestatum Regiensium*. La seconda

gli parve il *Chronicon* del vescovo di Cremona Sicardo, interpolato: così, pubblicando questo nei *Rerum* cit. (VII, 521-626) inserì nelle note passi di quella. Con l'Affò storico parmense, comincia su tali questioni l'opera della critica moderna. L'Affò s'accorse delle analogie fra la *Cronica* di Salimbene e il *Liber*: suppose pertanto, semplicemente, che Salimbene fosse autore anche del *Liber*. Il Waitz s'accorse invece che la *Cronica imperatorum*, anziché esser un Sicardo interpolato, ha strettissimo rapporto con il *Liber*. Alfredo Dove proclamò esser il *Liber* e la *Cronica imperatorum* dello stesso autore⁽¹⁾. Ippolito Malaguzzi Valeri scoprì che il *Liber* e gli *Statuti di Reggio* sono della stessa mano: del che si valse lo Holder-Egger⁽²⁾ per attribuire le due cronache ad Alberto di Gerardo Miglioli, notaio reggiano e ingrossatore degli Statuti comunali di Reggio, redatti fra il 1265 e il 1273.

Il Dove aveva creduto che autore della *Doppia Cronaca* (come egli la chiama) fosse un frate Minore del convento di Reggio. Esso, prima avrebbe aggiunto molte cose da Salimbene, che a sua volta aveva preso molto da Sicardo, infine, accortosi che in Salimbene restavano parecchie altre notizie utili per cui non bastavano i margini del *Liber de temporibus*, avrebbe compilato in aggiunta la *Cronica imperatorum*. Lo Holder-Egger invece immaginò che il notaio Alberto Miglioli, conosciuto Salimbene, il quale nel 1281 era venuto nel convento di Reggio, entrasse in familiarità con lui. Avendo ciascuno dei due saputo che l'altro stava scrivendo una cronaca, Alberto diede a Salimbene delle pagine del *Liber de temporibus*, perché se ne servisse; ne ricevette a sua volta dei libri, e infine, al principio del 1285, pagine della *Cronica* di Salimbene stesso.

Ipotesi senza dubbio ingegnose, ma un po' troppo complicate. E si può forse fare una osservazione, modesta ma non inutile: fossero pure quegli antichi immuni dalla gelosia letteraria dei moderni, è possibile si scambiassero in siffatto modo le opere il Miglioli e Salimbene, con il rischio che ne risultassero più che simili?

(1) A. DOVE, *Die Doppelchronik von Reggio und die Quellen Salimbene's*, Leipzig, 1873.

(2) La questione è esposta ampiamente dallo Holder-Egger nella Prefazione all'edizione di Sicardo e del Miglioli, *Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum Tomus XXXI*, 74 sgg., 338 sgg.

Il Dove ipotizzò anche che Salimbene usasse annali ufficiali di Reggio (*Annales Regienses*), cui contemporaneamente un altro cronista avrebbe usati per la compilazione della *Doppia Cronaca*.

Senonché, osserva Aldo Cerlini, che ha riesaminato con molta acutezza e impegno tutta la questione, giungendo a conclusioni nuove e diverse, non si può sostenere che la scrittura della *Cronica imperatorum* sia la stessa del *Liber*, e neppure degli *Statuti reggiani*! Così crolla tutta la costruzione del Dove e dello Holder-Egger. Due mani diverse sono nel codice Estense: un primo calligrafo (probabilmente il Miglioli) scrisse o trascrisse il *Liber de temporibus*, un secondo, valendosi d'altre fonti, pensò di completare l'opera, e poiché questa era una specie di cronaca dei papi, volle porre a riscontro una cronaca degli imperatori, imitando dell'altra, oltre le forme di scrittura e d'ornamentazione, il metodo di comporre (1).

Curiose sono le vicende toccate al codice della *Cronica* di Salimbene. Dopo la morte dell'autore, può ben essere stata, per qualche tempo o di tempo in tempo, incustodita e negletta in qualche cella o ripostiglio di convento. Così avrà perduti tanti fogli in principio e chissà quanti in fondo. Ma, generalmente, quel codice fu senza dubbio persistente oggetto di tanto maggior curiosità e interesse, quanto maggior scandalo nasceva dalla lettura. Curiosità e interesse segreti, beninteso: il che gli riuscì di danno e di vantaggio al tempo stesso. Di danno, perché un tal uso segreto lo commise all'arbitrio d'uno o di pochi, di vantaggio, perché lo salvò dalla minaccia ben più grave dell'autorità religiosa.

Di tutto questo il codice conserva chiari segni, quanti forse pochi altri mai. Specie nei primi secoli, molti dei gelosi e solitari lettori vi lasciaron traccia di sé, quando lo scandalo era troppo o l'interesse politico consigliava modifiche e soppressioni. Così, abbiamo già accennato ai due indici prepositivi. Riempiremmo parecchie pagine, se intendessimo elencare tutti i titoli posteriori aggiunti al testo (es. a pp. 80, 84); le aggiunte marginali da noi

(1) ALDO CERLINI, *Fra Salimbene e le cronache attribuite ad Alberto Miglioli*, *Archivio Muratoriano*, I, 381-409. *Fra Salimbene e le cronache attribuite ad Alberto Miglioli*, II. I codici e la ricostruzione del *Chronicon Regiense*, *Bullettino dell'Istituto Storico Italiano e Archivio Muratoriano*, n. 48.

poste dentro al testo (es. già citati); le correzioni posteriori su luogo raso (es. pp. 243, 526) ecc. Talora righe e righe furono cancellate con un acido, come nel f. 280 *b* e *c* (p. 243, 244), evidentemente per far scomparire piccanti e scandalose notizie sugli Estensi. E quando le intere pagine davan noia, via i fogli interi, come il f. 363, dove si diceva « de causa destructionis Bononie et de usuris non accipiendis et muieribus et aliis peccatis » (p. 535), e il f. 374 « de quadam sanctimoniali, que disponebat Deum deserere, nisi Deus eam succurrisset » (p. 567)! Ma perché, nel titolo del f. 288 *c* (p. 270) fu sostituito a nome precedente quello di *Ugonem de Sancto Vitale*?

Al passo p. 167 « puer parvus de Apulia... quam Rainaldum », lo Holder, nota *d*), osserva: « in loco raso scripta certe alia manu circa a. 1300 ». A p. 611 fu scritto, secondo lo Holder nota *d*), da altra mano, su luogo raso « Arpus de Arpis », là dove Salimbene aveva scritto « Arpus de Beneceto ».

Sulla *Cronica* si rivolse l'insaziata curiosità degli umanisti, probabilmente quando aveva già subito danni irreparabili. La usò ampiamente nel quattrocento Flavio Biondo, e anche Tristano Calco milanese per le *Historiae patriae*, e forse anche il Platina. Verso la metà del cinquecento, Onofrio Panvinic, grande erudito e intrepido esploratore d'archivi, la vide in Parma, secondo appare da una sua nota manoscritta (Ms. Vaticano 8132), come in Parma la vide senza dubbio un modesto e farraginoso erudito locale, il Da Erba, che la ricorda in un manoscritto del 1572.

Comunque, non molti anni dopo, la *Cronica* era a Roma e, come s'è detto, l'11 febbraio 1587 veniva donata dal cardinale Iacopo Savelli sommo Inquisitore al parmense monsignor Paolo Sanvitale. Ma come venne a Roma e perché? Forse non è senza significato il fatto che il cardinale Savelli fosse amico del cardinale Alessandro Farnese, e che il Panvinio fosse in relazione con l'uno e con l'altro. Diffusasi nell'ambiente la voce che esisteva in Parma una sì antica, singolare e importante opera, si sarà pensato ch'essa potesse giovare a conoscer meglio i movimenti ereticali del medio-evo, e così si spiegherebbe l'accenno che se ne trova nel commento del Pegna al *Directorium Inquisitorum* dell'Eimerico. O piuttosto ci si preoccupò d'esaminar meglio e di toglier alla curiosità degli eruditi un'opera che parlava con tanta libertà d'uomini e di cose religiose? È pertanto probabile che l'opera pervenisse nelle mani del Savelli, anche perché era sommo Inquisitore, e che

il Sanvitale s'industriasse ad averla, sia perché parmense, sia perché di famiglia si spesso ricordata nella *Cronica*.

Nel cinquecento si servirono della *Cronica* anche il modenese Carlo Sigonio (*Historiarum de regno Italiae*), Bonaventura Angeli ferrarese, ma acclimatato a Parma (*Historia della città di Parma*) e il Ghirardacci (*Della Historia di Bologna*). Tutto questo toglie ogni valore all'argomento del Novati, contro coloro che affermano autografo il codice: come poté un solo esemplare esser noto a tanta gente? Si risponde facendo osservare che, quanti conobbero la *Cronica*, avevano in un modo e in un altro relazioni con l'ambiente in cui poteva trovarsi l'autografo salimbeniano. Nel seicento questo pare scomparso o perduto. La conoscenza se ne fa incerta e confusa. Probabilmente, si sente anche qui la reazione religiosa, con il sospetto verso ogni forma d'eterodossia. Per citar solo i maggiori, il Waddingo negli *Scriptores Ordinis Minorum* la ricorda diffusamente, ma con particolari inesatti che ne dimostrano una conoscenza indiretta. Secondo lui, due sono le opere di Salimbene *Historia universalis* e *Chronicon Italiae*: notizia assolutamente fantastica, ripetuta poi da molti altri, di cui non si trovano né l'origine né la causa, a meno che non adombri — il che è assai improbabile — l'esistenza d'un'altra cronaca minore. Né l'Ughelli, nell'*Italia sacra*, cita mai la *Cronica*, e neppure, per quanto abbiam potuto verificare, se ne vale senza citarla. Così l'Oudin, nel *Supplementum de scriptoribus vel scriptis ecclesiasticis*. Un breve e confuso cenno troviamo nel *De historicis latinis* del Vossius.

Al principio del settecento i piú celebri eruditi ricercano in vano la *Cronica*. Apostolo Zeno ne chiede notizia al Muratori nel 1701, e il Muratori risponde di non averne potuto saper nulla e, al principio del vol. IX *Rerum Italicarum Scriptores*, confessa di ritenerla perduta o chiusa in qualche carcere, di dove non può trarla (« carceri alicui traditum, unde exsolvere miserum mihi non liceat »). Eppure, proprio in quel tempo il p. Giuseppe Torubia lo trovava fra i libri del duca di Poli dei principi Conti romani, e poteva trarne copia della parte che si riferiva alla storia dell'Ordine Francescano. Da questa copia ne derivarono forse parecchie altre che passarono di convento in convento, e certo una di esse capitò nelle mani del p. Carlo Giuseppe di San Fiorano, che se ne valse in una sua opera (*L'indulgenza della Porziuncola illustrata*) pubblicata nel 1764. Pochi anni innanzi s'era valso della *Cronica* lo storico dell'Ordine, lo Sbaralea, il quale, per il suo

Bullarium Franciscanum (Roma, 1759), non solo desume gran numero di notizie da Salimbene, ma ci conferma ch'essa apparteneva allora alla biblioteca del duca di Poli dei Conti principi Romani e d'aver potuto consultarla per cortesia dell'abate Orsini. Ritroviamo così il codice che avevamo lasciato, alla fine del cinquecento, in possesso di monsignor Sanvitale. Che era avvenuto nel frattempo? Poiché un duca di Poli viveva a Parma al principio del seicento e un D. Appio Conti eravisi imparentato con la famiglia Sanvitale, è ben possibile che il codice sia passato per eredità dai Sanvitale alla famiglia Conti, che l'avrebbe riportato a Roma.

P. Flaminio da Parma nelle sue *Memorie istoriche* (Parma, 1760-61) dice: « (la Cronica) è sì gelosamente custodita, che conterebbesi a delitto se si sapesse che fosse posta sotto gli altrui occhi. Protesto con ingenuità ai lettori che mi riuscì il leggerne furtivamente e come a volo alcuni squarci, ed in gran fretta alcune pochissime cose trascriverne... ». Poco prima ne aveva dato un cenno il Fabricio nella *Bibliotheca mediae et infimae latinitatis*. Nel 1781, mentre il codice era ancora nella biblioteca Conti, ne trascriveva numerosi brani riferentisi alla storia di Parma lo storico parmense p. Ireneo Affò durante un suo soggiorno a Roma, come vedremo più sotto. Di un'altra copia, che non consta se e dove esista, abbiamo notizia in una lettera del p. Flaminio da Latera allo stesso Affò; essa sarebbe stata fatta proprio poco prima che il codice passasse alla biblioteca Vaticana, cioè nel 1786, per intercessione del cardinale Pallotta.

Quando, fra il 1785 e il 1787, l'insistenza degli studiosi per pubblicare la *Cronica* divenne irresistibile, il codice fu venduto « per pochi scudi », dice il Pezzana, alla Biblioteca Vaticana, ove si trova attualmente. Questo per opera dell'abate Reggi, custode prima della biblioteca Conti e poi bibliotecario della Vaticana, la quale avrebbe potuto opporsi meglio alla pubblicazione dell'opera, richiesta da molte parti. Prima del 1805 il duca di Sermoneta fece eseguire, per mezzo di monsignor Gaetano Marini, dall'abate Amati una copia della *Cronica* che, passata al comm. Gian Francesco De Rossi, fu molti anni dopo ceduta al Pezzana. Su tale copia, lacunosissima, fu eseguita la prima edizione del 1857, di cui diremo più sotto.

Gli apografi del codice, di cui abbiamo notizia, sono i seguenti:

- I. il Sigoniano, F 4, dell'Archivio Piombino Buoncompagni di Roma, della seconda metà del sec. XVI;

2. il Parigino della Bibliothéque Nationale, Colléction du Theil R 4, della seconda metà del sec. XVIII;
3. quello dell'Affò, in *Miscellanea Parmense*, della Biblioteca Palatina di Parma n. 458;
4. quello di mano del p. Bernardino di S. Maria Nova (1782), contenuto in un ms. della Biblioteca Comunale Mozzi-Borgetti di Macerata e desunto dalla copia sopra accennata del p. Torubia;
5. il Vaticano del codice miscell. 9532, di mano del card. Angelo Mai, contenente copia dei ff. 159-86 dell'originale, cioè la narrazione dei fatti degli anni 1221-35;
6. quello dell'Amati, nei mss. 411 e 412 della Biblioteca Palatina di Parma, già ricordato. E esso rimase, non sappiamo come, ignoto allo Holder-Egger e allo Schmeidler (« Quod ubi nunc sit, nescio », scrive questo in pref. cit. p. xxx);
7. il ms. di cui è cenno in *Archiv der Ges. f. alt. d. Geschichtskunde*, XII (1874) p. 415 come appartenente al commendatore Rossi e poi come legato nella Propaganda, che il Michael (:) dichiara d'aver visto a Vienna. Vi fu visto anche dal p. Mich. Bihl O. F. M., direttore dell'*Archivum Franciscanum Historicum* nel 1917, e nel 1919 spedito a Roma, dove trovasi nella Biblioteca Vaticana, come lo stesso p. Bihl cortesemente ci comunica.

Per molto tempo la storia del codice è tutt'uno con la storia della sua fortuna come fonte storica, perché solo attraverso gli accenni degli eruditi che cercarono la *Cronica* a conforto dei propri studi riusciamo ad aver qualche lume sulle vicende alle quali il codice andò sottoposto. Ma da quando, al principio del settecento, troviamo la *Cronica* nella biblioteca dei principi Conti a Roma, e poi alla Vaticana, la storia della sua fortuna come fonte storica va facendosi sempre più autonoma. Ne daremo qualche cenno, solo per quel tanto che possa giovare a chi si proponga più ampie ricerche in materia, fermandoci naturalmente al 1857, nel qual anno apparve, come s'è detto, la *Parmense*, prima edizione a stampa.

Nella seconda metà del settecento, parecchi eruditi, tutti della regione padano-lombarda, si servirono ampiamente della *Cronica*: il Sarti nel *De claris Archigymnasii Professoribus*, il Federici nella *Historia de' Cavalieri gaudenti*, il Savioli negli *Annali Bolognesi*, il Tiraboschi nella *Storia della Letteratura italiana*, nelle *Memorie storiche Modenesi*, in *Dei beati Gherardo Rangoni e Ghe-*

(1) E. MICHAEL, *Salimbene und seine Chronik*, Innsbruck, 1889, p. 90, n. 4.

rardo Boccabadati, nella *Storia dell'Abbazia di Nonantola* ecc. Tuttavia furono gli storici parmensi che, come è naturale, più s'avvantaggiarono dell'immenso materiale loro offerto: più l'Affò, nella *Storia di Parma*, nelle *Memorie di Alberto e di Obizzo Sanvitale*, nella *Vita di frate Elia* e c.; più tardi il Pezzana, nella *Continuazione agli Scrittori Parmigiani*; più tardi ancora, l'Allodi, nella *Serie cronologica dei Vescovi di Parma*.

Con l'essere un po' meglio conosciuta, la *Cronica* veniva in pregio anche presso gli studiosi stranieri del primo ottocento, sì che compare come fonte di molta importanza nelle opere del Münter, del Raumer e del Böhmer. Dopo la pubblicazione dell'opera per mezzo della stampa (1857), comincia un altro periodo di studi critici sulla *Cronica* (1).

EDIZIONI

Prima edizione è la Parmense:

Chronica fr. Salimbene Farmensis Ordinis Minorum ex codice Bibliothecae Vaticanae nunc primum edita, Monumenta Historica ad provincias Parmensem et Placentinam pertinentia, Parmae, MDCCCLVII.

Le deficienze di essa edizione sono state ampiamente lumeggiate dal Clédat, dal Novati (op. citata) e dallo Holder, presso il qual ultimo si trova (pp. 686-91) una *Tabula comparativa* delle due edizioni. Il guaio era stato che l'editore parmense, Antonio Bertani, non conoscesse direttamente il testo, ma s'affidasse interamente, come egli stesso dice nell'*Avvertimento*, alla copia eseguita molti anni prima dall'Amati, e agli estratti dell'Affò di cui sopra. La copia dell'Amati era mutila per esserne state omesse quasi per intero le citazioni e quanto dei liberi giudizi e spregiudicati racconti del frate potesse parer un po' agro a orecchie ecclesiastiche (ad esempio il racconto scandaloso del f. 381b (p. 589)). La lettura del testo è talora erronea o poco accurata. Nulla ha questa edizione (pur notevole sforzo, se si considerino le condizioni di tempo e di luogo) dell'apparato scientifico richiesto alle edizioni moderne: le manca persino qualunque cenno e descrizione del codice Vaticano!

(1) Quasi tutte le notizie relative alla fortuna della *Cronica* sono prese da A. BOSKELLI-F. BERNINI, *La fortuna della Cronica di Salimbene*, *Bullettino dell'Istituto Storico Italiano*, n. 52.

Eppure, a p. 328 essa ha *statim*, là dove l'ed. dello Holder ha erroneamente *statum*; a p. 326 ha *vobis*, là dove l'ed. dello Holder ha erroneamente *nobis*. In più d'un caso (vedi p. 214) dà un testo, se non sempre più esatto, almeno più comprensibile dell'altra.

O. Holder-Egger studiò la *Cronica* per più di venti anni, pubblicando via via una serie di studi preparatori e complementari, dal 1884 al 1908. Egli non vide completata la grande edizione critica che preparava, e uscì intera nel 1913, a cura di B. Schmeidler:

Cronica fratris Salimbene de Adam Ordinis Minorum edidit Oswaldus Holder-Egger, Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum Tomus XXXII, Hannoverae et Lipsiae, Impensis Bibliopolii Hahniani, MDCCCV-MDCCCXIII.

L'edizione è veramente buona. Ma, a parte le sviste e gli errori di stampa inevitabili in opere di tal fatta e mole (1), prima di tutto, l'eccessiva importanza data, secondo l'indirizzo del tempo, al problema delle fonti e delle relazioni fra la *Cronica* e le altre del gruppo reggiano (di cui s'è più sopra parlato) ha indotto lo Holder a porre in carattere più piccolo quanto Salimbene ha in comune con Sicardo, con il *Liber de temporibus*, con la *Cronica imperatorum* ecc. Ne è venuto un testo senza necessità discontinuo e sminuzzato. La caccia alle citazioni bibliche e d'altro genere è tale che, ad es. nella frase « iuvenes et virgines, senes cum mulieribus » (p. 95) « *iuvenes et virgines, senes cum* » è posto in carattere corsivo, perché riferito come citazione al Salmo 148,12!

E così sono posti in corsivo *cum fuerit opportunum* (p. 522) e *lempus iuval* (p. 526). Con egualmente sovrabbondante minuziosità è annotato in calce, ogni volta che lo scrittore ha mutato penna (*penna mutata*)!

L' *Index*, contenente i nomi propri, è riuscito inutilmente ipertrofico perché, causa il solito difetto di strafare, le persone sono elencate due volte, sotto il loro cognome e anche sotto il loro nome. Ad es. alla voce *Pellavicini* è elencato con gli altri il famoso *Ubertus*, ma solo alla voce *Ubertus Pellavicinus* si trovano i riferimenti necessari (p. 740). Non sarebbe stato più semplice mettere tali riferimenti alla voce *Pellavicini*,

(1) Accenniamo appena a qualche errore di stampa: p. 96 riga 16 (*p.* 79 da correggere in 75), p. 196 riga 1 (*der* da correggere in *de*), p. 209 riga 31 (*c* da correggere *d*), p. 262 riga 45 (*p.* 261, *l.* 26 da correggere in *p.* 260, *l.* 27), p. 478, riga 1 (*Ordini* da correggere in *Ordinis*), p. 651 nota 5 (*egit* da correggere in *egel*), p. 397 riga 14 (*extrinsecis* da correggere in *extrinsecis*), p. 318 riga 5 *MCCLXVIII* da correggere in *MCCXLIII*). Di parecchie voci non sono dati nel *Glossarium* tutti i riferimenti al testo. Ad es.: *archipresbiter* (mancano 402,25; 431,5; 631,5) *carnis privium* (manca 626,15), *discreti fratres* (manca 559, 1), *malulinum* (manca 516,10), *solarium* (mancano 379,5; 548,25), *vicinia* (manca 501,25) *sacrista* (manca 172, 25) ecc. ecc.

abolendo l'altra voce, come abbiám fatto noi? Per contro, il *Glossarium* è scarso, anzi addirittura deficiente, come facilmente constaterá chi voglia confrontarlo con quello della presente edizione. Ci limiteremo a segnalare alcune voci importanti non registrate: *angaria*, *cancio* o *cantio*, *cooperitorium*, *decima*, *dictamen*, *dictare*, *excommunicare*, *feria* (*secunda*, *tertia* ecc.), *e regione*, *focaria*, *grossum* (moneta), *indictio*, *inferius* (a nord), *insultus*, *ioculator*, *libra*, *locus* (convento), *male ablatz*, *mansio*, *modius*, *numerus aureus*, *statio* (bottega), *superius* (a sud), *traulus*, *solidus* (moneta) ecc. ecc.

Imperfetta conoscenza dell'italiano induce lo Holder a inesattezze piú o meno gravi. Nel *Glossarium*, *caçara* è spiegato *haeretica*, mentre corrisponde piú precisamente a *catara*; *culidra* e *culita* sono spiegati con *ulcita*, voce non registrata dai lessici italiani; *bixittum* non è avvicinato all'italiano *bigello*; nè *enghestaria* è dichiarata con *anguistara*, *guastada* ecc. che significò un vaso panciuto, con il collo stretto; nè *domicella* e *domicellus* con gli evidenti *donzella* e *donzello*; *trufare* non corrisponde, come ritiene lo Holder, a *truffare*, e così non *trufator* a *truffatore*, ma rispettivamente a *beffare* e *beffatore*; il *turulus* non corrisponde, come del resto par evidente dalla descrizione del cronista, al *tordo*, ma al ben diverso *storno* o *stornello*, detto ancor oggi nel dialetto parmigiano *stòrel* (cfr. Dante, *Inferno*, V, 40-41): « e come gli *stornei* ne portan l'ali — nel freddo tempo a schiera larga e piena... ». E così, riferendoci al dialetto, *cavagna* non si spiega con *cista*, ma con il parmigiano *cavagna*; *parpalio*, piú che al disusato italiano *parpaglione*, con il parmigiano *parpaion*; *prederia*, non con l'inesistente *petraria*, ma come derivato dal parmigiano *preda* (pietra). Non è dichiarata la voce *tansare*, sulla cui lettura lo Holder restò incerto, ma per il Sella (1) = *difendere*, *proteggere* (« nullus civis... robam alicuius forensis *tansare* vel *deffendere* pro sua debeat »), e così crediamo debba intendersi in certi ordini del Maggior Consiglio di Venezia del 1287 (« ... et ipse non faciam *tansam* de illis mercationibus quas sciverit non esse *tansandas* propter consilia vetancia ire sursum aut venire deorsum ») (2). E perché *assimilare* è distinto da *assimilari*?

A difetto di conoscenza geografica, piú che a errore di stampa, devono essere attribuiti, alla voce *Gramignatium* dell'*Index*, *Sisso* per *Sissa*; alla voce *Sosonana*, *Castrum Mariadi* per *Castrum Marradi*; alla voce *Caurennum*, *Firenzuolo* per *Firenzuola*; alla voce *S. Feliculae* ecc., *S. Felicola* per *S. Felicola* e *Montechiarugulo* per *Montechiarugolo*.

Se lo Holder avesse saputo che ancor oggi, in Italia, le osterie portano, in taluni luoghi, come insegna, un cerchio di rami e foglie, non avrebbe commentato « inveni aliquos (sacerdotes) tenentes tabernam cum signo

(1) P. SELLA, *Dizionario latino-emiliano*, 351.

(2) L. ASTEGIANO, *Codice Diplomatico Cremonese*, I, 376, n. 1080.

circuli » (p. 425) « quo scilicet indicaretur tabernarium esse clericum tonsum (habentem circam) ». Infatti la chierica è sempre detta nella Cronica *clerica*. A p. 69 il testo « Guidonis Ade » è commentato « sic c. (odex) », né si capisce perché, in quanto *Ade* è abbreviatura, se non unica, abbastanza comune di *Adam* (es. p. 617,28; in questo ultimo passo, è aggiunto in nota *d*: « recens manus nomen corrumpit in *Adam* »). A p. 38, là dove il cronista dice d'Adelasia moglie di suo fratello Guido e della figlia di lei Agnese: « Ambe, tam mater quam filia, in monasterio Parmensi Ordinis sancte Clare vitam suam laudabiliter *finierunt* », lo Holder annota: « Sal. haec neglegentius scripsit, nam Agnes neptis eius non defuncta erat, cum haec scribebat... ». A parte la stranezza attribuita al cronista, di parlar come se fosser morte di donne a lui ben note e vicine, in realtà quel *finierunt vitam suam* corrisponde all'italiano *hanno finita la vita*, che si dice benissimo anche di chi sia ancor vivo. A uno straniero non può soccorrere subito e chiaro il senso della frase « *Ista est Cancio anseris* » (p. 306), *la fola dell'oca* della filastrocca popolare. Difatti lo Holder non v'ha messo né nota, né riferimento. Parlando del cordone dei Minori (p. 892) il cronista dice: « Cingulum etiam non habebant aliqui cordam communem, sed *animatam*, et de filis factam et curiose contortam... ». Lo Holder annota: « quae vox (*animata*) hoc sensu usurpata in Gloss. mediae et infimae Latin. non legitur ». Ma *corda animata* significa evidentemente (cfr. *bastone animato*) e come lo stesso cronista spiega, corda con attorto dentro un filo di metallo o altro. *Ribaldus* non corrisponde a *ribaldo* (p. 753), ma, come dice lo stesso cronista (p. 637) a *beruarius* o a *miles stipendiarius*, cioè ad *assoldato*.

Rileveremo alcune inesattezze storiche. Eccone una, che può considerarsi più che altro una svista: alla voce *Boschetti* dell'*Index*, *Philippus fr. Minor* è distinto da *Philippus episc. Mutin.*, mentre sono la medesima persona, come appare, oltre che dal testo della Cronica, dallo stesso *Index*, alla voce *Philippus de Boschettis*. A proposito di tal Matulino che, con l'aiuto di Guido da Polenta e d'Adegerio da Fontana, accusò la figlia, lo Holder (p. 428, nota 5) avanza l'ipotesi che ciò avvenisse nel 1273, il che non è possibile, perché Adegerio morì il 20 aprile (o luglio) 1270 (1). I *Comites* sono semplicemente detti « gens Pisana » (*Index*, 707), mentre nessun commento è posto al passo del testo « *Pisis domini sunt Comites et Vicecomites* » (p. 380). Non era opportuno aggiungere esser questi *Comites* i famosi conti di Donoratico, di cui pure è cenno a p. 345 nota 7? Nello stesso *Index* (p. 700) Aquileia è curiosamente identificata con Cividale del Friuli!

Il testo non porta alcun commento storico, là dove (p. 368) si parla di Malatesta da Rimini che pure lo merita, per la fama dell'uomo e della famiglia. A p. 453 si narra che « *domnus Octovianus diaconus cardinalis* »

(1) FRIZZI, *Memorie per la storia di Ferrara*, III, 174.

impose il manto ad Alessandro IV, e la nota 6) commenta « S. Mariae in Via lata ». Invece nell'*Index* (p. 728) è detto: Octovianus card. diac. S. Eustachii ». E così alla voce *Lavania*, cinque sono dati come appartenenti alla famiglia *de Lavania*, alla voce *Flesco* se ne indicano solo tre: eppure si tratta della stessa famiglia, benché Salimbene usi or l'uno or l'altro nome gentilizio. Almeno era opportuno che la voce *Flesco* portasse un richiamo alla voce *Lavania*. Salvaterra è data come « locus ignotus », mentre esiste ancora con lo stessissimo nome, in provincia di Reggio Emilia! A p. 703 *Bondenus* è da dirsi *fl (umen)*, o non piuttosto ramo del Po?

Anche più frequenti sono le inesattezze relative alla storia di Parma, nucleo sostanziale di tutta la Cronica. Nell'*Index* (p. 697) come può dirsi che *Agnes* fosse *filia cuiusdam de Flisco com. de Lavania*, se era sorella d'Innocenzo IV, figlio d'Ugo dei Fieschi? Nè alla voce *de Flesco*, né a quella *de Lavania* è posto quel « Bonifacius ex Ordine Predicatorum, natione Parmensis » (p. 83), che senza dubbio appartenne al ramo parmerse dei Fieschi (1). Alla voce *Gerardus Albus de Gainago Parmensis card.* (*Index*, 712) si poteva opportunamente aggiungere che *Albus* era la latinizzazione dell'originale cognome *Bianchi*. « Mabilia filia Rubini Pelavicini, uxor Uberti Pellavicini march. » (*Index*, 720), mentre il cronista dice chiaramente: « ... Mabiliam... maritalavit domnus Ubertus Pellavicinus in Ponte-tremulo » (p. 378) *Mabilia* era cugina d'Oberto, non moglie! *Magnarotti* è dato come cognome parmense, mentre è genitivo del nome paterno *Magnarottus*, come appare dalla stessa Cronica (« Ugo *Magnarotti* de Vicedominis », p. 188) e da molti documenti parmensi (2). Analogamente (*Index*, 786) *Hugonis* non è che il genitivo del nome del padre di *Thomasius Hugonis de Armario Parmensis* (p. 596). *Iohannes Barixellus*, sarto e capopolo Parmense, non fu « filius Mecadhri de Tedaldis agricolae » (*Index*, 718), ma, come s'esprime il cronista « filius cuiusdam agricole illorum de Tedaldis, quem Parmenses Mecadhrum appellant » (p. 372), cioè figlio d'un contadino dipendente dalla famiglia dei Tedaldi, chiamato Mezdadro. Là dove Salimbene narra della morte di maestro Guglielmino da Gatatico, vicecancelliere della Chiesa (p. 420) lo Holder ha aggiunto di fianco la data 1256, con un punto interrogativo. Secondo l'Allodi, pur citato altre volte dallo Holder, Guglielmino morì il 2 giugno 1257 (3). Manca ogni commento alla topografia della piazza di Parma (pp. 501, 519), per la quale ci si poteva riferire almeno al *Chronicon parmense*. A commento del testo, dove dice (p. 166) che Tomaso da Foliano « erat de Regio et attinebat », cioè era parente di Innocenzo IV,

(1) F. BERNINI, *Innocenzo IV e il suo parentado*, *Nuova Rivista Storica*, XXIV, n. 3

(2) I. AFFÒ, *Storia di Parma*, III, 119.

(3) ALLODI, *Serie cronologica dei vescovi di Parma*, 461-62.

non è che qualche notizia generica (nota 9), mentre è noto che Tomaso fu figlio di Guido da Foliano e di Verde sorella del papa (1).

Non sa lo H. che, come risulta da molti documenti coevi, *illi de Colurnio*, di cui a p. 377 sono la famiglia Parmense dei Vicedomini, di cui Salimbene dice altrove; e così che il *Villanus de Ferro*, che rispose motteggiando a una domanda di Federico II, appartenente ad altra famiglia parmense. Nell'*Index* (p. 722), Maria è data semplicemente come « soror monast. S. Clarae Imolensis », e non come appartenente alla famiglia *de Paniçariis*, il che risulta dal testo (p. 55). Nella stessa pagina lo Holder dá: « ... soror domni Aicardi, Hugonis, Aimerici, qui fuerunt in Parma iudices, homines divites et potentes ». In realtà si tratta di solo: *Aicardus Hugonis Aimerici*, il quale appartenne, con Guido de Adam padre del cronista alla commissione nominata dal Comune di Parma nel 1239, perché mantenesse l'ordine pubblico (*Statuta Communis Parmae*, I, 313). Il verbo plurale è concordato a senso con il soggetto singolare. Del resto, come avverte lo stesso Holder (nota d), nessun segno d'interpunzione è posto fra i tre nomi.

In conclusione: l'edizione dello Holder-Egger dimostra singolar preparazione ed esattezza paleografica, (2) studio accurato delle fonti, buona conoscenza della storia generale e della letteratura religiosa, pertinacia ammirevole nell'identificare le numerosissime citazioni anonime del testo, ma minor sicurezza nella storia di Parma e in genere della regione padana, incerta conoscenza, oltre che della vita e del costume italiano, della lingua e dei dialetti italiani, in particolare di quelli lombardi, come si richiede a capir interamente un testo come questo.

CARATTERI DELLA PRESENTE EDIZIONE

Consta del solo testo, ma con abbondantissimo *Indice della materia* e *Glossario*. Il testo è fondato sulla edizione dello Holder, ma con ricorso continuo alla lettura del codice, specie nelle parti controverse o di più difficile lettura, come apparirà a chi, per esempio, confronti le parti poetiche o in volgare nelle due edizioni. Qualche volta, a schiarir le difficoltà, è stata di qualche aiuto l'edizione Parmense.

Infatti lo Holder dá (p. 464) « ... captum fuit castrum Adrianum, id est Castellaranum, per comune Reg.; et multi capti et mortui

(1) F. BERNINI, *Innocenzo IV e il suo parentado* cit.

(2) Ben rari sono gli errori di lettura. Come, ad es., (p. 527) *porrexerant*, dove il codice porta chiaramente *porrexerunt*.

fuerunt, qui erant in dicto castro, de Fregnano et de episcopatu Regii, mala morte fuerunt interfecti », dove l'ultima parte non si lega con il precedente. La Parmense (p. 237) offre invece un testo comprensibile: « ... captum fuit castrum Adrianum, id est Castellaranum, per Commune Reginum, et multi capti et mortui fuerunt; et homines qui erant in dicto castro ecc. ecc. ». A p. 421: « Factum est autem post multos annos, cum habitarem in conventu Faventie, domnus Matheus de Pio episcopus ecc. ecc. », dove, per trarre un senso dal testo, bisogna integrarlo con un *quod*, da porsi però fra parentesi, così: « Factum est autem post multos annos, cum habitarem in conventu Faventie, (quod) domnus Matheus de Pio ecc. ecc. ».

Noi non s'è fatta alcuna distinzione tipografica fra la parte originale e la parte comune con altre opere, sia perché non si comprende qual utilità ne verrebbe, sia perché (come già s'è visto) non è poi possibile stabilire se e qual parte delle cronache del gruppo reggiano sia stato scritto da Salimbene. In caso affermativo, si verrebbe a distinguere fra opere dello stesso cronista, quasi fossero opera d'autori diversi. E poi, tutte le cronache medievali, qual più qual meno, comprendono materiale desunto letteralmente da altre. La distinzione fra questi vari elementi è, nelle edizioni critiche, perlomeno artificiosa. Gli argomenti, posti nel codice sopra le colonne, perché Salimbene li compose dopo aver scritto il testo, sono ricondotti dentro al testo stesso: il che li rende più utili. Naturalmente anche le aggiunte marginali sono incorporate nel testo.

In generale, s'è rispettato più che possibile il testo, ricorrendosi alle congetture e alle correzioni solo quando la chiarezza o addirittura il senso del periodo lo rendesse necessario. Le citazioni bibliche sono in carattere corsivo, le correzioni al testo in carattere spaziato⁽¹⁾. Le integrazioni vengono poste fra parentesi tonde, le aggiunte di mano posteriore o quanto è comunque superfluo, fra parentesi quadre.

(1) Le citazioni bibliche o comunque sacre in testo inesatto, o diverso dalla vulgata, non subiscono modifiche; e neppure le grafie arbitrarie o errate, purché non ne venga vero danno o vera oscurità al senso.

BIBLIOGRAFIA ESSENZIALE

a) EDIZIONI.

- Cronica fr. Salimbene Parmensis Ordinis Minorum*, ex codice Bibliothecae Vaticanae nunc primum edita, Monumenta Historica ad provincias Parmensem et Placentinam pertinentia, Parmae, MDCCCLVII.
- Cronica fratris Salimbene de Adam Ordinis Minorum* edidit Oswaldus Holder-Egger, Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum Tomus XXXII, Hannoverae et Lipsiae, Impensis Bibliopolii Hahniani, MDCCCXV-MDCCCXIII

b) TRADUZIONI.

- BERNINI F., *La bizzarra Cronica di frate Salimbene*, Lanciano, 1926.
- CANTARELLI C., *Cronaca di frate Salimbene dell'Ordine dei Minori volgarizzata*, Parma, 1882.
- DOREN A., *Die Chronik nach der Ausgabe der Mon. Germaniae*, etc., Leipzig, 1914.
- FR. PACIFICO, *Viaggio di Salimbene in Francia*, *Revue Franciscaine*, 1912.
- POCHETTINO G., *La Cronaca*, San Casciano Val di Pesa, 1926.

c) STUDI CRITICI.

- AFFÒ I., in *Memorie degli scrittori e letterati parmigiani*, Parma, 1789, 208-233.
- BIHL P. M., in *Études franciscaines*, XVI, 520-532, e in *Literarische Rundschau f. das Kat. Deutsch.*, 1907, 461-463.
- BERNINI F., *La bizzarra Cronica di frate Salimbene*, *Rivista d'Italia*, 1926, fasc. 3.
- *Noterelle in margine a Salimbene*, *Archivio Stor. per le prov. parm.*, 1928, 35-41.
- *Bibliografia Salimbeniana*, *Studi Francescani*, 1932, 81-85.
- *Che cosa vide e raccontò di Ferrara il cronista Salimbene da Parma*, *Rivista di Ferrara*, 1934.
- *Frammenti trascurati d'una Cronaca minore di Salimbene*, *Nuova Rivista Storica*, 1935, fasc. II-III.
- *Petrarca e Salimbene alla spelonca della Sainte-Baume*, *Archivio Stor. per le prov. parm.*, 1935.
- *Il parentado e l'ambiente familiare del cronista frate Salimbene, secondo nuovi documenti*, *Archivum Franciscanum Historicum*, 1936.
- *Dante e Salimbene*, *Convivium*, 1936, 49-57.

- BERNINI F., *Nuovi documenti sulla famiglia del cronista Salimbene*, *Archivum Franciscanum Historicum*, 1938, 198-201.
- BIZILLI P. M., *Salimbene, Episodi della vita italiana del secolo XIII*, Odessa, 1916.
- BERTONI G., in *Zeitschrift f. röm. Phil.*, 1903, 230.
- BOSELLI A., BERNINI F., *La fortuna della Cronica di Salimbene*, *Bullettino dell'Istituto Storico Italiano*, n. 52.
- CERLINI A., *Fra Salimbene e le cronache attribuite ad Alberto Milioli*, *Archivio Muratoriano*, I, 381-409.
- *Fra Salimbene e le Cronache attribuite ad Alberto Milioli*, II. I codici e la ricostruzione del *Chronicon Regiense*, *Bullettino dell'Istituto Storico Italiano e Archivio Muratoriano*, n. 48.
- CIAN V., *La cronica di Salimbene*, *Bullettino Società Dantesca*, 1911, 81 sgg.
- CLÉDAT L., *De fratre Salimbene et eius Chronicæ auctoritate*, Parisiis, 1878.
- *Sur un dicton auxerrois du XIII siècle*, *Revue des langues romanes*, 1882, 100.
- *La Chronique de Salimbene*, collation de l'édition de Parme, *Annuaire fac. litt.*, Lione, 1885, 163-192.
- COLTON G. G., *From St. Francis to Dante*, London, 1907.
- DOVE A., *Die Doppelchronik von Reggio und die Quellen Salimbene's*, Leipzig, 1873.
- GEBHART E., *Fra Salimbene franciscain du XIII*, *Bull. soc. hist. et cercle St. Simon*, 1884, 116-131.
- in *Études meridion.*, 1887, 167-232.
- HOLDER-EGGER O., *Reise nach Ital*, *Neues Arch. der Gesellschaft, ecc.*, 1884, 222-224; 1885, 255; XV, 215; XXIX, 177-245. *Ueber die verlorenen grösser Chronik Sicard von Cremona*, XXXVII, 163-218; XXXVIII, 469-81. *Zur Lebensgeschichte des Bruders Salimbene de Adam*, 471-481.
- *Zur Doppelchronik von Reggio*, *Nachrichten v. d. Königl. Gesellsch. d. Wissensch. z. Göttingen, Philol., histor. Kl.*, 1901, 272-305.
- *Salimbene und Alberto Milioli*, *Histor. Aufsätze Karl Zeumer*, Weimar, 1910, 451-482.
- MEYER P., *De l'allitération en roman de France*, *Romania*, IX, 572.
- MICHAEL E., *Salimbene und seine Chronik*, Innsbruck, 1889.
- NOVATI F., *La Cronaca di Salimbene*, *Giornale storico della letteratura italiana*, 1883, 381-423.
- TABARRINI M., *Della Cronaca di frate Salimbene*, *Archivio Storico Italiano*, XVI, I, 25-69; XVIII, II, 42-89.
- *Scritti di critica storica*, 1877.

GLOSSARIO

[Le voci sono date nella loro forma e grafia principale, ma nel testo si trovano spesso forme e grafie secondarie. Es.: *stullicare* e *stultizare*; *trabuccus*, *trabuchus* e *trabucus*; *trufare*, *truffare* e *truphare*; ecc.]

I numeri si riferiscono alle pagine del testo. Relativamente al II volume, si riferiscono alla numerazione continuativa e posta fra parentesi quadre.]

- Abbatia, 364, 895.
abbatissa, 90, 91, 576, 652.
abintus, *dal di dentro*, 11.
ablactare, *svezzare*, 795.
absortus, *assorto*, 141.
abusio, 144, 310.
acellerare, 19.
acephali, *senza comandanti*, 6, 391, 829.
accessorium, 587.
acetosus, *del sapore dell'aceto*, 612.
acia = bipennis, *azza*, 19.
acolitus, *acolito* (chierico che serve il sacerdote all'altare), 492.
açardum, *ad açardum ludere, giocare d'azzardo*, 898.
adaptatio, 904; *adaptationis modus*, 346.
adhereticus, *appiccaticcio*, 124.
administratio, *provincia* (dei frati Minori), 930.
admirandus, *ammiraglio*, 9.
admirative, *in modo ammirativo*, 63.
admiratus, *ammiraglio*, 9, 14.
advocare, *fare l'avvocato*, 852.
advocatus, *avvocato, assessore del podestà*, 75, 132, 239, 685.
affidhamentum, *affidamento, garanzia*, 680.
affidhatus, *rassicurato*, 676, 698.
aforis, *di fuori*, 589.
agregator, 96.
ala, *navata di chiesa*, 385.
alchimia, 233.
alienator, *alienatore*, 86.
allegoricus intellectus, *senso allegorico*, 347.
alleviare, 151.
alterus, *altero*, 870.
amasia, *amante*, 37, 480, 563, 584, 615, 926.
ambasciare, *mandare ambasciatori*, 20.

- ambaxator, *ambasciatore*, 271, 513, 683, 701, 754, 757, 761, 763, 764, 776, 832, 872, 920, 922.
- amiragius, *ammiraglio*, 771.
- anagogicus intellectus, *senso anagogico*, 347.
- ampulla, *ampolla*, 20.
- ancianaria, *anzianato, ufficio dell'anziano*, 716.
- ancianus, *anziano* (carica del comune), 650, 666, 716, 840.
- angaria, *gravezza*, 582.
- angelorum ordines, 584, 817.
- animata corda, *corda animata* (con filo attorto), 143.
- aniversarium, *giorno anniversario*, 565.
- anniversalis (dies), *giorno anniversario*, 743.
- annuatim, *annualmente*, 94, 500, 538, 546, 646, 650, 691, 693, 745.
- Annuntiatio beate Virginis, 811.
- annuntiatrix, 926.
- antipapa, 518.
- antiphona, 197, 448, 798.
- apocrisarius, 195.
- apertio, 632.
- apodiare se, *appoggiarsi*, 577.
- apodiatius, *appoggiato*, 381.
- apoplexia = infirmitas gutturis, 872.
- apostata, 259.
- apostatare, 240, 260, 371, 373, 379, 471, 602, 665.
- apostema, 879.
- apostolicus = papa, 4, 22, 386.
- apotecarius, *confettiere*, 544.
- apparentia, 181, 289, 425, 458, 799.
- appositio ciborum, *genere di vivanda*, 312, 407, 623, 640, 641.
- apropiare, *avvicinarsi*, 7.
- apud, *a*, 105, 106, 203, 242, 258, 299, 346 ecc.
- aquisitio, 366.
- arcarii, sagittarii, *saettatori*, 40, 482.
- arcator, *arciere*, 8, 44.
- archicancellarius, 2.
- archidiaconus, 578, 703.
- archiepiscopalis Ecclesia, 384, 578, 789; *a. civitas*, 427; *archiepiscopeale castrum*, 573.
- archipresbiter, *arciprete*, 86, 97, 578, 580, 593, 606.
- archipresul, 10.
- architrinus, 108.
- arengum, *arengo*, 701.
- arethos (voce greca), *virtù*, 195.
- arguitio, 359.
- aromaticitas, 811.
- artica (voce greca), *nartece*, 242.
- artista, *artigiano* (voce ancor viva in tale accezione, nel dialetto parmense), 272.
- ascella, 46.
- Ascensio, dies Ascensionis, 27, 469, 810, 811; in vigilia Ascensionis, 686, 702.
- ascultare, 54, 60, 107, 264, 265, 363, 815.
- ascultatio, 265.
- asen (voce in volgare), 241.
- asoldare, 21.
- assasinus, *sicario, soldato prezzolato*, 535, 718, 805, 913, 926.
- assaxinus, 532.
- assessor, *assessore* (assistente del podestà), 75; *assessor potestatis*, 239.
- assis, idis, *asse*, 296, 527.
- assimilare, *rendere somigliante, assomigliare*, 165, 238, 333, 394, 445, 458, 493, 494.
- associare, 132, 147, 333, 334, 575, 578, 647, 842.

- a sub, 104.
 Assumptionis festum, 738, 803, 837, 853; octava Assumptio-
 nis, 728.
 astrologus, 238, 513, 739, 775, 785.
 astur, *astore*, *sparviero*, 129.
 attinere alicui, *esser parente di qualcuno*, 75, 242, 442, 469, 533, 607, 615, 641, 679, 734, 884, 931, ecc.
 athleta, 12.
 auctorare, 31.
 auctoritas, *citazione*, 28, 56, 71, 106, 136, 137, 138, 179, 197, 203, 204, 219, 330, 349, 355, 357, 358, 359, 360, 361, 377, 389, 519, 586, 588, 602, 645, 653.
 aureola, 431.
 aureum florentinum, 740, 746, 760.
 auscultare, 54, 60, 107, 264, 265, 363, 815.
 autenticatio, 268.
 avar(o) (voce in volgare), 137.
 aven (voce in volgare), 240.
 aventurare, 137.
 axungia, *sugna*, 630.
 Bacellarius, *bacelliere*, 434.
 baculus pastoralis, 33.
 baiula, *balia*, 507.
 baiulus imperii, 59.
 baldakinus, 724.
 balestarius, *balestriere*, 130, 255, 685, 698, 706, 722, 867.
 balista, 17, 690, 761, 867, 909.
 balistarius: *v. balestarius*.
 ballo (voce in volgare), 137.
 balneare, 17, 318, 507.
 balsamita vinea, 456.
 bancus, 363.
 banderia, 131.
 banditor, *banditore*, 670.
 bannire, 256.
 banniti, 270, 271, 462, 481, 484.
 bannus, 698, 839, 900, 905.
 baptismus, *battesimo*, 104.
 bara, *bara*, 845.
 baratare, *barattare*, *scambiare*, *negoziare*, 86.
 baratator, 86, 774, 775.
 barbacana, *barbacane*, 8.
 barbacanum: *v. barbacana*.
 barbanus, *zio*, 84, 96, 543, 668, 839, 847.
 barbitonsor, *barbitonsore*, 109, 847.
 baro, *barone*, 3, 6, 10, 18, 19, 20, 21, 31, 32, 33, 34, 37, 45, 86, 120, 240, 242, 249, 256, 288, 346, 393, 485, 498, 678, 684, 695, 697, 704, 836, 851, 866, 932, ecc.
 baroniçare, *farla da barone*, 575, 794.
 bastardus, 246.
 beccarius, *beccaio*, 57, 520, 542, 643, 647, 749, 752, 840, 922.
 benefactor, 251.
 beruarius, *berroviere* (soldato mercenario), 273, 282, 538, 723, 869, 912, 923, 924.
 bestialitas, 750.
 bettefredus = turris lignea, 802, 908.
 bigonça, *bigoncia*, 318.
 binda, *benda*, 102.
 binomius, *di due nomi*, 97.
 bipennis, que et acia nominatur, 19.
 birota, *biroccio*, 44.
 bissus = byssus, *bisso* (tela finissima), 245.
 bixettum, 368.
 bizancius, 19, 20, 23, 779.
 bivium pythagorice littere, 51, 242, 269, 382, 400.

- bladum, *biada*, 47, 684, 697, 715, 732, 733.
 bolus, *pezzetto*, 526.
 bonitas, 505, 506.
 bononinus (piccola moneta), 644, 839.
 botacius, *bottaccio*, 159.
 botta (voce in volgare), 241.
 brachium (misura), 546, 708.
 branchia, *branca*, 745.
 brentator, *brentadore* (scaricatore di vino), 724, 726.
 breviarium, *breviario* (libro dell'ufficio ecclesiastico), 799.
 briga, *briga*, 923.
 brolettum, *broletto* (spiazzo davanti al palazzo del Comune), 717.
 bubalus, *bufalo*, 274.
 burdo peregrinationis, *bordone del pellegrino*, 317.
 burgenses, 317, 339, 921.
 burgensis homo, 545.
 burgus, *borgo* (piccola città o sobborgo), 61, 132, 240, 481, 687, 715, 716, 717, 728, 748, 832, 873, 878, 914, 932.
 bursa, *borsa*, 742.
 buza (specie di nave grande, dal ventre ampio), 11.

 Cacare, 748, 872.
 caccarelli homines, 519.
 calcaneus, *calcagno*, 562.
 calcina, *calcina*, 102.
 camarlengus, 567.
 camelus, 129.
 camera, 265.
 camerarius (comes), 679.
 caminata, *caminata* (sala con camino), 556.
 camisia, *camicia*, 102, 191, 407, 575, 926.
 campana, 150, 374, 458, 477, 651, 668, 835, 836, 855, 906, 908, 920.
 campanella, 448, 798.
 campanile, 615, 624, 759, 802, 891, 909, 915.
 campestre bellum, *battaglia campale*, 675, 686.
 campsor, *cambiavalute*, 272, 647, 804, 912.
 campus sanctus, 21.
 canavarius, *canovaio* (magazziniere), 37.
 cancellarius, *cancelliere*, 5, 13, 262, 263, 318, 635.
 cancellate manus, *mani in croce*, 272.
 cancio, *canzone*, 444.
 canipa, *canapa*, 728.
 canna, *canna*, 737.
 canonica, *canonica* (casa dei canonici), 759.
 canonice, *secondo le leggi canoniche*, 86, 97.
 canonici, 57, 84, 626, 725; c. cathedrales, 916.
 canonicus, 457, 476.
 canonicare, 49, 100, 252, 458, 552, 652, 685, 699, 852.
 canonicatio, 28, 101, 686, 724, 852.
 cantilena, 262, 505, 725.
 cantio, 61, 349, 608, 679.
 cantionum inventor, 478, 542, 607.
 cantor, 342, 448.
 cantus, fractus, modulatus: *v. fractus, modulatus*.
 capatus artis, 566.
 capella, *berretto*, 99, 134.
 capella, *cappella* (d'una Chiesa), 50, 575.
 capella, *chiesetta*, 36, 853.
 capella, *paramenti pontificali*, 296.
 capellanus, 42, 43, 325, 626, 822, 843.
 capellina, *berretto*, 742.

- capellus rubeus (dei cardinali), 325, 709.
- capitanaria, *capitaneria*, 721.
- capitaneus, 270, 273, 393, 484, 539, 666, 667, 687, 706, 717, 734, 746, 761, 763, 780, 781, 911, 912, 927, 932; c. beruario-rum, 723; c. militum, 707; c. populi, 228, 701, 706, 720, 728, 729, 731, 745, 749, 761, 765, 840, 842, 902; c. societatis, 541; c. soldaliorum, 833.
- capitellum, *mazzo*, 698.
- capitulum, *capitolo* (riunione di frati Minori), 345, 479; sala di riunione dei frati Minori, 53, 232, 797; c. provinciale, 144, 266, 316, 318, 319, 321, 442, 664, 791, 930; c. generale, universale, 95, 145, 155, 231, 232, 257, 338, 342, 436, 437, 440, 447, 449, 455, 457, 464, 828, 920.
- cappa, *cappa* (dei frati), 624.
- capo, *cappone*, 480.
- capriolus, *capriolo*, 274.
- capsella, *cassetta*, 317.
- caputium, *cappuccio* (dei frati), 29, 107, 365; c. longum, 147; probationis c., 147, 148.
- caravanna, *carovana*, 6.
- cardetus, *cespuglio di cardi*, 527.
- cardinalatus, 246, 326, 556.
- caristia, 47, 483, 647, 697, 699, 702, 708, 718, 720, 732, 733, 834, 880.
- caritative, *caritatevolmente*, 362, 414, 457, 529, 894.
- caritativus, *caritatevole*, 101, 432.
- carnales, *carni*, 840.
- carnalis, 341, 512.
- carnis privium, *carnevale*, 896.
- carpinales (nome derisorio dei cardinali), 325.
- carrocium, carrotium, *carroccio*, 18, 31, 35, 40, 48, 49, 83, 84, 130, 131, 133, 278, 291, 304, 484, 485, 701, 707, 730, 733, 734, 837, 838.
- casale, *casolare*, 22, 248.
- casale, *famiglia*, 50, 51, 75, 77, 80, 82, 84, 241, 248, 533, 538, 623, 694, 738, 779.
- casamentum, 292, 498, 703, 713, 853.
- caspium, 752.
- castellanus, *castellano*, 24, 805, 806.
- castellum, macchina di guerra, 12.
- castra lignorum, 133.
- castrata (castanea), *castagna incisa* (voce ancor viva nel dialetto Parmense), 789.
- catabriatus (mantellus), 364.
- cathedrales canonici, 916.
- cathedralis Ecclesia, 383, 385.
- cathedralis magister, 301.
- cathedratus magister, 316, 334, 434, 624, 828, 920, 930.
- catholicus, *arcivescovo*, *patriarca*, 17.
- cativo (voce in volgare), 137.
- cattus, *gatto*, (macchina da guerra): v. *gattus*.
- cavagna (voce ancor viva nel dialetto Parmense), *cesta*, 840.
- cavallo (voce in volgare), 137.
- cavare, *scavare*, 45, 129, 252, 462, 728.
- cavata, *cavo*, *scavo*, 462.
- caçara, *catara*, *eretica*, 727.
- cedula, 117.
- cellarium, *cantina*, 66, 874, 919.
- cementarius, 8.
- ceparia, *ceppaia*, 47.
- cerasa, *ciliegia*, 321.
- cerdonicum opus, *opera da calzo-laio*, 739.

- ceroferarius, *portatore di cero*, 492.
 cereus paschalis, 470.
 cerpijosi oculi, 315.
 certificare, *accertare*, 13, 141, 897.
 cerusa, *cerussa, biacca*, 898.
 cervicosus, 147.
 cervisia, 312.
 cespitare, *incespicare*, 286, 323, 432, 462, 476, 560.
 chorea, *danza*, 44, 900.
 choreicare, *danzare*, 108.
 cilicinus, 365.
 cinerum quarta feria, 334.
 cima, *cima*, 732.
 cingulum clericale, 4, 612.
 ciphus, *coppa*, 315.
 circa, *cerca, questua*, 61.
 circa, *fossa* (intorno alla città), 484, 485.
 circulus indictionum: *v. indictio*.
 circumvolutio, 909.
 cismontani (fratres Minores), 156, 231.
 cita (voce in volgare = città), 251.
 citare, *far premura*, 221.
 claudenda, *chiudenda, chiusura*, 720.
 claustrum, *chiostro*, 305, 429, 471, 758.
 clausula, 143, 606.
 clausura, *chiusura*, 84, 287, 434, 566.
 clausura, *fortificazione*, 15, 49, 272, 278, 279, 932.
 clava, 58.
 clavicularius, *carceriere*, 602.
 clerica, *chierica*, 143, 420, 465, 473.
 clericunculus, *chierichetto*, 206.
 clericus, 132, 508, 579, 729, 781, 794; clerici seculares, 563, 595.
 cleta, *fascina*, 19.
 coadiutor, 83, 423.
 cocodrillus, 20.
 coepiscopus, *vicario del vescovo*, 193, 423.
 colare, *far vela*, 562.
 collatio, *colazione*, 164.
 collecta, *imposta*, 527.
 collecta, *orazione*, 552, 652.
 collectores decimarum, 729.
 comes, 19, 21.
 comestibiles res, 483, 786.
 comestibilia, 159, 167, 554, 752.
 comitiva, 317, 321, 326, 881.
 commatres, *comari*, 851.
 commune, *comune*, 31, 35, 41, 44, 49, 107, 132, 271, 272, 282, 292, 478, 534, 540, 542, 545, 644, 650, 651, 680, 683, 687, 691, 692, 697, 698, 700, 701, 703, 720, 721, 742, 749, 805, 917, 918, 929.
 communis persona, *persona imparziale*, 445, 546, 678.
 communicare, *far la Comunione, comunicarsi*, 96, 491, 492, 612.
 communio, *Comunione* (sacramento cristiano), 481.
 compassivus, *compassionevole*, 432.
 compater, *compare*, 286, 840.
 compeditus, 24.
 compilare, 253.
 compilator, 266.
 completorium, *compieta*, 429, 451.
 complexionatus bene, *di buona complessione*, 432.
 comprehensor, 489.
 compromissum facere, 841; per c. eligere, 651.
 conca, 623.
 concanonicus, *canonico della medesima Chiesa*, 473, 476.
 concionare, *concionare*, 749.
 concionator, 56, 105.

- concludere, 323, 336, 361, 616.
 concordare, *andare d'accordo*, 251, 700.
 concordare, *mettere d'accordo*, 56, 105, 776; se concordare, 687, 701.
 concordia, *patto*, 256.
 conductus, habere in conductu, *prender a servizio*, 783.
 concreare, 879.
 confessio, *confessione* (religiosa), 103, 143, 239, 247, 333, 340, 366, 367, 372, 384, 416, 815, 817, 826.
 confessor, *confessore* (sacerdote), 641, 801.
 confines rumpere, *rompere i confini* (imposti), 865; ponere in confinibus, *mandare a confine*, 865; recedere de confinibus, *andarsene dal confino*, 866; stare in confinibus, 241.
 confinium, *confino*, 697, 907.
 confortare, 811.
 confortativus, *confortatore*, 312.
 coniecturare, 16, 249.
 consanguineus germanus: *v. germanus*.
 conscientiatu, *coscienzioso*, 85.
 consiliarius, 288, 518, 685.
 consilium populi, 701; c. generale, 701, 720, 761; c. populi generale, 729.
 consistorium, 323, 326, 329, 474, 475, 736.
 consobrinus, 76.
 consolatorie, 364, 430.
 constare, *costare*, 640.
 constellationis virtus, 296.
 contemplativus, 170.
 conticinium, *prima parte della notte*, 16.
 contracantus, id est secundarius-cantus, 264, 265, 552.
 contrariari, 349, 691.
 contrastare, 271.
 contrata, 47, 48, 61, 265, 279, 367, 452, 454, 463, 464, 546, 641, 684, 687, 728, 748, 752, 761, 768, 820, 867, ecc.
 contrarietates, *contraddizioni*, 310.
 contus, sive darda, *dardo*, 781.
 conventare, *appartenere a un convento*, 301.
 conventatus, *appartenente ad un convento*, 829, 849.
 conventualia loca, *conventi*, 375.
 conventualis missa: *v. missa*.
 conventus, *convento*, 52, 53, 57, 139, 145, 150, 229, 230, 263, 301, 303, 305, 310, 316, 321, 333, 334, 335, 337, 338, 339, 363, 367, 400, 414, 427, 430, 432, 437, 438, 444, 445, 453, 454, 455, 456, 457, 462, 464, 466, 468, 469, 470, 476, 482, 483, 572, 657, 688, 750, 762, ecc.
 conversus, *converso* (frate laico), 345, 577.
 convicana, *della medesima parrocchia*, 384.
 coopertorium, 367, 527.
 coquina, 144.
 coquinarius, *capocuoco*, 799.
 cordetenus, 335, 382.
 cophinus, *cesto*, 456.
 cordatus, *coraggioso*, 270.
 cordula, *cordicella*, 923.
 cornu, *spegnitoio*, 470.
 corona imperii, 292, 498, 777.
 coronabilis, 784.
 coronatio imperii, 347, 736.
 coronator, 36.
 corporale, *corporale* (panno sul quale si posa l'ostia consecrata), 612.
 corporalis possessio, 853.

- corpus dominicum, 487, 488, 489, 490, 492, 530, 814.
 corrector ad mensam, 793, 903.
 corrector fraternitatis, 551.
 corrector Ordinis fratrum Minorum, 606, 719, 901.
 corrigere ad mensam, 334.
 cracitare, *gracidare*, 691.
 credentia (de) littere, *credenziale*, 754.
 crina, 274.
 cristere, *clistere*, 295, 639.
 cruce signare, 312, 568, 623, 639, 704.
 cruce signatus, 26, 40, 302, 338, 463, 530, 674, 681, 704.
 crucifigere, 373, 815, 816.
 crucifixus, 69, 197, 281, 296, 812, 813.
 crucis signatio, 333, 530.
 culcidra, *cuscino*, 110, 134.
 culmus, *colmo*, 693.
 cultivare, 584.
 cultra, *culcidra*, *cuscino*, 135.
 cuppa, *coppa*, 150, 296, 344, 372, 508.
 curare (voce in volgare), 137.
 curia, *dieta imperiale*, 38; *corte*, 37, 243, 249, 253, 258, 287, 312, 323, 336, 459, 468, 500, 543, 557, 561, 679, 704, 754, 819, 854, 903; *fiesta*, 694, 738; (*papale*), 43, 122, 231, 246, 256, 264, 305, 323, 324, 338, 438, 441, 456, 460, 461, 468, 552, 556, 557, 622, 623, 651, 671, 708, 734, 747, 787, 792, 807, 849, 852, 855, 886, 896, 920; *tabernalis c.*, 620.
 curialis, *cortese*, 36, 51, 74, 86, 101, 105, 138, 147, 261, 264, 333, 410, 432, 445, 544, 546, 572, 575, 623, 658, 741, 746, 766, 797, 852, 866, 869, 873.
 curialitas, 68, 89, 158, 159, 160, 315, 320, 344, 444, 446, 478, 505, 572, 736, 791, 799, 911.
 curialiter, *cortesemente*, 147, 207, 297, 301, 318, 321, 329, 457, 529, 623, 627, 741, 754, 763, 840, 842, 894.
 curiositates, 509.
 currerius, *corriere*, 131.
 cursorie legere, 132.
 curtis, 59, 248.
 custodia (Ordinis fratrum Minorum), 262, 312, 592, 798, 815.
 custos (Ordinis fratrum Minorum), 53, 142, 156, 157, 237, 262, 263, 319, 363, 436, 449, 455, 457, 552, 592, 792, 798, 799, 848, 849.
 cyclus indictionum: *v. indictio*.
 cynamomi pulvis, *polvere di cynamomo*, 321.
 cyragrica, *chiragra*, *gotta alle mani*, 812.
 cyroteca, *quanto*, 381, 742.
 cythara, 59.
 Dabyr, 128.
 dactillus, 66.
 dalmatica, *paramento sacerdotale*, 122.
 damnificare, 611, 647, 692, 719, 757, 782, 840, 850.
 damnificatio, 715.
 dapifer, 622, 623.
 darda, *dardo*, 781.
 decapitare, 283, 379, 534, 643, 684, 918.
 decennarium, 501.
 deceptorie, 533.
 decetero, 29, 52, 162, 345, 381, 474, 479, 581, 664, 705, 713, 719, 727, 756, 781, 808, 817, 834, 853, 868, 893, 901, 921, 927, ecc.

- decima, 293, 413, 579, 581, 582, 583, 584, 608, 610, 613, 628, 629, 728, 729, 731, 755, 850.
- decipula, 275.
- declamatorie, 343.
- decollare, 283, 534, 627, 926.
- Decretales, 594, 793.
- decretista, 580.
- deductio (cfr. *dédwit*) divertimento, 811, 869.
- defensatrix, 710.
- deforis, 650, 666.
- deiformis paupertas, 680.
- deliberatissimus, 671.
- delitiosus, 505.
- denarius, 2, 220, 279, 327, 368, 527, 640, 666, 724, 804, 825, 876, 880; d. aureus, 746, 858; d. grossus, 66; d. grossus argenteus, 775; d. parvus, 693, 838, 880.
- deordinatio, *perturbazione*, 685.
- de plano (cfr. DANTE, *Inf.*, XXII, 85: *denar si tolse, e lascioli di piano*), *agevolmente*, 926.
- deplumare, 693.
- depostetiarum, 589.
- derisive, 371, 672.
- derobare, 617.
- derupare, *saccheggiare*, 694.
- desco (voce in volgare), 137.
- despective, 331.
- despectus (valde despectus cfr. DANTE, *Par.*, XI, 90: *né per parer dispetto a maraviglia*), *disprezzato*, 796.
- desponsare, 57.
- desub, 386.
- devotio (verberatorum), 565.
- dextrorius, *destriere*, 50, 60, 478, 533, 732, 742, 857, 865, 905.
- diaconatus, 453.
- diacones, 451.
- diaconus, 325, 469, 553; d. cardinalis, 463.
- dictamen, 75, 108, 268.
- dictare, 265, 338.
- dictator, 39, 53, 75, 108, 264, 268, 287, 311, 419, 432, 447, 498, 551, 552, 792, 793.
- dies Lune, *Lunedì*, 38, 122, 255, 665, 668, 700, 717, 742, 775, ecc.; dies Martis, *Martedì*, 94, 97, 256, 669, 775, 841, ecc.; dies Mercurii, *Mercoledì*, 137, 793, 842, ecc.; dies Jovis, *Giovedì*, 132, 484, 694, 706, ecc.; dies Veneris, *Venerdì*, 675, 678, ecc.; dies Sabbati, *Sabato*, 703, 705, 707, 741, ecc.; dies Dominica, *Domenica*, 28, 131, 144, 255, 437, 457, 650, 675, 686, 748, 750.
- diffinitores, *consiglieri* (al ministro generale o provinciale, nell'Ordine dei Minori), 316, 319, 664.
- diffiteri, 32.
- dimicor, 390.
- directum (per)..., *a filo di...*, 700.
- disciplinam dare, *stabilire che qualcuno si punisca con le verghe*, 230, 331.
- discolus, *discolo*, *indisciplinato*, 471.
- disconficere, *sconfiggere*, 678.
- disconficta, *sconfitta*, 685.
- disconfictus, 286, 667, 690, 706, 837.
- disconveniens 157.
- disconvenienter, 323, 760.
- discreti (fratres Minores), 143, 231, 301, 319, 449, 801, 849.
- discretus homo, 300.
- discus, *tavola* (Statuta Communis Parmae, II, 352), 449.
- dispensator, 86.

- districtus, 18, 278, 300, 311, 339, 543, 566, 690, 691, 721, 724, 744, 892.
 diversicolor, *di colori diversi*, 230.
 diversimode, 105, 107, 116, 144, 283, 320, 498.
 diversimodus, 274.
 dogmaticare, 154.
 domesticitas, 465.
 domicella, *donzella*, 245.
 domicellus, *donzello*, 43, 230, 891.
 dominica de Passione, 881; d. olivarum, 668, 694; d. septuagesima, 741, 788.
 dominica (dies): *v. dies*.
 dominicalis, prima dominicalis, 41; dominicale officium, 41.
 dominus legum, *legista*, 56, 480, 761.
 domus, *chiesa cattedrale, duomo*, 282, 431.
 domus, *convento*, 110, 164, 304, 445, 450, 465, 467, 479, 482, 577, 615, 624, 656, 673, 694, 696, 705, 891, 892, 894, 906, ecc.
 doniator, *donneatore, corteggiatore di donne*, 608, 613, 616.
 donçellus, *donzello*, 694.
 dormitorium, *dormitorio*, 655, 757, 758, 855.
 dromedarius, 129.
 ducatus, 14, 278, 754.
 ducissa, *duchessa*, 686.
 duodenarius, 499.
 duplerius, *doppiere*, 843.
 dyadema, 22, 33.
 dyocesis, 265, 566.
 Ebdoma, 14, 15, 44, 668.
 ecclesiasticus, *favorevole alla Chiesa*, 873.
 eclipsis, 232, 239.
 edificatorius, 115.
 effugare, *mettere in fuga*, 32.
 elephantiosus, *lebbroso*, 3.
 elefas, 129, 130, 131.
 elemosinarius, 259, 474.
 emenda, *soddisfazione del danno*, 117.
 emispherium, 674.
 enghestaria, *guastada* (vaso panciuto con il collo stretto), 589, 618.
 enigmata, 32.
 ephoth, 81, 128.
 epitogium: *v. opitogium*.
 epylogus, 30.
 Epyphania, 808, 887; octava Epyphanie, 197.
 episcopalis Ecclesia, 385.
 episcopatus, *papato*, 251.
 episcopium, *vescovado*, 86, 459, 748, 749.
 episcopium, *palazzo del vescovo*, 83, 460.
 equitatura, *cavalcatura*, 376, 465, 623.
 erubescencia, *vergogna, pudore*, 61, 206, 440.
 erubescibilis, 61.
 esualis, *commestibile*, 349.
 Eucharistia, 44, 349.
 Exaltationis sancte Crucis (festum), 760.
 excommunicare, 29, 44, 348, 499, 652, 729, 737, 772, 788.
 exemplificare, 243, 267.
 exemplificatio, 306.
 exenium, 94, 96, 117, 138, 146, 318, 410, 577, 578, 589, 590, 622, 627, 646.
 exhumare, 237, 298, 834.
 existentia, *consistenza*, 181, 182, 289, 458.
 exmembrabilis mors, 785.
 exnacce, *navi da carico*, 10.

- exoculare, *cavare gli occhi*, 514.
 exoculatus, *privato degli occhi*,
 498.
 explanare, 641.
 expropriare, 381, 808.
 expropriatus, 27.
 extasis, 794, 795.
 extaticus, 265.
 exterminatus, *sterminato*, 676.
 extimator, 700.
 extirpatrix, 222.
 extrinseca pars, 538, 706, 716.
 extrinseci, 571, 676, 679, 682,
 706, 728, 760, 774.
 eya, 569.
- Factiones, *faccende*, 448.
 falsificare, 39, 645, 647.
 famen, *parola*, 114.
 famiglia, *servitù*, 623.
 fantastici homines, 438.
 fantasticus, 662.
 farrum, *farro*, 699.
 fascenine, *canti della culla*, 508.
 fasianus, 211, 274.
 fatatus, *fatato*, 902.
 faxiolus, *fagiolo*, 702, 738.
 fertio, *piccola moneta*, 16.
 fatuitas, *azione sciocca*, 79.
 feretrum, 50.
 feria, *secunda f.*, 834, ecc.; *tertia*
f. 126, 450, ecc.; *quarta f.* 334,
 811, 902, 903, 908, 931, ecc.;
quinta f. 787, ecc.; *sexta f.* 16,
 59, 215, 239, 401, 514, 741,
 787, 801, 834, 881, 914, 931, ecc.
 festine, 529.
 festum exaltationis sancte Crucis,
 428.
 feudum, 518, 524.
 fibus, *castoro*, 204.
 ficulnea, *fico*, 608, 745, 828.
 fidelitates, *giuramenti di fedeltà*,
 38.
- ficus, *escrescenza inutile*, 215.
 filiaster, *figliastro*, 167.
 filomela, *usignolo*, 567: *v. philo-*
mela.
 finaliter, 290, 302, 309, 521, 639,
 643, 846, 908, 926.
 firmare, *fermare*, 566.
 firmatum esse, *essere stabilito*,
 701, 914.
 firmus cantus, *canto fermo*, 262,
 264, 793.
 fisicus: *v. phisicus*.
 flasco, *fiascone*, 159, 446.
 florentini aurei, 740, 746, 760.
 florentino (voce in volgare), 251.
 florinus aureus, 391, 615, 629.
 focaria, *amante*, 584, 612, 926.
 forbannire, 286.
 forbannitus, 271, 277, 649, 870,
 874, 882, 918, 925.
 forenses, *foresi*, 134, 319, 429,
 444, 450, 573, 692, 849; *citta-*
dini espulsi, 640, 676.
 forestaria, *foresteria*, 443, 445,
 572.
 forinseci, *cittadini espulsi*, 40,
 929.
 forinsecus, 34, 322, 385, 928.
 fornaria, *fornaia*, 94, 117.
 fornata, *informata*, 492.
 fortificare, 760.
 fortificatus, 61.
 fortilitia, *fortezze*, 543, 694.
 fortitudo, *luogo fortificato, for-*
tezza, 272.
 forum, *rifornimento*, 14; *f. dare*,
 16.
 fossatus, 715.
 fractus cantus = *melodiatus, mo-*
dulatus, 262, 264, 793.
 francare, *affrancare*, 745.
 frater germanus, *fratello*, 76, 244,
 246, 317, 322, 431, 477, 480,
 519, 527, 542, 543, 546, 624.

- 648, 694, 718, 738, 769, 850, 871, 875, 891, ecc.
- fraternitas, *comunità fraterna*, 301.
- frontispicium, *facciata*, 83, 96.
- fugare, *aiutare nella fuga*, 572.
- funda denariorum, *tasca di denari*, 212.
- fundibularii, 282.
- fundicus, *fondaco*, 61.
- Gabia, *gabbia*, 716.
- galea, *galea*, 1, 8, 9, 10, 11, 12, 19, 20, 768, 771, 833.
- galeo, *galeone* (veliero da guerra), 11, 20.
- garbo (de) tunica, 414.
- gartio, *garzone*, 171.
- gastaldus, 37, 574, 819.
- gattus, *gatto*, 870.
- gattus, *gatto* (macchina da guerra), 8, 19, 570.
- gaça, *tesoro*, 710.
- gemebundus, 881.
- genuflectere, 318, 442, 470, 801, 858.
- genuflexio, 321, 322, 817.
- gerfalcus, *girifalco*, 129.
- germanus, *fratello*, 265, 301, 451, 477, 519, 850, 916, 927.
- germanus consanguineus, *cugino*, 50, 84, 377, 509, 694, 763, 882, 884, 914.
- germanus frater: *v. frater germanus*.
- ghirus, *ghiro*, 801.
- gibosus, *giboso*, 203.
- girare, *girare*, 485.
- glarea, *ghiaia*, 107, 222, 279, 283, 715, 806, 890.
- glosa, *glossa*, 69, 220, 413, 423.
- gramaticales magistri, 380.
- gramaticales regule, 217.
- grandiusculus, 47.
- granescere, *fare il grano*, 738.
- granescere, *granire*, 738.
- grantia, *fattoria di monastero*, 891.
- grifes, *grifi*, 771.
- grifo, *grifo*, 524, 784.
- grilla, *grillo*, 104.
- grosities, *grossezza*, 572.
- grossus, *grosso*, 39, 58, 86, 262, 465, 612, 652, 718, 720, 792, 840.
- grossus, *grossolano*, 268.
- grossus, *grosso* (moneta), 66, 698, 702, 718, 720, 775, 840.
- guardianus, *guardiano* (del convento dei frati Minori), 142, 150, 333, 338, 362, 429, 444, 453, 454, 455, 457, 464, 468, 469, 572, 573, 578, 627, 669, 724, 792, 796, 797, 799, 800, 849, 855, ecc.
- guarnaca, *guarnacca*, 911.
- guascapus, 99.
- guastare, *devastare*, 706.
- guerra, 41, 56, 87, 94, 101, 105, 203, 249, 257, 273, 274, 275, 277, 294, 298, 438, 439, 462, 479, 481, 486, 520, 525, 526, 527, 532, 535, 538, 542, 543, 575, 652, 667, 671, 683, 745, 761, 775, 779, 782, 830, 832, 834, 844, 871, 890, 907, 910, 919, 925, ecc.
- gulositas, 786.
- Hastiludium, *tornèo*, 38, 44, 60, 244, 280, 531, 734, 760, 898.
- helemosinarius: *v. elemosinarius*.
- herbulari, *raccogliere erba*, 9.
- hereditare, 242, 533.
- heremitica vita, 477.
- heremitorium, 29, 143, 249, 321, 419, 449, 815.
- hereses, 26.

- heresis, 402.
 heretica, 723.
 hereticus (aggettivo), 349.
 hereticus (sostantivo), 26, 29, 41, 103, 252, 340, 626, 627, 661, 725.
 historiatus, 785.
 hom(o) (voce in volgare), 137.
 homuntio, *omicciattolo*, 442.
 honor(e) (voce in volgare), 137.
 hora, h. tertia, 278, 437, 605, ecc.; h. nona, 27, 59, 239, 453, 482, 577, 605, 906, ecc.
 hospitalarius, *ospedaliere*, 12.
 hospitale, 12, 103, 108, 143, 672, 715, 748, 750.
 hospitium (alloggio del podestá), 763.
 hostia, *ostia consecrata* (dell'Eucarestia), 55, 479, 489, 491, 492, 612.
 hostiarii (del papa), 605.
 hymbrex, *embrice*, 787.
 Idioma: v. *ydioma*.
 ierarchia angelorum, 817.
 ignis agrestis, 9, 12, 19, 20.
 ignominium, 756.
 illi de..., *la famiglia dei...*, 480, 501, 537, 568, 544, 680, 684, 722, 761, ecc.
 illuminare, *miniare*, 262.
 illuminatus intellectus, 656, 662, 739, 766.
 illusor, 107.
 imbalsamare, 700.
 impertitus, 32.
 impinguatus, 732.
 imponere quod..., *accusare di...*, 288, 365, 574.
 improperare, *rimproverare*, 206, 339, 664, 665.
 improprium, 20.
 inaltatus, *inalzato*, 758.
 inbalsamare, 700.
 incantator demonum, 820.
 incarcerare, 25, 780.
 incarceratus, 574, 917.
 incarnatio, 39, 44, 85, 93, 95, 96, 126.
 incassum, *inutilmente*, 237, 302, 339, 383, 507, 562, 689, ecc.
 incenatus, *senza aver cenato*, 805.
 incensare, 597.
 incidenter, 487.
 incinerare, *incenerire*, 21.
 incisa = taleata, 45.
 inconsolabiliter, 122.
 incontinenti, *immediatamente*, 271, 284, 445, 466, 476, 538, 556, 676, 718, 798, 800.
 incorporare, 141, 421, 635, 917.
 increata sapientia, 412, 427, 494.
 incriminare, 329.
 inculcare, *piantarsi*, 323.
 inculpabilis, *incolpevole*, 929.
 incurabiliter, 456.
 indevotio, 854.
 indevotus, 553.
 indicativum presagium vicine cladis, 6.
 indicibiliter, *indicibilmente*, 107.
 indictio, *indizione*, 44, 51, 95, 134, 400, 450, 650, 665, 666, 667, 668, 670, 674, 681, 683, 686, 694, 696, 703, 704, 706, 709, 714, 716, 719, 721, 728, 731, 732, 745, 755, 757, 758, 807, 809, 827, 835, 879, 895, ecc.
 indignabunde, 207.
 indivinus, *indovino*, 775, 913.
 indulgentia (peccatorum), 245.
 inexcusabilis (sanctus), 726.
 infallibiliter, *infallibilmente*, 107.
 infamator, 885.
 infatuatus, 33.
 inferius, *a nord*, 485, 656.
 infernales pene, 323, 427, 806.

- infernales spiritus, 40.
 infirmitorium, *infermeria*, 102,
 110, 138, 263, 274, 303.
 infistulatus, *malato d'ulcera*, 799.
 influentie divine, 793.
 infugare, *mettere in fuga*, 707.
 infula rubea, *berretto rosso*, 545.
 infule regales, 23.
 ingegnerius magister, *maestro in-
 gegnere*, 570.
 inguinaria loca, *inguine*, 95.
 inhonorare, *disonorare*, 169.
 inimicari, *essere nemico*, 774.
 immediate, 258, 439, 450, 556,
 809, 812, 813.
 in instanti, *nell'istante*, 443.
 inquisitor eretice pravitatis, 809.
 instantia, 228.
 insudare, *sudar sopra*, 21.
 insultus, *assalto*, 284, 690, 762, 905.
 integraliter, 95, 533.
 intellectus (allegoricus, anagogi-
 cus, ecc.), *senso*, 347.
 intendança (voce in volgare),
amante, 554.
 interdictum, *interdetto ecclesia-
 stico*, 729.
 interpretare, 180, 422.
 intrinseca pars, *la parte (politica)
 che tiene la città*, 680, 717,
 728, 777.
 intrinseci, 485, 676, 679, 680, 683,
 706, 727, 730, 760, 761, 774,
 775, 782, 871, 908, 911.
 intromittere se de aliqua re, *oc-
 cuparsi di qualche cosa*, 101,
 108, 203, 233, 272, 306, 375,
 394, 399, 404, 418, 439, 522,
 650, 701, 757, 851, 855, 910,
 925.
 inunctus, 23.
 investire (regno), 674.
 inviolabiliter, *invioabilmente*, 258.
 invitatorium, 167.
 ioculator, *giocoliere, buffone*, 43,
 75, 243, 258, 382, 443, 468,
 513, 521, 556, 586, 613, 889.
 iohannicare, *giovanneggiare* (imi-
 tare Giovanni: verbo scherzo-
 so), 108.
 Iovis dies: *v. dies*.
 ir = $\chi\epsilon\iota\rho$, *mano*, 933.
 involvere, *mettere in imbarazzo*,
 322, 361.
 istrio: *v. ystrio*.
 ita, *sì*, 622.
 iubeleus annus, *anno giubileo*, 31.
 iudex, *giudice* (uomo di legge e
 magistrato del Comune), 51, 75,
 120, 132, 228, 336, 337, 342,
 721, 792, 840, ecc.
 iumentinus, *di giumento*, 296.
 iuncata, *giuncata*, 321.
 ius canonicum, 26, 86, 827, 916;
 i. civile, 26, 86; i. ecclesiasti-
 cum, 86.
 iusta, *tazza, bicchiere*, 344.
 iusticiarius, *giustiziere*, 480, 735,
 753, 756; i. taxator, 16.
 iuvencula, *giovinetta*, 388, 614.
 iuvenculus, *giovinetto*, 59, 144.
 Kalendarium, 347.
 Laberintus, 273.
 laborerium, *lavoro*, 102, 129.
 lacune, *lagune*, 528, 788; lacuna-
 rum aque, 501.
 laganum cum caseo, 792.
 lampades, *lampi*, 828.
 lana caprina, 399.
 lancia, *bilancia*, 804.
 langravia, 847.
 langravius, 11, 21, 49, 212, 496,
 507, 571, 572, 653.
 lappa, *cardo*, 527.
 latrina, 110, 424.
 laycalis, 473.

- laycus, frater l., 140, 470, 569, 570; layci seculares, 581.
- lavandaria (cfr. in dialetto Parmense *lavandara*), *lavandaia*, 243.
- lavatorium, 293, 498, 798.
- lectiones, 448.
- lector, *lettore* (nei conventi dei frati Minori), 300, 311, 322, 340, 430, 432, 438, 450, 457, 466, 476, 574, 578, 605, 618, 627, 654, 676, 688, 739, 767, 792, 793, 814, 848, 903, ecc.
- legenda, *vita* (d'un santo), 95, 126, 141, 190, 192, 204, 253, 261, 268, 305, 344, 449, 751, 768.
- legista, 74.
- legittimare, 242, 533.
- leopardus, 130.
- leprosus, 2, 254.
- leuca, *lega* (misura itineraria), 38, 339, 464.
- levare de sacro fonte, *sollevare dal fonte battesimale*, 45, 52.
- libra imperialium, 292, 498, 500, 544, 629, 698, 719, 737, 760, 783, 836, 842, 853, 855, 869, 876, 883, 895, 910, 918, ecc.; l. bononinorum, 839; l. grossa, 698, 702, 718; l. monete Bononie, 917; l. Parmensium, 871; l. Ravennatum, 691; l. Rexanorum, 683, 721, 729.
- licenziare, 367, 383, 384.
- ligatura, 612.
- limphatum vinum, *vino annacquato*, 117.
- linitio, *ungimento*, 560.
- lione (voce in volgare), 251.
- lipposi oculi, 315.
- lisignolus (cfr. il parmense *lesgnèul*), *usignolo*, 264.
- littera grossa, 327.
- litteratura, 101, 105, 116, 145, 170, 204, 246, 259, 343, 447, 461, 468.
- locus, *convento*, 55, 57, 59, 74, 76, 84, 95, 103, 104, 134, 229, 232, 234, 239, 274, 278, 295, 304, 333, 337, 342, 362, 364, 383, 428, 429, 437, 453, 454, 455, 456, 458, 464, 465, 479, 483, 544, 572, 592, 606, 607, 611, 618, 624, 640, 665, 666, 669, 700, 707, 721, 739, 740, 742, 743, 757, 796, 797, 807, 814, 830, 836, 853, 855, 869, 874, 876, 882, 885, 903, 921, 931, ecc.
- logos = *λόγος*, 499.
- logotheta (alta magistratura imperiale), 287, 499, 630.
- longo (voce in volgare), 245.
- loyca, *logica*, 431.
- loycus, *logico*, 441.
- lucius, *luccio*, 132, 278, 318.
- lune dies: v. *dies*; l. prima, 745; l. primitiva, 745.
- Macilentinus, 626.
- macilentus, 138.
- magister, m. in gramatica, 328; m. gramaticalis, 380.
- magisterium, *lavoro*, 729; *abilità*, 789.
- magnalia, *grandi cose*, 52, 567.
- magnanimis, 4, 182, 502.
- magnati, 820, 903.
- maioritas, *maggior durata*, 316.
- malamortha, 22.
- male ablata, *maltolto*, 56, 649, 668, 672, 806, 876.
- malefactor, *malfattore*, 926.
- malitiosus, *malvagio*, 497.
- malleare, *colpire con il martello*, 524.

- malogranatum, *melograno*, 745, 789, 828.
 manberga, 848.
 mandatam, *abluzione dei piedi* (nella Coena Domini), 448.
 ad mane, *a oriente*, 777.
 manganare, *colpire con manganano*, 131, 133.
 manganella, *piccolo manganano*, 49, 83, 131.
 manganum, *manganano* (macchina guerresca da lancio), 8, 19, 31, 35, 514, 666, 690, 925.
 manipulus, *veste sacerdotale*, 612.
 mannica, *manica*, 381.
 mansio, *mansione*, 95, 853, 919; *il rimanere*, 819.
 mansionarius, 198.
 mantellus, 364, 368, 370, 372, 375, 381, 425, 627, 808.
 mantum, *manto* (papale), 651.
 mança, *manza*, 930.
 marcescibilis, *soggetto a marcire*, 550.
 marcha, *moneta*, 16, 641.
 marchio, 19, 21, 34.
 marchionissa, *marchesa*, 931.
 marcia, *marca*, 457.
 marescalcus, 19, 630.
 marina, *marina*, 768.
 maritata, 280.
 martiriçare, 305.
 Martis dies: *v. dies*.
 marubium, *marrobbio, mentastro*, 880.
 matricula, 189.
 matrix Ecclesia, *cattedrale*, 36, 262, 282, 383, 567, 725, 855, 873, 908, 917, 918.
 mathematicus, 33, 34.
 matutina, 6.
 matutinum, *mattutino* (ufficio ecclesiastico), 55, 448, 458, 470, 745, 758, 788, 798, 805, 810.
 mausoleum, 742, 932.
 medietas, 623.
 meditulium, 282, 925.
 melica, *grano saraceno*, 33, 48, 697, 698, 702, 718, 720, 733, 738.
 mellificare, 173, 354.
 melodiatus, *fractus cantus*, 264, 793.
 memorialis signum, 837.
 menbratus bene, *di buona compassione*, 138.
 mendicantes religiosi, 417.
 mendicare, 59.
 mennare (voce in volgare), 245.
 menolatus, *moneta mista d'oro e di rame*, 14.
 mensa depressa, *tavola bassa*, 382, 578.
 mercatio, *merce*, 788.
 mercatum, *merce*, 782; *pro bono mercato*, *a buon mercato*, 293, 700.
 Mercurii dies: *v. dies*.
 merda, 589.
 merdaçoli homines, *uomini merdosi* (superbi), 519.
 merdiferosus, *merdoso* (superbo), 539.
 merditas, *merdosità* (superbia), 211, 214.
 metaplasmus, 267.
 methafora, *metafora*, 232.
 metropolis, 278.
 metropolitanus, 579, 581.
 meçadhria, *mezzadria*, 729.
 meçena porcina, *lardone*, 627.
 miles, *cavaliere* (nobile), 5, 9, 10, 12, 17, 20, 37, 38, 40, 43, 44, 50, 52, 53, 58, 67, 68, 84, 86, 94, 98, 102, 120, 130, 133, 134, 138, 159, 239, 240, 248, 249, 254, 270, 271, 273, 279, 280, 284, 286, 291, 317, 318, 336.

- 367, 419, 442, 446, 485, 500, 517, 531, 538, 543, 558, 560, 561, 566, 568, 626, 640, 668, 671, 672, 675, 677, 683, 684, 685, 687, 694, 697, 702, 706, 707, 717, 722, 729, 730, 734, 739, 741, 747, 755, 757, 760, 778, 832, 840, 851, 856, 857, 870, 871, 872, 874, 875, 876, 921, 925, 928, 932, ecc.
- miles de curia, *istrione*, 73, 513, 613, 644, 854.
- miliaria parva, 706.
- milica: *v. melica*.
- milites stipendiarii, *soldati mercenari*, 780, 781, 911.
- militia, *cavalleria* (formata di nobili), 14, 254, 279, 283, 463, 677, 680, 683, 695, 706, 730, 841.
- mina, misura di capacità, 495.
- minare, *menare*, 737.
- miniare, 338.
- minister generalis, *ministro generale* (dell'Ordine dei Minori) 448.
- minister provincialis, *ministro provinciale* (dell'Ordine dei Minori), 103, 453, 572, 578, 794, ecc.
- ministerium (generale) (dell'Ordine dei Minori), 59, 142, 147, 156.
- ministratio, *provincia* (dell'Ordine dei Minori), 930.
- minorare, *diminuire*, 892.
- minutta, *erbaggi*, 694.
- mirilegus: *v. murilegus*.
- missa, 41, 48, 144, 197, 296, 319, 338, 346, 367, 412, 416, 437, 442, 448, 450, 458, 469, 477, 488, 491, 492, 576, 577, 605, 608, 613, 740, 741, 797, 801, 811, 814, 843, 847, 853, 873, 926, ecc.
- missale, 612.
- misticus intellectus, *sensu mistico*, 347.
- mitra, *mitra* (del vescovo), 33, 316, 469, 474.
- mitrati (abbates et episcopi), 836.
- modernus, 77, 198, 368, 786.
- modius, Ferariensis, Parmensis, 495.
- modulatus, id est fractus, cantus, 262. *
- mola asinaria, 285, 286.
- molendinarius, *molinaio*, 900.
- molendinum, *molino*, 904.
- monarchia, 33.
- monasterium, 554.
- monoculus, 244, 499, 775.
- monomachus, *combattente da solo*, 5.
- montanarii, 369.
- montanea, *montagna*, 462, 687, 708.
- monticulus, 925.
- mora, *pilone* (del ponte), 838.
- moralis intellectus, 347.
- mordaces, *aversari mordaci*, 176, 238, 338, 365, 377, 441, 579, 613, 617, 848.
- morigeratus, 74, 75, 105, 187, 188, 189, 195, 208, 242, 262, 658, 746, 792.
- mortalis guerra, 832.
- mortalitas, *quantità di morti*, 83, 462, 684.
- mortaliter peccans, *anima in peccato mortale*, 917.
- mortuus, *ucciso*, 44, 47, 49, 84, 121, 122, 133, 272, 291, 571, 667, 675, 678, 683, 687, 694, 707, 718, 730, 732, 740, 775, 832, ecc.
- motivum verbum, *parola atta a muovere l'animo*, 73.

- moço (voce in volgare), *moggio*, 717.
 mulcta, *multa*, 527.
 multimode, 868.
 multiplicitas, 408, 410.
 mundanus, *mondano*, 564.
 mundialis, *civile, laico*, 337.
 muralia, 248, 853.
 murare, *costruire in muratura*, 93, 94, 96, 102, 104, 643, 676, 678, 701, 932.
 muratus, *costruito in muratura*, 539.
 murilegus, *gatto*, 171, 211, 275, 566, 869, 870.
 muçus lupus, 721.
 Natalis (dies) Domini, 790.
 Nativitas Christi, 772, 783, 788.
 Nativitas Domini, 476, 534, 708, 723, 757, 763, 788, 789, 838, 871.
 Nativitas (beate) Virginis, 129, 145, 730, 930; octava Nativitatis beate Virginis, 765.
 naturalis sensus, 170.
 navigium, 691, 693, 715, 749, 932.
 navis, *navata* (di una Chiesa), 385.
 necari, *annegarsi*, 715, 788.
 necatus, *annegato*, 240, 257.
 nepotulus, 324.
 nigromancia, 566, 576, 622.
 nigromanticus, 43.
 nisus, *astore, falcone*, 147, 292, 838.
 nocturnale officium, 41.
 nominatus, *rinomato*, 84.
 notare, 263.
 notarius, 94, 336, 337, 342, 375, 479, 507, 558, 657, 687, 734, 778, 852, ecc.
 novembrius (mensis), 18.
 novercari, *trattare aspramente*, 325.
 noviciatus, *noviziato* (d'un Ordine religioso), 150, 367, 400.
 novitius, *novizio* (d'un Ordine religioso), 145, 160, 393.
 numerus aureus, *numero d'oro* (uno degli elementi del computo ecclesiastico della Pasqua), 347, 745.
 nutritius, 61.
 Obriçum aureum, *oro splendente*, 831.
 obviare, 233.
 obedientia, *comando* (d'autorità religiosa), 57, 110, 148, 231, 321, 466, 483, 570, 572.
 obedientialis littera, *lettera d'obbedienza* (ordine scritto dall'autorità dei Minori), 266.
 observantie, *osservanze* (regole d'osservanza religiosa), 393.
 obstentare, *ostentare*, 320.
 obtenebratus, 824, 857.
 occasione, *per causa di...*, 43, 72, 77, 78, 98, 110, 114, 154, 203, 264, 268, 339, 343, 441, 450, 469, 513, 514, 520, ecc.
 occasionaliter, 365, 751.
 octava Assumptionis, 728; o. beati Antonii, 571; o. beati Francisci, 641, 835; o. Nativitatis beate Virginis, 931; o. Pasche, 741, 811; o. Pentecoste, 834, 908.
 odis = odisti, 778.
 officiales, 753, 756.
 offitium, *funzione religiosa*, 799; o. dominicale et nocturnale, 41; o. diurnum atque nocturnum, 873; o. ecclesiasticum, 367, 372, 437, 448, 544, 723, 733; o. vespertinum, 605, 668, 797.
 olla, 292, 300.

- omelia, 656.
 omnifarie, *in ogni modo*, 20.
 operarius, 273.
 opitogium = epitogium, *guarnac-
 ça, sopravveste*, 381, 911.
 opprobriose, 737.
 ordinamentum, 729.
 ordinarium (officii ecclesiastici),
 437.
 ordinatio cardinalium, 674, 703.
 ordines celebrare, *consacrare i
 chierici*, 34.
 oricalcum, 99.
 originale, *autografo*, 710; origi-
 nalia sanctorum, 361, 895.
 ortolanes eruce, *bruchi da orto*,
 732.
 ortolanus, *ortoiano*, 103.
- Palafredus, *palafreno* (cavallo da
 viaggio), 230.
 palancatum, *palancato, steccato*,
 133, 279, 684.
 palatium, 19, 25, 30, 33, 36, 56,
 75, 96, 140, 234, 241, 248, 253,
 272, 279, 282, 285, 286, 299,
 336, 377, 382, 438, 442, 459,
 478, 479, 500, 513, 554, 557,
 616, 618, 622, 624, 641, 642,
 645, 666, 667, 696, 701, 703,
 708, 724, 746, 749, 761, 805,
 851, 853, 866, 873, 891, 894,
 902, 929, ecc.
 paleata domus, *casa ricoperta di
 paglia*, 787.
 palee, *paglia*, 606, 737, 787, 801.
 paliurus, *paliuro* (specie di rovo),
 527.
 palla, panno con cui si copre
 l'ostia consacrata, 492.
 pan, quod est totum, *tutto* (in
 lingua greca), 195.
 pannus, *panno*, 304.
 papalis, *papale*, 365, 429, 576, 622.
 papatus, *papato*, 576, 622, 675,
 689, 717, 827.
 papilio, *padiglione, tenda*, 46,
 293, 558, 707.
 papiro (de) carte, 657.
 pappa, *pane, cibo*, (locuzione po-
 polare e scherzosa, cfr. DANTE,
Purg., XI, 105: innanzi che la-
 sciassi il *pappo* e il dindi), 218.
 parabola, *parabola*, 331; *permes-
 so*, 650.
 parabolice, *per mezzo di parabole*,
 238.
 paragrafus, *paragrafo*, 825.
 paramenta pontificalia, 296, 316;
 (sacerdotali), 612.
 paradisus, 323, 334, 373, ecc.
 paralisis, 126.
 paraliticus, 476.
 paranigma, *enigma di parole* (cfr.
 παρανιγμα), 35.
 Parasceue, 101, 245, 448, 901.
 pare (voce in volgare), 241.
 parlamentum, *colloquio*, 756,
 764.
 parochia, 464, 588.
 parochiales, *parrocchiani*, 413,
 608.
 parochialis, *parrocchiale*, 586,
 605, 631, 724.
 parpalio (cfr. dialetto parmense,
parpaión) *farfallone*, 786.
 parva (misura di lunghezza),
 706.
 parvificare, *svalutare*, 647.
 Pasca, 27, 33, 40, 312, 676, 808,
 837, 839, 840, 903.
 paschalis festivitas, 347.
 Passione (de) ebdoma, 668.
 passus, *transito, passo*, 677.
 pasta, *pasta*, 786.
 pastillum anguillarum, *pasticcio
 d'anguille*, 321.
 pastoforium, *cameretta*, 919.

- pastorale officium, 324; p. regimen, 472, 474.
 pastoralis baculus, 33, 316, 317
 patena, *patena*, 492.
 patibulum, 284, 286.
 patitus, id est copellus, *zoccolo*, 519.
 patrari, *compiere*, 9.
 paulatine, *a poco a poco*, 555, 856.
 paupercula, 75, 102.
 pausare, *fermarsi, riposare*, 17, 864.
 pecia: v. *petia*.
 pedagium, *pedaggio*, 892.
 pedissequa, 76, 247, 317, 427, 723.
 pedissequus, *seguace*, 268.
 pedites, 38, 40, 50, 98, 102, 130, 133, 255, 291, 500, 675, 687, 698, 702, 706, 707, 722, 730, 778, ecc.
 pelare, 501.
 pelliceus, *di pelle*, 99.
 pelliparius, *pellicciaio*, 275.
 penitentiarius, 231, 671, 792.
 penitentias dare, taxare, *fissare delle penitenze*, 232, 236, 709.
 penitencagite = penitentiam agite, 370.
 pennellus, *banderuola*, 802, 907.
 Pentecostes, 40, 66, 316, 463, 477, 750, 828, 834, 847, 891.
 per, *circa* (con le misure di distanze), 75.
 perambulatorium, 891, 892.
 perartissimus, *difficilissimo*, 118.
 percantare, *incantare* (con formule magiche), 54.
 percussorius, 877.
 percussura, 241.
 peregrinare, 620.
 peregrini, *pellegrini*, 31, 32, 44.
 pergamenum, *pergamena*, 310, 532.
 persequi, *esser inseguito*, 165.
 personam amittere, *perdere la vita*, 543.
 pesatorium farine, *pesa della farina*, 883.
 petia, *pezzo*, 110, 292, 800.
 petraria, *petriera*, 8.
 phariseus, 117.
 philomena = philomela, *usignolo*, 264, 567.
 philosophus generalis, 336.
 phisica, 656.
 phisicus, 336, 342, 436, 461, 605, 879.
 phytonissa, *pitonessa, profetessa*, 234.
 piçare, *pizzicare*, 499.
 pignatta, 150.
 pilastrum, 834.
 pillares Ecclesie, *pilastrì della Chiesa* (i cardinali), 784.
 pincerna, *coppiere*, 119.
 pinça, id est lingula, terre, 913.
 pir = πῦρ, fuoco, 933.
 pirata, 8: v. *pyrata*.
 piscis = pyxis, *pisside*, 491, 560.
 pissintunicis, *piscia in tunica* (detto spregiativamente dei frati Minori), 54.
 pistare (cfr. dialetto Parmense *pistár*) *pestare*, 708.
 planeta sacerdotalis, 100.
 plano: v. *de plano*.
 plantus, *pianto*, 904.
 platea, *piazza*, 500, 542, 702, 734, 735, 820, 835, 883.
 plebes, *pieve, Chiesa plebana*, 86, 580, 606, 615, 694, 842, 907, 909, 915, 926.
 plenarie, 72, 476, 800, 818, 820.
 plenarius, *pieno, completo*, 530, 803.
 pleniter, 530.
 plumatium, *piumazzo*, 869, 914.

- pluviuncula, 880.
 podagricus, 812.
 podhesta (voce in volgare), 137.
 poetria, *poesia*, 119.
 polvere (voce in volgare), 245.
 pomerium, *orto*, 16.
 ponderositas, 804.
 pondus, *misura di peso*, 702.
 pontificalia, scilicet baculus, mitra, et anulus, 474.
 pontificalis, *pontificio*, 28.
 populares, *popolari* (appartenenti alla classe popolare), 291, 338, 485, 668, 748, 760, 762, 872, 921, 925, 932, ecc.
 popularis, *appartenente alla classe popolare*, 545, 903.
 portarius, *portiere*, 371.
 portitor, 642.
 positive, 171, 199.
 posse, *potenza*, 677.
 possessio (cfr. in dialetto Parmense *posiòn*), *podere*, 290, 335, 339, 626, 646, 734, 743, 749, 825, 843, 866, 875. ecc.
 potagium, sive pulmentum, *guaz-zetto* (cfr. in dialetto Parmense *potacc'*), 799.
 potatorium, *abbeveratoio*, 498.
 potestaria, *podesteria*, 56, 138, 285, 532, 538, 643, 665, 740, 765, 782, 871, 872, 911, ecc.
 potestas, *podestà* (capo del Comune), 5, 31, 44, 47, 56, 75, 84, 93, 94, 97, 98, 105, 130, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 228, 239, 251, 253, 256, 271, 273, 280, 286, 293, 368, 377, 477, 482, 485, 538, 540, 546, 577, 640, 643, 646, 650, 651, 665, 666, 669, 675, 676, 677, 680, 697, 701, 702, 707, 718, 720, 721, 724, 728, 734, 742, 744, 749, 760, 761, 765, 771, 832, 838, 839, 840, 842, 865, 871, 872, 874, 882, 883, 888, 900, 902, 911, 912, 918, 927, 929, 930, ecc.; p. mercatorum, 717.
 potestative, *con ogni forza*, 837, ecc.
 pover(o) (voce in volgare), 137.
 prebenda, 202, 416, 574, 578, 581, 594, 603, 709.
 prebendare, *fornire di prebenda*, 85, 324.
 prebendatus, *fornito di prebenda*, 246, 416, 581, 584, 603.
 preceptores, *precettori* (capi delle provincie, nell'Ordine degli Ospedalieri), 829.
 preclamare, 784.
 preclamor, 785.
 prederia, *petriera*, 31, 35.
 predicabilia, *argomenti di predica*, 451.
 prefigurare, 26, 27, 28, 163, 185, 326, 352, 404, 418, 419, 420, 421, 422, 488, 489, ecc.
 prelatio, *prelatura*, 76, 203, 204, 205, 206, 220, 222, 223, 363, 474, 563, 593, 893, 895, 914, 916, ecc.
 premiare, 62, 63.
 prenosticare, *presagire*, 401, 769.
 presbiteri, 578.
 prescitus, *predestinato*, 885.
 presentialiter, *di presenza*, 825.
 previsor, 35.
 primas, 24.
 primicerius, 541.
 primitiva luna, 745.
 principatus, 9, 10, 754, 759, 760.
 prior, *priore* (d'un Ordine religioso), 305, 468, 671, 676.
 priorissa, *prioresa* (dell'Ordine di S. Chiara), 74.

- privatim, *nascostamente*, 32, 667, 697.
 privative, *in senso negativo*, 171, 219.
 processionaliter, *processionalmente*, 239, 668, 724.
 proditorie, *proditoriamente*, 729, 737.
 procurator Ordinis Minorum, 456.
 profundare caputium, *gettare il cappuccio*, 107.
 projector, *lanciatore*, 833.
 prolocutor, *oratore, difensore*, 116, 238, 248, 296, 338, 342, 353, 355, ecc.
 promocundus, 516.
 prosa, *canto ecclesiastico*, 100, 163, 494, 512, 552.
 provincia (dell'Ordine dei Minori), 571, 654, ecc.
 provocativa ad lacrimas compassio, 132.
 provocativum oppobrium, 83.
 Psalterium legere, 135, 343, 889.
 pullulationes salicum, *cime dei salici*, 732.
 pullulatus, *pullulato*, 762.
 pulviculus, 169.
 puncta cordis, 879.
 Purificationis festum, 239, 303, 449, 880.
 pustillare, *postillare*, 252.
 putana, *puttana*, 530.
 pynaculum, 46.
 pytagorice littere bivium: *v. bivium*.
 pyrata, 9, 57: *v. pirata*.
 Quadragesima, *Quaresima*, 17, 57, 407, 465, 839, 896, 898, 903, 904, ecc.
 quadragesimale tempus, *tempo di Quaresima*, 592, 896.
 quadrati (equi), 326.
 qualia, *quaglia*, 274.
 quanti (voce in volgare), 137.
 quarterius, *quartiere*, 273.
 quaternitas, 341.
 quaternus, *quaderno*, 53.
 quatinus, *affinché*, 77, 171.
 quilla, *voce acuta*, 262.
 Radificare, *radicarsi*, 521.
 ranfreda, 47.
 rationem facere, *amministrare la giustizia*, 251.
 ravioli, 786.
 raxone (voce in volgare), 251.
 reciaculum, 222.
 recidivare, *ricadere* (in una malla), 454.
 reclamare, 344.
 recompensare, 258.
 recompensatio, 381.
 rectificare, 687.
 redolentia, *profumo*, 811.
 refectorarius, *refettoriere*, 150, 344, 345, 456.
 refectorium, 157, 167, 319, 445, 469, 618, 748, 798.
 refocillare, *rifocillare*, 19.
 regia, *porta principale*, 567.
 regione (e), *di faccia*, 283, 317, 558, 567, 691, 749, 806, 911, ecc.
 regnicola, 520, 680, 933.
 regolium, *orgoglio* (ornamento femminile) cfr. parlare *de rigolio* (= orgogliosamente) PATECCHIO, *Noie* ed. Novati, R. Istituto Lombardo di lettere e scienze, 1896, p. 500.
 regratiari, *ringraziare*, 140, 155, 318, 319, 579, 843, 891, 905.
 regula, *Ordine religioso*, 542, 671, 674.

- reinduere, *vestire di nuovo*, 381, 808.
- relaxare, *rilasciare*, 21.
- religio, *Ordine religioso*, 29, 52, 140, 157, 170, 229, 232, 235, 236, 377, 386, 391, 393, 434, 436, 650, 705, 794, 825, 829, 875, 886, ecc.
- religiosus, *frate, religioso*, 11, 73, 85, 179, 229, 239, 321, 381, 382, 387, 388, 391, 393, 417, 434, 436, 478, 542, 544, 567, 653, 815, 853, 916, 917, ecc.
- remorsus, *rimorso*, 489, 688.
- repatriare, *rimpatriare*, 21.
- repagulum, *chiavistello*, 889.
- repe, *refe*, 540.
- repensata, *ripensandoci, dopo aver mutato parere*, 777.
- repensio, *compenso*, 381.
- repetitor (nell'Ordine dei Minori), 57, 450.
- responsiva epistola, *lettera di risposta*, 297.
- responsorium, *responsorio* (canto ecclesiastico), 232, 448, 552, 618, 821.
- Resurrectionis dominica, festum, 66, 811.
- retroguardia, 20.
- reversati oculi, 315.
- rexanus (solidus), 697, 698, 718.
- ribaldaria, *ribalderia*, 416.
- ribaldus, *ribaldo*, 367, 368, 372, 375, 380, 399, 402, 404, 416, 420, 422, 424, 704, 807, 808, 888, 906, 921; *soldato mercenario*, 912, 930, ecc.
- risus, *riso* (cereale), 321.
- rithmus, 108.
- robator, *ladro*, 744.
- roccha, *rocca*, 666, 687.
- rosacea aqua, 544.
- roscopus, *rospo*, 274.
- rubeo (de) indutus, *vestito di rosso*, 737.
- rubrica ordinarii (officii ecclesiastici), 437.
- runcinellus, *ronzinetto*, 881.
- rusticiter, *aspramente*, 691.
- Sabbatismus, *celebrazione del sabato* (presso gli Ebrei), 632.
- sabbatum, 28, 38, ecc.: *v. dies*; s. quattuor temporum, 34.
- sabulum, *sabbia*, 102.
- saccus cilicinus, 99, 365.
- sacrarium, sive sacristia, *sagrestia*, 293.
- sacramentaliter, *come sacramento*, 557.
- sacrista, *sagrista*, 248, 477, 491, 492, 494, 795, 797.
- sacristia, *sagrestia*, 150, 248, 292, 293.
- sagittarius, *saettatore, arciere*, 17.
- sala palatii, 322, 513, 554, 556, 577, 919.
- salandra (specie di nave leggera), 20.
- salarium, 646.
- saldivum (cfr. in dialetto Parmense *salda*), *terra palustre ed incolta*, 528.
- saline aree, 337.
- salsamentum, *salsa di pesce*, 321.
- salvare, *salvare*, 29.
- sanctimonialis, *monaca*, 554.
- sando, *sandone* (nave da carico, formata da un gran ponte di carico), 47.
- sartor, *sarto*, 852.
- sbegna, nome burlesco, dato alla vigna, macchina da guerra, 514.
- scacco (voce in volgare), 240.
- scaccorum ludus, 57, 86, 240, 869.
- scaccum mattum accipere, 537; dicere regi scaccum, 521; scaccum alicui dicere, 616.

- scardava, *scárdova* (pesce), 278.
 scarletum, *scarlatto*, 538, 742.
 scarulatica indumenta, *indumenti di scarlatto*, 75.
 scarpa, 381.
 scismaticus, 41.
 scolaris, *scolare*, 43, 56, 246, 434, 449.
 sconficta, 684.
 scorpionis signum, 401, 745, 786.
 scrineum, *scrigno*, *cassa*, 889.
 scriniolum, *scrignetto*, *cassetta* 513.
 sculpire, *scòpire*, 701.
 scuriata, *scuriata*, *frusta*, 442.
 scutifer, *scudiere*, 24, 37, 500, 869, 891.
 scutella, *scodella*, 405, 610, 903.
 secretarius, *segretario*, 67.
 secularis, *secolare*, *laico*, 53, 54, 95, 105, 107, 144, 157, 179, 215, 229, 230, 233, 261, 275, 362, 364, 366, 376, 419, 492, ecc.
 secundarius cantus = *contracantus*, 265.
 sella, *sella*, 672.
 senescalco (voce in volgare), 137.
 senescalcus, 258.
 sensatus, 138.
 sensus naturalis, 540.
 sententia, *dare sentenza*, 801.
 september = *mensis septimus*, 428.
 septembrius (*mensis*), 18.
 septimana pascalis, 466.
 septuagesime dominica, 741.
 sequentia, 262, 263, 552.
 sergentes, *soldati a piedi*, 9.
 sericum, *seta*, 245, 293.
 serventesium, 608.
 serviciales, *servi*, 365.
 sextarius, 33, 44, 47, 48, 495, 667, 697, 698, 702, 717, 718, 720, 728.
 sextorium (cfr. *siesta*), *grosso panno*, 150, 898.
 sic, *si*, 110, 576, 587, 782.
 similari, *assomigliare*, 369.
 simonia, 468.
 simoniace, 615, 709.
 simphoniam cantare, 889.
 sinagoge, 164.
 sindonicus saccus, *sacco di tela*, 365.
 sinistrare, *danneggiare*, 763.
 skina, *stinco*, 924.
 sociare, *metter insieme*, 700.
 solarium, *piano superiore*, 546, 574, 577, 787, 891; *ripiano*, 690.
 solatiari, *sollazzarsi*, 258, 279, 867.
 solatiosus, *sollazzevole*, 75, 382, 478, 505, 513, 542, 847, 869, 884, ecc.
 solatium, *sollazzo*, 75, 279, 513, 557, 811, 846, 851, 883, ecc.
 solaço (voce in volgare), 137.
 soldadherius, *assoldato*, 730, 765, 842.
 soldalicii, *assoldati*, 833.
 soldanus, 13, 14, 15, 16, 255, 686, 774.
 solidus imperialis, 33, 44, 48, 102.
 sollemnis, 77, 100, 103, 107, 108, 261, 262, 322, 383, ecc.
 somarius, *somaro*, 14, 43, 150, 243, 746.
 ad sortem electi, *tirati a sorte*, 650.
 soror germana, 794, 855, 884.
 spata, *spada*, 67, 68.
 spatarius, *armigero*, 209.
 species, *spezie*, *aromi*, 544.
 specificare, 183, 189, 350, 441, 766, 817, 833, 899.
 spelta, 33, 44, 48, 697, 698, 702, 718, 733.
 spermologus, *diffusore del verbo*, 515.

- spia, 909.
 spiritualis, 296, 330, 338, 364, 414, 426, 429, 430, ecc.
 sporta, 14, 61, 474.
 stagmen, *stamigna* (tela robusta), 368, 381.
 stampus, 479.
 stanga, *stanga*, 825.
 statio, *bottega*, 272, 540, 749.
 statio, *fermata*, 98.
 stationarius, *bottegaio*, 544.
 stigma, 47.
 stipendiarii milites, *soldati mercenari*, 780, 781, 911.
 stola, *stola* (del sacerdote), 612.
 stolium, *stuolo*, *flotta*, 9, 11, 31.
 strata, *strada*, 47, 48, 50, 102, 252, 272, 279, 281, 317, 321, 484, 485, 515, 642, 656, 666, 715, 740, 750, 760, 853, 914, ecc.; s. *principalis*, 678; s. *publica*, 132, 728, 782, 807, 832, 835, 837, 869, 872, 900, 914, 932, ecc.
 stratilates, *capitani* (cfr. στρατηλάτης), 162.
 strictorium, *fascia*, 923.
 strictura, *strettoia*, 14, 17.
 stulticare, *vaneggiare*, 79, 227, 367, 381, 402, 411, 416, 417, 422, 661, 704, 726, 762, 764, 778, 808, 889, 896, 901, 904, 932, ecc.
 sturio, *storione*, 573.
 sturmum, *zuffa*, 255, 837.
 subdiaconus, 469, 477, 492, 799.
 subiugare, *soggiogare*, 32.
 subsannare, *dileggiare*, 338.
 sultellares, *sandali*, 102, 560, 612.
 subtiliatus, *raffinato*, 786.
 successive, *successivamente*, 94, 325, 653, 794, 887.
 successorium ius, *diritto successorio*, 3, 19, 21, 22.
 sufflatorium, *soffietto*, 917, 923.
 suffraganei episcopi, 578.
 suffusio oculorum, *indebolimento della vista*, 314.
 superfluitas, 407; *superfluitates*, 310.
 superbo (voce in volgare), 137.
 superinundare, *straripare*, 278.
 superius (nelle determinazioni di località) *a sud*, 484, 760.
 superpellicium, 450.
 superstare, *sovrastare*, 102.
 supestitiositas, *superstizione*, 421.
 suppeditare, *soggiogare*, 496.
 supplantare, 288.
 suppositivus, *messo in sostituzione*, 520.
 surrogare, *surrogare*, 629.
 suspensio, *impiccagione*, 530.
 sutellares: v. *subtellares*.
 sutilissimus, *sottilissimo*, 903.
 symonia: v. *simonia*.
 synodus, 334.
 Tabernalis curia, *osteria*, 620.
 tabernaria, *taverniera*, *ostessa*, 794.
 taleata: v. *Taleata* (in INDICE).
 talia, *taglia*, 923.
 talia, *taglio*, 706.
 tansare, *difendere*, *proteggere*, 782.
 taxare, *fissare*, 231, 345.
 taxator iustitiarius, 16.
 ad taxillos ludere, 368, 478, 898.
 teca (cfr. dialetto parmigiano *tega*), *bacello*, 465.
 teloneum, *banco di cambiavalute*, 272; *dazio*, 892.
 templum, in quo corpus Domini conservatur, 491.
 temporalia (bona), 69, 211, 413, 414, 475, 581, 604.

- temporales, giorni di digiuno delle
quattuor tempora, 44.
- temporales res, 37, 72.
- temporalia nundinarum beati Martini, 700.
- temporalis (opposto a spirituale), 26.
- tenaces, *tenaglia*, 526.
- tença, *tenda*, 707.
- tenir, 251.
- terra (voce in volgare), 137.
- terra, *cittá, borgo*, 384, 429, 467, 481, 482, 526, 545, 546, 646, 657, 672, 684, 698, 722, 731, 762, 820, ecc.
- testrinum opus, *mestiere di tessitore*, 656.
- testum, *testo*, 923.
- tetra, *quattro* (cfr. τέτταρα), 710.
- thema, 331.
- theocon (θεοτόκος), *Madre di Dio, Maria Vergine*, 710.
- thesaurarius, *tesoriere*, 317, 732.
- theta, quod est positio, 499.
- thuribulum, 577.
- thurificare, *incensare*, 577.
- tinca, *tinca*, 278, 840.
- tiriaca, *teriacca* (medicamento), 579.
- toalia, *tovaglia*, 372.
- tomera, *tomaia*, 922.
- tonsorare, 903.
- tormentare, 283, 479, 501, 882, 883, 913, 917, 923, 924, 929, 930.
- tortio, *tortura*, 126, 636.
- tortuositas, *tortuosità*, 749.
- totaliter, 73, 75, 82, 95, 105, 110, 121, 145, 164, 215, 233, 238, 244, 258, 259, 269, 274, 278, 282, 304, 338, 429, 439, 482, 509, 532, 542, 546, 548, 557, 581, 601, 706, 759, 772, 788, 795, 803, 812, 857, 864, 866, 868, 921, 923, ecc.
- toxicare, *avvelenare*, 227.
- trabuccum, *trabucco*, 514.
- trabuccus, *trabucco* (macchina guerresca da lanciare sassi), 131, 570, 666, 683, 690, 698, 925, 930.
- translapidare, 784.
- trapezite seu campsores, 272.
- trappo (voce in volgare), 245.
- traulus, *balbuziente*, 765.
- traça, *treggia*, 44.
- trebium, *trebbio*, 703.
- treugua, *tregua*, 3, 23, 24, 30, 47, 676, 727, 910, 911, 914, ecc.
- tribulatio, 29.
- tripudium, 38.
- tristare, *ratristare*, 233.
- tropologicus intellectus, *senso tropologico*, 347.
- trottare, *trottare*, 180.
- truffa, *beffa*, 109, 110, 399, 438, 562, ecc.
- truffare, *beffare*, 75, 514, 534, 590, 725, ecc.
- truffator, *beffatore*, 86, 107, 109, 110, 114, 116, 238, 562, 774, 775, 888, ecc.
- truffatorie, *per beffa*, 325, 365, 371, 443, 513, 626, 672, ecc.
- truffatorius, *beffatore*, 115, 310, 402, 514, 589, 724, ecc.
- trutannice, 325, 933.
- trutannus, 116, 324, 820, 933.
- tueri, *essere custodito*, 915.
- tunice habituales (dei frati Minori), 900.
- turben, *turbine*, 524.
- turropli, 254.
- turta, *torta*, 321, 589, 590, 627, 752, 768.
- turulus (cfr. in dialetto Parmense *stórel*), *torno*, 690.
- tutti (voce in volgare), 137.

- Ultramarinus, 7, 45, 46, 50, 59, 76, 97, 115, 249, 310, 338, 381, 427, 460, 483, 703, 774.
 ultramontani (fratres Minores), 156, 231.
 unicornis, *unicorno*, *liocorno*, 811.
 unicornus, *unicorno*, *liocorno*, 456.
 universitas, 21, 238, 434.
 usualiter, *usualmente*, 889.
 usura, 611.
 usurarius, *usuraio*, 104.

 Vadum, 572.
 vagipalari, *vagare*, 463, 762, 927.
 valles, *valle* (laguna), 243, 691, 693.
 vallive aque, *acque vallive* (*lagunari*), 573.
 valor, 292, 518, 587, 671, 700, 749, 765, 813, 849, 872, 886, 908.
 varia pellis, 101, 742; pelles de variis, 538; capellina de variis, 742.
 vas, *nave*, 11.
 vassallus, *vassallo*, 758.
 vastum facere, *devastare*, 484.
 vectis ferreus, 928.
 veges, *veggia* (cfr. DANTE, *Inf.*, XXVIII, 22: « né *veggia*, per mezzul... »), 509, 527, 745.
 vendicare, 33.
 Veneris dies: *v. dies*.
 venuto (voce in volgare), 251.
 verberatorum devotio, 565.
 verificare, 42, 68, 69, 168, 384.
 versificator, 116.
 vespertinum (officium ecclesiasticum), 448.
 via universe carnis, 95.
 vibrator, *vibratore*, 833.
 vicarius guardiani, 464.
 vicedominus, *vicedomino* (rappresentante), 692.

 vicinia, *vicinia* (parrocchia), 98, 262, 724, 889.
 victualia, *vettovaglie*, 19.
 viella, *viola* (strumento a corda), 60, 468.
 vilificare, *spregiare*, 109, 152, 157, 169, 290.
 villa, *villaggio*, 274, 275, 285, 317, 428, 485, 543, 642, 724, 734, 749, 769, 852, 853, 921, ecc.
 villan(o) (voce in volgare), 137.
 villicare, *amministrare*, 228.
 vinculare, *incatenare*, 29, 284, 495.
 viridia, *giardini*, 15.
 viror, *verdezza* (forza), 816.
 virtuosus, *virtuoso*, 596, 784.
 visitator (Ordinis fratrum Minorum), 90, 149, 787; v. monasteriorum, 87.
 vulgaris (sermo), (*lingua*) *volgare*, 459; Gallicus v., 827; in vulgari, *in (lingua) volgare*, 247, 465.

 Xamitus = pallum, *sciamoto* (specie di drappo), 724, 743.

 Ycona (cfr. εἰκὼν) *immagine*, 31, 32.
 ydioma, *dialetto*, 116, 171.
 ydria, *urna*, 482.
 yle (cfr. ὕλη), *mondo*, 710.
 yllariter, *lietamente*, 572.
 ystoriographus, 325.
 ystrio, 60, 73.

 Zeloso (voce in volgare), 137.

 Çendale, *zendale*, 102.
 çìçania, 32.
 çopellus, *zoccolo*, 519.

084 289

L'ouvrage est divisé en deux parties. La première partie est consacrée à l'étude de la langue et de la littérature de l'époque. La seconde partie est consacrée à l'étude de la philosophie et de la morale de l'époque. L'auteur a fait un travail très consciencieux et a apporté beaucoup de documents nouveaux. L'ouvrage est très intéressant et mérite d'être lu par tous ceux qui s'intéressent à l'histoire de la civilisation française.

L'ouvrage est divisé en deux parties. La première partie est consacrée à l'étude de la langue et de la littérature de l'époque. La seconde partie est consacrée à l'étude de la philosophie et de la morale de l'époque. L'auteur a fait un travail très consciencieux et a apporté beaucoup de documents nouveaux. L'ouvrage est très intéressant et mérite d'être lu par tous ceux qui s'intéressent à l'histoire de la civilisation française.

084 180

INDICE DEI NOMI

I numeri si riferiscono alle pagine del testo. Tali riferimenti sono dati secondo la numerazione progressiva di tutta l'opera, e, per il II volume, secondo i numeri che, nel testo dello stesso, stanno fra parentesi quadre. Senonché è opportuno avvertire che i numeri del II volume sono riportati senza le parentesi quadre, non essendosi voluto, per semplicità, distinguere i numeri dell'uno da quelli dell'altro volume.

I numeri fra parentesi tonde si riferiscono a precisazioni storiche apportate al testo.

Le forme simili dei nomi sono state date sotto una forma sola, generalmente la principale. Ognuno potrà trovare nel testo le forme simili o secondarie.

Le persone sono poste sempre sotto il loro cognome, qualora l'abbiano. Sono poste sotto il nome le persone che hanno solo il nome, al quale tuttavia sono aggiunti il luogo di nascita e altri particolari biografici.

I nomi dell'indice con iniziale minuscola si riferiscono a circostanze storiche.

A

Aaron, fratello di Mosé, 26, 153,
186, 188, 189, 221, 304, 305,
420, 475, 613, 844.
Abdenago, 81.
Abdias, profeta, 65.
Abel, fratello minore di Enrico,
re dei Dani, 639.
Abel, figlio d'Adamo, 80, 124,
127, 583, 653.
Abias, re di Giuda, 82.
Abner, figlio di Ner, 277, 781.
Abraham, discepolo dell'abate Sy-
soi, 555.

Abraham, patriarca, 120, 183,
211, 355, 397, 445, 583.
Absalon, 86, 91, 158, 539, 574,
647.
abundantia, a. 1204, panis et vini,
33.
— a. 1208, panis et vini, 35.
— a. 1284, frumenti, 759.
Abyathar, sacerdote, 81, 186,
600.
Abyemelech, figlio di Gedeone, 91,
158, 647.
Abyron, 221.
Abysach, 378.

- Accharisii, famiglia di Faenza, 376.
 — Guido, 523, 732.
 Accharisius, Faentino, 553, 615.
 Acerre, 629, 670.
 Achab: *v. Ahab*.
 Achaia, 415.
 Achan: *v. Achor*.
 Achias Silonites, 153, 410.
 Achior, capo degli Ammoniti, 178.
 Achis, re di Geth, 216.
 Achitofel, 261.
 Achivi, 32, 710, 713.
 Achivus, mathematicus, 33.
 Achmed Cham, figlio del re dei Tartari, (774).
 Achon, 6, 7, 8, 10, 11, 18, 19, 20, 21, 23, 34, 46.
 Achon, o Achan, della tribù di Giuda, 80, 601, 815, 824.
 Achonensis exercitus, 18.
 — portus, 8, 11.
 Achor, della tribù di Giuda, 80, 601, 815, 824.
 Acortus, servo di Monaco di Bianello, 927.
 Acria: *v. Achon*.
 Adalbertus (Sanctus), *Sant'Alberto*, sul Po di Primaro (Ravenna), 691.
 Adam, primo uomo, 112, 184, 387, 400, 423, 424, 436, 510, 584, 628, 811.
 Adam de Marisco, 334, 430.
 Adam li Rigaldi, 624.
 Adam (de), famiglia di Parma = Ade: A. de Grenonibus, 51, 78.
 — Adaminus, 51, 78.
 — Aica, 51.
 — Agnes, 51, 77, 269.
 — Alberta, 51.
 — Bartholomeus, 51.
 — Bernardus fil. Leonardi, 77.
 — Bernardus Oliverii, 51, 76, 77.
 Adam (de), Bonifacius, 51.
 — Caracosa, fil. di Guido, 74, 97.
 — Caracosa, fil. d'Oliviero de Grenonibus, 76.
 — Conradus, 77.
 — Egidia, 74.
 — Emblavatus, 51, 78.
 — Franciscus, 51.
 — Ghisla, 75.
 — Guido, figlio di Giovanni e padre di Salimbene, 50, 51, 52, 53, 54, 60, 61, 73, 74, 85, 96, 138, 506.
 — Guido, figlio di Guido, 51, 54, 55, 75, 76, 77, 96, 138, 239, 265, 269, 624.
 — Guido, figlio di Rolando, 51.
 — Iohannes, figlio di Adam, 51, 78.
 — Iohannes, figlio illegittimo di Guido, 74.
 — Leonardus, 51, 77.
 — Maria, 74, 85.
 — Olivierius, figlio d'Adam, 51, 78.
 — Oliverius, figlio di Bernardo d'Oliviero, 51.
 — Oliverius, figlio di Rolando d'Oliviero, 51.
 — Pinus, 51.
 — Ricca, 51.
 — Rolandinus, 51.
 — Rolandus d'Oliviero, 51, 76, 78.
 — Romagna, 51.
 — Salimbene: *v. Salimbene*.
 — Villanus, 77.
 — Vitella, moglie d'Oliviero de Grenonibus, 76.
 Adhegheriis (de), famiglia di Parma: Rolandus, 762, 911.
 Adhelardis (de), famiglia di Modena: Iulitta, 366.
 — Nicolaus, podestà di Parma (95).

- Adhelardis (de) Rainerius, 122
672.
- Adelasia, moglie del re Enzo: *v.*
Domicella.
- Adolfus, arcivescovo di Colonia,
35.
- Adonias, figlio del re Davide, 91,
158, 277, 378, 600, 647.
- Adrianum castrum: *v.* *Castela-*
ranum.
- Adrianus, imperatore Romano,
310.
- Adrianus V, papa, 86, 605, 716,
903.
- Adriatiche aque, 244.
- Adriaticum mare, 31.
- Adriaticus sinus, 31.
- Advocati, famiglia di Mantova,
122.
- Advocatus Henricus, Cremonese,
podestà di Parma nel 1233, 838.
- Affrica, 161, 194, 298, 681.
- Agabus, 308.
- Agag, re d'Amelech, 400.
- Agar (figli d'), 593.
- Agareni, popolo dell'Oriente = Sa-
raceni, 710, 712, 774.
- Agatha (de Sancta), Iohannes de
S., frate Minore, 300.
- Agatho, abate, 111.
- Aggyth, moglie di David re di
Giuda, 158.
- Agnes, beata, 812.
- Agrippa, re, 175.
- Agrola: *v.* *Grola.*
- Ahab, re d'Israele, 80, 781, 904,
938.
- Ahia, padre del re Baasa, 81.
- Ahiel, di Bethel, 400.
- Aicardus, giudice di Parma, fra-
tello di Maria moglie di Gerardo
di Cassio, 76.
- Aigones, partito guelfo in Mo-
dena, 680.
- Aimerici, famiglia di Parma: Ai-
cardus Hugonis A., 76.
— Maria, nonna materna di Sa-
limbene, 47, 76.
- Aimericus, re di Gerusalemme, 2,
19.
- Aimericus, re d'Ungheria, 33.
- Aimo Anglicus, ministro generale
dell'Ordine dei Minori, 240,
253, 400, 433.
- Aimo, vescovo d'Halberstadt,
633.
- Alachie turris, 118.
- Alamania, Alamannia: *v.* *Ale-*
mannia.
- Alamannorum domus (dei cava-
lieri di Santa Maria), 254.
- Alarcos, nella Nuova Castiglia, 38.
- Alba, *Albe* (nell'Abruzzo), 685.
- Albanum, *Albano*, 2.
- Albareto (de), famiglia di Reggio
Emilia: Acolinus, 762, 881,
912.
— Guido, 762, 881, 882, 883,
909, 912, 913, 919.
— Rolandus, 762, 883, (910),
912.
- Albarum dominarum monaste-
rium, in Manara, 367.
— presso la spelunca di Santa
Maria Maddalena, 752.
- Albengana, *Albenga*, 768.
- Albensis episcopus: *v.* *Fridericus*
de Monte-ferrato.
- Alberghetti, de Alberghettis, detti
anche Manfredi, famiglia guel-
fa di Faenza, 376, 533, 729.
— Alberghettus, figlio di Manfre-
di, 615.
— Alberghettus, figlio di Manfre-
do Turte, (839).
— Albricus, 533.
— Franciscus, uccisore di Man-
fredo, (586).

- Alberghetti, Hugolinus Buçola, 533.
 — Manfredus Turta, 586, 839.
 — Samaritana, 929.
 — Ugolinus, uccisore di Manfredò, (586).
 Albericus, marescalco del re di Francia, 19.
 Albertinus, di Verona, frate Minore, 197, 478.
 Albertus Auceps, di Parma, padre di frate Giovanni di Parma, 450.
 Albertus brentator, taumaturgo, di Cremona, 724, 725, 726.
 Albertus Karus, di Reggio Emilia, 694.
 Albertus, di Parma, frate Minore, 147, 148.
 Albertus, di Parma, notaio della curia Romana, 375, 734.
 Albertus, di Pisa, ministro generale dei Minori, 59, 231, 239, 240.
 Albertus, vescovo di Piacenza e di Ferrara, (460), (727).
 Albertus, vescovo di Vercelli, patriarca di Gerusalemme, 34.
 Albigenes, *Albigesi*, 29.
 Albinea, *Albinèa* (Reggio Emilia), 911.
 — de A., famiglia di Reggio Emilia, 911.
 — Petrus, 763.
 Albini presulis ossa = argentum, 324.
 Albricones, de Albriconibus, famiglia di Reggio Emilia, 253.
 — Guçolus, 203, 253.
 Albus (Bianchi) Gerardus: *v. Gerardus Albus*
 alchimia, 233.
 Alchonium, *Conio* (Imola), 434.
 Alcust, nel Portogallo, 49.
 Aldexon, di Pavia, moglie di Lombardino della Gente di Parma, 870.
 Aldrevandus, di Flariano, frate Minore, 197, 578.
 Alemannia, 4, 9, 12, 13, 22, 25, 31, 37, 38, 44, 120, 252, 305, 456, 503, 507, 520, 532, 571, 572, 682, 704, 736, 738, 756, 773, 777, 801, 901.
 — principes Alemannie, 37, 652.
 Alemannorum (militum S. Marie) domus, 254.
 Alexander di Ales, frate Minore, 58, 334.
 Alexander Magnus, re di Macedonia, 17, 131, 186, 410, 633, 821, 822, 857.
 — Alexandri Magni historia, 130.
 Alexander III, papa, 1, 2, 3, 4, 48, 312.
 Alexander IV, papa, cardinale Ostiense, 48, 73, (236), 339, 365, 436, 438, 458, 552, 565, 578, 579, 589, 590, 593, 606, 651, 652, 653, 666, 670, 674, 719, 797, 827, 866.
 Alexander, re di Siria, 561.
 Alexander simulatus, 249.
 Alexandria, *Alessandria*, detta anche Civitas-nova o Palea, 2, 468, 469, 500, 525, 542.
 Alexandrini, 643, 733.
 Alexius I, imperatore di Costantinopoli, (520).
 Alexius II, imperatore di Costantinopoli, 4.
 Alexius III, imperatore di Costantinopoli, fratello d'Isacco imperatore, 25, 30, 31, 32, 33, 34.
 Alexius IV, imperatore di Costantinopoli, figlio d'Isacco imperatore, 25, 30, 31, 33.
 Alexius Murçuffius, imperatore di Costantinopoli, 33.

- Alfonso, conte del Poitou, fratello di Luigi IX re di Francia, 318, 319, 321, 322, 422, 463.
- Alfonsus III, figlio di Pietro III re d'Aragona, (757), (855).
- Alfonsus IX, re di Castiglia, (38), (40).
- Alfonsus X, re di Castiglia, (543), 653, (655), 684, 686, 735, (756).
- Algurbium, *Algarbia* (Portogallo), 756.
- Aliduces, famiglia d'Imola, 546.
- Alienor, figlia d'Edoardo I, re d'Inghilterra, (757).
- Alienor, figlia di Raimondo Berengario conte di Provenza, (337), 428, (611).
- Alienor, moglie d'Edoardo I, re d'Inghilterra, (703).
- Allap, *A.eppeo*, 255.
- Alleluia, movimento religioso del 1233, 98, 99, 100, 103, 104, 107, 120.
- Almaton, figlio di Manuele imperatore di Costantinopoli, 4.
- Almiramomilinius, re di Mauritania, 38, 40.
- Alpes, *Apennini*, 500, 592, 797, 837.
- Altisiodorum, *Auxerre*, 305, 306, 311, 312, 316, 321, 339.
- Alucis (de), famiglia di Reggio Emilia: Iacobus, 699.
- Alverna, *La Verna*, monte del Casentino, 798.
- Amalech, popolo della Palestina, 400.
- Aman Agagita, 124.
- Amanatus Tuscus, gastaldo dell'arcivescovo di Ravenna, 574.
- Amantius, prete di Tivoli, 308.
- Amasa, figlio di Iether, 276.
- Amasias, re di Giuda, 250.
- Ambrosius (sanctus), arcivescovo di Milano, 164, 200, 204, 206, 226, 248, 351, 354, 437.
- Ambrosius, monaco fratello di Roberto il Guiscardo, 518, 519.
- Amelius (sanctus), 652.
- Amicis (de), famiglia di Parma: Amico, 55.
- Amicus (sanctus), 652.
- Ammon, 182, 299, 822.
- Amonius, abate Alessandrino, 204.
- Amore (de sancto), Guillelmus, maestro a Parigi, 73, 434, 435, 436.
- Amorreus, 73.
- Amos, padre d'Isaia, 109.
- Anagnia, *Anagni*, 48, 651, 652.
- Anagnina diocesis, (827).
- Ananias, di Damasco, 260, 398.
- Anastasii, famiglia di Ravenna: Anastasius, 242, 533.
- Anastasius, abate, 824.
- Anastasius, patriarca d'Antiochia, 193.
- Anchage, *Acaia*, 754.
- Anchona, *Ancona*, 2, 643, 649, 868.
- Anchonitana marchia, 42, 52, 145, 198, 253, 284, 300, 365, 376, 400, 446, 463, 520, 548, 649, 692, 722, 723, 735, 776, 792, 858.
- Anchonitani pyrate, 57.
- Andalois (de), *degli Andalò*, famiglia di Bologna: Branchaleo, 657.
- Castellanus, 534.
- Lotherengus, 667, 671.
- Andegavia, *Angiò*, 754.
- Andreas, di Anagnia, frate Minore, nipote d'Alessandro IV, (652).
- Andreas, di Bologna, frate Minore, guardiano di Bologna ecc., 791, 800.

- Andreas, di Achon, frate Minore, 46.
- Andreas, di Puçulesio, di Parma, 74.
- Andreas II, re d'Ungheria, 49, 242, 243, (523).
- Andreas de Treço, di Cremona, 283.
- Andrinopolis, *Adrianopoli*, 13, 32, 34.
- Andronicus I, imperatore di Costantinopoli, 4, 5.
- Andronicus II, imperatore di Costantinopoli, (779).
- Angerus, cardinale di santa Prassede, nipote d'Urbano IV, 246.
- Anglanus (de) Iordanus, comes, 679.
- Angli, 2, 19, 433, 611, 653, 685.
- Anglia, 20, 21, 23, 24, 147, 159, 312, 315, 334, 337, 442, 443, 446, 459, 470, 696, 703, 756.
- Anglici, 20, 160, 315, 334, 428, 429.
- Anibalis (de), famiglia di Roma: Ricardus, cardinale, 366, 678, 709.
- Anibalus (Theobaldus de Anibalis), nipote del cardinale Ricardus, 678.
- Antenor, 524.
- Antichristus, 288, 340, 373, 383, 425, 632, 655, 704, 802, 887, 899.
- Antiochia, 17, 18, 32, 35, 254, 268, 685, 686.
- Antiocheni, 7.
- Antiochenus populus, 18.
- principatus, 8, 9.
- Antiochus, re di Siria, 128, 187, 502, 503, 531.
- Antiochus Eupator, re di Siria, 131.
- Antivarenses archiepiscopi, *vescovi d'Antivari*, 301.
- Antiverensis archiepiscopatus, *arcivescovado d'Antivari*, 301.
- Antonius, di Parma, frate Minore, 300.
- Antonius (sanctus), eremita, 65, 218.
- Antonius (sanctus), frate Minore a Padova, 95, 96, 482, 568, 569, 571, 643, 708, 726, 812.
- Ançelis (de), famiglia di Parma: Guido, 665.
- Apennini montes, 784: *v. anche Alpes*.
- Apocalipsis, 39, 739, 801, 802.
- Apolinaris (sanctus), vescovo di Ravenna, 299, 751.
- Apostoli fratres, Apostolorum Ordo, 367-70, 375-77, 382-94, 399, 402-06, 411, 412, 413, 416, 418, 420-25, 704, 705, 807, 888.
- Apostolorum limina, 194.
- Appocalipsis (Golie), 116.
- Appostolisse, donne dell'Ordine degli Apostoli, 808.
- Apulia, 22, 24, 25, 36, 37, 40, 44, 45, 55, 103, 108, 120, 171, 243, 247, 249, 253, 256, 262, 281, 285, 294, 296, 342, 393, 461, 462, 502, 503, 507, 508, 518, 519, 520, 526, 533, 629, 638, 643, 675, 677, 679, 682, 685, 686, 754, 759, 776, 791, 848, 858, 869, 914, 920, 934.
- Apuli, 133, 519, 520.
- Aqua-Sparta (de) Matheus, ministro generale dei Minori, 920, 930.
- Aquensis civitas: *v. Aquis*.
- aquila = Federico II, 777, 783.
- aquila = Pietro II, re d'Aragona, 783, 784.
- aquile = figli di Federico II, 785.
- Aquila, primo interprete della Bibbia, 459.

- Aquilegia, *Aquileia*, 298, 721.
 Aquilegiensis Ecclesia, 73.
 — patriarca, 407.
 — patriarcatus, 465, 563, 566.
 Aquis, *Aix*, 427, 611, 750.
 Aquisgranum, *Aachen*, 23.
 Aquitania, 828.
 Arabica lingua, 507.
 Arabicum, id est Saracenicum, *lingua Araba*, 76.
 Aragones, *Aragonesi*, 38, 736, 740, 751, 754, 755, 756, 759, 760, 788, 808, 809, 812, 831, 850, 855, 856, 857, 858.
 Aragonia, *Aragona*, 40, 679, 735, 739, 740, 747, 754, 757, 759, 808, 809, 810, 831, 850, 855, 858, 920, 932.
 Archadiopolis, 13.
 Archangelus (sanctus), *Sant'Arcangelo di Romagna* (Rimini), 43.
 Arcili (de), famiglia di Parma: Gerardus, 270.
 — Ghirardinus, 873 (è incerto se i due siano la medesima persona).
 Area, *Hyères*, 322, 337, 340, 342, 364, 367, 426, 450, 453, 454, 455, 456, 464.
 Arelatensis civitas, *Arles*, 322, 335, 431, 753.
 — archiepiscopus, 367.
 Aretinus episcopatus, 146, 229, 797.
 Aretium, *Arezzo*, 59, 271, 469, 476, 704, 709.
 Arfexe, 785.
 Argenta, *Argenta* (Ferrara), 573, 618, 622, 690.
 Argentina civitas, *Strasburgo*, 440, 456, 738.
 Arghun Chan re dei Tartari, (774).
 Ariminenses, *Riminesi*, 44.
 Ariminum, *Rimini*, 44, 56, 532, 706, 839.
 Aristotiles, 28, 349.
 Arlottus, di Prato, ministro generale dei Minori, 301, 451, 828, 849, (886).
 Armariis (de), famiglia di Parma: Thomasius, 55.
 — Thomasius Hugonis, 853.
 Armeni, 14, 16, 17, 686.
 Armenia, 7, 16, 32, 33.
 Armenica capella, *berretto Armeno*, 99, 134.
 Arminiensis catholicus, *patriarca Armeno*, 17.
 Arnulfus Anglicus, frate Minore, penitenziario di Gregorio IX, 231.
 Arnulfus, frate Minore, guardiano a Imola, 657, 658.
 Arnus, *Arno*, 61, 768.
 Arola, *Rolo* (Reggio Emilia), 478, 481.
 Arsenius abbas, 177, 555.
 Artaldus, falso nome d' Enrico II re d' Inghilterra, 2, 192, 312.
 Asaxini, fanatici seguaci del Vecchio della Montagna, 23.
 Ascalon, *Ascalona*, 7, 21, 23, 24.
 Ascari, imperatore di Costantinopoli, 33.
 Ascheriis (de), famiglia di Reggio Emilia: Ascherius, 255.
 Asdenti, indovino di Parma: *v. Benevenuto Asdenti*.
 Asia, 300, 801.
 Assajjuto (de), famiglia di Reggio Emilia: Guercius, 881.
 — Manfredinus, 881.
 Asisium, *Assisi*, 28, 47, 52, 56, 95, 135, 145, 147, 150, 229, 230, 234, 252, 446, 455, 606, 675, 689, 797, 811.

- Assuerus, re dei Persiani, 408, 571.
 Assur, dio Assiro = Federico II, 42, 345.
 Assyrii, 392, 409, 633.
 Ast, Astensis civitas, *Asti*, 457, 552, 746, 792.
 astrologus, 238, 513, 775, 785.
 astures, 129.
 Asturicha: *v. Austria*.
 Athalia, regina d' Israele, 91.
 Athenienses, 323, 329.
 Attanulfi, Raimundus, fondatore dell'Ordine dei Saccati, 298, 366, 367.
 Atto, *Attone*, antenato della contessa Matilde di Toscana, 666.
 Augustinus, di Recanati, frate Minore, 147.
 Augustinus, *sant'Agostino*, vescovo d' Ippona, 112, 128, 156, 163, 191, 194, 198, 199, 200, 205, 207, 210, 213, 225, 261, 268, 349, 350, 361, 388, 389, 391, 401, 414, 433, 493, 494, 551, 587, 588, 609, 661, 662, 687, 745, 828, 859, 873, 902, 932.
 Augustus Cesar: *v. Octavianus*.
 Aurea flamma, *orifiamma* (insegna dei re Francesi), 304.
 Austria, Asturicha, *Austria*, 12, 24, 684.
 Avantius, frate Minore, 444.
 Avena, *Avesnes*, Iacobus de A., 21.
 Avignio, Avignonum, *Avignone*, 335, 433, 465, 750.
 Axandris (de), famiglia di Mantova: Iacobus, frate Minore, 793.
 Aymericus: *v. Aimericus*.
 Aymo: *v. Aimo*.
 Azael, principe della Siria, 411
 Açarias, figlio d'Obed, 634.
 Açarias, sacerdote, 583.
 Azotum, *Asdod di Giudea*, 7.
 Azotum, *Arsuf di Palestina*, 9, 27.
- B**
- Baasa, re d' Israele, 80, 81.
 Babylon (Asie), *Babilonia*, 177, 200, 346, 504, 632, 689, 917.
 Babilonia (Africe), *Cairo*, 686, 774.
 Babylonicus, 135, 171, 426, 442, 487, 601, 855, 886.
 Babylonii, 186, 633.
 Bachus, *Bacco*, dio del vino, 119.
 Badharellum, *Castel Baradello* (Como), 716.
 Bafuli, famiglia di Parma: Bernardino, 877.
 — Bernardus, 875-878.
 — Egidius, 877-78.
 Bagnacavallum, *Bagnacavallo* (Ravenna), 275, 534, 615, 691, 692, 868.
 — comes Rogerius de Bagnacavallo, (*v.*).
 Bagnolum, *Bagnolo in piano* (Reggio E.), 715.
 Balaam, indovino, 153, 221, 350, 354, 389, 439.
 Balduinus, arcivescovo di Canterbury, (18).
 Balduinus IX, conte di Fiandra, imperatore di Costantinopoli, 30, 33, 34, 50, 249.
 Balduinus II, imperatore di Costantinopoli, 59, (694).
 Balduinus IV, re di Gerusalemme, (3).
 Balduinus V, re di Gerusalemme, figlio di Guglielmo marchese del Monferrato, 3, 6.
 Balianus de Sagitta, detto poi

- frate Salimbene de Adam: *v. Saimbene*.
- Balianus de Sydone, barone francese, 45, 51.
- Balneo-regio (de): *v. Bonaventura*.
- Balthasar, re della Caldea, 186, 600, 601.
- Balthasar, re mago, 831.
- Balugani, Nicolutus, di Iesi, 706, (707).
- Balugula, *Balugola* (Modena), 832, 833: Rainerius de Dentibus de B., 833.
- Balçolanus Albertus, 146.
- Banaias, figlio di Ioiada, 277.
- Bançola, *Banzola* (già castello in prov. di Reggio Emilia): illi de B., 721.
- Barachel, 354.
- Baratti, famiglia di Parma, 51, 77.
- B. Nigri, 77.
- B. Rubei, 77.
- Adelaxia, 51, 77.
- Gerardus de Barattis Rubeis, 51.
- Phyçaimon, frate Gaudente, 672.
- Barbarasi, partito imperiale a Cremona, 535.
- barbari, 8.
- Barci (de), famiglia di Ravenna: Hugo, 248.
- Bardi (roccha de), *Bardi* (Parma), 687.
- Bardonis mons, *Monte Bardone* (massiccio della Cisa), 820.
- Bariola, *Barjols*: Hugo de B., frate Minore: *v. Hugo di Barjols*.
- Barixellus, Iohannes, sarto e capopopolo a Parma, 537-41.
- Barletta, *Barletta*, 809.
- Barnabas, Apostolo, 28, 115, 389, 421, 601, 808.
- Bartholomeus, abate di San Teodoro de Tebris, nunzio papale a Cremona, (626), (682).
- Bartholomeus Anglicus, frate Minore, 130, 132.
- Bartholomeus Apostolus, 98.
- Bartholomeus comes, senescalco del re Manfredi, 679.
- Bartolomeus, di Bologna, frate Minore, 849, 930.
- Bartholomeus, di Campilio, 833.
- Bartholomeus, di Padova, frate Minore, 230.
- Bartholomeus, di Vicenza, frate Predicatore, 103.
- Baruch, 395.
- Basan, 806.
- Basilus, vescovo di Cesarea, 81, 150, 350, 807.
- Bassettus, frate Minore, 466.
- Bastardis (de), famiglia di Modena: duo de B., 675.
- Bayso, *Baiso* (Reggio Emilia), de B., famiglia di Reggio Emilia: Guido, 47.
- Baçaleriis (de), famiglia di Reggio Emilia: Nicholaus, 707.
- Nicholaus et filii, 921.
- Baçanum, *Bazzano* (Bologna), 463, 782.
- Baçoara (de), famiglia di Modena: Archipresbiter de Presulis de B., 833.
- Beatrix d'Apulia, moglie di Pinotto della Gente Parmense, 868, 869, 914.
- Beatrix, figlia di Raimondo Berengario conte di Provenza, moglie di Carlo d'Angiò, (322), (337), (681).
- Beatrix, moglie di Raimondo Berengario conte di Provenza, (428).
- Becherius, famiglia di Vercelli: Petrus, 525.

- Beda (Venerabile), 199, 237, 261, 268.
- Beduini: *v. Debeuini.*
- Bedullum, *Bedullo* (villaggio posto un tempo presso Fàbbrico di Reggio Emilia), 45.
- Belial, 147, 153, 180, 221, 563.
- Belicandrum, *Beaucaire* (sul Rodano), 335, 429, 430.
- Bella III, re d'Ungheria, 12.
- Bella IV, re d'Ungheria, 150, 243, 671.
- Bellençonum, famiglia di Firenze: Bonacursus, podestà di Reggio Emilia nel 1266, 680.
- Bellottis (de), famiglia di Cremona: Ravaninus, podestà di Reggio E. nel 1225, 47.
- Belna, *Beaune*, (sulla Costa d'Oro), 312.
- Belus, fiume d'Acon, 18.
- Belvedere, castello della Galilea, 10.
- Benadab, re di Damasco, 302, 411, 933.
- Benaventum, nella Nuova Castiglia, 38.
- Benceven, vescovo d'Albano, 719.
- Beneceto, *Beneceto* (Parma), de B., famiglia di Parma: Arpus, 875.
- Arpus, frate Minore, 875.
- Iacobinus, 875.
- Petrus, 875.
- Benedicti (sancti), monasterium de Leno: *v. Leno.*
- Benedicti (sancti) monasterium inter Padum et Lironem, 76-77, 78, 305, 641.
- Benedicti (sancti) Ordo, 265, 305, 458.
- Benedictus (beatus), abate, 65, 227, 260.
- Benedictus, d'Arezzo, frate Minore, 58-59.
- Benedictus, dell'Ordine dei monaci Neri di S. Benedetto, vescovo di Marsiglia, (453), (795).
- Benedictus, detto Cornetta, predicatore dell'Alleluia, 99-100.
- Benedictus, di Colle, frate Minore, 451.
- Benedictus, Faventinus, fisico, 436.
- Benedictus, vescovo di Marsiglia, (453), 795.
- Beneventum, *Benevento*, 678.
- Benevenutus Asdenti, indovino di Parma, (657), 740, 763, 766.
- Benevenutus, frate Minore, visitatore della provincia di Bologna, 787.
- Benevenutus, Montanarius, frate Minore, di Modena, 903.
- Beniamin, 181, 184, 397.
- Beniamin, figlio di Giacobbe, 26.
- Benintende, di Imola, frate Minore, 817.
- Beor, padre di Balaan, 153, 351, 354.
- Berardus, usuraio di Parma, 877.
- Bercetum, *Berceto* (Parma), 283, 514, 793, 820.
- Bergamenses, *Bergamaschi*, 133, 281, 679, 923.
- Bergamum, *Bergamo*, 500, 524, 925.
- Beritus, *Beirut*, 7, 9, 18, 20.
- Bernardinus, conte di Alconio, 534.
- Bernardus, abate di Chiaravalle, 95, 158, 165, 179, 187, 201, 202, 204, 205, 208, 226, 268, 276, 415, 416, 426, 490, 587, 595, 611, 625, 656, 798, 814, 825, 869, 886, 887.
- Bernardus Conradi, di Reggio Emilia, 707.

- Bernardus de Castagneto, nunzio papale a Cremona, (626), (682).
- Bernardus Guillelmi, diacono della Chiesa di Quattro Castella (Reggio E.), 926.
- Bernardus Provincialis, cardinale Portuense, 533, 627-29, 746.
- Bersabee, città, 181, 355.
- Bersabee, madre di Salomone, 600.
- Bersellum, *Brescello* (Reggio E.), 257, 479, 482, 643.
- monasterium de Bersello, 77.
- abbas monasterii de Brixillo, 874.
- strata de Bersello, 750.
- Berta, carroccio dei Cremonesi, 291.
- Berta, sorella di Bernardo di Guglielmo, diacono della Chiesa di Sant'Antonino a Quattro Castella, 926.
- Bertenorium, *Bertinoro*, (Forlì), 477.
- abbas Brittinorii, 477.
- Bertholdus, cancellarius, 5.
- Bertholdus, frate Minore, 802-07.
- Bertholdus, patriarca d'Aquileia, 847.
- Bertholdus Umborgo (*di Hohenburg*), 630.
- Bertholinus, frate Minore, custode a Genova, ministro provinciale, 457, 470.
- Bertrandus, arcivescovo d'Arles, eletto da Gregorio X cardinale Sabin., (714).
- Bertrandus de Manara, frate dell'Ordine degli Eremitani, 367.
- Berutum, *Boretto* (Reggio Emilia), 257.
- Besmantia, *Bismantova*, monte presso Castelnovo ne' Monti (Reggio E.), 683, 718, 721, 722, 911.
- Besmantia, illi de B., 718, 721, 722.
- Besmantie archiepiscopus, 43.
- Bethel, 7, 400, 866.
- Bethenubilum, in Giudea, 21.
- Bethleem, 7.
- Bethleemita puer (Gesù), 790.
- Betia, 14, 132.
- Bianchi Gerardo, cardinale: *v. Gerardus Albus*.
- Bibars, soldano di Babilonia (477).
- Bibianello (de) vel de Canossa, famiglia di Reggio Emilia: Bonifatius, 850, 881-82, 902.
- Guido, 722, 869, 881-82, 884-885, 902, 913, 914.
- Bibianellum, *Bianello* (Reggio Emilia), 462, 722, 850, 869, 881, 882, 902, 915, 916, 926, 930.
- Bibianelli mons, 907.
- Bibianum, *Bibbiano* (Reggio E.), 257, 479, 748, 907, 910, 916.
- Biblia, *Bibbia*, 114, 174, 187, 252, 266, 329, 330, 348, 356, 361, 483, 613, 655, 793, 824, 827, 885, 899, 903.
- hebraici canonis, 662.
- Bibliotheca = Biblia, 252.
- Bibulum, *Biblo*, nel contado di Tripoli di Siria, 6.
- Bidhuçanum, *Biduzzano*, nome ora scomparso, di località presso Parma, sul torrente omonimo, 283.
- Binielis (de), famiglia d'Imola: Hugutio, 534.
- Iohannes, 534.
- Biria (Πυρρίτας), nome di servo nella commedia Greca, 620.
- Blacherna, palazzo di Costantinopoli, 31, 33.
- Blaci, 13, 34.

- Blanca, madre di Luigi IX, re di Francia, (318).
- Blanca, moglie di Roberto III, conte di Fiandra, (685).
- Bobio (de), famiglia di Parma: Henricus, frate Minore, 430.
- Hubertus, 734.
- Bobium, *Bobbio* (Piacenza), 430, 482, 734.
- Boemia, 38, 671, 722.
- Boemundus III, principe d'Antiochia, 17-18.
- Boemundus V, principe d'Antiochia, 254.
- Boetius (Severinus), 299.
- Boiardi, famiglia di Reggio Emilia, 763.
- Bonifacius Boiardi de Herberia, 891.
- Gerardus Boiardi de Herberia, 891.
- Bonacolsis (de), famiglia di Mantova: Philippus, frate Minore, 637.
- Pinamons, 526, 627, 628, 720, 742, 764.
- Bonagrata di Bologna, frate Minore, ministro provinciale a Bologna, ministro generale dell'Ordine dei Minori, 433, 455, 465, 578, 642, 738, 750, 828, 894.
- Bona-iuncta, di Fabriano, frate Minore, vescovo di Recanati, 792.
- Bonatus Guido, di Forlì, 238.
- Bonaventura, di Bagnoregio, ministro generale dell'Ordine dei Minori, 232, 253, 434, 447, 448, 449, 588, 589, 590, 643, 654, 689, 714, 791, 825.
- Bonaventura, di Forlì, frate Minore, 236, 466.
- Bonaventura, d' Iseo, frate Minore, ministro provinciale di Bologna, ecc., 147, 383, 466, 794.
- Boncompagnus, di Prato, frate Minore, 414.
- Boncompagnus, Fiorentino, 108, 414.
- Bondelmontibus (de), famiglia di Firenze: Tega, capitano del popolo di Reggio E. nel 1285, (840).
- Bondenum, *Bondeno* (Mantova), 45, 918.
- Bondenum, fiume, 47.
- Bondenum Ferariense, *Bondeno* (Ferrara), 615.
- Bonicea, *Budunitza*, 545.
- Bonicis (de), famiglia di Reggio Emilia: Gregorius, abate di San Prospero, 670.
- Maravonus, 255.
- Bonifacii (Sancti), famiglia di Verona: Lodoicus, 532, 667, 734, 738, 740-43, 931.
- Mabilia, figlia di Lodovico, 740, 931.
- Ricardus, (273), 279, 532, 741.
- Vinciguerra, 532, 741.
- Bonifacii: *v. Manfredis*.
- Bonifatius, frate Minore, visitatore dell'Ordine di Santa Chiara, 87-88, 90.
- Bonifatius, martire Romano, 126, 260, 461, 648.
- Bonifacius Traulus, di Reggio Emilia, 918.
- Bonifacius, vescovo di Ferentino, 66.
- Bono-comite (de), Thadeus comes, frate Minore, 56, 534, 339.
- Bononia, *Bologna*, 5, 28, 35, 41, 46, 48, 50, 51, 100, 101, 102, 107, 108, 129, 132, 147, 148, 244, 288, 317, 377, 400, 432, 443, 466, 474, 477, 482, 483,

- 486, 492, 524, 534, 535, 554,
562, 571, 577, 578, 581, 618,
623, 627, 642, 657, 667, 671,
677, 687, 690, 694, 697, 698,
700, 701, 702, 705, 706, 707,
708, 719, 722, 723, 724, 727,
728, 732, 735, 764, 778, 788,
791, 793, 794, 798, 799, 800,
806, 825, 826, 828, 849, 851,
920, 922, 927, 928, 930.
- Bononienses, 30, 38, 44, 46, 48,
49, 50, 56, 83, 108, 240, 257,
273, 275, 463, 477, 482, 484,
487, 499, 532, 534, 571, 690-92,
698, 700-02, 705-07, 723, 727,
728, 730, 734, 745, 752, 761,
783, 845, 922, 925, 927.
- Bononiensis episcopatus, 135.
- Bcnus, arcidiacono di Ravenna,
(577).
- Bonus-baro, detto poi frate Elia:
v. Helias.
- Bonuscompagnus: *v. Boncompa-
gnus.*
- Bonus-dies, Giudeo di Ferrara,
567.
- Booz (uno dei proavi di Davide),
484, 495, 585.
- Boscarioli, nome scherzoso dei
frati Saccati, 365.
- Boschetti, famiglia di Modena:
Albertus, vescovo di Modena,
(669).
- Ghirardinus, 833.
- Philippus, frate Minore e ve-
scovo di Modena, 849, 916.
- Bosor, 354.
- Bostolis (de), famiglia d'Arezzo:
Albertus, (840).
- Boterii, famiglia di Parma, ramo
dei Rossi, 280.
- Ugo, 280.
- Boveriis (de), famiglia di Parma,
853.
- Boveriis (de), Iacobus, 49.
- Bovis, famiglia di Parma: Rolan-
dinus Guidonis, 538.
- Boyses, re del Marocco, 756.
- Brandula, *Brándola* (Modena),
684.
- Braçolus, località Mantovana sul
Po, 728.
- de Braçolo pons, 731.
- Brena (de) (*di Brienne*) Guate-
rottus, 57.
- Brennus, capo dei Galli Sènoni,
317.
- Bricci, partito della Chiesa in
Imola, 546.
- Bricius (sanctus), vescovo di Tu-
ron, 767.
- Briga Guido, di Reggio Emilia,
707.
- Brigia, *Brie*, 303.
- Britannia, 477.
- Britti, frati Eremiti della Marca
d'Ancona, 365.
- Brixia, *Brescia*, 46, 129, 130, 133,
500, 523, 641, 677, 679.
- Brixienses, Brixiani, *Bresciani*,
22, 46, 73, 84, 121, 133, 257,
679, 684, 734.
- Brixienses milites, 40.
- Brixiensis astrologus, 775.
- Brixiensis episcopatus, 45, 130,
271, 648.
- Brixiensis quidam, 272, 889.
- Buccabadhatis (de), famiglia di
Modena, 105.
- Girardus Maletta, 102, 105,
106, 107, 134, 147, 148, 236, 237.
- Buccaleonum, palazzo di Costan-
tinopoli, 33.
- Buccamatiis (de), Iohannes, eletto
cardinale Tuscolano da Onorio
IV, (871), (901).
- Budellus Egidius, di Parma, frate
Minore, 513.

- Buiolus, di Parma, frate Minore, parente d' Innocenzo IV, 469, 641.
- Bulgaria, 12.
- Burdegala, Burdegalensis civitas, *Bordeaux*, 93, 740, 747, 751, 755, 756.
- Burgenses, *abitanti del Borgo di San Donnino*, 537, 538, 687, 839.
- Burghettus (de Tauro), *Borghetto di Taro* (Parma), 271, 272.
- Burgundia, 19, 21, 252, 278, 281, 305, 321, 428, 456, 483, 543, 640, 714, 744, 751, 793.
- Burgundio, giudice di Pisa, 334.
- Burgus Sancti Domnini, *Borgo San Donnino*, ora Fidenza (Parma), 30, 50, 279, 281, 338, 479, 485, 486, 536-39, 542, 543, 546, 654, 657, 668, 683, 687, 740, 749, 836, 837, 839, 845, 867.
- Burigardus de Vapinco (*Gap*), capo delle milizie della famiglia da Sassuolo, 841, 843.
- Bussetum, *Busseto* (Parma), 501.
- Buxolis (de), famiglia di Ferrara: Anselixa, 433.
- Iacobus, 433.
- Mabilia, 433.
- Buxolis (de), famiglia di Parma: Antoninus, 853.
- Buç, figlio di Nachor, 355.
- Buçea (de), famiglia di Parma: Bernardinus, frate Minore, 644.
- Guilelmus, frate Minore, 444.
- Buçola: *v. Alberghetti*.
- C K**
- Cacianimicis (de), famiglia di Bologna: Gruamons, 671.
- Calabria, 24, 25, 281, 507, 508, 518, 629, 630, 791.
- Calarosus, famiglia di Mantova: Bartholomeus, 438.
- Calcinacum, *Calcinato* (Brescia), 130, 131.
- Calegarii, famiglia di Reggio Emilia, 255.
- Calernum, *Calerno*, borgo già sulla via Emilia, fra Parma e Reggio, 102.
- Calixti (festum sancti), 871.
- Callium, *Cagli*, 446, 722.
- Kalopetrus, dominus Blaccorum, 13.
- calor (nell'estate del 1282), 738.
- Cambariacum, *Chambéry*, 464.
- Camele (de) soldanus, 255.
- cameli, 129.
- Camerinum, *Camerino*, 722.
- Campagnola, *Campagnola* (Reggio E.), 45, 48, 481, 484, 650.
- Campania, *Campagna Romana*, 857.
- Campania (Gallie), *Champagne*, 18, 23, 300, 339.
- Campaninus miles, 858.
- Campi-Gaianni, de Campo-Gaiano, *Campogalliano* (Modena), 580, 606, 607.
- Campiginis villa, *Campegine* (Reggio E.), 643, 644, 648, 864, 869, 870, 913.
- Campigiolum = Besmantia: (*v.*).
- Campilio (de), *Campiglio* (Modena), famiglia di Modena: Bartholomeus, 833.
- Campora, *Campola*, torrente (Reggio E.), 908.
- Campsoribus (de), famiglia di Reggio Emilia: Gerardus, 574.
- Canali (de), famiglia di Parma: Gerardus, 285-86.
- Cananea: *v. Cham*.
- Canigosus, Caliginosus mons, *Ca-*

- nigou*, monte nel Rossiglione (Francia), 856.
- Canini, famiglia di Reggio Emilia, 256.
- Conradus Canini de Palude, 918.
- Guidhottus de Caninis, 545.
- Canossa: *v.* *Canusia*.
- Canula (de), *Canali* (Reggio E.), famiglia di Reggio Emilia: Manfredinus, 539.
- Canulis (de) castrum, 676.
- Canusia, Canossa roccha, Canusina arx, *Canossa*, 47, 517, 665, 722, 762, 839, 881, 882, 883, 902, 903, 904, 905, 907, 908, 911, 912, 913, 914, 915, 918, 921, 926, 928.
- Ugolinus de Canossa, 903.
- Canusia, Canossa (de), famiglia di Reggio Emilia (de Canossa illi), 884, 910.
- Albertus, 665, 666.
- Alexanta, 918.
- Bonifacius, Reginus, 912, 921.
- Guido, 850.
- Guilielminus Scarabellus, 762, 881, 912.
- Guilielmus, 722.
- Guilielmus, 722.
- Iohannes, 665.
- Iohannes, 671.
- Monachus, 902, 904, 905, 910, 915, 926, 930.
- Pocapenna, 914.
- Rolandinus, 762, 763, 882, 902, 905, 907, 911, 912, 918, 919, 927, 928.
- Rolandus de Albareto, abbas Canusinus, 762, 883, (910), 912.
- Scarabellus Guilielminus, 762, 881, 912.
- Tyrisendus, 666.
- Canceleriis (de), famiglia di Pistoia: Detus, 697.
- podestà di Modena nel 1284, (761).
- Capadocum rex, 933, *cfr.* « *mancipiiis locuples eget aeris Capadocum rex* » (HORAT., *Epist.*, I, 6, 39).
- Capelletti o Capellini, partito della Chiesa in Cremona, 535.
- Cappacium, Cappotium, *Capaccio* (Salerno), 256, 498.
- Capritius: *v.* *Lambertinis*.
- Capua, 36, 264, 552, 678.
- Caput Corsice, *Capo Corso*, 768.
- Karacosa, nobile Saraceno, 21.
- Karacosa, suora nel monastero di Santa Chiara a Parma, figlia di Avança de Paniçariis, 76.
- Carbio (de), *Calvi dell'Umbria* (Perugia): Nicolaus, (frate minore), 641.
- Carbonisiis (de), famiglia di Bologna: Catellanus, 486.
- cardinales, 29, 49, 73, 85, 122, 246, 248, 251, 256, 264, 271, 278, 305, 322, 323, 325, 329, 330, 331, 348, 376, 419, 420, 432, 448, 452, 461, 467, 473, 474, 475, 496, 507, 525, 553, 557, 576, 640, 641, 642, 651, 652, 685, 689, 699, 703, 708, 711, 714, 736, 747, 757, 784.
- (Ecclesie pillares), 812, 813, 849, 852, 866, 886.
- Constantinopolitani, 736.
- cardinalis quidam, 117, 474, 475, 787.
- cardinalis Ravenne, 574.
- Carentanis (de), famiglia di Modena: Karentanus, 833.
- Careto (de), *Carretto*, marchionis terre, 684.
- Caribdes, *Cariddi* (voragine), 509.

- caristia, a. 1271, frumenti et victualium, 697, 698.
- a. 1272 e 1275, victualium, 702, 708.
- a. 1277, 718, 720.
- a. 1282, frumenti, 732, 733.
- a. 1285, olerum et vini, 834.
- a. 1286, olerum, 880.
- Karolus, conte d'Angiò e di Provenza, I re di Sicilia, fratello di Luigi IX re di Francia, 250, 295, 317, 318, 319, 322, 442, (463), 507, 534, 541, 542, 626, 630, 674-79, 681, 682, 684-87, 690, 695, 735, 736, 739, 740, 747, 751, 754, 755, 756, 757, 759, 760, 788, 809, 810, 812, 831, 850, 855, 857, 858, 920, 932, 934.
- Karolus (erroneamente, per Enrico), figlio di Federico II imperatore, 677.
- Karolus Magnus, imperatore, 58, 217, 218, 289, 632.
- Karolus Martellus, principe d'Apulia, III re di Sicilia, figlio di Carlo II, (760), (812).
- Karolus II, re di Sicilia, figlio di Carlo I, (754), (759), (760), (812), (850), (857), (858).
- Carottus, nipote di Corrado Canini de Palude, di Reggio Emilia, 918.
- Carpenses, *Carpigiani*, 842.
- Carpinetulum, *Carpinedolo* (Brescia), 130.
- Carpinetum, *Carpineti* (Reggio E.), 743, 762, 902, 907, 912, 927.
- Bernardus de Foliano, preposito di Carpineti: v. *Foliano*.
- Carpineto (de), Iohannes, frater Minor, 743.
- Carpum, *Carpi* (Modena), 842.
- Carpus, 396.
- Carterius, possessor quidam, 378.
- Carthago, 695, 696.
- Carturiensium Ordo, *Ordine dei Certosini*, 853.
- Karus Albertus, 694.
- Canonus filius Alberti Kari, 694.
- Casalecclum, *Casalecchio di Reno* (Bologna), 825.
- Casale-maius, *Casalmaggiore* (Cremona), 283.
- Casalodi, *Casaloldo* (Brescia), 130.
- de Casaloddo, famiglia Bresciana: Albertus, 45.
- Caserte, Casertum, *Caserta*, 439, 630.
- Cassianum, *Cassano d'Adda*, 532.
- Cassio (de), famiglia di Parma, 82.
- Bernardus, 75.
- Gerardus, 46, 75.
- Gerardus, figlio di Gerardo, 75.
- Hugo, 75.
- Iacobus (o Iacobinus), 75, 509.
- Inmelda, 46, 47, 53, 60, 73, 75, 76, 239.
- Cassiodorus, 202, 609, 611.
- Cassius, vescovo di Narni, 209.
- Castella: v. *Quattuor Castella*.
- Castella, *Castiglia*, regno di Spagna, 38, 40, 653, 655, 684, 686, 735, 756.
- Castelaranum, castrum Adrianum, *Castellarano* (Reggio Emilia), 640, 666.
- Castegium, *Casteggio* (Voghera), 2.
- Castegionum de Tuscia, *Castiglione di Garfagnana*, 698.
- Castrum Brittorum, *Castel de' Britti* (Bologna), 135.
- Castrum Crucis, un tempo sulla via Emilia, presso Villa Cadé, 728.

- Castrum Francum, *Castelfranco dell'Emilia*, 101, 129, 132.
 Castrum-Leonis, *Castelleone* (Cremona), 10, 40.
 Castrum-Leonis (Leone), posto un tempo presso Castelfranco dell'Emilia, 101, 132.
 Castrum-novum, *Castelnovo* (Parma), 843.
 Castrum-novum Placentinorum, *Castelnovo* (Piacenza), 838.
 Catelogna, *Catalogna*, 756.
 Cato, (Dionysius), 822.
 Caurennum, *Cavrenno* (Firenze), 787.
 Cauresana, un tempo presso Quattro Castella (Reggio E.), 907.
 Cavalcabovè (de), famiglia di Cremona, signora di Viadana: marchio Cavalcabò (Cavalcabò dei Cavalcabò), 96.
 — marchio Cavalcabò (Guglielmo?), 719.
 Cavaturta, famiglia di Parma: Franciscus, 723.
 Cavaça Parmensis, 645.
 Cavillianum, *San Polo d'Enza in Caviano* (Reggio E.), 257, 907, 909, 915, 919, 926.
 Cavriolum, *Capriolo* (Brescia), 677.
 Caym, figlio d'Adamo, 80, 219, 653.
 Caypha, *Caiifa*, 7, 21.
 Cayphas domnus, 254.
 Cayphas, pontefice dei Giudei, 27, 350, 351, 354, 439.
 Caçaconte, Odrovandinus, 630.
 Cecus Tuscus, di Firenze, capitano di beruarii, 723.
 Cedonius (beatus), 427.
 Celestinus III, papa, 22.
 Celestinus IV, papa, 251.
 Cella, *Cella* (Reggio E.), 728.
 Cella de Cortona, 146, 229, 230, 236.
 Cellano (de), *Celano* (Abruzzo): Thomas, frate Minore, 253.
 Cephass: v. *Petrus Ap.*
 Cerra, *Acerra*, 629, 679.
 Cervia, *Cervia*, 782.
 Cesar (Iulius), 163, 437, 550.
 Cesar: v. *Iulius, Octavianus.*
 Cesarea Palestina, 7, 21.
 Cesarea Phylippi, 484.
 Cesarea, presso Ravenna, 575.
 Cesariense bellum, prelium, 49, 77, 84.
 Cesarii (Sancti) castrum, *San Cesario* (Modena), 49, 93.
 Cesena, *Cesena*, 30, 43, 574, 839.
 Cethea, 73.
 Ceylan filii, 521.
 Chaldeorum terra = Romanorum imperium, 345.
 Chaldaice littere, 17.
 Chaldei, 177, 398, 633, 657, 821.
 Cham (terra di), 70.
 Chio, *Chio*, isola, 1.
 Chanaan, nipote di Noé, 314.
 Chanaan, padre di Sedechia, 904.
 Chanaan (terra di), 64, 490.
 Chananea mulier, 307.
 Chananei, 213, 341.
 Cherub, 423.
 Chore, 221.
 Christi fides, 696.
 — populi, 710.
 — scita, 710.
 Christiana fides, 319, 755, 756.
 Christiani, (esercito Cristiano), 3, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 24, 26, 38, 44, 45, 177, 254, 386, 389, 695, 696, 774.
 — (fedeli di Cristo), 69, 70, 297, 298, 307, 455, 456, 499, 578, 621, 681, 699, 711, 887, 896, 898, 899, 920, 924.

- Christianitas, 518, 581.
 Christianum nomen, 254, 632.
 Christianus exercitus, 14, 15, 38.
 Christianus populus, 189, 366,
 367, 383, 386, 417, 578, 579, 887.
 Christicole, 6, 38.
 Christus: *v. Iesus*.
 Chusi Arachites, 86.
 (Cicero) Tullius, 550, 674.
 Cilicia, 17, 32.
 Cingulum, *Cingoli* (Macerata),
 722.
 Ciperano (de), *Ceprano* (Frosino-
 ne): pons de C., 677.
 cismontani, 933.
 — c. (in Ordine fratrum Mino-
 rum), 156.
 — c. (fratres Predicatores), 829.
 Cystertiensis, Cisterciensium, Ci-
 stertii Ordo, Cystercienses, 41,
 278, 312, 375, 656, 893, 894.
 Citanova, *Cittanova* (Modena),
 580, 606, 916.
 Civitas castrum Pergamensium,
Cividale al piano (Bergamo), 22.
 Civitas de Castello, *Città di Ca-
 stello*, 52, 766.
 Civitas-nova: *v. Alexandria*.
 Clara (sancta), 458, 652.
 Clare (Sancte) dominarum Ordo,
 74, 76, 364, 652.
 — (Ordo Sancti Francisci), 665.
 — monasteria provincie Lombardie,
 87.
 — monasterium Bononiense, 51.
 — m. Burdegalense, 93.
 — m. Clavarensis, 87.
 — m. Faventinum, 575, 577.
 — m. Ferrariense, 642.
 — m. Gatharole, 94-95.
 — m. Ianuense, 87.
 — m. Imolense, 76.
 — m. Parmense, 51, 74, 76, 77,
 87, 90, 97, 98, 269, 820, 877.
 Clarus, di Firenze, frate Minore,
 578, 789.
 Classis, *Classe* (Ravenna), 299,
 751.
 Claudius, imperatore Romano,
 308.
 Clavara, Clavarum, *Chiàvari* (La
 Spezia), 89, 90, 820.
 — Arduinus de C., 820.
 Clavigana in Algarde, 49.
 Clemens I, papa, 426.
 Clemens III, papa, 9, 22, 586.
 Clemens IV, papa, 48, 537, 539,
 576, 626, 675, 685, 689, 710,
 711, 874.
 Clexii flumen, *Chiese*, fiume, 131.
 Clodoveus I, re dei Franchi, 321.
 Clucia, Clugina civitas, *Chioggia*
 (Venezia), 582, 746, 788.
 Cluniacum, Cluniacense monaste-
 rium, *Cluny*, 255, 304, 305.
 Cocca (de), famiglia di Bologna,
 originaria di Parma, 50.
 Colatrona, 38.
 Colle (de) Benedictus, frate Mi-
 nore, 451.
 Colliculus, *Collecchio* (Parma),
 369, 462, 841, 842.
 Colonia, *Colonia*, 40, 120.
 Coloniensis archiepiscopus, 202.
 Colosinini, 254.
 Columba, *monastero Cistercense
 di Chiaravalle della Colomba*
 (Piacenza), 41.
 Columbani (sancti) reliquie, 482.
 Columna (de), famiglia Romana:
 Iacobus, cardinale, 244.
 Colurnium, *Colorno* (Parma), 96,
 401, 537, 539, 749, 786, 837.
 — illi de Colurnio (famiglia dei
 Vicedomini), 544.
 cometa, a. 1204, 34.
 — a. 1222, comis stella, 46.
 — a. 1264, 674, 835.

- Comites, *Conti della Gherardesca*, famiglia di Pisa, 547: *v. Gherardesca (de)*.
- Comitibus (de), famiglia di Milano: Ardetion, vescovo di Modena, 916.
- Comitissa (de), *Contessa* (Palermo): Simon, frate Minore, 461.
- Concilium: *v. Lateranense, Lugdunense*, ecc. *concilium*.
- Conradinis (de), famiglia di Milano: Anselmus, 732.
— Comacius, 732.
- Conradinus de Bondeno, 918.
- Conradinus, figlio di Corrado IV di Svevia, 507, 652, 682-86, 690, 857, 858.
- Conrado (de), Conradi, famiglia di Reggio Emilia: Conradinus, 762.
— Gilinus, frate Minore, 834.
— Hugo, 762, 906, 912.
- Conradus, chierico di Berceto, 283.
- Conradus de Antiochia, figlio di Federico II, 685.
- Conradus, figlio di Federico I, 12.
- Conradus IV, re dei Romani e di Sicilia, figlio di Federico II, 59, 295, 503, 507, 572, 573, 630, 639, 642, 643, 677, 679, 682, 700, 857.
- Constantia, *Costanza*, 5.
- Constantia, figlia di Manfredi re di Sicilia, moglie di Pietro III d'Aragona, (735), (920), (934).
- Constantia Hispanica, moglie di Federico II, (677).
- Constantia, *Costanza*, moglie di Enrico VI Imperatore, 5, 22, 45, 57, 348, 514, (detta erroneamente figlia del re Guglielmo II), 520.
- Constantinopolis, Constantiana urbs, Constantinopolitana civitas, *Costantinopoli*, 4, 6, 13, 30, 31, 32, 33, 34, 519, 667, 735, 736, 779, 785, 877, 878, detta *Septemsolium*, 34.
- Constantinopolitana Ecclesia, 26, 34.
- Constantinopolitani cives, 30.
- Constantinopolitani imperatores, 32.
- Constantinopolitanum imperium, 59.
- Constantinus, eletto imperatore a Costantinopoli, nel 1204, 32.
- Constantinus I Magnus, imperatore Romano, 13, 33, 162, 325, 545, 632, 847.
- Constantius, mansionario della Chiesa di Santo Stefano (Ancona), 198.
- Constantius, vescovo d'Aquino (citato da san Gregorio), (830).
- Continentium Ordo: *v. Penitentia (de) Ordo*.
- Coparmulis, *Copermio*, un tempo allo sbocco del torrente Parma nel Po, 837.
- Cora, *Cori* (Roma): Petrus de Cora, 452, 826.
- Cordube, *Cordova*, 49.
- Corigia, *Correggio* (Reggio E.), 122, 134, 649, 762, 782, 841-44, 853, 869, 872, 874, 883 911, 914, 929, 931, 932.
— de C., famiglia di Parma: Admissa, 874.
— Frugerius, 122.
— Gerardus, detto de dentibus, 134, 137, 138, 139, 271, 286, 874.
— Guidhottus, vescovo di Mantova, figlio di Frugerio, 122.
— Guido, 138, 649, 782, 841-44, 853, 870, 871, 876, 883, 911, 931, 932.

- Corigia (de), Matheus, figlio di Gherardo, 138, 762, 782, 841-844, 853, 871, 872, 874, 929.
 — Sophya, figlia di Frugerio, 122.
 Corinthus, *Corinto*, 266.
 Cornaçano (de), famiglia di Parma: Bernardinus, 874.
 — Manfredus, 130, 239, 271, 838.
 — Richeldina, 874.
 — la moglie di Giovanni Barisello, 540.
 Cornelius, centurione Romano, 170, 307.
 Cornetani, 772.
 Cornetta (de): v. *Benedictus*.
 Cornetum, *Corneto* (Civitavecchia), 772.
 Cornianum, *Corniano* (Reggio E.), 907.
 Cornubia, *Cornovaglia*, 653.
 corona imperii, 292, 777.
 coronatio imperii, 347, 736.
 Corsica, *Corsica*, 458, 459.
 Corsice caput, *Capo Corso*, 768.
 Cortesiis (de), Minacius, podestà di Reggio Emilia nel 1287, (902).
 Cortexella, *Corticella (a Rubiera)*, 841.
 Cortogna (de), famiglia di Reggio Emilia: Guertius, 881.
 Corvaria, *Crovava* (Reggio E.), 683, 698.
 corvus loquens, 562, 563.
 Cosmas, martire, 14.
 Costa-meçana, *Costamezzana* (Parma), 271, 546.
 Crema, *Crema*, 5, 22, 697, 717, 841.
 Cremenses, *Cremaschi*, 40.
 Cremona, *Cremona*, 11, 30, 31, 38, 40, 47, 52, 57, 73, 75, 129, 131, 133, 134, 273, 278, 284, 285, 302, 311, 463, 477, 478, 479, 480, 486, 500, 501, 513, 524, 525, 535, 543, 626, 641, 643, 669, 677, 682, 687, 689, 706, 718, 720, 721, 724, 725, 726, 733, 734, 737, 764, 777, 838, 845, 865, 866, 879, 902, 912, 920, 922, 928.
 Cremona episcopatus, 121, 257, 565.
 Cremonella, Albertus, fisico nel monastero di Fontevivo, 656, 657.
 Cremonenses, *Cremonesi*, 5, 22, 35, 37, 38, 40, 44, 45, 47, 48, 49, 73, 83, 121, 128, 129, 130, 133, 256, 271, 278, 279, 280, 283, 291, 304, 478, 485, 486, 487, 501, 538, 547, 626, 640, 643, 667, 669, 677, 682, 683, 687, 689, 693, 697, 702, 719, 721, 725, 726, 729, 730, 733, 734, 737, 838, 845.
 Crescentius, di Iesi, ministro generale dell'Ordine dei Minori, 253, 446, 791.
 Crespelanum, *Crespellano* (Bologna), 825.
 Crevacori castrum, *Crevalcore* (Bologna), 240.
 Crisostomus: v. *Iohannes*.
 Crustunei villa, 716.
 Crustuneum, *Cròstolo*, torrente (Reggio E.), 481, 716, 890, 908.
 Cruce (de), Crucesignatorum, Cruciatorum, società religiosa a Parma, 541.
 crux sancta, 6, 20, 797.
 Cuiuch-Chan, imperatore dei Tartari, 298, (300).
 culicum multitudo, 919.
 Cumani, 34, 49.
 Cumani, *Comaschi*, 733.
 Cumani milites, 40.
 Cume, Cumum, *Como*, 104, 252, 716.

- Curia Romana, 36, 43, 85, 101, 108, 117, 121, 236, 264, 271, 318, 323, 324, 325, 330, 334, 366, 375, 381, 386, 420, 438, 442, 448, 460, 468, 477, 529, 532, 551, 553, 556, 558, 574, 627, 671, 672, 734, 746, 788, 790, 849, 854.
- Curtis-nova, *Cortenuova* (Bergamo), 133.
- Curtus-passus, popolano di Parma che trovò la corona di Federico II in Vittoria, 292, 498.
- Curviacum, *Cavriago* (Reggio E.), 462.
- Cuviliolum, *Coviolo* (Reggio E.), 881.
- Cypricum regnum, 23.
- Cyprus, *Cipro*, 19, 254.
- Cyrinus, prete, maestro di San Silvestro, 189.
- Cyrus, re dei Persiani, 597, 600.
- Cys, padre di Saul, 183, 397.
- D**
- Dalfini comitis terra, *Delfinato*, 468.
- Dallius, giocoliere Ferrarese, 513.
- Dallo (de), famiglia di Reggio Emilia, 912.
- Dalmatia, 31, 793, 798.
- Damascenus: v. *Iohannes Damascenus*.
- Damasceni, 933.
- Damascus, 124, 638.
- soldanus de Damasco, 255.
- Damasus I, papa, 329.
- Damiani (sancti) Ordo: v. *Clare (sancte) Ordo*.
- Damianus, martire, 14.
- Damiata, *Damietta*, 44, 45, 463, 484.
- Dan, 181.
- Dandalus Henricus, doge di Venezia, 31, 34.
- Dani, 639.
- Daniel, profeta, 81, 148, 171, 186, 442, 497, 522, 600, 739.
- Daniel Achivus, profeta, 33.
- Darius (Codomanus), re dei Persiani, 17, 821.
- Darius, re dei Medi, 186, 600.
- Dathan, 221.
- Datia, *Dania*, 639.
- David Iohannis rex Tharsis (= Tartarorum), 831.
- David, re dei Giudei, 64, 71, 72, 78, 82, 86, 91, 126, 135, 136, 158, 163, 170, 176, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 199, 207, 216, 219, 251, 277, 324, 374, 390, 505, 539, 545, 559, 560, 561, 571, 591, 599, 604, 610, 632, 634, 646, 672, 705, 714, 781, 805, 868, 878.
- Davus, nome di servo della commedia Greca, 620.
- Debeduini, 14.
- Decius, imperatore Romano, 167, 280, 531.
- Decretales, 26, 48, 341, 587, 594, 793.
- decretalis, 705.
- Delbora, 293.
- Demetrius, re di Tessalonica, 35.
- demon, demonium, demones, 43, 54, 237, 274, 370, 375, 378, 392, 566, 568, 812, 814, 815, 817, 818, 819, 820, 825, 826, 827, 913, 924.
- Demosthenes, 356.
- Dentibus (de) de Balugola, famiglia di Modena: Rainerius, 833.
- desponsatio maris (fatta dal doge, a Venezia), 811.
- Deti (de), *Dietz* (Nassau): Henricus comes de Deti, 9, 10.

- Deus-te-salvet, di Firenze, frate Minore, 109, 110, 114.
 Deuteronomium, 559.
 Dexe, *Desio* (Milano), 716.
 diabolus, 59, 125, 155, 165, 209, 274, 281, 289, 326, 390, 422, 564, 597, 610, 615, 616, 658, 659, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 825, 826, 827, 889, 898, 900.
 diabolus draco, 631.
 Didimus, 621.
 Dietericus: *v. Theodoricus*.
 Digna (de), *Digne*: *v. Hugo di Barjols*.
 Dioclitianus, imperatore Romano, 280, 503, 531.
 Dionisius, 126.
 Dionisius, conte palatino d'Ungheria, 243.
 Dionisius, re del Portogallo e Algurbio (756).
 Dodhomi Aymericus, di Cremona, nel 1202 console, 31.
 Doeck Ydumeus, 81.
 Doiolum, località del Ferrarese? o località inesistente?, 562.
 Domicella (= Adelasia), moglie d'Enzo, re di Sardegna, 458.
 Domicianus, imperatore Romano, 280.
 Domina-Agnete (de), famiglia di Parma: *v. Gente (de)*.
 Domina-Rifidha (de), famiglia di Parma: Iohannes, arciprete, 86, 90.
 Dominici (sancti) Ordo: *v. Predicatores fratres*.
 Dominicus (sanctus), fondatore dell'Ordine dei Predicatori, 28, 45, 101, 109, 609.
 Dommafol de Mijano, 239.
 Domus-Dei burgus, *Villa Cadé* (Reggio E.), 728, 914.
 Domus-matta, fattoria del monastero di San Prospero di Reggio Emilia, 891.
 Donatus, grammatico Romano, 44, 267.
 Donolina, sorella di Ugo di Digne, 794, 795.
 Donoratico (conti di), famiglia feudale di Pisa: Berta, 501.
 — Rainerius, 501.
 Dovaria (de), famiglia di Cremona: Bosius, 257, 271, 525, 626, 682, 684, 687, 733.
 draco horribilis, 856.
 draco = Fridericus II, 523, 524, 560, 629.
 Drudo, frate Minore, ministro provinciale di Borgogna, 466, 793.
 Duratium, *Durazzo*, 5, 31.
 dux Venetiarum, *doge di Venezia*, 108, 811.
 Dyana, moglie di Pietro Pagani di Susinana, 534.
 Dyonisius, martire, 52.

E

- Ebulo (de), *Eboli* (Salerno), 630, famiglia Pugliese: Marinus, 630.
 Ecclesia Romana, 22, 33, 49, 109, 145, 241, 253, 269, 421, 442, 443, 466, 467, 469, 517, 518, 526, 541, 552, 553, 581, 613, 641, 673, 680, 705, 713, 724, 735, 745, 756, 776, 780, 793, 809.
 Ecclesiasticus, 195, 268.
 eclipsis lune, 789.
 — a. 1222, 46.
 — a. 1285, 810.
 eclipsis solis, 789.
 — a. 1239, 59, 232, 239, 264, 835.

- eclipsis solis, a. 1284, 788.
 — a. 1285, 834.
 Edom, 832.
 Edroiga, duchessa di Polonia, 686.
 Effraym, figlio di Giuseppe, 26, 420.
 Effraym, tribú, 392, 580, 689.
 Egea, città della Cilicia, 14.
 Egidius (sanctus), *St. Gilles*, 453.
 Egidius di Verona, frate della religione della Santa Trinità di Campagnola, 650.
 Egidius Perusinus, d'Assisi, frate Minore, 265, 799.
 Egyptii, 151, 180, 181, 226, 307, 395, 426, 886.
 Egiptiorum imperium, 341.
 Egiptus, *Egitto*, 11, 24, 44, 66, 70, 151, 153, 232, 392, 403, 409, 420, 455, 490, 501, 633, 663, 774, 781, 791.
 Eglon, 652.
 Elbas, *Elwas*, città del Portogallo, 49.
 Elchias, padre d'Elyachim, 497, 600.
 Eleazar, figlio d'Aaron, 221.
 Eleazar, figlio di Saura, 131.
 Eleazarus, 355.
 Eleazarus, capo degli scribi, 187.
 electores (imperatorum), 507, 653, 704.
 elefas, 129, 130, 131.
 Elespontiacum (mare), 31.
 Elespontus, 33.
 Elisabeth (sancta), figlia d'Andrea II re d'Ungheria, 49, 242, 428, 611, 847.
 Eliu, figlio di Barachel, 153, 352, 353, 354, 355.
 Elyachim, figlio di Elchia, 497, 600.
 Emanuhel, 663.
 Emaus, 26.
 Embronensis civitas, *Embrun*, 467.
 Emerita metropolys, *Merida*, 49.
 Emundus, arcivescovo di Canterbury, 252.
 Eneades = Roma?, 784.
 Enoch, 384, 664.
 Enverardus, di Brescia, frate dell'Ordine dei Predicatori, 574.
 Ençanum, *Enzano* (Reggio Emilia), 836.
 Enzola (de), famiglia di Parma, Aica, 873.
 — Bernardus, 874.
 — Ghirardinus, 872, 873.
 — Guido, 874.
 — Guidolinus, 873-75.
 — Guillielmus, 875.
 — Hugo, 874.
 — Iacobus, 782, 871, 872, 873.
 — Matheus, figlio di Guidolino, 874.
 — Matheus, figlio d'Ugo, 875.
 — Rikeldina, 875.
 — Turclus, 874.
 Ephesus, 225.
 Ephigenia, 377, 378.
 Epicurus, *Epicuréo*, 41, 510, 511.
 episcopi, 724, 727.
 Epyphanus, scrittore ecclesiastico, 27, 128.
 Equina castrum, 49.
 Equitius (sanctus), 306.
 Eridanus, *Po di Primaro*, 690.
 Erithrea Sibilla: v. *Sibilla*.
 crucarum multitudo, a. 1282, 732.
 Esau, figlio d'Isacco, 26, 28, 211, 355, 418, 419, 599, 840.
 Edras, profeta, 39, 201, 398, 437, 632, 657.
 Esium, *Esina civitas*, *Iesi*, 57, 520 706.

Est, *Este* (Padova), 482.
 Estenses marchiones, 533.
 — Aldrevandinus, 243.
 — Aço II (VI), 35, 36, 37.
 — Aço III (VII), 241, 242, 243, 244, 482, 526, 542, 544, 667.
 — Aço IV (VIII), 244, 738.
 — Beatrix, figlia d'Aldrevandino, (243).
 — Beatrix, figlia d'Obizzo II, (244).
 — Constantia, figlia d'Azzo III, 542.
 — Constantia, figlia d'Obizzo, 244.
 — Opiço I, (241).
 — Opiço II, 124, 243, 244, 526, 617, 622, 675, (702), 738, 741, 773, (842), (930), (931).
 — Rainaldus, figlio d'Azzo III, 243, 526.
 Eth, 27, 419, 594.
 Ethiopes, 631, 633, 822
 Ethiopia, 131, 409, 410, 655.
 Ethiops, 24.
 Eugenius III, papa, 205.
 Eugubium, *Gubbio*, 702.
 Eulogius, patriarca d'Alessandria, 193.
 Euphrosyna, moglie d'Alessio IV imperatore di Costantinopoli, 34.
 Europa, 38, 300.
 Eusebii Ecclesiastica historia, 308.
 Eustachii (sancti) cardinalis diaconus: Guillelmus de Flesco, 87, 552, 553, 642.
 — Iordanus, 246.
 Eva, moglie d'Adamo, 112.
 Evangelium Christi, 653.
 Ezechias, profeta, 632.
 Ezechias, re di Giuda, 582, 583, 592.

F

Fabrianum, *Fabriano*, 791, 792.
 Fabrice, *Fabbrico* (Reggio Emilia), 45.
 Fabricius, console Romano, 562.
 Facius, conte Pisano, 767.
 Falengaria (de), Petrus Guillelmus, frate Minore, 828, 920.
 fames, a. 1177-8, 3; a. 1212, 40: v. *caristia*.
 Fananum, *Fanano* (Modena), 592.
 Fanum, Fanensis civitas, *Fano*, 53, 55, 56, 150.
 Fanum, un tempo villaggio presso l'Enza, vicino a Bibbiano, 257.
 Farnetum, un tempo presso Quattro Castella (Reggio Emilia), 907.
 Fassus, Egidius, di Parma, frate Minore, 239.
 Fattebonus, frate Minore, guardiano a Forlì, 627.
 Favali (de), frati Eremiti, 365.
 Faventia, Faventina civitas, *Faenza*, 5, 129, 203, 233, 251, 274, 275, 373, 376, 524, 533, 534, 575, 577, 607, 615, 626, 676, 706, 707, 728, 729, 730, 732, 778, 797, 839, 929.
 Faventini, 46, 376, 571, 707, 708.
 Faxanello (de), famiglia Salernitana: Pandulfus, 630.
 Faxolis (de), arciprete a Fornovo di Parma, 918.
 Febus, dio, 119.
 Felicis (Sancti) castrum, *San Fele* (Lucania), 120.
 Felicula (de sancta), frati Parmensi, detti anche canonici regolari della congregazione di San Marco Mantovano, 700, 838 (religio vetus de Parma), 853.

- Felicule (Sancte), convento dell'Ordine di Pietro Peccatore, in località Romolano sull'Enza, comune di Montechiarugolo (Parma), 164.
- Felix, a cui è indirizzata una lettera di sant'Agostino, 210.
- Ferarellus, servo di Monaco di Bibianello, 926, 927.
- Ferentina civitas, *Ferentino*, 66.
- Feraria, *Ferrara*, 9, 35, 106, 129, 240, 241, 243, 244, 250, 433, 456, 460, 483, 524, 526, 527, 544, 558, 562, 567, 578, 618, 623, 641, 665, 675, 702, 706, 738, 764, 777, 842, 874, 930.
- Ferarienses, *Ferraresi*, 31, 35, 45, 240, 257, 273, 382, 383, 484, 667, 674, 726, 734.
- Ferro (de), famiglia di Parma: Villanus, 514.
- fertilitas, a. 1277, fabarum, 717.
- a. 1282, segetum minutarum, 738.
- a. 1284, frumenti et fructuum, 759.
- a. 1286, frumenti, vini, olei, 880: v. *abundantia*.
- Filina, *Felina* (Reggio E.), 256.
- Filingeri, famiglia del principato di Benevento: Riçardus, 630.
- Finees, figlio d'Eleazaro, 226, 257.
- Fisco (de): v. *Flesco (de)*.
- Fixeculum, *Fucecchio* (Firenze), 59.
- Flandria, *Fiandra*, 19, 33, 50, 249, 677, 685, 697.
- Flanianum, *Fiignano sul Sillaro* (Imola), 197, 578.
- Flesco (de), famiglia Genovese, diramatasi a Parma, detta altresí de Lavania, 684.
- Agnese, figlia d'Ugo, moglie di Gerardo Boterio e madre d'Ugo (280).
- Flesco (de), Bonifacius, appartenente al ramo Parmense della famiglia, arcivescovo di Ravenna, 116.
- Guilielmus, cardinale, 87, 552, 553, 642.
- Helena?: v. *Helena*.
- Iacobina, moglie d'Obizzo II d'Este, (244), (931).
- Margareta, figlia d'Ugo, moglie di Guarino di San Vitale, (84), (253), (382), (763).
- Octobonus, 86, 244: v. *Adrianus V, papa*.
- Opiço, vescovo di Parma, 84, 96, 838-39.
- Sinibaldus: v. *Innocentius IV, papa*.
- Florentia, florentina civitas, *Firenze*, 96, 108, 110, 116, 251, 524, 547, 578, 668, 675, 678, 680, 722, 723, 727, 764, 777, 789.
- Florentini, *Fiorentini*, 108 109, 110, 115, 116, 668, 771, 772.
- Florentinum, *Fiorentino* (Capitanata), 45, 502.
- Florentinus episcopatus, 552.
- Florenzola, *Fiorenzuola d'Arda* (Piacenza), 543.
- Floridus, vescovo di Tivoli, 308.
- Floris Ordo, *Ordine di Fiore*, 325, 337, 522, 670.
- Flos-olive, moglie, prima d'un notaio Trentino, poi di Nazario Ghirardini di Lucca, infine di Enrico di Musso, di Reggio E., 94.
- Focia, *Foggia*, 809.
- Foliano (de), famiglia di Reggio Emilia, 47, 253, 256, 480, 650, 676.

- Foliano (de), Albertus, 927.
 — Bernardus, preposito di Carpineti, (762), (907), (912), (927).
 — Bertolinus, 739.
 — Bonifacius, arcidiacono di Reggio, 694.
 — Bucelinus, figlio di Francesco, (912).
 — Franciscus, 762, 907, 912, 927.
 — Guillelmus, vescovo di Reggio E., 203, 253, 650, 666, 694, 696, 721, 728, 729, 731, 747-748, 884, 918.
 — Matheus, 242, 762, 763, 902, 905, 912, 915.
 — Nicholaus, 902.
 — Paulus, 242.
 — Symon, figlio di Francesco, 739, (912).
 — Thomasius, 242, 533.
 — Ugolinus, 47.
 — Ugolinus, 717.
 Fontana (de), famiglia di Ferrara, 244, 526.
 — Adhegerius, 617.
 — Bernardinus, 929.
 Fontana-lata, *Fontanellato* (Parma), 285.
 Fontana-viva, *Fontevivo* (Parma), monastero dell'Ordine Cistercense, 278, 375, 656.
 Fontanellis (de), de Parma monasterium, *monastero delle Fontanelle*, 918.
 Forcalcherii comitatus, *contea di Forcalquier*, 754.
 Formigina, *Formigine* (Modena), 30.
 Fornovum, *Fornovo di San Giovanni* (Bergamo), 721.
 Fornovum, *Fornovo di Taro*, 369, 462: de Fornovo archipresbiter, 918.
 Fortunatus, vescovo di Todi, 309.
 Fossola, fattoria del monastero di San Prospero (Reggio E.), 891.
 Frandenses, *Fiamminghi*, 19.
 Francia, Francie regnum, *Francia*, 20, 21, 26, 40, 45, 250, 255, 285, 295, 302, 303, 304, 310, 312, 314, 316, 317, 318, 319, 321, 337, 338, 339, 393, 413, 428, 436, 442, 455, 456, 463, 466, 484, 507, 541, 611, 624, 639, 640, 653, 654, 674, 675, 679, 685, 695, 696, 699, 739, 743, 747, 750, 756, 757, 777, 784, 797, 809, 831, 850, 852, 854, 858.
 Franci, *Franchi*, 19, 20, 28, 254, 255, 428, 463, 639, 704, 754.
 Francigena strata, 515.
 Francigene, *Francesi*, 11, 20, 304.
 Franciscus, famiglia dell'Apulia: Tebaldus, 256, 498, 630.
 Franciscus (sanctus), fondatore dell'Ordine dei Minori, 28, 47, 48, 52, 62, 95, 105, 106, 115, 140, 145, 150, 217, 229, 232, 234, 236, 253, 254, 265, 275, 280, 366, 420, 442, 447, 449, 551, 552, 570, 605, 609, 625, 652, 708, 719, 726, 746, 790, 794, 798, 799, 812, 819, 821, 824, 829, 838, 901.
 Franciscus, di Spezzano, 833.
 Franciscus, nipote di Filippo arcivescovo di Ravenna, 574.
 Frassenaria, *Frassinara* (Parma), 749.
 Franzelasta, famiglia di Pistoia: Enghirame (669).
 Fredericus: v. *Fridericus*.
 Fredulfis (de), famiglia di Parma: Halina (Oliva), 723, (727), 733, 836, 855, 896.

- Fregnanum, *Frignano* (Modena), 667, 687.
- Fridericus, duca d'Austria, (684), (685).
- Fridericus V, duca di Svevia, figlio di Federico I imperatore, 12, 21.
- Fridericus, figlio illegittimo di Federico II imperatore, 677.
- Fridericus, frate dell'Ordine dei Predicatori, priore a Reggio Emilia, 676.
- Fridericus I, imperatore, 1, 2, 3, 4, 5, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 23, 25, 347, 348, 520, 779.
- Fridericus II, imperatore, re di Sicilia, d'Apulia e di Gerusalemme, 26, 29, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 45, 48, 52, 53, 57, 58, 73, 74, 103, 120, 129, 130, 131, 133, 134, 137, 138, 203, 229, 233, 234, 236, 239, 240, 241, 243, 247, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 267, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 281, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 301, 302, 304, 305, 311, 337, 345, 346, 347, 348, 439, 458, 461, 462, 463, 478, 479, 480, 483, 487, 495, 497, 498, 499, 500, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 511, 512, 513, 514, 520, (524), 533, 534, 535, 538, 542, 548, 552, 553, 558, 560, 561, 571, 572, 626, 629, 630, 638, 641, 642, 666, 674, 676, 677, 682, 685, 700, 713, 730, 735, 739, 741, 747, 771, 773, (Pseudo-Fridericus), 791, 839, 847, 857, 866, (868), 870, 874, (878), 887, 920, (927), 934.
- Frigdiani (Sancti), Ordine dei canonici della Chiesa di Lucca, 615.
- Frigonium: *v. Strigonium*.
- frigus magnum, a. 1216, 44.
— a. 1234, 121.
— a. 1284, 789.
— a. 1286, 879.
- Frixones, *Frisoni*, 639, 696.
- frumenti exigua messis, a. 1282, 738.
- Fulconibus (de), famiglia di Reggio Emilia: Petrus, frate dell'Ordine dei Predicatori, 676, 709.
- Fulignates, 737.
- Fulignum, *Foligno*, 722, 736-37.
- Furlivienses, Livienses, 532, 533, 571, 607, 615, 706, 746.
- Furlivium, Liviensis civitas, *Forlì*, 203, 236, 238, 249, 275, 466, 532, 607, 627, 732, 735, 740, 745, 797.
- G**
- Gabaonite, 185, 369.
- Gabriel, angelus, 184.
- Gabriel, di Cremona, frate Minore, 311.
- Gabulum, 10.
- Gadar, 254.
- Gadite, 709.
- Gaietanus, Iohannes: *v. Nicolaus III, papa*.
- Gainacum, *Gainago* (Parma), 734, 749, 852, 853, 908.
- Galbensis episcopus: *v. Fridericus de Monte-ferrato*.
- Galfredus, priore di Chiaravalle, 205.
- Galilea, 9, 10, 115, 327.
- Galiopolis, *Gallipoli*, 14.
- Galla Placidia, imperatrice, 545, 624.

- Galli (Sancti) monasterium, *San Gallo* (Svizzera), 305.
 Galli Senones, 317.
 Gallia, 300, 303, 339, 640.
 Gallica lingua, 76.
 Gallie, 252, 255, 278.
 Gallicane partes, 553.
 Gallice, *in lingua Francese*, 443, 821, 851.
 Gallici, 144, 239, 312, 314, 315, 317, 321, 339, 626, 640, 667, 676, 677, 735, 736, 739, 745, 809, 841, 842, 857, 858, 920, 921, 932-33: Gallici fratres (Minores), 303, 829.
 Gallicum, 58.
 Gallicus exercitus, 483, 626.
 Gallicus vulgaris (sermo), 443, 827.
 Gallutiis (de), famiglia di Bologna: Henrigucius, 707.
 Gamaliel, 187, 395, 426, 435, 640.
 Gambalo, *Gambalone* (canale che sbocca nell' Enza, Reggio Emilia), 750.
 Gambara, *Gambarà* (Brescia), 131.
 Ganacetum, *Ganaceto* (Modena), 203.
 Garfaiana, *Garfagnana*, 452.
 Garganus mons, *Monte Gargano*, 678.
 Garxones, famiglia di Modena, 760.
 — de Garxonibus: Garxonus, 929.
 — Raimunduçus, 833.
 Gaspar, 831.
 Gatathego (de), *Gatatico* (Reggio E.), Guilielminus, 606.
 Gatharole, monastero di Santa Chiara, *Gattaiola* (Lucca), 94-95.
 Gaudentium fratrum Ordo, Gaudentes, Sancte Marie Virginis fratres, 533, 671, 672, 877, 918.
 Gaufredus, Gaufridus: *v. Galfredus*.
 Gavaça (de), *Gavassa* (Reggio E.): Hugolinus, frate Minore, 480.
 Gaza, *Gaza* (Palestina), 7.
 Gedeon, giudice d' Israele, 91, 152, 158, 183, 203, 493.
 Gelasius I, papa, 268.
 Geltrudis de Merania, madre di santa Elisabetta, (243).
 gelu: *v. frigus*.
 Gemini, avo di Saul, 184.
 Gente (de), famiglia di Parma, 97.
 — Aica, 870.
 — Beretta, 98.
 — Egidius (Giliolus), 97, 98.
 — Ghibertinus, 913.
 — Gibertus, 86, 98, 138, 270, 286, 525, 643-51, 665, 864-70, 884, 913.
 — Guido, 650, 651, 665.
 — Guilielminus, 913.
 — Guilielmus, abate di San Benedetto di Leno, (648).
 — Lombardinus, 870, 884, 913.
 — Mabilia, 138, 649, 870.
 — Manfredus, 97.
 — Pinottus, 869-70, 884, 913-14.
 — Tedhaldus, 97.
 Geon, *Dschilun*, fiume, 17.
 Georgiani, 774.
 Georgius (beatus), 16.
 Geradinus, di Parma, frate Minore, 642.
 Gerardinus, di Borgo San Donnino, frate Minore, 338, 339, 654-58, 661, 664.
 Gerardinus, di San Giovanni in Persiceto, frate Minore, 688, 689.
 Gerardinus, Gualengus, frate Minore, 534.
 Gerardus Albus (=Bianchi), di

- Gainago (Parma), cardinale, 734, (736), 749, 852, 854, 908.
- Gerardus, arcivescovo di Ravenna, 10, 11, 21.
- Gerardus, di Prato, frate Minore, 301, 451.
- Gerardus, prete della Chiesa di San Nicolò in Montezane, 851.
- Gerardus, prete di Ravenna, 580.
- Gerardus Rolandini, di Bologna, podestà di Reggio Emilia, a. 1202, 31.
- Geremii, partito ecclesiastico in Bologna, 534, 702.
- Germani, 300.
- Germania, 300.
- Germanus, vescovo d'Auxerre, 305, 306.
- Germanus (Sanctus), *San Germano* (ora Cassino), 678.
- Geronda, *Gerona* (Catalogna), 850.
- Geta, nome di servo della commedia Greca, 620.
- Geth, 805.
- Gherardesca (de), famiglia di Pisa 547.
- Berta, moglie d'Oberto Pelavicino, 501.
- Rainerius, 501.
- Gherro (de), famiglia di Reggio Emilia: Henricus, 912.
- Ghibelini, partito imperiale a Firenze, 547, 681.
- Ghibertina, famiglia di Parma, 77.
- Ghibertinus de Mutilena, 881.
- Ghidinus, fabbro ferraio a Parma, 820.
- Ghirardini Nazarus, di Lucca, 93, 94.
- Ghirardinus: *v. Gerardinus.*
- Ghirardus: *v. Gerardus.*
- Ghisaleclum, *Gusaliggio* (Parma), 643, 682.
- Giezite, seguaci dell'avaro Giezo, 709, 710, 711.
- Girardus: *v. Gerardus.*
- Gipso (de), famiglia di Reggio Emilia: Bernardus, 740, 925.
- Gypsum, *Gesso* (un tempo castello nell'alta valle del Crostolo, Reggio E.), 209, 919, 921, 922, 924.
- castrum de Gipso, 913.
- illi de Gipso, 907, 911, 915, 918, 919, 922, 923, 924, 926, 927, 928, 930.
- Bernardus de Gipso, 925.
- Glarattus, di Parma, 486.
- Glutto, frate dell'Ordine della Penitenza, in Faenza, 373.
- Goggus, Rolandinus, 539.
- Golias, 163.
- Golferamis (de), famiglia di Cremona: Andriolus, podestà di Reggio Emilia nel 1285, (832).
- Gonzaga, *Gonzaga* (Mantova), 45, 129.
- Goo (de) castrum, *Goito* (Mantova), 130.
- Gorgonum, *Gorgona*, isola dell'arcipelago Toscano, 768.
- Gorgunçola, *Gorgonzola* (Milano), 256.
- Gorçanum, *Gorzano* (Modena), 675, 721, 832.
- de Gorçano illi, 675, 680.
- Thomasinus, 721.
- Thomasius, 675.
- Gotelengum, *Gottolengo* (Brescia), 131.
- Gothfredus, vescovo d'Erbipoli, 16.
- Gothi, 209, 299, 300.
- Gracinopolis, *Grenobles*, 464, 467.
- Gradensis (*di Grado*) patriarchatus, 265, 266.
- Gramignatium, *Gramignazzo* (Parma), 257.

- grando maxima, a. 1285, 828.
- Grandonicus, Marcus, podestà di Reggio Emilia nel 1265, 676.
- Gratia, vescovo di Parma, 96.
- Greca lingua, 465, 507.
- Grece, *in lingua Greca*, 150, 466.
- Grecia, 1, 5, 13, 34, 264, 266, 442, 464, 744, 826.
- Greci, 5, 13, 14, 16, 26, 31, 32, 33, 34, 49, 115, 143, 154, 195, 281, 441, 442, 464, 465, 466, 469, 518, 519, 545, 667, 704, 713, 714, 735, 736, 758, 779, 794, 872, 878.
- Grecium, Greci heremitorium, *Greccio* (Rieti), 438, 440, 449.
- Grecum, *lingua Greca*, 194, 663, 903.
- Gregorianum, palazzo papale in Assisi, 234.
- Gregorius, di Milano, frate Minore, 561.
- Gregorius, di Montelongo: *v. Monte-longo*.
- Gregorius I, papa, 65, 66, 134, 161, 162, 163, 170, 173, 174, 189, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 202, 204, 205, 209, 212, 225, 261, 267, 268, 298, 299, 300, 306, 307, 308, 309, 325, 342, 343, 356, 370, 374, 378, 387, 388, 438, 488, 498, 514, 515, 517, 529, 551, 581, 596, 602, 608, 611, 616, 617, 653, 658, 659, 711, 822, 830, 920.
- Gregorius VII, papa, 468.
- Gregorius VIII, papa, 9.
- Gregorius IX, papa, 28, 29, 48, 52, 120, 122, 134, 137, 139, 155, 156, 157, 229, 231, 233, 234, 237, 239, 241, 251, 262, 265, 300, 348, 487, 499, 552, 554, 589, 652, 672, 719, 767, 770, 847.
- Gregorius X, papa, 116, 366, 368, 377, 386, 403, 422, 628, 629, 666, 678, 699, 703-04, 705, 708, 709, 710, 711, 713, 714, 736, 747, 808, 835, 903.
- Gregorius Romanus, vescovo di Parma, 96.
- Grelones, famiglia di Parma, 50.
- Iohannes, 51.
- Grenones, famiglia di Parma, detta poi de Adam, 77: *v. de Adam*.
- Adam de Grenonibus, 51, 78.
- Oliverius, 51, 78.
- Griffis (de), famiglia di Brescia: Miletus, capitano del popolo a Parma, a. 1284, (761).
- Grili (de), Iohannes, senescalco del re d' Inghilterra, 756.
- Grimaudi, famiglia di Genova, 833.
- Grisantus (sanctus), 390, 650.
- Grola, contrada presso Parma, lungo la via Emilia, 279, 463, 484, (fra l'Ospedale maggiore e Vicofertile).
- Grondula, *Gròndola*, castello presso Pontremoli, 837.
- Grossatesta Robertus, vescovo di Lincoln, 334.
- Gualengus, Ghirardinus, frate Minore, 534.
- Gualterius, Anglicus, frate Minore, penitenziario del papa, 712.
- Gualterius, conte di Manupel, 629.
- Gualterius, conte di Zaphes, 254.
- Guarangi, 30, 31.
- Guardaxo, *Guardasone* (Parma), 462.
- Guardia, 10.
- Guasconia, 755, 756.
- Guasconum castrum, nel principato d'Antiochia, 10, 17.

- Guastalla, 257, 279, 718, 741, 868.
- Gubernula, *Governolo* (Mantova), 693.
- Guelfi, partito papale in Firenze e Toscana, 547, 675, 681, 684.
- Guercio (de), famiglia di Reggio Emilia: Manfredinus, 762, 906. 912.
- Guibertus, arcivescovo di Ravenna = Clemente III, papa (v.).
- Guido, arcivescovo di Narbona, cardinale = Clemente IV, papa (v.).
- Guido Briga, di Reggio Emilia, 707.
- Guido di Mandra, di Reggio Emilia, 687.
- Guido, di Poitiers, re di Gerusalemme, 6, 9, 10, 21, 23.
- Guidolinus, Ferrarese, frate Minore, monaco e procuratore del monastero di Nonantola, 894-895.
- Guidolinus Ianuarius, di Parma, frate Minore, 793.
- Guidonibus (de), Guidones, famiglia di Modena, 761.
- Bonifacius, frate Minore, 580, 916.
- Guido, arciprete di Cittanova, (580), 916.
- Guilielminus, di Gatatico, vice-cancelliere della Curia Romana, 606.
- Guilielminus, di Monteveglio, Modenese, 833.
- Guilielmottus, Pugliese, marito della presunta Aica Traversari, 247, 248, 533.
- Guilielmus Blancardus, Genovese, frate Minore, (464), 468.
- Guilielmus Britto, frate Minore, 234.
- Guilelmus, d'Auxerre, maestro, 305, 306, 307, 311.
- Guilielmus de Bucea, di Parma, frate Minore, guardiano a Ferrara, 444.
- Guilielmus, di Berceto, chierico, 819-20.
- Guilielmus di Falgario: v. *Petrus Guilielmus di Falengaria*.
- Guilielmus, di Pertuso, frate Minore, 455.
- Guilielmus, di Piemonte, frate Minore, 457.
- Guilielmus di Santo Amore: v. *Sancto Amore*.
- Guilielmus, frate dell'Ordine dei Predicatori, autore d'una *Summa*, 333.
- Guilielmus, frate Minore, lettore a Genova, ministro provinciale, 430.
- Guilielmus, frate Minore, ministro provinciale di Borgogna, 464.
- Guilielmus II, conte d'Olanda, 252, 507, 653.
- Guilielmus I, re di Sicilia, 22, 520.
- Guilielmus II, re di Sicilia, 3, 5, 10, 17, 22, 514, 520.
- Guilielmus III, re di Sicilia, figlio di Tancredi, (24).
- Guilielmus, vescovo di Modena, cardinale, 101, 448.
- Guillia (de), Ugolinus, Modenese, 680.
- Guilietta, moglie di Guido Rizzato da Polenta, 384.
- Guiscardus: v. *Robertus Guiscardus*.
- Guiscardus, favoloso fratello di Roberto il Guiscardo, 520.
- Guiscolus, Bartholomeus, frate Minore, guardiano a Capua, 315, 338, 339, 793.

Guicolum, *Guidizzolo* (Mantova), 133.

Gumbertus, maestro dell'Ordine dei Predicatori, 830.

H

Halina, donna bruciata come eretica a Parma, 723, (727), 733, 836, 855, 896.

Hastensis civitas: *v. Astensis civitas*.

Hauserit, *Serchio*, fiume della Toscana, 833.

Hebraici canonis Biblia, 662.

Hebraea lingua, 507.

Hebri, 115, 127, 128, 154, 178, 397.

Hebreum, *lingua Ebraea*, 663.

Hebron vallis, 6, 404.

Helena, madre dell'imperatore Costantino, 545.

Helena, moglie di Manfredi re di Sicilia, 65.

Helena, (Fieschi?) nipote d'Innocenzo IV, moglie di Bertolino Tavernieri, 865.

Helias, d'Assisi, ministro generale dei Minori, 52, 53, 56, 59, 105, 134, 135, 137, 138, 142, 143, 144, 148, 155, 156, 157, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 240, 506, 656.

Helias, profeta, 64, 226, 355, 384, 410, 483, 632, 664, 781.

Heliseus, profeta, 65, 172, 226, 323, 342, 407, 411, 575, 632, 825.

Hely, sacerdote, 72, 81, 82, 153, 178, 186, 200.

Helyab, fratello di Davide, 180.

Helym, 420, 422.

Hencius, figlio dell'imperatore Federico II, re di Sardegna, 73, 253, 256, 271, 277, 278,

458, 462, 478, 487, 499, 525, 677, 700.

Hencius Hubertus, arciprete della cattedrale di Reggio Emilia, 903-04.

Henricus, arcivescovo d'Embrun, cardinale Ostiense, (468), (625).

Henricus, conte di Baro, (19).

Henricus, conte di Champagne, 18.

Henricus, conte di Dietz, 9, 10.

Henricus, di Bobbio, frate Minore, 430.

Henricus, fratello dell'imperatore di Costantinopoli, 34.

Henricus III imperatore (IV re), 514-17.

Henricus IV imperatore (V re), figlio del precedente, (516), (517).

Henricus V imperatore (VI re), figlio del Barbarossa, 6, 12, 22, 24, 25, 37, 38, 42, 45, 57, 347, 348, 514, 520, 521, 522, 653.

Henricus Leo, duca di Sassonia, 23, 25.

Henricus Pisanus, frate Minore, custode a Siena ecc., 261, 262, 263, 265, 266, 552.

Henricus Raspo: *v. langravius Turingie*.

Henricus, re di Germania, figlio dell'imperatore Federico II, 120, 495, 496, 677.

Henricus, re dei Danesi, 639.

Henricus I, re di Cipro, 254.

Henricus II, re d'Inghilterra: *v. Artaldus*.

Henricus III, re d'Inghilterra, 337, (442), 653.

Henricus, senatore di Roma, fratello d'Alfonso X re di Castiglia, 684, 686.

Hentius: *v. Hencius*.

- Heraclius, imperatore, 8.
 Heraclius, patriarca di Gerusalemme, 6.
 Herberia, *Rubiera* (Reggio E.), 31, 832, 841, 891.
 Herbipolensis (*di Würzburg*) episcopus, Gothfredus, 16.
 Heremitani, Heremitanorum Ordo, 365, 366, 575, 652.
 Heremite Britti, 365, 366.
 Heremite de Favali, 365, 366.
 Heremite Iambonitani, 365, 366.
 Heremite s. Augustini, 365, 366.
 heretici, 26, 29, 103, 252, 809.
 Hermannus, vescovo di Münster, 12.
 Herme, sorella d' Isacco imperatore di Costantinopoli, moglie di Corrado marchese del Monferato, 5.
 Herodes Agrippa, 71, 243.
 Herodes, re, 426, 531, 632, 887.
 Herodes, re d'Ascalona, 397.
 Herodes, tetarca, 158, 165, 350, 359, 360.
 Herodiana malitia, 426, 886.
 Herodias, moglie del tetarca Erode, 359, 360.
 Heruli, 300.
 hiems calida, a. 1228, 48.
 — pluviosa, a. 1275, 708.
 — frigida, a. 1276, 879.
 Hierusalem: *v. Ierusalem*.
 Hylarius (Sanctus), *Sant' Ilario d'Enza* (Reggio E.), 102.
 Hildebrandus, (erroneamente detto priore di Cluny = Gregorius VII, papa), 468.
 Hispania, 38, 40, 147, 428, 453, 464, 465, 469, 543, 655, 681, 821, 831, 850, 855, 858.
 Hispani, 49, 566.
 Hispani reges, 40.
 Hispaniani, 777.
 histriones, 60, 73, 179, 585, 613, 673, 854.
 Hollandia, 252, 507, 653.
 Homobonus, di Cremona, considerato taumaturgo, 30.
 Honorius III, papa, 28, 43, 44, 45, 47, 48, (552).
 Honorius IV, papa, 812, 834, 837, 849, 850, 871, 886, 901, 902.
 Hospitalarii, Hospitale, di San Giovanni di Gerusalemme, 21, 24, 254, 829.
 H(ugo), abate Cistercense, 26.
 Hugo, arcivescovo Embron., 468.
 Hugo, cardinale Ostiense: *v. Gregorius IX*.
 Hugo, di Barjols o di Digne o di Montpellier, frate Minore, 322, 323, 324, 330, 332, 334, 335, 336, 337, 340, 342, 343, 346, 347, 348, 350, 351-65, 426, 428, 450, 453, 454, 455, 456, 464, 465, 794.
 Hugo II, duca di Borgogna, (19), (21).
 Hugo, frate dell'Ordine dei Predicatori, cardinale di Santa Sabina, 252, 253.
 Hugo, giudice Parmense, fratello di Maria, moglie di Gerardo di Cassio, 76.
 Hugo Pauca-Palea, frate Minore, 238.
 Hugo, signore di Tiberiade, 9.
 Hugo Specialis, di Reggio Emilia, 703.
 Hugolinus, arciprete di Pieve di Trebbio, 580, 606.
 Hugolinus, cardinale vescovo Ostiense: *v. Gregorius IX*.
 Humbertus, di Piacenza, cardinale Embron. (467).
 Humfredus Turonensis: *v. Sighifredus*.

Humiliati de Palude, *frati Umi-
liati*, abitanti nella località Pa-
lude (ora Paule), presso Parma,
853.
Humilis, di Milano, frate Minore,
custode a Parma ecc. 57, 145,
400, 592.
Hungari, Hungaria: *v. Ungari,
Ungaria*, ecc.
Hunni, 298.
Hus, figlio di Nachor, 355.
Hus (terra d'), 355.
Hyrtacus, re, 377, 378.
Hysmael, 290.

I - Y

Iabes Galaad, 182.
Iabite, 182.
Iacob, figlio d'Isacco, 26, 28, 56,
211, 228, 341, 360, 378, 397,
404, 419, 420, 421, 460, 540,
547, 583, 599, 632, 648.
Iacob (popolo di), 350, 357, 599,
604.
Iacobellus, servo di Monaco di
Bibianello, 926.
Iacobinus, di Berceto, frate Mi-
nore, guardiano a Rimini,
793.
Iacobinus, di Parma, detto di
Reggio, frate dell'Ordine dei
Predicatori, 100, 101, 102, 107.
Iacobus, Apostolo, 78.
Iacobus, de Bernardo, frate Mi-
nore, 534, 574.
Iacobus, di Brescello, frate Mi-
nore, 479.
Iacobus, d' Iseo, frate Minore, 94,
95, 457.
Iacobus, di Milano, frate Minore,
561.
Iacobus, di Pavia, frate Minore,
444, 479.
Iacobus Napolionis, favorisce l'e-
vasione di Corrado d'Antiochia
dal carcere, 685.
Iambonitani, frati Eremiti, 365.
Ianua, Ianuensis civitas, *Genova*,
38, 87, 337, 430, 454, 456,
458, 459, 465, 467, 469, 471,
473, 482, 566, 640, 767, 768,
769, 771, 833.
— Ianue portus, 457, 771.
Ianuenses candele, 775.
Ianuenses, *Genovesi*, 56, 252,
477, 767, 768, 769, 771, 772,
833.
Ianuensium territorium, 771.
Ianuensis fornaria, 94.
— dyocesis, 265, 566.
— episcopatus, 252, 820.
— frater Minor, lettore a Genova
nel 1284, 767.
— marina, 768.
— quidam, 767.
Ianuarius Guidolinus, di Parma,
frate Minore, 793.
Iason, sommo pontefice dei Giu-
dei, 128.
Ycauna, *Yonne*, fiume che passa
nel territorio d'Auxerre, (311).
Icilinus, de Romano: *v. Romano*.
Yconium, *Konya*, 8, 15.
Iechonias, figlio di Gioachino re
di Giuda, 82.
Iepte, giudice, 730.
Ierapolis, città, 14.
Ieremias, frate Minore, custode a
Fano, 53.
Ieremias, profeta, 81, 99, 111,
206, 331, 338, 358, 418, 522,
601, 657, 739, 917.
Iericho, *Gerico*, 8.
Ieroboam, re d'Israele, 80, 92,
153, 173, 180, 371, 410, 411.
Ieronimus (sanctus), 39, 49, 58, 65,
106, 111, 127, 174, 187, 191,

- 203, 219, 229, 268, 283, 314, 329, 343, 355, 356, 389, 393, 396, 406, 412, 427, 551, 583, 586, 609, 619, 628, 673, 787, 821, 885.
- Ieronimus, di Ascoli, frate Minore, ministro generale dell'Ordine e cardinale: *v. Nicolaus IV, papa.*
- Ierusalem, Ierosolima, 2, 6, 8, 9, 27, 30, 40, 124, 155, 238, 254, 269, 324, 331, 341, 346, 350, 360, 404, 494, 504, 521, 582, 710, 712, 754, 774, 789, 834.
- civitas David, 125, 126.
- sepulcrum Domini, 5, 9, 24.
- templum Domini, 7.
- Iesu Christi militum Ordo, regula, religio, sorti in Parma, 672, 877.
- Iesus Christus, 26, 27, 61, 62, 63, 64, 68, 69, 70, 72, 88, 113, 115, 142, 155, 158, 163, 164, 169, 173, 179, 205, 227, 328, 335, 346, 350, 363, 369, 371, 372, 373, 387, 391, 392, 395, 397, 401, 403, 404, 415, 418, 419, 420, 421, 443, 445, 447, 597, 601, 640, 643, 664, 712, 822.
- Iesus, figlio di Syrach, 195.
- Iesus, gran sacerdote, 188.
- Iether, padre d'Amasa, 277.
- Ietro, 324, 398, 417.
- Ildevrandus: *v. Hildebrandus.*
- Iezabel, moglie d'Ahab re di Israele, 80.
- Illiricum, *Dalmazia*, 31, 300.
- Illuminatus, frate Minore, ministro provinciale, ecc., 53.
- Illuminatus, usuraio di Parma, 877.
- Imola, *Imola*, 46, 275, 533-34, 618, 657, 730, 778, 817.
- Imole episcopatus, 197.
- imperialis benedictio, 653.
- maiestas, 893.
- mos, 686.
- Indusiatis (de), famiglia di Reggio Emilia: Albertinus, 905.
- Guido, 917.
- Scalfinus, 917.
- Inferior pars, partito della Chiesa in Reggio Emilia, 762, 883.
- Infunditis (de) Rubeus, di Soncino, 737.
- Iniquitate (de), Iniquitatis Uberus, 525, 640.
- Innocentius III, papa, 22, 23, 26, 28, 30, 34, 35, 38, 41, 42, 43, 47, 48, 419, 420, 472, 473, 488, 587.
- Innocentius IV, papa, 30, 48, 74, 76, 84, 85, 86, 93, 96, 101, 105, 241, 242, 250, 252, 253, 255, 256, 257, 269, 271, 273, 278, 279, 280, 286, 287, 295-98, 300-04, 322, 325, 329-34, 382, 431, 441, 442, 448, 450, 456, 461, 464, 465, 466, 469, 473, 474, 475, 485, 496, 498, 525, 526, 533, 553, 556, 567, 573, 579, 605, 606, 623, 640-42, 651, 653, 757, 758, 763, 793, 839, 865, 901.
- Innocentius V, papa, 714.
- Innocentius, prefetto dell'Africa, 194.
- inundatio (diluvium) aquarum, a. 1275, 708.
- a. 1276, 715.
- a. 1280, 731.
- a. 1284, inundatio maris et fluctuum, 787, 788.
- Ioachim, abate dell'Ordine di Fiore, 25, 26, 27, 28, 42, 48, 143, 288, 299, 306, 325, 330, 332, 337-45, 354, 357, 365, 384, 385.

- 418, 421, 425, 427, 438, 441, 454, 465, 522, 544, 598, 631, 642, 653, 655, 656, 658, 670, 712, 714, 739, 766, 801, 830, 917.
- Ioab, 72, 277, 561.
- Ioachym, re di Giuda, 82, 237.
- Ioachite, 337, 338, 339, 425, 439, 670.
- Ioachite fratres Minores: Bartholomeus Guiscolus, 338, 339, 793.
- Gerardinus, di Borgo San Donnino, 338, 339, 654-58, 661, 664.
- Hugo di Barjols, 330, 332, 337, 340, 342, 343, 346-48, 426, 454, 794.
- Iohannes di Parma, 332, 427, 438-39.
- Iohannes Gallicus, 342.
- Iohanninus Pigulinus, 342.
- Rodulfus, di Sassonia, 338.
- Salimbene de Adam, 250, 337, 339, 439.
- Ioas, re di Giuda, 124, 125, 126.
- Ioas, re d' Israele, 250.
- Iob, 82, 137, 153, 154, 190, 194, 196, 246, 260, 268, 351, 352, 355, 659, 662, 823.
- Iocapata (erroneamente, per Iotapata), 560.
- Iocelinus Anglicus, frate Minore, 430, 457.
- ioculator, 42, 43, 75, 243, 258, 382, 443, 468, 513, 521.
- Iohannes, abate al tempo di Gregorio Magno, 194.
- Iohannes VII, arcivescovo di Ravenna, che trasportò il corpo di sant'Apollinare, ecc., (751).
- Iohannes, arcivescovo Viennese, (333).
- Iohannes Baptista, 26, 99, 114, 161, 162, 226, 335, 359, 360, 404, 406, 410, 632, 712.
- Iohannes Barixellus: *v. Barixellus.*
- Iohannes Bonus, fondatore dell'Ordine degli Eremiti, 336.
- Iohannes VII, catholicus Armenus, (32).
- Iohannes Cholet, cardinale di santa Cecilia, legato papale, (756).
- Iohannes Crisostomus (Os-aurei), 164, 191, 258, 268, 354, 437, 681, 814.
- (Iohannes) Damascenus, 334, 491, 512.
- Iohannes, de Carpineto, frate Minore, 743.
- Iohannes, de Castro-veteri, frate Minore, 440.
- Iohannes, de Cucurno, arcivescovo di Genova, (459).
- Iohannes de Grilli, senescalco del re d' Inghilterra, 756.
- Iohannes, de Laudibus, 230.
- Iohannes, de Plano-Carpi, frate Minore, 295, 296, 297, 300, 301, 303, 304.
- Iohannes, de Procida, 679.
- Iohannes, di Bibiano, frate Minore, 479.
- Iohannes, di Bondeno, frate dell'Ordine dei Predicatori, ecc., (614), 615.
- Iohannes, di Carpineto, frate Minore, 743.
- Iohannes, di Parma, ministro generale dell'Ordine dei Minori, 236, 254, 257, 316, 318-21, 332, 334, 427-53, 457, 458, 461, 462, 464, 465, 466, 469, 476, 482, 483, 605, 758, 790-94, 800, 801.
- Iohannes, di Puzzolese, 539.
- Iohannes, di Sant'Agata, frate Minore, 300.

- Iohannes, di Vicenza, frate dell'Ordine dei Predicatori, 100, 101, 103, 107, 108, 109, 110, 115.
- Iohannes Evangelista, 27, 39, 64, 79, 170, 218, 357, 383, 406, 418, 632.
- Iohannes Gallicus, frate Minore, 342.
- Iohannes (I), maestro generale dell'Ordine dei Predicatori, 830.
- Iohannes (II), maestro generale dell'Ordine dei Predicatori, 830.
- Iohannes, martire, 847.
- Iohanne in Persiceto (de sancto) *San Giovanni in Persiceto* (Bologna): Gerardinus, frate Minore, 688-89.
- Iohannes I, papa, 299, 300.
- Iohannes, nominato imperatore a Costantinopoli, nel 1201, 30.
- Iohannes XXI, papa, 300, 441.
- Iohannes Parens, ministro generale dell'Ordine dei Minori, 143.
- Iohannes Ravennas, frate Minore, 792.
- Iohannes, re di Gerusalemme, 45, 57, 58, 59, 247, 506, 638, 677.
- Iohannes, sacrista della Chiesa di San Vitale a Ravenna, 248.
- Iohannes Vattacius, imperatore di Nicea, 441, 442, 466, 469, 735.
- Iohannes IV, vescovo di Costantinopoli, 193.
- Iohannettus, d'Assisi, frate Minore, 150.
- Ichannettus, di Belfort, frate Minore, 150.
- Iohannina, moglie di Bonifacio di Bibianello, 881.
- Iohanninus, di San Lazzaro: *v. Iohannes di Parma*.
- Iohanninus phisicus, di Reggio Emilia, 880.
- Iohanninus Pigulinus, di Parma, frate Minore, 342.
- Iohannis (sancti) domus: *v. Hospitalarii*.
- Ioiaia, padre di Banaia, 277.
- Ioiaia, sommo pontefice dei Giudei, 123, 125, 126, 127, 188.
- Ionas, profeta, 206, 440.
- Ionathas, figlio di Saul, 79, 182, 303, 569, 652.
- Ionathas Machabeus, 561.
- Iopen, *Giaffa*, in Palestina, 7, 21, 254.
- Iordanes, *Giordano*, fiume, 10, 408, 659.
- Iordanus, cardinale fratello di Niccolò III, 246.
- Iordanus (conte d'Anglano), 679.
- Iordanus, maestro generale dell'Ordine dei Predicatori, 830.
- Iosaphat, re di Giuda, 167, 175, 299, 558, 822.
- Iosedech, 188.
- Ioseph, figlio di Giacobbe, 26, 181, 378, 404, 420, 461, 599, 604, 895.
- Ioseph, padre di Gesù, 61, 95.
- Ioseph (tribù di), 170, 184, 325.
- Iosephus, storico Ebreo, 128, 181, 228, 242, 426, 560, 583, 584.
- Iosias, re di Giuda, 237, 711.
- Iossano (de), famiglia di Cremona: Gerardus, podestà di Bologna nel 1287, (927).
- Iosue, figlio di Nun, 185, 200, 359, 400, 632, 815, 824.
- Yram, re di Tiro, 199.
- Irene, figlia d'Isacco imperatore di Costantinopoli, 24, 25.
- Isaac, abate, 211, 212.
- Ysaac, figlio d'Abramo, 211, 355, 493.
- Ysabella, figlia d'Aimerico, re di Gerusalemme, 19, 23.

- Isabella, figlia di Giovanni re di Gerusalemme, moglie di Federico II, (506), (638), (677).
- Isabella inglese, moglie di Federico II, (677).
- Ysachius, imperatore di Cipro, 19.
- Ysachius, imperatore di Costantinopoli, 5, 12, 13, 24, 25, 31, 32, 33.
- Ysai, padre di Davide, 136, 185, 186, 494.
- Isaias, 268, 343, 345, 347, 353, 400, 409, 528, 540, 655, 663, 739.
- Ysauria, 15.
- Ysidorus, vescovo di Siviglia, 91, 200, 207, 261, 264, 786, 824, 835.
- Israel (popolo d'), 15, 64, 71, 72, 80, 81, 135, 136, 137, 140, 142, 143, 150, 151, 153, 154, 156, 163, 178, 181, 182, 183, 184, 185, 192, 199, 201, 203, 206, 213, 220, 221, 227, 250, 351, 353, 369, 372, 385, 388, 389, 395, 396, 397, 399, 403, 408, 409, 410, 422, 426, 487, 490, 492, 493, 582, 591, 596, 601, 604, 633, 634, 635, 663, 714, 781, 824, 825, 829, 886, 899, 933.
- Israelite, 188, 426.
- Israeliticum germen, 426, 887.
- Israeliticus populus, 163, 420.
- Itali, 109, 532: (fratres Minores), 920.
- Italia, 2, 3, 5, 9, 24, 25, 35, 40, 41, 98, 210, 228, 231, 298-302, 311, 366, 419, 425, 459, 504, 538, 548, 630, 668, 744, 776, 829, 847, 851, 879, 911: Italie regnum, 718.
- Italica vina rubea, 312.
- Italice partes, 305, 316, 602.
- Italici, 74, 768, 829; (fratres Minores), 933.
- Ithamar, 221.
- Iuda (figli, popolo, regno, tribù), 80, 82, 124, 127, 156, 167, 175, 237, 250, 269, 299, 330, 388, 397, 582, 633, 711, 866, 899: Iuda urbes, 582.
- Iudaicus populus, 63, 70, 123, 136, 158, 175, 188, 387, 391, 411, 487, 530, 628, 637, 660, 661.
- Iudaismus, 164.
- Iudas, figlio di Giacobbe, 599, 659.
- Iudas, Galileo, 428.
- Iudas, Macabeo, 59, 177, 303, 542, 568, 612.
- Iudas, Scarioth, 202, 260, 261, 371, 665.
- Iudea, 560.
- Iudei, 27, 64, 69, 70, 71, 72, 131, 142, 163, 164, 175, 178, 179, 187, 281, 340, 341, 353, 371, 397, 400, 411, 426, 427, 481, 495, 500, 508, 570, 601, 602, 621, 632, 660, 665, 772, 791, 821, 822, 825, 878, 899, 919.
- Iudeus quidam, 685, 686.
- Iudith, 617.
- Iulianus Apostata, imperatore, 260, 261, 847, 848.
- Iulius Cesar, 163, 437, 550.
- Iupiter, (dio), 120: (stella), 745.
- Iusta, madre di Silvestro I, papa, 189.
- Iustinianus, imperatore Romano, 632.

K

Kyra-Maria, figlia di Manuele, imperatore di Costantinopoli, moglie di Rainero marchese di Monferrato, 4.

L

- Lagnianum, *Legnano* (Milano), 3.
 Lambertacii, partito imperiale in Bologna, 434, 571, 703, 705, 723, 728.
 Lamberteschis (de), famiglia di Firenze, Lambertescus, 251, 252.
 — Musca, podestá di Reggio E. nel 1243 (253).
 Lambertinis (de), famiglia di Bologna: Guilelmus Bestiarius, 723.
 — Petrus Capritius, 245.
 — Ugolinus Capritius, 671.
 Lambrus, *Lambro*, fiume della Lombardia, 37.
 Lancea, Lança, famiglia d'origine Piemontese: Blanca, madre di Bianca la moglie di Federico II, (295), (630), (677).
 — Blanca, moglie di Federico II, (295), (507), (630), (677).
 — Galvanus, 678, 679, 684.
 — Manfredus II, (295), (507), (630), (677), (679).
 Landasium, *Landasio*, castello posto nella Val Mozzola (Parma), presso Gusaliggio, 543, 682.
 Lanerius, Petrus, frate Minore, (457), 469.
 Lanfredus Bernardus, di Lucca, podestá di Reggio E. nel 1283, capitano del popolo di Parma nel 1284, 744, 745.
 langravius Turingie: 252, 496, 507, 571, 572, 653.
 Languscho (de), *Langosco* (Lomellina): Ricardus comes, 717.
 Lançaveljja, signore d'Alessandria, 525.
 Lario, torrente presso il monastero di San Benedetto, 77, 305, 641.
 Lateranense concilium, 4, 29, 41.
 Latina lingua, 465, 507.
 Latina scriptura, 69.
 Latina verba, 144, 465, 572, 683, 814, 826.
 Latini, 1, 31, 32, 33, 34, 442, 878.
 Latinum, *lingua Latina*, 58, 117, 194, 814, 903.
 Latinus, cardinale Ostiense, 245, 626, 721, 723, 727.
 Lauda, Laudensis civitas, *Lodi*, 37, 500, 523, 641, 643, 717, 721, 722, 730, 731, 784.
 Laudenses, *Lodigiani*, 40, 730, 731: Laudensium episcopatus, 733.
 Laudibus (de): Iohannes, frate Minore, 230.
 Laudicia, 10.
 Laudocras: v. *Saraceni*.
 Laurenda, città, 16.
 Laurentius, frate Minore, arcivescovo d'Antivari, 641.
 Laurentius, martire, 167, 168.
 Lavania, *Lavagna* (Genova), 84, 85, 96, 252, 820, 839: comites de L.: v. *Flesco (de)*.
 Laçari (sancti) domus, in Terra Santa, 254.
 Laçari (sancti) domus, *San Lazaro* (Parma), 431, 932.
 Laçarus, vescovo di Marsilia, 427, 751.
 Lecca-terra (de), famiglia di Modena: Niger, 833, 848.
 Lencia, *Enza*, torrente, 257, 836.
 Lendenaria, *Lendinara* (Rovigo), 740, 742: Albricus de Lendenaria, 30.
 Leno (de) monastero di San Benedetto, *Leno* (Brescia), 648.
 Leo I, papa, 298, 299, 658.
 Leo III, papa, 586.

- Leo, d'Assisi, frate Minore e compagno di san Francesco, 280, 799.
- Leo, frate Minore, arcivescovo di Milano, 103, 851.
- Leodiensis (*di Liegi*) Ecclesia, 703.
- Lesnardus, conte di Crema, 841, 842.
- Levi (tribù di), 397, 417.
- Levite, 178, 418, 582, 583.
- Levo de Montanis, re dell'Armenia, 17, 32.
- Lia, 472.
- Liaçaris (de), famiglia di Reggio Emilia: Sclancha, frate Godente, 672.
- Libanus mons, 192, 504, 563.
- Liberii (sancti) episcopi Ravenatis corpus, 245.
- Licia, 14.
- Lieus, *Lio (Bacco)*, 117.
- Liguria, (comprendeva allora anche la Lombardia), 923.
- lilium, stemma di Firenze, 777: stemma di Firenze o di Francia, 784.
- Linconiensis (*di Lincoln*) Ecclesia episcopalis, 334.
- Livienses, Liviensis civitas: *v. Furlivium*.
- Liviensis populus, *popolo Forlinese*, 238.
- Livius (Tytus), 268.
- Liviçano (de), *Levizzano* (Reggio): Nevus, 833.
- Nordulus, 833.
- (Locara de), Simon capitano del popolo di Milano nel 1277, 717.
- Lodoicus, Lodovicus: *v. Ludovicus*.
- Lolius: *v. Oleus*.
- Lombarda gens, 784, 785.
- Lombardi, 1, 2, 3, 5, 18, 50, 120, 134, 159, 171, 275, 294, 304, 439, 464, 467, 496, 499, 566, 572, 626, 682, 686, 692, 730, 733, 740, 777, 783, 844, 857, 858, 933, 938.
- Lombardi marchiones et comites, II.
- mercatores, 303.
- Lombardia, 30, 34, 46, 48, 85, 87, 128, 129, 130, 133, 240, 245, 253, 265, 271, 273, 278, 281, 305, 452, 500, 504, 523, 525, 529, 532, 534, 535, 538, 542, 547, 551, 552, 554, 558, 561, 566, 625, 626, 627, 629, 640, 642, 675, 682, 689, 706, 721, 725, 727, 733, 744, 746, 760, 764, 773, 776, 777, 779, 854, 898, 920.
- Lombardie regnum, 718.
- Lombardice, *in dialetto Lombardo*, 851.
- Lombardice partes, 566.
- Lombardicum, *dialetto Lombardo*, 543.
- Lombardicus mos, 626.
- Lombardus, *Toscano*, 566.
- Lomello (de), *Lomello* (Lomellina): comites, 542.
- Clara, 542.
- Longobardi, 161, 162, 195, 300, 310, 325, 342, 346, 643.
- Loth, 314, 390.
- Lotharius, frate Minore, custode a Pisa, 798.
- Lovoleto (de), *Lovoleto* (Bologna): Ardecio, 833.
- Thomas, 833.
- Luca, Lucana, Lucensis civitas, *Lucca*, 59, 93, 94, 115, 239, 264, 334, 337, 452, 618, 684, 744, 745.
- Lucani, Lucenses, *Lucchesi*, 667, 668, 771, 772, 833, 834.
- Lucas, Evangelista, 31, 71, 509.

- Lucas, Pugliese, frate Minore, 120, 121, 262, 307.
- Lucensis civitas: *v. Luca*.
- episcopatus, 335.
- episcopus, 452, 772.
- synodus, 334.
- Lucia (sancta), 503.
- Lucifer, 504, 628.
- Lucius III, papa, 4.
- Ludovicus III, langravio di Turingia, (11), (21).
- Ludovicus IV, langravio di Turingia, (49).
- Ludovicus IX, re di Francia, 250, 255, 301-04, 310, 312, 314-22, 337-39, 427, 436, 442, 455, 463, 483, 484, 507, 541, 624, (639), (640), 653, 655, 674, (675), (676), 679, 685, 694-97, 699, 743, (747), 750, 791, 797, 809, 852.
- Ludoyci, nomi di re di Francia, 850.
- Ludoycus, conte di Blois, 30.
- Lugdunense concilium, a. 1245, 30, 252, 254, 255, 275, 289, 295, 496.
- a. 1274, 366, 368, 377, 386, 403, 422, 704, 705, 713, 808.
- Lugdunensis curia, 461.
- Lugdunum, Lugdunensis civitas, *Lione*, 29, 73, 76, 85, 93, 101, 250, 252, 255, 256, 257, 258, 284, 287, 295, 301, 303, 304, 322, 323, 330, 333, 377, 431, 448, 450, 456, 461, 464-69, 474, 552, 553, 567, 640, 642, 702, 704, 708, 711, 757, 792.
- luna (in) signum crucis, a. 1264, 835.
- Lunensis civitas, *Luni*, antica città ora scomparsa, sul mare, presso Sarzana, 337.
- Lupi, Lupis (de), famiglia di Parma, 485, 867.
- Lupi, Bonifacius, 882.
- Gottefredus, 485.
- Guido, 485.
- Guido, podestá di Parma nel 1202, 31.
- Guido, figlio del precedente, 485.
- Hugo, 485.
- Mons, 485.
- Rolandus, 485.
- Lupicini, Lupicinis (de), famiglia di Reggio Emilia, 256, 896, 912.
- Garxendonius, 763, 905, 912.
- Guido, 763.
- Guillielmus, abate di San Prospero, 703, 763, 890, 891, 912, (921).
- Hugolinus, 763, 905, 912.
- Iohanninus, frate Minore, 739.
- Senebaldus, 891.
- Lupus, arcivescovo di Sens, 217.
- lupus muçus, 721.
- lupi, 274, 285, 454, 528.
- Lusitania, 49.
- Luçaria, *Luzzara* (Reggio E.), 257.
- Lya, 472.
- Lychaonia, 16.
- Lydda, *Lod*, nella Giudea, 21.

M

- Mabilia, moglie di Giacomo dei Bussoli, Ferrarese, 433.
- Macedones, 186, 198.
- Macedonia, 12, 131, 415.
- Machabeorum liber, 130, 560.
- Machometini, *Maomettani*, 8.
- Machomet, Machomettus, *Maometto*, 499, 632, 640.
- Madian, 183, 203.
- Madianite, 824.
- Magdalena: *v. Maria Magdalena*.

- Magnarotti: *v. Vicedominis (de)*.
 Magontia, *Magonza*, 38.
 Magreta, *Magreta* (Modena), 848.
 Maiora, *Maiorca*, 757.
 Maioricarum regnum, *regno di Maiorca*, 49.
 Malabocca, Guido, fratello del conte Ruggero di Bagnacavallo, 868.
 Malachias, profeta, 174, 632.
 Malafucina (de), così detti in Parma gli insinceri partigiani della Chiesa, 531.
 Malagon, *Malagon*, nella Nuova Castiglia, 38.
 Malaspina (Isnardus), 244.
 Malatesta, de Virucchio, capitano del popolo a Bologna nel 1275, 532, 706-07, 746, 839.
 Malavolta, Malavoltis (de), famiglia di Bologna: Albertus 477.
 — Bonavolta, podestá di Parma nel 1285, (842).
 Maledicta turris, in Achon, 19.
 Maletta, famiglia feudale del regno di Sicilia: Manfredus, 679.
 Maletta, famiglia di Modena: *v. Buccabadhatis*.
 Malgarde, *Algarbia*, 49.
 Malgratum castrum, *Maccastorna* (Lodi), 697.
 Malvicinum palatium, fuori di Achon, 19.
 Maltraversis (de), famiglia di Padova: Nicholaus, vescovo di Reggio Emilia, 36, 37, 46, 85, 86, 97, 101, 253, 666.
 Maluso (de), famiglia di Parma: Iacobus, 239.
 Malvitiu, Iohannes, 778.
 Mamistia, città dell'Armenia, 17.
 Manara, contrada presso Hyères, 367.
 Manasse (tribú di), 183.
 Manasses, figlio di Giuseppe, 26, 420.
 Manasses, re, 574.
 Mancasale, presso Reggio Emilia, 96.
 Mandello (de), Ubertinus Robacconti, podestá di Reggio Emilia nel 1260, 669.
 Mandra (de), Guido, 687.
 Manfredi castrum, un tempo posto presso Castelleone (Soresina), 5, 10.
 Manfredi, famiglia di Faenza: *v. Alberghetti*.
 Manfredi filii, famiglia di Modena, 539, 712.
 — Garsindinus, 566.
 Manfredis (de), famiglia di Reggio Emilia: Aço, podestá a Cremona nel 1277, 720, 762.
 — Iohannes Bonifacii, 256, 671.
 — Symon, 255, 481, 671.
 Manfredonia = Sipontus nova, 677, 678.
 Manfredus, figlio di Federico II e re di Sicilia, 249, 250, 295, 503, 507, 534, 542, 626, 630, 652, 668, 674-79, 735, 747, 857, 858, 920, 934: Pseudo-Manfredi, 250, 679.
 Manfredus, di Tortona, frate Minore, 578.
 Manichei, 597.
 Mansuetus, di Castiglione Aretino, frate Minore, 57, 652, 797.
 Mantua, Mantuana civitas, *Mantova*, 38, 96, 102, 122, 129, 203, 366, 438, 524, 526, 623, 627, 641, 677, 693, 698, 720, 741, 777, 793, 928.
 Mantuani, *Mantovani*, 35, 45, 47, 129, 130, 257, 283, 291, 667, 693, 720, 728, 731, 764, 918.

- Mantuanus episcopatus, 77, 305.
 Manuel, imperatore di Costantinopoli, 1, 2, 4, 17, 779.
 Manupel (de), *Manoppello* (Chieti): Gualterius, 775.
 Marano (de), *Marano* (Parma): Egidiolus (Giliolus), 721, 762.
 Maravo (dominus), di Reggio Emilia, 462.
 Marcamò, Marcabò, un tempo sul mare Adriatico, presso Ravenna, 692.
 Marcharia, *Marcaria*, sull'Oglio (Mantova), 129.
 Marchia: v. *Anconitana*, *Trivisina*, ecc., *marchia*.
 Markesella (de), famiglia di Ferrara, 616.
 — Guilielmus, 241, 616.
 Marchie flumen, *Salto*, fiume, 685.
 Marchionis portus, in Achon, 11.
 Marchisina, di Bologna, 800.
 Marchisina, di Padova, moglie di Giacomo di Enzola, Parmense, 872.
 Marchus Evangelista, 200, 203, 268, 311.
 Marchus Michael, di Ravenna, 616.
 Marchus (Tullius Cicero), 550.
 Marcialis Cecus, 460.
 Marcilla, ancella di santa Marta, 427.
 Marcius, di Milano, frate Minore, 457.
 Marco (de sancto), famiglia di Parma: v. *Monasterio*.
 Marcoaldus (di Answeilen), 25, 30.
 Marcus, di Montefeltro, frate Minore, 446, 447, 451, 452, 791.
 Mare magnum, detto così un privilegio concesso da Alessandro IV, papa, 652.
 Mare rubrum, 70.
 Margareta, figlia di Raimondo Berengario conte di Provenza, moglie di Luigi IX re di Francia, (322), (337), (428), (611), (750).
 Margareta, moglie d'Alberico da Romano, (526), (530).
 Margareta, moglie di Carlo I, re di Sicilia, (684).
 Margarita, sorella d'Aimerico re d'Ungheria, 33.
 Margaritus, ammiraglio Siciliano, 9.
 Maria, figlia di Giovanni re di Gerusalemme, moglie di Balduino II imperatore di Costantinopoli, 59.
 Maria, figlia di Raimondo, principe d'Antiochia, (4).
 Maria, madre di Gesù, 27, 31, 32, 55, 61, 70, 71, 78, 95, 106, 164, 184, 262, 272, 282, 485, 493, 536, 625, 668, 812, 848, 911.
 Maria (Sancta) in Monte (Bologna), 108.
 Maria (Sancta) de Balneo, *Bagno di Romagna* (Firenze), 797.
 Maria (Sancta) in Strata, *Santa Maria in Strada* (Bologna), 48, 50, 83.
 Maria Magdalena, 262, 427, 472, 751-54: Marie Magdalene spelunca, 751-52.
 Marianis (de), Gilocha, podestà dei Reggiani del Gesso, (912).
 Marie (Sancte) aqua fontis, 456.
 Marie (Sancte) consortium, in Parma, 51, 650.
 Marie (Sancte) portus, di Ravenna, 692.
 maris desponsatio (fatta dal doge, a Venezia), 811.

- Marisco (de) Adam, frate Minore, 334, 430.
 Marscalia, in Galilea, 6.
 Marsilii, de Marsiliis, famiglia di Parma, 75.
 — Ghisla, 75, 77.
 Martha, sorella di Lazaro e di Maria Maddalena, 427, 472.
 Martinellus, scudiero di Pinò di Bibianello, 689, 914.
 Martinellus, sgherro di Monaco di Bibianello (da identificarsi con il precedente?), 926.
 Martinus, di Colorno, vescovo di Parma, 96.
 Martinus, di Fano, giurista, podestà di Genova nel 1260, 56.
 Martinus, di Parma, vescovo di Mantova, 623, 624.
 Martinus, frate Minore, cantore a Genova, 468.
 Martinus Hispanus, frate Minore, 143.
 Martinus IV, papa, 145, 450, 532, 593, 627, 628, 699, 732, 734, 735, 736, 737, 739, 740, 745-46, (755), 757, 766, 773, 788, 808, 809, 811-12, 850, 852, 855, 858.
 Martinus, (sanctus), vescovo di Tours, 196, 198, 767, 821.
 Martorano (de), Ordine religioso di Parma, 85, 253, 876.
 Macençaticum, *Mazzenzatico* (Reggio E.), 716.
 Massa Sancti Petri, 446.
 Massaria, madre di Guido, frate Minore, 800, (801).
 Massilia, 322, 337, 427, 453, 462, 750, 751, 794, 795.
 Matelica, *Matelica*, 722.
 Mathatias, 355, 397.
 Matheus, di Cremona, frate Minore, 457.
 Matheus, di Modena, figlio di Giovanni Bono, frate dell'Ordine degli Eremiti, 366.
 Matheus, Evangelista, 268, 377, 378, 400, 712, 825.
 Matheus, fratello dell'Ordine degli Apostoli, 376.
 Mathildis, contessa di Toscana, 51, 77, 305, 517, 544, 641, 666, 693, 850, 869, 881.
 Mathyas, Apostolo, 27, 226.
 Matulinus, di Ferrara, 607, 608, 613, 616.
 Maura, *Monza*, nel Portogallo, 49.
 Mauri, 521.
 Mauritania, *Marocco*, 38.
 Mauritius, imperatore, 195.
 Maximianus, imperatore, 503, 531.
 Maximini (Sancti) castrum, *St. Maximin*, 750, 751, 752, 754.
 Maximinus, discepolo di Cristo, 427, 750.
 Medecianum, Medhexana, *Medesano* (Parma), 239, 546.
 Medi, 186, 600, 633.
 Medicina, *Medicina* (Imola), 642.
 Mediolanenses, 30, 38, 40, 44, 84, 103, 121, 132, 133, 256, 257, 265, 273, 291, 641, 643, 679, 697, 716, 721, 730, 731, 733, 781, 830, 837, 838, 923.
 Mediolanensis comitatus, 537.
 Mediolanensis diocesis et provincia, 265, 566.
 Mediolanum, Mediolanensis civitas, *Milano*, 5, 57, 129, 133, 252, 255, 273, 279, 348, 400, 457, 500, 523, 525, 561, 566, 641, 669, 697, 716, 717, 721, 727, 731, 741, 750, 777, 828, 830, 851, 878, 916, 931: Mediolani districtus, 721.
 Melatium, *Milazzo*, 521.

- Melcha, moglie di Nachor, 355.
 Melchior, re mago, 831.
 Melchior, vescovo di Tortona, (780).
 Melchisedec, re di Salem, 186, 355, 583.
 Meldula, *Meldola* (Forlì), 629, 740, 797.
 Melfi, *Melfi*, 253.
 Melich, Melicrinus, soldano d'Iconio, 13, 15, 16.
 Meliorati, Vivianus, di Reggio Emilia, 256.
 Mencius, *Mincio*, 129.
 Menduli, partito imperiale in Imola, 546.
 Mennas, monaco, 378.
 Menoço (de), famiglia di Reggio Emilia: Princivallus, 707.
 mercatores, 61, 293, 303, 691.
 Mercurius, martire, 848.
 meretrices, 37, 387.
 Merlinus, vate Inglese, 57, 345, 347-49, 354, 520, 739, 766, 773, 776: expositio Sybille et Merlini (Pseudo—), Ioachim, 522.
 Merob, figlia di Saul, 184.
 Messana, *Messina*, 22, 75, 509, 639, 679, 700, 735.
 Messeni cives, *cittadini di Messina*, 639, 700.
 Methodius, martire e profeta, 39, 354, 739.
 Metis, *Metz*, 436.
 Meçadhrus, agricola illorum de Tedaldis, 537.
 Michara (de), famiglia di Cremona: Guarico, console di Cremona nel 1202, 31.
 Michael VIII, imperatore di Costantinopoli: v. *Paliologus*.
 Michael Marchus, di Ravenna, 616.
 Michael (sanctus), arcangelo, *Monte Sant'Angelo*, 381.
 Michael Scotus, astrologo, 512, 513, 523, 739, 764.
 Micheas, profeta, 350, 904.
 Michol, figlia di Saul, 163, 164.
 Mifiboseth, 374.
 Mijano (de), *Miano* (Parma), famiglia di Parma: Dommafol, 239.
 Mijarina, fattoria del monastero di San Prospero a Reggio Emilia, *Migliarina* (comune di Carpi), 891.*
 Miletus, 225.
 Milianum, *Miano* (Parma), 546.
 Mille-ducibus (de), famiglia di Parma: Egidius, 761.
 Minores fratres, Minorum fratrum Ordo, sancti Francisci Ordo, religio, fraternitas et societas, 25, 26, 28, 36, 37, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 56, 57, 61, 75, 76, 84, 85, 86, 87, 93, 94, 95, 96, 99, 101, 102, 103, 105, 107, 109, 113, 116, 134, 135, 140, 145, 150, 155, 156, 157, 197, 211, 229, 231, 232, 233, 234, 238, 239, 240, 243, 244, 245, 246, 251, 253, 261, 262, 264, 265, 271, 278, 285, 295, 300, 301, 304, 312, 316-19, 321, 333-37, 339-40, 362-68, 372, 377, 382-85, 400, 401, 405, 412, 414, 417-20, 432-37, 445, 448, 449, 457, 458, 459, 461, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 475, 477, 478, 479, 482, 506, 531, 534, 542, 544, 551, 552, 569, 572, 573, 574, 576, 580, 581, 585, 589, 590, 592, 598, 599, 603, 604, 605, 606-11, 614, 615, 617, 622, 623, 624, 626, 627, 634, 639, 640, 641, 648, 649, 652, 653, 654, 656,

- 666, 668, 669, 672, 676, 688,
690, 694, 696, 706, 714, 716,
719, 722, 725, 732, 738, 742,
743, 744, 746, 748, 750, 752,
757, 769, 771, 774, 787, 788,
789, 794, 795, 796, 800, 801,
806, 807, 809, 810, 812, 814,
815, 820, 825, 826, 828, 829,
830, 832, 834, 837, 840, 841,
842, 851, 854, 855, 874, 875,
877, 878, 884, 886, 893, 894,
895, 900, 901, 903, 909, 916,
920, 931.
- provincie:
- Anconitane marchie, 300, 447.
 - Aquitanie, 828.
 - Bononiensis, 73, 148, 300,
456, 458, 466, 469, 482, 578,
668, 671, 750, 787, 794, 849,
894.
 - Burgundie, 464, 466, 793.
 - Dalmatie: *v. Slavonie.*
 - Francie, 305, 312, 316, 319.
 - s. Francisci in valle Spoletana,
53, 461, 462.
 - Grece (sive Romanie), 58,
264, 266, 456, 826.
 - Ianuensis, 464, 468, 794, 827.
 - Mediolanensis, (minister Medio-
lanensis), 438.
 - Pennensis, 110.
 - Provincie, 322, 365, 428, 750,
794, 819.
 - Romana, 801.
 - Romanie: *v. Grece.*
 - Slavonie sive Dalmatie, 793,
798.
 - Sicilie, 339, 654, 827.
 - Terre Laboris, 457, 793, 815.
 - Terre Sancte, 456, 791.
 - Trivisine Marchie, 457, 792,
794.
 - Turonie, sive s. Martini, 849.
- Tuscie, 57, 144, 301, 467, 618,
797, 827.
 - Ungarie, 150, 798.
 - Alemannie tres, 571.
- Custodes:
- Fanensis, Ieremias (*v.*).
 - Ianuensis, Bertholinus (*v.*).
- Custodie:
- Neapolitana, 815.
 - Parmensis, 592.
 - Pisana, 798.
 - Senensis, 262.
- Conventus:
- Alemannie duo, 572.
 - Altisiodorensis, 305, 321.
 - Alverne, 797.
 - Aquensis (de Aquis), 427, 428,
454, 611, 750.
 - Apulia (de), 296.
 - Areis (de), 337, 454, 455, 464.
 - Arelatensis, 431, 450.
 - Ariminensis, 793.
 - Asisinas, 229, 234, 606.
 - Avignionis, 750.
 - Bagnacavalli, 275.
 - Bellicandri, 335.
 - Bononiensis, 432, 618, 793,
798, 799, 801, 849.
 - Burdegalis (de), 93.
 - Capuanus, 338.
 - Clavarensis, 87, 88.
 - Corinthi, 266.
 - Cremone, 73, 278, 311, 479.
 - Embronensis, 467.
 - Fanano (de), 592.
 - Fanensis, 53, 55, 57, 145,
400.
 - Faventie, 274, 275, 607.
 - Ferrariensis, 310, 383, 400,
401, 444, 446, 618, 930.
 - Fixeclo (de), 59.

- Ianuensis, 430, 453, 455, 456, 457, 458, 464, 466, 468, 476, 482, 483.
 - Imole, 618, 657.
 - Lavanie, 820.
 - Lucensis, 94, 334.
 - Lugdunensis, 101, 334, 448, 476, 757.
 - Mantuanus, 627.
 - Massilie, 442, 794, 795.
 - Medexana (de), 239.
 - Mediolani, 265.
 - Monte-falconis (de), 869, 882, 885, 903, 921.
 - Montis-Pesulani lector, 322.
 - Montis-regii, 275.
 - Mutinensis, 76, 106, 578, 669, 841, 872.
 - Neapolitanus, 342, 432, 457, 816.
 - Novariensis, 469.
 - Paduanus, 95.
 - Parisiensis, 301, 453, 624.
 - Parmensis, 84, 134, 333, 367, 371, 455, 544, 575, 618, 649, 688, 721, 748, 853, 854, 872-73, 874, 875, 877, 931.
 - Perusii, 799.
 - Pisanus, 140, 145, 301, 337, 414, 451, 771, 789, 793, 816.
 - Pistorii, 618.
 - Pruviniensis, 339.
 - Ravenne (Ecclesia sancti Petri maior), 245, 438, 464, 624, 690, 767, 817, 895.
 - Reginus, 479, 665, 666, 676, 694, 700, 703, 707, 739, 740, 742, 743, 758, 762, 834, 839, 891, 894, 900, 906.
 - Romanus, 457.
 - Salini, 744.
 - Senensis, 52, 53, 139, 150, 263, 334, 470, 476.
 - Senonensis, 303, 316, 339.
 - Tarasconensis, 335, 429.
 - Tiburtinus, 849.
 - Tolosanus, 74.
 - Vergeliacensis, 321.
 - Viennensis, 333.
 - Ville-nove, 855.
 - Vincentinus, 103.
 - Viterbii, 716.
- Capitula generalia:
- Argentine, a. 1282, 440, 456, 738, 750.
 - Assisii, a. 1230, 95; a. 1279 (447), 455.
 - Ianuense, a. 1244, 145.
 - Lugdunense, a. 1247, 257, 448, 457.
 - Mediolanense, a. 1285, 750, 828.
 - Metense, a. 1249, 436.
 - Narbonense, a. 1260.
 - Pisanum, a. 1272, (447).
 - Romanum, a. 1239, 137, 231, 232; a. 1247, 448.
- Capitula provincialia:
- Corinthi, 266.
- ministri generales, 238, 447, 829.
- provinciales, 146, 147, 149, 156, 157, 231, 236, 238, 316, 436, 449, 688.
 - procurator Ordinis in curia Romana, 456, 461.
 - protectores (gubernatores, correctores), 719.
- Minorum fratrum, b. Francisci regula, 62, 85, 113, 142, 143, 157, 164, 211, 230, 231, 316, 420, 455, 593, 613, 719.
- constitutiones (generales), statuta, 143, 145, 231, 436, 437, 828.
- Minores sorores: *v. sancte Clare Ordo.*

- Mirahalmus, figlio del soldato Saladino, 18.
- Misach, 81.
- Mohab (figli di), 223, 299, 822.
- Monaldus, d'Orvieto, podestà di Modena nel 1264, 675.
- Monasteriensis (*di Münster*) episcopus, 12.
- Monasterio (de), famiglia di Parma: Luchesia, 875.
- Monbaranço, *Montebaranzone* (Modena), 760.
- moneta falsa, 535.
- Mons-falconis, *Montefalcone* (Reggio E.), 869, 882, 885, 903.
- Mons-flasco, *Montefiascone* (Viterbo), 736.
- Mons-Iohannes, *Montezane*, presso Quattro Castella, 851.
- Mons-Lucilus, *Monteluccio*, presso Quattro Castella, 851.
- Mons Lucius = Mons Lucilus, 907.
- Mons-Pe's(s)ulanus, *Montpellier*, 322, 920.
- Mons regalis, in Palestina, 6.
- Mons-regalis, *Monreale* (Palermo), 871.
- monstra marina, 528.
- Mons-umbrarum, *Montombraro* (Modena), 698.
- Mons-vetus, *Montevetro* (Reggio E.), 851.
- Montale, *Montale* (Modena), 775, 832.
- Montanarius Benevenutus, frate Minore, 903.
- Monte (de), famiglia di Reggio Emilia: Guido, 884.
- Iohanna, 884.
- Maria, 884.
- Monte-Cuculi, Cuculo (de), *Montecucucolo* (Modena): Bonacursus, 687.
- Monte-Cuculi, Guidinus, 687.
- Matheus, 833.
- Monte-feltro (de), *Montefeltro*: Marcus, frate Minore, 446, 447, 451, 452, 791.
- Nichola, frate Minore, 798-800.
- comites de M.: Guido (1115), 532, 706-07, 731, 746.
- Tadeus (Novellus), 732.
- Monte-ferrato (de), Montis-ferrati, 37, 525, 543.
- Bonifacius II, figlio di Guglielmo II, 4, 31, 34, 35.
- Conradus, figlio di Guglielmo III, 4, 6, 7, 8, 18, 20, 24.
- Fridericus, episcopus (G)albensis, figlio di Guglielmo III, 4.
- Guglielmus, figlio di Guglielmo III, 2-3, (6).
- Guilielmus II, 4, 31, 34, 35.
- Guilielmus III, 2, 4, 6, 7, 9, (779).
- Guilielmus IV, 35, 38.
- Guilielmus V, 543, 727, 729, 730, 733, 734, 779-81, 830.
- Rainerius, figlio di Guglielmo III, 4, (779).
- Violanta, figlia di Guglielmo V, (799).
- Monte-longo (de) Gregorius, legato apostolico in Lombardia, 73, 87, 240, 253, 273, 279, 293, 558-63.
- Monte-nigro (de): Ricardus, 630.
- Montesarculo (de), *Montesarchio* (Benevento): Symon Apulus, frater Minor, 456, 461.
- Monte-vejo (de): Guilielminus, 833.
- Monticulo (de), *Montecchio* (Reggio E.): Egidiolus, 910; la famiglia era detto anche dei Vice-domini (*v.*).
- Montilio (de), famiglia di Parma: Bonacursus, 762, 875.

- Montilium, *Montecchio* (Reggio E.), 164, 762, 875.
- Mons-Calvulus, *Montecavolo* (presso Quattro Castella di Reggio E.), 914.
- Mons-Cassinum, *Montecassino*, 305.
- Mons-Clarus, castrum Montis-Clari, *Montichiari* (Brescia), 130, 131, 133, 677.
- Montis-fortis comes, *conte di Montfort-L'Amaury*, Simon IV, 26, 40.
- Montis-regii locus, monastero dei Minori in Monte del Re, 275.
- Montis-Vallarii castrum, 680.
- Morandus, maestro e poeta in Padova, 313.
- Moravi, *Moravienses*, 298.
- Morienne vallis, *valle della Moriana*, 464.
- mortalitas hominum, a. 1248, 462.
- a. 1259, 538, 546, 667, 668.
- a. 1277, 718.
- a. 1284, 744.
- a. 1285, 837, 849.
- a. 1286, 879.
- boum et porcorum, a. 1204, 33.
- porcorum et aliarum bestiarum, a. 1275, 708.
- boum, a. 1283, 744.
- murilegorum, a. 1285, 870.
- gallinarum, a. 1286, 879.
- Mosa, campo fuori di Cremona, 284.
- Mosaica lex, 660.
- Mostobus, governatore d'Acon, 20, 21.
- Mosum, *Mosio*, sull'Oglio (Mantova), 129.
- Moysacum, *Moissac*, 757.
- Moyses, *Mosé*, 26, 39, 63, 71, 82, 126, 149, 151, 153, 160, 171, 178, 188, 200, 206, 220, 221, 226, 307, 325, 351, 354, 359, 395, 396, 397, 398, 403, 404, 417, 420, 422, 487, 488, 490, 495, 632, 657, 662, 709, 798, 824, 844, 874, 887: Moysi lex, 63, 71, 187.
- Moçadellum, *Muzzadella*, 915-16.
- Munio, maestro generale dell'Ordine dei Predicatori, 830.
- Muradal (Portus), nella Sierra Morena, 38, 40.
- Muroe, *Marocco*, 756.
- Murçufius: v. *Alexius Murçufius*.
- Muscardus mons, presso Acon, 11.
- Musello (de), *Mugello*, alta valle di Sieve: v. *Ubaldinis*.
- Musso (de), famiglia di Reggio Emilia: Antonius, 94.
- Henricus, 94.
- Muthselmutus, 632.
- Mutilena, *Modolena* (Reggio E.), 481, 715.
- Mutilena flumen, *Modolena*, torrente, 715.
- Mutina, Mutinensis, Mutinensium civitas, *Modena*, 56, 76, 83, 97, 102, 105, 106, 122, 129, 132, 147, 203, 236, 240, 273, 284, 311, 366, 463, 478, 479, 480, 482, 524, 525, 539, 566, 578, 580, 607, 648, 655, 669, 672, 675, 676, 680, 698, 701, 702, 706, 722, 740, 745, 760, 761, 764, 765, 766, 774, 777, 778, 782, 808, 832, 835, 838, 841, 842, 844, 849, 851, 871, 873, 875, 911, 916, 919, 928, 929, 934.
- Mutinenses, *Modenesi*, 30, 35, 41, 45, 48, 49, 56, 83, 121, 129, 132, 240, 281, 283, 284, 463, 478, 482, 484, 540, 546, 675, 680, 683, 684, 698, 701, 702,

- 706, 734, 745, 761, 762, 763,
764, 774, 775, 776, 778, 782,
831, 832, 833, 840, 841, 843,
844, 845, 848, 871, 872, 874,
899, 907, 910, 919, 929.
- Mutinensis Ecclesia, 203.
— comitatus, 669, 679.
— episcopatus, 203, 698, 701,
760, 844, 848.
Mutinensium montes, 832.
— territorium, 477, 894, 903.
- Mutinum, castrum in Massa Sancti
Petri, 446.
- Mutis (de), famiglia di Reggio
Emilia: Ghifredus, 896.
- N**
- Naam, Siro, 407, 408, 409, 411.
Nabal, 153.
Nabath, padre del re Geroboamo,
80, 81, 153
Naboth, 781.
Nabuchodonosor, re, 81, 136, 148,
746.
Nachor, fratello d'Abramo, 355.
Nantelmus, di Milano, frate Mi-
nore, ecc., 430, 453, 457, 458,
464, 468, 469.
Narbona, *Narbona*, 685.
Narnia, *Narni*, 209.
Narniensis campus, 209.
Narsus patricius, 193.
Nas Saracenus, principe di Kerak,
255.
Nashu (de), comes Robertus, 12.
Naso: *v. Ovidius*.
Navarra, 38, 40, 695, 696, 756.
Navonis castrum, in strata Do-
mus-dei, 914.
Nazareth, 7, 10, 95.
Neapolis, *Nablus*, in Palestina, 7,
10.
Neapolitana civitas, *Napoli*, 22,
243, 252, 638, 639, 651, 665,
685, 735, 747, 759, 809, 865,
932.
Neapolitana Ecclesia, 651.
Neptunus, dio del mare, 811.
Ner, padre d'Abner, 277.
Nero, imperatore Romano, 280,
515, 516, 531, 632.
Nevus, de Leviçano, Modenese,
692.
Nicia, *Nizza*, 337, 454, 456, 461.
Nichola, di Montefeltro, frate Mi-
nore, ecc., 798-800.
Nichola Siculus, 508.
Nicholaus, figlio del vescovo Fi-
lippo, 707.
Nicholaus (di Carbio), frate Mi-
nore, vescovo d'Assisi, ecc.,
641.
Nicolaus III, papa, 244, 245, 246,
438, 455, 626, 719, 721, 722,
728, 739, 747, 756, 790, 852,
895.
Nicholaus IV, papa, 895.
Nicholaus, vescovo di Mira, 162,
189, 190, 196, 204, 226, 260.
Nigra montana, presso Antiochia,
18.
Nigri monachi, Nigrorum mona-
chorum Ordo: *v. Benedicti*
(*sancti*) Ordo.
Nineve, 440.
Ninevite, 206.
Ninus rex, 91.
Nisa, *Nis*, in Serbia, 12.
nix magna, a. 1189, 838 (nix san-
cte Agathe).
— a. 1216, 44.
— a. 1228, 48.
— a. 1234, 121.
— a. 1235, 121.
— a. 1269, 686.
— a. 1275, 708.
— a. 1284, 789.

nix magna, a. 1286, 879.
 Nobe, 81.
 Noe, 211, 314, 355.
 Nola, *Noli* (Savona), 768.
 Nolana civitas, *Nola*, 161, 298.
 Nonantulanum monasterium, *monastero di Nonántola* (Modena), 894, 895.
 Nonnosus, monaco, 66.
 Nordulus, di Levizzano, 833.
 Normandia, 315.
 Normanni, 514.
 Novaria, *Novara*, 500, 523.
 Novarienses, *Novaresi*, 733.
 Novarienses milites, 40.
 Nove, *Novi di Modena*, 481, 484.
 Nuceria, *Nocera Umbra*, 722.
 Nuceria Saracenorum, *Lucera*, 45, 281, 502, 687.
 Nucetum, *Noceto* (Parma), 270.
 Nun, padre di Giosue, 400.
 Nurduli, famiglia d' Imola, 533, 546.

O

Obab, cognato a Mosé, 396.
 Obed, padre d'Azaria, 634.
 obscurationes solis et lune: *v. eclipsis*.
 Ochoday-Chan, imperatore dei Tartari, 298.
 Octavianus Cesar Augustus, 249.
 Octolini Martinus de Stephanis, 75.
 Oddo, cancelliere di Parigi e cardinale, 318, 319, 442.
 Odighitria, id est beate Virginis ycona, 31.
 Odoardus (I), re d' Inghilterra, 443, 696, 703, (755), (756).
 Oleus, *Oglio*, fiume della Lombardia, 22, (103), 129, 677.
 Ollis (de), Iohanninus, di Parma, compagno di noviziato a frate

Salimbene, (427), 431, 450, 453, 454, 456, 469, 482, 483.
 Onias, sommo pontefice dei Giudei, 187, 189.
 Ordo, sancti Benedicti, Carturien-sium, Floris, Gaudentium fratrum, Iesu Christi militum, de Martorano, fratrum Minorum, de Penitentia, Petri Peccatoris, fratrum Predicatorum, religionis veteris, Saccatorum, Templariorum, Trinitatis (sancte) de Campagnola religio, Vallis Ambrosiane: (*v.*).
 Ordonius, cardinale Tuscolano, (871).
 Oreb, monte, 220, 409.
 orientale imperium, 35.
 Origenes, 191, 381.
 Orosius Paulus, spagnolo, 268.
 Osea, profeta, 268, 739.
 Octo, conte, figlio di Federico I imperatore, 12.
 Otto I, imperatore, 666.
 Otto IV, imperatore, 23, 25, 26, 29, 35, 36, 37, 41, 838.
 (Ottocarus I), re di Boemia, 38.
 Ottocarus II, re di Boemia, (671).
 Ovidius Naso, 119, 620, 786.
 Oza, 178.

P

Pacensis civitas, *Badajoz*, 49.
 Padua, Paduana civitas, *Padova*, 95, 104, 129, 313, 524, 531, 568, 570, 574, 615, 643, 872.
 Paduana, nobilis, 586.
 Paduani, 280, 531, 567, 568, 569, 571, 726.
 Padus, *Po*, 44, 76, 121, 240, 305, 462, 562, 618, 622, 641, 670, 682, 691, 693, 836, 838, 922:
 Padus qui vadit iuxta Argen-

- tam, *Po di Primaro*, 690: *v. Eridanus*.
- Pagani, famiglia di Parma, 82, 542, 749.
- Ghifredus, frate Minore, 724.
- Henricus, 83.
- Paganus Alberti Egydii, 83.
- Pagani de Sononana, famiglia di Susinana: Dyana, moglie di Pietro Pagani di Sosonana, 534.
- Galla Placidia, 534.
- Petrus, 534.
- Paganinus, di Ferrara, frate Minore, 456.
- Palastrellis (de), famiglia di Piacenza: Barnabos, 744, 760.
- Palatinus campus, 685.
- Palaçolum, *Palazzolo sull'Oglio*, 677.
- Palea, *Alessandria*, città del Piemonte: *v. Alexandria*.
- Palestrinum, *Palestrina* (Roma), 684.
- Paliologus, Michael VIII, imperatore di Costantinopoli, (667), (735), (736), (779).
- Palude (de), famiglia di Reggio Emilia, 47.
- Aimericus, 721, 873, 910.
- Arverius, 694.
- Beatrix, 870.
- Bonacursus, figlio di Iacobino, 870.
- Bonacursus, podestà di Pisa negli anni 1243-1245, 96, 462, 694, 771.
- Bonacursus, vassallus parmensis, 758.
- Egidia, 97, 283, 758, 836.
- Enmengarda, 545.
- Iacobinus, 683, 694, 698, 870.
- Iacobus, 47.
- Iacobus, frate Minore, 883.
- Icilinus, 873.
- Palude (de), Manfredus, 256.
- Panarethos, nome Greco dell'Ecclesiaste, 195.
- Panceriis (de), famiglia di Reggio Emilia: Bartholomeus, 762, 905, 912, 927.
- Bonacursus, 905.
- Iacobinus, 762, 875, 905, 907, 912, 921.
- Thomasinus, 762, 905, 907, 912.
- Çacharias, 762, 912.
- Panico (de), famiglia di Bologna: Maginardus, 687.
- Paniçariis (de), famiglia di Parma: Avança, 76.
- Bernardus, 76.
- Cisa, 76.
- Gerardus, 75.
- Iacobus Ultramarinus, 76.
- Maria, 76.
- Naimerius, 76.
- Pannonia, 12: Pannonie, 298.
- Panormitani, 735.
- Panormitanum palatium, 22, 25.
- Panormus, Panormitana civitas, *Palermo*, 22, 502, 503, 639, 700, 735.
- Papa (eletto in Costantinopoli), 736.
- Papa Romanus, 232.
- Papia, *Pavia*, 38, 40, 118, 204, 444, 479, 500, 523, 618, 643, 684, 725, 726, 838, 839, 870.
- Papienses, 2, 37, 40, 121, 133, 280, 733.
- Papienses milites, 38.
- Parisius, *Parigi*, 44, 132, 301, 303, 306, 311, 316, 319, 334, 339, 342, 432, 434, 436, 452, 470, 566, 624, 653, 654, 744, 829, 849, 850, 852, 886, 903.
- Parma flumen, *Parma*, torrente che attraversa la città omonima, 279.

- Parma, Parmensis, Parmensium
 civitas, *Parma*, 31, 35, 44, 45,
 49, 50, 52, 55, 56, 60, 73, 74,
 75, 82, 83, 85, 93, 97, 98, 99,
 101, 102, 105, 107, 129, 132,
 134, 138, 145, 236, 239, 252,
 255, 256, 257, 270-75, 277-87,
 288, 291, 292, 293, 295, 300-04,
 311, 315, 316, 318, 332, 338,
 342, 346, 367, 369, 370, 371,
 427, 429, 430, 431, 432, 433,
 434, 438, 441, 443, 445, 446,
 447, 448, 450, 453, 456, 457,
 458, 462, 463, 465, 476, 479,
 482, 483, 484, 485, 497, 498,
 500, 501, 509, 514, 523, 525,
 535-38, 539-42, 544-45, 546,
 552, 553, 558, 560, 562, 575,
 605, 618, 623, 641, 642, 643,
 644, 646-51, 656, 657, 665, 669,
 670, 672, 687, 688, 699, 701,
 703, 704, 706, 721, 724, 727,
 733, 734, 738, 740, 741, 748,
 749, 759, 762, 763, 764, 766,
 777, 785, 790-94, 800, 801, 808,
 819, 820, 835, 836, 837, 838,
 839, 842, 851, 852, 853, 854,
 855, 865, 866, 867, 870, 872,
 874, 875, 877, 879, 882, 884,
 888, 895, 902, 907, 908, 910,
 911, 918, 920, 922, 928, 931,
 932.
- Parmenses, 30, 41, 44, 48, 49,
 50, 76, 83, 96, 97, 105, 121,
 128, 129, 133, 134, 138, 139,
 240, 256, 271, 272, 275, 279,
 282-86, 291-94, 301, 302, 304,
 305, 346, 372, 440, 462, 463,
 481, 482, 484, 485, 486, 497,
 498, 500, 501, 513, 536, 537-43,
 546, 553, 560, 643, 646, 647,
 648, 649, 670, 680, 683, 687,
 689, 701, 702, 706, 723, 725,
 726, 727, 728, 730, 733, 734,
 739, 741, 745, 748, 749, 758,
 759, 760, 761, 762, 763, 766,
 776, 782, 786, 834, 835, 836,
 837, 838, 839, 842, 845, 854,
 855, 864, 865, 868, 869, 870,
 872, 874, 877, 878, 896, 908,
 911, 922, 925, 932.
- Parmenses episcopi, 96, 97.
- Parmensis Ecclesia, 85, 96, 252.
 — episcopatus, 85, 86, 102, 164,
 253, 257, 282, 375, 500, 538,
 542, 543, 546, 643, 649, 734,
 769, 820, 837, 843, 852, 867,
 907.*
- moneta, 647, 838.
- modius, 495.
- Parthenope, *Napoli*, 521.
- Paschetta, pretesa Aica figlia di
 Paolo Traversari, 247, 248,
 (533).
- pastores (Gallici), 639-40.
- Pateclus, Gerardus, 37, 75, 137,
 190, 245, 554, 668, 921, 926.
- Patricius (sanctus), 824.
- Patrimonium Ecclesie, 674.
- Paulinus, vescovo di Nola, 161, 298.
- Paulum, *Pavullo Reggiano* (Reg-
 gio E.), 902.
- Paulus, Apostolo, 28, 52, 63, 68,
 70, 115, 135, 175, 187, 225,
 259, 260, 308, 309, 310, 323,
 329, 330, 360, 366, 369, 395,
 396, 398, 421, 515, 530, 568,
 601, 640, 792.
- Paulus Diaconus, 300, 325.
 — eremita, 65.
- martire, 847.
- Mille-musce, Fiorentino, frate
 Minore, 110.
- Orosius: *v. Orosius*.
- Pavonis castrum, *Pavone Mella*
 (Brescia), 131.
- Pecorariis (de), famiglia di Par-
 ma: Guido, 76.

- Pelavicini, famiglia marchionale di Parma, 541, 546, 867.
- Dalfinus, 546.
- Enmengarda, di Palude, moglie di Rubino, 545.
- Guilielmus, figlio di Manfredo, 542.
- Guidotthus, 54
- Henricus, 542, 678.
- Mabilia, figlia di Marchesopulo, 543-45.
- Mabilia, figlia di Rubino, 545.
- Manfredus, di Scipione, 542, 543, 749.
- Marchesopulos, 545, 668.
- Pellavicinus (Guilielmus), 543.
- Pellavicinus, di Pellegrino, figlio di Guglielmo, 542, 543.
- Rubinus, 543, 545-46, 668.
- Tancredus, abate di San Giovanni in Parma, 138.
- Ubertus, figlio di Manfredo di Scipione, 542.
- Ubertus, figlio di Pelavicino (Guglielmo), 256, 484, 486, 499, 500, 501, 525, 536, 537, 539, 543, 545, 622, 626, 640, 643, 669, 677, 679, 682, 687-89, 865, 866.
- Penitentia (de) fratrum tertius Ordo beati Francisci, 373.
- Pennaciis (de), Penacius, famiglia di Reggio Emilia, derivata da quella de Sesso: Iacobus de Sesso, 56, 665.
- Pennensis (*di Penne*) provincia, dell'Ordine dei Minori, 110.
- Pentateucus, 662.
- Pentecostes, frate Minore di Genova, 457, 477.
- Peola, località del Ferrarese?, 562.
- Peregrinum, *Pellegrino Parmense*, (Parma), 542.
- Peregrinus, Antonius, di Padova, 726.
- di Polesio, frate Minore, ecc., 492, 690, (825).
- frate Predicatore, lettore a Reggio Emilia, 676.
- Pisano, maestro in grammatica, 622.
- prete della plebe di Cavilliano, 926.
- Pergamenses, *Bergamaschi*, 22.
- Pergamum: *v. Bergamum*.
- Perse, 171, 186, 597, 600, 633, 848.
- Pertuso (de), Guilielmus, frate Minore, 455.
- Perusinus districtus, 300.
- Perusium, *Perugia*, 36, 41, 252, 265, 474, 642, 675, 685, 799, 874.
- Pes-montis, *Piemonte*, 101, 457, 525, 630, 677, 679, 911.
- pestilentia Pisis, a. 1284, 770.
- Petra-sancta (de), Paganus, podestà di Modena, a. 1260, (669).
- Petrabona, *Pedrabuena*, nella Nuova Castiglia, 38.
- Petrella (de), Iacobus, vescovo di Faenza, (575), (577), (614), (615), (626).
- Petri Peccatoris de sancta Maria de Portu de Ravenna Ordo fratrum, 164, 700-01.
- Petrus, Apostolo, 26, 27, 88, 154, 167, 170, 200, 227, 309, 311, 356, 447, 515, 516, 530, 536, 568, 628: (Cefa), 115, 324, 389, 808: (Symon), 169, 324.
- Petri Apostoli vicarius summus pontifex, 386.
- Petri cathedra, 515.
- Petri navis, 48, 524.
- Petri patrimonium, 48.
- sancti Petri ortus, 737.
- milites beati Petri, 569.

- Petrus II, arcivescovo di Tiro, 254.
 — Asinus, di Firenze, 678.
 — cardinale, legato papale nel 1203, 32, 34.
 — (Comestor), prete, 303, 355, (492).
 — comes Alencionensis, figlio di Luigi IX, re di Francia, fratello di Filippo, re di Francia, (695), (696), (739), (743).
 — d'Apulia, frate Predicatore, lettore a Napoli, 342, 343, 346, 347-51, 353, 354-56, 361-64.
 — de Calabria, mariscalco di Federico II imperatore, 630.
 — diacono (nei Dialoghi di san Gregorio Magno), 212, 213, 309, 711.
 — di Albinea, giudice di Reggio Emilia, 763.
 — di Bella-villa, frate Minore, 758.
 — di Collecchio (Parma), frate Minore, 842.
 — di Cori, frate Minore, custode della provincia di Genova, ecc., (451), 452, 826-27.
 — di Cortiniaco, conte di Nivers, (19).
 — di Tarentaise = Innocentius V, papa (v.).
 — di Verona, frate Predicatore, 252.
 — de Vico, prefetto di Roma, 686.
 — de Vinea, protonotario della corte imperiale, 287, 498, 629.
 — Guilielmus, di Falengaria, frate Minore, ecc., 828, 920.
 — Hispanus = Iohannes XXI, papa (v.).
 — Lanerius, frate Minore, guardiano a Genova, (457), 469.
 Petrus Lombardus, 340.
 — II, re d'Aragona, (38), (40).
 — III, re d'Aragona, 679, 735, 736, 739, 740, 747, 751, 754-59, 788, 808-10, 812, 831, 850, 855-857, 858, 920, 932, 934.
 Pharao, re d'Egitto, 151, 153, 206, 403, 602, 844.
 Pharisei, 164, 179, 325, 350, 352, 354, 356, 394, 410, 424, 435, 437, 595, 598, 616, 647.
 Pharum, *stretto di Messina*, 508, 509.
 Pherezzei, 341.
 Phoebus: v. *Febus*.
 Phyladelfia, Phyladelfina civitas, 14.
 Philippi, nomi di re di Francia, 850.
 Philippis, *Filippopoli*, 12, 13.
 Phylippus, Apostolo, 14.
 — cancelliere a Parigi, 262, 634.
 — conte di Fiandra (poi Filippo II, re di Francia): v. *Phylippus II*.
 Philippus Episcopus, 707.
 — Evangelista, 308.
 — nipote o figlio di Filippo arcivescovo di Ravenna, 574.
 Phylippus II, re di Francia, 19, 20, 21, 26, 29, 40.
 — III, re di Francia, figlio di Lodovico IX, (695), 696, 704, (739), (743), (754), (756), (757), 800, (831), 850, (855), 858.
 — IV, re di Francia, 850.
 — re di Macedonia, 131.
 — re, figlio di Federico I imperatore, 12, 23, 24, 25, 30, 31, 35.
 — vescovo (da identificarsi con il seguente?), 707.
 — vescovo di Ferrara, arcivescovo di Ravenna, 116, 248, 265.

- 566-68, 571-78, 617-18, 622, 624, 655.
- Philistei, 6, 213, 545.
- Philistiim, 399, 829.
- Philistini, 181, 303, 829.
- Phogor, 222.
- Phosgor, 389.
- Phylomela, città dell'Asia Minore, 15.
- Piccus de Asserum-burgo, di Parma, 820.
- Pigulinus, Iohanninus, frate Minore, di Parma, 342.
- Piis (de), Pio, famiglia di Modena, 525.
- Girardinus, 525, 875.
- Lanfrancus, 525, 875.
- Matheus, vescovo di Modena, 203, 607.
- Manfredus, 838.
- Robertus Manfredi, 838.
- Pinkilini, famiglia del Borgo di San Donnino, 538.
- Pipinus, re dei Franchi, padre di Carlo Magno, 58.
- Pise, Pisana civitas, *Pisa*, 59, 99, 262, 317, 337, 452, 501, 547, 643, 684, 685, 767, 768-69, 772, 836.
- Pisani, 8, 23, 61, 452, 487, 547, 767-72, 833.
- Pisanum mare, 487.
- Pisanus portus, 771, 833.
- Piscia, *Pescia* (Lucca), 334.
- Pistorienses, *Pistoiesi*, 38.
- Pistorium, *Pistoia*, 116, 143, 334, 566, 618, 669, 697.
- Piçegulum castrum, 686.
- Pylatus (Pontius), 69, 70, 71, 596.
- Placentia, *Piacenza*, 270, 277, 280, 461, 500, 501, 523, 525, 541, 605, 640, 671, 687, 689, 699, 703, 744, 745, 760, 764, 797, 807, 879, 903, 920.
- Placentini, *Piacentini*, 30, 40, 41, 84, 121, 128, 273, 279, 501, 538, 543, 640, 683, 689, 734, 838.
- Placentinus districtus, 543.
- episcopatus, 41, 541, 543, 682.
- Planum-Carpi, *Magione* (Perugia), 300.
- Plato, filosofo, 356.
- Plaçola, *Piazzola*, presso Quattro Castella di Reggio Emilia, 907.
- Plinius Secundus, 300.
- Plumaço, Plumatum, *Piumazzo*, presso Castelfranco dell'Emilia, 48, 83, 240.
- pluvia magna, a. 1222, 46: pluvie, a. 1277, 718: v. *inundatio*.
- Pocapenna, di Canossa, Reggiano, 914.
- Podium-boniçi, *Poggibonsi* (Siena), 681.
- Poetria novella (Galfridi de Vinosalvo), 628.
- Polenta (de), famiglia di Ravenna: Bernardinus, 929, (930).
- Guido, 617, 868, 929.
- Guido Ricutus, 384.
- Polesmum, Polesnum, *Polesio* (Imola), 690, 825, 826.
- Polini = Pullani, nati da occidentali e da Siriacci Cristiani, 20.
- Polloni, *Polacchi*, 297, 298.
- Polonia, 686.
- Poltoneriis (de) famiglia di Modena: Giliolus, 833.
- Polycomum (forma erronea per Polycornu), *Policoro*, 37.
- Pompose abbas de filiis Manfredi Mutinensis, 566, 837.
- pontifex, pontifices, 26, 30, 48, 241, 246, 299.
- pontifex Romanus, 537, 539, 633.
- pontifex summus, 171, 326, 327, 386, 404, 635, 808, 810: Iesu Christi vicarius, 386, 808.

- Pontificale Ravenne, 217, 241, 525, 751.
 pontifices Romani, 386, 420, 585, 593, 606, 641, 736, 898.
 pontifices summi, 420.
 Pontremulenses, *Pontremolesi*, 128.
 Pons-tremulus, *Pontremoli*, 545.
 Pons-vicus, *Pontevico* (Brescia), 131.
 Pontiniacense monasterium, *monastero di Pontigny* (Auxerre), 312.
 Pontius, frate Minore, guardiano a Nizza, 454, 456.
 Pontius Provincialis, capitaneus soldalicionum interiorum, a Modena, 833.
 Porta (de), famiglia di Parma: *Scurtapelliccia*, 731.
 Portella, presso Antiochia, 17.
 Portu (de), famiglia di Modena: *Iacobinus*, frate Minore, 872.
 Portugalenses, *Portoghesi*, 40.
 Portugallium, *Portogallo*, 756.
 Portus Marchionis, in Acon, 11.
 Portus Muradal, nella Sierra Morena, 38, 40.
 Pratum, *Prato*, 301, 451.
 Pratum-Albuinum, *Pralboino* (Brescia), 131, 414.
 Predicatores fratres, *Predicatorum fratrum Ordo*, 26, 27, 28, 56, 100, 101, 102, 107, 109, 116, 238, 245, 252, 333, 334, 337, 342, 343, 362, 365, 366, 369, 372, 384, 385, 412, 417-18, 425, 434, 436, 479, 531, 574, 579, 580, 585, 588, 598, 599, 603, 604, 605, 607, 608, 609, 610, 611, 614, 615, 616, 624, 626, 634, 639, 640, 649, 653, 672, 676, 685-86, 696, 700, 709, 714, 723, 727, 733, 748, 757, 774, 828, 829-30, 836, 851, 853, 855, 886, 895, 901, 917, 931.
 . Conventus:
 — Arimini, 56.
 — Bononiensis, 102.
 — Lugduni, 333.
 — Parmensis, 649, 733, 748, 836, 855, 895.
 — Reginus (Ecclesia Iesu Christi), 101, 676, 707.
 — Verone, 757.
 — Viterbii, 685-86.
 Capitula generalia:
 — Parisiense, a. 1248, 342.
 — Assisinas, a. 1269, 689.
 — Bononiense, a. 1285, 828.
 prelati, 29, 44, 48, 134, 157-80, 184, 186-89, 199-201, 206, 207, 216, 219, 221, 222-29, 238, 345, 374, 452, 496, 499, 507, 604, 767, 770, 829, 830, 886, 887, 901.
 Prendiparte, podestà di Bologna nel 1185, 5.
 Presulis (de) de Baçoara, famiglia di Modena: *Archipresbiter*, 833.
 Primarium, *Primaro* (Ravenna), 690, 691, 693.
 Primas (Ugo d'Orléans), poeta latino del XII sec., 116, 117, 118.
 principes regni (Sicilie), 348, 548.
 principes tenebrarum, 604.
 Procida (de), *Iohannes*, 679.
 s. Proculi pons, prope Faventiam, 571, 676, 706.
 Prosper (sanctus), 650.
 Provincia, *Provenza*, 321, 322, 323, 335, 337, 365, 367, 426, 427, 428, 455, 456, 465, 483, 611, 674, 751, 753, 754, 768, 777, 794, 795, 819, 841, 855.

pruina, a. 1235, 121.
 — magna, a. 1252, 650.
 — a. 1286, 880.
 Pruvinum, *Provins*, 303, 315,
 338, 339, 655.
 Psalterium, Libro dei Salmi, 135,
 343, 889.
 Ptholomeus, Philadelfus, rex E-
 gipti, 663.
 Ptholomeus, rex Egipti, 781.
 pueri crucis signaculum assu-
 mentes peregrinantes, a. 1212,
 40.
 Puliani castrum, *Poiano* (Reggio
 E.), 30.
 pulicum abundantia, a. 1285, 827.
 Puncilovus, Armannus, 726.
 Pupilius, *Poviglio* (Reggio E.),
 837, 872.
 Pusterla (de), famiglia di Milano:
 Guilielmus, 717.
 Putagius, famiglia di Parma:
 Guido, 375, 376, 377.
 — Guillelmus, 724.
 — Rolandus, 377, 762.
 — Tripia, 389.
 Puçulesio (de), *Pizzolese* (Par-
 ma): 623.
 — Andreas, 74.
 — Franciscus, 539.
 — Iohannes, 539.
 Pylatus (Pontius), 69, 70, 71,
 596.

Q

(Quattuor) Castella, *Quattro Ca-
 stella*, (Reggio E.), 850, 907,
 916, 926, 930.
 Querçola, *Querzola* (Reggio E.),
 914.
 Quintavalle (de), Bernardus, frate
 Minore, 52, (145).
 Quinçanum, *Quinzano* (Brescia),
 73, 271, 277.

R

Raab, meretrice, 601.
 Rabuinus, Anselmus, frate Mino-
 re, 457, 792, 793.
 Rachel, 472.
 Radulfus, cardinale d'Albano,
 (695), (696).
 Radulfus, patriarca di Gerusa-
 lemme, (45).
 Radulfus II, patriarca d'Antio-
 chia, (17).
 Radulfus, vescovo di Rama,
 (254).
 Ragusiensis civitas, *Ragusa*, 566;
 civitas et dyocesis, 265, 566.
 Raimundellus, servo di Monaco di
 Bibianello, 927.
 Raimundus Berengarii, conte di
 Provenza, 337, 427, 428, (611),
 (750).
 Raimundus, conte di Tripoli, 3, 6.
 Raimundus, frate Minore, mini-
 stro di Provenza, 322, 428.
 Raimundus, maestro generale dei
 frati Predicatori, 830.
 Raimundus, principe d'Antiochia,
 (4).
 Rainaldus, arcivescovo di Colo-
 nia, (116), (117), (120).
 Rainaldus, cardinale Ostiense =
 Alexander IV, papa (v.).
 Rainaldus, d'Arezzo, frate Mino-
 re, lettore a Rieti, ecc., 467,
 469, 471, 472-476.
 Rainaldus, principe di Monte Re-
 gale in Palestina, 6.
 Rainerius Pisanus, magister, 336.
 Ram (de cognatione), 355.
 Rama, *Ramla*, nella Transgiorda-
 nia, vescovo di R., 21, 254.
 Ramoth Galaad, 904.
 Rangones, Rango, de Rangoni-
 bus, famiglia di Modena, 761.

- Rangones Gerardus, frate Minore, 97, 878.
 — Gerardus, morto nel 1285, 833.
 — Iacobinus, 525, 675, 676.
 — Tobias, 765.
- Rangoni, de Rangonibus, famiglia di Parma: Beatrix, 910.
 — Gardinus, 855.
 — Guilelmus, 855, 910.
- Ratisbona, 12, 38.
- Ravenna, Ravennas civitas, 164, 203, 217, 241, 243, 245, 247, 248, 253, 275, 299, 384, 438, 464, 518, 532, 533, 534, 566, 573, 574, 575, 578, 579, 607, 616, 622, 624, 677, 690, 691, 692, 693, 732, 751, 767, 817, 839, 868, 895, 929: Ravenne districtus, 690, 692.
- Ravennas concilium, a. 1261, 580-581.
- Ravennas diocesis et provincia, 265, 566.
- Ravennas Ecclesia, 565.
- Ravennates, 242, 248, 691, 730.
- Ravennates archiepiscopi, 115.
- Ravennates pontifices, 226.
- Raçolum, *Reggiolo* (Reggio E.), 252, 670, 676, 683, 715, 918, 934.
- Reate, *Rieti*, 467.
- Reatina Ecclesia, 474.
- Reatinus episcopatus, 473.
- Recanatum, *Recanati* (Macerata), 42, 147, 792.
- Rechelda, concubina di Guido de Adam di Parma, 74.
- Recortana, presso Achon, 18.
- Regina (de), famiglia di Reggio Emilia: Barnabas, 851.
- Regium, *Reggio di Calabria*, 508.
- Regium, Regina civitas, *Reggio d'Emilia*, 31, 35, 36, 41, 44, 46, 56, 74, 93, 97, 100, 101, 102, 130, 133, 238, 242, 251, 255, 256, 257, 258, 271, 273, 279, 311, 462, 478, 479-81, 484, 492, 524, 525, 533, 539, 546, 574, 648, 650, 651, 665, 666, 670, 672, 675, 680, 683, 685, 694, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 706, 707, 715, 717, 718, 721, 722, 724, 727, 728, 733, 739, 742, 743, 745, 762, 763, 764, 765, 777, 808, 832, 834, 835, 836, 840, 843, 851, 875, 879, 883, 889, 890, 891, 894, 896, 900, 902, 903, 904, 905, 911, 912, 915, 917, 918, 919, 920, 921, 925, 928: Regii episcopatus, 35, 257, 479, 481, 640, 666, 687, 694, 719, 748, 832, 843, 850, 869, 872, 902, 907, 923, 925.
- Regina Ecclesia, 694.
- Regina strata, 47.
- Regini, *Reggiani*, 30, 35, 38, 44, 47, 56, 129, 240, 256, 281, 283, 284, 481, 484, 648, 650, (665), 669, 675; (Reginenses), 680, 683, 686, 693, 701, 706, 719, 726, 730, 734, 738, 740, 742, 744, 762, 763, 764, 765, 778, 839, 840, 842, 845, 880, 882, 883, 890, 896, 899, 903, 904, 907, 908, 910, 915, 916, 917, 919, 922, 925, 934.
- Reginus episcopus, 911.
- regnicole, *abitanti del regno di Sicilia e d'Apulia*, 520.
- religionis veteris domus, *monastero dell'Ordine della religione vecchia*, 838; religionis veteris domine Parmenses, 855.
- Remigijs, arcivescovo di Reims, 428.
- Renus, *Reno*, fiume del Bolognese, 35, 48, 50, 107, 806, 825.

- Restanus, signore dei Turcomanni, 14.
- Ricardus Anglicus, frate Minore, 816.
- Ricardus, cardinale, governatore dell'Ordine degli Eremitani, 366, 678, 709.
- Ricardus, conte di Cornovaglia, re dei Romani, fratello del re d'Inghilterra, (337), (653).
- Ricardus, di San Vittore, 263.
- Ricardus I, re d'Inghilterra, 19, 20, 21, 23, 24.
- Rigaldus, maestro cattedrato a Parigi, ecc., 316, 319, 623.
- Riciis (de), famiglia di Modena: Mutinensis, 833.
- Ripa-fracta, *Ripafratta* (Pisa), 834.
- Rivalta, *Rivalta* (Reggio E.), 715.
- Rivalta, *Rivalta*, in comune di Lesignano Bagni (Parma), 462.
- Ricardi, Rufinus, capitano del popolo a Reggio E. nel 1287, 902.
- Ricardus, conte di Caserta, 630, 679.
- Robaconti, Ubertinus, de Mandello, 669.
- Roberti, de Robertis, famiglia di Reggio Emilia, 256, 258, 650, 676, 680.
- Albertus, patriarca d'Antiochia, 258, 259, 261.
- Albertus, vescovo di Tripoli, morto a Parma, nel 1248, (462).
- Antonius, 722, 762.
- Guido, 44.
- Guido Caius, 703, 721.
- Hugo, 257, 525.
- Iohannes Roxellus, 707.
- Manfredus, vescovo di Verona, 686.
- Robertus de Tripolis, 697.
- Roberti, Thomasinus, 762.
- Robertus I, conte d'Artois, fratello di Luigi IX re di Francia, 317, 318, 319, 321, 322, 442, 463.
- II, conte di Fiandra, fratello di Filippo III re di Francia, scambiato con Pietro, conte di Alençon, (739).
- conte di Fiandra, (677), (685), (697).
- conte di Nashu, 12.
- di Parma, frate dell'Ordine degli Apostoli, 371, 373, 374, 377, 379, 380.
- Grossatesta, vescovo di Lincoln, 334.
- Guiscardus, duca di Puglia, Calabria e Sicilia, 514, 515, 518-20.
- patriarca di Gerusalemme, 254.
- Roboam, figlio di Salomone, 92, 151, 152, 241, 374.
- Rochetta, detta anche Tiniberga, presso Sassuolo (Modena), 922, 924, 925.
- Rochetta, fortezza di Buoso da Dovara, posta un tempo presso Villa Rocca sull'Oglio, 682, 684, 687.
- Rodanus, *Rodano*, 252, 256, 322, 333, 335, 428, 429, 431, 453, 465, 467.
- Redheldescum Brexanum, *Redondesco* (Brescia), 130.
- Rodelia (de), famiglia di Reggio Emilia: Iacobinus, 694, 722, 763, 884.
- Rodulfus, di Sassonia, frate Minore, lettore a Pisa, 338.
- Rodulfus, patriarca di Gerusalemme, 23.
- I, re dei Romani, 507, 666, 704, 722, 736, 746, (756), 894, 901.

- Rodulfus II, vescovo di Forlì, (608), (609), (614).
- Rogierus, conte di Bagnacavallo, 534, 692, 868.
- Rogierus, de Laude, frate Minore, 787.
- Rogierus, de Loria, ammiraglio del re d'Aragona, (759).
- Rogierus, figlio di Tancredi re di Sicilia, 25.
- Rogierus II, re di Sicilia, 5, 22, 348.
- Rolandini, Gerardus, podestà di Reggio Emilia nel 1202, 31.
- Rolandus, di Pavia, frate Minore, 796.
- Roma, civitas, Urbs, Romana civitas, Romana Urbs, 4, 9, 30, 38, 43, 45, 133, 194, 298, 317, 323, 338, 430, 432, 449, 457, 509, 514, 515, 518, 521, 524, 555, 657, 676, 684, 686, 708, 739, 754, 812, 837, 857.
- Romagnoli, 482, 484, 626, 702, 723, 740, 842.
- Romana captivitas, 487.
- Romana Ecclesia: *v. Ecclesia Romana.*
- Romandiola, *Romagna*, 84, 202, 242, 245, 247, 265, 275, 463, 477, 523, 525, 532, 533, 534, 548, 551, 566, 627, 629, 692, 722, 728, 735, 740, 744, 745, 746, 776, 782, 858, 920, 921.
- Romane partes, 295.
- Romani, 2, 4, 13, 22, 26, 30, 38, 45, 120, 133, 171, 515, 560, 633, 686, 704, 722.
- Romania, *territorio dell' Imperio d'Oriente*, 1, 266, 545.
- Romanii, *abitanti dell' Impero d'Oriente*, 13.
- Romano (de), *Romano d'Ezzelino*, presso Bassano del Grappa: Albricus, 526, 527, 529, 530, 531, 532, 667.
- Romano (de), Icilinus III, 257, 280, 440, 482, 501, 514, 526, 527, 531, 532, 538, 546, 563, 565, 567, 568, 570, 573, 574, 616, 656, 667, 718, 749, 794, 847.
- Icilinici mores, 243.
- Romanum fastigium, 506, 631, 713, 901.
- Romanum Imperium, 13, 19, 25, 41, 345, 504, 506, 633, 652.
- Romanus populus, 514.
- Romipete, *pellegrini a Roma*, 29.
- rosa aurea data a summo pontifice, 810.
- Rosa (de), famiglia di Modena: Iohannes, 833.
- Manfredinus de Saxolo, 525, 675.
- Manfredus de Saxolo, 540, 761, 842.
- Rossena, *Rossena* (Reggio E.), 256.
- Rotomagensis (*di Rouen*) archiepiscopatus, 624.
- Roxe (de), famiglia di Parma: Gerardus, 401, 785.
- Rubei, Rubeis (de), *Rossi*, famiglia di Parma: Bernardus Rolandi, 105, 273, 279, 286, 289, 462, 485, 525, 721, 738, 870.
- Ghirardus, 870.
- Guilielminus, 738.
- Hugo, 763.
- Hugolinus, 720-21, 738, 762.
- Iacobus, 720-21, 738.
- Rolandus, padre di Bernardo: *v. Bernardus.*
- Ruben, figlio di Giacobbe, 378, 420.
- Rubennite, 709.
- Rubeus, figlio di Stefano, di Città di Castello, prima capitano

- del popolo, poi podestá di Reggio Emilia, nel 1284, (766).
 Rubrum mare, 70.
 Ruffini (Sancti) villa, *San Ruffino*, comune di Vigatto (Parma), 769.
 Ruffini martyrís ossa = aurum, 324.
 Ruffinus, Alexandrinus, frate Minore, 468.
 Rufinus Gurgo, frate Minore, ministro provinciale di Bologna, ecc., 466, 469, 483.
 Rugi, 300.
 Rumenia, in Portogallo, 49.
 Runculum, *Roncolo*, comune di Quattro Castella (Reggio E.), 907.
 Rupella, *La Rochelle*, 312.
 Rusticana patricia, 194.
 Rusticis (de), famiglia: Tiverius, 702.
 Ruth, 495.
 Ruçinentus de Regio, 462.
- S**
- Sabaudia, *Savoia*, 278, 464, 467.
 Sabba (regina di), 168, 641.
 Saccati fratres, Saccatorum Ordo, 364, 365, 366, 386, 426, 704-705.
 sacerdos, sacerdotes, 44, 112, 127, 177-79, 306, 326, 413, 588, 589, 590, 592, 593, 594, 598, 603, 605, 608, 609, 613, 616, 668: sacerdotes parochiales, 586, 605, 724.
 Sadoch, sacerdote, 81, 186, 600.
 Sadoch (stirpe di), 581.
 Saducei, 352, 405.
 Sagitta: v. *Sydon*.
 Saladinus, soldano d'Egitto e Siria, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 23.
 Salephym, *Seleucia*, in Cilicia, 17.
 Salernitani, 22.
 Salernum, *Salerno*, 22.
 Salimbene de Adam, frate Minore, autore della Cronica, 36, 37, 39, 45, 46, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 82, 83, 84, 85, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 116, 122, 132, 134, 138, 140, 143, 144, 145, 149, 150, 197, 203, 211, 217, 228, 230, 236, 238, 239, 241, 243, 245, 246, 247, 248, 250, 251, 254, 256, 257, 259, 262, 263, 264, 265, 266, 269, 271, 274, 275, 277, 278, 280, 282, 283, 285, 286, 292, 293-297, 301-06, 310, 311, 316, 317, 318, 319, 321, 322, 330, 331, 332, 333, 334, 337, 338, 339, 340, 341, 363, 364, 367, 371, 373, 376, 377, 379, 384, 387, 400, 401, 413, 414, 417, 425, 427, 428, 429, 430, 431, 436, 439, 440, 445, 447, 448, 450-459, 461, 462, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 477, 479, 481, 482, 483, 485, 486, 492, 498, 499, 500, 501, 506, 509, 512, 525, 526, 527, 528, 531, 532, 534, 535, 536, 538, 539, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 552-55, 560, 561, 563, 564, 567, 569, 573, 575, 576, 577, 578, 580-94, 602, 606, 607, 608-17, 618, 622-23, 624, 626, 628, 631, 639, 642, 644, 648, 649, 651, 652, 654, 655-56, 657-58, 667, 668, 669-670, 672, 676, 677, 678, 691, 692-93, 699, 704, 706, 710, 713, 719, 730, 733, 734, 739.

- 740, 744, 748, 749, 750, 752, 758, 760, 762, 767, 771, 773, 776, 786, 787, 789, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 800, 801, 802, 808, 810, 813, 816, 817, 820, 823, 825, 827, 831, 835, 837, 839, 842, 843, 845, 847, 849, 851, 853, 854, 869, 874, 876, 877, 878, 885, 887-88, 895, 899, 903, 904, 906, 908, 913, 916, 917, 919, 922, 924, 926, 928, 930: alia cronica, 294, 302, 509, 512.
- Salimbene de Adam, cronica brevior, 341, 847.
- cronica de similitudine et exemplis, de signis et figuris et de misteriis veteris et novi Testamenti, 341.
- cronica, in qua XII scelera Friderici imperatoris descripsi, 293, 499.
- cronica que inchoat *Octavianus Cesar*, 310.
- cronice multe, 39.
- cronice plures, 310.
- cronice quatuor, 425.
- liber Tedium, 668.
- tractatus de Helyseo, 425.
- tractatus pape Gregorii X, 678.
- Salimbene, Grecus, frate Minore, 465.
- Salinguerra: v. *Torrellus*.
- Salinum, *Salins*, 744.
- Salomon, re d' Israele, 81, 91, 92, 151, 152, 158, 168, 172, 173, 186, 199, 241, 277, 282, 314, 354, 371, 374, 376, 378, 384, 387, 390, 395, 406, 408, 411, 412, 439, 491, 510, 600, 663, 897.
- Salomonicus thronus, 420.
- Salustri, famiglia di Reggio Emilia, 739.
- Salva-terra, *Salvaterra* (Reggio E.), 35.
- Samaria, 65, 173, 604, 714, 938.
- Samaritana, 179.
- Samaritani, 142, 398.
- Samaritanis (de), famiglia di Bologna: Lambertinus, 577.
- Sambuganus mons, *Sambuca Pistoiese* (Pistoia), 38.
- Samuel, sommo pontefice dei Giudei, 135, 150, 153, 180, 181, 182, 183, 185, 227, 387, 396, 399, 400, 599, 632.
- Sancia,* figlia di Raimondo Berengario, conte di Provenza, (337).
- Sancio VII, re di Navarra, (38), (40).
- Sanctulus, presbiter, amico di san Gregorio Magno, 66, 161, 162, 711.
- Sanson, 276, 390.
- Sanson Anglicus, frate Minore, lettore a Parma, 145.
- Saona, nel principato d'Antiochia, 10.
- Saphorea, presso Accon, 18.
- Saraceni, 3, 6, 8, 11, 18, 24, 38, 40, 58, 130, 131, 254, 255, 281, 307, 310, 338, 456, 463, 483, 499, 518, 632, 639, 674, 681, 687, 695-96, 755, 774, 934.
- Saracenicum, *lingua Saracena*, 76.
- Saracenum, 696.
- Saracenorum castrum, *Saracinesco* (Roma), 685.
- Sardinia, 458, 677.
- Sardis, *Sardi*, 14.
- Sathan, Sathanas, 202, 367, 373, 375, 378, 416, 515, 633, 812, 813.
- Saul, re d' Israele, 3, 6, 8, 11, 18, 24, 38, 40, 58, 130, 131, 254, 255, 281, 307, 310, 338.

- 456, 463, 483, 499, 518, 599, 868.
- Saulus: *v. Paulus, Apostolo.*
- Saura, 131.
- Savellis (de), Iacobus, cardinale: *v. Honorius IV.*
- Savignanum, *Savignano Panaro* (Modena), 698, 760, 761: de Savignano, famiglia di Modena, 760, 761.
- Savinus, Iacobinus, frate Minore, 797.
- Savona, *Savona*, 768.
- Saxolum, *Sassuolo* (Modena), 525, 540, 669, 675, 760, 761, 775, 781, 782, 832, 840-44, 869, 871, 907, 910, 925, 927, 928, 929: illi de Saxolo, famiglia di Modena, espulsa dalla città, 760, 832, 841, 842, 843, 916, 919, 928.
- Saxonia, *Sassonia*, 23, 25, 338.
- Scala (de), famiglia di Verona: Albertus, 546, 718.
- Mastinus, 532, 546, 718.
- Scalopia, *Cavo Scalopia*, 462.
- Scandinavia insula, 300.
- Scarabellus, Guilielminus, di Canossa, 762, 881, 912.
- Scarpe, famiglia di Parma, 458.
- Scatutius, di Recanati, giocoliere, 42, 43.
- Scaçani domus, in Reggio Emilia, 255.
- Scipionis castrum, *Scipione*, presso Salsomaggiore (Parma), 542, 678, 749.
- Slavonia, provincia dell'Ordine dei Minori = Dalmatia, 793, 798.
- Scorza, famiglia di Parma: Egidius, 546.
- Scotenna, *Scoltenna (Panaro)*, 129, (240), 698, 701.
- Scotia, 315, 824.
- Scotis (de), famiglia di Parma: Armannus Scotus, 271.
- Bernardus de Vicio, vescovo di Parma, 85, 96, 253, 876.
- Scotus Michael: *v. Michael Scotus.*
- Secundus philosophus, 112.
- Sedechias, figlio di Chanaan, 904.
- Sedechias, re, 821.
- sedes apostolica, 10, 530, 696.
- sedes imperii, 31.
- Segalellus, Gerardinus, fondatore dell'Ordine degli Apostoli, 367-371, 375, 376, 380, 381, 382, 387, 388, 391, 393, 399, 401, 411-16, 418, 420, 422, 424, 704, 808, 888-89.
- Segnorellus, Ravennate, 247.
- Segusia, *Susa*, 2, 278, 464, 468.
- Sem, figlio di Noe, 355.
- Semiramis, 91.
- Senacherib, 689.
- Seneca, filosofo, 177, 197, 202, 290, 329, 384, 459, 516, 614, 771, 890.
- Senenses, *Senesi*, 667.
- Senensium comitatus, *contado di Siena*, 668.
- Senex (de Montanis), 23.
- Senis, Sene, Senensis civitas, *Siena*, 59, 143, 476, 777.
- Senisius mons, *Moncenisio*, 278.
- Senogallia, *Senigallia*, 731, 751.
- Senonense capitum provinciale fratrum Minorum, 316, 442, 791.
- Senonensis Ecclesie thesaurarius, 317.
- Senones Galli, 317.
- Senonis, *Sens*, 312, 316, 442, 655.
- Sençanesium, *Sinzanese* (comune di Cortile San Martino, Parma), 853.

- Sençanisiis (de), famiglia di Parma: Gerardus, 55.
- Septemsolium = Costantinopoli, 34.
- sepulcrum Domini, 5, 7, 9, 24, 712, 713.
- Serafinelli de Fregnano, 687.
- Seraph, 797.
- Seraphica apparitio (s. Francisci), 797.
- Sermilion, *Sirmione*, sul lago di Garda, 628.
- Serpa, *Serpa*, nel Portogallo, 49.
- serpente (de) fabula, 123, 846-847.
- Servia, 12.
- Sesso (de), famiglia di Reggio Emilia: illi domini de S., 96, 255, 676, 680, 683, 703.
- (Regini partis imperialis expulsi), 918, 928.
- Atto, 870.
- Bernardus, 671.
- Egidius, 671.
- Giliolus, 665.
- Guido, 478, 525.
- Iacobus de Pennaciis (Pennacius), 56, 665.
- Iulianus, 480.
- Raymundus, 240.
- Severinum (Sanctum), *San Severino Marche* (Macerata), 722.
- Severus, arcivescovo di Ravenna, 226.
- Seyr, monte, 299.
- Seçaria, villa presso Faenza, 839.
- Sibilla, 250, 347, 350, 354, 503, 506, 522, 739, 766, 773, 785: Sybilla quedam, 506.
- Sibille decem, 506.
- Expositio Sybille et Merlini, 522.
- Sibilla, di Borgogna, moglie di Marchesopulo Pelavicino, (543).
- Sibilla, moglie di Tancredi re di Sicilia, (24).
- Sibilla, figlia d'Aimerico, re di Gerusalemme, sorella di Baldo-vino re di Gerusalemme e d'Isabella, 2-3, 6, 19.
- Sicchima, 404.
- siccitas magna, a. 1285, 834.
- Sichardus, vescovo di Cremona e cronista, da cui Salimbene trae notizie, conservando talora la prima persona singolare del testo, 10, 30, 34, 39.
- Sicilia, Sicilie regnum, 24, 25, 36, 37, 40, 75, 147, 171, 281, 338, 345, 461, 499, 503, 508, 509, 511, 518, 519, 520, 629, 638, 654, 668, 674, 675, 678, 685, 686, 695, 696, 700, 734, 735, 736, 739, 747, 754, 755, 757, 791, 809, 810, 812, 827, 848, 850, 855, 857, 858, 871, 920.
- Siculi, 348, 519, 520, 735, 755.
- Siculorum regnum, 760.
- Siculum regnum, 25.
- Sighifredus (scritto erroneamente, per Humfredus), di Toron, 19.
- Sila vel Siler, *Sile*, 527.
- Siloe (fonte di), 752.
- Silvester I, papa, 189, 325.
- Symeon, interprete del Vecchio Testamento, 663-64.
- Simon Apulus, di Montesarchio, frate Minore, 456, 461.
- Simon, eremita, 215.
- Symoniaci, 711.
- Synai mons, 194.
- Sion, 27, 154, 177, 346, 385, 395, 409, 604, 713, 789, 887.
- Sipione (de): v. *Scipionis castrum*.
- Sipontus, *Siponto*, 678: Sipontus nova = Manfredonia, 678.
- Situla, *Secchia*, 31, 640, 701, 761.

- Sobna, preposto al tempio, 600.
 Sodoma, 26, 898.
 soldanus Babylonie: *v. Babylonia*.
 soldanus Iconii, 13-16.
 Soragna, *Soragna* (Parma), 485, 500, 543, 545, 668, 867.
 Sorbulum, *Sòrbolo* (Parma), 750.
 Sosfredus, cardinale legato della sede apostolica nel 1204, 34.
 Sosonana, *Castel Susinana* (Firenze), 534.
 Specialis, Ugo, di Reggio Emilia, 703.
 Spellum, *Spello* (Foligno), 728.
 Speçano (de), *Spezzano* (Modena): Franciscus, 833.
 — Thomas, 833.
 Spinola (de), famiglia di Genova: Obertus, 833.
 Spira, 517.
 Spoletana, Spolitana vallis, 99, 446-47, 462, 920.
 Spoletum, Spolitina urbs, *Spoleto*, 211, 852.
 stellarum dimicantium pugna, a. 1202, 31.
 — stelle due coniuncte, a. 1285, 871.
 — stelle due mutuo preliantes, 769.
 Stephanis (de), famiglia di Parma, 82.
 — Grisopola Martini Octolini, 75.
 — Martinus Octolini, 75.
 — Vilana Martini Octolini, 75.
 Stephanus Anglicus, frate Minore, lettore a Genova e a Roma, 429, 453, 457, 458, 459, 470.
 Stephanus, cardinale morto nel 1254, 651.
 Stephanus, figlio d'Andrea II re d'Ungheria, 242, 243, 247, 533.
 Stephanus, frate Minore a Sens, 312.
 Stephanus, protomartire, 341.
 Stephanus (Sanctus), villa nel vescovado di Reggio Emilia, 481.
 Stoyci, Stoicus, 511, 835.
 Strata (de), famiglia di Pavia: Torellus, 749, 838, 839.
 Stratadico (in): *v. sancta Maria in Strata*.
 Strigonium, *Esztergon*, in Ungheria, 12.
 Strufi, famiglia di Reggio Emilia, 739.
 studium Tolosanum, 452.
 Suessa (de), *Sessa Aurunca*: Tadeus, 287, 630.
 Suevi, 12, 21.
 Sulcinum, *Soncino* (Cremona), 565, 667, 733, 737.
 Suriani, *Cristiani di Siria*, 7.
 Suçaria, *Suzzara*, 35.
 Susa, 408.
 Susanna, 528.
 Sybas, 374.
 Sychem, 404.
 Sydon, 6, 10, 21, 51.
 Sydoniense litus, 9.
 Sydonii, 909.
 Sydrach, 81.
 Sylo, 186.
 Syloe (fonte di), 752.
 Symeon, figlio di Giacobbe, 420.
 Symmacchus, 299.
 Symon, Apostolo: *v. Petrus*.
 Symon, gran sacerdote, 188.
 Symon, Niger, 308.
 Syndonius (sanctus), 106.
 Syracuse, 509.
 Syracusanus populus, 503.
 Syri, 124, 633, 904.
 Syria, 124, 154, 407, 409, 411, 886, 904.
 Syrus sermo, 355.
 Sysi abbas, 555.

T

- Tabaria: *v. Tyberias*.
- Taberna (magister), sarto di Parma, 852, (853): Rolandus, (magister), di Parma, vescovo di Spoleto, 699, 852, 853.
- Tachahadinus, fratello del soldano Saladino, 18.
- Taculis (de), famiglia di Reggio Emilia: Arduinus, 700.
- Rondanella, 739.
- Taleata Addue, 256.
- Taleata, canale del Po, 45, 47, 670, 693, 718, 720: flumen Taleate, 252.
- Tancredus, re di Sicilia, 22, 25.
- Tarasco, *Tarascona*, sul Rodano, 335, 428, 429, 431, 751.
- Tarasconum, famiglia di Reggio Emilia: Gibertus, 255.
- Tarsis, 206.
- Tarus, *Taro*, torrente del Parmense, 272, 278, 486, 542, 836, 838.
- Tarus mortuus, specchi d'acqua derivati dal Taro, 278.
- Tartari, Tattari, 49, 295-96, 297, 298, 301, 304, 578, 579, 581, 704, 774, 830, 887.
- Taurellus: *v. Towellus*.
- Taurinensis episcopatus, 471.
- Taurinum, *Torino*, 73, 87, 271, 278.
- Taurus: *v. Tarus*.
- Tavernerii, famiglia di Parma: Auda, 239.
- Bertholinus, figlio di Bertolo, 649, 651, 865, 866.
- Bertholus, 239, 271, 273, 525, 649, 866, 870.
- Iacobus, 866, 870.
- Maria, 272.
- Tedaldis (de), famiglia di Parma, 537.
- Temothicon, *Dimetoka*, sul fiume Haritza, 13.
- Templarii, Templariorum Ordo, Templi domus, Templum, 3, 11, 21, 24, 254, 377, 485, 537, 836, 866, 882.
- templum Domini, 7, 27, 420, 499.
- Tençonis pratum, nel Modenese, 30.
- Terdona, *Tortona*, 469, 500, 543, 578, 694, 780, 781.
- Terdonenses, *Tortonensi*, 643, 780.
- Terra Laboris, *Terra di Lavoro*, 281, *457, 508, 518, 629, 679, 792, 815, 857.
- Terra Sancta, Terra Domini, Terra Iesu Christi, Terra promissionis, 5, 6, 7, 10, 11, 13, 23, 26, 40, 50, 254, 303, 318, 321, 338, 463, 499, 508, 541, 623, 628, 629, 695, 696, 704, 712, 750, 791, 809, 878.
- terremotus, a. 1185, 5.
- a. 1202, 31.
- a. 1222, 46-47, 258, 743, 839.
- a. 1243, 789.
- a. 1249, 482.
- a. 1279, maximus terremotus, 722.
- a. 1284, terremotus magni, 787.
- Tervisina marchia: *v. Trivisina*.
- Testa, famiglia d'Arezzo: Henricus, 271, 273.
- Testamenta patriarcharum XII, 334.
- Testamenti veteris et novi mysteria, 341.
- Testamentum novum, 26, 154, 187, 189, 310, 311, 358, 631, 632, 634, 653, 660, 712.
- Testamentum vetus, 26, 154, 178, 187, 201, 358, 417, 420, 422, 425, 634, 663.

- Tetis, dea, 117.
 Teupulus, famiglia di Venezia:
 Iacobus, (133), (240).
 — Petrus (133).
 Tadeus, di Suessa, 287, 630.
 Tadeus Romanus, canonico di
 San Pietro in Roma, frate Mi-
 nore, 457.
 Tharentasia, *Tarentaise*, 714: fra-
 ter Petrus de T., de Ordine
 Minorum, 714.
 Tharsis, 831.
 Tharsus, città della Cilicia, 17.
 Theddas (erroneo per Theodas),
 426.
 Theobaldus, re di Navarra, (695),
 (696).
 Theodoricus, arcivescovo di Ra-
 venna, 115, 116.
 Theodoricus, dell'Ordine dei Pre-
 dicatori, vescovo di Faenza,
 (615).
 Theodoricus, Lascaris: *v. Ascari*.
 Theodoricus, re dei Goti, 299.
 Theodosius I, imperatore, 560.
 Theophilus, arcivescovo, 555.
 Theotonia, Theotonica (regio), 10,
 25, 40.
 Theotonica domina, 803.
 Theotonica iuvenula, 480.
 Theotonica lingua, 802.
 Theotonica uxor Lodoyci comitis
 Sancti Bonifacii, 741.
 Theotonici, 14, 15, 16, 18, 133,
 271, 272, 463, 478, 487, 683,
 686, 773.
 Theotonici duo fratres Minores,
 606.
 Theotonici imperatores, 521.
 Theotonici milites, 928.
 Theotonicum, *lingua Tedesca*,
 572.
 Thessalonica, *Salonicco*, 4, 5, 33,
 35.
 Thessalonie, Thessalonice regnum,
 34, 779.
 Thoanum, *Toano* (Reggio E.),
 686.
 Thomas, Apostolo, 27, 158.
 Thomas, arcivescovo di Canterbu-
 ry, 2, 123, 126, 189, 191, 192.
 Thomas, di Capua, cardinale, 552.
 Thomas, di Celano, frate Minore,
 253.
 Thomas, di Gorzano, Modenese,
 721.
 Thomas, di Lovoleto, Modenese,
 833.
 Thomas, di Pavia, frate Minore,
 lettore a Parma, ecc., 618.
 Thomas, di Spezzano, Modenese,
 833.
 Thomas Grecus, frate Minore, let-
 tore a Costantinopoli, 466.
 Thomas Venetus, patriarca di Co-
 stantinopoli, 34.
 Thomasinus, di Sassuolo, Mode-
 nese, 927.
 Thomasius, conte d'Acerra, 629,
 679.
 Thuringia, 11, 21, 49, 252, 496,
 507, 653.
 Tyberias o Tabaria, *Tiberiade*, in
 Palestina, 6, 10.
 Tiberius, imperatore Romano,
 228, 550.
 Tiburtina civitas, *Tivoli*, 308, 849.
 Tiniberga: *v. Rochetta*.
 Tisinus, *Ticino*, 256, 684.
 Tobie historia, 610.
 Tocca (de), Rainaldus, frate Mi-
 nore, 652.
 Toletum, Toletana urbs, *Toledo*,
 43, 566, 622.
 Tolletanus magister nigromantie,
 566, 576, 622.
 Tolosa, *Tolosa*, 74, 451.
 Tolosanum studium, 452.

- tonitrua terribilia, a. 1282, 738.
 — mense Febr. et Dec. a. 1284, 758, 787, 788.
- Torelli castrum, sulla via Emilia, fra Parma e il Borgo di San Donnino, 749, 839.
- Torexella, *Torricella del Pizzo* (Cremona), 257, 302.
- Tornacensis (*di Tournai*) episcopus, 205.
- Tornilius, Franciscus, frate Minore, 855.
- Tornodori comitatus, *Tonnerre*, 754.
- Torrellus Salinguerra, 35, 129, 241, 526, 558: Iacobus Torrellus, 241.
- Tortellis (de), Iacobinus, frater Minor, 820.
- Tortilianum, *Tortiano* (comune di Montechiarugolo, prov. di Parma), 257.
- Toscana, Toscani: v. *Tuscia, Tusci*.
- Totila, re dei Goti, 209, 210.
- Tracia, 32.
- Trapessacum, *Darbessak*, nel principato d'Antiochia, 10.
- Traversarius, famiglia di Ravenna: Aica (da Salimbene ritenuta una pseudo-Aica), 247, 248, 249, (533).
 — Guilielmus, 242, (533).
 — Paulus, 241, 242, 247, 248, 250, 532, 533.
 — Traversaria, 242, 247, 248, 533.
- Treble (de) plebs, *Pieve di Trebbio*, nel Frignano (Modena), 580.
- Trece, Trecensis civitas, *Troyes*, 303.
- Treço (de), famiglia Cremonese: Andreas, 283.
- Tridentum, *Trento*, 38, 94, 532.
- Trinacli regnum, 783.
- Tripino (de), famiglia di Modena: Çacharias, 833.
- Tripolis (de), famiglia di Reggio Emilia, ramo dei Roberti: Gerardus, 702.
 — Guido, 722, 763, 902, 906.
 — Robertus, 697.
- Tripolis, *Tripoli di Siria*, 7, 9, 10, 18.
- Tripolitani, 7.
- Tripolitanus episcopatus, 86.
- Tristan, figlio di Luigi IX, re di Francia, (695), 696.
- Trivisiensis marchia, 532.
- Trivisina, Tervisina marchia, *marca di Treviso*, 133, 240, 265, 280, 457, 524, 531, 548, 566, 792, 794, 848.
- Trivisine marchie provincia fratrum Minorum, 457, 792, 794.
- Trivisini, Trivixani, *Trevisani*, 240, 526, 531.
- Trivisium, *Treviso*, 129, 524, 526, 527.
- Troas, 396.
- Tudertina civitas, *Todi*, 309.
- Tullius (Cicero), 550.
- tunica Domini inconsutilis, 42.
- Tunicium, *Tunisi*, 455, 694, 695, 934.
- Turchi, Turcli, 11, 13, 15, 24.
- Turchus quidam, 15.
- Turchomanni, 14, 15, 16.
- Turcilingi, 300.
- Turclis (de), famiglia di Ferrara: Albertinus, 874.
- Turclus, di Bismantova, 683.
- Turculi, 774.
- Turingia: v. *Thuringia*.
- Turo-militum, in Giudea, 21.
- Turonensis (*di Toron*), Sighifredus, 19.

- Turonia, o provincia di San Martino, dell'Ordine dei Minori, 849.
- Turonis, *Tours*, 732.
- Tufre (de), famiglia di Milano, 717, 721, 722, 727, 830.
- Caxonus, 525, 717, 721, 731.
- Franciscus, 717.
- Napulio (Napulionus), 325, 717.
- Raimundus, patriarca d'Aquila, (721), 727.
- Savinus (Salvinus), 740, 931.
- Turta Manfredus de Alberghettis, 586, 839.
- Tuscani, Toscani, 484, 702.
- Tusci, 318, 686, 740, 842, 938.
- Tuscice, Tusice, *in dialetto Toscano*, 577, 851.
- Tuscia, *Toscana*, 46, 52, 57, 59, 73, 123, 143, 159, 233, 239, 245, 248, 281, 301, 303, 334, 451, 470, 474, 477, 523, 547, 548, 566, 618, 667, 677, 681, 682, 684, 709, 721, 764, 776, 797, 825, 826, 920.
- Tuscie provincia fratrum Minorum: *v. Minores fratres*.
- Tusculani, 22.
- Tusculanum, presso Frascati (Roma), 4, 22.
- Tyachitus (erroneamente, per Tyathira), 14.
- Tymotheus, 327.
- Tyriensia vasa, 11.
- Tyrii, 8, 9, 11.
- Tyrus, 6, 7, 8, 9, 10, 18, 19, 21, 31, 254.
- U**
- Ubalдинis (de), famiglia del Mugello: Octavianus I, cardinale, 463, 529, 530, 552-56, 558, 577, 651, 700.
- Ubalдинis (de), Octavianus II, arcivescovo di Bologna, 769.
- Rogerius, arcivescovo di Pisa, (769).
- Ubalдинus, 552.
- Ubalдинus, di Ravenna, frate Minore, 247.
- Ubalдus, arcivescovo di Pisa, 10.
- Ubenda, *Ubeda*, nell'Andalusia, 39.
- Ugo, Ugolinus: *v. Hugo, Hugolinus*.
- Uguitio Pisanus, vescovo di Ferrara, 36.
- Ugutio, vescovo di Torino, (471).
ultra mare, 697.
- ultramarina provincia (Ordinis fratrum Minorum), 455.
- ultramarina terra, que fuit terra promissionis, 508.
- ultramarine partes: *v. Glossario (alla voce ultramarinus)*.
- ultramontane partes, 305, 419, 675, 829.
- ultramontani fratres Minores, 156.
- ultramontani fratres Ordinis Carturiensium, 853.
- ultramontani (fratres) Ordinis Predicatorum, 829.
- ultramontani prelati, 901.
- ultramontanus vetulus electus in episcopum, 849.
- Umborgo (*d'Hohenburg*), Bertoldus, 630.
- Ungari, 243, 297, 298, 671, 831.
- Ungaria, 12, 49, 150, 242, 533, 611, 671, 798, 830, 831.
- Urbanus II, papa, 8, 516, 587, 588.
- Urbanus III, papa, 5, 8, 586.
- Urbanus IV, papa, 86, 246, 303, 460, 576, 622-23, (624), 674, 675, 685, 835.

- Urbinum, *Urbino*, 446.
 Urbs-vetus, *Orvieto*, 36, 675, 736.
 Ursi, famiglia di Reggio Emilia, 739.
 Ursinis (de), famiglia di Roma:
 Bertholdus, conte di Romagna, (728), (730), 739.
 — Gentilis, figlio di Matteo Rubeo, 739.
 — Iohanna, moglie d'Azzo VIII d'Este, (244), 738-39.
 — Iohannes Gaietanus: v. *Nicolaus III, papa*.
 — Iordanus, 246.
 — Matheus Rubeus, cardinale, 244, 719, 901.
 — Ursus, 244.
- V**
- Valentia, *Valenza*, in Spagna, 49.
 Valentinianus III, imperatore, 545.
 Vallis Ambrosiane o Umbrose Ordo, 477.
 Vallungo (de), Fridericus, di Brescia, podestà di Reggio E., nel 1277, (718).
 Vandali, 298, 300.
 Vapincum, *Gap*, in Francia, 241.
 Varanum, *Varano dei Marchesi* (Parma), 546.
 Varolus, Ghirardus, 840.
 Vattacius: v. *Iohannes Vattacius*.
 Vegegius (erroneamente per Vegetius), 560.
 Venecia, Venecie, Venetorum civitas, *Venezia*, 3, 31, 108, 133, 241, 242, 247, 524, 529, 676, 679, 693, 788, 811, 880: Venetiarum dux, 108, 811.
 Veneti, Venetici, Venetes, *Veneti*, 1, 2, 31, 32, 33, 34, 257, 529, 531, 667, 690-93, 788, 811.
 Veneticum mare, 528.
 venti magni, a. 1269, 687.
 Venus, 118; (stella) Venus, 745.
 verberatores, *Flagellanti*, a. 1260, 425, 525, 565, 668-69, 682, 712.
 Vercelle, Vercellum, *Vercelli*, 462, 500, 523, 525, 728.
 Vercellenses, *Vercellesi*, 733.
 Vergeliacum, *Vezelay*, 321, 751.
 Vernacia (vinum de), 820, 919.
 Vernacii (de), famiglia di Parma: Ruffinus, 749.
 Verona, 5, 35, 38, 197, 273, 279, 280, 478, 524, 531, 532, 546, 643, 650, 683, 694, 718, 734, 738, 740, 742, 749, 757, 777, 928, 931.
 Veronenses, 31, 35, 37, 45, 546, 683, 718, 918.
 Veronenses lapides, 749.
 Veronensis propheta, 656-57.
 Verçoli, famiglia del Borgo di San Donnino, 538.
 vicarius Iesu Christi = pontifex summus, 386, 808.
 Vicecomites, *Visconti*, famiglia di Pisa, 547.
 Vicecomitibus (de), famiglia di Milano: Otho, arcivescovo di Milano, (717).
 Vicecomitibus (de), famiglia di Piacenza: Tedhaldus = Gregorius X, papa (v.).
 Vicedominis (de), famiglia di Parma: Egidiolus de Monticulo, 910.
 — Ugo Magnarotti, 271.
 Vicedominus, famiglia di Piacenza: Philippus, podestà di Parma nel 1248, 293.
 Vicio (de), Vitius, famiglia di Par-

- ma, derivata dalla famiglia de Scotis, Bernardus de Scotis, vescovo di Parma, 85, 96, 97, 253, 876.
- Vico (de), Petrus, prefetto di Roma, 686.
- Victimilium, *Ventimiglia (Imperia)*, 337, 768.
- Victore (de Sancto), Ricardus, 263.
- Victoria, città fondata da Federico II presso Parma, 279, 281, 282, 283, 284, 286, 291, 292, 293, 294, 301, 302, 304, 305, 346, 463, 484, 497, 498, 513, 535, 559, 561, 730.
- victorini denarii, 279.
- Vienna, *Vienna*, sul Rodano, 333, 427, 465, 467.
- Vignola, *Vignola* (Modena), 239, 240.
- Villa-nova, in Aragona, 855.
- Vincentia, *Vicenza*, 100, 103, 107, 108, 109, 116, 129, 531, 672, 847, 851.
- Vinea (de), Petrus, protonotario della curia imperiale, 287, 498, 629.
- Vinnili, cioè Longobardi, 300.
- vinum in parva copia, a. 1284, 759.
- Vinçolum: *v. Guicolum*.
- Virgilius (poeta), 350.
- Viruclò (de): *v. Malatesta*.
- Vita, di Lucca, frate Minore, 264, 552.
- Vitale (de Sancto), famiglia di Parma, 84.
- Albertus, vescovo di Parma, 84, 85, 86, 93.
- Anselmus, canonico, 725.
- Anselmus, figlio di Guarino, 85, 725.
- Aço, 85.
- Vitale (de Sancto), Cecilia, 87, 88, 89, 90, 93.
- Guarinus, 84, 85, 86.
- Guilielmus, 85.
- Hugo, 84, 270.
- Iacobus, 645.
- Mastinus, 841.
- Opiço, 85, 86, 97, 382, 579, 581, 617, 670, 731, 763, (766), 844, 888, 911, 918.
- Thedisius, 932.
- Çangarus, 84.
- Vitalis, arcivescovo di Pisa, 262.
- Vitalis, di Volterra, frate Minore, 57, 750, 849.
- Vitalis Michael II, doge dei Veneziani, (1).
- Vitella, moglie d'Oliviero de Grenonibus, 76.
- Viterbienses, *Viterbesi*, 30.
- Viterbium, *Viterbo*, 36, 685, 716.
- Vivianus, d'Arezzo, vescovo di Faenza nel 1282, (615).
- Vrana (Alexius), 5.
- Vulcani olla, 299.
- Vulterre, *Volterra*, 57.

Y

- Ypolitus, figlio di Teseo, 118.
- Ypolitus (sanctus), 37.
- Yponensis Ecclesia, 210.

Z-Ç

- Zacharias, figlio di Ioiade, 123, 124, 126, 127, 128.
- Zacharias, figlio di Zacaria, 127.
- Zacharias, padre di Giovanni Battista, 80, 632.
- Zacheus, 198, 489, 672.

- Zadra, *Zara*, 31.
 Çambrasii, famiglia di Faenza, 533, 730.
 — Tebaldellus, 533, 729-30, 732.
 — Çambrasinus, 533, 730.
 Çanonus Reginus, figlio d'Alberto Karo, 694.
 Zaphes: *v. Iopen*.
 Çapironibus (de), famiglia di Parma: Karacosa, 77.
 Çapoldus Hugo, frate Minore, 605.
 Zebedeus, padre di Giovanni Apostolo, 27, 418.
 Çibellum, *Zibello* (Parma), 44, 838.

INDICE

CRONICA FRATRIS SALIMBENE DE ADAM.	p. 1
NOTA.	935
GLOSSARIO.	957
INDICE DEI NOMI	985

ERRATA CORRIGE

- p. 41 (riga 11) ecclestiasicum — *ecclesiasticum*
p. 76 (riga 9) Aicardi, Hugonis, — *Aicardi Hugonis*
p. 138 (riga 31) ^cCum pi pi faris, — ^c*Cur pi pi faris?*
-

